MATATIAS CARP

CARTEA NEAGRĂ

FAPTE ŞI DOCUMENTE

SUFERINŢELE EVREILOR DIN ROMÂNIA 1940 — 1944

1947

MATATIAS CARP

1 52

CARTEA NEAGRĂ

SUFERINȚELE EVREILOR DIN ROMÂNIA 1940 - 1944

Vol. III

TRANSNISTRIA

SOCIETATEA NAȚIONALĂ DE EDITURĂ
ȘI ARTE GRAFICE „DACIA TRAIANĂ"
BUCUREȘTI — Str. SĂRINDAR Nr. 5-7-9
1947

LĂMURIRI

Acest volum cuprinde o înlănțuire de fapte și documente, care permite o reconstituire apropiată de realitate, a tragediei trăită de evreii deportați și de evreii localnici, în provincia de peste Nistru. Deoarece însă deportarea în Transnistria a fost concluzia unei vaste acțiuni de crimă și prigoană, desfășurată cu mult timp înainte, în teritoriile afectate mai târziu de deportări masive (Bucovina, Basarabia și Jud. Dorohoi), era firesc ca cercetarea să îmbrățișeze, în intregime, această acțiune.

Volumul este împărțit în 7 capitole, fiecare capitol având la rândul său câte 2 diviziuni. Una de cronologie istorică, înregistrare pură și simplă a faptelor și măsurilor de prigoană, iar cealaltă, înșiruire de documente pe cari se sprijină cea mai mare parte a afirmărilor din prima diviziune. Documentele au fost numerotate.

Pentru ușurarea cercetării, au fost menționate, între paranteze, la sfârșitul paragrafelor din cronologiile istorice, numerele documentelor pe cari se sprijină și cari complectează paragraful respectiv.

Capitolul V cuprinde și o a treia diviziune. de cronologie legislativă, în cadrul căreia sunt rezumate toate dispozițiunile legale sau quasilegale, hotărîte prin decrete-legi sau deciziuni ministeriale, aplicabile exclusiv evreilor deportați.

Documentele publicate au fost reproduse, parte după fotocopii, dar cele mai multe după acte originale. Câteva documente au fost reproduse după copii simple, dar numai după o foarte serioasă verificare, ce a dus la deplina convingere asupra autenticității lor.

PRIVIRE GENERALĂ ISTORICĂ

Cel de al doilea război mondial a rezervat istoriei civilizaţiei, aspectele cele mai degradante ale sufletului omenesc. Era de aşteptat. Orice război, poartă într'însul germenii blestemaţi ai sălbăteciei omeneşti. O încăierare prelungită în timp şi spaţiu, o încleştare generală care pune faţă în faţă, duşmănia şi înverşunarea mai multor civilizaţii ce-şi dispută întâietatea în lume, e firesc să trezească instincte ancestrale cari, deslănţuite fără de control, dărâmă şi distrug fără îndurare. Deja primul război mondial prezentase oribile înfăţişări ale ticăloşiei la care se poate coborî omul secolului XX, cu deosebire teutonul. E suficient să fie amintite distrugerile comorilor culturale dela Louvain sau Reims, prigoana împotriva populaţiei civile din teritoriile ocupate, deportările din Belgia şi Franţa de Nord, uciderile de prizonieri, războiul cu gaze şi atâtea altele.

Era de presupus că o nouă convulsiune generală, care va folosi toate perfecţionările ştiinţifice, va întrece în cruzime şi barbarie, tot ce înregistrase până atunci istoria războaielor. Toate scrierile de specialitate, apărute în scurta perioadă de aparentă linişte, dela 1920 la 1939, anunţau, unele cu groază, altele cu trufie, caracterul neîndurat al viitorului război. Nici una nu a putut însă împinge atât de departe imaginaţia, ca să înfăţişeze dinainte, înfiorătoarea realitate pe care omenirea a trăit-o între anii 1939—1945.

Victima principală a acestei deslănţuiri de sălbătecie, a fost massa evreească din Europa, încăputǎ sub ocupaţie sau influenţă germană. Prin proporţia pierderilor, poporul evreu ocupă locul întâi pe scara jertfelor (63% raportat la cei 9.500.000 evrei europeni) [1]; prin numărul victimelor el se aşează în rândul al doilea, după popoarele sovietice, iar prin suferinţele îndurate, întrece tot ce istoria tuturor popoarelor şi tuturor vremurilor, poate povesti.

Este de prisos a se repeta aci, înţelesul înfricoşător al măruntelor noţiuni geografice, cari de acum încolo, vor constitui imense capitole de istorie: Drancy, Belsen, Buchenwald, Theresienstadt, Auschwitz, Maidanek, etc. Printre ele se aşează, la loc de frunte, Transnistria.

Nici o hartă sau manual de geografie al Ucrainei, al Rusiei ţariste

[1]) Memento Statistic vol. II, pag. 17. (Ed. Congresul Mondial Evreesc)

sau al Uniunei Republicelor Socialiste Sovietice, nu menţionează vreo provincie, gubernie, judeţ sau raion, cu acest nume. Noţiunea geografică Transnistria, nu a existat înainte de Iulie 1941 şi fireşte că nu va mai apare niciodată, în viitor. Cu preţul unui nesfârşit şir de nespuse suferinţe şi peste mormântul câtorva sute de mii de evrei, Transnistria va rămâne numai un oribil capitol de istorie.

Sub acest nume a fost cunoscută, timp de 3 ani, o parte a Ucrainei, o făşie de pământ bogat şi roditor, ce se întinde dela malul Mării Negre spre Nord, scăldată de o parte şi de alta, de apele Nistrului şi Bugului. Teritoriul a fost încredinţat guvernului român al lui Ion Antonescu, spre administrare şi exploatare.

Pe pământul acesta, s'au desfăşurat câteva secole de viaţă şi durere evreească. Acolo s'a preumblat mistica dătătoare de nădejde a lui Bal Şem, al cărui jilţ în sinagoga din Şargorod, a fost ocrotit cu evlavie de evreii deportaţi, chiar în clipele în cari moartea îi ameninţa din toate părţile. De acolo a ales Şalom Alechem o bună parte din eroii săi, dintre cari unul, Toivie Lăptarul, s'a născut şi a trăit pe uliţa îngustă a Şargorodului, care-i poartă şi astăzi numele. Pe acolo au trecut Biluiştii, croind întâiul drum al renaşterii naţionale evreeşti. Tot acolo, la Odessa, oraşul cel mare al Transnistriei, s'a desvoltat unul din cele mai puternice centre spirituale evreeşti, din care au răsărit Haim Nachman Bialik, Achad Haam, Mendală Mocher Sfurim, S. M. Dubnov, M. Usişkin şi toată acea strălucită pleiadă de gânditori şi scriitori, grupaţi în jurul revistelor Haşiloach şi Haolam.

Dar tot acolo s'au scurs decenii de grea suferinţă evreească. La sfârşitul secolului al XIX-lea, oligarhia ţaristă, căuta în pogrom şi prigoană antisemită, un reazim împotriva ideilor şi acţiunilor democratice, cari deschideau, din ce în ce mai temeinic, drumul spre deplină realizare. Incepând dela 1881, tot vestul, dar mai cu deosebire sud-vestul Rusiei, au fost un focar, permanent întreţinut, de sălbatecă ură antisemită. Podolia, din care o parte va deveni peste 60 de ani, blestemata Transnistrie, a cunoscut atunci pogromul din Odessa, continuat în anul următor (10 Aprilie 1882), cu marele pogrom din Balta, unde peste o mie de gospodării evreeşti au fost devastate şi câteva sute de evrei, bătuţi, chinuiţi sau omorîţi. In 1900, s'a desfăşurat din nou un pogrom la Odessa şi peste câţiva ani (1905), în acelaş oraş, un masacru d'n cele mai sângeroase. In sfârşit, în 1917, evreii din aceleaşi locuri au trebuit să mai îndure pogromurile lui Petliura (Odessa, Balta, Crivoie-Ozero, etc.).

Aurora timpurilor noui, s'a arătat după aceea luminoasă şi plină de speranţă. Aproape un sfert de secol, evreii dintre Bug şi Nistru, au trăit ca oameni între oameni.

Ceva mai apăsaţi, în linişte relativă şi superficială, — întreruptă mereu de violente şi sângeroase manifestări de ură ale drojdiei, încurajată de conducerea superioară românească — au trăit evreii de dincoace de Nistru. Războiul criminal al lui Adolf Hitler şi Ion Antonescu, a readus şi multiplicat la infinit, durerile trecutului. Ei au cotropit pământul acesta, l-au botezat Transnistria şi l-au destinat a fi mormântul populaţiei evreeşti locale şi al celei din România. In bună parte,

planurile lor scelerate, au fost împlinite. Pământul Transnistriei acoperă astăzi întreaga populațiune evreească găsită la Odesa, în Octombrie 1941, de armatele lui Ion Antonescu și o însemnată parte a localnicilor evrei din satele și târgurile provinciei. Tot acolo au rămas osemintele a două treimi din deportații evrei isgoniți din România în anii 1941 și 1942, după ce o jumătate din evreii ce trăiau în regiunile afectate mai târziu de deportări masive (Basarabia, Bucovina și jud. Dorohoi), fusese ucisă înainte de 1 Septembrie 1941.

La aceste rezultate orib'le, încheiate în primăvara 1944 în jurul numărului de 350.000 morți, s'a ajuns prin asasinate, masacre, acțiuni de exterminare, regim sălbatec de prigoană, tortură, jaf, mizerie, boală și foame. Metodele de ucidere au fost deosebit de variate și au cuprins aproape tot ce a născocit mintea omenească în această privință, din evul antic până la Hitler. Incepând din Iunie 1940 până în Martie 1944, evreii din Basarabia, Bucovina, jud. Dorohoi și mai târziu evreii din Transnistria, au murit prin împușcare, spânzurare, otrăvire, înec, căsăpire, cremațiune, înfometare, epidemii necombătute și boli neîngrijite, istovire provocată, tortură până la expiere sau până la sinucidere. Trebuie subliniat că nu au fost folosite camerele de gaze sau crematoriile perfecționate, nici experiențele științifice de vivisecțiune, inoculări de viruse, rezistențe la temperaturi maxime etc., dar se cuvine a se aminti că România este o țară de civilizație recentă, încă înapoiată în raport cu centrul european al culturii germane.

Deși purtau semnele specifice întreprinderilor fasciste germane — cinismul și perfidia în concepție, secretul în pregătire și brutalitatea în execuție — toate inițiativele în legătură cu deportarea și exterminarea evreilor, au fost operă fascistă românească. Este adevărat că mulți din acești nefericiți, au căzut victime ale sălbăteciei nemțești. Este just că trebuiesc remarcate unele deosebiri în metode și stabilite unele hotare în timp, peste cari autoritățile românești, mari și mici, n'au mai trecut decât în mod cu totul sporadic. Dar suferințele celor aproximativ 450.000 de oameni, dintre cari 350.000 au murit, nu s'au produs la cerere sau sub presiune germană. Masacrele din Basarabia și Bucovina din Iulie și August 1941, cari au dat cel mai mare contingent de uciși, au fost executate de armatele cotropitoare. In rândul acestora se găsea și armata a XI-a germană a Generalului von Schobert, dar sectorul său de înaintare a fost limitat la lățimea județului Bălți. Pe restul frontului, dela Ceremuș la Dunăre, au operat numai soldați și ofițeri ai armatei române. Peregrinările ucigătoare din nordul Bucovinei și Basarabiei, închiderile în lagărele dela Edineți, Secureni, Vertujeni și Mărculești precum și toate deportările din toamna 1941, au fost cerute de Marile Unități ale armatei române, aprobate de autoritățile superioare civile și executate de poliția și jandarmeria românească. Regimul de jaf și teroare dinainte de deportare, cât și cel din Transnistria, a fost conceput și aplicat de autorități românești (Guvernăminte, Prefecturi, Preturi, Primării și toată ierarhia jandarmerească). Atmosfera de continuă apăsare și permanentă amenințare, a izvorât din îndemnuri superioare românești și din voita deslănțuire de ură, pornită odată cu războiul.

Numai două etape ale tragediei transnistriene, au fost dominate de voinţă germană: marile acţiuni de exterminare din Transnistria în 1942 şi 1943 şi deportările din vara şi toamna 1942.

Anul 1942 a marcat apogeul puterii militare şi politice germane, dar a cunoscut şi marea turnantă a războiului, care a însemnat începutul prăbuşirei totale a regimului fascist. Când stăpânirea teutonă se întindea dela Brest la Voronej şi dela Narvik la Tobruk, când vârfurile armatelor germane se apropiau victorioase de Marea Caspică, Volga şi Nil, când mentalitatea hitleristă se insinuase adânc în gândirea europeană, difuzând şi infuzând pretutindeni acea psihoză bolnavă şi barbară a superiorităţii de rasă, conducerea naţional-socialistă a hotărît să împlinească încă unul din paragrafele programului său: exterminarea totală a populaţiei evreeşti din Europa. Evreii din România erau cuprinşi şi ei în acest program.

Operaţiuni vaste erau în curs de executare, în toamna 1942, în Franţa, Belgia, Olanda, Slovacia, Austria, dar mai ales în Polonia, Bielorusia şi Ucraina. Cea mai apropiată de frontierele României, a fost acţiunea de exterminare din regiunea Camenetz Podolsk, — Stanislaw — Horodenka — Colomeia, care a nimicit întreaga populaţie evreească din împrejurimi. Ramificaţiile ei s'au prelungit până în marginea Transnistriei, în regiunea Bar — Ialtuşka unde, alături de câteva mii de evrei localnici, au căzut victime şi mulţi evrei deportaţi din România. Mai dureroase pentru aceştia din urmă, au fost acţiunile de exterminare din regiunea Bugului de mijloc (Gaisin-Cransnopolsk-Nemirov-Mihailovka-Tarasivka). O parte a victimelor de aici, au fost culese de nemţi din lagărul Peciora, din cel de la Cariera de piatră Ladijin (3000 într'o singură zi), din ghettourile Tulcin, Berşad, etc. In principiu, acest sector era sub autoritate exclusivă românească. Datorită însă freneziei de ură antisemită, dar mai ales complexului de inferioritate al autorităţilor româneşti, cererile germane de a li se preda masse întregi de evrei, nu întâmpinau rezistenţă. Nu s'ar putea afirma categoric că a fost aci o acţiune dinainte concepută, în cadrul căreia, rolul autorităţilor româneşti era de a aduce evreii, iar cel al trupelor SS şi al organizaţiei Todt, de a-i omorî. Dar faptele s'au petrecut tocmai aşa şi desfăşurarea lor subliniază caracterul criminal al complicităţii necesare. Autorităţi superioare româneşti (Guvernământul Bucovinei) au trimis aici pe evrei, organe inferioare româneşti (prefecturi, preturi, legiuni de jandarmi), i-au predat la cerere şi fără opunere, nemţilor, iar aceştia i-au exterminat în cadrul unor acţiuni organizate după modelul naţional-socialist, începute de îndată şi prelungite până în primăvara 1944.

Un alt sector din Transnistria în care, din cauza aceluiaş complex de inferioritate, autoritatea germană se exercita nestăvilită, era în judeţul Berezovca, în regiunea Mostovoi — Vasilinovo — Rastadt, unde funcţiona un important Stat-Major al trupelor SS. Autorităţile româneşti au socotit că acolo e cel mai potrivit loc pentru evacuarea supravieţuitorilor evrei din Odesa şi pentru deportarea primului lot de evrei din Vechiul Regat şi Ardeal. Nici de data asta, nu se poate presupune o conivenţă prealabilă româno-germană. Dar faptele se aşează în acelaş

cadru criminal. Guvernatorul Transnistriei a ordonat la 7 Ianuarie 1942 internarea evreilor din Odessa — cca. 20.000 oameni — în ghetoul Slobotka şi dealungul lunilor Ianuarie şi Februarie, jandarmeria românească i-a evacuat în regiunea Mostovoi. Incepând din luna Martie trupele SS i-au preluat succesiv, în grupe de câteva sute şi i-au exterminat în cadrul unor acţiuni cari s'au prelungit până în toamnă. Tot aşa, Conducătorul Statului Român, Ion Antonescu, a ordonat la sfârşitul lunei Iulie 1942, deportarea în Transnistria a unui grup de câteva sute de evrei din Vechiul Regat şi Ardeal cari, în Decembrie 1940, solicitaseră Legaţiei Sovietice, viza de intrare în U. R. S. S., Ministerul de Interne i-a expediat, la începutul lunei Septembrie, în regiunea Mostovoi unde, abia sosiţi, au fost ceruţi şi predaţi trupelor SS, cari i-au ucis.

Cu totul altfel s'a desfăşurat în toamna 1942, cea de a doua încercare germană de aplicare a programului naţional-socialist în România. Pe agenda hitleristă figura atunci exterminarea totală a întregei populaţii evreeşti, ce se mai afla în viaţă, sub puterea guvernului român.

Injoncţiunile naziste, strecurate mai întâiu în umbra cabinetelor capitonate, desvăluite apoi, cinic şi trufaş, prin presa germană din Bucureşti şi străinătate, n'au întâmpinat la început vreo rezistenţă. Dimpotrivă! Au avut din capul locului aprobarea lui Ion Antonescu şi au căpătat curând colaborarea necesară a organelor româneşti, indicate prin natura lor să execute operaţiunile: Marele Stat Major al Armatei şi Ministerul Afacerilor Interne. Dar după trimiterea primelor loturi în Septembrie şi Octombrie şi tocmai atunci când era totul pregătit pentru prima deportare masivă — cea a evreilor din Ardeal şi Banat — proiectele germane s'au lovit de specificul birocratic românesc — nehotărîre, lâncezeală, interese mărunte şi oarecare omenie — şi astfel acţiunea a fost întâiu amânată, iar mai târziu, definitiv abandonată.

Eşecul acestei încercări, a fost una din primele înfrângeri suferite de politica hitleristă. Nu se poate presupune că guvernul român ar fi voit această înfrângere, dar este adevărat că a consimţit-o, aşezându-se prin aceasta, el însuşi, în rândul învinşilor. Este ciudat faptul că acest moment din toamna 1942, cel mai periculos din istoria evreilor din România, a marcat începutul miracolului, care a salvat viaţa a 350.000 dintre ei.

S'a vorbit mult despre acest miracol. S'au făcut însă numai simple constatări superficiale, arătându-se că în timp ce în toată Europa, exterminarea evreilor s'a înfăptuit totală sau în proporţii uriaşe, în România a rămas în viaţă o massă compactă. Constatarea este exactă dar nu apare chiar atât de miraculoasă decât graţie unui calcul artificial, dacă socoteala este aplicată exclusiv la populaţia evreească din Vechiul Regat, Transilvania şi Banat.

In această ipoteză, proporţia victimelor este de cca. 10 la sută. Dacă însă se face o socoteală justă, raportată la toţi evreii ce se găseau între 1941-1944 sub puterea şi autoritatea guvernului român, proporţia celor ucişi trece de jumătate, ceeace numai este miraculos ci deadreptul înfiorător.

Cercetarea istorică merită însă să fie făcută, dacă nu pe procente, pe cifre absolute. La eliberarea României de sub tirania fascistă, au

rămas în viață cca. 300.000 evrei între granițele țării și alți cca. 68.000, în afara teritoriului național. Acesta e miracolul.

Elementele cari au concurat la atingerea acestui rezultat, au fost multiple și variate. Cele mai de seamă, par a fi următoarele:

1. — România nu a fost o țară de ocupație militară germană.

2. — Economia națională românească, nu se putea dispensa de serviciile evreilor.

3. — Caracterul și temperamentul inegal al principalilor conducători români, a fost susceptibil de șovăieli și influențe.

4. — Opinia publică românească, nu s'a adaptat decât sporadic și temporar, ideilor și mai ales metodelor fasciste.

1. Statele suverane, adepte sau supuse „nouei ordine europene", s'au grupat în mod natural, în două categorii deosebite:

a) State sub ocupațiune militară germană, din care au făcut parte Franța, Belgia, Olanda, Norvegia, Cehoslovacia, Austria, Iugoslavia, Albania, Grecia, Polonia, Bielorusia, Ucraina, iar mai târziu Italia (Septembrie 1943) și Ungaria (Martie 1944).

b) State sub influență politică germană: România, Finlanda și Bulgaria. (Danemarca a avut o situațiune intermediară).

In prima categorie de state, național-socialismul a putut lua hotărîri directe, executate fie prin organele sale, fie prin organe naționale colaboraționiste, în solda sau sub ordinele Gestapoului. Acțiunile de deportare sau exterminare, nu depindeau de nici un consimțământ și nu puteau întâmpina vreo opunere. Programul s'a aplicat integral, fără întârzieri, fără amânări, fără șovăieli, fără îndurare. Excepțiunile s'au datorat numai curajoaselor inițiative individuale, sprijinite larg și bine voitor, de acțiunile de rezistență națională. In Italia și Ungaria, prigoana împotriva evreilor a avut la început, aspecte palide și platonice și nu a devenit ucigătoare, decât după ce s'a produs efectiv, ocuparea militară germană.

România și Bulgaria au suferit influență politică germană, apropiată de starea de vasalitate, dar au păstrat unele aparențe de suveranitate. In sectorul economic și în cel al politicei rasiale, s'au putut opune rezistențe. Uneori chiar, se acordau compensațiuni rasiale pentru refuzuri economice. Deaceea, în România, opera de prigoană și exterminare a evreilor, s'a limitat la ceeace a executat inițiativa românească, cu sporadice intervenții germane. Dacă a ajuns la proporții înspăimântătoare și cu rezultate funeste, aceasta se datorește de o parte pregătirii psihologice dealungul a două decenii, a unei generații bolnave, încurajată în rătăcirile ei de pseudodemocrația românească iar de altă parte, îndemnurilor de ură pe cari conducerea dictatorială a statului român, le-a propagat pentru a împodobi începuturile „războiului sfânt". In Bulgaria, unde au lipsit aceste elemente, prigoana antisemită cu caracter hitlerist, a adus suferințe serioase, dar nu a făcut decât puține victime.

2. Economia națională românească dinainte de 1940, era debitoare spiritului de inițiativă, priceperei și energiei evreești. Este o bună parte de adevăr în susținerile antisemite de atunci, că în posturile economice de comandă, în cele de specialitate technică ca și în cele de muncă bru-

tă, evreii figurau într'o proporție serioasă. Pătrunderea lor acolo, departe însă de a fi rezultatul unei acțiuni de acaparare, a fost o operă de creație. In afară de sectorul agricol, în care accesul evreilor nu a fost posibil decât după emanciparea din 1919, în toate domeniile economice —financiar, industrial și comercial— evreii au fost pionierii cari, uneori au suferit riscurile inițiativei și alte ori au cules roadele perseverenței. Era natural ca în această situațiune, ei să devină indispensabili pentru buna funcționare a vieții economice. Importanța acestui fapt, nu a sesizat-o conducerea superioară românească în timpul nebuniei legionare, dar a simțit-o în preajma și în cursul războiului, cu deosebire după brusca dislocare din Bucovina. Deaceea fără a mărturisi adevărul, continuând legiferarea de eliminare, guvernul Antonescu a păstrat o parte din evrei în complexul economic și a șovăit în fața hotărîrilor de totală exterminare.

3. — Conducătorii români în puterea cărora a stat viața și moartea evreilor din România, au fost Ion Antonescu. Conducătorul Statului, Mihai Antonescu, președintele interimar dar efectiv, al Consiliului de Miniștrii și General C. Z. Vasiliu, subsecretar de stat al Poliției și Ordinei Publice.

S'au încărcat toți de păcate grele, față de țară și față de massa evreească. Dar alături de păcate, n'au avut însușirile necesare conducătorilor de popoare la răscruce de istorie. Le-a lipsit mai cu seamă, credința într'un ideal și statornicia într'o credință.

Ion Antonescu a fost un smintit, în felul lui Mussolini și Hitler, fără calitățile de conducător ale primului, fără voința de oțel a celui din urmă. A fost un om rău și un dușman al oamenilor. I-a dușmănit în special pe evrei, nu din convingere, ci pentru că găsea în antisemitism, o canalizare a sentimentelor sale de ură. Nu i-a iubit nici pe nemți. S'a întovărășit cu ei, le-a jertfit sângele, bunurile și onoarea țării, i-a servit cu criminală loialitate, numai pentrucă prin ei putea să-și satisfacă orgolioasele ambiții de grandoare și putere.

A fost un superficial, cu o foarte redusă capacitate de gândire, un vanitos și un impulsiv. Deaceea se lăsa influențat și în bine și în rău, putând trece cu deosebită ușurință dela o hotărîre, la alta contrazicătoare.

La procesul său, Ion Antonescu a declarat: „Dacă evreii din România mai trăesc, trăesc datorită Mareșalului Antonescu". Afirmația este cel puțin incomplectă. Ea poate reprezenta adevărul istoric, numai sub forma următoare: dintre evreii, români sau sovietici, aflați sub puterea sa, Ion Antonescu a lăsat în viață vreo 350.000 după ce a ucis, aproape sau peste, 350.000.

Mihai Antonescu a fost un arivist norocos, pe care împrejurările l-au așezat în vârful piramidei, de unde — lipsit de pregătire și de însușiri sufletești — era fatal să se prăvălească până în fața plutonului de execuție. Mai puțin loial decât Ion, mai rafinat decât dânsul, și-a vândut nemților și sufletul și țara și i-a servit cu credință, atâta vreme cât a crezut în puterea și invincibilitatea lor. I-a părăsit, încetul cu încetul, de îndată ce și-a dat seama că sunt vulnerabili.

Este poate adevărată mărturisirea sa, reiterată și în cursul răz-

boiului şi după eliberare, că nu a fost niciodată antisemit. In acest caz apare mai josnică şi apasă mai greu peste memoria lui, atitudinea din prima parte a războiului, când a fost unul din principalii factori care a declanşat ura sălbatecă şi ucigătoare, izvor şi imbold al masacrelor de atunci. Păcatele de atunci, nu le-a putut răscumpăra mai târziu când — după vizita la Vatican din toamna 1943, care i-a lămurit perspectivele — a încercat să-şi uşureze conştiinţa şi răspunderea, înlăturând unele diin măsurile de prigoană antisemită, împiedicând altele, ba chiar salvând o seamă de vieţi evreeşti, în special a celor fugiţi din Ungaria.

Generalul C. Z. Vasiliu (Picky), vigilentul ministru al poliţiei, a fost un om banal, cu păcatele şi slăbiciunile tuturor oamenilor. Vicios, afemeiat, lacom de bani, şi-a modelat sentimentele şi atitudinea faţă de evrei pe o scară ascendentă şi descendentă, între loialitatea pentru Ion Antonescu şi interesele sale personale. Mai puţin fioros decât înaintaşul său, Generalul Ion Popescu (Jack), — peste faptele căruia moartea a aşezat vălul uitărei — generalul Vasiliu a justificat la început nădejdiile pe cari cei prigoniţi le puseseră într'ânsul, la înscăunarea sa din Ianuarie 1942. Câteva luni mai târziu, în toamna 1942, a fost executorul implacabil al planului nazist de exterminare totală a evreilor din România.

4. — Opinia publică românească — redusă, atât în timpul pseudodemocraţiei ca şi al dictaturei, la mica burghezie orăşenească, cu eliminarea totală a masselor muncitoreşti şi ţărăneşti—a urmat o evoluţie ciudată şi specifică, în perioada dela 6 Septembrie 1940 la 23 August 1944. L'a acceptat însufleţită pe Ion Antonescu, a suportat — în genere cu indiferenţă dar şi cu oarecare desgust — nebunia legionară; nu a voit războiul, dar nici nu i-a rezistat. Antisemitismul românesc, tradiţional dar exclusiv politicianist, n'ar fi căpătat niciodată caracterul exploziv şi funest, cu toată munca de 20 de ani a unei generaţii desorientate, îndemnată de afară şi încurajată dinăuntru, de toate formaţiunile politice cari s'au succedat la conducerea ţării.

Războiul a surprins această opinie publică înainte de a fi transformat în ură, tendinţele sale antisemite. N'a întârziat s'o facă. Din Iunie până în Noembrie 1941, manifestările de duşmănie au fost din ce în ce mai accentuate. Nici o repulsiune în faţa masacrelor sălbatece — uneori chiar participare activă, — boicot economic şi social, dispreţ pentru convoaiele de evacuaţi, dispreţ pentru grupurile de evrei goniţi cu lopeţile şi târnăcoapele în spate, la muncă de folos obştesc, insulte şi violenţe pentru evreii însemnaţi cu steaua galbenă, indiferenţă sau chiar însufleţire, pentru deportările din toamna 1941. Dar ura aceasta debordantă, era factice. Ea a atins punctul culminant în Octombrie 1941, când Antonescu a pus în mişcare tot aparatul de propagandă, pentru a da o justificare crimelor de până atunci şi imbold pentru cele următoare. In momentul acela opinia publică a crezut toate palavrele, ultimele ezitări au sucombat şi ura a cuprins aproape unanimitatea.

Două luni mai târziu însă, grupurile de evrei scoşi să cureţe zăpada de pe străzi, erau întâmpinate cu pâine şi mâncare caldă. Desumflarea a mers mai lent decât pornirea duşmănoasă, păstrând totuşi un

ritm suficient pentru ca în toamna 1942, opinia publică să nu rămână indiferentă în fața acțiunei de exterminare totală. Reacțiunea bunului simț al poporului a adus șovăiala și amânarea din banala și totuși istorica ședință a Consiliului de Miniștri din 13 Octombrie 1942. Armatele Națiunilor Unite au făcut restul, după o lună de zile, la El Alamein, Alger și Stalingrad.

Dar în timp ce de o parte și de alta a Carpaților, se împlinea „miracolul" dincolo, în țara binecuvântată de Dumnezeu dar spurcată de răutate omenească, în lagărul cela imens, îngrădit de apele late și adânci ale Nistrului și Bugului, se depăna povestea, plină de durere, a deportaților evrei din România. Au fost goniți într'acolo aproape sau peste 120.000 de oameni. Pământul Transnistriei trebuia să fie pentru ei, pentru toți, culcuș, hrană și mormânt. Din prima și până în ultima zi, n'au încetat să răsune acolo ecourile lozincelor ucigătoare.

„V'am adus aici ca să muriți, dar vă cerem să stârpiți epidemiile", rostea academic medicul trimis de guvernământ, la Moghilev.

„Mai trăiesc ceva evrei în Transnistria?", întreba mereu candid guvernatorul provinciei, pe subalternii săi.

„Numai un procedeu de exterminare a unor astfel de criminali și fanatici comuniști ar putea scăpa omenirea de pericolul comunist", raporta superiorilor săi, Inspectorul jandarmilor din Transnistria, cerând ordine de urmare.

„Aici va fi mormântul vostru", urlau ofițerii, plutonierii și soldații tuturor legiunilor de jandarmi.

Dela marii dregători până la ultimii vătafi, nimeni nu pierdea vre-un prilej pentru a arăta prin vorbe și a dovedi prin fapte, că misiunea lor era de distruge orice urmă de viață evreească.

Mijloacele de asuprire, tinzând către acest rezultat final, erau infinit de variate și dacă Transnistria nu evocă apocaliptica vâlvătaie a crematoriilor, în schimb scoate în relief procesul lent de exterminare, ale cărui consecințe în măcinarea morală puneau în umbră suferințele fizice. In lagărele germane abrutizarea se făcea rapid, într'un ritm atât de infernal, încât nu numai că orice speranță era dela început abandonată, dar ființa morală omenească era complect evaporată. In Transnistria speranța pâlpâia neîntrerupt, conștiința degradării progresive a ființei umane stăruia mereu vie și chinurile morale se simțeau puternic, în înfricoșătoarea lor realitate. Teama de boala care pândea din toate colțurile, grija pentru hrana proprie și mai ales a celor dragi, groaza de bătaie și tortură, cari puteau surveni în orice clipă și pentru oricine, cu sau fără motive, anxietatea față de amenințarea permanentă, neîntreruptă a unor noui izgoniri, fie în lagăre interioare fie în cele de peste Bug, paralizau simțurile trupului și durerile fizice, dar amplificau fără măsură pe cele morale.

Dintre elementele cari au concurat la nimicirea fizică și sufletească a evreilor deportați în Transnistria cele înșiruite mai sus — boala, foamea, tortura, izgonirile sau spectrul lor — se desprind dela sine ca cele mai importante. Dacă întrecerea dintre ele, nu a izbutit să împlinească opera de totală exterminare, aceasta se datorește altui „miracol", realizat de formidabila vitalitate și inepuizabila energie

evreească. Câte o mână de oameni — ba chiar câte un singur om — de inițiativă, curaj, voință, putere de muncă și autoritate, îndemnați uneori de instinctul de conservare, alteori de spiritul de solidaritate umană sau evreească, au reușit să creeze o înjghebare a vieții în comun, pentru o massă de oameni desrădăcinați, vlăguiți, îndurerați și prigoniți.

Fruntașii s'au impus dela sine fără să fie aleși, de multe ori fără să fie numiți sau confirmați de cineva.

La fel au răsărit și instituțiunile, creiate spontan, în mod natural, de nevoi și nenorociri. Metodele sălbatece de recrutare a oamenilor pentru munca obligatorie, au dat naștere primelor nuclee, așa numitele Birouri de Organizare a Muncii Evreești. Hulite de massa evreească, care vedea în ele — uneori pe drept cuvânt — un instrument în mâna dușmanului, vestitele B. O. M. E., au constituit un rău necesar pentru înlăturarea nedreptăților și indispensabil pentru frânarea brutalității prigoanei. Foamea mulțimei, a impus crearea cantinelor, bucătăriilor populare, a magazinelor de aprovizionare și a minunatelor „artele" (ateliere de construcție sau meșteșugărești). Epidemiile — în special tifosul exantematic — au silit ca din clădiri ruinate să răsară spitale și din neant să ia ființă o formidabilă organizare sanitară care, în pofida și peste capul autorităților nevolnice sau răuvoitoare, a pornit lupta gigantică împotriva boalei pe care în cele din urmă a răpus-o. Spectacolul dezolant al copiilor fără părinți zdrențăroși, murdari, sleiți de puteri, cari rătăceau cerșind pe străzi sau se prăpădiau la margini de drumuri, a dus la înființarea orfelinatelor, a grădinilor de copii și chiar a școlilor primare.

Și așa, încet, încet, cu sacrificii omenești, cu mijloace primitive și empirice, din praf, sânge și cenușe, s'a construit fenomenul social transnistrian, care a transformat o turmă dezorientată și îndobitocită, în obștie organizată. In mai puțin de 6 luni de zile, străbătute prin boală, foame și mizerie, ansamblul organizării evreești din Transnistria, a atins forme de proporții statale cari nu numai că au stârnit admirația prigonitorilor, dar au reușit uneori să le modifice mentalitatea și chiar să le înlăture autoritatea. La Șargorod bunăoară, când polițistul evreu fluiera semnalul de închiderea ghettoului, soldații germani trebuiau să cotească și să-și continue preumblarea pe străzi lăturalnice, iar la Smerinka, puteau fi văzuți în anticamera șefului evreu al coloniei, ofițeri germani solicitând autorizații pentru vizitarea ghettoului.

Așa a izbutit energia evreească să realizeze „miracolul" din Transnistria, smulgând boalei, foamei și răutăței omenești, vre-o 60.000 de vieți evreești printre cari la eliberare, s'au putut număra și peste 15.000 de evrei localnici.

Armata Roșie a eliberat Transnistria în a doua jumătate a lunei Martie 1944. Stindardele sovietice pornite la 10 Martie din regiunea Uman, au trecut Bugul în noaptea de 16 și numai după 4 zile, s'au înfipt în malul Nistrului. Iuțeala atacului care a dezorganizat armatele fasciste și le-a fugărit în debandadă, a înlăturat pericolele ultimelor clipe. Trupurile obosite și oasele fărămate ale supraviețuitorilor calvarului transnistrian, erau salvate. Sufletele lor, au rămas pierdute pentru totdeauna.

CONDUCĂTORI ŞI SLUJBAŞI

CARI AU INSTIGAT, INIŢIAT, EXECUTAT SAU SUPRAVEGHIAT DESFĂŞURAREA TRAGEDIEI TRANSNISTRIENE[1])

Conducătorul Statului Român şi Comandant de Căpetenie al Armatei	Mareşal ION ANTONESCU
Preşedinte ad-interim al Consiliului de Miniştri	Profesor MIHAI ANTONESCU
Ministru al Afacerilor Interne	General DUMITRU POPESCU
Subsecretari de Stat ai Poliţiei şi Ordinei Publice	General ION (Jack) POPESCU General CONST. Z. VASILIU
Prefect al Poliţiei Capitalei	General N. PALANGEANU
Comisar în Poliţia Capitalei	SAVA DUMITRESCU
Guvernatori ai Bucovinei	Col. ALEXANDRU RIOŞANU General CORNELIU CALOTESCU General CORNEL DRAGALINA
Directorul Cabinetului Militar al Guvernatorului Bucovinei	Lt. Col. STERE MARINESCU
Secretar gen. al Guvernământului	FLORESCU
Directorul Bir. p. chestiuni evreeşti în Guv. Bucovinei.	ILIE BOCIOAGĂ
Directorul Biroului II în Guvernământul Bucovinei	SOCACIU

---

[1]) Tabloul de mai sus, este întocmit în ordinea instituţiunilor, iar nu a importanţei sau vinovăţiei persoanelor şi cuprinde, nu numai pe cei ce au avut vreun rol în acţiunea de deportare şi de prigoană în Transnistria propriu zisă, ci şi pe cei cari, din proprie iniţiativă s'au încadrat sau — prin poziţia ce ocupau — au fost încadraţi din ordin, în opera de prigoană şi exterminare a evreilor din teritoriile afectate de deportări masive (Bucovina, Basarabia şi jud. Dorohoi).

Tabloul, care e departe de a fi complect, nu cuprinde deci numai oameni vinovaţi. Dar toţi cei ce figurează în înşiruirea de mai sus, au avut o participare activă la împlinirea durerosului destin al evreilor deportaţi sau al celor pe cari guvernul dictatorial al României, i-a găsit dincolo de Nistru.

Consilier Juridic în Guvernământul Bucovinei	Av. Dr. PUIU
Directorul Românizării, Colonizării şi Inventarului în Guvernământul Bucovinei	EUGEN PAVLESCU
Guvernator al Basarabiei	General CONST. VOICULESCU
Guvernatori ai Transnistriei	Profesor GH. ALEXIANU General GH. POTOPEANU
Secretar General al Guvernământului Transnistriei	EMIL CERCAVSCHI
Directorul Industriei în Guvernământul Transnistriei	FOTEANU
Subdirectorul Industriei în Guvernământul Transnistriei	Ing. DELEI
Directorii Muncii în Guvernământul Transnistriei	Arhitect SDROBÍCI GH. BALCAŞ
Direc. Administrativ în Guvernământul Transnistriei	ROTARU
Director în Guv. Transnistriei	Colonel RADULESCU
Ministrul Germaniei la Bucureşti	MANFRED VON KILLINGER
Conducătorul Secţiei Evreeşti a Leg. Germane din Bucureşti	Hauptsturmführer S.S. GUSTAV RICHTER
Imputernicit al Guvernului şi Comisar General pentru Probleme Evreeşti	RADU D. LECCA
Directori la Comisariatul General pentru Probleme Evreeşti	I. MUMUIANU VASILE ISACEANU
Subşeful Marelui Cartier General	General N. TATARANU
Comandantul Armatei IV-a	General CIUPERCA
Şefii Secţiei II-a în Marele Cartier General	Lt. Col. R. DINULESCU Lt. Col. GH. N. PETRESCU
Şeful Marelui Stat Major al Armatei	General ILIE ŞTEFLEA
Şeful Secţiei I-a în M. St. M.	Colonel E. BORCESCU
Şeful Biroului X Evrei	Lt. Col. ILIE DUMITRESCU
Inspector General al Detaşamentelor de Muncă Evreeşti	General C. CEPLEANU
Comandant al M. U. Odessa	General GH. MACICI
Comandant al Diviziei XIII	Gl. CONST. TRESTIOREANU
Delegaţi cu executarea masacrului dela Dalnic (Odessa)	Colonel DELEANU Lt. Col. MIHAIL NICULESCU Căpitan IONESCU RADU Căpitan BALACEANU EUGEN

Inspector General al Jandarmeriei	General C. TOBESCU
Inspector al Jand. Bucovina	Colonel I. MANECUȚA
Inspector al Jand. Basarabia	Colonel T. MECULESCU
Inspector al Jand. Transnistria	Colonel E. BROȘTEANU Colonel MIHAIL P. ILIESCU
Mare Pretor al Armatei	General ION TOPOR
Conducătorul Serviciului Marelui Pretor	Colonel A. HAGICHIREA
Pretorul Armatei III-a	Lt. Col. JEAN POITEVIN Col. GH. BAROZZI
Șeful Biroului Statistic Militar Iași Delegat al M.C.G. pentru executarea deportărilor	Colonel PALADE
Delegat al M. St. M. pentru executarea deportărilor	Maior TARLEF
Delegat al Insp. Jand. Basarabia	Lt. Col. LAZAR RADU
Conducători ai convoaielor de deportați	Căpitan VICTOR RAMADAN Lt. POPOIU Lt. ROȘCA AUGUSTIN Lt. POPOVICI
Ofițer informator la Atachi	Căpitan POPESCU
Ofițeri supraveghetori la Atachi	Lt. GOROVEI Slt. GH. MARINO

Jud. CERNĂUȚI

Primari: Dr. O. LUPU-STREJAC, DIMITRIE GALEȘ

Șeful Siguranței: ROMULUS COJOCARU

Comand. Gardieni: TRAIAN IONESCU

Aj. Comandant al Legiunei Jandarmi: Maior CICANDEL

Com. Mil. al Municipiului: General VASILE IONESCU

Președinte Curtea Marțială: Col. CRISTESCU

Procuror Curtea Marțială: Lt. GHEORGHIU

Directorul Spitalului Central: DR. NANDRIȘ

Directorul Casei de Alienați: Dr. CONSTANTINESCU

Președintele Camerei de Comerț și Industrie: Dr. O. VORONCA

Profesor Universitar: DIMITRIE MARMELIUC

Consiliul de Patronaj: Cpt. ANGHELESCU, D-na CANCEL

Jud. STOROJINEȚ

Comandantul Cercului de Recrutare: Col. ALEXANDRESCU

Jud. SUCEAVA

Prefect: Col. STROIESCU
Subprefect: IOACHIMESCU
Şeful Poliţiei: VALERIAN APREUTESEI
Primar: ION JAUCA
Aj. Primar: ŞT. MOLDOVAN
Medic primar: Dr. BONA
Impiegat Primărie: FOIT
Comandantul Cercului de Recrutare: Col. ZAMFIRESCU
Comandantul Legiunei de Jandarmi: GH. BOTOROAGĂ
Aj. Comandant: Căp. ILIŞEU

Jud. RĂDĂUŢI

Prefect: Lt. Col. IONESCU
Primar: Av. VIRGIL POLEAC
Aj. Primar: CHIRILĂ
Comand. Legiunei de Jandarmi: Maior ALEXANDRESCU
Şeful Poliţiei: CIUDLA

Jud. CÂMPULUNG

Prefect: Col. STĂNCESCU
Şeful Poliţiei: Av. BOCA
Şeful Siguranţei: AGNASTOPOL
Com. Cerc. Rec. Col. GHEORGHIU

Jud. DOROHOI

Prefect: Col. ION BARCAN
Primar: Ing. ION PASCU
Preşed. Cam. de Comerţ: Farm. GHEORGHE TIMUŞ
Şeful Poliţiei: PAMFIL
Comisar: MERCUR CONSTANTIN

LAGĂRELE VERTUJENI şi MĂRCULEŞTI

Comandanţi: Col. ALEXANDRU CONSTANTINESCU, Colonel AGAPIE VASILE
Ofiţeri subalterni: Căpitan RĂDULESCU, Căpitan SEVER BURADESCU
Delegat B. N. R.: IOAN MIHĂIESCU

GHETTOUL CHIŞINĂU

Comandanţi Militari ai oraşului: Col. TUDOSE, Col. EUGEN DUMITRESCU
Comandanţii ghettoului: Maior IOANIŢIU, Căpitan PARASCHIVESCU ION, Lt. UDREA
Ajutor de Comandant: Sublt. MIHAILESCU

Jud. MOGHILEV

Inspector Administrativ: DIMITRIE ŞTEFĂNESCU
Prefecţi: Col. CONSTANTIN DIMITRIU, Col. Dr. IOAN C. BĂLEANU, Col. CONSTANTIN NĂSTURAŞ, Col. CONSTANTIN LOGHIN
Subprefecţi: ALEX. MOISEV, GH. CULNEV, IOSIF DINDELEGAN
Şef de cabinet la Prefectură: BUTNARU
Ing. agronom C. MORARU
Primar: Căpitan BOTTA
Aj. de primar: Slt. GRĂDINARU
Del. Insp. Jand. Lt. Col. POHRIB
Comandanţi Leg. de Jandarmi: Maior DĂNULESCU, Maior ROMEO ORĂŞANU, Maior GH. BOTOROAGĂ
Compania de Jand.: Lt. MIHAI ILUŢIA, Lt. MARIN CRISTACHE, Lt. CĂPITANU (Cons. Curte de Apel), Lt. VASILEWSCHI, Lt. MARINCHESCU, Serg. Major BĂRBULESCU, Serg. ITEŞAN, Caporal DAN
Serviciul Secret al M. St. M.: Cpt. BOTEZ, Lt. MUNTEANU

Pretorii raioanelor: Moghilev — Dr. OCTAVIAN OANCEA, Iariszev — Dr. GH. OŞANU, Smerinca — Dr. A. GROZA, Copaigorod — IOAN VODA, Stanislawcik — GH. IOSSA, Balki — ŞTEFAN TAUTU, Crasna — NICOLAE COMAN

RAIONUL SARGOROD

Pretori: IOSIF DINDELEGAN, DIMITRIE RUSSU

Şef Agronom (Locţiitor de Pretor): TAŞCHIEVICI

Comandanţii Sectorului de Jandarmi: Lt. VASILE GRAMA, Lt. VASILE MIHAILESCU

Şeful Postului de Jandarmi: Plut. CIORTUZ BARBU, Serg. Major FLORIAN

Jud. TULCIN

Prefecţi: Col. CONSTANTIN LOGHIN, Col. NASTURAŞ

Subprefect: ION VODA

Pretor Ladijin: ALEXANDRESCU

Comandanţii Legiunei de Jandarmi: Maior MIHAILOVICI, Căpitan FETECAU

Supraveghetori la Cariera de Piatră: Sublt. ENACHIŢA, Sublt. Farmacist VASILESCU

Jud. BALTA

Comandantul Legiunei de Jandarmi: Lt. Col. GAVAŢ STEFAN

Pretor Berşad: CONSTANTIN ALEXANDRESCU

Şeful Poliţiei Berşad: CONSTANTIN MIHAILIUC

Comand. Secţiei Jandarmi Berşad: Lt. GRIGORESCU GHEORGHE, Sublt. GHINERARU FLORIN

Şeful Postului de Jandarmi Berşad: Plut. BULATU DUMITRU, Plut. NASTASE ION. Subof. COVILA COVETA SERGHIE

Şeful Postului Jandarmi Olgopol: Plut. DUMITRESCU MIHAIL

Jandarmi la Olgopol: Plut. SARBU MACARIE, Plut. SARBU CONSTANTIN

Jud. GOLTA

Prefect: Colonel ISOPESCU MODEST

Subprefect: ARISTIDE PADURE

Comandantul Legiunei de Jandarmi: Maior AMBRUS ROMULUS

Pretor Raion Dumanovca: MANESCU VASILE

Pretor Raion Bogdanovca: BOBEI GHEORGHE

Şef de Post Bogdanovca: Plut. MELINESCU NICOLAE

Jud. BEREZOVCA

Prefect: Colonel LEONIDA POP

Comandantul Legiunei de Jandarmi: Maior POPESCU

Agronom Suhaia-Balca: KISS

Şefii Postului de Jandarmi Mostovoi: Plut. CARCIUMARU, Plut. CARLIGEL

Secretarul Postului de Jandarmi Mostovoi: Subof. LUNGU

Jandarmi la Mostovoi: Cap. PAPUC, CALIMAN

LAGARUL VAPNIARCA

Comandanţi: Maior I. MURGESCU, Căpitan SEVER BURADESCU, Căpitan CRISTODOR POPESCU

Ofiţeri subalterni: Lt. NAUM CRISTU, Lt. POPESCU LUCIAN, Sublt. CEACHIR DUMITRU

CAPITOLUL I

MASACRELE DIN BASARABIA, BUCOVINA ȘI JUD. DOROHOI

CAPITOLUL I — CRONOLOGIE ISTORICĂ

29 Iunie 1940 — 15 Noembrie 1941

Iunie 1940

In România Mare, dinainte de război, trăiau circa 800.000 evrei. Ultimul recensământ oficial din 29 Decembrie 1930, constatase un număr de 756.930. Mai mult decât o treime dintre ei (314.933), locuiau în Basarabia, Bucovina şi judeţul Dorohoi.

Notă. Din aceştia, n'au mai rămas, după 2 luni de război — potrivit unei inventar eri, efectuate de Institutul Central de Statistică, la 1 Septembrie 1941 — decât 156.121.

La rândul lor, din aceşt'a, nu au mai fost găsiţi la recensământul rassial din 20 Mai 1942, decât 19.576 evrei, locuind în aceste provincii. La aceiaşi dată însă, se mai aflau resturi supravieţuitoare, însumând circa 60.000 oameni, în ghettourile şi lagărele din aşa numita „Transnistria". **(No. 1).** [1]

29 Iunie 1940

In executarea convenţiei de cedare a Basarabiei, a Bucovinei de Nord şi a câtorva localităţi din Judeţul Dorohoi, începe retragerea trupelor române, dealungul întregei frontiere, dela Ceremuş până la Dunăre. Unităţile venite din Basarabia, peste podurile Prutului, dela Galaţi până la Herţa, se pare că au avut o atitudine demnă şi liniştită. In orice caz, nu s'au semnalat în urma lor fapte remarcabile. Cele intrate în ţară, peste Prut şi Siret în Bucovina, au comis crime şi masacre oribile, ale căror victime au fost mulţi evrei din oraşele şi satele aşezate pe drumurile de retragere.

Un detaşament în retragere, sub comanda Maiorului Goilav, făptueşte primul măcel la Mihoreni (Jud. Dorohoi). Fără nici un motiv sau pretext, au fost arestaţi şi chinuiţi de soldaţi: **Sloime Weiner,** fiul său **Uşer Weiner,** fiicele sale **Roza Weiner** şi **Fani Zekler** (aceasta din urmă, ţinând în braţe un copil de doi ani). Conduşi în pădurea Tureatca, au mai găsit acolo pe cizmarul şchiop **Moscovici** cu soţia şi doi copii, precum şi soţia lui **Isac Moscovici** cu două fetiţe. Toţi au fost aşe-

---

[1]) V. nota 2, vol. I. pag. 19.

zați în fața unei gropi și împușcați. **Isac Moscovici,** arestat separat, a fost bătut în așa chip, încât trimis la spitalul din Dorohoi, a murit în drum.

30 Iunie 1940

Trupe din Regimentul 16 Infanterie, sub comanda Maiorului Valeriu Carp, se retrag din nord-vestul Bucovinei, spre garnizoana Fălticeni. Imediat după intrarea unității în satul Ciudei (Jud. Storojineț), din ordinul maiorului, sunt adunați în mijlocul satului o seamă de evrei **(Moișe Schächter, Dr. Conrad Kreis, Frații Hessman, Herman Gross** cu soția, fiica și un nepot). Toți au fost împușcați. Cu deosebită sălbătecie a fost chinuit D-rul Kreis, al cărui trup a fost literalmente tăiat în bucăți.

30 Iunie 1940

Un grup de 18 soldați, comandați de un locotenent, năvălesc în casa evreului **Suhăr Lax** din Costina-Suceava, pe care, după ce îl chinuiesc, îl leagă de coada unui cal și îl târăsc, cale de aproape 3 km., până la marginea satului. Cadavrul său, ciuruit de 20 de gloanțe, a fost găsit în pădurea din apropiere.

1 Iulie 1940

Un pogrom organizat și executat de unitățile militare în retragere, se desfășoară sălbatec și ucigător, în orașul Dorohoi.

Toată dimineața o activitate neobicinuită a agitat străzile și a răspândit panică în mijlocul populației evreești. Soldați din Regimentul 8 Vânători — străini de oraș — însoțiți de localnici, au cutreerat cartierul central și cel evreesc, însemnând cu litera „C", casele locuite de creștini. Influențați de acțiunea soldaților, sau poate ascultând de îndemnuri secrete, mulți locuitori creștini, au așezat la ferestre, cruci și icoane. Unii evrei întâlniți de soldați, au fost batjocoriți, insultați sau molestați.

Pe la ora prânzului, s'a făcut înmormântarea unui soldat evreu, căzut în luptă, în cursul unui incident de frontieră, lângă Herța. O seamă de fruntași evrei au ținut să cinstească memoria eroului, conducându-l la mormânt. Garnizoana locală a trimis la cimitidul evreesc ca gardă de onoare, o grupă de 10 soldați evrei, între cari și un plutonier TR, dar nu sub comanda acestuia, ci sub cea a unui plutonier creștin.

Pela orele 2, în timp ce sicriul era coborît în groapă, s'au auzit împușcături din partea apuseană a cimitirului. A fost semnalul pogromului, care în oraș a fost tradus prin zvonul că evreii trag în armată. Plutonierul a ordonat soldaților să iasă din cimitir, iar ceilalți evrei, înspăimântați au intrat în casa mortuară. La poarta cimitirului, ostașii evrei au fost întâmpinați de un colonel cu câțiva ofițeri și un pluton de soldați. Colonelul a ordonat imediat dezarmarea și împușcarea lor. Cei zece evrei, cari cu câteva minute înainte, formau încă o gardă de onoare a armatei române, au fost puși cu fața la gardul cimitirului și omorîți pe la spate, de camarazii lor, sub ochii unui colonel.

Acţiunea continuă apoi în casa mortuară. Un locotenent cu revolverul întins, deschide brusc uşa şi, sub pretextul căutărei de arme, goneşte pe cei 40 de evrei înspăimântaţi, cari priviseră de acolo făptuirea oribilei crime. Inşiruiţi pe şoseaua Valea Câmpului, aceşti oameni între cari se găseau 8 femei, un copil de 2 ani, unul de 6 şi altul de 7 ani şi un bătrân de 80 ani, au fost ucişi cu câteva rafale de puşcă mitralieră. Bătrânul nu a fost nimerit de gloanţe şi a fost omorît cu o lovitură puternică, care i-a zdrobit baza craniului. Câţiva dintre împuşcaţi au reuşit să-şi salveze viaţa, fie fugind peste câmp, fie simulând moartea.

In acelaş timp cu masacrul dela cimitir, se desfăşura începutul de pogrom în oraş. Pe străzile Regele Ferdinand, Brătianu, C. Stroici, soldaţii năvălesc în casele evreeşti, unde chinuiesc, jefuiesc şi ucid. S'au petrecut scene de bestialitate înfiorătoare, neîntâlnite până atunci pe pământul României. **Avram Calmanovici** a fost împuşcat după ce i-a fost tăiat organul genital. Bătrânii **Eli** şi **Feiga Reizel** au fost împuşcaţi după ce femeii i s'au tăiat urechile, spre a i se fura cerceii. Femeii **Rifca Croitoru** i s'au tăiat sânii. Bătrânului **Herşcu Ioina Ionas** de 94 ani, i s'au zmuls intâî firele din barbă şi apoi a fost împuşcat. **(No. 2).**

Pogromul din oraş nu s'a întins mai mult, pentrucă o ploaie torenţială a gonit soldaţii depe străzi.

O încercare de omorîre a soldaţilor evrei din Reg. 24 Infanterie, a fost împiedicată printr'o inimoasă intervenţie, pare-se a căpitanului Stino.

Deasemenea s'au putut opri măcelurile în provincie, datorită intervenţiei generalului Sănătescu şi a colonelului Ilasievici. Totuşi, în apropierea oraşului Mihăileni, au fost împuşcaţi 2 soldaţi evrei, pe cari i-a înmormântat Comunitatea, iar la Valea Câmpului au fost omorîţi 2 evrei, cari veniseră să-şi vadă copiii dintr'o unitate militară cantonată acolo.

1 Iulie 1940

Trupele de sub comanda maiorului Valeriu Carp ajung la Zăhăreşti, jud. Suceava, unde poposesc. In sat se află un singur evreu. Maiorul ordonă să fie adunat, de prin împrejurimi, un grup mai mare. I se aduc o seamă de evrei din Vorniceni, Ilişeşti, Vicov, Banila, printre cari: **Leon Hamer, Leib Stekel, Ira Lupovici, Nuţă Druckman, Moişe Haller, Bartfeld, Herer, Edelstein** mama şi fiica, **Dr. Gingold** din Vicov, precum şi câţiva evrei evacuaţi din jud. Rădăuţi, cari erau în drum spre Suceava. In total 36 de suflete. Toţi au fost torturaţi îngrozitor; unora li s'au tăiat urechile, limba sau degetele. In cele din urmă au fost rânduiţi în jurul unei gropi, împuşcaţi şi aruncaţi în groapă, atât cei morţi cât şi cei ce nu fuseseră nimeriţi de gloanţe. Maiorul a ordonat ca din plutonul de execuţie să facă parte şi cei 2 evrei pe cari îi avea în detaşament; unul din Burdujeni şi altul din Suceava (Fredi Dermer). La masacru a luat parte şi fiica maiorului. In groapa comună a victimelor sale, peste trupurile lor neînsufleţite, bestia a ordonat să fie aruncat — ca ultimă batjocură — şi cadavrul unui cal.

In Ianuarie 1941, cadavrele au fost deshumate şi îngropate în cimitirul evreesc din Suceava.

Incurajaţi de sălbătecia trupelor, bande de ţărani sau jandarmi, săvârşesc jafuri şi masacre. La Şerbăuţi (jud. Suceava), şeful postului de jandarmi, plot. Bujică, împreună cu ţăranul Hapinciuc, funcţionar la percepţie,năvălesc în casa evreului **Smil Gheller**, unde se mai aflau soţia acestuia **Sally Gheller** şi **Leib Ellenbogen.** Toţi au fost ucişi cu focuri de revolver, iar cadavrele au fost aruncate în pârăul din marginea satului. In Ianuarie 1941 şi cadavrele acestora au fost înmormântate în cimitirul evreesc din Suceava.

3—5 Iulie 1940

Crime similare s'au făptuit pe tot drumul de retragere a trupelor.

— La Comâneşti-Suceava **Fraţii Zisman** au fost aruncaţi din tren şi împuşcaţi. **Rabinul Leib Schächter cu 2 fii, au fost întâi chinuiţi şi** apoi omorîţi la marginea satului. Soţia rabinului a fost împuşcată în timp ce făcea rugăciunea. **Sloime Merdler** a fost omorît cu o lovitură de baionetă în ceafă.

— La Crăiniceni (Jud. Rădăuţi), au fost împuşcaţi fraţii **Aizic** şi **Burăh Wasserman,** de către o grupă de 8 soldaţi, conduşi de un plutonier de infanterie.

— La Adâncata, au fost omorâţi **Mendel Weinstein, Maratiev** şi **Strul Feigenbaum.**

— La Găureni-Suceava, a fost împuşcat moşierul **Moişe Rudich.**

— La Liuzii Humorului (jud. Suceava), a fost omorît **Natan Somer.**

— La Igeşti-Suceava, au fost omorîţi de soldaţi şi ţărani: **M. Hibner** cu soţia şi fiul şi **Iosub Hibner** cu 4 copii.

Nenumărate asasinate s'au făptuit toată luna Iulie, în trenuri, cu deosebire pe parcursurile Moldovei. Călători evrei, dar mai ales soldaţi evrei, au fost împuşcaţi iar cadavrele lăsate în câmp. Foarte mulţi au fost aruncaţi din tren în timpul mersului. Unii din ei au murit în chinuri, alţii au rămas infirmi.

Februarie 1941

Convenţia de cedare a Basarabiei şi Bucovinei, prevedea posibilitatea de trecere de partea cealaltă a frontierei, a celor originari din teritoriile cedate. Punctele de trecere mai importante au fost la Galaţi-Reni şi Dorneşti (Bucovina). Pentru această din urmă regiune, a funcţionat la Burdujeni o comisie mixtă ruso-română, care şi-a încheiat lucrările în Ianuarie, când s'a închis frontiera. Creştinii cari n'au mai putut trece, au fost trimişi la urmă, iar cei 110 evrei, au fost reţinuţi într'un fel de lagăr, instalat în 2 odăi ale gării Burdujeni. Aci au dus o viaţă de mizerie, hrăniţi numai din milostenia şi sărăcia câtorva evrei din Burdujeni şi Suceava. Din când în când, noaptea, se scoteau grupuri de câte 20—30 de evrei, escortaţi de grăniceri până la frontieră şi împinşi sub ameninţarea armelor, de a trece dincolo clandestin. Frontiera fiind minată, mulţi evrei au căzut victime ale exploziilor. Alţii au fost nimeriţi de focurile de armă ale grănicerilor sovietici, alarmaţi de încercările de trecere clandestină. Alţii în sfârşit, au fost împuşcaţi de grănicerii români, atunci când au încercat să se reîntoarcă.

In felul acesta din 110, au rămas numai 58 în Februarie. Ei s'au mai chinuit acolo până în luna Mai, când s'a obţinut în sfârşit liberarea din iadul dela Burdujeni şi internarea tuturor în lagărul dela Tg. Jiu. **(No. 3).**

30 Iunie 1941

Printr'un ordin al Marelui Stat Major, în care evreii sunt arătaţi ca părtaşi la acte de spionaj, sabotaj şi agresiune faţă de ostaşi izolaţi, se instigă la pogrom, ordonându-se comandanţilor de Mari Unităţi, ca împreună cu subalternii lor, să fie „fără cruţare". **(No. 4).**

2 Iulie 1941

Inainte de dezlănţuirea ofensivei generale pe întregul front, trupele române execută o incursiune şi ocupă Noua Suliţă. Sub pretext că s'ar fi tras în armată, sunt omorîţi 800 evrei.

3 Iulie 1941

Profesorul Mihai Antonescu, Vice Preşedinte al Consiliului de Miniştri, întruneşte la Ministerul Afacerilor Interne într'o conferinţă secretă, pe toţi inspectorii administrativi şi pretorii, ce urmează a fi trimişi în Basarabia şi Bucovina.

In îndrumările şi directivele date cu acest prilej, publicate mai târziu în broşură, se stăruie, cu deosebire în capitolul „Purificarea etnică şi politică", asupra atitudinei severe şi neînduplecate, pe care autorităţile trebue să o aibe faţă de populaţia evreească, în aceste provincii. Aceste îndrumări conţin veninoase îndemnuri la pogrom, precum şi dispoziţiuni concrete, cari trebuesc a fi privite ca izvorul măsurilor de deportare. **(No. 31).**

3 Iulie 1941

Se dezlănţuie ofensiva pe întregul sector românesc al frontului, din Bucovina până la Dunăre. Odată cu pornirea atacului, se întreprinde o acţiune vastă de jefuire şi masacrare a populaţiei evreeşti, aflate dealungul drumurilor străbătute de trupele cotropitoare fasciste. Jafurile şi omorurile, individuale sau în massă, au fost făptuite de trupele române, de cele germane, de funcţionarii civili şi de localnici. Simultaneitatea şi similitudinea faptelor criminale săvârşite, dovedesc că au fost consecinţa unor ordine şi planuri dinainte pregătite.

Una dintre primele localităţi ocupate, a fost satul Ciudei, aşezat chiar lângă frontieră. Cu un an în urmă, trupe din Regimentul 16 Infanterie, comandate de maiorul Valeriu Carp, retrăgându-se din Bucovina, au comis în grabă, un măcel sălbatec, care nu a dat însă decât câteva victime. De data asta, trupe din acelaş regiment, comandate de aceeaşi bestie, au trecut prin fier şi foc întreaga populaţie evreescă. Numai în câteva ceasuri, au fost împuşcaţi 450 de evrei, din cei cca. 500 cari locuiau în sat.

4 Iulie 1941

Primul oraş ocupat a fost Storojineţ. Abia intrate, trupele au pornit măcelul. Fără alegere, au cules din case, din pivniţi, din biserici, de pe străzi, femei, bărbaţi, bătrâni şi copii, pe cari i-au împuşcat, fie imediat, fie după ce i-au chinuit.

In două zile, au fost ucişi cca. 200 de evrei, între cari **Solomon Drimer,** fost preşedinte al Comunităţii, împreună cu nora sa **Jenni Drimer;** soţia lui **Moritz Loebel,** împuşcată cu copilul în braţe odată cu mama sa, **Sternschuss.** Soţul acesteia aflând tragedia, s'a spânzurat în podul casei. **Mendel Schmeltzer** împuşcat împreună cu soţia şi ginerele său; **Mozes Iuhrman** cu soţia; **David Greif, Simon Schefler, Smiel Fleischer** împreună cu fiul său **Leon Fleischer, D-na Siegler** împreună cu fiica, **Feinstein** cu soţia şi fiica, **Liebman** cu soţia, **Baruch Altman.** Bătrâna **Sonntag** a fost supusă întâiu unei mascarade: i s'a încolăcit în jurul trupului o cartuşieră, a fost fotografiată şi apoi împuşcată, pe motiv că a tras în armată. **Peisah Aufleger,** cismarul **Coblig,** croitorul **Russ, D-na Mozes, Berta Leder, Schulman, M. Surchis** cu soţia şi fiul, **Buci Rosner** împreună cu socrul său **Goldberg;** o fiică a acestuia, **Blima,** a fost rănită şi a mai trăit două zile în casă, dar a murit pe urmă.

4 Iulie 1941

In satele învecinate oraşului Storojineţ, (Ropcea, Iordăneşti, Pătrăuţi, Panca, Broscăuţi), trupele ocupante jefuiesc şi ucid populaţia evreească, cu aceeaşi sălbătecie.

La Ropcea a fost ucisă întreaga familie a lui **Osias Wolf Hass.** Soldaţii cari au ocupat satul, au organizat o distracţie oribilă. Au ridicat şi gonit spre Siret, pe toţi cei găsiţi în casa lui Hass. Bătrânul orb, a trebuit să fie dus în spinare de fiul său Eugen, cale de 3 km. Ajunşi la malul apei, vitejii cuceritori ai satului, au silit victimele să se încoloneze şi să treacă peste o punte îngustă din mijlocul râului. In frunte mergea orbul, de al cărui mers şovăelnic, soldaţii au făcut mult haz. Chinuindu-se, bătrânul a ajuns totuşi până la mijlocul punţii, dar acolo un glonte ochit de pe mal, i-a trântit cadavrul în apă. A urmat fiica lui Hass, **Rifca Schneider,** cu un sugaciu în braţe. E probabil că atunci când mama s'a prăbuşit peste punte, copilul mai trăia încă. Şi aşa au urmat, unul după altul, **Eugen Hass,** soţia lui, băiatul şi fetiţa lor.

Toţi au primit gloanţele, la acelaş potou din mijlocul apei. Fetiţa fusese numai rănită şi a fost dusă într'o casă din apropiere. Dar după 2 zile, când şi-a revenit în simţuri şi şi-a dat seama de întreaga tragedie, a rugat pe un soldat s'o împuşte. Rugămintea i-a fost împlinită.

Tot la Ropcea au mai fost omorîţi **fraţii Meer,** precum şi **Osias Rosen** — fratele Rabinului Dr. Mark din Cernăuţi, ucis de alte bestii — şi soţia sa.

La Iordăneşti, măcelul a fost făptuit de localnici, sub conducerea lui Halache Telefon. Au fost chinuiţi şi apoi omorîţi între alţii: **Michel Donnenfeld, Haller** cu 2 băieţi, **Woloch, Heinich,** etc.

5 Iulie 1941

La Banila pe Siret, localnicii sub conducerea primarului Moscaliuc şi a unui anume Barbaza, ucid 15 evrei între cari bătrânul **M. Şatran** orb de 80 de ani, **Iacob Fleischer şi Iacob Brecher,** împreună cu fiica sa. Trupul lui Brecher a fost tăiat în bucăţi şi cu sângele lui s'au uns osiile la căruţe.

Văzând atâta sălbătecie, Preotul Ştefanovici, parohul bisericii din Banila, a refuzat a doua zi (Duminică), să intre în biserică.

5 Iulie 1941

Armata invadatoare a făptuit masacre în toate satele locuite de evrei, din judeţul Storojineţ. La Stăneşti au fost împuşcaţi 80 de oameni intre cari **Rabinul Friedlaender** cu 2 fii ai săi. La Jadova Nouă au fost chinuiţi şi apoi omorîţi alte câteva zeci de evrei, între cari **Moise Weiss** cu un copil şi fraţii săi **David** şi **Urci Weiss.**

La Jadova Veche, **Rabinul Ghinsberg,** a scăpat numai cu barba smulsă, cu răni la cap şi cu trupul înţepat de baionete, dar au fost împuşcaţi **Eli Schnitter** cu soţia şi **Bubi Engel.** Multe fete au fost violate şi tuturor bătrânilor li s'au tăiat bărbile. Nu se va şti niciodată câţi evrei au fost omorâţi în ziua aceea şi câţi mai târziu. Sunt atât de puţini martori rămaşi să povestească. Se ştie numai că din cei 543 locuitori evrei ai celor două Jadove, au supravieţuit masacrelor de acasă, a celor din convoaie, a celor din lagărul Edineţi, şi a celor din Transnistria, numai 80 de suflete.

La Costeşti şi Hliniţa, din aproape 400 de evrei, n'au mai rămas nici 40, restul fiind ucişi; la Budineţ, din 8 locuitorii evrei, au fost ucişi 6, printre cari **Isidor Berghof,** secretarul Comunităţii din Storojineţ, care a fost împuşcat după ce i s'au scos ochii; la Cireş, nu se ştie câţi evrei au fost omorîţi în afară de familia **Jungmann,** dar sângele lor mai stăruia în praful şoselei, în ziua de 6 Iulie, când a trecut pe acolo convoiul cu evreii din Banila; la Vilavca, din instigaţia ţăranului Curichi, au fost împuşcaţi **Zeida Krigsman, Ioil Kluger, Aron Burman** cu fiul, **Berl Dauber, Zissu Lux,** cu soţia şi un fiu, **Haiche Dermer, Steinbrecher** cu soţia; la Milie a fost împuşcat **Dr. Iacob Geller,** fruntaş sionist, refugiat din Cernăuţi, împreună cu soţia şi un copil, precum şi întreaga familie **Mehrman,** compusă din 5 persoane; hahamul satului, a fost ciopârţit cu baionetele.

5 Iulie 1941

Din ordinul pretorului din Herţa, 100 evrei sunt scoşi din pivniţele şi sinagogile, în cari a fost înghesuită toată populaţia evreească şi executaţi. Au fost înmormântaţi în trei gropi comune.

In aceeaşi zi în satul Horbova din plasa Herţa, au fost omorâţi toţi cei 10 locuitori evrei.

5 Iulie 1941

La intrarea trupelor române în oraşul Vijniţa, au fost executaţi 21 evrei.

Deasemenea trupe române, cari au ocupat oraşul Văscăuţi, au arestat cu titlu de ostateci, 19 evrei şi anume: **Dughi Wasserman, P. Haber, Leib Zeltzer cu fiul său, Reicher cu fiul, Slotschewer, Machel şi Ioil Singer, Strulovici, Gensler, Riezeher, Mechlovici, Engelberg, Reichman, Hans Erdreich, Moise Teller, Mendel Enzenberg şi Fischel Papst.** După câteva ceasuri, toţi au fost împuşcaţi.

5 Iulie 1941

La Rostochi-Vijniţa, au fost măcelăriţi aproape toţi evreii. Din 81 suflete, au scăpat numai 10 oameni, între cari Dr. Stier, soţia şi un copil, cari căzuseră în nesimţire şi au fost crezuţi morţi. Măcelul a fost făptuit de localnici, conduşi de fraţii Mihai şi Matei Chimşinschi, cu sprijinul soldaţilor români.

5 Iulie 1941

Unităţi de avangardă ale armatei române, intră în Cernăuţi, pe la orele 4-5 după amiază. In timp ce unele patrule cu misiuni speciale, ocupă punctele strategice şi iau în stăpânire clădirile publice, altele se revarsă în cartierul evreesc, unde încep îndată, jaful şi măcelul.

6 Iulie 1941

Trupele române, cari au ocupat încă în ajun târgul Edineţi, încep masacrarea populaţiei evreeşti. In două zile au fost omorâţi vreo 500 de evrei. Fete şi femei evreice au fost batjocorite, din care cauză câteva s'au sinucis.

6 Iulie 1941

La Noua Suliţă, localitate ocupată printr'o incursiune, încă înainte de pornirea ofensivei, se instalează autorităţile româneşti, din ordinul cărora sunt ridicaţi din lagărul înfiinţat la fabrica de spirt, 60 de evrei, cari sunt imediat împuşcaţi.

6 Iulie 1941

Toată noaptea au continuat la Cernăuţi, asasinatele de evrei, făptuite la întâmplare, de soldaţi sau patrule române izolate.

In zorii zilei a început a intra în oraş grosul trupelor române. Unele unităţi au fost îndreptate către partea de jos a oraşului, în cartierul evreesc. Acolo măcelul a fost general. Pe străzile Romană, Călugăreni, Cuciurul Mare, etc., soldaţii au luat la rând, casă cu casă şi au omorât, fără alegere, pe toţi evreii, dela bătrâni până la copii. In mai puţin de 24 de ore, **au fost ucişi mai mult de 2000 de evrei,** pe străzi, prin curţi, în case, sau în beciurile şi podurile în cari nefericiţii căutaseră zadarnic un refugiu.

Cadavrele acestora, transportate cu căruţele de gunoi, au fost înhumate, în 4 imense gropi comune din cimitirul evreesc.

In timp ce se făptuia acest pogrom, patrule de jandarmi au cutreerat casele evreeşti din centrul oraşului, în special pe străzile Iancu Flondor, Mircea Vodă, Iancu Zotta, Dimitrie Petrino, Miron Costin, etc. Au fost adunaţi aproape 3000 de evrei, bărbaţi, femei şi copii şi goniţi, sub escortă, în beciurile jandarmeriei. Toată z.ua au fost batjocoriţi şi chinuiţi de jandarmi, în frunte cu comandantul lor, Maior Cicandel. Noaptea târziu, s'a făcut o percheziţie corporală sălbatecă — inclusiv cea ginecologică — tuturor femeilor, după care acestea şi copii au fost eliberaţi. Fireşte că toate obiectele de preţ, găsite cu acest prilej, au fost prădate.

Bărbaţii au rămas toată noaptea în pivniţă iar dimineaţă au fost conduşi la poliţie. După o nouă zi de chinuri, seara, au fost iarăşi încolonaţi şi închişi, sub pază, la azilul de bătrâni. De aici erau trimişi în grupuri, la muncă.

După 4-5 zile, au început negocierile pentru eliberare. La început, comisarul Teodorescu lua câte 60-70 dolari, de fiecare evreu eliberat. Mai târziu însă, preţul a scăzut la 50 şi 40 dolari, iar cei ce nu aveau devize, puteau cumpăra libertatea, cu diverse obiecte de valoare: un covor, un ceasornic, o tabacheră, un aspirator de praf, etc.

Intre timp s'a interzis tuturor evreilor din oraş, accesul străzilor, sau măcar apropierea de ferestrele interioare ale locuinţelor. Lăptăresele şi zarzavagii, au fost opriţi a intra în casele locuite de evrei.

7 Iulie 1941

La Edineţi, sunt adunate cadavrele evreilor omorâţi cu o zi înainte şi înmormântate în 3 gropi comune. **Groparii, toţi evrei, au fost apoi executaţi.**

Populaţiei evreeşti i s'a interzis accesul în piaţă şi contactul cu populaţia creştină.

7 Iulie 1941

In urma unităţilor germane cari au ocupat Târgul Pârliţa (Jud. Bălţi), au intrat câţiva soldaţi români din divizia 5 infanterie. Prima lor grije, a fost să identifice casele evreeşti, pe cari le-au jefuit. Intr'una din case — a lui **Felder Ghidale** din str. Principală nr. 22 — au găsit în pivniţă 10 evrei, cărora le-au cerut bani şi obiecte de preţ. După ce au terminat jaful, soldaţii au împuşcat chiar în pivniţă pe cei 10 evrei, dintre cari 4 au murit pe loc, iar 2 ceva mai târziu. Se pare că şi ceilalţi 4 au murit. După plecarea soldaţilor români, dintre cari unul a fost identificat de doi ofiţeri, populaţia a jefuit restul caselor evreeşti.

Notă. — Măcelul şi jaful a fost semnalat Marelui Stat Major Român, de către comandantul armatei a XI germană. S'a ordonat o anchetă, efectuată la 7 August de către Legiunea de jandarmi Bălţi şi **s'a** descoperit că **au fost omorâţi şi alţi evrei,** aceştia însă de către trupe germane. Fireşte însă că ancheta a fost condusă de asemenea manieră, încât nu s'a găsit nici un vinovat şi nu s'a luat nici o măsură de pedeapsă împotriva nimănui. **(No. 5-11).**

7 Iulie 1941

Paralel cu acţiunea criminală a trupelor române, s'a desfăşurat la Cernăuţi, un al doilea masacru, organizat de trupele germane. Instalate la hotelul Pajura Neagră, unităţile SS, au alcătuit din prima zi, liste de suspecţi. Au fost arestaţi o seamă de evrei dintre cari însă o parte (oameni bătrâni şi foşti ofiţeri în armata austriacă), au fost eliberaţi. Au rămas arestaţi, în clădirea Palatului Cultural, cca. 400 de evrei, în frunte cu rabinul **Dr. Mark** şi cantorul **Gurman.** După ce au fost chinuiţi timp de 2 zile, au fost toţi conduşi lângă Prut şi executaţi pe terenul Poligonului de tragere. Cadavrele tuturor au fost aruncate într'o groapă comună.

Intre timp ofiţeri germani, prevăzuţi cu grenade incendiare, au dat foc Templului cel mare din Cernăuţi. A fost lăsat să ardă, până în temelii. Când focul era în toi, rabinul Dr. Mark a fost urcat în etajul de sus al clădirii, în care era arestat, pentru a i se arăta durerosul spectacol.

7 Iulie 1941

Bande de ţărani din comuna Vlad, jud. Bălţi, înarmaţi cu ciomege şi coase, năvălesc în locuinţele din sat în cari încă dela 26 Iunie, se refugiaseră o parte a evreilor din oraşul Bălţi. Evreii au fost scoşi afară din case, toţi au fost bătuţi, unii omorîţi şi locuinţele aprinse. **(No. 14).**

8 Iulie 1941

Briceni şi Lipcani, târguri cu vechi aşezării evreeşti, sunt pustiite de către hoardele în trecere. Nu se şt'e şi nu se va şti niciodată, câţi evrei au fost ucişi acolo, în ziua aceea.

8 Iulie 1941

O unitate izolată din divizia 14 infanterie română, formată din cca. 20 soldaţi sub comanda unui caporal, înaintând pe şoseaua Făleşti-Chişcăreni (Jud. Bălţ'), a întâlnit între satele Tăura-Veche şi Tăura-Nouă, un grup de vreo 50 evrei (42 adulţi şi 6-8 copii). După ce evreii au fost jefuiţi de tot ce aveau cu dânşii, inclusiv îmbrăcămintea şi încălţămintea de pe ei, **au fost împinşi într'o mlaştină, culcaţi cu faţa la pământ şi împuşcaţi.** Copii au fost omorâţi prin lovituri. Au scăpat numai două femei, găsite de trupe germane, cari le-au trimis la spitalul din Chişcăreni.

Notă. — Este bizar că bestialitatea masacrului a produs revoltă ch'ar şi în rândurile trupelor germane, cari au înaintat pe urma un'tăţilor româneşti. Comandamentul armatei XI germane, a informat Marele Stat Major Român, despre acest măcel, arătând că asemenea „atitudine a unor reprezentanţi ai trupelor române, serveşte numai pentru a scădea prestigiul armatei române şi în acelaş timp al armatei germane în faţa opiniei publice mondiale".

O anchetă ordonată de Marele Stat Major, a fost făcută la 9 August 1941 de Legiunea de Jandarmi Bălţi, dar condusă de o manieră specială, pentru a nu putea duce la nici o concluzie. **(No. 12-16).**

8 Iulie 1941

Trupele române cari au ocupat Mărculeşti (Jud. Soroca), adună în marginea comunei pe toţi locuitorii evrei, bărbaţi, femei şi copii. In primele ceasuri, au fost declaraţi ostateci şi apoi împuşcaţi, 18 evrei fruntaşi, printre cari şi rabinul târgului. Apoi s'a deslănţuit măcelul în massă, în cursul căruia **au fost ucişi 1000 de evrei.** Ei au fost îngropaţi în şanţurile antitanc din marginea târgului.

In ajun, după plecarea trupelor sovietice şi înainte de intrarea trupelor române, localnicii, ajutaţi de cei din satele învecinate, au devastat şi jefuit casele evreilor.

Masacre similare s'au făptuit tot de trupele române, la Floreşti, Gura Kamenca şi Gura Căinari. **(No. 17).**

Notă. — Mărculeşti era o colonie agricolă evreească, înfiinţată de ICA. In vremuri normale era locuită de vreo 2300 evrei şi vreo 200 români cari compuneau autorităţile: primăria, percepţia, postul de jandarmi, etc.

8 Iulie 1941

In şedinţa Consiliului de Miniştri, Ion Antonescu lansează directive şi îndemnuri la progrom. **(No. 32).**

9 Iulie 1941

In satele din plasa Nistrului (Jud. Cernăuţi), uciderea evreilor se face de trupe române în unire cu soldaţi SS. La Zon'ach'e **sunt împuşcaţi,** 130 evrei şi la Răpujineţ 32. Parte din cadavre sunt aruncate în Nistru.

In oraşul Coţmani **au fost împuşcaţi** 27 evrei, înscrişi pe o listă predată trupelor române şi germane, de autorităţile locale. Instigarea s'a făcut de huliganul Drăgan. Printre cei ucişi au fost: **Rabinul Rubin, Fraţii Schwartzkopf, Fraţii Schor, Baruch Auerbach,** etc.

11 Iulie 1941

La Lipcani-Hotin, poliţia militară **execută încă 12 evrei,** cari înainte fuseseră declaraţi ostateci.

Tot cu titlu de ostateci, **au fost îmupşcaţi 40 de evrei** la Lincăuţi-Hotin. Ei au fost înmormântaţi în marginea satului Muşaneţ.

La Ceplăuţi-Hotin, au fost **omorîţi toţi evreii** (cca. 160 suflete).

11 Iulie 1941

In oraşul Bălţi, ocupat la 9 Iulie, evreii refugiaţi din cauza bombardamentelor, încep să se reîntoarcă la căminurile lor. Sunt ridicaţi însă de patrule germane şi închişi în lagăr. In aceeaşi zi sunt aleşi 10 evrei, declaraţi ostateci şi executaţi în grădiniţa din faţa Soborului-Vechi. **(No. 18).** [1]

---

[1]) V. planşa II.

12 Iulie 1941

La Climăuţi-Soroca, sunt omorâţi 300 evrei, bărbaţi, femei şi copii. Cadavrele au fost înmormântate într'o groapă comună, la marginea satului.

15 Iulie 1941

Gestapoul din Bălţi, cere Comunităţii Evreeşti, să-i predea 20 comunişti, pentru a fi executaţi. Comunitatea refuzând, întregul comitet şi încă 44 evrei, în total 56 oameni, au fost chinuiţi, batjocoriţi şi fotografiaţi, (**Planşa I**), apoi duşi la Slobozia-Bălţi, unde după ce şi-au săpat singuri gropile, **au fost împuşcaţi**. A scăpat — în urma intervenţiei câtorva fruntaşi români — numai preşedintele Comitetului. (**No. 18**).

16 Iulie 1941

Din ordinul Gestapoului, sunt **împuşcaţi** alţi 20 ostateci evrei la Bălţi. (No. 18).

17 Iulie 1941

Trupe germane şi române intră în Chişinău. Pe cele 2 drumuri de înaintare, dela Sculeni pe la Nord şi de la Hânceşti pe la Sud, se făptueşte un măcel oribil. Nu se cunoaşte şi nu se va cunoaşte vreodată numărul exact al victimelor, dar judecând după numărul celor cari au supravieţuit pentru a fi închişi după câteva zile în ghetto, se presupune că la ocuparea oraşului au fost omorâţi cca. 10.000 evrei.

25 Iulie 1941

Un convoi de cca. 25.000 evrei, a fost trecut peste Nistru în Ucraina. O parte a convoiului a ajuns la Coslar, unde oamenii stau înghesuiţi pe un maidan. Nimeni nu avea voie să plece de acolo. Un evreu s'a îndepărtat puţin împreună cu cei trei copii ai săi. Toţi au fost împuşcaţi.

1 August 1941

Din ordinul Gestapoului sunt ridicaţi din Ghettoul Chişinău, 450 evrei în special intelectuali şi femei frumoase. Conduşi afară din oraş la Visterniceni, **au fost împuşcaţi 411 dintre ei.** Ceilalţi 39 au fost readuşi în ghetto spre a povesti ce s'a petrecut. (**No. 19**). Intre cei omorâţi au fost: **Ing. Isac Krasniansky, Ing. Saşa Schwartzman, Iuzia Millstein, D-na Hornstein, soţii Gochberg,** de pe urma cărora a rămas în ghetto un copil de 8 ani, etc.

2 August 1941

Evreii basarabeni trecuţi peste Nistru, după ce au rătăcit pe drumurile Ucrainei, ducând o viaţă mizerabilă, sunt aduşi la Moghilău. Din cei 25.000 plecaţi la început, lipsesc 4000. Se poate ca unii să fi rămas prin satele Ucrainei, dar foarte mulţi au murit de foame şi mizerie, sau au fost împuşcaţi.

4 August 1941

Primul eşalon format din evrei alungaţi din Storojineţ, ajunge la Atachi unde urmează să treacă Nistrul spre Moghilev. Convoiul format din 300 oameni, este păzit de un caporal şi 2 soldaţi. Autorităţile germane nu îngăduie trecerea Nistrului, astfel că convoiul este din nou încolonat şi îmbarcat în căruţe cu indicaţiunea de a se întoarce la Cernăuţi. Pe la orele 21,30, după ce a trecut de satul Volcineţ, convoiul este oprit lângă un canton C. F., unde oamenii şi bagajele au fost coborâte din căruţe. Evreii au fost împărţiţi în grupe de câte 10, iar prima grupă a fost împinsă în apa Nistrului, sub focurile jandarmilor. După uciderea acestei grupe, caporalul a promis să lase restul în viaţă, dacă i se dau bani şi bijuterii. S'au adunat vreo 100 de inele, ceasuri, cercei şi lanţuri de aur precum şi 15.000 lei, cari s'au predat caporalului. **Apoi toţi evreii au fost împinşi în apa Nistrului şi împuşcaţi.** O parte din evrei — după unii martori 60, după alţii 90 — neatinşi de gloanţe şi ştiind să înoate, au scăpat cu viaţă. Printre cei înecaţi au fost: **Stein, Rohl, Schächter,** toţi din Jadova; **Sifris, Haier, Deutscher** şi **Katz** din Banila pe Siret; **Moise Rosen** din Vilavcea cu soţia şi cele două fiice: **Gusta** şi **Ester,** etc. **(No. 20-26).**

Notă. — Asupra acestui măcel s'a ordonat o anchetă care a stabilit împrejurările şi vinovăţia, dar Marele Pretor al Armatei, general Ion Topor, a clasat afacerea. **(No. 21).**

6 August 1941

Convoiul de evrei basarabeni, trecuţi peste Nistru, a fost adus la Scazineţ. Se face un triaj, dându-se de o parte bătrânii, bolnavii şi oamenii istoviţi, cca. 1000 suflete. Li se spune că vor fi internaţi într'un azil. **Toţi au fost împuşcaţi** şi înmormântaţi într'un şanţ antitanc.

6 August 1941

Jandarmii din Compania 23 Poliţie execută, prin împuşcare, 200 evrei, pe cari îi aruncă în Nistru. **(No. 27).**

Notă. — Faptul este raportat laconic de Inspectoratul de Jandarmi Chişinău (Raport nr. 80 din 13 August). Nu se indică nici împrejurările, nici localitatea în care s'a săvârşit măcelul. La acea dată Compania 23 Poliţie, exercita autoritatea asupra judeţului Lăpuşna (Chişinău).

Pe raportul de mai sus, Marele Pretor, general Topor, a pus rezoluţia „La dosar".

7 August 1941

Autorităţi româneşti — un inspector de drumuri — ridică din ghettoul Chişinău 500 de evrei, spre a fi trimişi la lucru la şantierul Ghidighici. S'au ridicat şi 25 de femei cari să le pregătească hrana. După o săptămână s'au întors 200 dintre ei, cu totul istoviţi şi inapţi pentru muncă. Ceilalţi 325, nu s'au mai reîntors vreodată. **(No. 19).**

Notă. — Dintr'un raport al Batalionului 10 jandarmi (No. 7 din 27 August 1941) rezultă că în ziua de 25 August, detaşamentul de evrei se mai afla la muncă la cariera de piatră din gara Ghidighici. In acea

zi se afla în gară şi un detaşament de infanterişti, cari în aşteptarea trenului spre Chişinău au provocat o încăierare cu muncitorii evrei pe motivul că unul dintre ei ar fi bătut pe un sergent român la retragerea din 1940. Incăierarea, spune raportul — „s'a soldat cu un număr de câţiva jidani răniţi uşor".

Chestiunea nu a fost cercetată mai serios, deoarece Marele Pretor, general Topor, a clasat-o. Despre cei 300 de evrei se ştie fără precizări că au fost omorâţi. După această dată, nu s'a mai aflat nimic despre nici unul din ei. (No. 28).

9 August 1941

Se constată printr'un proces verbal încheiat de SS Untersturmfuehrer Frohlich şi Căpitan Ion Gh. Vetu din Legiunea de Jandarmi Chilia, că primul a transmis celui de al doilea un ordin — în numele Generalului Antonescu — de a executa imediat pe toţi evreii (în număr de 451), aflaţi sub comanda sa, într'un lagăr din Comuna Tătăreşti, Jud. Chilia.

Căpitanul confirmă executarea ordinului. (No. 29).

Notă. — In afară de procesul verbal menţionat, mai sunt şi alte documente cari confirmă acest masacru, bunăoară raportul de anchetă al unei comisiuni care a cercetat în timpul lui Antonescu, unele aspecte ale măcelului din Basarabia. (No. 19). Acest raport pomeneşte aceeaşi cifră de 451 de evrei omorâţi. Totuşi alte documente vorbesc numai de 115 victime. Cert este că executorul acestor omoruri, Căpitanul Ion Gh. Vetu a fost dat în judecată, dar nu pentru că a ucis atâtea sute de oameni nevinovaţi, ci pentrucă, cu acelaş prilej, a jefuit victimele sale, furând câteva ceasornice, câteva inele şi ceva bani. (No. 30).

17 August 1941

Trupele germane retrimit peste Nistru, la Iampol, convoiul de evrei basarabeni ce fusese trecut în Ucraina de trupele române, la sfârşitul lunei Iulie. Convoiul cuprinde 12.500 evrei, cari poposesc într'o poiană de lângă pădurea Cosăuţi.

Potrivit datelor cuprinse în unele documente, se pare că au fost trecuţi la vest de Nistru, 13.500 iar nu 12.500 evrei. In orice caz au fost reîntorşi cel mult 16.500 din aproape 25.000, goniţi de trupele române. Se poate ca din restul de cca. 8000 de oameni, să se fi strecurat câţiva prin Ucraina. Marea majoritate însă a celor ce lipsesc, a fost ucisă prin foame, mizerie, istovire sau împuşcare. Ei au peregrinat aproape o lună de zile, mânaţi când spre est, când spre vest, bătuţi, chinuiţi şi jefuiţi la tot pasul. Multe fete şi femei au fost siluite şi mulţi neputincioşi au rămas morţi la marginea drumurilor. Inainte de a trece Nistrul, la 13 August, pe drumul dintre Scazineţ şi Iampol, pe malul fluviului, nemţii au împuşcat 150 dintre ei pentrucă au rămas să se odihnească într'o pădure. Chiar şi în ultimul moment, la trecerea Nistrului, nemţii au mai împuşcat 800 de evrei, cari nu trecuseră apa până la ora ce se fixase, pentru terminarea operaţiunei.

1 Septembrie 1941

Din ordinul autorităţilor române şi prin îngrijirea Institutului Central de Statistică, se procedează la o numărătoare a locuitorilor din Basarabia şi Bucovina de Nord. Se constată în ambele provincii, un total de 126.434 evrei. Pe acelaş teritoriu, ultimul recensământ oficial, înregistrase un număr de 274.036 evrei. **(No. 1).**

Prin urmare, după 2 luni de operaţiuni militare, la sfârşitul primei etape a „răsboiului sfânt", după ocuparea provinciilor cedate în 1940, se constată că lipseşte un număr de circa 150.000 evrei. 1). Aceştia au fost omorâţi sau au murit din cauza sălbatecei prigoane, de foame, de sete, de mizerie, de boli sau răni neîngrijite, de istovire.

16 Septembrie 1941

Incepe deportarea în Transnistria, a evreilor internaţi în lagărele din Nordul Basarabiei. La înfiinţarea lagărelor, cu o lună în urmă, au fost număraţi, cu deosebită grije, toţi cei internaţi. In unele lagăre (Secureni şi Edineţi), s'au făcut chiar 2 numărători: una a autorităţilor militare, alta a celor comunale. La plecarea convoaielor, nimeni nu s'a încumetat să numere pe cei rămaşi în viaţă.

In lagărele Secureni, Edineţi, Vertujeni şi Mărculeşti, dar mai cu seamă în cele două din urmă, au murit foarte mulţi evrei. Cauzele amănunţite au fost multiple, dar izvorâte toate din regimul sălbatec la care au fost supuse victimele. La capătul unor peregrinări chinuitoare, cari pentru unii au durat aproape 2 luni, rezistenţa fizică şi sufletească a oamenilor, era fărâmată. Chiar dela început s'au produs sinucideri şi naşteri premature, al căror procent creştea pe fiecare zi. Curând au apărut bolile mizeriei: febra tifoidă, tifosul exantematic, scabia, dizenteria, etc. — Deşi printre internaţi se găseau mulţi medici, totuşi, lipsind medicamentele şi mijloacele de profilaxie (săpun, petrol, apă), molimele s'au întins şi procentul de mortalitate a ajuns foarte ridicat.

Dintre cei ce nu au fost loviţi de boală, au murit unii de foame, alţii de sete. In unele locuri alimentele lipseau cu desăvârşire, în altele se găseau din abundenţă, dar erau prea scumpe pentru oameni complect jefuiţi. S'a ajuns a se plăti un ceasornic pentru o pâine, o plapomă pentru 2 pâini, 10 cămăşi pentru o căldare cu apă. Uneori conducătorii lagărelor, interziceau procurarea alimentelor, oprind pe ţărani de a intra în lagăr şi pe evrei de a eşi de acolo.

Lipsa apei a cauzat în genere suferinţe cumplite şi de multe ori, chiar moartea. In lagărul dela Edineţi era o singură fântână cu apă bună; cealaltă era otrăvită. Cei mai mulţi dintre internaţii de acolo, foloseau pentru băut apa de ploaie, adunată în două gropi. Un convoi poposit în pădurea Bârnova timp de 8 zile, pe la mijlocul lunei August, nu a avut deloc hrană, pentrucă s'a interzis ţăranilor să se apropie şi ca băutură, au avut numai apa strânsă din ploaie. La Edineţi, pela începutul lunei Septembrie, mureau între 70-100 evrei pe zi. Unii din ei au murit de sete, bunăoară: **Pavel Grun** (Stăneşti), **Haim Cohn** (Jadova), **Iţic Birkenfeld** (Seletin), **Malca Menaşes**, etc.

---

1) V. vol. I, pag. 19, nota 2.

In lagăre — în special la Vertujeni şi Mărculeşti — au murit evrei şi din cauza muncilor istovitoare, dar mai ales a bătăilor şi chinurilor la cari erau supuşi. Unii au fost omorâţi, împuşcaţi pe loc, din capriciul conducătorilor lagărelor.

15 Noembrie 1941

Incetează prima etapă a deportărilor. Lagărele din Basarabia au fost golite, la fel ghettoul din Chişinău. Nu a mai rămas nici un evreu în satele şi oraşele Bucovinei, afară de Cernăuţi, unde s'a îngăduit rămânerea unui număr de cca. 20.000. La porţile de intrare ale Transnistriei, (Moghilev, Iampol, Râbniţa, Tiraspol, Iasca), deportaţii au fost număraţi. Sinteza informativă pe luna Decembrie a Inspectoratului de Jandarmi Transnistria, menţionează că au trecut peste Nistru 118.847 evrei. In această cifră sunt însă cuprinşi şi cca. 35.000 de deportaţi din sudul Bucovinei şi jud. Dorohoi. Numărătoarea oficială din 1 Septembrie găsise în Basarabia şi Bucovina de Nord 126.434 evrei, cifră care cuprinde şi pe cei cca. 20.000 evrei cari n'au mai fost deportaţi din Cernăuţi. Făcând scăderile respective, rezultă că în ultimele 2 luni de zile au murit încă peste 22.000 de evrei în Basarabia. **(No. 19).**

O parte din ei s'au prăpădit continuând viaţa de foame, sete, mizerie, boli şi chinuri din lagăr.

Alţii au murit istoviţi de încercările de a urma convoaiele spre Nistru. Unul din convoaiele plecate din Edineţi a pierdut într'o singură noapte, în popasul din satul Corbu, lângă Atachi, 860 de oameni. Deşi era abia 15 Octombrie, se lăsase un ger aspru şi căzuse în mijlocul nopţii prima zăpadă. Oamenii erau aproape goi, unii îmbrăcaţi în zdrenţe, alţii în hârtie, toţi cu rezistenţa fizică micşorată, astfel că îngheţul i-a măcinat cu uşurinţă. Printre morţii acelei înfiorătoare nopţi au fost: **Mendel Katz** şi **Lecker** din Banila, **Hajer**, farmacist din Seletin, **Z. Gabor H. Druckman**, etc.

Cei mai mulţi au fost însă omorâţi de jandarmii şi premilitarii cari au escortat convoaiele. Toate drumurile cari conduceau dela lagăre spre Nistru, dar în special cel din Vertujeni spre Cosăuţi, cel din Mărculeşti spre Rezina şi cel din Chişinău spre Orhei, au fost realmente presărate cu cadavre. Ordinele de deportare prevedeau consemnul special al împuşcării celor ce rămâneau în urma convoaielor. **(No. 19).** Peste acest consemn, paznicii convoaielor au împuşcat pe evrei, fie din capriciu sau sadism, fie pentru a jefui, fie la cererea ţăranilor depe şosele, cari cumpărau cu 1.500-2.000 de lei oamenii vii, pe cari soldaţii îi predau gata împuşcaţi, spre a fi jefuiţi de îmbrăcăminte.

Din grupul evreilor goniţi din satele bucovinene, cari au îndurat calvarul peregrinărilor de 2 luni de zile, apoi pe acele al regimului din Edineţi, au fost împuşcaţi, lângă Atachi, 100 de istoviţi, printre cari: **Rabinul Iehoşua Fränkel din Seletin cu întreaga familie, rabinul Fränkel din Nepolocăuţi, Eti Birnbaum, Eti Wagner, Sura Schertzer, Erna Sin, Zlotschewer, Reinis, etc.**

După 15 Noembrie 1941, nu a mai fost omorât nici un evreu în Basarabia, pentrucă nu a mai existat nici unul.

POPULAȚIA EVREEASCĂ DIN BASARABIA, BUCOVINA și Județul DOROHOI

No. I

Cifre statistice din anii 1930, 1941 și 1942 [1])

PROVINCII JUDEȚE ORAȘE	Recens. 29.XII.1930	Recens. 6.IV.941	Invent. 1.IX.941	Recens. 20.V.942
		156.121		
TOTAL GENERAL	**314.933** [2])	**29.687**	**126.434**	**19.576**
BASARABIA	**206.958**		**72.625**	**227**
Mediul urban	99.392		13.065	
Mediul rural	107.566		59.560	
BUCOVINA	**93.101**		**71.950**	**17.033**
Mediul urban	68.772			
Mediul rural	24.329			
DOROHOI (Județ)	**14.874**	**11.546** [3])		**2.316**
Mediul urban	12.811			
Mediul rural	2.063			

---

1) Tabloul de mai sus cuprinde în primele două coloane, cifre oficial constatate de Institutul Central de Statistică, după efectuarea ultimelor 2 recensăminte generale. Pentru recensământul din 29 Decembrie 1930, au fost utilizate datele publicate în vol. II, partea II-a, intitulată „Populația statornică în 1930 după relig e".

Coloana III-a cuprinde constatările unei inventarieri parțiale, efectuată la 1 Septembrie 1941, de către organe ale Institutului Central de Statistică, în teritoriile ocupate la începutul războiului. In haosul lăsat de primele 2 luni de război în aceste regiuni, nu s'a putut face decât o numărătoare superficială, ale cărei constatări nu au putut căpăta autoritatea unui recensământ. Probabil că din această cauză, nici nu au fost publicate oficial.

Ultima coloană cuprinde constatările recensământului rasial al locuitorilor de sânge evreesc, efectuat în Mai 1942, de către Centrala Evreilor din România. A fost din punct de vedere statistic, un recensământ foarte serios și complect care — datorită sancțiunilor excepțional de severe pe care le prevedea legea organică — s'a întemeiat pe o participațiune aproape unanimă și pe declarațiuni foarte exacte.

Trebuie menționat totuși că, deși efectuat la 20 Mai 1942, totalizările pentru Bucovina s'au făcut într'un mod ciudat, reținându-se cifre valabile abia 2 luni mai târziu, după terminarea deportărilor din Iunie și Iulie 1942.

2) Cifra reală corespunzătoare potrivit totalizărilor, este mai mică cu 115, datorită diferitelor schimbări administrative intervenite până la 1941.

3) Fără regiunea Herța.

PROVINCII JUDEŢE ORAŞE	Recens. 29.XII.1930	Recens. 6.IV.941	Invent. 1.IX.941	Recens. 20.V.942
BASARABIA	**206.958**		**72.625**	**227**
JUD. BALŢI	31.916		2.923	—
JUD. CAHUL	4.448		47	—
JUD. CETATEA ALBA	6.938		55	—
JUD. CHILIA	6.658		130	—
JUD. HOTIN	36.132		21.468	126
Oraşul Hotin	5.786		559	126
Secureni şi Edineţi	9.565		20.909	—
Restul judeţului	20.781		—	—
JUD. ISMAIL	4.231		1.259	1
JUD. LAPUŞNA	50.690		10.957	100
Oraşul Chişinău	41.405		10.742	99
Restul judeţului	9.285		215	1
JUD. ORHEI	19.566		360	—
JUD. SOROCA	29.510		36.014	—
Oraşul Soroca	5.452		1.277	—
Mărculeşti	2.337		10.737	—
Vărtujeni	1.834		24.000	—
Restul judeţului	19.887		—	—
BUCOVINA DE SUD	**32.844**	**18.140**		**179**
JUD. CÂMPULUNG	7.637	6.572		76
JUD. RĂDĂUŢI	9.512	6.494		72
JUD. SUCEAVA	6.695	5.074		31
BUCOVINA DE NORD	**69.144**		**53.809**	**16.854**
JUD. CERNAUŢI	51.681		49.497	16.794
Oraşul Cernăuţi	42.932		49.497	16.776
Restul judeţului	8.749		—	18
JUD. RĂDĂUŢI	2.066		—	—
JUD. STOROJINEŢ	15.397		4.312	60
JUD. DOROHOI (fără Herţa)	**12.932**	**11.547**		**2.316**
Oraşul Dorohoi	5.820	5.389		2.315
Restul judeţului	7.112	6.158		1
REGIUNEA HERŢA	**1.940**		—	—
Oraşul Herţa	1.796		—	—
Restul regiunii	144		—	—

POGROMUL DIN DOROHOI

Nr. 2

MEDICUL ORAŞULUI
No. 462
4 Iulie 1940

PROCES VERBAL

Astăzi 3 Iulie 1940, orele 10, noi Procurorul Militar de pe lângă Curtea Marţială a Comandamentului „Garoafa", Căpitan de rezervă Duca I. Mihail, în asistenţa d-lor Colonel Medic C. Enăchescu, medicul oraşului Dorohoi, Sublt. Darabană Mihai, grefierul Curţii Marţiale, şi Primăria urbei Dorohoi, reprezentată prin Inginer Pascu, ajutor de primar, am procedat la identificarea cadavrelor găsite în vecinătatea cimitirului israelit şi în diferite puncte ale oraşului, cadavre ce se găsesc acum în casa cimitirului şi o parte în faţa acestei case.

Totalul cadavrelor este de 50, din care 11 femei, 34 bărbaţi şi 5 copii. Printre cadavre se găseşte şi sergentul T. R. Bercovici Emil din Reg. 29, precum şi 6 soldaţi evrei dintre cari am putut identifica după *spusele populaţiei, pe soldatul Broinştein din Reg.* 6 Vânători şi alt soldat din Regimentul 16 Artilerie, după cum arată semnul matricol dela betelia pantalonilor.

In ceeace priveşte numele şi unitatea precisă a celor şase soldaţi evrei arătaţi mai sus, nu s'au putut face constatări precise, deşi aceste cadavre au fost examinate cu deamănuntul.

Soldaţii aveau îmbrăcămintea ruptă, murdară şi infiltrată cu sânge.

Am ridicat dela cadavrele soldaţilor, una pereche cisme şi 2 perechi bocanci cât s'a găsit asupra lor, pentru a se vărsa locului în drept.

Din examinarea cadavrelor, am putut constata că **moartea tuturor a fost provocată prin plăgi produse de armă de foc, asupra craniului, toracelui şi abdomenului, afară de un singur bătrân, care avea fracturată baza craniului printr'o lovitură puternică.**

Numele indivizilor de mai sus decedaţi:

1. Bercu Aclipei str. Reg. Ferdinand, vârsta 35 ani;
2. Leibiş Blonder, Str. Traian, vârsta 60 ani;
3. Idel Bercovici str. I. C. Brătianu, vârsta 50 ani;
4. Frochi, azil evreesc, vârsta 60 ani;
5. Leiba Zeingher str. Tăutu, vârsta 58 ani;
6. Senlo Rotaru, str. Miron Costin, **vârsta 1-2 ani;**
7. Avram Calmanovici, str. Ştefan cel Mare vârsta 50 ani;
8. Necunoscut civil, aproximativ 35 ani;;
9. Soldat necunoscut, aproximativ 26 ani, dinţi platin în faţă;
10. Soldat necunoscut, apr. 27 ani, 2 dinţi îmbrăcaţi, găsit ceas;
11. Iţcu Abramovici, str. Spital, **apr. 5 ani;**
12. Soldat necunoscut, apr. 24 ani, 3 dinţi jos îmbrăcaţi;
13. Soldat necunoscut, apr. 25 ani, găsit monogramă pe betelia pantalonilor 16 Art.;

14. Zindel Fonea, Vf. Câmpului, apr. 41 ani;
15. Femeia lui Eli Rizel, apr. 60 ani;
16. Eli Rizel, 75 ani;
17. Şloim Ceauşu, azil evreesc, 30 ani;
18. Leia Zina, str. Muzelor, 55 ani;
19. Un necunoscut, apr. 45 ani;
20. Idilovici Calman, Iaşi, 24 ani;
21. Schmil Groparu, str. Dorobanţilor, apr. 54 ani;
22. Calman Croitoru, str. Regina Maria, apr. 36 ani;
23. Meier Moscovici, str. Regina Maria, apr. 41 ani;
24. Emil Bercovici, str. Gr. Ghica, 25 ani, Sg. T. R.;
25. Rifca Croitoru, Str. C. Stroici, 60 ani;
26. Aron Elic Iosup, 43 ani apr.;
27. Marcu Volf Croitoru zis Gotesman, 59 ani apr.;
28. Mina Davidovici, 40 ani;
29. Steina Leibovici, Str. Regina Maria, 50 ani;
30. Broinstein, Str. Col. Vasiliu, 25 ani, Reg. 8 V-tori;
31. Ghelber Hună, Iaşi, 26 ani;
32. Herşcu Ionas, 94 ani;
33. Aizic I. Aizic, 43 ani;
34. Rosa Kaufman, Str. Mare, 35 ani, Săveni;
35. Un necunoscut, 36 ani apr.;
36. Iosup Gherbis, str. Tăutu nr. 33, 80 ani;
37. Iosup Gherber, Azil evreesc, 66 ani;
38. Gizela Cohn, Str. Regina Maria, 45 ani apr.;
39. Moise Croici, Com. Darabani, 43 ani apr.;
40. Freida Rudik, Str. Regina Maria, 7 ani;
41. Toni Rudik, Str. Regina Maria, 6 ani;
42. Moise Rudik, Str. Regina Maria, 2 ani;
43. Iacob Rudik Str. Regina Maria, 38 ani;
44. Ciauşu Malca, Str. Regina Maria, 35 ani;
45. Marcu Gusan, Str. Tăutu, 18 ani;
46. Elias Aronovici, Str. Spital, 30 ani;
47. Herşcu Mendelovici, Str. Miron Costin, 75 ani;
48. Chana Petrar, Str. Reg. Ferdinand, 21 ani.
49. Sin Iţic Leib, Str. Vântului, 50 ani;
50. Simon Cohn, fiul Iţic Herş, Solomon, Str. Regina Maria, 2 ani.

Noi procurorul Militar Căp. în rezervă Duca I. Mihail, pe baza delegaţiunei date nouă de către Domnul Prim Procuror Militar Maior Magistrat I. Tinţu, constatând cauza morţii acestor indivizi, după cum s'a specificat mai sus, am dispus înmormântarea lor, dând autorizaţiunea de înmormântare D-lui ajutor de Primar Ing. Pascu.

Pentru a împiedica complecta descompunere a cadavrelor şi a accelera înmormântarea lor, am cerut şi ni s'a trimis dela regimentul 29 P. S. din compania garnizoanei, un detaşament de 72 soldaţi sub comanda sublt. Balan Savel.

Parchetul tribunalului Dorohoi a fost reprezentat prin Dl. comisar ajutor Mercur Constantin dela Poliţia Dorohoi.

Drept care s'a încheiat prezentul proces verbal în 4 exemplare din care s'a dat: unul Primăriei Dorohoi, prin Dl. ajutor de primar Ing. Pascu, unul garnizoanei Dorohoi, unul serviciului sanitar al oraşului prin Dl. Colonel Medic C. Enăchescu, iar altul s'a reţinut de noi.

Procuror Militar
Căp. rezervă **DUCA MIHAIL**

Col. Medic rezervă
Dr. **C. ENĂCHESCU**

Ajutor de primar
Ing. **IOAN PASCU**

Grefier
Sblt. rezervă **DARABANĂ**

CRIMELE DELA FRONTIERA ROMÂNO-SOVIETICĂ
Nr. 3

FEDERAŢIA UNIUNILOR
de
COMUNITĂŢI EVREEŞTI
No. 129

26 Februarie 1941

Domnule Director General,

Avem onoarea a vă aduce la cunoştiinţă un fapt pe care-l socotim cu deosebire important, rugându-vă să-i acordaţi binevoitoarea Dvs. atenţiune:

In gara Burdujeni funcţionează o comisiune de repatriere a celor ce doresc a se întoarce în U.R.S.S.

In faţa acestei comisiuni s'au prezentat, cu acte în regulă, pentru a face formele de trecere, un număr de 137 persoane (27 români creştini şi 110 evrei), dintre cari unii originari din teritoriul ocupat, alţii din Bucovina de Sud şi alţii, în sfârşit, din Vechiul Regat.

Printre aceştia din urmă se aflau veterani sau copii de veterani din războaiele României, ba chiar şi un orfan de războiu. Ei au hotărît a părăsi ţara naşterii şi a pleca în necunoscut pentrucă, eliminaţi din slujbe, profesii şi meserii nu mai aveau posibilitatea de a munci şi erau expuşi a recurge la mila publică şi pentrucă emigrarea evreilor a fost prezentată ca **punctul esenţial al programului guvernului**, pentru rezolvarea chestiunei evreeşti.

Comisiunea a acceptat a-i trece peste graniţă, dar operaţiunea s'a făcut în mod clandestin şi din această cauză s'a ajuns la incidente supărătoare, de pe urma cărora se pare că sunt câţiva morţi.

Din grupul de 137, au fost conduse grupuri mici de 10, 12, 15 sau 25 de persoane spre punctele de frontieră Vicov, Frătăuţi, Ungheni, Herţa, etc. Se ştie foarte puţin de soarta lor. Se ştie însă că toţi cei plecaţi, între cari se aflau şi femei şi copiii dela vârsta de 6 ani, au trebuit să suporte marşuri lungi şi grele (30—40 Km.) în zăpadă, fără hrană şi fără odihnă.

Actualmente se află sub pază în gara Burdujeni un număr de 58 evrei dintre cari 4 copii. Ei sunt ameninţaţi a urma soarta celor plecaţi înainte.

Intrucât în sarcina lor nu se aduce nici o învinuire;

Intrucât ei s'au prezentat cu acte în regulă înaintea unei comisiuni oficiale, care putea să admită sau să respingă cererile lor;

Intrucât ei plecând n'au dezertat dela nici o îndatorire, ci s'au supus cerinţelor Guvernului de a emigra;

Intrucât repetarea încercărilor de trecere clandestină le pune în pericol viaţa şi poate da loc chiar la incidente grave de frontieră;

Avem onoare a vă ruga să binevoiţi a dispune de urgenţă suspendarea oricăror trimiteri dintre aceştia şi eliberarea lor, dacă nu s'au făcut vinovaţi de vreun delict.

Primiţi vă rugăm, Domnule Director General, asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni.

Preşedinte
Dr. W. FILDERMAN

Secretar General
MATATIAS CARP

DOMNIEI SALE
DOMNULUI DIRECTOR GENERAL AL SIGURANŢEI GENERALE A STATULUI

INSINUĂRI VENINOASE ŞI ÎNDEMNURI CRIMINALE ALE MARELUI STAT MAJOR

Nr. 4

Ordinul circular al Statului Major al Armatei a IV-a No. 206798 din 30 Iunie 1941:

Cu onoare se face cunoscut că M. St. Major cu ord. No. 193-941, comunică:

Agenţii inamici lucrează în spatele frontului încercând acte de sabotaj, procurând inamicului indicaţiuni sau informaţiuni şi dându-se chiar la acte de agresiune faţă de ostaşii izolaţi.

Populaţia evreească este părtaşe la această acţiune.

D. General Antonescu, cu ocazia vizitei pe front, a atras atenţiunea Comandanţilor de Mari Unităţi asupra vigilenţei pazei spatelui frontului şi a dat ordin ca toţi cei cari acţionează pe orice cale contra armatei şi contra intereselor ţării, să fie **executaţi pe loc.**

Vă rugăm să binevoiţi a da ordin tuturor comandanţilor şi organelor în subordine să fie fără **cruţare** faţă de cei găsiţi vinovaţi de acte de sabotaj, spionaj, dezordine sau orice acte îndreptate contra armatei şi contra ţărei".

MASACRAREA DE CĂTRE TRUPE GERMANE ŞI ROMÂNE A EVREILOR DIN COMUNA PÂRLIŢA-TG. JUD. BĂLŢI

Nr. 5

Intr. No. 932
16 Sept. 1941

No. 881
Anul 1941 luna August ziua 26
SECRET INSPECTORATUL JANDARMI CHIŞINĂU
către
MARELE PRETOR
OF. POŞTAL MILITAR No. 85

La ordinul Dvs. No. 227/941,
Am onoare a înainta alăturatul dosar cu acte dresate de Slt. rez. Stino Laurenţiu din Legiunea Jandarmi Bălţi, cu privire la împuşcarea şi jefuirea unor evrei din comuna Părliţa-Tg. de către ostaşii români.
Rezultatul rugăm a se vedea din raportul No. 1502-1941 al Legiunei, anexat.

Inspector Jandarmi Chişinău

Colonel MECULESCU

Nr. 6

No. 1500
1941 luna VIII ziua 14
LEGIUNEA JAND. BĂLŢI
BIR. I POL., ŞI COMANDAMENT
către
INSPECTORATUL JANDARMI CHIŞINĂU
BIR. POLIŢIEI

Intr. No. 881
20 VIII. 1941

La ord. Dvs. No. 65 din 18 Iulie 1941, anexat:
Am onoare a vă înainta un dosar cu acte dresate de Căpitanul rez. Stino Laurenţiu în cauza uciderei unor evrei în comuna Pârliţa-Tg. din care se constată:
In ziua de 7 Iulie 1941, trupe germane şi române au trecut prin comuna Pârliţa-Tg., cu care ocaziune evreii din case au tras focuri de armă asupra ostaşilor.
După ce trupele au trecut, o parte din populaţia română din satele vecine, au intrat în casele evreilor din Pârliţa şi au jefuit.

Nu s'a dovedit că ostaşii români au jefuit şi omorât pe evrei.

In acel timp menţinerea ordinei în acea regiune era în atribuţiunea Serviciului Pretoral, deoarece formaţiunile Legiunei Jandarmi Bălţi nu au fost încă instalate.

Comandantul Legiunei Jand. Bălţi
Maior **M. BOULESCU**

Nr. 7

LEGIUNEA JANDARMI BĂLŢI

DOSAR

cu actele încheiate cu privire la unele fapte comise de unii soldaţi în comuna Pârliţa-Tg., Judeţul Bălţi.

LEGIUNEA JANDARMI BĂLŢI
Intrare No. 1500
Ziua 8 Luna Aug. 1941

Nr. 24
8 August 1941
Cpt. rez. Stino Laurenţiu
către
LEGIUNEA JAND. BĂLŢI

La ord. Dvs. în rezoluţie pusă pe ord. Nr. 65-941 al Insp. Jand. Chişinău şi ord. Nr. 227-941 al Serviciului Marelui Pretor.

Am onoare a înainta un dosar compus din 9 file cuprinzând cercetările ce le-am făcut în ziua de 7.VIII, în comuna Pârliţa-Târg — din care se constată cum s'au petrecut faptele semnalate Cartierului General al Armatei Române — de către Armata 11 germană.

Cpt. de rez. **LAURENŢIU STINO**

Nr. 8

MARELE CARTIER GENERAL
SECŢIA II-a

Intr. Nr. 227.
18 Iulie 1941

Nr. 227
17. VII, 941
Inspectoratul Jand. Chişinău
Cercetare şi relaţii asupra celor petrecute
G-ral **TOPOR**

Nr. 1411/B. 17 Iulie 1941
MARELE CARTIER GENERAL
Secţia II-a
către
SERVICUL MARELUI PRETOR

Am onoare a vă transmite, în copie, adresa Armatei XI-a Germane, rugându-vă să binevoiţi a dispune cercetarea celor semnalate, precum şi arestarea imediată a soldatului pentru a fi anchetat în ceeace priveşte complicii.

D. O.
Şeful Secţiei II-a
Lt. Colonel **R. DINULESCU**

Şeful Biroului
Lt. Col. **GH. N. PETRESCU**

Nr. 9

Adresa Armatei XI-a germană către Marele Stat Major Român

ARMATA XI-a
Sct. I.

Cantonament, la 11. VII. 941

către

STATUL MAJOR ROMÂN

Referitor la: excese ale soldaţilor şi persoane civile români din teritoriile ocupate

Anexat se trimit copiile, unei constatări la faţa locului şi un proces verbal de şedinţă a poliţiei secrete germane de campanie, asupra exceselor soldaţilor şi civililor români în teritoriul nou ocupat.

Maiorul DAGNER, ofiţer de legătură al Armatei 4 Române, a constatat datele personale ale soldatului român prins, după cum urmează.

ALEXANDRU TITU, seria armei 14951, Grupul 5 recunoaştere, Divizia 5-a Infanterie.

Vă rugăm, a lua din partea Dvs. restul măsurilor necesare, pentru identificarea celorlalţi vinovaţi şi pedepsirea lor.

Pentru a evita alte cazuri asemănătoare, vă rugăm, a introduce forţe poliţieneşti în teritoriile ocupate, cari trebuesc prevăzuţi cu împuternicirea necesară, de a interveni şi în contra persoanelor militare române. Având în vedere urgenţa chestiunei, vă rugăm a dispune cele necesare cât mai curând.

p. Comandamentul Armatei
Şeful de Stat Major
RANCK Maior de Stat Major

Nr. 10

Cantonament la 7. VII. 941

In ziua de 7.VII.941, între orele 9 şi 10 au apărut soldaţi români în prezenţa unei femei VENEA BUGA din Pârliţi-Târg, strada Principală No. 8 şi a altor persoane a căror nume nu a fost identificat şi au mers din casă în casă, pentru a-şi însuşi fără drept obiecte de valoare, iar dacă au întâlnit persoane civile, au pretins astfel de obiecte sub ameninţare cu arme. Astfel armata bandă, s'a apropiat în strada Principală de locul de casă Nr. 22. In această casă se aflau următoarele persoane vii:

1, 2, 3, ... 10 (vezi text german).

Toate au fost persoane evreeşti. Unele din ele erau locatari ai locului de case 22, restul s'a refugiat acolo la începutul războiului. Aceşti soldaţi români au cerut dela evreii aflaţi acolo bani şi obiecte de va-

loare. Evreii ar fi dat o parte din acestea soldaţilor. Aceasta probabil nu le-a fost deajuns, deoarece au dat afară toate aceste 10 persoane din locuinţă în stradă. După aceasta au scotocit singuri casa şi încăperile, căutând bani şi lucruri de valoare. Dacă au mai găsit ceva, nu se poate constata. După aceasta au somat pe evrei să intre în pivniţă. Acolo trebuiau să fie împuşcaţi. Chiar pe scările pivniţei, soldaţii români au împuşcat pe evrei. La auzul împuşcăturilor, brutăria de campanie germană cantonată în aceiaşi localitate, a trimis câţiva soldaţi la faţa locului, sau soldaţii au alergat singuri acolo. Un colonel român DUMITRESCU şi un Maior român DAGNER, ambii ofiţeri de legătură, se aflau tot în apropierea locului acţiunei şi când au auzit împuşcăturile au intrat în locul de casă.

Soldaţii români au fugit. Unul din ei a putut fi reţinut de ofiţerii români şi identificat şi au lăsat soldatul la unitatea căreia aparţinea. Acest soldat ale cărui date personale şi unitatea se află probabil în mâinile D-lui Colonel, a recunoscut fapta.

Soldaţii brutăriei de campanie germană, au adus evrei răniţi, aflaţi încă în viaţă, în pivniţa locuinţei. Morţii au rămas în pivniţă, 2 femei şi 2 bărbaţi. Restul de 6 răniţi au rămas în casă; din ei au murit între timp 2. Un medic civil evreu şi un medic militar român au dat întretimp îngrijirile medicale.

Asupra acestei întâmplări cei doi ofiţeri de legătură sunt martori oculari. Când s'a aflat fapta şi ofiţerii statului major german au luat cunoştiinţă de ea, s'au luat imediat măsuri pentru a împiedica alte bestialităţi.

Garda statului major, jandarmeria de câmp şi poliţia secretă de câmp au trimis imediat patrule în diferite străzi ale localităţii pentru a face imposibil, încălcarea clădirilor locuite de către trupele române aflate în trecere. Aceste măsuri au fost luate de ofiţerii Cpt. Schabedissen, Maior Weisshaar.

Aceşti 2 ofiţeri germani, împreună cu alţii, precum şi soldaţi germani au cercetat personal morţii, răniţii, pivniţa şi locuinţa. Răniţii au primit din partea soldaţilor germani ajutorul ce se cuvine unui inamic.

Identificarea civililor cari s'ar fi asociat soldaţilor români, a fost începută. A putut fi determinată femeia FENEA BUGA din strada Principală, locul de casă Nr. 8; la locuinţa ei s'a găsit o mare cantitate de făină în saci, mai departe, perine, saltele de puf, covoare, farfurii şi alte obiecte, cari fără îndoială pot fi denumite bunuri de pradă.

La întrebare femeia a declarat că soţul ei este în armata rusă. A negat că ar fi furat lucrurile şi obiectele găsite la ea din alte case.

No. 11

PROCES-VERBAL

Astăzi şapte August 1941

Noi Cpt. în rez. Stino Laurenţiu, ajutorul Comandantului Legiunei Jand. Bălţi. Având în vedere ordinul Serviciului Marelui Pretor Nr. 227 din 1941 şi ord. Inspt. Jand. Chişinău Nr. 65-941,

M'am deplasat în comuna Pârliţa-Târg unde am cercetat şi dresat acte privitoare la devastarea caselor şi împuşcarea unor evrei, de către trupele în trecere prin această comună.

Dintre persoanele arătate în reclamaţiunea Armatei 11-a germane, n'am putut identifica şi cerceta decât pe femeia FENIA BUGA, deoarece soldatul TITU ALEXANDRU seria armei 14951, Grupul 5 Recunoaştere, Divizia 5-a infanterie, este plecat din localitate încă din ziua de 12 Iulie, odată cu deplasarea unităţii din care face parte.

Asupra faptelor ce i se impută acestui soldat, cred că cele mai bune şi exacte relaţiuni le-ar da Domnul Maior DAGNER, ofiţer de legătură, la armata IV română şi Domnul Colonel DUMITRESCU ofiţer de legătură, cari au identificat pe soldat găsindu-se în apropiere de locul unde acest soldat ar fi împuşcat nişte evrei.

Deasemenea n'am putut identifica şi nici n'am aflat în localitate nici un evreu, pentru a-l interoga, ei fiind o parte dispăruţi odată cu trupele sovietice, iar restul internaţi în lagăr.

Pentru stabilirea adevărului asupra celor relatate de Armata 11-a germană, într'o măsură oarecare (informatori principali lipsind), am procedat la interogarea a câtorva persoane mai de frunte din comuna Pârliţa Târg.

Interogând pe ŞTEFAN DOROSCHEVICI, acesta declară următoarele: „Primele trupe cari au sosit în ziua de 7.VII a. c., în Pârliţa au fost cele germane, a doua zi au sosit şi trupele române. La intrarea lor în comună au întrebat de evrei unde sunt. Am răspuns că sunt fugiţi din comună, iar o parte sunt ascunşi prin pivniţe. **Am auzit că soldaţii germani au împuşcat câţiva evrei**, pentru motivul că la intrarea lor în Pârliţa, s'a tras asupra lor focuri de armă, de evrei ascunşi prin poduri, grădini.

N'am văzut că trupele germane şi române ar fi devastat şi jefuit casele evreilor. Am văzut însă pe mai mulţi oameni mai ales din comunele învecinate, cari după plecarea trupelor Germano-Române, au intrat pe la casele evreilor luând diferite lucruri, în special alimente.

Aceasta îmi este declaraţia pe care o susţin şi semnez propriu".

ŞTEFAN DOROSCHEVICI

Interogând pe VASILE TEPOI, din comuna Pârliţa Târg, declară următoarele: „La intrarea trupelor germane în Pârliţa Târg doi soldaţi germani au fost împuşcaţi de evrei din ascunzişuri. Am fost luat apoi de armata germană ca călăuză, spre a le arăta direcţia spre Chişinău. I-am însoţit până la Bumbeta în care timp **întâlnind pe drum un evreu, un soldat german l-a împuşcat**, pentru motivul că evreii din Pârliţa au împuşcat 2 soldaţi germani.

La sosirea altor trupe germane, peste 2-3 zile, în Pârliţa, au întrebat unde sunt evreii cari au tras în primele zile asupra soldaţilor germani. Procedând la urmărirea lor, **au aflat într'o pivniţă vreo 3-4 evrei cu arme şi grenade asupra lor, pe cari i-a împuşcat**; iar pe evreii ce i-au mai găsit ascunşi i-au adunat şi trimis în loc necunoscut.

N'am văzut că trupele germane să fi devastat şi jefuit casele evreeşti. Au intrat prin case, forţând uşile, pentru a găsi pe evrei.

Trupele române la intrarea lor în târgul Pârliţa au procedat la fel. N'am văzut soldaţi români jefuind şi nici împuşcând evrei. Am auzit peste 2-3 zile că la casa lui FELDER GHIDALE, soldaţii români ar fi împuşcat vreo 10 evrei. Evreul FELDER GHIDALE din ziua aceia nu s'a mai văzut în Pârliţa. Unii oameni spun că acest evreu ar fi fost rănit şi dus într'un spital din Iaşi. Nu cunosc pe soldatul Alexandru din Div. 5.

Aceasta îmi este declaraţia pe care o susţin şi semnez propriu".

VASILE ŢEPOI

Interogând pe femeia ANA ANDRASIU din comuna Pârliţa-Târg, aceasta declară: „Ştiu şi eu tot ce a declarat Ştefan Doroschevici, afară de aceasta mai ştiu că soldaţii germani au împuşcat 4 locuitori români — un cantonier, un picher, un acar şi un civil necunoscut din comuna Niculeni cari n'au executat ordinele date de armata germană.

De la mine soldaţii germani au vrut să-mi ia una scroafă cu 6 purcei dar eu m'am rugat de ei să mi-o lase, fiind o femeie săracă. Atunci ei mi-au lăsat scroafa cu purcei luând numai un porc de 50-60 kgr. pe care mi l-a plătit. Porcul l-a tăiat pe loc, l-a pus într'un camion şi au plecat.

Nu cunosc pe soldaţi.

Aceasta îmi este declaraţia pe care o susţin şi semnez propriu".

ANA ANDRASIU

Interogând pe plot. POZDÂRCA TOMA, şeful postului Pârliţa-Târg, acesta declară:

„M'am instalat ca şef de post cu 4 jandarmi în Pârliţa-Târg în ziua de 9.VII, deci după trecerea trupelor germane şi române şi după devastările şi jafurile comise în ziua de 7 şi 8 Iulie în acest târg. Din informaţiunile luate de pe la locuitori, asupra celor ce s'au petrecut în târgul Pârliţa cu ocazia trecerilor trupelor române şi germane, am aflat că, s'ar fi împuşcat evrei din cauză că aceştia au fost agresivi şi au tras focuri de armă asupra soldaţilor. Evreii cari au fost paşnici au fost lăsaţi liberi.

Am auzit că la cassa cu Nr. 22, proprietatea lui FELDER GHIDALE, s'ar fi tras focuri de armă asupra mai multor evrei ascunşi acolo, din cari unii au murit pe loc, iar alţii au fost răniţi şi transportaţi spre Iaşi.

Am mai fost informat că după trecerea trupelor germano-române, prin târgul Pârliţa, parte din locuitori din comună şi din satele învecinate, au procedat la jefuirea de obiecte şi alimente de prin casele evreeşti rămase în părăsire.

Parte din aceste obiecte au fost găsite de noi pe la diferiţi locuitori şi ridicate, predându-le cu inventar la Primăria locală.

Aceasta îmi este declaraţia pe care o susţin şi semnez propriu".

PLOT. POZDARCĂ

Interogând pe femeia FENIA BUGA, menţionată în reclamaţiunea armatei 11-a germană, că ar fi fost de faţă în momentul când trupele române jefuiau şi împuşcau pe evreii dela casa Nr. 22, aceasta declară următoarele:

„Nu recunosc că eu aş fi însoţit pe soldaţi români la jafuri la casele evreilor din Pârliţa-Târg şi nici nu l-am cunoscut pe soldatul ALEXANDRU TITU din grupul de recunoaştere div. 5.

Prin casele evreilor au intrat, forţând uşile, mai întâi trupele germane, apoi la o zi două, trupele române, căutând pe evrei, cari după cum am auzit au tras focuri de armă şi mitralieră asupra soldaţilor români şi germani, motiv pentru care aceştia **la rândul lor, au împuşcat câţiva evrei**, mai ales pe cei găsiţi ascunşi, având asupra lor arme şi grenade. La plecarea din târgul Pârliţa a armatei române, am **auzit pe câţiva soldaţi români, spunând la locuitorii cari erau pe străzi ca să ia din casele evreilor, lucruri şi alimente** de cari au nevoie. Eu fiind de faţă şi văzând că mai mulţi locuitori, mai ales femei, luau din aceste obiecte, am luat şi eu una plapumă, una cuvertură, 2 rochii, un covor, una saltea şi câteva obiecte de bucătărie, — pe care le-am dus acasă.

Obiectele acestea le-am ridicat dela casa evreului FELDER GHIDALE, din strada Principală Nr. 22, unde în momentul acela era proprietarul cu familia lui, iar în altă cameră de alături, mai mulţi evrei, cam 6-8 — femeia lui Ghidale — a spus către mine: „Iaţi-le să le ai de amintire"

Cum am ajuns acasă cu aceste obiecte ridicate dela Felder Ghidale, am auzit împuşcături de armă la casa lui. In acel moment era în casă la mine un ofiţer român, care a stat vre-o 2 ore de s'a odihnit. Mai târziu, am auzit de pe la oameni că la casa lui Felder Ghidale au fost împuşcaţi patru evrei, iar 6 au fost răniţi, cari mai pe urmă ar fi murit şi ei. Intre aceştia au fost şi membrii familiei lui Felder.

Nu ştiu cine anume a împuşcat pe aceşti evrei, soldaţi români sau germani.

După auzirea acestor împuşcături la casa lui Felder, imediat au venit la locuinţa mea 3 ofiţeri germani cari m-au legitimat şi întrebat unde este soţul meu. Le-am răspuns că este concentrat în armata Sovietică din ziua de 23 Iunie 1941. De acasă m'am dus la Felder Ghidale de unde ridicasem obiectele şi de aci m'am dus la Comandamentul German, unde am fost cercetată asupra obiectelor însuşite şi asupra celor ce ştiu despre împuşcarea evreilor aflaţi în casa lui Felder Ghidale. Le-am răspuns că obiectele le-am însuşit, după cum au făcut şi alte persoane, iar cine a împuşcat pe evrei — nu ştiu — cred că poate i-a împuşcat soldaţi români dar nu sunt sigură. Dela Comandamentul German am fost lăsată liberă, dându-mi-se ordin să duc înapoi în casa lui Felder, obiectele însuşite, ceiace am şi făcut, rămânând fără nici un lucru de furat. După plecarea trupelor germane şi române din Târgul Pârliţa, au venit oameni de prin satele vecine, ridicând de pe la casele evreilor obiecte şi alimente, pe care le-au transportat cu căruţele.

Aceasta îmi este declaraţia pe care o semnez propriu".

FENIA BUGA

Drept pentru care am încheiat prezentul proces-verbal — pe care dimpreună cu referatul subsemnatului, îl voi înainta Legiunei Jandarmi Bălţi, pentru a fi înaintat locului în drept.

Ajutorul Comand. Jand. Bălţi,
cpt. rez. **LAURENŢIU STINO**

JEFUIREA ŞI MASACRAREA A 42 ADULŢI ŞI 6-8 COPII EVREI, ÎN COM. TĂURA NOUĂ, JUD. BĂLŢI

Nr. 12

LEGIUNEA JANDARMI BĂLŢI

DOSAR

cu actele încheiate referitor la evreii omorâţi în Comuna Tăura Veche şi Tăura Nouă judeţul Bălţi

24 Iulie 941 Nr. 132
INSPECTORATUL JANDARMI CHIŞINĂU
către
LEGIUNEA JANDARMI BĂLŢI

Suntem informaţi de către Serviciul Secret german că în comuna Tăura Veche şi Tăura Nouă-Bălţi s'au omorât 40 evrei şi s'au îngropat în condiţiuni rele; 2 evreice sovietice au scăpat şi au dat informaţiuni asupra scenei.

Cum această acţiune se datoreşte numai unei mişcări subversive, veţi stabili împrejurările cari au dat loc acestor acţiuni de provocare, raportând imediat Inspectoratului.

Inspectoratul Jandarmi Chişinău
Colonel **T. MECULESCU**

Şeful Biroului Poliţie
Maior, **V. STOENESCU**

Nr. 13

MARELE CARTIER GENERAL
SECŢIA II-a

Intr. Nr. 228
19. VII. 941

SECRET-URGENT

Comand. Leg. Jand. Bălţi
Cercetaţi personal cazul şi raportaţi rezultatul urgent.

Gen. **TOPOR**

Nr, 1665. B. 19. Iulie 1941
MARELE CARTIER GENERAL
către
DOMNUL GENERAL TOPOR

Am onoare a trimite copie după adresa Armatei XI-a privitoare la uciderea unor evrei la Tăura Veche şi Tăura Nouă (Bălţi) de către unii ostaşi români, care mai întâiu ar fi jefuit pe aceşti evrei.

Cu onoare vă rugăm să binevoiţi a dispune urgent cercetarea cazului şi descoperirea vinovaţilor pentru a fi sancţionaţi.

Rezultatul rugăm a fi raportat urgent, el trebuind să fie comunicat şi Armatei XI-a.

Subşeful Marelui Cartier General
General TĂTĂRANU

Şeful Secţiei II-a
Lt. Col. DINULESCU

Nr. 14

Adresa Armatei XI Germane

COMAND. ARMATEI XI-a
Secţ. I-a

Cant. la 14. VII. 1941

către
STATUL MAJOR ROMÂN

Referitor la: uciderea de evrei la Tăura Nouă.

Anexat se trimite un raport al martorilor oculari şi un raport al poliţiei secrete de campanie germane, referitor la uciderea unui număr mai mare de evrei la Tăura Nouă.

Atitudinea (comportarea) arătată în raport, a unor reprezentanţi ai trupelor române, serveşte numai pentru a scădea prestigiul armatei române şi în acelaş timp acela al armatei germane, în faţa opiniei publice mondiale.

Rugăm încă odată şi foarte urgent, a avea grije, prin luarea măsurilor celor mai severe în cadrul trupelor române ca, în nici un caz să nu se mai repete alte incidente.

p. Comandam, Armatei XI-a
Şeful de Stat Major
Din Ordin
Maior de Stat Major RANCK

---

10. VII. 1941

Conţinut: **Declaraţia martorilor oculari asupra uciderii a 40 evrei lângă Tăura Nouă,**

R A P O R T:

Ultimele supravieţuitoare rănite, — **Dina Frankel** 34 ani căsătorită şi **Leica Lambert** 32 ani căsătorită ambele originare din Bălţi, au declarat asupra cazului din Tăura Nouă:

La 24.VI.1941 evreii au trebuit să părăsească Bălţii şi s'au refu-

giat în parte la Vlad unde au ajuns la 26.VI.41 şi unde au rămas până la 7.VII.1941. In seara acestei zile feciori de ţărani de 16-18 ani, armaţi cu ciomege şi coase au alungat pe evrei din casele locuite de ei, au bătut şi i-au omorât pe evrei şi au aprins casele. Circa 40 evrei originari din Bălţi au încercat să se înapoieze la Bălţi pe cale ocolită, deoarece nu ştiau dacă drumul până acolo este liber de inamic. Pe drum au întâlnit soldaţi germani cari au examinat actele lor personale şi i-au lăsat să meargă mai departe.

Intre Tăura Veche şi Tăura Nouă au dat peste circa 20 soldaţi români fără comandă. Cel mai mare grad prezent era caporal. Opriţi de aceştia, evreii au dat la ordin, banii, lucrurile de valoare, cai şi căruţe încărcate cu haine şi pături. Apoi le-a fost ordonat de soldaţi să se alinieze şi într'o formaţie aproximativ ordonată să intre într'un teren mlăştinos. După circa 30 minute au primit ordin să se culce în mlaştină. Apoi s'a tras asupra evreilor fără deosebire.

Această faptă s'a comis la 7.VII.941, între ora 18 şi 19.

Soldaţii au continuat drumul lor fără a purta grijă pentru răniţi şi morţi. Cele două femei amintite mai sus au mai avut puterea să se târască din mlaştină şi au întâlnit pe şosea un ofiţer român care a însărcinat pe un ţăran să ducă femeile în spitalul dela Chişcăreni. După executarea operaţiunei ţăranul le-a adus la Comandamentul Armatei, unde femeile interogate au dat aceste declaraţii.

Ţăranul a primit ordin de a îngriji şi pe mai departe pe cele două femei.

Morţii vor fi adunaţi în cursul zilei de azi de către locuitorii comunei Teura Nouă.

Pentru a preîntâmpina alte eşiri de felul acesta, locuitorii din comuna Teura Nouă şi Teura Veche aleg fiecare câte un bătrân din comună ca primar provizoriu care va executa puterea administrativă până la sosirea unei autorităţi militare sau civile române.

ss/ INDESCIFRABIL

p. conformitate
ss/. Lt. Col. **PENESCU**

RAPORT

Intr'o călătorie de serviciu dela Ciolacul Vechiu la Chişcăreni am găsit puţin înaintea satului Teura Veche, pe un câmp situat în vale, evrei împuşcaţi de sex masculin şi femenin şi copii. După numărătoarea mea în grabă, au fost circa **42 evrei adulţi şi circa 6-8 copii**. La diferite cadavre am putut stabili răni de gloanţe, **la unele, mai ales la copii, capete sparte.**

In parte cadavrele bărbăteşti erau desculţi; deduc că le-au fost luate din picioare cismele, respectiv ghetele.

După cum am putut afla dela ţărani ce erau acolo în ziua de 8.VII. 1941, soldaţii români au adunat pe evreii cari au petrecut timpul mai mult sub cerul liber, mai ales de frica împuşcării, în acea vâlcea şi după ce i-au jefuit de bani şi alte valori şi bijuterii i-au împuşcat.

Pentru a sustrage trecătorilor acest aspect oribil şi a nu lăsa să izbucnească vreo boală, apare ca foarte urgent să se ordone înmormântarea cadavrelor.

(ss) INDESCIFRABIL

p. conformitate
Lt. Col. (ss) PENESCU

Nr. 15

PROCES-VERBAL

Tăura Nouă la 9 August 1941.

Noi, Maiorul Boulescu Mihai comand. Legiunei Jandarmi Bălţi.

Constatăm prin prezentul proces verbal că, am primit ord. No. 258 din 20 Iulie 1941 al Serviciului Marelui Pretor, de a cerceta cazul, evreilor omorâţi de soldaţi români în seara zilei de 8 Iulie 1941, între satul Tăura Veche şi Tăura Nouă.

Am procedat după cum urmează:

Am chemat în faţa noastră pe delegatul satului Tăura Veche, care interogat fiind declară:

1. **Informatorul Lupan Grigore,** de 51 ani, român, delegat al Satului Tăura Veche, asupra celor întrebate declară:

In zilele de 7—8 Iulie 1941, au trecut prin satul nostru trupele române şi germane, cari mergeau înainte. Au trecut pela noi şi nişte evrei refugiaţi, mergând spre Făleşti. Nu ştiu ca soldaţii români să fi omorât evreii cari au trecut pe aici, căci n'am văzut şi nici nu am auzit despre aşa ceva.

Aceasta-mi este declaraţia pe care o semnez propriu.

(ss) GRIGORE LUPAN

2. — **Informatorul Leon Danilov,** de 62 ani, român, delegatul Satului Tăura Nouă, asupra celor întrebate declar:

Ştiu că în zilele de 7 şi 8 Iulie 1941, prin satul nostru au trecut trupe române, cari mergeau spre Chişcăreni.

Deasemenea ştiu că prin satul nostru au trecut nişte evrei refugiaţi, cari mergeau spre Făleşti.

Nu am văzut şi nici nu am auzit ca soldaţii români să fi omorât evrei la noi în sat.

Aceasta-mi este declaraţia pe care o semnez propriu.

(ss) LEON DANILOV

Am continuat cercetările prin satul Tăura Nouă şi Tăura Veche, informându-mă dela diferiţi locuitori şi nimeni nu a ştiut să-mi dea relaţii despre omorârea evreilor, afirmând că nu ştiu despre asemenea caz.

Drept care am încheiat prezentul proces verbal, care se va înainta la Serviciul Marelui Pretor spre cele legale.

Cd-tul Legiunei Jandarmi Bălţi
Maior (ss) BOULESCU MIHAIL

Nr. 16

Intr. Nr. 880
20. VIII. 941

SECRET

No. 258
1941 Luna VIII Ziua 14
LEGIUNEA JANDARMI BĂLŢI
Bir. I Poliţie şi Comandament
către
INSPECTORATUL JANDARMI CHIŞINĂU
Bir. Poliţiei

La ord. Serviciului Marelui Pretor Nr. 258/941 şi al Inspectoartului Jandarmi Chişinău Nr. 132/941, anexat,

Am onoare a înainta un dosar compus din şapte file, cu actele dresate de subsemnatul în cauza omorârei unor evrei din satul Tăura Nouă, din care se constată:

— In zilele de 7-8 Iulie 1941, Unităţi din Divizia 14-a română au trecut prin satele Tăura Nouă şi Tăura Veche.

In acel timp s'a văzut şi un grup de evrei refugiaţi, cari mergeau prin aceste sate cu direcţia spre Făleşti, fără a se putea preciza cine au fost şi de unde sunt de origină.

— Nu s'a dovedit ca evreii să fi fost omorâţi de soldaţi români, căci nimeni nu ştie de acest caz.

— In acel timp menţinerea ordinei în acele regiuni era în atribuţia Serviciului Pretoral dela Divizia 14-a deoarece formaţiunile Legiunei jand. Bălţi nu au fost încă instalate.

Comandantul Legiunei Jand. Bălţi
Maior (ss) **M. BOULESCU**

MASACRUL DIN MĂRCULEŞTI ŞI ALTE LOCALITĂŢI DIN JUD. SOROCA

Nr. 17

Extras din actul de acuzare întocmit de acuzatorul public şef depe lângă Tribunalul Poporului, Vasile I. Stoican, împotriva marilor criminali de război, Ion Antonescu şi miniştrii săi.

....

„In ziua de 8 Iulie 1941, în localitatea Mărculeşti, jud. Soroca, sunt adunaţi toţi locuitorii evrei; bărbaţi, femei şi copii, sunt scoşi la marginea comunei, sunt împuşcaţi şi îngropaţi în şanţuri anticar ce se găseau acolo. Au fost astfel masacraţi 1000 de oameni.

„In zilele următoare s'a procedat la fel cu evreii din localităţile Floreşti, Gura Kamenca şi Gura Căinari.
In localitatea Climăuţi din jud. Soroca, sunt strânşi un număr de 300 copii, femei şi bărbaţi şi în ziua de 12 Iulie 1941 sunt împuşcaţi şi îngropaţi într'o groapă comună dela marginea satului".

....

MASACRE IN ORAŞUL BĂLŢI

Nr. 18

Extras dintr'o istorisire a unui supravieţuitor, ultimul preşedinte al Comunităţii Evreilor din Bălţi, Bernard Walter.

Oraşul Bălţi a fost distrus de aviaţia germană şi română, prin bombardament aproape zilnic. Au prefăcut în ruine trei sferturi din locuinţe. Oraşul nefiind apărat, avioanele duşmane veneau cu uşurinţă în fiece după amiază, între orele 4-5 şi aruncau bombe incendiare. Imobilele fiind acoperite în majoritate cu şindrilă se aprindeau şi incendiile se propagau, prelungindu-se în timpul nopţii când, torţe imense luminau activitatea avioanelor de bombardament, cari veneau obicinuit pela orele 8-9 seara, producând ravagii îngrozitoare.

In faţa pericolului aerian, dupăce mulţi evrei au căzut victime ale bombardamentelor, populaţia evreească s'a refugiat prin satele din împrejurimi, fiecare luând cu sine în boccele, ce avea mai de preţ. In aceste sate au fost ajunşi de trupele româno-germane, cari pretutindeni au jefuit, au chinuit, au batjocorit femeile şi fetele şi au ucis oameni.

Oraşul Bălţi a fost ocupat la 9 Iulie de trupe germane din armata a XI germană, de sub comanda generalului von Schobert, care a şi instalat aici Cartierul său general.

Frontul îndepărtându-se imediat, evreii supravieţuitori ai masacrelor din sate, au început să revină în oraş, dar pe măsură ce soseau erau adunaţi — din ordinul poliţiei militare germane conduse de Feldkomandant Colonel Koller şi ajutorul său Căpitan Prast—în 2 lagăre instalate, unul în curtea Băncii Moldova, iar celălalt în curtea arestului preventiv.

In seara de 11 Iulie 1941, sub motiv că evreii ar fi tras focuri de armă asupra unui camion german, au fost ridicaţi din lagăr 10 evrei, cari au fost împuşcaţi în curtea grădiniţei din faţa Soborului Vechi. [1])

Intre timp, din ordinul căpitanului Prast, s'a format un comitet al ghettoului compus din 12 fruntaşi evrei, sub preşedinţia lui Bernard Walter, fost ajutor de primar şi preşedinte al Camerei de Comerţ şi Industrie. Comitetul avea sarcina de a îngriji de hrana şi starea sanitară a evreilor adunaţi în cele 2 lagăre.

In ziua de 15 Iulie, la orele 5 p. m., toţi membrii comitetului au fost aduşi la sediul Poliţiei germane, unde Căpitanul Prast le-a cerut

---

[1]) V. planşa II.

să întocmească o listă de 20 comunişti evrei, pentru a fi executaţi. Bestia a adăugat că în lipsa listei, vor fi împuşcaţi o seamă de evrei între cari primii, vor fi membrii comitetului.

Cu tot pericolul, comitetul nu a şovăit şi prin glasul preşedintelui, a comunicat căpitanului Prast, refuzul de a se preta la o asemenea infamie. Imediat apoi, au fost arestaţi toţi membrii comitetului. După ce au fost percheziţionaţi şi jefuiţi de tot avutul, căci în nesiguranţa fiecărui moment, toţi evreii purtau asupra lor tot ce aveau de valoare, au fost toţi conduşi — în rând câte unul şi escortaţi de jandarmi germani — în lagărul din curtea Băncii Moldova.

Aci au fost conduşi sub pază, la gardul din fundul curţii, sub ochii îngroziţi ai membrilor familiilor şi a celorlalţi evrei cari priveau îndureraţi şi desnădăjduiţi, cum sunt duşi la mormânt cei cari mai puteau forma singurul lor sprijin. [1])

La gardul lagărului, membrii comitetului au fost ţinuţi cam o jumătate de oră, chinuiţi, batjocoriţi şi fotografiaţi de soldaţii nemţi cari îi păzeau. Apoi s'au mai adus încă 44 evrei, ridicaţi dintr'un grup de 150 închişi cu titlu de ostateci în subsolul clădirei şi cu toţii au fost încărcaţi în 2 camioane. Până la poartă convoiul a fost însoţit de disperarea celorlalţi evrei cari îşi zmulgeau părul din cap şi în plâns şi rugăciuni, se aruncau la picioarele celor pe cari îi vedeau pentru ultima oară.

Către ora 8 seara, autocamioanele cu evrei au sosit la Slobozia Bălţi, la punctul Flămânda, unde Camera de Agricultură a judeţului avea o staţiune de experienţă, pe terenul căreia se afla o carieră de piatră.

Impărţiţi în grupe de câte 15 oameni, evreii au fost puşi să-şi sape gropile dându-li-se pentru aceasta lopeţi aduse special. La terminarea câte unei gropi, grupul care o săpase, era culcat cu faţa la pământ şi fiecare primea câte un glonte în ceafă. Unii au murit pe loc, dar alţii au trebuit să cheme călăii şi să roage să mai tragă încă un glonte. Morţii au fost acoperiţi cu pământ de grupele încă neîmpuşcate. Ultima grupă a fost înmormântată de bandiţii cari i-au omorât

Dela acest măcel a scăpat numai preşedintele comitetului, Bernard Walter,. Bucurându-se de multe prietenii în lumea românească a oraşului, a fost salvat prin energia şi însufleţirea şefului poliţiei româneşti Dumitru Agapie, care a obţinut graţia căpitanului Prast şi a scos victima din groapa gata terminată, deci cu 2-3 minute înainte de a fi împuşcat.

In noaptea de 15-16 Iulie, au mai fost împuşcaţi 20 evrei dintre ostateci tot de către soldaţi ai Gestapoului, tot sub motiv că s'ar fi tras asupra armatei germane şi tot în grădiniţa din faţa Soborului Vechi.

Apoi trupele germane şi Gestapoul au plecat din Bălţi. Soarta evreilor supravieţuitori a încăput pe mâna altei brute, a maiorului Ion Gradu dela Cercul Teritorial. Sub privegherea lui, evreii au fost conduşi într'un lagăr din pădurea Răuţel la 12 km. de oraş. Inchişi în câteva bordeie dărăpănate, înconjurate de sârmă ghimpată, sub pază militară,

[1]) V. planşa I.

evreii au trăit aici o viaţă de foame şi mizerie înfiorătoare, care a ucis o parte din ei.

Mai târziu evreii din lagărul Răuţel au fost mutaţi în lagărul Mărculeşti şi de aici deportaţi în Transnistria.

MASACRE IN CHIŞINĂU

Nr. 19

RAPORT DE ANCHETĂ No. 2 AL COMISIUNEI INSTITUITĂ CONFORM ORDINULUI D-LUI MAREŞAL ION ANTONESCU, CONDUCĂTORUL STATUTULUI, PENTRU CERCETAREA NEREGULELOR DELA GHETTOUL DIN CHIŞINĂU. (Decembrie 1941)

Cu ocazia cercetărilor efectuate de comisiune, s'au constatat unele stări de fapt deosebite care neputând fi înglobate în cuprinsul raportului principal, am socotit necesar a le expune separat, în raportul de faţă.

Aceste constatări sunt:

I. — SITUAŢIA JURIDICĂ A EVREILOR EVACUAŢI ŞI A PROPRIETĂŢILOR IMOBILIARE ALE ACESTORA

a) Numărul evreilor internaţi şi evacuaţi.

Dintr'o statistică sumară, prezentată comisiunei de către lt.-col. Palade, delegatul Marelui Cartier General, pentru înfiinţarea lagărelor şi evacuările evreilor, rezultă că ar fi fost internaţi: la Vertujeni 23.000 evrei, la Mărculeşti 11.000 evrei, la Edineţi şi Secureni 25.000 evrei şi la Chişinău în ghetto 11.252 evrei. La aceştia se mai adaugă, evreii dela Orhei, Cahul, Ismail, Chilia Nouă şi Bolgrad, unde numărul lor nu a depăşit 1000 de internaţi în fiecare localitate.

Aproximativ au fost în total 70 — 80.000 evrei.

Din situaţiunea prezentată comisiunei, de către Inspectoratul de Jandarmi Chişinău, însărcinat cu executarea evacuării evreilor, rezultă că prin diferitele puncte de trecere stabilite, pentru evacuare, au fost trecuţi din Basarabia 55.867 evrei, iar din Bucovina 45.538 evrei.

Total: 101.405 evrei.

In ce priveşte evreii din Basarabia rezultă că între numărul celor internaţi de cca. 75 — 80.000 evrei şi numărul celor evacuaţi de 55.867 evrei este diferenţă de cca. 25.000 evrei, **cari au murit de moarte naturală, au evadat sau au fost împuşcaţi, după metodele pe cari le vom arăta mai jos.**

B. — Sistemele de identificare a evreilor internaţi şi evacauţi

Pentru identificarea lor în lagăr, sau în ghettoul Chişinău, nu a fost nici o dispoziţie specială verbală sau scrisă.

Singurul criteriu numeric, era acela care determina atât capacitatea lagărelor, cât şi formarea convoaielor de evacuaţi.

Numai în ghettoul din Chişinău, s'a încercat facerea unei statistici nominale, cu privire la evreii internaţi acolo, care însă nu a fost terminată.

O primă consecinţă a acestei situaţiuni, a fost neputinţa identificărei evreilor evadaţi din lagăre şi deci implicit a imposibilităţii de a se descoperi, atât autorii, cât şi acei cari au înlesnit comiterea acestor infracţiuni

In instrucţiunile date la 7 Septembrie 1941, cu ocazia evacuărei de către Marele Pretor, generalul Topor, se recomandă expres ca trecerea evreilor peste Nistru să se facă fără nici o formalitate.

Următor acestei norme, evreii, au fost evacuaţi în loturi strict numerice, situaţiune în care parcurgeau traseele şi erau trecuţi peste Nistru

La punctele de trecere, **s'au dat ordine** chiar de delegatul Marelui Stat Major, Maiorul Tarlef, **ca să se ridice dela evrei** orice act s'ar afla **asupra lor** (declaraţia lt.-rez. Popoiu şi lt.-col. Palade). Deasemenea şi col. Emil Broşteanu, Inspectorul Jandarmilor din Transnistria, ne-a declarat că evreii erau primiţi acolo fără nici o identificare.

C. — Consecinţele ce decurg din această situaţiune

1. — Stabilirea drepturilor de proprietari asupra diferitelor imobile din Basarabia.

In conformitate cu Decretul Lege No. 2.507 din 3 Septembrie 1941, privitor la unele măsuri legislative pentru Basarabia şi Bucovina de Nord, Statul Român intră prin efectul legilor de românizare intervenite după 28 Iunie 1940 şi a acelei legi, în stăpânirea bunurilor situate pe teritoriul Basarabiei, ce aparţineau evreilor sau persoanelor juridice evreeşti la data de 28 Iunie 1940, ori pe care evreii sau persoanele juridice evreeşti le-au dobândit după această dată.

Rezultă din această lege că sistemul de expropiere a imobilelor ce aparţin evreilor din Basarabia, se face după aceleaşi criterii, ca pentru evreii din Vechiul Regat şi că în consecinţă, va trebui să se stabilească criterii de compensaţii şi urmare din proceduri judiciare necesitate de o asemenea operaţiune.

Procedura însă nu se va putea realiza din cauza lipsei de identitate în care se găsesc actualmente evreii evacuaţi. Pe de altă parte, evacuarea silită a evreilor peste Nistru, nu poate constitui situaţia prevăzută de lege — adică găsirea de bunuri abandonate — căci proprietarii nu au părăsit, prin libera lor voinţă bunurile ce le aparţineau, ci ei au fost evacuaţi în mod silit.

In aceste împrejurări, legiuitorul trebuia să intervină în mod expres, soluţionând problema, aşa cum se găsea determinată de condiţiunile de fapt.

2. Consecinţe eventuale.

Pentru orice ipoteză pe viitor, în care s'ar putea din nou în interesul superior al Ţării, să se angajeze discuţii referitoare la aşezarea evreilor care au locuit în Basarabia şi Bucovina în momentul realipirii, se va putea exagera în mod voit, de către cei interesaţi, numărul acestora peste acel real şi deasemeni se vor putea opera substituiri de persoane, din cauza lipsei oricăror lucrări de statistică şi identificare.

Mai menţionăm că aceleaşi serioase piedici şi din aceleaşi cauze, va întâmpina Statul, în orice altă lucrare de ordin legislativ sau administrativ, înainte de a pune în discuţiune, problemele mai sus anunţate.

II. IMPUŞCAREA EVREILOR

A. — In timpul internării

I. — Din ghettoul Chişinău.

La 1 August 1941 se prezintă la Preşedintele Comunităţii din ghetoul Chişinău, un lt. german care a cerut să-i preda pentru lucru, în câteva ore, un număr de 250 bărbaţi şi 200 femei.

Evreii au fost adunaţi iar la ora hotărîtă s'a prezentat ofiţerul german însoţit de 3 soldaţi care după ce i-a triat, **alegând în special intelectuali şi femei frumoase** — în care scop dintr'o declaraţiune din dosar, rezultă că a fost folosit chiar binoclu — a plecat acest grup de 450 evrei. In seara aceleaşi zile, s'au întors dintre cei plecaţi, un număr de 39 evrei bătrâni, care au declarat că **restul de 411 evrei au fost împuşcaţi lângă Visterniceni şi că ei au fost special trimeşi ca să anunţe acest eveniment.**

A doua zi, a venit în ghetou chiar locotenentul german, care a confirmat săvârşirea acestui fapt.

Verificarea s'a mai făcut de către însăşi Preşedintele Comunităţii, însoţit de 20 evrei, care au fost trimişi la groapa comună unde fuseseră înmormântate cadavrele celor împuşcaţi pentru a o acoperi chiar ei, deoarece înhumarea se făcuse cu totul superficial.

Acest fapt a fost confirmat şi de col. Tudose, Comandantul Militar al Chişinăului.

Menţionăm că cu acest prilej, a fost omorât şi creştinul Ion Carmen din Ploeşti care se afla în ghetou împreună cu soţia sa evreică, Fenia Carmen, el fiind venit în Basarabia încă din luna Decembrie 1940, la familia sa, pe care o lăsase sub ruşi.

Alt caz este acela întâmplat la 7-8 August 1941, când un inspector de drumuri s'a prezentat în ghetou şi a cerut pentru lucru la şantierul Ghidighici un număr de 500 bărbaţi. I s'au dat aceşti evrei şi în plus 25 femei, ca să le pregătească hrana. După vreo săptămână, **s'au întors din dânşii 200 evrei, care deveniseră cu totul inapţi pentru muncă, iar restul de 325 nu s'au mai întors nici până astăzi.**

2. — In lagărul Tătăreşti, Jud. Cetatea Albă.

In ziua de 9 August 1941, se prezintă Comandantului Lagărului din Tătăreşti, Cpt. rez. Vetu Gh. Ioan, slt. german Fröhlich din Marele Comandament al unităţii germane din Chişinău şi îi comunică că din ordinul d-lui Mareşal I. Antonescu, **toţi cei 451 evrei, aflaţi în susmenţionatul lagăr trebuesc executaţi imediat.**

Cpt. Vetu, aduce faptul la cunoştinţa Comandamentului Legiunei, care îi ordonă să execute această dispoziţiune şi **urmare căreia evreii au fost împuşcaţi.**

S'a încheiat un proces verbal între ofiţerul german şi cpt. de jandarmi, proces verbal care se alătură în copie la acte. [1])

---

[1]) V. planşa IV.

Meenţionăm că, cu prilejul acestei executări, cpt. Vetu şi-a însuşit dela evreii omorâţi, următoarele obiecte de valoare: trei ceasuri, un inel de aur, patru verighete de aur, un lanţ de metal şi suma de 20.000 lei. Inspectoratul Regional de Jandarmi a intervenit la Inspectoratul General al Jandarmeriei pentruca ofiţerul să fie trimes înaintea Consiliului de Reformă.

Urmează să se hotărască:

a) Dacă procesul verbal original trebue păstrat la Inspectoratul Jandarmeriei sau depozitat în altă parte.

b) Dacă este oportun ca ofiţerul vinovat de jefuire a cadavrelor, să fie trimes şi în faţa Curţii Marţiale unde s'ar desfăşura un proces public, sau este suficientă reforma.

B. IN PARCURSUL EVACUĂRII

Cu privire la chipul în care organele de execuţie a evacuării, urmau să se poarte faţă de evreii care nu se supun, instrucţiunile din 7 Septembrie 1941 ale Generalului Topor, conţin următoarea dispoziţiune: „Modul de comportare faţă de cei ce nu se supun" (Alexeanu).

Declaraţia locotenentului Roşca Augustin din Legiunea de Jandarmi Roman şi însărcinat cu evacuarea evreilor de la Secureni şi Edineţi, este edificatoare asupra înţelesului dispoziţiunei menţionată mai sus.

Intr'adevăr ofiţerul declară în esenţă următoarele:

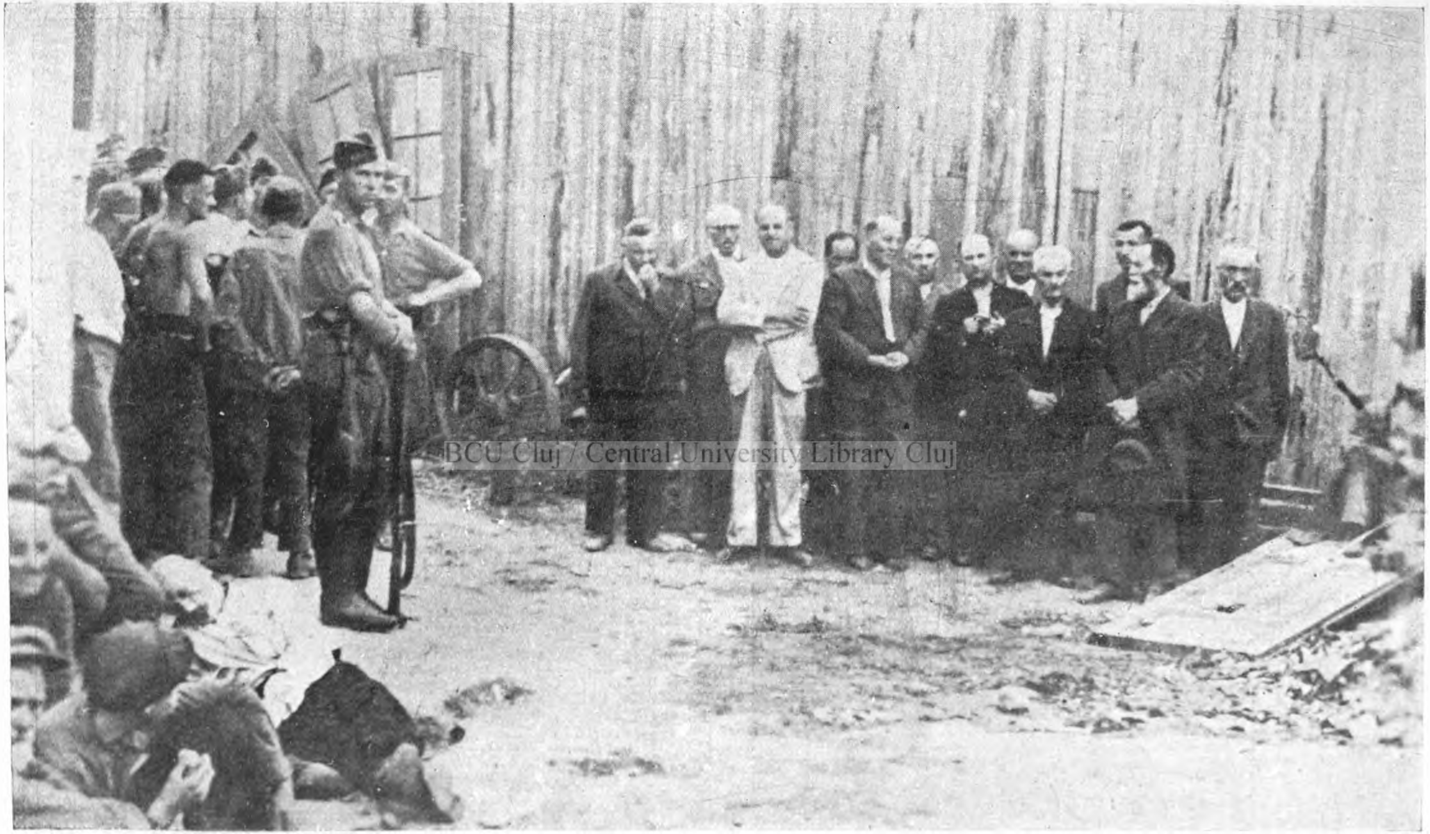
„Fiind chemat de către lt.-colonel Palade, delegatul Marelui Cartier General, pentru a-i da instrucţiuni asupra modului de evacuare, i-am comunicat cu acest prilej că va mai primi, fie prin jandarmerie, fie prin cpt. Popescu, ofiţer informator dela Atachi, un consemn special"-.

Acest consemn special, i-a fost comunicat de către Comandantul Legiunei Hotin, maiorul Drăgulescu, **care i-a spus că din ordinul Marelui Cartier General, evreii care nu se vor putea ţine de convoaie fie din neputinţă, fie din boală, să fie executaţi.** In acest scop, i-a ordonat să trimită, cu două zile înainte de plecarea fiecărui convoiu, câte un reangajat pe traseu, care cu ajutorul posturilor de jandarmi din localităţile pe unde urmau să treacă evreii, **să facă din 10 în 10 kilometrii câte o groapă pentru cca. 100 persoane, unde vor fi adunaţi acei rămaşi de coloane, împuşcaţi şi înhumaţi.** La facerea gropilor şi înhumarea celor împuşcaţi, trebuiau să ajute şi premilitarii din satele aflate pe traseul de evacuare.

Locotenentul Roşca a executat întocmai dispoziţiunile date, care **au avut drept rezultat împuşcarea a circa 500 evrei, dintre cei evacuaţi pe traseul Secureni-Cosăuţi.**

Acelaş sistem a fost întrebuinţat şi pentru convoaiele din traseul Edineţi-Cosăuţi, unde executarea evacuărilor a avut-o locotenentul Popovici, din aceiaşi unitate şi de sub ordinele locotenentului Roşca Augustin.

Din cauza procedurei urmate, pentru facerea gropilor şi executarea înhumărilor, au luat cunoştinţă de evenimentele care urmau să

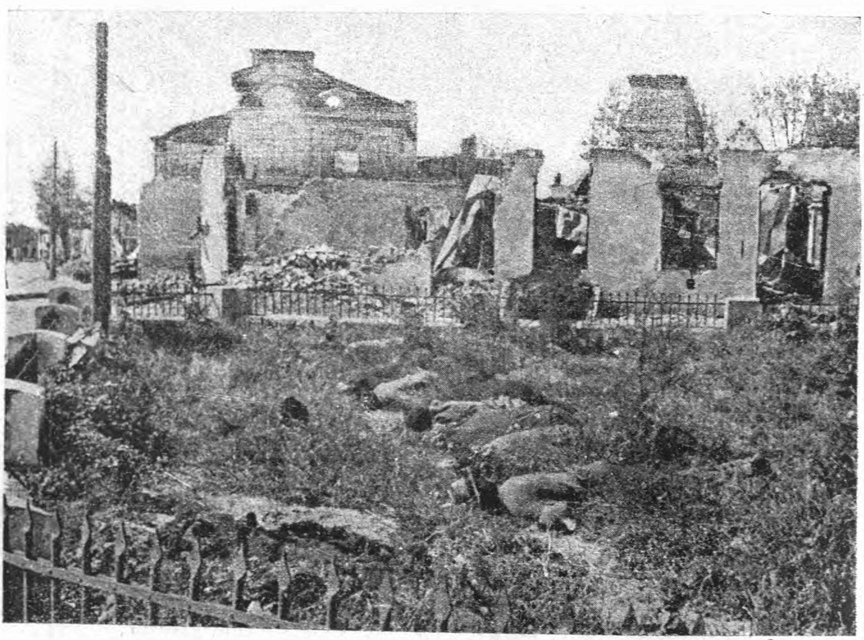

Planşa I

Ultimul comitet al Comunităţii Evreilor din Bălţi, cu un ceas înainte de executare.
Dela stânga la dreapta: Summer Zitterman, Iosif Broitman, Bernard Walter, Sacha Diagot, Aizic Schächtman, Schmerl Schoihăt, Burăch Blank, Suchăr Roitman, Simon Grünberg, Cripps, Leibiş Galavata, Iankel Tenenboim *(Nr. 18)*

Ostateci evrei împuşcaţi de Gestapo în grădina Soborului Vechi din Bălţi.

Alt aspect al grădinei cu cadavre evreeşti.

Planşa II

GHETTOUL BĂLȚI

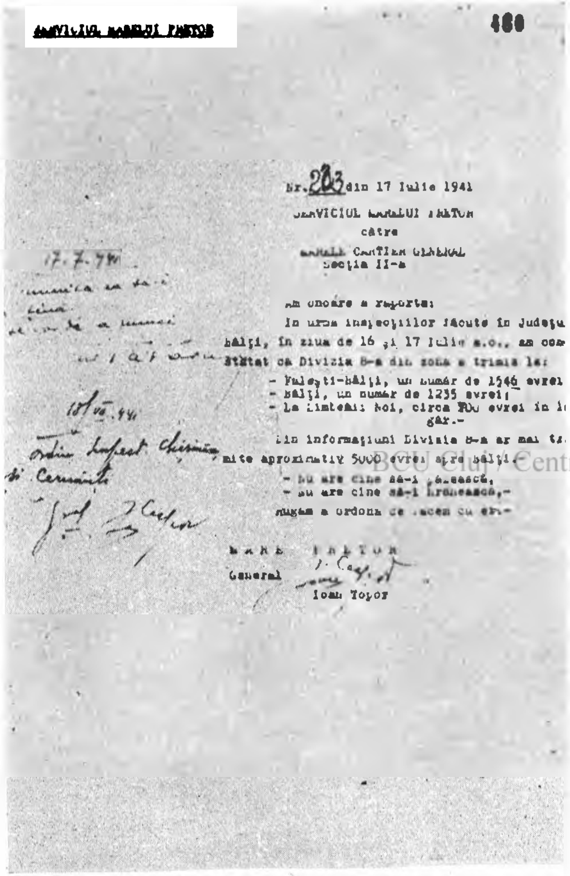
In curtea Băncii Moldova.

Un colț al ghettoului.

Planșa III

Planşa IV.

SERVICIUL MARELUI PRETOR

480

Nr. 203 din 17 Iulie 1941

SERVICIUL MARELUI PRETOR
către
MARELE CARTIER GENERAL
Secţia II-a

Am onoare a raporta:

In urma inspecţiilor făcute în Judeţu Bălţi, în ziua de 16 şi 17 Iulie a.c., am constatat ca Divizia 8-a din zona a trimis la:

- Fuleşti-Bălţi, un număr de 1546 evrei
- Bălţi, un număr de 1235 evrei;
- La Limbenii Noi, circa 700 evrei în lagăr.-

Din informaţiuni Divizia 8-a ar mai trimite aproximativ 5000 evrei spre Bălţi.-

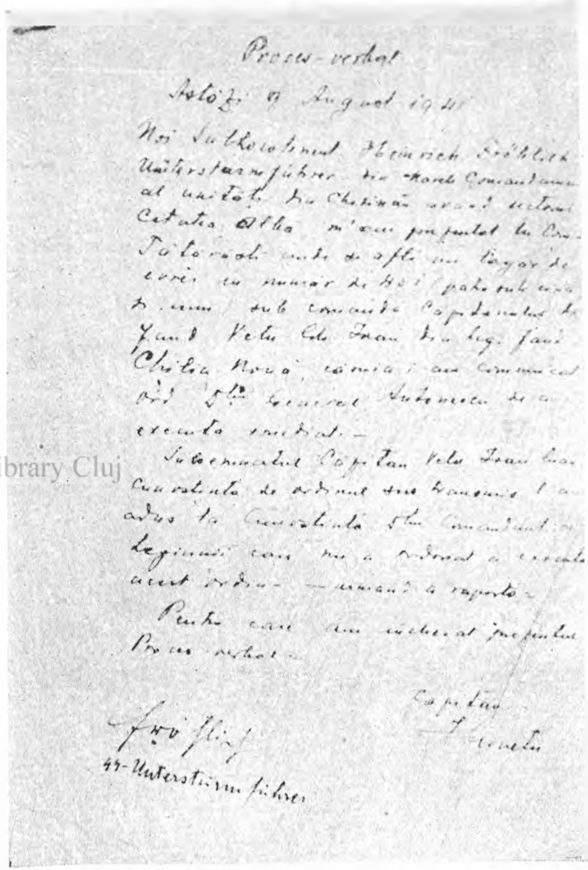
- Nu are cine să-i păzească,
- Nu are cine să-i hrănească,-

Rugăm a ordona ce facem cu evr-

MARE PRETOR
General
Ioan Topor

17.7.941

Raport al Marelui Pretor despre despre resturile de evrei rămase în viaţă în Jud. Bălţi.
(Reprodus la No. 34, pag. 93)

Proces-verbal

Astăzi 9 August 1941

Noi Sublocotenent Heinrich Fröhlich Untersturmführer [illegible] Cetatea Albă [illegible] Tătăraşi [illegible] evrei în număr de 485 [illegible] Chilia Nouă [illegible] executa imediat.-

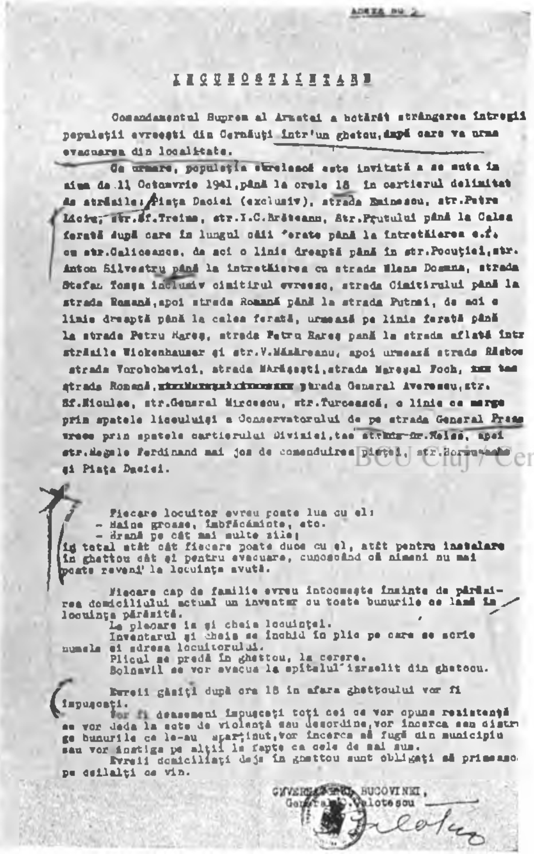
Subsemnatul Căpitan [illegible] Legiunii [illegible] acest ordin. — urmând a raporta.

Pentru care am încheiat prezentul Proces verbal.

Căpitan
[illegible]

Fröhlich
SS-Untersturmführer

Proces-verbal despre împuşcarea a 485 evrei din lagărul Tătăraşi-Chilia.
(Reprodus la No. 29, pag. 71)

ANEXA No. 2

ÎNŞTIINŢARE

Comandamentul Suprem al Armatei a hotărât strângerea întregii populaţii evreeşti din Cernăuţi într'un ghetou, după care va urma evacuarea din localitate.

Ca urmare, populaţia evreiască este invitată a se muta în ziua de 11 Octomvrie 1941, până la orele 18 în cartierul delimitat de străzile: Piaţa Daciei (exclusiv), strada Eminescu, str. Petre Liciu, str. Sf. Treime, str. I.C. Brăteanu, Str. Prutului până la Calea ferată după care în lungul căii ferate până la întretăierea c.f. cu str. Caliceanca, de aci o linie dreaptă până în str. Pocuţiei, str. Anton Silvestru până la întretăierea cu strada Elena Doamna, strada Ştefan Tomşa inclusiv cimitirul evreesc, strada Cimitirului până la strada Romană, apoi strada Romană până la strada Putnei, de aci o linie dreaptă până la calea ferată, urmează pe linia ferată până la strada Petru Rareş, strada Petru Rareş până la strada aflată între străzile Wickenhauser şi str. V. Mănăreanu, apoi urmează strada Răsboe strada Vorobchevici, strada Mărăşeşti, strada Mareşal Foch, strada Romană, strada General Averescu, str. Sf. Niculae, str. General Mircescu, str. Turcească, o linie ce merge prin spatele liceului şi a Conservatorului de pe strada General Prezan trece prin spatele cartierului Diviziei, str. Sf. Nelea, apoi str. Regele Ferdinand mai jos de comenduirea pieţei, str. Hormuzache şi Piaţa Daciei.

Fiecare locuitor evreu poate lua cu el:
- Haine groase, îmbrăcăminte, etc.
- Hrană pe cât mai multe zile;

în total atât cât fiecare poate duce cu el, atât pentru instalare în ghettou cât şi pentru evacuare, cunoscând că nimeni nu mai poate reveni la locuinţa avută.

Fiecare cap de familie evreu întocmeşte înainte de părăsirea domiciliului actual un inventar cu toate bunurile ce lasă în locuinţa părăsită.

La plecare ia şi cheia locuinţei.

Inventarul şi cheia se închid în plic pe care se scrie numele şi adresa locuitorului.

Plicul se predă în ghettou, la cerere.

Bolnavii se vor evacua la spitalul israelit din ghetoou.

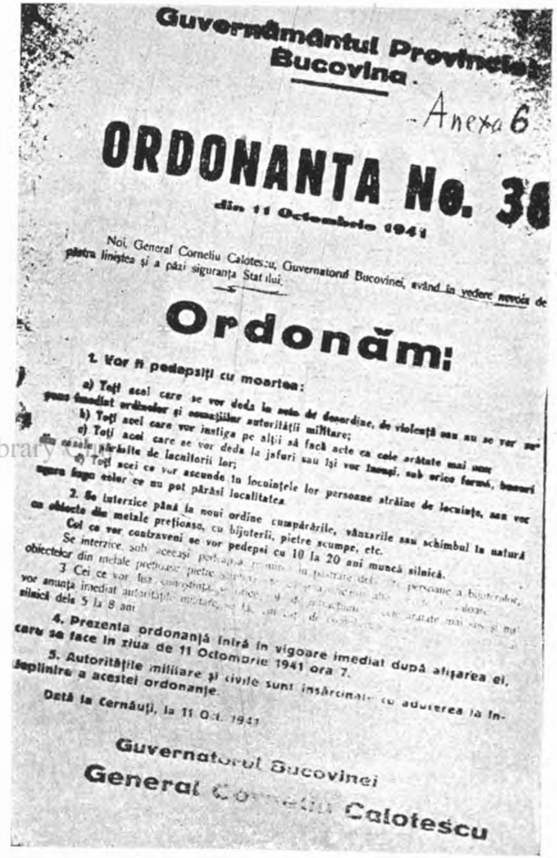
Evreii găsiţi după ora 18 în afara ghettoului vor fi împuşcaţi.

Vor fi deasemeni împuşcaţi toţi cei ce vor opune rezistenţă se vor deda la acte de violenţă sau desordine, vor încerca sau distruge bunurile ce le-au aparţinut, vor încerca să fugă din municipiu sau vor instiga pe alţii la fapte ca cele de mai sus.

Evreii domiciliaţi deja în ghettou sunt obligaţi să primească pe ceilalţi ce vin.

GUVERNATORUL BUCOVINEI,
General C. Calotescu

Ordinul guvernatorului Bucovinei pentru strângerea evreilor într'un ghettou, la Cernăuţi.
(Reprodus la No. 96, pag. 154)

Guvernământul Provinciei Bucovina.

Anexa 6

ORDONANTA No. 38
din 11 Octombrie 1941

Noi, General Corneliu Calotescu, Guvernatorul Bucovinei, având în vedere nevoia de păstra liniştea şi a păzi siguranţa Statului,

Ordonăm:

1. Vor fi pedepsiţi cu moartea:

a) Toţi acei care se vor deda la acte de desordine, de violenţă sau nu se vor supune imediat ordinelor şi somaţiilor autorităţii militare;

b) Toţi acei care vor instiga pe alţii;

c) Toţi acei care se vor deda la jafuri sau îşi vor însuşi, sub orice formă, bunuri din casele părăsite de locuitorii lor;

d) Toţi acei ce vor ascunde în locuinţele lor persoane străine de locuinţe, sau vor ajuta fuga celor ce nu pot părăsi localitatea.

2. Se interzice până la noui ordine cumpărările, vânzările sau schimbul în natură cu obiecte din metale preţioase, cu bijuterii, pietre scumpe, etc.

Cei ce vor contraveni se vor pedepsi cu 10 la 20 ani muncă silnică.

Se interzice, sub aceeaşi pedeapsă, primirea în păstrare dela [illegible] obiectelor din metale preţioase, pietre [illegible]

3. Cei ce vor lua cunoştinţă [illegible] persoane a bijuteriilor, vor anunţa imediat autorităţile militare, [illegible] silnică dela 5 la 8 ani.

4. Prezenta ordonanţă intră în vigoare imediat după afişarea ei, care se face în ziua de 11 Octombrie 1941 ora 7.

5. Autorităţile militare şi civile sunt însărcinate cu aducerea la îndeplinire a acestei ordonanţe.

Dată la Cernăuţi, la 11 Oct. 1941

Guvernatorul Bucovinei
General Corneliu Calotescu

Ordonanţă pentru împiedicarea înstrăinării bunurilor de către evrei, înainte de intrarea în ghettou.
(Reprodus la No. 99, pag. 157)

Planşa I

Planşa VI

TELEGRAMA

4495 E22OCT.194

Kisinau 5944-15-22-15= fubzer ./ cenz

TELEGRAMA

2100 Z 23OCT.1941

Kisineu 5900 19 22 1= urzent cenz

TELEGRAMA

CENZ ==== DR ALTDORF

BULEV DORNITEI 2 BUCK =

= MOGHILAU 152,22,25,14 =

TATA INTERNAT SPITAL MOGHILAU SEF MEDIC HEHLMANN SI

HERBA MAMA SI EU PLECAM MAI DEPARTE = MANFRED

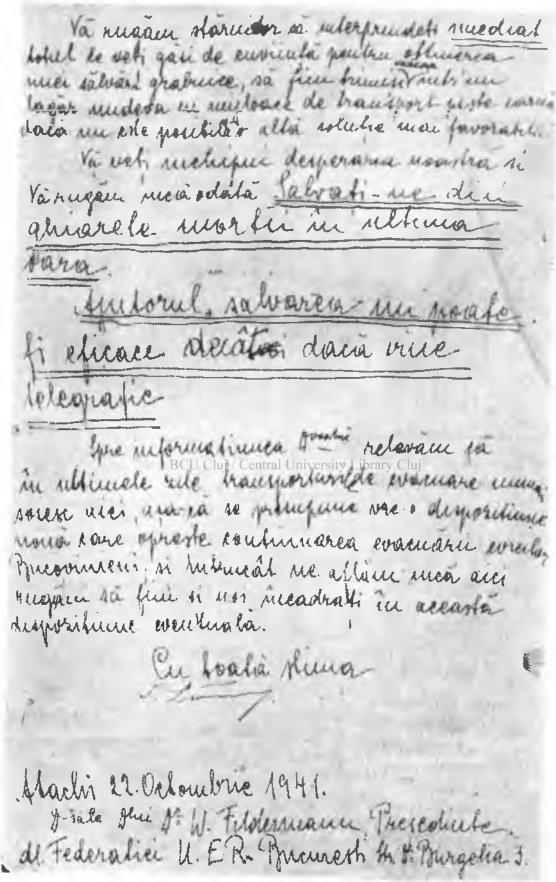
TELEGRAMA

censz avokat karo str doktor burghelea 3, = bkr

perdut procesul totzi klientzii condamnatzi trebuie fakut rekurs

bucuresti = avokat musat

Telegrame în limbaj naiv, camuflat, cerând zadarnic sprijin dela Bucureşti, pentru evitarea deportării din Chişinău. (Reprodus la No. 85, pag. 129)

Vă rugăm stăruitor să interprindeți imediat totul ce veți găsi de cuviință pentru obținerea unei salvări grabnice, să fim trimiși [illegible] în lagăr [illegible] cu mijloace de transport peste [illegible] dacă nu este posibilă o altă soluție mai favorabilă.

Vă veți închipui desperarea noastră și Vă rugăm încă odată Salvați-ne din ghiarele morții în ultima oară.

Ajutorul, salvarea nu poate fi eficace decât dacă vine telegrafic.

Spre informațiunea Dvoastră relevăm că în ultimele zile transporturile de evacuare [illegible] aici, [illegible] se [illegible] o dispozițiune nouă care oprește continuarea evacuării evreilor Bucovineni și întrucât ne aflăm încă aici rugăm să fim și noi încadrați în această dispozițiune eventuală.

Cu toată stima

Atachi 22. Octombrie 1941.

D-sale Dlui Dr. W. Filderman Președinte al Federației U.E.R. București Str. Burghelea 3.

Sfârşitul apelului trimis din Atachi, de preşed. Comunit. din Rădăuţi către preşed. F. U. C. E., implorând ajutorul care n'a mai putut veni. (Reprodus la No. 161, pag. 314).

SENTINŢĂ DE MOARTE

CONDUCĂTORUL STATULUI ROMÂN

Domnule Filderman,

În două petiţii succesive îmi scrieţi "de tragedia sguduitoare" şi să "implor[aţi]" în cuvinte impresionante, recomandând de "conştiinţă" şi de "omenie" şi subliniind că sunteţi "dator" să apelaţi la mine" şi "numai" la mine pentru evreii din România care sunt trecuţi în ghetouri pregătite pentru ei pe Bug.

Pentru a accentua şi tragismul în intervenţia D-voastră subliniaţi că această măsură "este moartea, moartea, moartea fără vină, fără altă vină decât aceea de a fi evrei".

Domnule Filderman nimeni nu poate să fie mai sensibil ca mine la suferinţa celor umili şi fără apărare. Înţeleg durerea D-voastră dar trebue, dar mai ales trebuia, să înţelegeţi şi D-voastră toţi, la timp, pe a mea care era aceia a unui neam întreg.

Vă gândaţi, v'aţi gândit ce s'a petrecut în sufletele noastre anul trecut la evacuarea Basarabiei şi ce se petrece astăzi când zi cu zi şi ceas cu ceas plătim cu mărinimie şi în sânge, cu foarte mult sânge ura cu care coreligionarii D-voastră din

-4-

Drept răspuns la mărinimia cu care au fost primiţi în mijlocul nostru şi trataţi, evreii D-voastră ajunşi comisari sovietici, împing trupele sovietice din regiunea Odessei, printr'o teroare fără seamăn, mărturisită de prizonierii ruşi, la un masacru inutil, numai pentru a ne provoca nouă pierderi.

În regiunea Mării de Azov, trupele noastre retrăgându-se temporar şi-au lăsat câţiva ofiţeri şi soldaţi răniţi, pe loc. Când au reluat înaintarea şi-au regăsit răniţii mutilaţi îngrozitor.

Oameni care puteau fi salvaţi şi-au dat ultimul suspin în chinuri groaznice.

Li s'au scos ochii, li s'au tăiat limba, nasul şi urechile.

Îţi dai Domnule Filderman seama de spectacol ?

Te îngrozeşti ? Te înduioşezi ?

Te întrebi, de ce atâta ură, din partea unor evrei ruşi cu care nu am avut niciodată nimic de împărţit ?

Dar ura lor este a tuturor, este ura D-voastră.

Nu vă înduioşaţi, dacă aveţi cu adevărat suflet, de ceeace nu merită, înduioşaţi-vă de ceeace merită.

Gândiţi-vă la mamele, care şi-au pierdut în astfel de chinuri copiii, nu cu cele ce şi-au făcut şi lor şi vă fac şi D-voastră atâta rău.

M-al Antonescu

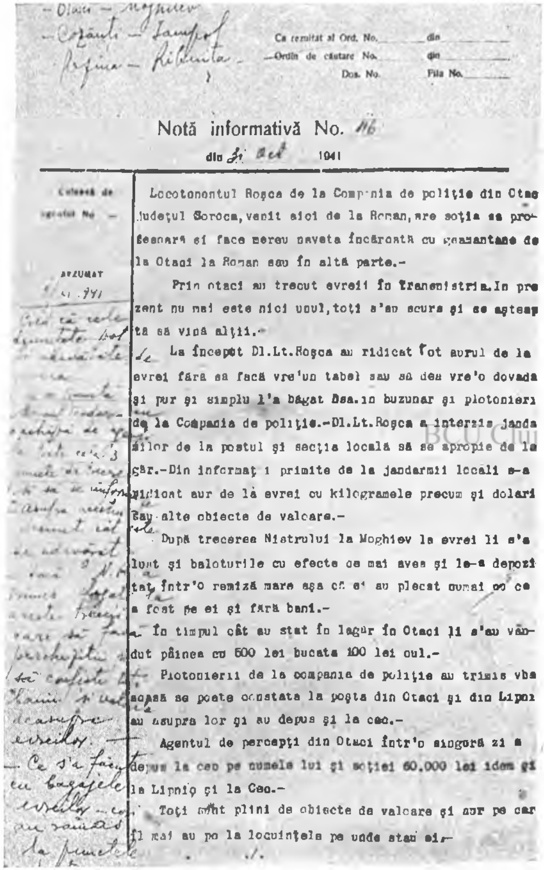
P.S.

13 X 41

Planşa VII

Prima şi ultima pagină a scrisorii lui Ion Antonescu din 19 Oct. 1941, către Dr. W. Filderman, preşedintele Federaţiei Uniunilor de Comunităţi Evreeşti.
(Reprodusă în întregime la No. 103, pag. 184)

Planşa VIII

Otaci — Moghilev
Coşăuţi — Jampol
Rezina — Ribniţa

Ca remitat al Ord. No. ______ din ______
Ordin de căutare No. ______ din ______
Dos. No. ______ Fila No. ______

Notă informativă No. 116

din 21 Oct. 1941

Locotenentul Roşca de la Compania de poliţie din Otac judeţul Soroca, venit aici de la Roman, are soţia ea profesoară ei face mereu naveta încărcată cu geamantane de la Otaci la Roman sau în altă parte.-

Prin Otaci au trecut evreii în Transnistria. In prezent nu mai este nici unul, toţi s'au scurs şi se aşteaptă să vină alţii.-

La început Dl.Lt.Roşca au ridicat tot aurul de la evrei fără sa facă vre'un tabel sau să dea vre'o dovadă şi pur şi simplu l'a băgat Dsa. in buzunar şi plotonieri de la Compania de poliţie.-Dl.Lt.Roşca a interzis jandarmilor de la postul şi secţia locală să se apropie de lagăr.-Din informaţii primite de la jandarmii locali s-a ridicat aur de la evrei cu kilogramele precum şi dolari şi alte obiecte de valoare.-

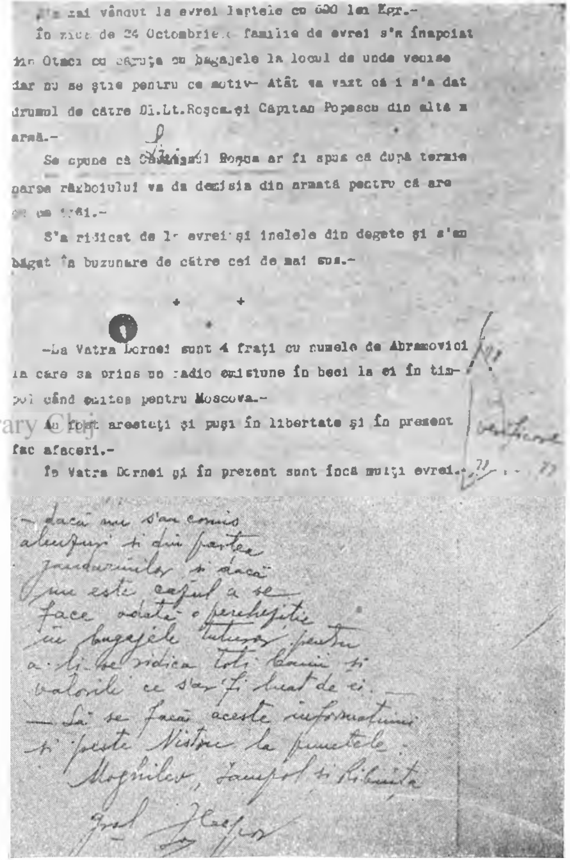
După trecerea Nistrului la Moghiev la evrei li s'a luat şi baloturile cu efecte ce mai avea şi le-a depozitat într'o remiză mare aşa că ei au plecat numai cu ce a fost pe ei şi fără bani.-

În timpul cât au stat în lagăr în Otaci li s'au vândut pâinea cu 500 lei bucata 100 lei oul.-

Plotonierii de la compania de poliţie au trimis vba acasă se poate constata la poşta din Otaci şi din Lipnic au asupra lor şi au depus şi la cec.-

Agentul de percepţi din Otaci într'o singură zi a depus la cec pe numele lui şi soţiei 60.000 lei idem şi la Lipnic şi la Cec.-

Toţi sunt plini de obiecte de valoare şi aur pe car îl mai au pe la locuinţele pe unde stau ei.-

S'a mai vândut la evrei laptele cu 600 lei Kgr.-

În ziua de 24 Octombrie o familie de evrei s'a înapoiat din Otaci cu căruţa cu bagajele la locul de unde venise dar nu se ştie pentru ce motiv- Atât sa vazt că i s'a dat drumul de către Dl.Lt.Roşca şi Capitan Popescu din altă armă.-

Se spune că Căpitanul Roşca ar fi spus că după terminarea războiului va da demisia din armată pentru că are ce să trăiască.-

S'a ridicat de la evrei şi inelele din degete şi s'au băgat în buzunare de către cei de mai sus.-

\+ \+

\+

-La Vatra Dornei sunt 4 fraţi cu numele de Abramovici la care sa prins un radio emisiune în beci la ei în timpul când emitea pentru Moscova.-

Au fost arestaţi şi puşi în libertate şi în present fac afaceri.-

În Vatra Dornei şi în prezent sunt încă mulţi evrei.-

— dacă nu s'au comis abuzuri şi din partea jandarmilor şi dacă nu este cazul a se face odată o percheziţie în bagajele tuturor pentru a li se ridica toţi banii şi valorile ce s'ar fi luat de ei.
— Să se facă aceste informaţiuni şi peste Nistru la punctele Moghilev, Jampol şi Ribniţa.
Gral Topor

Notă informativă însoţită de note marginale ale Marelui Pretor, general Ion Topor, despre jafurile dela Atachi.
(Reprodus la No. 106, pag. 188)

se întâmple, țăranii din satele de pe traseu, și care așteptau pe la margine de drumuri prin porumburi și diferite ascunzișuri, faptul executărilor, pentru a se arunca asupra cadavrelor spre a le jefui.

Din declarația verbală a locotenentului Koșca Augustin, reese că operațiunea de pregătire și mai ales executarea ordinelor date au înregistrat momente așa de dramatice încât cei ce au luat parte, vor purta multă vreme impresiunile reținute în acele împrejurări.

Președintele Comisiuni,
(ss) Gl. G. NICULESCU

Gl. Magistrat
(ss) ST. STROE

(ss) L. PREUȚESCU
Președintele Curții de Apel

(ss) TRAIAN NICULESCU
Procuror General

(ss) L. PĂUNESCU
Inspector General
Banca Națională

Lt. col. Magistrat
(ss) A MĂDĂRJAC

MASACRUL ȘI INECUL DELA ATACHI

Nr. 20

COMANDAMENTUL ARMATEI 3-a Eș. II
Serviciul Pretoral
Oficiul Poștal Militar No. 30

No. 121011
1941, August 11
către.
SERVICIUL MARELUI PRETOR

Am onoare a raporta că Eșalonul 2 al Armatei a 3-a se deplasează în dimineața zilei de 22 August a. c. la Eșalonul I, în Ucraina.

Cum nu există alt Pretorat căruia să i se poată preda cercetările în curs, am onoarea a înainta anexatul dosar cuprinzând treizeci file, cu începutul cercetărilor făcute în legătură cu împușcarea în noaptea de 4-5 August a. c. a 210 evrei, dintr'un convoi de 300 evrei, din județul Storojineț.

In urma cercetărilor întreprinse s'a dovedit că convoiul de evrei a fost sub conducerea Caporalului Sofian Ignat și a Jandarmilor Negură Vasile și Agafiței Grigore toți din Legiunea Jand. Storojineț, aflați în prezent la Legiune și cari urmează a fi cercetați.

Pretorul pe baza informațiilor căpătate la cercetările făcute la fața locului, a cerut Legiunei Storojineț pe caporalul Iordache Sava și însoțitorii săi. Aceștia cercetați (procesul verbal fila 29) s'a dovedit că șeful escortei convoiului, ce urmează a fi cercetat este Jand. Caporal Sofian Ignat și Jand. Sold. Agafiței Grigore și Negură Vasile.

Pretorul Armatei a 3 a Eș. II
Lt. Colonel JEAN POITEVIN

Nr. 21

COMANDAMENTUL ARMATEI 3-a
Serviciul Pretoral
Oficiul Poştal Militar No. 30

No. 121239
17 Septembrie 1941
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

22 Sept. 1941
Chestiunea priveşte împuşcarea celor 200 evrei la Nistru care s'a cercetat de Dl. General Topor şi clasat la dosar.
Plot. **INDESCIFRABIL**

Urmare referatului No. 120645 din August 1941, am onoare a înainta anexat:

— Raportul Legiunei Jand. Soroca No. 228 din 20 August 1941, însoţit de raportul Secţiei Jand. Otaci No. 114 din 12 August 1941 si declaraţiile evreicelor Sara Katz şi Greif Berta;

— Raportul Legiunei Jand. Soroca No. 230 din 20 August 1941, împreună cu raportul Sectorului Jand. Atachi No. 5 din 15 August 1941 şi declaraţiile lui Cornei Semon, măcelar din Atachi, rugându-vă să binevoiţi a dispune conexarea lor cu dosarul înaintat de acest Pretorat cu raportul No. 120845 din 20 August 1941.

p. Pretorul Armatei a 3 a
Lt. Colonel **JEAN POITEVIN**

Nr. 22

CONFIDENŢIAL

No. 228
1941 August 20
LEGIUNEA JANDARMI SOROCA
către
SERVICIUL PRETORAL AL M. U.
Of. P. M. No. 30

4. IV. 1941
Lt. Col. Poitevin, care a făcut investigaţii, va da curs la urmărirea lor.
M. Pretor
Col. (ss) **HAGICHIREA**

Am onoare a vă înainta alăturat două declaraţii luate unor evreice la Otaci care reclamă jefuirea lor de către Caporalul ce a fost escortată de la Storojineţ.

Comand. Legiunei Jandarmi Soroca
Maior (ss) **C. CETAŢEANU**

Serviciul Pretoral
Intrarea No. 121239
1941 Luna Sept. Ziua 5

Nr. 23

In fața noastră
Șeful Secției Jand. Otaci
Plt. Maj. (ss) **INDESCIFRABIL**

DECLARAȚIE

Subsemnata Sara Katz a lui Moise, de 26 ani, născută în orașul Edineți, Jud. Hotin, cu domiciliul în Comuna Milie Jud. Storojineț, de origină evreică, interogată ne declară:

Am fost ridicată dela domiciliu cu soțul meu și dusă la Storojineț, dela Storojineț ne-a trimis la Cernăuți, iar dela Cernăuți am plecat pe jos spre Otaci, fiind primul transport de evrei din Storojineț.

Dela Storojineț la Otaci am fost conduși de un caporal și doi soldați jandarmi.

Am ajuns la Otaci la ora 14 din ziua de 4 August 1941 când Jandarmul Caporal s'a dus să se intereseze de situația noastră și a venit peste o oră spunând că noi nu avem ce căuta în Otaci și nici în Moghilev nu ne primește.

Urmează să plecăm îndărăt la Cernăuți spunând că destinația noastră a fost Cernăuți și din greșeală am venit la Otaci.

Ni s'a spus cum caii sunt obosiți și căruțașii nu pot merge înapoi degeaba și cer să li se plătească suma de 6000 (șase mii lei) pentru optsprezece căruțe.

Am colectat suma de 6000 (șase mii lei) iar când s'a terminat, caporalul a plecat și s'a înapoiat la ora 20.15 dând dispozițiuni să ne pregătim pentru plecare.

Ne-am pregătit, ne-am îmbarcat în căruțe și pela ora 21-21,30, am plecat spre Volcineț, spunând că ne duce la Cernăuți.

După ce am trecut de satul Volcineț în apropierea unui canton C. F. R. a fost oprit întreg convoiul, dându-se ordin să dăm toate bagajele și oamenii jos din căruțe.

După ce ne-am coborât din căruțe s'a dat ordin să intrăm într'o gârlă pe malul Nistrului și râzând spunea că mergem la culcare în cantonament.

In acel moment am văzut în jurul nostru mai mulți jandarmi și grăniceri care ne brânceau să intrăm în gârlă.

Bănuind că se intenționează a ne omorî, am cerut să ni se dea voie a face rugăciune, iar dânșii au spus ca să ne așezăm jos să nu avem nici o frică.

S'a început a face grupe a câte 10 jidani, iar prima grupă a fost aruncată în Nistru și împușca după ei.

Caporalul care ne-a adus dela Storojineț a chemat pe soțul meu și i-a spus să se strângă bijuteriile și banii, toate câte sunt, ca să scăpăm cu viață.

S'au strâns vreo 100 (una sută) inele, ceasuri, cercei, lanțuri, etc. de aur și suma de 15.000 (cincisprezece mii) lei, bani numerar, dându-se în primirea caporalului, iar lângă el se mai afla un militar.

După predarea banilor, caporalul a voit să împuşte pe soţul meu, iar eu am intervenit rugându-l să-i lase viaţa căci îi mai dau: un inel cu brillante, una pereche cercei aur, una tabacheră de argint, un brici şi suma de una mie lei, iar după ce i le dădusem şi pe acestea a observat că dantura mea este de aur şi mi le-a smuls din gură. Caporalul a tras 6 focuri de armă asupra soţului meu, omorându-l, după care l-a aruncat în apa Nistrului.

M'a aruncat şi pe mine în apă, trăgând focuri de armă, dar cum ştiam să înot nu m'a nimerit și depărtându-mă am ieșit din apă, ascunzându-mă în nişte porumb.

Am auzit în urma mea multe focuri de armă şi pe ceilalţi evrei ţipând.

Ştiu că din convoiul de 300 jidani, au rămas parte din ei răniţi numai şasezeci.

Atât declar susţin şi semnez.

SARA KATZ

Asistenţi:
E. TUGA
SVOZDINSCHI

Nr. 24

In faţa noastră
Şeful Secţiei Jand. Otaci
Plt. Maj. (ss) INDESCIFRABIL

DECLARAŢIE

Subsemnata Greif Berta a lui Tallich, de 20 ani, necăsătorită, născută în comuna Pătrăuţii de jos, jud. Storojineţ, ultimul meu domiciliu, interogată fiind declar:

Am fost strânşi toţi evreii la Storojineţ iar de acolo sub conducerea unui caporal jandarm şi doi soldaţi, am fost trimişi spre Cernăuţi, un convoi de peste 300 jidani, iar dela Cernăuţi am plecat la Otaci unde am ajuns în ziua de 4 August 1941 pela ora 14.

Caporalul interesându-se de soarta noastră ni s'a spus că nu putem rămânea în Otaci iar în Moghilău nu ne primeşte, pentru care trebue să ne înapoiem la Cernăuţi.

Ni s'a mai spus să plătim suma de şase mii lei pentru transportul cu căruţele îndărăt căci caii sunt prea obosiţi şi nu ne poate duce gratis.

S'a colectat suma de şase mii lei iar seara pe la ora 21-22 am plecat cu căruţa spunând că ne duce la Cernăuţi.

In marginea satului Volcineţ am observat că au apărut mai mulţi jandarmi, care au vorbit cu noi destul de frumos.

La cantonul C.F.R. ne-au aşteptat nişte grăniceri care ne-au oprit spunând să dăm bagajele jos şi toţi evreii.

S'au dat evreii jos din căruțe iar soldații au aruncat bagajele jos, iar trăsurile să plece înainte.

Ne-au dat pe toți într'o râpă, iar deacolo ne constituia câte 10 inși pe care îi forța să intre în apa Nistrului.

Caporalul a dat ordin să se depună toți banii și bijuteriile dacă vrem să scăpăm cu viață și ne va face percheziții iar la care se va mai găsi are să-l execute.

Am început a strânge bani și bijuterii, jandarmii și grănicerii pe deoparte, iar pe altă parte Dl. Katz, care a fost însărcinat de caporal.

Am auzit spunându-se în timpul strângerii bijuteriilor de către soldați, că are să se împărțească ca frații.

După ce s'a terminat strângerea banilor și bijuteriilor s'a început a trage focuri de armă constituindu-se în grupe de 10 inși, care ne forța să intrăm în Nistru sub focurile lor de armă și din totalul convoiului de aproximativ 300 au rămas numai vreo 60—70 jidani, în viață iar parte din ei răniți.

Nu știu ce s'a făcut cu bagajele noastre dar am văzut cum civilii cărau spre Volcineț.

Atât declar susțin și semnez.

GREIF BERTA

Asistenți:

E. TUGA
SVOZDINSCHI

Nr. 25

Strict confidențial personal
In original D-lui Colonel Poitevin
(ss) **INDESCIFRABIL**

No. 5
15 August 1941
SECTORUL JAND. ATACHI
către
LEGIUNEA JANDARMI SOROCA

Am onoare a vă înainta una declarație a lui Ciornei Simion, din Atachi, care a depus-o în fața mea și notarului comunei Atachi. Cazul se referă la evrei și ar fi în legătură cu cercetările pe care le face Dl. Lt. Colonel Pretorul Armatei.

Persoana despre care arată informatorul se află la Serviciul de informație în Atachi a Marelui Cartier General. Locotenentul de grăniceri mi-a raportat că Dl. Lt. Colonel Pretorul Armatei a ordonat că D-sa face cercetarea în cazul cu evreii și numai D-sa.

Prezenta declarație suntem de părere a se înainta D-sale la Bălți pentru legătura ce poate avea în cazul ce-l cercetează.

Comand. Sectorului J. Atachi
Căpitan (ss) INDESCIFRABIL

Nr. 26

JUD. SOROCA
PRIMĂRIA COM. ATACHI

14. III. 941
dată în fața noastră
Cpt. (ss) INDESCIFRABIL
Prim Notar
(ss) INDESCIFRABIL

DECLARAȚIE

Subsemnatul Ciornei Simion de ani 22, măcelar, român, căsătorit, cu un copil, cu domiciliul în Atachi, Soroca, declar următoarele:

In ziua de 4-5 August 1941 am văzut mai mulți jidani cari mergeau dela Otaci spre Volcineț și jandarmi. Am văzut că în apropiere de Otaci jidanii au fost opriți și li s'a făcut control în bagajele lor de jandarmi și alți soldați și un civil dela serviciul informație Otaci. S'a luat dela evrei tot ce au avut, **iar civilul a găsit o lădiță plină cu aur pe care a pus-o subțioară și a plecat.**

Eu am spus civilului să ducă lădița cu aur la Primărie, iar el a spus du-te că nu ai ce căuta aici. Cam 30 cetimetri avea lădița. Soldații au văzut lădița și s'au speriat, că era lădița plină. **S'a mai luat linguri și furculițe de argint și pahare de argint.**

A doua zi am văzut oameni morți trecând pe Nistru.

Declar și semnez propriu.

14 August 1941 (ss) CIORNEI SIMION

Nr. 27

ALT MASACRU LA NISTRU

Intr. Nr. 395, 13. VIII. 1941
Nr. 80 din 13 August 1941
INSPECTORATUL JANDARMI CHIȘINĂU

Telefonic

14/8
Se va comunica
S. II.
Col. (ss) INDESC.
S'a dat ordinul telefonic Nr. 2136 din 15/8
Anexat
Dosar
G-ral H.

Raportăm că în ziua de 12 August 1941, orele 12, Curtea Marțială a condamnat la moarte pe cei 4 teroriști prinși de Legiunea Jandarmi Orhei, în orașul Orhei în ziua de 21 Iulie 1941 și anume: Romantienco Anatolie zis Alexandru, de profesie inginer, Safcu Vasile zis Colea, de profesie funcționar, Mendel Froim Iacob zis Marin, de profesie învățător și Zadov Grigore zis Iașu, de meserie frizer, care au fost raportați Dv. cu Nr. 39 din 3 August 1941.

— Evreii din lagărul Tătărași-Chilia scoși la munca câmpului, au refuzat lucrul, devenind agresivi, au fost împușcați.

— In ziua de 6 August a. c. orele 18, **jandarmii din Comp. 23 Poliție au împușcat 200 evrei și i-au aruncat în Nistru.**

— Având informaţiunea că în noaptea de 11 August a. c. orele 1 necunoscuţi au atacat cu focuri de pistol făcând uz şi de rachete roşii, Postul Dumbrăveni, am trimis Jandarmi pentru întărirea pazei şi urmărirea infractorilor.

Colonel (ss) **MECULESCU**

Nr. 28

MASACRUL DIN GARA GHIDIGHICI

NOTA INFORMATIVĂ
Nr. 7

28 August 1941
va raporta marelui Pretor şi conducerei Basarabiei
Col. (ss) **INDESC.**
Dasar
G-ral (ss) **TOPOR**

Compania 7-a Locot. Foarfecă a executat pe ziua de 27.VIII-1941 următoarele:

A transferat la lagărul Vaslui 1300 prizonieri.

Comp. Locot. Udrea: nimic important de semnalat.

In ziua de 25 August în gara Ghidighici s'a produs un incident între un detaşament de infanterişti ce urma a pleca spre Chişinău şi jidanii ce lucrau la cariera de piatră.

Incăierarea a luat naştere în următoarele împrejurări:

Detaşamentul era compus din oameni ce s'au retras din Basarabia în anul 1941.

Un sergent din acest Detaşament a fost bătut de jidani grav cu ocazia retragerii.

Acest sergent umblând printre jidani i s'a părut că recunoaşte pe acel jidan ce l-a bătut, fapt care a determinat încăerarea.

Jandarmii ce făceau paza jidanilor fiind în număr mic nu a putut face faţă agresorilor, decât cu ofiţerii ce conduceau acest detaşament.

Incăerarea s'a soldat cu un număr de câtiva jidani răniţi uşor.

Comandantul Batalionului 10 Jandarmi
Maior (ss) **ALEX. POPESCU**

Nr. 29

MASACRUL DELA TĂTĂREŞTI (Jud. Cetatea Albă)

PROCES VERBAL [1])

Astăzi 9 August 1941,

Noi Sublocotenent Heinrich Fröhlich Untersturmführer din Marele Comandament al Unităţii din Chişinău, având sectorul Cetatea Albă,

---

[1]) V. fotocopia, planşa IV.

m'am prezentat în comuna Tătărești, unde se află un lagăr de evrei în număr de 451 (patrusutecincizeciunu) sub comanda Căpitanului de Jand. Vetu Gh. Ioan din Leg. Jand. Chilia Nouă, căruia i-am comunicat ord. D-lui General Antonescu de a-i executa imediat.

Subsemnatul Căpitan Vetu Ioan luând cunoștință de ordinul sus transmis, l-am adus la cunoștință d-lui Comandant al Legiunii, care mi-a ordonat a executa acest ordin, urmând a raporta.

Pentru care am încheiat prezentul Proces Verbal.

Untersturmführer (ss) **FRÖHLICH** Căpitan (ss) **IOAN GH. VETU**

Nr. 30

No. 289 din 17 Decembrie 1941
INSPECTORATUL JANDARMI CHIȘINĂU

SECRET

către
GENERAL DE DIVIZIE NICOLESCU
Președintele Comisiunei de anchetă

Am onoare a vă înainta alăturata copie după Procesul Verbal din 9 August 1941, încheiat între Sub. Locotenent Heinrich Froehlich Untersturmfuehrer, din Marele Comandament al Unității din Chișinău și căpitanul de rezervă Vetu Ioan, referitor la execuția unor evrei din comuna Tătărăști, Jud. Cetatea Albă.

Cu această ocazie prin cercetările întreprinse de Maiorul Mihalache comandantul Legiunei Chilia Nouă, s'a constatat că căpitanul Vetu Ioan, și-a însușit obiecte de valoare de la evrei și anume:

— Un ceas de aur bărbătesc cu trei capace marca „Pavel Bure".
— Un ceas de buzunar marca „Ima".
— Un ceas de buzunar marca „Beata".
— Un inel de aur piatră roșie.
— Patru verighete de aur,
— Un lanț de metal galben ordinar și mai rezultă și bănuiala că a luat și suma de Lei 20.000.

Pe baza acestor cercetări, noi am sesizat Inspectoratul General al Jandarmeriei și am propus să se aplice ofițerului articolului 1 din Legea Poziției Ofițerilor, măsură pe care Inspectoratul General al Jandarmeriei a aprobat-o.

Concomitent cu această măsură Inspectoratul General al Jandarmeriei a ordonat ca dosarul în cauză să fie trimis Curții Marțiale.

Având în vedere cuprinsul Procesului Verbal și împrejurările în care s'a produs execuția acestor evrei, vă rugăm să binevoiți a aprecia și decide, dacă desbaterea publică a acestui proces în fața Curții Marțiale, nu atinge interesele superioare de stat și a ne da ordin de urmare, — până la primirea căruia, dosarul cu actele, corpurile delicte și originalul procesului verbal rămân în păstrarea acestui Inspectorat.

Inspectoratul Jandarmi Chișinău
Colonel (ss) **T. MECULESCU**

CAPITOLUL II

LAGĂRE ȘI GHETTOURI DIN BASARABIA ȘI BUCOVINA

CONSTITUIREA LAGĂRELOR, EVACUAREA, PEREGRINĂRILE DIN BUCOVINA, NORDUL BASARABIEI ȘI PESTE NISTRU

CAPITOLUL II — CRONOLOGIE ISTORICĂ

21 Iunie — 10 Noembrie 1941

1941

21 Iunie

Ministerul de Interne ordonă, în numele Generalului Antonescu, internarea în lagărul dela Tg. Jiu, a tuturor evreilor valizi între 16—60 ani, din satele dintre Siret şi Prut şi evacuarea femeilor şi bătrânilor în oraşe de reşedinţă [1]).

Ordinul este aplicat cu severitate excesivă — în unele localităţi cu sălbătecie — pe tot teritoriul Bucovinei de Sud şi al Jud. Dorohoi. Peste cuprinsul ordinului au fost evacuaţi:

a) Evrei din comune urbane (Săveni, Mihăileni, Siret, ba chiar din oraşul de reşedinţă Dorohoi);

b) Populaţiuni dela vest de Siret (oraşul Siret);

c) Femei, bătrâni şi copii (Darabani, Siret), în lagărele din Oltenia, în loc să fie trimişi în oraşele de reşedinţă;

Condiţiile de evacuare au fost barbare. In câteva ore (la Darabani numai în 2 ore), toţi evreii au trebuit să părăsească avutul, plecând numai cu ceeace puteau duce în spinare, târîţi zeci de km. pe jos, apoi încărcaţi în trenuri, înghesuiţi până la sufocare şi conduşi aşa timp de 6 zile, pe căldura de sfârşit de Iunie, în vagoane de vite, dintre cari unele cu uşile plumbuite, fără a avea voie să-şi procure din afară hrană sau să coboare fie pentru necesităţile inexorabile omeneşti, fie pentru a da îngrijire bolnavilor.

In urma evreilor evacuaţi, autorităţile şi localnicii au jefuit totul din casele rămase fără stăpâni: mărfuri, mobile, obiecte de gospodărie, agoniseala uneia sau mai multor generaţii, până la ultimul scaun şi ultima pernă, ba — în unele localităţi — chiar şi uşile şi ferestrele caselor, sau tinicheaua depe acoperiş. Nici cimitirele nu au fost ferite de furia jefuitoare sau distrugătoare.

Din provinciile supuse mai târziu deportării (Bucovina de Sud şi jud. Dorohoi) s'au făcut următoarele evacuări:

Dorohoi, oraş reşedinţă de judeţ, au fost ridicaţi aproape toti bărbaţii evrei între 18—60 ani, în frunte cu conducătorii Comunităţii şi internaţi în lagărele dela Tg. Jiu şi Craiova.

---

[1]) V. vol. II, planşa IX.

Darabani (jud. Dorohoi), comună urbană: toată populaţia evreească, inclusiv bătrânii, femeile, copiii şi neputincioşii (cca 2000 suflete), a fost evacuată şi internată în lagărele din Oltenia (bărbaţii la Tg. Jiu şi femeile la Calafat).

Siret (jud. Rădăuţi), comună urbană: toată populaţia evreească, inclusiv bătrânii, femeile, copiii şi neputincioşii (cca 1800 suflete), a fost evacuată şi internată în lagărele din Oltenia (bărbaţii la Craiova şi femeile la Calafat).

Săveni, Mihăileni, Rădăuţi (jud. Dorohoi), primele două comune urbane: toată populaţia evreească (cca 4000 suflete), a fost evacuată; o parte din bărbaţi, internaţi în lagărul dela Tg. Jiu, iar restul bărbaţilor împreună cu femeile şi copiii, evacuaţi la Dorohoi..

30 Iunie 1941

Ministerul de Interne ordonă arestarea de ostateci evrei în toate oraşele din Moldova şi Bucovina. Aceştia vor fi împuşcaţi dacă se va produce vreun act de rebeliune sau teroare. Deasemenea, se ordonă internarea bărbaţilor evrei în cartierele evreeşti, de preferinţă în şcoli sau clădiri mai mari, punându-se sub pază spre a se sancţiona imediat orice încercare de turburare.

Se opreşte circulaţia evreilor pe străzi, între orele 20-7.

Ordinul se aplică sever în provinciile supuse mai târziu deportării (Dorohoi, Suceava, Rădăuţi, Câmpulung, Gura Humorului). De altfel, în baza unor ordine telefonice sau a iniţiativelor locale militare, măsura a început a se aplica încă dela 22 Iunie.

In unele localităţi (Dorohoi, Rădăuţi) din ordinul autorităţilor militare, evreii au fost obligaţi să poarte ca semn distinctiv „Steaua lui David".

2 Iulie 1941

Trupele române execută o incursiune şi ocupă orăşelul Noua Suliţă. După ce o parte din evreii întâlniţi au fost împuşcaţi, supravieţuitorii din întreaga regiune sunt închişi într'un lagăr, la fabrica de spirt Seliştea.

3 Iulie 1941

Vice preşedintele Consiliului de Miniştri Mihai Antonescu, întruneşte la Bucureşti, la Ministerul de Interne, într'o conferinţă secretă, pe toţi inspectorii administrativi şi pretorii, ce urmează a fi trimişi în Basarabia şi Bucovina.

In îndrumările şi directivele date cu acest prilej, publicate mai târziu în broşură, se stăruie, cu deosebire în capitolul „Purificarea etnică şi politică", asupra atitudinei severe şi neînduplecate pe care autorităţile trebuie să aibe faţă de populaţia evreească, în aceste provincii. Aceste îndrumări conţin veninoase îndemnuri la pogrom precum şi dispoziţiuni concrete, cari trebuesc a fi privite ca izvorul măsurilor de internare în ghettouri şi de deportare peste Nistru. **(No. 31)**

3 Iulie 1941

Se dezlănţuie ofensiva pe întregul sector românesc al frontului dela Ceremuş până la Dunăre. Odată cu pornirea atacului, începe o vastă acţiune de jaf a avutului evreesc şi un masacru oribil al evreilor aşezaţi dealungul direcţiilor de înaintare. Supravieţuitorii masacrelor sunt adunaţi în lagăre provizorii locale.

4 Iulie 194

Indată după intrarea trupelor române în Storojineţ, evreii au fost adunaţi din stradă sau scoşi din casă şi închişi într'un lagăr în grădina Hotelului Central. Toată noaptea au fost obligaţi să stea culcaţi, cu faţa în jos, pe pământ.

5 Iulie 1941

Evreii din Herţa sunt închişi în lagăre, în beciuri şi sinagogi.

5 Iulie 1941

Evreii din Banila pe Siret, alungaţi cu o zi înainte din sat, sunt readuşi şi închişi în lagăr, în Casa Germană. Ei au fost ţinuţi în câmp o zi şi o noapte, fără hrană, fără putinţa de a veni în ajutor bolnavilor şi neputincioşilor. Au fost tot timpul bătuţi şi chinuiţi de huligani armaţi cu ciomege, topoare, drugi de fier, etc. Intre timp locuinţele au fost devastate şi golite. Ţăranii din împrejurimi, au venit cu căruţele ca să care agoniseala evreească. Din lagăr a fost chemat medicul Dr. Salzberg, pentru a da asistenţă unei lehuze. După ce a terminat treaba, tatăl pacientei, un anume Ciornei, l-a maltratat iar un ofiţer a tras după dânsul două focuri de revolver, fără a-l nimeri. Medicul a încercat să se sinucidă, dar a fost reţinut la vreme.

5 Iulie 1941

Din lagărul înfiinţat la fabrica de spirt Seliştea, de lângă Noua Suliţă, sunt eliberaţi bătrânii, femeile şi copiii, iar bărbaţii reţinuţi ca ostateci.

5 Iulie 1941

Lagărul din grădina Storojineţ este despărţit în două: femeile şi copiii au fost închise la şcoala primară iar bărbaţii la orfelinat, 2 km. afară din oraş, fără hrană, fără asistenţă medicală. Câţiva bolnavi din lagăr au fost primiţi la spital, dar după 2 zile au fost daţi afară şi au revenit în lagăr.

6 Iulie 1941

Evreii supravieţuitori din Banila pe Siret, sunt mânaţi spre Storojineţ.

Pe drum convoiul se uneşte cu resturile de evrei din Budineţ.

6 Iulie 1941

Ostatecii evrei din Noua Suliţă, închişi la fabrica Seliştea, sunt aduşi în târg şi închişi din nou într'un ghettou.

7 Iulie 1941

La Văscăuţi se formează un lagăr de 1500 de evrei, împărţiţi în 3 categorii: indezirabili, suspecţi şi comunişti.

8 Iulie 1941

In şedinţa Consiliului de Miniştrii, Ion Antonescu lansează îndemnuri de ură şi anunţă intenţia de a deporta pe toţi evreii din Basarabia şi Bucovina. **(No. 32)**

8 Iulie 1941

Preluând comanda Inspectoratului de Jandarmi Chişinău, col. Meculescu ordonă, între altele, ca toţi evreii de orice sex şi vârstă, ce s'ar mai găsi pe teritoriul rural din Basarabia, să fie identificaţi şi arestaţi. **(No. 33).**

10 Iulie 1941

Convoiul de evrei din Banila îngroşat cu resturi de evrei din satele de pe parcurs, ajunge la Storojineţ. Impreună cu alte resturi de evrei din împrejurimi, (Jadova, Berhomet, Panca, Cireş), se constituie în sinagogă, un lagăr de 2500 de oameni. Ei sunt chinuiţi de păzitorii lor, dar în special de lt. col. Alexandrescu, comandantul Cercului de Recrutare, care personal bate şi îndeamnă populaţia la jaf şi crimă. Tot el impune un regim de muncă grea pentru aceşti oameni cari se hrănesc cu ierburi, deoarece li s'a interzis ieşirea din lagăr pentru aprovizionare cu alimente.

11 Iulie 1941

Evreii rămaşi în viaţă la Bălţi, sunt ridicaţi de patrule germane şi închişi într'un lagăr în curtea băncii Moldova. **(No. 18)** [1]).

15 Iulie 1941

Colonelul Alexandru Rioşanu este numit guvernator al Bucovinei.

17 Iulie 1941

Din ordinul autorităţilor româneşti instalate la Bălţi în locul Gestapoului, evreii din ghettoul oraşului sunt închişi într'un lagăr în pădurea Răuţel. **(No. 18)**

---

[1]) **V. fotografii din lagăr, planşa III.**

18 Iulie 1941

Marele Pretor al Armatei inspectează judeţul Bălţi. Pe întregul teritoriu al judeţului, unde ultimul recensământ înregistrase 31695 evrei şi unde excedentul naşterilor şi migraţiunile din 1940, nu puteau decât să mărească considerabil această cifră, nu se mai găsesc decât 3481 în 3 lagăre. Se presupune totuşi că ar mai exista în judeţ cca. 5000 evrei. **(No. 34—35)** [1])

20 Iulie 1941

Evreii din Storojineţ, închişi în lagărele dela şcoală şi orfelinat, sunt adunaţi în ghettoul, format din 2 străzi. Casele le-au găsit complect jefuite. In ghetto li s'a impus un regim sever. Au fost obligaţi să poarte semnul distinctiv; circulaţia nu era îngăduită decât până la orele 7 seara, iar aprovizionarea nu era permisă decât după ora 10 dim. Din ghetto, bărbaţii erau ridicaţi la întâmplare şi trimişi la muncă. Au fost obligaţi să schimbe rublele în lei la valoarea 1 leu=1 rublă.

20 Iulie 1941

Un număr de cca. 4000 evrei din Lipcani, sunt trimişi în lagăr la Edineţi.

20 Iulie 1941

Evreii supravieţuitori din Noua Suliţă, sunt evacuaţi şi mânaţi în convoi spre Est.

22 Iulie 1941

Marele Pretor ordonă, în numele Ministerului de Interne, ca evreii din lagărele judeţului Bălţi, să fie puşi la muncă. **(No. 36).**

23 Iulie 1941

Evreii din satele judeţului Storojineţ, închişi în lagărul dela sinagoga din Storojineţ, sunt trimişi la Văscăuţi.

24 Iulie 1941

Un convoi de cca. 25.000 evrei adunaţi din târgurile şi satele Basarabiei de Nord (Briceni, Chelmineţ, Bahin, Trinca, Cărjăuţi, Ianeuţi, etc.) sunt adunaţi la Coslar şi trecuţi peste Nistru.

24 Iulie 1941

Evreii supravieţuitori din Chişinău, cca. 11.000 oameni, sunt scoşi din case, cu ceeace pot duce în spinare şi adunaţi într'o piaţă, încon-

[1]) V. fotocopia raportului, planşa IX.

jurată de soldaţi şi mitraliere aşezate în bătaie. Toată ziua sunt prada batjocurilor şi molestărilor de tot felul. Spre seară li se îngăduie să locuiască în cartierul situat la sudul acestei pieţe. Ghettoul este închis şi păzit şi nimeni nu are voie să traverseze barierele.

25 Iulie 1941

Un convoi de 814 evrei originari din oraşul şi judeţul Bălţi, ajunge la Giurgiu ca detaşament de muncă. Oamenii trăiesc în mizerie înfricoşetoare. Este singurul grup de evrei din zona frontului, adus în ţară.

26 Iulie 1941

Lagărul de evrei din Văşcăuţi, este evacuat şi mânat spre răsărit.

27 Iulie 1941

Amplasamentul ghettoului din Chişinău este restrâns la numai câteva străzi dintr'un cartier distrus de bombardament, în care nici un imobil nu e întreg şi majoritatea caselor nu au nici uşi, nici ferestre. Din cei 50.603 locuitori evrei ai Chişinăului, înregistraţi de ultimul recensământ, la care desigur excedentul naşterilor şi migraţiunile anului 1940, au adăugat cel puţin tot atâţia câţi au reuşit să se refugieze în primele zile ale războiului, n'au mai rămas decât 10.311.

Ei se înghesuie câte 25—30—40 într'o cameră şi încep o viaţă de privaţiuni, deoarece nici pentru aprovizionare cu hrană, nu li se permite să părăsească ghettoul. Sunt tot timpul victime ale maltratărilor soldaţilor şi gardienilor şi mai ales ale batjocurei ofiţerilor, pentru cari vizitele în ghettou au devenit cea mai curentă distracţie.

Dela intrarea lor în ghetto, locuinţele — uneori şi bagajele ce au putut lua cu dânşii — au fost jefuite în mod neruşinat. La o percheziţie făcută unui ofiţer, Căpitanul Paraschivescu Ion, comandantul Companiei 23 Poliţie, care nu a funcţionat decât 15 zile la comanda ghettoului, s'a găsit un adevărat bazar, care cuprindea în, afară de mobile şi covoare, zeci de servicii complecte de sticlă sau porţelan şi câteva mii de ceşti sau pahare disparte, de toate modelele, toate mărimile şi toate culorile, cari nu semănau între ele.

Uneori, foarte rar, se strecura şi câte o intenţie binevoitoare, dar actele de omenie nu puteau avea decât o eficacitate efemeră. S'a întâmplat bunăoară, ca un ofiţer superior să afle că nişte soldaţi au jefuit o cutie cu bijuterii de mare valoare. A făcut cercetări, a descoperit cutia şi a restituit-o intactă păgubaşei. A doua zi însă, alte bestii au furat-o din nou, dar de data asta definitiv.

29 Iulie 1941

Evreii basarabeni cari fuseseră trecuţi peste Nistru la Coslar, după ce sunt ţinuţi câteva zile înfometaţi, hrăniţi cu 100 gr. mazăre furajeră, sunt trimişi, în grupuri de câte 4-500, în satele sau colhozurile Ucrainei.

30 Iulie 1941

Guvernatorul Bucovinei ordonă o serie de restricţiuni privind pe evreii din Cernăuţi. Intre altele îngrădeşte circulaţia evreilor pe străzi numai între orele 6-20, limitează timpul de aprovizionare numai între orele 9.30-11 şi impune tuturor evreilor portul semnului distinctiv. (No. 37)

1 August 1941

Supravieţuitorii evrei din Hotin sunt evacuaţi şi mânaţi spre răsărit. Pe drum sunt maltrataţi de soldaţii şi premilitarii din gardă, cari ordonă un popas la Romancăuţi, pentru a silui fetele şi femeile din convoi.

1 August 1941

Un număr de 50 fruntaşi evrei din Cernăuţi, sunt arestaţi ca ostateci, răspunzători cu viaţa de orice act de turburare ce ar fi făptuit de un evreu.

In acelaş timp o ordonanţă a Guvernământului Bucovinei anunţă că oricine va săvârşi orice fel de act de violenţă împotriva militarior români sau germani, va fi executat pe loc. Dacă actul de violenţă va fi făptuit de un evreu, vor fi executaţi imediat toţi ostatecii evrei internaţi în lagăr. (No. 38)

1 August 1941

Ghişeele poştale din toată ţara, refuză primirea de mandate sau colete poştale, ai căror destinatari ar fi evrei din Basarabia şi Bucovina.

Deasemenea Banca Naţională precum şi băncile particulare, refuză primirea sumelor de bani adresate aceloraşi evrei.

2 August 1941

Evreii basarabeni trecuţi peste Nistru şi împrăştiaţi prin satele şi colhozurile Ucrainei, sunt reîntorşi şi adunaţi la Moghilău, de unde sunt trimişi la Scazineţ.

Din 25.000 câţi au fost la trecerea Nistrului, lipsesc vreo 4000, cari au fost măcinaţi de foame, mizerie şi gloanţele soldaţilor.

4 August 1941

Convoiul de evrei alungaţi din Văscăuţi s'a unit la Lipcani cu cel din Storojineţ şi poartă mai departe durerile comune spre Briceni, unde nu sunt lăsaţi să intre în târg şi poposesc noaptea în câmp.

5 August 1941

Evreii basarabeni goniţi de trupele române şi trecuţi la est de Nistru la sfârşitul lunei Iulie, sunt acum goniţi de trupele germane şi retrimişi la vestul fluviului. Primul convoi de 3000 de oameni trece de la Moghilău la Atachi.

6 August 1941

La Atachi, pe malul Nistrului au început să sosească convoaiele evreilor basarabeni şi bucovineni. Primii ajunşi acolo, sunt evreii din Noua Suliţă şi Judeţul Storojineţ. Poposesc pe malul drept al fluviului, care duce mereu la vale, din ce în ce mai multe cadavre evreeşti. Nemţii nu mai permit trecerea spre Ucraina, astfel că evreii sunt goniţi înapoi spre Secureni. **(No. 34—43)**

7 August 1941

Nemţii încearcă trecerea unui nou convoi de 4500 de evrei pe la Atachi, dar trupele române nu îngăduie. Evreii sunt înapoiaţi spre Moghilău şi autorităţile militare române cer trimiterea de trupe mai spre sud, la Iampol, ca să dejoace eventual planul nemţesc de a trece pe evrei prin alt punct. **(No. 44)**

8 August 1941

Conflictul dintre autorităţile militare locale germane şi române în regiunea Moghilău-Atachi, este rezolvat în favoarea nemţilor. Marele Pretor al Armatei ordonă să se permită trecerea, la Vest de Nistru, a convoaielor de evrei goniţi de trupele germane. Se adaugă fireşte ca toţi cei trecuţi dincoace, să fie strânşi şi internaţi în lagăre. **(No. 45).**

9 August 1941

Un grup de vreo 2000 de evrei basarabeni, **refugiaţi la plecarea trupelor sovietice,** adunaţi de pe drumurile Ucrainei, ajunge — în stare de înfiorătoare mizerie — pe malul stâng al Nistrului la Raşcov, la capul podului Vadu Raşcu. Autorităţile militare române trimit un ofiţer şi 20 de soldaţi cu ordinul de a „împinge" convoiul îndărăt, cât mai în interiorul Ucrainei. **(No. 46).**

11 August 1941

Convoaiele de evrei bucovineni şi basarabeni, cari au peregrinat prin nordul Basarabiei până la Nistru, poposesc însfârşit în lagărul înfiinţat la Secureni. Sunt peste 20.000 de oameni, sfârşiţi de puteri, după 5 săptămâni de goană încoace şi încolo, jefuiţi de tot avutul, cei mai mulţi go' şi desculţi, foarte mulţi bolnavi, foarte multe văduve şi nenumăraţi orfani, rămaşi pe urma celor ucişi dealungul drumului. O parte din ei aşteaptă să fie trimişi într'un alt lagăr ce se cere a fi înfiinţat la Edineţi, deoarece oricât ar fi de înghesuiţi, nu pot fi cazaţi toţi în Secureni. **(No. 47-51).**

14 August 1941

Poliţia militară germană cere să i se pună la dispoziţie 27 evrei — unii cu întreaga familie — din lagărul Secureni. Din ordinul M. C. G. se refuză cererea.**(No. 52-54).**

17 August 1941

Cu tot ordinul Marelui Pretor din 8 August, de a se permite trecerea convoiului de evrei goniţi de nemţi din Ucraina, pe teritoriul basarabean, autorităţile româneşti continuă să reziste. Evreii sunt mânaţi din cauza asta în zig-zag, când la Moghilău, când la Scazineţ când la Iampol şi au de suferit tot cortegiul de molestări. In sfârşit se permite trecerea unui convoi de 13.500 oameni, cari după ce poposesc în pădurea Cosăuţi, sunt internaţi în lagărul dela Vertujeni. **(No. 55-61).**

18 August 1941

Resturile de evrei din Lipcani — cca. 4000 — sunt aduşi într'o pădure de lângă Vertujeni.

18 August 1941

M. C. G. ordonă Marelui Pretor să se întocmească o situaţiune care să cuprindă toate târgurile şi satele ce sunt sau au fost locuite numai de evrei (colonii evreeşti), arătând pentru fiecare:

— Dacă sunt evacuate sau locuite şi anume de cine.

— Dacă clădirile sunt locuibile şi ce capacitate de cazare oferă.

— Ce proprietăţi agricole evreeşti aparţin localităţii respective, suprafaţă, grădină sau teren arabil.

— Ce întreprinderi industriale se găsesc în localitatea respectivă. (No. 62-64).

19 August 1941

Se decretează intrarea sub administraţie română, a teritoriului dintre Nistru şi Bug (Transnistria), cu excepţia regiunei Odessa. La data decretului regiunea Odessa era încă sub stăpânirea trupelor sovietice, cari aveau să o mai păstreze încă 2 luni.

Profesorul Gh. Alexianu, este numit Guvernator al Transnistriei.

19 August 1941

Se strecoară până la Bucureşti, primele veşti despre mizeria îngrozitoare în care trăiesc evreii bucovineni şi basarabeni, în lagărele din Secureni şi Edineţi. Federaţia Uniunilor de Comunităţi Evreeşti din Ţară voieşte a trimite ajutoare, dar toate încercările rămân zadarnice. O cerere, adresată Ministerului de Interne, este restituită cu indicaţia că numai Preşidenţia Consiliului poate decide. Transmisă la Preşidenţie, cererea rămâne fără răspuns. Marele Stat Major răspunde unei alte cereri în mod vag şi fără a lăsa posibilitatea rezolvării. **(No. 65-67).**

20 August 1941

Grupuri de evrei basarabeni mai rătăcesc prin nordul provinciei. In pădurea Bârnova sunt câteva mii, ţinuţi de 8 zile sub cerul liber, nehrăniţi din cauză că ţăranii nu au voie să se apropie cu alimente. Setea şi-o astâmpără cu apă de ploaie adunată în două gropi. Fără întrerupere, sunt chinuiţi de soldaţii şi chiar ofiţerii cari îi păzesc.

21 August 1941

Lagărul Vertujeni se complectează — în afară de evreii aduşi de peste Nistru — cu evreii din alte lagăre mai mici. Alexandru cel Bun, Rediu (1600) Rubleniţa (cca. 5500). **(No. 58).**

24 August 1941

Marele Pretor al Armatei, cere Inspectoratelor de jandarmi Chişinău şi Cernăuţi, să întocmească o statistică a lagărelor şi una a evreilor internaţi. **(Nr. 70).**

27 August 1941

Comandamentul Militar al oraşului Iaşi, cere Comunităţii Evreilor din acest oraş, să depună o sumă mai importantă de bani, pentru ajutorarea evreilor din lagărul Vertujeni. Federaţia Uniunilor de Comunităţi Evreeşti trimite 300.000 lei şi Comunitatea Evreilor din Iaşi adaugă încă 200.000. **(No. 68).**

Notă. Nu s'a primit ulterior nici o indicaţie, care să poată lăsa presupunerea că aceşti bani au servit scopului pentru care au fost daţi.

Din actul de acuzare împotriva col. Agapie Vasile, comandantul lagărului Vertujeni, rezultă că o sumă de 300.000 lei, a fost adusă de către un delegat al lagărului la 9 Septembrie şi predată comandantului, care nu dovedeşte că ar fi întrebuinţat suma pentru ajutorarea internaţilor. Dimpotrivă, însuşi delegatul care a adus banii dela Iaşi, declară că imediat ce a predat suma, s'au dat 50.000 lei cu titlu de împrumut, unui ofiţer subaltern al lagărului. **(No. 69).**

Un nou memoriu al F.U.C.E. adresat Preşedinţiei Consiliului, prin care se pune la dispoziţie pentru organizarea ajutorărei acestor evrei, a rămas fără răspuns.

28 August 1941

Ultimile grupuri de evrei ce mai rătăcesc prin nordul Basarabiei (pădurea Bărnova), sunt adunate şi internate în lagărul dela Secureni.

30 August 1941

La Cernăuţi a murit, în urma unei operaţii nereuşite, colonelul Alexandru Rioşanu, Guvernatorul Bucovinei. Nu a guvernat decât 6 săptămâni, în care timp a fost un executor obedient, dar ponderat, al ordinelor lui Antonescu. Masacrele din Bucovina, au fost făptuite înainte de intrarea sa în funcţiune. In locul său a fost numit guvernator, Generalul Corneliu Calotescu.

31 August 1941

Lagărele de evrei din Basarabia sunt complect constituite. In judeţul Bălţi sunt internaţi, în 3 lagăre, 8941 evrei, iar în judeţul Soroca

22.969 la Vertujeni. Deşi rapoartele oficiale nu menţionează, se pare că în acelaş judeţ se mai găsesc vreo 10.000 de evrei în lagăr la Mărculeşti. (**No. 71**).

1 Septembrie 1941

In judeţul Hotin, care administrativ depinde de Bucovina, funcţionează lagărele dela Edineţi cu 12.248 evrei şi cel dela Secureni cu 10.201. (**No. 72**).

1 Septembrie 1941

In lagărul dela Vertujeni, în care majoritatea internaţilor e formată din convoaiele ce fuseseră gonite la dreapta şi la stânga Nistrului, se mai adaugă câteva rămăşiţe ale evreilor din Lipcani, desfăcute de ceilalţi evrei din târg, cari au fost internaţi la Secureni.

2 Septembrie 1941

Marele Pretor al Armatei, generalul Ion Topor ordonă Inspectoratului de Jandarmi Transnistria, să pregătească lucrările în vederea deportărei peste Nistru, a tuturor evreilor din lagăre. Deportarea urmează a începe la 6 Sept., în grupuri de câte 1000 de oameni, prin punctele Criuleni-Karantin şi Rezina-Răbniţa. (**No. 73**).

3 Septembrie 1941

Inspectoratul Jandarmilor Transnistria răspunde ordinului de deportare într'un stil încâlcit, din care rezultă totuşi, că Ion Antonescu a ordonat ca deportarea să înceapă la 15 Septembrie. (**No. 74**).

4 Septembrie 1941

Marele Cartier General cere Marelui Pretor al Armatei o situaţie exactă a lagărelor de evrei şi a ghettourilor din Basarabia şi Bucovina.

Se pare că situaţia e cerută în vederea deportărilor şi că prezintă urgenţă, deoarece se întocmeşte de îndată şi este dusă la M. C. G. de însuşi generalul Ion Topor. (**No. 75-76**).

5 Septembrie 1941

Comandamentul II Teritorial ordonă Uniunei Comunităţilor Evreeşti să colecteze şi să predea autorităţilor militare, un număr de 5000 asortimente complecte de efecte de corp civile (costum, palton, ghete sau pantofi, pălărie, cămaşe, ismene, ciorapi), destinate evreilor din lagărele şi ghetourile din Basarabia.

Notă. Deşi ordinul a fost executat în întregime, ba chiar mult depăşit prin efectul unei legi speciale decretată mai târziu, totuşi nici un obiect nu a fost predat evreilor goi şi desculţi, din Basarabia sau Transnistria.

11 Septembrie 1941

Regimul şi starea evreilor din cele 3 lagăre mari din Basarabia (Secureni, Edineţi şi Vertujeni), sunt înspăimântătoare.

La Edineţi peste 12.000 de oameni sunt cazaţi în 5 străzi, 2.500 în 26 case ţărăneşti. Majoritatea internaţilor provin din regiunea Storojineţului, de unde au plecat cu ce au putut duce în spinare şi după săptămâni de peregrinări, au consumat sau li s'a furat, tot ce au avut. Nu au nici cu ce plăti cei 10 lei cât se cere pentru o pâine, care e lăsată să mucegăiască în depozitul lagărului, dar nu e împărţită flămânzilor. Foarte mulţi sunt desculţi. Mulţi sunt aproape goi. Unii sunt înveliţi în hârtii de ziare sau de împachetat. Deşi toţi sunt sfârşiţi de puteri din cauza drumurilor nesfârşite în foame şi mizerie, totuşi se iau oameni la muncă. In detaşamente de muncă ei sunt batjocoriţi şi chinuiţi de paznici, jandarmi şi premilitari. In special a avut de suferit un grup de evrei, în frunte cu rabinul **Ioşua Fraenkel** din Seletin trimişi să repare şoseaua Hotin-Cernăuţi.

La Secureni sunt 10.200 de oameni, cari provin în majoritate din regiunea apropiată a Hotinului. Au trecut prin suferinţe mai puţin grele decât cei din Edineţi şi mai ales — drumul fiind mai scurt — nu au fost jefuiţi chiar de tot avutul. Unii îşi mai pot procura hrană, dar foarte mulţi nu mai au îmbrăcăminte. Sunt întrebuinţaţi la muncă: curăţatul străzilor, reparatul drumurilor (la Briceni şi Lipcani), la treerat, etc.

La Vertujeni e lagărul de groază. Aici domnesc Col. Agapie şi Căpitanii Buradescu şi Rădulescu. Peste 20.000 de oameni, locuiesc într'un spaţiu care abia ar ajunge pentru a zecea parte din ei. Cele mai multe locuinţe sunt fără acoperiş, pentrucă tinicheaua a fost ridicată din ordinul Col. Agapie, spre a face bidoane pentru untură şi săpun. Ei sunt istoviţi, după aproape 2 luni de zile de goană, de o parte şi alta a Nistrului. Nu mai au nimic, nici pentru vânzare, nici pentru schimb, căci totul le-a fost jefuit pe drum sau în lagăr. Din sărăcia lor trebuie să plătească o taxă zilnică de 2 lei, pentru fiecare persoană care iese din lagăr, pentru aprovizionare. Apă obţin cu mare greutate, pentrucă la cele câteva fântâni se stă la rând ore întregi pentru o cană cu apă. Flămânzi, bătuţi şi chinuiţi, oamenii trebuie să împlinească munci grele şi inutile, bunăoară pietruirea lagărului cu pietre aduse din Nistru. Căpitanii Buradescu şi Rădulescu cari sunt spaima lagărului siluiesc fetele şi femeile evree. Din cauza mizeriei, a foamei, a setei şi a chinurilor îndurate, mor zilnic zeci de oameni. **(No. 77-78).**

11 Septembrie 1941

Inspectorul Jandarmilor Basarabia, raportează Marelui Pretor al Armatei măsurile luate în vederea deportării peste Nistru, a evreilor din Vertujeni. In esenţă măsurile cuprind următoarele:

Deportarea va începe la 12 Sept. ora 8, pe două itinerarii: unul spre Nord, prin Cremenea-Gura Camenca-Soroca-Cosăuţi, iar al doilea spre Est, prin Temeleuţi-Văscăuţi-Tepende-Crezmirca-Mateuţi, Rezina. Vor fi deportaţi câte 1600 evrei la 2 zile, câte 800 pe fiecare itinerar.

Alura de marş va fi de 30 km. pe zi în câte 3 etape, pe ambele itinerarii. Fiecare convoi va fi dotat cu câte 50 căruţe pentru transportul bagajelor şi a neputincioşilor. Legiunile de jandarmi vor îngriji de îngroparea morţilor şi cartiruirea în marginea satelor prin şoproane, remize etc. Se recomandă escortelor de a nu jefui pe evrei, prevăzându-se pentru aceasta pedeapsa cu împuşcare. (No. 79-80).

Notă. Instrucţiunile nu au fost executate aidoma, decât în laturile duşmănoase. Intocmirea convoaielor s'a făcut la întâmplare, despărţindu-se familiile (soţ de soţie, părinţi de copii) şi trimise astfel pe cele 2 itinerarii. Poate că această desfacere a destinelor — căci convoaiele nu aveau să se mai întâlnească — a prilejuit momentele cele mai dramatice ale deportării, mai dureroase decât jaful sau bătaia, mai tragice decât moartea. Alura de marş a fost respectată: 30 km. pe zi, pentru oameni istoviţi de 2 luni de peregrinări, în foame şi mizerie, printre cari se găseau bolnavi, infirmi, bătrâni şi femei cu copii în braţe. In loc de 50 căruţe, s'au dat convoaielor câte 4-5 sau cel mult 7-8 căruţe, plătite din sărăcia evreilor. In lipsa căruţelor, neputincioşii, mânaţi de răcnetele şi loviturile soldaţilor şi premilitarilor din escortă, au epuizat ultimele resturi de putere şi deaceea ambele itinerarii, dar în special cel spre Cosăuţi, au fost presărate cu cadavre. Consemnul şi ameninţarea cu împuşcarea în caz de jefuire, nu a fost transmis organelor de pază, sau chiar dacă a fost pomenit, nu s'a luat nici o măsură împotriva făptuitorilor, astfel că bestiile dezlănţuite, fără supraveghere şi fără sancţiune, au prădat până la ultimele rămăşiţe, tot ceeace nefericiţii deportaţi izbutiseră să mai păstreze. In drum spre Cosăuţi, s'a ajuns chiar a se vinde ţăranilor depe parcurs, pe preţ de 1500-2000 lei, oameni zdraveni ceva mai bine îmbrăcaţi, cari erau puşi la dispoziţia cumpărătorilor, gata împuşcaţi, spre a fi despuiaţi de îmbrăcăminte.

Pe drum, oamenii nu aveau voie să se oprească, nici măcar pentru a bea apă. Uneori totuşi se mai putea obţine o cană de apă, pe preţul unui ceasornic, al unui inel sau al altui obiect de preţ. (No. 19, 81).

12 Septembrie 1941

Din lagărul Edineţi, sunt scoşi 500 bărbaţi şi trimişi la muncă.

20 Septembrie 1941

In lagărul Edineţi izbucneşte tifosul exantematic. Comandantul lagărului avertizează că dacă boala se va propaga, va împuşca întreaga massă de oameni din ghettou.

21 Septembrie 1941

Deportarea din lagărul Vertujeni, începută la 16 Sept. continuă potrivit programului. Zilnic se scurg tristele convoaie pe cele 2 itinerarii. In aşteptarea rândului la deportare, evreii sunt siliţi să execute munci epuizante, bunăoară: pietruirea lagărului cu pietre din cimitir

sau repararea drumurilor din târg, cu pietre din Nistru. In această zi de Roş Haşana sunt scoşi la muncă, în mod special, rabinii.

28 Septembrie 1941

Se desfiinţează lagărele din jud. Bălţi: Limbeni, Răuţel şi Răşcani: Evreii închişi acolo, sunt concentraţi la Mărculeşti, în vederea deportărei.

2 Octombrie 1941

Lagărul Secureni este împărţit în două, pentru a fi deportat în Transnistria. Se alcătuiesc convoaie pentru cele două direcţii de marş. Ca şi la Vertujeni, au fost despărţiţi membrii aceloraşi familii, trimiţându-se unii pe o direcţie, ceilalţi pe alta.

Inainte de plecarea primului convoi, oamenii sunt culcaţi cu faţa la pământ şi percheziţionaţi. In mijlocul molestărilor de tot felul, sunt jefuiţi de ultimile resturi de bunuri.

4 Octombrie 1941

Incepe evacuarea ghettoului din Chişinău. Primul convoi format din vreo 1600 de oameni, pleacă spre Nistru, pe şoseaua Orhei-Rezina.

5 Octombrie 1941

Al doilea convoi din lagărul Secureni, pleacă în direcţia Atachi.

8 Octombrie 1941

Se termină deportarea evreilor din lagărul Vertujeni. Comandanţii lagărului cari au excelat în chinuirea evreilor, Col. Agapie Vasile şi Căpitanul Buradescu Sever, sunt trimişi să conducă lagărul, provizoriu înfiinţat, la Mărculeşti, ca un centru de repartizare a convoaielor spre Transnistria.

10 Octombrie 1941

Primele convoaie plecate din Vertujeni în direcţia Rezina, au trecut Nistrul la Râbniţa, au fost mânate mai departe la Bîrzula, unde au poposit în grajduri şi apoi gonite până la Grozdovca. Ghettoul înfiinţat acolo este comandat de un caporal. El ia în primire primul convoi, numărând oamenii, prin lovituri de drug în spinarea fiecăruia.

10 Octombrie 1941

Cu acelaş sistem, a câte două convoaie pe direcţii diferite, se procedează la despărţirea lagărului Edineţi, în vederea deportării evreilor internaţi acolo.

11 Octombrie 1941

Convoaiele de deportaţi din Secureni, trec Nistrul pela Atachi. Din Edineţi pleacă primul convoi, cuprinzând în special evrei bucovineni, din regiunea Storojineţ. O parte din ei trece mai întâi prin iadul din Mărculeşti, alta prin cel din Atachi. **(No. 160).**

13 Octombrie 1941

Pleacă al doilea convoi din lagărul Edineţi. E compus în special din evrei bucovineni din regiunea Banila, Seletin, Putila, Berhomet, Jadova, etc. Convoiul a avut la dispoziţie câteva căruţe, plătite — fireşte — tot de evrei. Dar drumurile fiind desfundate, comandantul convoiului a ordonat să coboare toată lumea din căruţe — inclusiv bătrânii şi neputincioşii — pentru a cruţa animalele.

14 Octombrie 1941

Vice Preşedintele Consiliului de Miniştri ordonă a se suspenda deportările din ghettourile Cernăuţi şi Chişinău, pentruca dup efectuarea unui triaj, să fie scutiţi de deportare intelectualii, comercianţii, meseriaşii şi cei cari au avut o proprietate urbană sau rurală.

Ordinul nu a fost aplicat la Chişinău, unde s'a îngăduit rămânerea numai a 100 de evrei botezaţi.

20 Octombrie 1941

Dela începutul lunei, funcţionează la Mărculeşti, un lagăr de adunare a unora din convoaiele de deportaţi şi anume a celor destinate să treacă Nistrul pela Rezina. In realitate lagărul dela Mărculeşti este un centru de tortură şi jaf.

Atât jaful cât şi tortura au fost conduse de însuşi comandantul col. Agapie Vasile, ajutat de căpitanii Buradescu şi Rădulescu, precum şi de un inspector al Băncii Naţionale — Ion Mihăiescu — delegat a preschimba leii şi valorile în ruble. Toţi umblau prin lagăr înarmaţi cu bâtă şi pistol, bătând şi chinuind pe cine li se năzărea, bărbat, femeie, bătrân, bolnav ,etc. Mulţi au fost atât de rău bătuţi încât după câteva zile au murit. Cu aceeaşi furie ca şi comandanţii, băteau subalternii şi jandarmii.

Sub pretextul percheziţiei vamale şi preschimbării valutare, evreii au fost jefuiţi de tot ce scăpase din purgatoriile precedente. S'a furat tot ce venea la îndemână: îmbrăcăminte, lingerie, bani (e si e e) bijuterii (inele scoase prin răsucirea degetelor şi cercei zmulşi cu bucăţi de carne din urechi), perne, plăpumi, tacâmuri şi chiar cărucioare de copii. S'au confiscat şi distrus toate actele personale şi buletinele de identitate ale deportaţilor.

Alimentele se procurau cu greutate, deoarece nimeni nu avea voie să cumpere şi dacă cineva încerca şi era prins, era bătut. In lagăr exista o singură fântână, în care uneori pluteau cadavre.

Din cauza foamei, a mizeriei şi bătăilor îndurate, mulţi au murit

chiar în lagăr, unde cadavrele se întâlneau pretutindeni: prin pivniţi, şanţuri, curţi, etc.

In fiecare zi pleacă din lagăr convoaie de câte 2—3000 de oameni, pentru a fi trecuţi peste Nistru la Rezina. (No. 82).

31 Octombrie 1941

In tot cursul lunei Octombrie au continuat deportările evreilor din ghettoul Chişinău. Pe vreme ploioasă — către sfârşit, pe timp de iarnă timpurie — plecau aproape zilnic lungi convoaie de 700—1000 de oameni pe şoseaua Orhei. Tot drumul erau batjocoriţi şi bătuţi de jandarmi. Uneori convoaiele erau oprite spre a fi jefuite fie de jandarmi, fie de ţărani, cari se deprinseseră a pândi în porumbişte trecerea convoaielor pentru a le ataca şi jefui. Cei ce rămâneau istoviţi în urma convoaielor erau împuşcaţi. (No. 19).

Ultimele convoaie au plecat: la 29 Oct. 1004 evrei; la 30 Oct. 882 evrei; la 31 Oct. 257 evrei. No. 83—84).

In ghettou a domnit tot timpul teroare, panică şi disperare. Unii oameni au înebunit, alţii s'au sinucis. Alţii, în sfârşit, au încercat să se agaţe cu totdinadinsul de viaţă. Sute de telegrame, în limbaj camuflat de o naivitate copilărească, plecau zilnic spre Bucureşti, (No. 85).

Un conducător întrepid, avocatul Şapiro, s'a încumetat să îmbrace o uniformă de ofiţer şi să vină cu un avion militar în Capitală. A încercat toate căile, a bătut la toate uşile străduindu-se să zmulgă surghiunului şi morţii, ceva din obştea evreească oropsită din Chişinău. Şi-a dat seama curând că totul e zadarnic. Putea să rămână şi să-şi salveze viaţa. S'a întors şi s'a încolonat printre primele convoaie. Nimeni n'a mai auzit de atunci nimic despre dânsul.

Federaţia Uniunilor de Comunităţi Evreeşti, a trimis la Chişinău, un avocat creştin din contenciosul său (av. Muşat), ca să încerce să mai salveze acolo ceva. Şi strădaniile acestuia au fost zadarnice, Raportul său telegrafic din 30 Octombrie 1941, exprimă laconic şi rece, trista situaţie şi constitue un impresionant final de tragedie:

„Pierdut procesul, toţi clienţii condamnaţi trebuie făcut recurs Bucureşti, avocat Muşat". (No. 85).

8 Noembrie 1941

Deportarea din lagărele Vertujeni, Secureni şi Edineţi e complect terminată. Toţi supravieţuitorii au trecut Nistrul, majoritatea pe la Atachi, răspândindu-se în special în jud. Moghilău.

Continuă deportările din Mărculeşti. După trecerea Nistrului, la Răbniţa, deportaţii sunt mânaţi spre Bug în judeţele Balta şi Tulcin.

10 Noembrie 1941

La Mărculeşti s'a terminat cu deportarea evreilor proveniţi din lagărele Basarabiei. Mai trec ultimele convoaie venite cu trenul din Bucovina. Se cere chiar, ca aceste trenuri să nu mai fie dirijate spre Mărculeşti. (No. 108).

INIȚIATIVA MĂSURILOR DE PRIGONIRE IMPOTRIVA EVREILOR DIN BASARABIA ȘI BUCOVINA

Nr. 31

Extras din discursul lui Mihai Antonescu, rostit la confer'nța ce a avut loc la 3 Iulie 1941 la Ministerul de Interne, publicat în broșură, sub titlul: Directive și Indrumări date inspector:lor administrativi și pretorilor trimiși în Basarabia și Bucovina (pag. 60).

....

10. „PURIFICAREA ETNICĂ ȘI POLITICĂ".

Ne găsim în momentul istoric cel mai favorabil și mai larg, pentru o totală descătușare etnică, pentru o revizuire națională și pentru purificarea Neamului nostru de toate acele elemente străine sufletului lui, care au crescut ca vâscul ca să-i întunece viitorul.

Pentru ca să nu pierdem zadarnic acest moment unic, trebuie să fim implacabili.

Să nu se lase nimeni înșelat de aparențele unei filozofii umanitare, sub care tragica experiență a trecutului ne-a învățat că se ascunde cel mai acut interes de rasă, al unei rase, care se vroia stăpână peste tot, punând în slujba ei principii abstracte, în spatele cărora se găsea o religie profitoare, în dauna unei națiuni covârșită de nevoi.

....

Acțiunea de purificare etnică se va desfășura prin **îndepărtarea sau izolarea în tabere de muncă, în locuri de unde nu-și vor putea exercita influențele nefaste, a tuturor evreilor,** cât și a celorlalți străini de neam a căror atitudine este îndoielnică.

Dacă va fi nevoe pentru desăvârșirea operei de purificare etnică, guvernămintele provinciale vor aviza și **la măsurile de migrațiune forțată a elementului evreesc** și a tuturor celorlalte elemente străine, care trebuesc trecute peste graniță, aceștia neavând ce căuta în Basarabia și Bucovina, în momentele restaurației drepturilor naționale pentru totdeauna în aceste teritorii.

....

Nr. 32

Extras din discursul lui Ion Antonescu rostit în Consiliul de Miniştrii din 8 Iulie 1941

....

„Cu riscul de a nu fi înţeleşi de unii tradiţionalişti care mai pot fi între Dvs., **eu sunt pentru migraţiunea forţată a întregului element evreesc din Basarabia şi Bucovina,** care trebue asvârlit peste graniţă. Deasemenea sunt pentru migraţiunea forţată a elementului ucrainian, care nu are ce căuta aici în momentul acesta".

„Imi este indiferent dacă în istorie vom trece ca barbari. Imperiul Roman a făcut o serie de acte de barbarie faţă de orizontul contemporan şi a fost totuşi cel mai măreţ aşezământ politic".

„Nu există în istoria noastră un moment mai favorabil".

„Dacă este nevoie să trageţi cu mitraliera".

....

ARESTAREA TUTUROR EVREILOR DIN SATELE BASARABIEI

Nr. 33

INSPECTORATUL JANDARMI
CHIŞINĂU

ORDIN CIRCULAR Nr. 1 [1])
din 8 Iulie 1941

Din ordinul Inspectoratului General al Jandarmeriei şi al Ministerului Afacerilor Interne, am luat comanda Inspectoratului Jandarmi Chişinău şi cer tuturor ofiţerilor, subofiţerilor şi trupei, ca pământul recucerit cu jertfa sângelui fraţilor noştrii, trebue administrat şi păzit cu demnitate, cinste şi omenie faţă de toţi oamenii de bine — şi cu străşnicie şi necruţare faţă de infractori.

Pentru îndrumarea serviciului acum la început, ordon următoarele:

....

DIN PUNCT DE VEDERE AL SERVICIULUI

....

Se vor identifica şi aresta toţi evreii de orice sex şi vârstă, ce s'ar mai găsi pe teritoriul rural, raportându-se prin legiunile respective Inspectoratului, pentru a se da ordine de urmare.

....

Inspectoratul Jandarmi Chişinău
Colonel (ss) **MECULESCU**

---

1) Extras:

LAGĂRELE DIN Jud. BĂLŢI

Nr. 34[1]

SERVICIUL MARELUI PRETOR

Nr. 223 din 17 Iulie 1941
SERVICIUL MARELUI PRETOR
către
MARELE CARTIER GENERAL
Secţia II-a

17.7.941
Comunitatea să-i întreţină. Se vor da la munci
G-ral **TĂTĂRANU**

18. VII.941
Ordin Inspect. Chişinău şi Cernăaţi.
G-ral **IOAN TOPOR**

Am onoare a raporta:

In urma inspecţiilor făcute în judeţul Bălţi, în ziua de 16 şi 17 Iulie anul crt, am constatat că divizia 8-a din zonă a trimis la:

— Făleşti-Bălţi, un număr de 1546 evrei;
— Bălţi, un număr de 1235 evrei;
— La Limbenii Noi, cca 700 evrei în lagăr.

Din informaţiuni divizia 8-a ar mai trimite aproximativ 5000 de evrei spre Bălţi.

— Nu are cine să-i păzească,
— Nu are cine să-i hrănească.

Rugăm a ordona ce facem cu ei.

Mare Pretor
General (ss) **IOAN TOPOR**

Nr. 35

1904 18/7 17,25 483
Văzut 18/7 17,30
(ss) **INDESCIFRABIL**

Prin Hugues

TELEGRAMĂ

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

Bucureşti

Raportez că în comuna Făleşti, judeţul Bălţi, se află 1546 evrei, în comuna Limbenii Noi acelaş judeţ 700, iar în oraşul Bălţi 1300 evrei, bărbaţi, femei şi copii adunaţi din judeţ şi trimişi din zona frontului de către M. U. stop

Nu au ce mânca şi nici trupă de pază stop

Rămânerea lor în Basarabia inoportună stop

Rog dispuneţi transportarea lor în interior pentru muncă stop Rog a ne da ordin de urmare stop Nr. 229, 18.VII.941.

Mare Pretor
General **IOAN TOPOR**

---

[1]) V. fotocopia raportului, Planşa IV.

Nr. 36

TELEGRAMA Nr. 305 din 22 Iulie 1941
INSPECTORATUL DE JANDARMI CHIŞINĂU

Conform ordinului d-lui Ministru Subsecretar de Stat dela Interne, evreii din Bălţi, Făleşti şi Limbenii Noi, se vor trimite la muncă pentru întreţinerea lor; aceasta până se vor lua măsuri de internare.

General IOAN TOPOR

RESTRICŢIUNI ŞI SEMN DISTINCTIV PENTRU EVREI LA CERNĂUŢI

Nr. 37

ORDONANŢA Nr. 1344 din 30 Iulie 1941

Noi Alexandru Rioşanu, împuternicitul d-lui General Ion Antonescu pentru administrarea Bucovinei. Având în vedere interesul ordinei şi siguranţei publice

O R D O N A M:

ART. 1. Circulaţia evreilor este cu desăvârşire interzisă în grupuri mai mari de trei persoane şi nu se poate face decât între orele 6-20.

ART. 2. Evreii nu pot face cumpărături în pieţe decât între orele 9.30-11. Pâinea va putea fi cumpărată începând dela orele 6.

ART. 3. Se interzic cu desăvârşire firmele evreeşti la magazine.

ART. 4. Se interzice în mod absolut arborarea oricărui fel de drapele la prăvăliile şi casele evreeşti, inclusiv drapelele naţionale, germane şi italiene.

ART. 5. Liberii profesionişti evrei vor pune imediat la intrarea clădirilor, în cari îşi vor exercita profesiunile, tăbliţe cu numele şi pronumele, profesiunea, indicaţia „evreu" şi orele de consultaţie.

ART. 6. Evreii de orice vârstă şi sex, sunt obligaţi a purta în partea stângă a pieptului, prins în mod vizibil un semn distinctiv, format din două triunghiuri echilaterale cu bazele de 6 centimetri, suprapuse în aşa fel ca să formeze steaua evreească şi care se va confecţiona din pânză galbenă.

ART. 7. Orice abatere dela prezenta ordonanţă va fi sancţionată cu internarea în lagăr, în afară de pedepsele mai grave ce se vor putea aplica conform legilor penale ordinare şi speciale.

ALEXANDRU RIOŞANU

ARESTĂRI DE OSTATECI EVREI LA CERNĂUŢI

Nr. 38

ORDONANŢA [1])

ART. 1. Oricine va săvârşi orice fel de act de violenţă în contra ofiţerilor, ostaşilor funcţionarilor de Stat de orice grad români precum şi contra ofiţerilor, ostaşilor şi funcţionarilor armatelor sau misiunilor germane şi române, va fi executat pe loc.

ART. 2. Dacă actul de violenţă contra vre-unui din cei de mai sus, va fi săvârşit de un evreu, **în acest caz vor fi executaţi imediat şi toţi ostatecii evrei internaţi în lagăr.**

ART. 3. Aceiaşi sancţiune se aplică şi complicilor de orice natură.

ART. 4. Autorităţile, cari nu vor executa întocmai aceste dispoziţiuni vor suferi şi ele aceleaşi sancţiuni.

Se aduce la cunoştinţă întregii populaţii, că au fost ridicaţi şi internaţi un număr de 50 fruntaşi evrei din Cernăuţi, cari vor garanta cu viaţa şi averea lor, deplina linişte din partea populaţiei evreeşti. In caz când evreii se vor deda la cel mai mic act de violenţă contra armatelor germane sau aliate, sau contra unui funcţionar public român, sau al misiunilor aliate, toţi ostatecii vor fi imediat executaţi şi averile lor confiscate.

PEREGRINĂRILE LA EST ŞI LA VEST DE NISTRU

Nr. 39

Telefonic

Nr. 71 din 5 August 1941
SERVICIUL PRETORAL FLAMURA 2
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

Legiunea Jandarmi Soroca raportează că a dat ordin de înapoiere celor 20.000 evrei, din seara de 4 August, odată cu raportul la Pretorat.

Daţi ordin Inspectoratului Cernăuţi a da ordin Leg. Hotin să-i oprească într'un lagăr provizoriu până la noui ordine.

Lt. col. (ss) **POITEVIN**

---

[1]) Nu a fost afişată, ci numai publicată în ziarele din 1 Aug. 1941.

Nr. 40

Telefonic

Intr. No. 487
5. VIII. 1941

Nr. 814 din 5 August 1941
INSPECTORATUL JANDARMI CERNĂUŢI
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

Raportez că o parte din convoiuri au ajuns la Atachi, jud. Soroca, iar o parte a fost oprită de comand. Leg. Soroca, înainte de ajunge la Atachi.

Alimentarea nu se poate face nici pentru jandarmii cari păzesc convoiurile.

Rugăm să binevoiţi a lămuri această situaţie echivocă şi a ordona în consecinţă.

Subsemnatul plec la Hotin unde este un conflict acut, între comandantul legiunei şi Prefectul judeţului.

Intrucât sunt bolnav nu pot ajunge la Atachi.

Rog lămuriţi atitudinea jandarmilor din compania Poliţie şi Legiunea Soroca, care nu permit înaintarea convoaielor.

Colonel (ss) **MĂNECUŢĂ**

Nr. 41

Telefonic

Nr. 72 din 6 August 1941
SERVICIUL PRETORAL FLAMURA 2
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

Legiunea Jandarmi Soroca raportează că în ziua de 5 Aug. germanii au retrecut Nistrul la Atachi, 3000 evrei dintre cei 12.000 ce fuseseră trecuţi peste Nistru la Moghilev.

Se aşteaptă retrimiterea şi a celorlalţi.

Daţi ordin pentru oprirea lor într'un lagăr mai înapoi.

Lt. Col. (ss) **POITEVIN**

Nr. 42

Telefonic

Intr. No. 486
5. VIII. 941

5/VIII 941
S'a dat ordin telefonic Col. Mănecuță să se oprească pe loc toată lumea.
(ss) General **TOPOR**

Nr. 86 din 5 August 1941
SERVICIUL PRETORAL FLAMURA 2
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

Urmare la raportul Nr. 956 din 3 August 1941:

Legiunea de Jandarmi Soroca raportează telegrafic că în noaptea de 4-5 August a. c. pe şoseaua Lipnic-Atachi, sunt cca. 20.000 evrei aduşi din Hotin şi Storojineţ.

La Moghilev nu se mai poate trece, fiind refuzaţi de germani. S'a dat ordin pentru înapoierea lor Legiunilor respective.

Rugăm daţi ordin Inspect. Cernăuţi să se înceteze cu evacuarea evreilor.

Lt. Colonel **POITEVIN**

Nr. 43

Intr. Nr. 528
8.VIII.941

Nr. 838. 8.VIII.941
INSPECTORATUL JANDARMI CERNĂUŢI
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

Legiunea Hotin raportează că între Secureni, judeţul Hotin şi Atachi, judeţul Soroca, sunt masaţi evrei evacuaţi din următoarele judeţe: Hotin — 3340 evrei, Rădăuţi — 4113, Storojineţ — 13.852, lagărul Vijniţa — 1820, Cernăuţi — 15.324, total 27.849.

In afară de aceştia, din judeţul Hotin au fost deja trecuţi peste Nistru 20.000. Trupele germane nu mai permit evacuarea peste Nistru nici a evreilor şi nici a Ucrainienilor originari din Ucraina şi veniţi în Basarabia în timpul ocupaţiei sovietice.

Incepând din ziua de 7 August, trupele germane au început să înapoieze din Ucraina în Basarabia pe toţi indivizii originari din Basarabia şi Bucovina de Nord, indiferent de originea lor etnică.

Prin punctul Atachi Hotin, **au fost înapoiaţi 570 evrei cari au fugit de buna lor voie din Basarabia** cum şi 50 ucrainieni indezirabili.

Pe de altă parte au împiedicat trecerea a 2 prizonieri originari din Ucraina, eliberaţi din lagăr tot de germani şi alţi 8 indivizi originari din Rusia veniţi în Basarabia după 28 Iunie 1940. Jandarmii cari au vrut să-i treacă au fost ameninţaţi cu arma. **Printre evreii masaţi la Secureni-Hotin şi Atachi (Soroca), suntem informaţi că s'au ivit**

cazuri de tifos exantematic. Hrană nu au. Mi se plâng că nu au mâncat de 5-6 zile. Sunt cazuri de sinucideri şi naşteri premature. Legiunea Soroca caută să împingă aceşti evrei în jud. Hotin. Rugăm a se interveni locului în drept pentru soluţionarea cât mai urgentă a acestor chestiuni.

Col. (ss) **MANECUŢA**

Nr. 44

Telefonic

Intr. Nr. 518
8 Aug. 1941

Nr. 74 din 8 August 1941
SERVICIUL PRETORAL FLAMURA
către
MARELE PRETOR

La ord. Nr. 518/941. Am dat ordin Leg. Soroca pentru executare.

Raportez că Legiunea are aproximativ 25.000 evrei în Nordul judeţului (Lipnic-Atachi), proveniţi din judeţele Inspect. Cernăuţi, care nu mai are evrei pe teritoriul lui.

Legiunea Soroca nu are posibilităţi a-i hrăni a organiza lagăre pentru aceşti indivizi, necesitând clădiri izolate şi în localităţi, neputându-i interna nici a-i păzi, nepermiţându-i efectivul.

Procurarea hranei prin comunităţi imposibilă, comunităţile sunt desfiinţate, prin strângerea tuturor evreilor.

Rog daţi ordine Inspect. Cernăuţi să ridice evreii ce-i aparţin din zona Lipnic-Atachi, să organizeze lagăre în jud. Hotin şi să-i hrănească prin contribuţia tuturor Prefecturilor Judeţelor de origină a evreilor.

Totodată raportez că la Atachi, în ziua de 7.VIII.941, poliţia germană a încercat să treacă peste pod aproximativ 4.500 evrei; oprindu-i organele române dela pod, coloana a fost întoarsă, probabil va fi dirijată spre Iampol pentru a fi trecuţi la Soroca. Ordonaţi a se da ordin ca Leg. Soroca să nu primească, deoarece la Iampol vin trupe germane şi se poate da naştere la conflicte.

Lt. Colonel (ss) **J. POITEVIN**

Nr. 45

Telefonic

Nr. 528 din 8 August 1941
SERVICIUL MARELUI PRETOR
către
INSPECTORATUL JANDARMI CERNĂUŢI

La Nr. 738 din 8 August 1941.

Până la noui ordine, cari se vor da în curând:

Luaţi măsuri ca toţi evreii evacuaţi să rămână pe loc în lagăre, pe cari le veţi organiza de comun acord cu Prefecturile.

— Lagărele vor avea serviciul de asistență medicală din medici evrei al lagărului.

— Hrănirea se va face cu fondurile bănești străine, colectate dela cei din lagăre sau dacă nu, unitatea le dă ajutoare.

— Paza va fi astfel organizată, ca nimeni să nu mai umble ci toți să rămână pe locuri în lagărele fixate.

Această stare de provizorat, va fi de câteva zile, până se va da noui ordine.

— Evreii cari se mai trec de dincolo de Nistru de trupele germane, deasemenea să fie strânși și internați în lagăre.

— Indivizii originari din Basarabia și Bucovina, pe cari trupele germane îi înapoiază în Basarabia, indivizi cari au trecut Nistrul cu trupele sovietice, vor fi internați în lagăre aparte de lagărele de evrei, — deoarece nutresc sentimente comuniste, elemente dăunătoare siguranței Statului.

— Trupele germane ne mai permițând evacuarea de orice fel peste Nistru, starea de lucruri rămâne așa până la noui ordine.

Executarea întocmai.

p. Marele Pretor
Colonel (ss) A. HAGICHIREA

Primit de
Sergent (ss) BREABĂU

SOARTA EVREILOR BASARABENI REFUGIAȚI ODATĂ CU RETRAGEREA TRUPELOR SOVIETICE

Nr. 46

COMANDANTUL ARMATEI A 3-a Eș. II.
Serviciul Pretoral
Oficiul Poștal Militar Nr. 30

Intr. Nr. 587
13. VIII. 1941

Nr. 1108
1941, August 10

Raport la M.C.G.S.II.
Col. (ss) A. HAGICHIREA

către
SERVICIUL MARELUI PRETOR
Oficiul Poștal Militar 85

Am onoare a raporta că în ziua de 9 August a. c. la Rașcov, la capul podului Vadu Rașcu, spre Ucraina, a sosit un grup de aproximativ 2000 evrei dintre acei fugiți odată cu armatele sovietice. Acești evrei au fost strânși din zonă de armatele Române și dirijați de serviciile Pretorale la căminurile lor. Convoiul, care este în completă mizerie, a fost oprit pe malul stâng al Nistrului.

Am trimis un ofițer cu 20 jandarmi pentru a-i împinge îndărăt cât mai în interiorul Ucrainei.

Am dat ordin serviciilor Pretorale ca evreii să fie împinși înainte, nu înapoi.

In ziua de 10 August a. c. au sosit la Bălţi 14 ucrainieni ridicaţi din Ucraina de serviciul Pretoral al Diviziei a 13-a (Maior Moreanu) şi trimişi la Bălţi, pentru a fi cercetaţi, ca fiind suspecţi. Am dat ordin Legiunei Jand. Bălţi să-i- retragă în Ucraina. Am dat ordin serviciilor Pretorale, a înceta cu asemenea acţiuni. Suspecţii ucrainieni se cercetează pe loc şi se procedează după caz.

Rog însă a se interveni la M. C. G. pentru a se da ordin şi tuturor M. U., ordin care să fie difuzat până şi la Regiment, ca trupele în mersul lor să nu mai strângă evrei şi să-i trimită înapoi, **ci să-i împingă tot înainte (spre E.), altfel vom umple malul Nistrului dinspre Ucraina cu toată evreimea din Basarabia şi Bucovina.**

Pretorul Armatei a 3-a Eş. II
Lt. Col. (ss) JEAN POITEVIN
L. S.

INFIINŢAREA LAGĂRELOR SECURENI ŞI EDINEŢI
Nr. 47

ARMATA 3-a Eş. 2
Serviciul Pretoral
Oficiul Poştal Militar Nr. 30

Intr. Nr. 546
9. VIII. 1941

9. 8. 941
Chestiunea este f. cunoscută şi raportată de nenumărate ori. Chiar azi ora 18, am reînoit ordinul referitor la prezentul, faţă de Col. Mănecuţă.
Col. (ss) A. HAGICHIREA

Nr. 1080 din 9 August 1941
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

Am onoare a raporta că în comuna Edineţi, judeţul Hotin, se găsesc aproximativ 10.000 evrei. Aceştia locuiesc prin casele părăsite în cea mai mare murdărie.

Nu au săpun, nu au posibilitate să se spele, să se deparaziteze. Intre ei sunt numeroşi bolnavi.

Posibilităţile de aprovizionare minime.

Evreii nu sunt izolaţi şi nu sunt păziţi, constituind un focar de infecţie şi de pericol permanent pentru populaţie şi armata în trecere.

Intrucât dela Bălţi nu se poate vorbi nici cu Cernăuţi nici cu Hotin, am onoare a vă ruga să binevoiţi a da ordin Inspectoratului Cernăuţi să trimită la faţa locului pe Comandantul Legiunei Hotin pentru organizarea şi paza lagărului, organizând totodată şi modalitatea hrănirei lor.

Neavând mijloc de deplasare, este imposibil a stabili situaţia reală, care trebue stabilită de Comandantul Legiunei şi să o raporteze.

Pretorul Armatei 3-a eş. 2
(ss) JEAN POITEVIN

Nr. 48

Telefonic Intr. Nr. 569
11. VIII. 941

Nr. 858 din 11 August 1941
INSPECTORATUL JANDARMI CERNĂUŢI
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

Urmare la raportul nostru telefonic Nr. 862 din 11 August 1941, rugăm să binevoiţi a urgenta soluţionarea problemei evreilor din lagărul Secureni, care **din cauza lipsei de alimente şi higienă, sunt expuşi unei epidemii,** care ar putea să ameninţe întreaga regiune

Colonel (ss) **MANECUŢĂ**

Nr. 49

Telefonic Intr. Nr. 555
10. VIII. 1941

Nr. 858 din 10 August 1941
INSPECTORATUL JANDARMI CERNĂUŢI
către
MARELE PRETOR

Am onoare a raporta că am luat măsuri pentru internarea evreilor, în lagăre, după cum urmează:

— In Secureni aproximativ . . . 17.000
— In Bârnova aproximativ . . . 3.000
— In Berbeni aproximativ . . . 2.000

evrei, toate în judeţul Hotin.

Restul se găsesc pe raza Legiunei Jand. Soroca la Atachi şi circa 10.000 peste Nistru.

Cu toate măsurile luate de autorităţile administrative şi comunale respective şi cu toată străduinţa depusă de către jandarmerie pentru organizarea hranei pentru aceste lagăre, totuşi nu se poate face faţă nevoilor, în raport cu numărul lor atât de mare, îngrămădiţi în acea regiune.

Lipsa de alimente este foarte excentrică şi lipseşte în special pâinea. Mulţi evrei nu au bani şi **sunt expuşi a muri de foame.**

S'au luat măsuri ca ţăranii din satele din apropiere, să vină cu alimente pentru a le vinde evreilor, fie pe bani sau pe schimb în natură.

Căpitanul Oprescu dela Leg. Hotin, se află la faţa locului, pentru a lua măsuri.

Colonel (ss) **MANECUŢĂ**

Nr. 50

Telefonic

11. 8. 941
Se va raporta cei 12.000 evrei. pe care germanii îi înapoiază dincoace de Nistru.
Col. (ss)
A. HAGICHIREA

Intr. Nr. 568
11. VIII. 1941

Nr. 862 din 11 August 1941
INSPECTORATUL JANDARMI CERNĂUŢI
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

La ordinul Nr. 528/941, raportăm că în comuna Secureni-Hotin, s'a înfiinţat un lagăr în care sunt internaţi următorii evrei:

— Oraş Hotin	3.800	evrei
— Tg. Noua Suliţă	2.800	„
— Judeţul Hotin	6.625	„
— Oraşul Storojineţ	1.100	„
— Judeţul Storojineţ	3.180	„
— Herţa-Dorohoi	1.200	„
— Oraşul Rădăuţi	520	„
— Judeţul Rădăuţi	580	„
— Judeţul Cernăuţi	977	„
Total	20.852	„

S'a asigurat asistenţa medicală a acestora. Avându-se în vedere numărul prea mare, alimentarea lor este imposibilă.

In acest scop propunem înfiinţarea unui al doilea lagăr la Edineţi — jud. Hotin. La Moghilău mai sunt 12.000 de evrei, pe care germanii urmează să-i treacă înapoi în România.

Inspectoratul nu-şi poate asuma răspunderea venirii lor.

Colonel (ss) **MANECUŢA**

Nr. 51

SECRET

Nr. 619 din 15 August 1941
SERVICIUL MARELUI PRETOR
către
MARELE CARTIER GENERAL
Secţia II-a

La ordinul Nr. 3803/B. din 15 August 1941;

Am onoare a raporta că, din cauza numărului prea mare de evrei, circa 20.000, s'au împărţit în două lagăre; jumătate la lagărul din Secureni şi jumătate la lagărul Edineţi.

Cu nr. 518/941, s'a dat ordin Inspectoratului Jand. Cernăuţi, pentru a se lua măsuri de hrănire şi paza lor.

p. Marele Pretor
Colonel (ss) **A. HAGICHIREA**

CERERI ALE NEMȚILOR DE A LI SE PREDA EVREI INTERNAȚI IN LAGĂRE

Nr. 52

Telefonic — Intr. Nr. 610
14. VIII. 1941

15/8

Intervenire la M. C. G.
Secția II-a
Col. HAGICHIREA

Nr. 895 din 14 August 1941
INSPECTORATUL JANDARMI CERNĂUȚI
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

Comandamentul German al Poliției de Siguranță și S. D. Einsatzkomando 10 B, cere să li se puie la dispoziție, fără a arăta motivele, un număr de 27 evrei din lagărul Secureni.

De remarcat că între aceștia sunt unii cu întreaga lor familie.

Rog ordonați.

Colonel (ss) **MANECUȚĂ**

Nr. 53

Telefonic

16.VIII.1941
Revenire la M. C. G.
S. II-a
Col. HAGICHIREA

Nr. 909 din 16 August 1941
INSPECTORATUL JANDARMI CERNĂUȚI
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

Urmare la raportul Nr. 895 din 14 August 1941.

Rugăm ordonați, întrucât Comandamentul German a repetat cererea.

Col. (ss) **MANECUȚĂ**

Nr. 54

MARELE CARTIER GENERAL
Secția II-a
Biroul 2

Intr. Nr. 696
21.VIII.1941

Nr. 3823 B. din 21 Aug. 1941
MARELE CARTIER GENERAL
Secția II-a
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

SECRET

La Nr. 610/1941;

Am onoare a vă ruga să binevoiți a dispune să se comunice Co-

mandamentului German respectiv, că pentru a se aproba cererea, trebue să cunoaştem precis motivele.

D. O.
Şeful secţiei II-a
Lt. Col. (ss) DINULESCU

Şeful Biroului 2
Lt. Col. (ss) PETRESCU

INFIINŢAREA LAGĂRULUI VERTUJENI. INTERNAREA EVREILOR TRECUŢI DE DINCOLO DE NISTRU.

Nr. 55

MARELE CARTIER GENERAL
Secţia II-a
Biroul 2

f. Urgent

Intr. Nr. 641
17. VIII. 941

URGENT

SECRET

17/8
Ordin Locot. Poitevin de urgenţă
Gl. TOPOR

Nr. 3856 B. din 17 Aug. 1941
MARELE CARTIER GENERAL
Secţia II-a
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

Am onoare a face cunoscut:

Evreii trecuţi de germani la Vest de Nistru Cosăuţi (vis-à-vis Jampol) în număr de circa 13.000, vor fi internaţi în lagăr la Wertijanyi (20 Km. S.E. Soroca).

Lt. Colonel Palade, Şeful Biroului Statistic Militar Iaşi, este însărcinat cu executarea acestei operaţiuni.

In acest scop vă rugăm să binevoiţi a dispune ca:

Serviciul pretoral Flamura să concure imediat la paza, transportul, etc., celor internaţi.

Să se ceară şi concursul Prefecturei Soroca pentru mijloacele de transport, hrană, etc.

— Inspectoratul de Jandarmi Chişinău, prin Legiunea Soroca, să dea tot concursul Locot. Colonel Palade pentru executarea misiunei ce a primit. In acest scop Leg. Soroca să ia imediat legătură cu Lt. Col. Palade.

D. O.
Şeful Secţiei II-a
Lt. Colonel (ss) R. DINULESCU

Şeful Biroului 2
Lt. Col. (ss) INDESCIFRABIL

Nr. 56

F. Urgent 2356 17/8 17,35

SERVICIUL MARELUI PRETOR
către
SERVICIUL PRETORAL FLAMURA Eşalonul 2.

Imediat transportaţi-vă la Soroca şi de comun acord cu Lt. Colonel Palade şi Comandantul Legiunei Soroca să luaţi măsuri imediate pentru transportul, paza, etc. a evreilor trecuţi de germani la Vest de Nistru Cosăuţi (vis-à-vis Iampol), în număr de 13.000 să fie internaţi în lagăr la Wertijanyi (20 Km. S.E. Soroca) stop.

Să se ceară concursul Prefecturii Soroca pentru mijloace de transport, hrănire, asistenţă medicală, etc., stop.

Chestiunea prezintă mare urgenţă şi e regretabil că Comandantul Legiunei nu înţelege misiunea stop.

Raportaţi măsurile şi rezultate urgent stop.

p. Marele Pretor .
Colonel (ss) A. HAGICHIREA Nr. 641 din 17 Aug. 1941.

Nr. 57

Intr. Nr. 641. 19.VIII.1941

19.VIII.941
Rap. la M.C.G.S. II-a
Col. HAGICHIREA

INSPECTORATUL JANDARMI IAŞI
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

BĂLŢI 689,56, 19 11/35. 19/8. ora 12.45

La ordinul telegrafic 641 cei 13.000 evrei au fost internaţi la Wertujanyi, aranjat evacuarea în 4 reprize la Wertujanyi a lagărelor Alexandru cel Bun şi Reblenitza în ziua de 21. Toţi evreii Legiunei Soroca sunt în lagărul Vertujeni. Pretor Flamura 2 **Lt. Col. Jean Poitevin.** Nr. 120907.

Nr. 58

ARMATA 3-a Eş. 2
Serviciul Pretoral
Oficiul poştal militar Nr. 30
Să se facă statistică
G-ral TOPOR

Intr. Nr. 721. 23 August 1941
Nr. 120966 din 21 August 1941
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

Urmare raportului telegrafic Nr. 120883 din 17 August 1941.

Am onoare a raporta:

— Cei 13.500 evrei, trecuţi de germani peste Nistru la Cosăuţi-Soroca, au fost internaţi în lagărul înfiinţat la Vertujeni-Soroca

Tot la lagărul dela Vertujeni s'a luat măsuri şi s'a evacuat:

— In dimineața de 19 cor. orele 4, lagărul Alexandru cel Bun (Rediu) - Soroca, 1600 evrei;

— In seara de 19 crt. orele 18 un convoi de 2.000 evrei valizi, din lagărul Rublenița;

— In dimineața de 20 crt., orele 4, un convoi de aproximativ 1.500 invalizi, bătrâni, femei cu copii mici, etc., cu căruțele din lagărul Rublenița;

— In seara de 20, orele 18, ultimul convoi de aproximativ 2.000 din lagărul Rublenița.

In total lagărul Vertujeni a primit circa 22.000 evrei.

Conform ordinului M. C. G. dat Domnului Lt. Colonel Palade urma ca în lagărul Vertujeni să se evacueze și evreii aflați în lagărele Legiunei Jandarmi Bălți, circa 12.000.

Cum însă în urma primirei evreilor veniți de peste Nistru, capacitatea lagărului nu mai permite și internarea acestor evrei, urmează ca Domnul Lt. Colonel Palade să ia legătura cu M. C. G. pentru a stabili unde urmează a se interna evreii Legiunei Bălți.

Pretorul Armatei 3-a Eș. 2
Lt. Col. (ss) JEAN POITEVIN

Nr. 59

SECRET

Nr. 641 20 August 941
SERVICIUL MARELUI PRETOR
către
MARELE CARTIER GENERAL
Secția II-a

La ordinul Dvs. Nr. 3856 din 17 August 1941:

Am onoare a raporta că cei 13.000 evrei, au fost internați în lagărul Wertujany.

Până în ziua de 21 August a. c. evreii din lagărele Alexandru cel Bun și Rublenița, vor fi duși în lagărul Vertujeni, deci toți evreii din Legiunea Soroca sunt în acest lagăr.

p. Mare Pretor
Colonel (ss) HAGICHIREA

Nr. 60

19/8
Să raporteze cum s'a făcut trecerea, cărei cauze se datorește această trecere? Dece i-a lăsat să treacă? acuma să-i retrecem este mai greu.
(ss) **HAGICHIREA**

Intr. Nr. 665. 19 Aug. 1941
Nr. 106 din 19 August 1941
INSPECTORATUL JANDARMI CHIȘINĂU
către
MARELE PRETOR

Raportăm că în noaptea de 17/18 August 1941, au fost trecuți

din Ucraina în Basarabia prin dreptul Cosăuţilor, Judeţul Soroca, 12.500 evrei.

Daţi ordin telegrafic Legiunei Soroca să-i treacă imediat peste Nistru în Ucraina.

Colonel (ss) MECULESCU

Nr. 61

ARMATA III-a — **LAGĂRUL DE INTERNARE VERTUJENI**

SITUAŢIA

jidanilor internaţi în lagărul Vertujeni-Târg pe ziua de 23 August

După central	Din România	Străini	Total General
23.000	22.960	49	23.009

Prezenta situaţie pentru exactitate se certifică de noi.

Comandantnl Lagărului de Prizonieri Nr. 5
(ss) Col. CONSTANTINESCU ALEX.

25/VIII. 941
Centralizare
(ss) Gral TOPOR

Lagărul Secureni	10.356
„ Ediniţa	11.762

SITUAŢIA BUNURILOR RURALE EVREEŞTI DIN BASARABIA

Nr. 62

MARELE CARTIER GENERAL
Secţia II-a

Intr. Nr. 667
19 August 1941

Nr. 3959/B din 20 August 1941
MARELE CARTIER GENERAL
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR
Secţia II-a

Am onoare a vă ruga să binevoiţi a dispune ca legiunile de jandarmi de pe frontiera noastră dinspre U.R.S.S. să raporteze:

19.8.941
Domnului Inspector Jd. Cernăuţi şi Chişinău să raporteze.

Colonel
(ss) **HAGICHIREA**

— toate târgurile şi satele ce sunt sau au fost locuite numai de evrei (colonii evreeşti) arătând pentru fiecare:
— dacă sunt evacuate sau locuite şi anume de cine;
— dacă clădirile sunt locuibile şi ce capacitate de cazare oferă;
— ce proprietăţi agricole evreeşti aparţin localităţii respective; suprafaţa: grădini sau teren arabil;
— ce întreprinderi industriale se găsesc în localitatea respectivă.

Rezultatul centralizat de Dvs. rugăm a fi înaintat cât mai urgent la M. C. G.

D. O.
p. Şeful Secţiei II-a
Lt. Colonel (ss) **GH. N. PETRESCU**

p. Şeful Biroului 2
Căpitan (ss) **GH. EVULESCU**

Nr. 63

Intr. Nr. 667
9 Sept. 1941

SECRET
Reg. Specială

Centralizare
Dosar
Gral (ss) **TOPOR**

Nr. 1220
Anul 1941 Luna Septembrie Ziua 9
INSPECTORATUL JANDARMI BASARABIA
CHIŞINĂU
către
MARELE PRETOR
Of. Poştal Militar Nr. 85

La ord. Dvs. Nr. 667/941, cu privire la târgurile şi satele ce sunt sau au fost locuite de evrei — şi dacă în prezent sunt evacuate;

Am onoare a înainta alăturat o situaţie a coloniilor şi târgurilor evreeşti cu arătarea în dreptul lor a caselor, grădinilor, terenurilor şi întreprinderilor industriale rămase dela evrei refugiaţi în U.R.S.S., de pe teritoriul acestui Inspectorat [1]).

Totodată raportăm că localităţile arătate în situaţie nu au fost în întregime locuite de evrei.

Inspector Jandarmi Basarabia Chişinău
Colonel (ss) **T. MECULESCU**

Şeful Biroului Poliţiei
Căpitan (ss) **I. VALCULESCU**

---

1) La acest raport este alăturată o situaţie lungă şi încâlcită, din care rezultă totuşi că în satele locuite de evrei în Jud. Hotin, au rămas, între altele, următoarele bunuri aparţinând evreilor izgoniţi dela vetrele lor.

Locuinţe cu o capacitate de cazare pentru 26.000 persoane; 143 hectare grădini ; 3874 hectare teren arabil ; 7 mori sistematice ; 2 mori ţărăneşti; 1 fabrică de zahăr; 4 fabrici de ulei; 1 fabrică cherestea; 1 fabrică săpun; 1 fabrică bere; 1 fabrică spirt.

Nr. 64

Intr. Nr. 667
20 Sept. 1941

Nr. 6982
28 August 1941
INSPECTORATUL JANDARMI CERNĂUŢI
către
MARELE PRETOR

La ordinul Dvs. telefonic Nr. 667 din 19 August 1941, prin care se ordonă a se înainta o situaţie de târgurile şi satele de pe frontiera cu U.R.S.S. locuite de evrei;

Am onoare a înainta alăturat o situaţie întocmită de legiunea jandarmi Hotin conform ordinului Dvs. de mai sus [1]).

Restul legiunilor raportează că nu au cazuri.

Inspector Jandarmi Cernăuţi
Colonel (ss) I. MANECUŢĂ

Şeful Biroului Poliţiei
Locot. (ss) A. PENTELEIANU

INCERCĂRI ALE FEDERAŢIEI UNIUNILOR DE COMUNITĂŢI EVREEŞTI DE A VENI IN AJUTORUL EVREILOR DIN LAGĂRE

Nr. 65

FEDERAŢIA UNIUNILOR
de
COMUNITĂŢI EVREEŞTI DIN ŢARĂ
Nr. 968

Bucureşti, 19 August 1941

DOMNULE MINISTRU,

Avem onoare a supune atenţiunei Dvs. următoarele:

La Secureni (Basarabia) au fost adunaţi 25—30.000 evrei evacuaţi

---

[1]) La acest raport este alăturat un tablou cuprinzând următoarele bunuri rămase pe urma evreilor izgoniţi din târgurile — colonii evreeşti.

Jud. Soroca	Tg. Teleneşti	692 case	1934	ha. teren agricol	11 mori
			73	ha. islaz	5 fabr. ulei
			24	„ loc de casă	5 varniţe
			595	„ vie	1 fabr. scărmănat lână
Jud. Orhei	Tg. Vertujeni	325 case	600	ha. vie	
			353	„ teren agricol	2 mori
	Tg. Otaci	163 case	125	„ „ „	1 fabr. ulei
	Tg. Vadu Raşcu		36	„ „ „	1 moară
			12	„ „ „	1 fabr. ulei

9

din localitățile Storojineț, Seletin, Putila, Ploscа, Văscăuți, Vijnița, Lujeni, Lipcani, etc.

Sunt lipsiți de adăpost, de hrană, de îmbrăcăminte și de îngrijire medicală.

Nu se îngăduie nimănui trimiterea de ajutoare într'acolo.

Mizeria care domnește între ei, îi sortește pe toți morții, dar poate deveni și o primejdie publică amenințătoare, întrucât o atare aglomerare poate constitui un focar de geneză și propagare a bolilor infecțioase și epidemice.

Vă rugăm să binevoiți a examina dacă nu este posibil a înlătura aceste primejdii, dispunând trimiterea evacuaților la urmă și în orice caz dacă nu este folositor a se micșora mizeria, autorizându-se trimiterea de ajutoare.

Primiți, vă rugăm, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni,

Președinte,
Dr. W. FILDERMAN

Secretar general,
MATATIAS CARP

DOMNIEI-SALE
DOMNULUI MINISTRU AL AFACERILOR INTERNE

Nr. 66

FEDERAȚIA UNIUNILOR
de
COMUNITĂȚI EVREEȘTI DIN ȚARĂ
Nr. 1362

21 August 1941

DOMNULE VICEPREȘEDINTE,

Avem onoare a vă ruga să binevoiți a dispune să ni se permită a trimite ajutoare în bani conducătorilor Comunităților Evreești din unele localități din Basarabia și Bucovina, ai căror membrii sunt complect lipsiți de mijloace.

Aceste ajutoare nu vor fi împărțite, ci vor fi întrebuințate de conducătorii Comunității pentru ajutoare colective în natură, prin bucătării populare, prin infirmerii, etc., ajutoare ce trebuesc trimise cu extremă urgență, dată fiind starea de epuizare a acelor evrei și primejdia de boli și epidemii.

Primiți, vă rugăm, Domnule Vicepreședinte, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni,

Președinte,
Dr. W. FILDERMAN

Secretar General,
MATATIAS CARP

DOMNIEI-SALE
DOMNULUI VICEPREȘEDINTE ȘI PREȘEDINTE AD INTERIM AL CONSILIULUI DE MINIȘTRI

Nr. 67

MARELE STAT MAJOR
Secția I-a
Biroul Control Vatră-Moto
323

Nr. 37871 din 7 Sept. 1941
MARELE STAT MAJOR
Secția I-a
către
UNIUNEA COMUNITĂȚILOR EVREEȘTI
Str. Dr. Burghelea Nr. 3 Loco

Cu onoare se face cunoscut, că nu s'a interzis trimiterea de ajutoare evreilor internați la Secureni, ci din contră, s'au solicitat aceste ajutoare Comunităților Evreești din Moldova.

Marele Stat Major a dispus ca Dvs. să adunați orice ajutoare, de preferință în bani cari să fie transmise lagărului prin Marele Stat Major, Secția 2-a, Bir. prizonieri.

Șeful Secției I-a
Colonel (ss) **INDESCIFRABIL**

Șeful Bir. Control Vatră
Maior (ss) **POPESCU EUGEN**

Nr. 68

FEDERAȚIA UNIUNILOR
de
COMUNITĂȚI EVREEȘTI DIN ȚARĂ
Nr. 1010

28 August 1941

DOMNULE PREȘEDINTE,

Avem onoare a vă ruga să binevoiți a dispune să se permită trimiterea de delegați cu ajutoare în alimente, haine, medicamente și bani, în lagărele de evrei, înființate la Secureni, Edineți, Atachi și în celelalte localități din Basarabia și Bucovina, în care se află internați evrei.

In vederea trimiterii de asemenea ajutoare, Comandamentul Militar din Iași a cerut Comunității Evreilor din Iași să procure sumele necesare.

Uniunea Comunităților Evreești din Vechiul Regat a remis telefonic Comunității Evreilor din Iași suma de Lei 300.000 și aceasta din urmă, la rândul ei, a adăogat suma de Lei 200.000, creând astfel un prim fond de Lei 500.000 în scopul ajutorării evacuaților.

Comandamentul Militar a cerut să i se depună sumele pentru ca ajutorarea să se facă direct prin organele militare.

Cum însă aceste organe sunt foarte aglomerate cu lucrările proprii ale armatei, este probabil că ajutorarea se va face prin distribuirea sumelor în numerar evacuaților.

Or, o asemenea ajutorare este departe de a fi aceea care ar putea fi eficace, deoarece este nevoie să se înfiinţeze cantine pe loc, în care populaţia evacuată să poată primi hrană şi nu bani.

Deasemenea prin îngrijirea aceloraşi delegaţi, ai Comunităţilor, urmează a se înfiinţa infirmerii pentru îngrijirea sănătăţii evacuaţilor, evitând astfel ivirea şi răspândirea de epidemii, cari constitue un pericol general.

Credem că veţi binevoi a găsi că cererera noastră este întemeiată şi că soluţionarea ei favorabilă şi neîntârziată, este în interesul general.

Primiţi, vă rugăm, Domnule Preşedinte al Consiliului, asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni,

Preşedinte,	Secretar General,
Dr. W. FILDERMAN	MATATIAS CARP

DOMNIEI-SALE
DOMNULUI PREŞEDINTE AL CONSILIULUI DE MINIŞTRI

Nr. 69

Extras din actul de acuzare întocmit de Tribunalul Poporului împotriva comandanţilor lagărelor Vertujeni şi Mărculeşti

....

Dl. Colonel Agapie trimite la Comunitatea Israelită din Iaşi pe dl. Nicolau Gr. Petre, magistrat pe atunci soldat T. R., ca să aducă ajutoare băneşti.

Dl. Nicolau Gr. Petre, magistrat, (pag. 171, 172), în depoziţia sa recunoaşte că a fost la Iaşi la 9 Septembrie 1941, de unde a adus, din partea Comunităţii Evreilor suma de lei 300.000, pentru nevoile internaţilor din Vârtujeni.

Această sumă dl. Col. Agapie recunoaşte la interogtor că a primit-o (pag. 26) şi că ar fi întrebuinţat-o pentru hrana internaţilor.

Ori, de nicăeri nu rezultă modul de întrebuinţare a acestei sume.

Ba ceva mai mult, dl. Nicolau Gr. Petre în depoziţia sa (pag. 171-172) arată că chiar în momentul când a înmânat d-lui casier al lagărului, Sublocot. Petrescu suma de 300.000 lei, din ordinul d-lui Col. Agapie, s'a **dat d-lui Locot. Iufu Cristu, sub formă de împrumut, suma de lei 50.000,** iar cu restul sumei martorul nu ştie ce s'a făcut.

Dacă dl. Col. Agapie ar fi avut intenţii bune faţă de internaţi, desigur că ar fi înmânat această sumă Comitetului Evreesc, care exista în lagăr, Comitet care era, dealtfel, singurul în drept să încaseze bani primiţi dela Comunităţile din Ţară, pentru evreii deportaţi.

....

STATISTICI INTOCMITE IN VEDEREA DEPORTĂRII EVREILOR DIN LAGĂRE.

Nr. 70

Telefonic Nr. 721 din 24 August 1941

INSPECTORATUL DE JANDARMI CHIȘINĂU ȘI CERNĂUȚI

Pentru a se face o statistică a evreilor din lagăre, raportați numărul lagărelor din raza Inspectoratului Dvs., cum și numărul evreilor aflați în fiecare lagăr, pe categorii: bărbați, femei, copii.

Mare Pretor
General **IOAN TOPOR**

Nr. 71

SECRET Intr. Nr. 721

Nr. 1104 31 Aug. 1941

INSPECTORATUL JANDARMI BASARABIA CHIȘINĂU

către

MARELE PRETOR

La ordinul Dvs. Nr. 721/941 telefonic:

Am onoare a înainta anexat o situație numerică de evreii din raza acestui Inspectorat internați în lagăre, pe categorii.

Inspector Jandarmi Basarabia — Colonel **T. MECULESCU**

Șeful Biroului Poliției — Maior **TOMESCU**

INSPECTORATUL JANDARMI CHIȘINĂU — BASARABIA

SITUAȚIA NUMERICĂ

De evreii din raza acestui Inspectorat internați în lagăre, pe categorii:

Nr. crt.	Denumirea Legiunei	Denumirea Lagărului	Numărul evreilor pe categorii			
			Bărbați	Femei	Copii	TOTAL
1	Leg. Jand. Bălți	Limbenii Noi	877	908	849	2634
		Rășcani	795	1164	1113	3072
		Răuțel	706	1469	1060	3235
2	„ „ Cahul	—	—	—	—	—
3	„ „ Chilia N.	—	—	—	—	—
4	„ „ Lăpușna	—	—	—	—	—
5	„ „ Cet. A,	—	—	—	—	—
6	„ „ Ismail	—	—	—	—	—
7	„ „ Orhei	—	—	—	—	—
8	„ „ Soroca	Vertujeni	8182	8540	6247	22969
9	„ „ Tighina	—	—	—	—	—
		TOTAL	10560	12081	9269	31910

Se certifică de noi exactitatea prezentei situații numerice.

Inspector Jandarmi Chișinău — Colonel **T. MECULESCU**

Șeful Bir. Poliției — Maior **TOMESCU**

Nr. 72

Intr. Nr. 925
16 Sept. 191

Secret
Reg. Specială

Nr. 7151
1 Septembrie 1941
INSPECTORATUL JANDARMI CERNĂUŢI
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR

Dosar
Gral. TOPOR

Am onoare a raporta, că legiunea jandarmi Hotin cu raportul Nr. 33 din 28 Augusst 1941, raportează situaţia lagărelor de evrei din Ediniţa şi Secureni, care este următoarea:

LAGĂRUL EDINIŢA

1. Numărul total al evreilor.

După numerotarea făcută de postul de jandarmi sunt 12248 evrei.

După numerotarea făcută de serviciul de Higienă şi Profilaxie Nr. 4, numărul total al evreilor ar fi de 11.224, deci mai mic cu 1024 decât cel dat de jandarmi.

Domnul Prefect al judeţului Hotin, a dispus să se întocmească tabel nominal, astfel că atunci se va stabili cu precizie numărul lor.

2. Cazarea.

Toţi evreii sunt încartiruiţi într'un cartier de cinci străzi, în casele rămase libere în urma evacuării evreilor localnici.

Cazarea s'a făcut în condiţiuni bune.

3. Hrana.

Până în prezent din fondurile puse la dispoziţie de Prefectură, s'a distribuit pâine gratuit celor complect lipsiţi de mijloace.

Domnul Prefect a aprobat ca până la epuizarea fondului ce are, să li se distribue zilnic câte 1500 pâini gratuit şi 1500 contra cost a 10 lei kgr.

Revine deci pentru individ câte 300—400 gr. zilnic, socotit şi pentru copii mici.

In prăvălia unde se vinde pâinea pentru internaţi au rămas câteva sute de pâini cari au început să mucegăiască din cauză că nu o cumpără nimeni, aşteptând să li se dea gratis. Evreii se plâng că sunt lipsiţi complect de mijloace băneşti din cauză că au fost jefuiţi, iar ce le-a mai rămas au vândut ca să poată trăi.

In adevăr, parte din ei sunt în stare precară, însă mai sunt şi din cei cari mai au bani. Dovada că au oferit şefului de secţie 100.000 lei, pentru a înlesni trimiterea la Cernăuţi a 10 familii.

Domnul Prefect al Judeţului a propus ca să se adune de o comisiune formată dintre ei, toţi banii ce au evreii, din care să se cheltuiască pentru întreţinerea lor.

Reprezentantul evreilor cu care a stat de vorbă, a refuzat categoric, declarând că nu au bani. Au cerut permisiunea ca doi dintre ei, să

meargă sub pază la Cernăuţi, spre a colecta bani, hrană şi îmbrăcăminte.

Domnul Prefect a raportat la Guvernământ această chestiune.

Au fost trimişi la lucru la şosele 600 de evrei; li se plăteşte 35 de lei pe zi.

4. **Asistenţa medicală.**

Inainte de a ocupa casele ce li s'au destinat, Serviciul de Higienă şi Profilaxie Nr. 4 cu reşedinţa în Ediniţa, a procedat la desinfectarea tuturor evreilor.

Toţi evreii au fost deparazitaţi şi îmbăiaţi.

Asistenţa medicală în prezent este asigurată de cei 15 medici evrei din lagăr.

Li s'a destinat o casă care serveşte de dispensar medical. Medicamente nu sunt.

Până în prezent s'au ivit următoarele epidemii:

— 2 cazuri de scarlatină;
— 4 cazuri de rugeolă;
— 2 cazuri de erizipel;
— 7 cazuri de dezinterie;
— 1 caz de febră tifoidă, — suspect.

In primele zile a sosirei în lagăr, **au murit cca. 4—5 evrei pe zi;** treptat cazurile de moarte au scăzut.

Paza. Până în prezent paza a fost rău organizată din cauza lipsei de efectiv.

Au fost daţi pentru pază 6 jandarmi şi câte 50 premilitari zilnic sub comanda Serg. major Ulmeanu Voicilă.

Premilitarii însă s'au dedat la furturi şi alte abuzuri, astfel că mai mult au deservit paza decât să o asigure.

Prin sosirea celor 3 plotoane de jandarmi, problema pazei s'a rezolvat.

La pază a mai concurat şi trupa de pioneri din garnizoană, **însă la fel ca şi premilitarii, soldaţii s'au dedat la abuzuri.**

Evreii declară că nu au putut să-şi constitue o pază proprie, de frică să nu fie bătuţi de soldaţi şi premilitari.

Evreii s'au organizat pe sate.

Toţi evreii dintr'un sat au ales un şef.

Asemenea un şef şi pe lagăr. Acesti şefi nu au rol de poliţie. Rolul lor este de a ţine contact cu autorităţile pentru satisfacerea diferitelor doleanţe ale evreilor.

LAGARUL SECURENI

1. **Numărul evreilor** după numărătoarea jandarmilor, este de 10.201. După numărătoarea autorităţilor comunale, este de 8302, rezultă o diferenţă de 1899 indivizi.

Domnul prefect a ordonat prin preturi, să se întocmească tabele nominale, atunci vom avea o numărătoare precisă.

2. **Cazarea,** s'a făcut într'un cartier separat, în bune condiţiuni.

3. **Hrana.** Starea materială a evreilor în acest lagăr este ceva mai bună decât a celor din Ediniţa.

Aici sunt evrei din Hotin, care nu au făcut drum prea lung, astfel

că nu au fost expuşi la jafuri în aceiaşi proporţie ca cei din judeţele mai îndepărtate.

Din propria lor iniţiativă au început să strângă bani pentru cei săraci.

Prefectura le-a dat gratuit: 1400 kgr. zahăr, 450 kgr. ulei comestibil, 81 kgr. sare, 200 kgr. pâine.

Pâinea se vinde cu 13 lei kgr.

Au fost luaţi la lucru:

La Briceni pentru drumuri 150 indivizi;
La treerat — Zelena — 25 indivizi;
La curăţat străzile Secureni 30 indivizi;
La reparat străzile 20 indivizi;
La Lipcani la şosea 450 indivizi.

Zarzavaturile, laptele, unt se cumpără depe piaţă şi se găseşte din abundenţă.

4. Asistenţa medicală.

Este asigurată de 6 medici evrei împărţiţi pe sectoare. Au baie care funcţionează permanent. Se simte nevoia de petrol şi var. S'a instalat un dispensar medical.

5. Paza.

S'a rezolvat această problemă prin sosirea a 3 plotoane de poliţie.

Poliţia în lagăre se face de evrei. Au fost împărţiţi pe grupe, fiecare având un comandant.

In acest lagăr sunt internaţi şi un număr de 1698 evrei originari din Lipcani, care fuseseră evacuaţi de ruşi şi pe care trupele germane i-a trecut înapoi în Basarabia.

Starea în care au venit a fost deplorabilă. Erau nemâncaţi de 4 zile, rupţi şi plini de paraziţi.

In cazul că evreii vor rămâne mai mult timp în aceste lagăre, va fi nevoe să se repare sobele, să se asigure încălzitul, să le dea haine şi lingerie, căci majoritatea nu au decât ce este pe ei. Aceasta va fi şi în interesul populaţiei creştine, care dacă se vor ivi epidemii va avea de suferit.

Inspector Jandarmi Cernăuţi
Colonel I. MANECUŢĂ

Şeful Biroului Poliţiei
Locot. A. PENTELEIANU

PREGĂTIRI DE DEPORTARE

Nr. 73

CIFRATĂ

TELEGRAMA

către

LEGIUNEA JANDARMI TIGHINA

pentru Colonel Broşteanu Emil

Am fixat următoarele puncte de trecere: dela Criuleni la Karantin şi dela Rezina la Rîbniţa.

Fixaţi itinerariile şi dirijaţi plotoanele de jandarmi aşa fel ca în dimineaţa de 6 Septembrie să poată începe transferările.

Să aveţi căruţe gata de rechiziţionat la punctele de trecere pentru bagaje, femei şi bolnavi.

Grupele vor fi de câte 1000 de persoane.

Nr. 808 din 2 Sept. 1941.

General IOAN TOPOR

Notă: Comand. Legiunei Tighina, va descifra ordinul şi transmite prin curier motociclist d-lui colonel Broşteanu pentru a putea confirma primirea ordinului chiar azi.

Nr. 507/2/941. 13,10 **Exp. Horia** 2/9. — 14,35

(ss) **MACRY**

2/IX. 1941.
Ordinul cifrat s'a distrus prin ardere.

Nr. 74

TELEGRAMA

Nr. 666 **Domnului General Topor, Mare Pretor**

Prezentată la Tighina Nr. 213, cuv. 71 data 3/9, ora 8. Transmisă data — 3 ora 17.

In urma hotărîrei d-lui Mareşal Antonescu în legătură cu d. Guvernator al Transnistriei, transportul celor ştiute pe ziua de 15 se va înainta itinerariul haltele şi localităţile de cartiruire stop.

Această telegramă s'a comunicat şi d-lui general Voiculescu de către d. Guvernator al Transnistriei.

dosar (ss) Gral. **TOPOR**

Col. (ss) **BROŞTEANU**
Nr. 1146 Inspt. Jand.

Nr. 75

MARELE CARTIER GENERAL
Secţia II-a

Intr. Nr. 835
4 Sept. 1941

SECRET
F. Urgent

Executare
Gral. (ss) **TOPOR**

Nr. 5023/B.
4 Septambrie 1941
MARELE CARTIER GENERAL
Secţia 2-a
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR M. C. G.

Am onoare a vă ruga să binevoiţi a dispune ca prin Legiunile de Jandarmi să se întocmească o situaţie exactă a tuturor lagărelor de evrei sau ghetouri aflate în Basarabia şi Bucovina.

Se va specifica pentru fiecare lagăr sau gheto, numărul internaţilor, cine este însărcinat cu paza şi hrana.

Rezultatul rugăm a fi comunicat M.C.G., cât mai urgent posibil.

D. O. | p. Şeful Biroului 2
p. Şeful Secţiei II-a | Maior (ss) **INDESCIFRABIL**
Lt. Colonel
(ss) **GH. N. PETRESCU**

Nr. 76

SERVICIUL MARELUI PRETOR

SITUAŢIA

de numărul lagărelor de evrei aflate în Basarabia şi Bucovina

Nr. crt.	Denumirea Legiunei	Denumirea Lagărului	Numărul evreilor	Observaţiuni
1	Leg. Jand. Hotin	Secureni	10.356	Comp. 60 Poliţie
		Ediniţa	11.762	
2	Leg. Jand. Bălţi	Limbenii Noi	2.634	
		Răşcani	3,072	Leg. Jand. Bălţi
		Răuţel	3.253	
3	Leg. Jand, Soroca	Vertujeni	22.969	1. plot din Det. Lt. Col. Constantinescu
	TOTAL		54.028	
	Ghetou Chişinău	Chişinău	10.400	Comp, 10 Poliţie

P. S. Tabloul orginal s'a predat personal de d. General Topor la S. II-a M. C. G.

Plt. (ss) **INDESCIFRABIL**

REGIMUL ŞI STAREA EVREILOR DIN LAGĂRELE SECURENI, EDINEŢI ŞI VERTUJENI, INAINTE DE DEPORTARE

Nr. 77

Nr. 7438

11 Septembrie 1941

INSPECTORATUL JANDARMI CERNĂUŢI

către

ADMINISTRAŢIA PROVINCIALĂ A BUCOVINEI

Am onoare a raporta cele ce urmează:

Pe teritoriul judeţului Hotin se găsesc 2 lagăre în care sunt internaţi evrei. La Secureni un număr de 10.201, iar la Ediniţa un număr de 12.248 evrei.

Serviciul Marelui Pretor cu ordinul telegrafic Nr. 762 din 26 August a. c., (se anexează în copie) destină o companie de poliţie pentru pază, obligând Inspectoratul de a da instrucţiunile şi consemnele necesare pentru pază, cazare şi hrană.

Verbal telefonic mi s'a comunicat că **Statul nu dă bani pentru hrana lor,** rămânând ca Prefectura Judeţului să-i întrebuinţeze la lucru de folos obştesc şi să li se asigure hrana, sau să se hrănească din banii lor.

Transportându-mă la faţa locului, am dat alăturatul consemn (se anexează în copie).

— Faţă de cele arătate mai sus, am onoarea a supune cunoştiinţei Dvs., următoarele:

— In lagăre se găsesc mulţi bătrâni, copii şi femei.

— Cazarea în momentul de faţă este acceptabilă; pentru iarnă este nevoie mare de amenajare oarecare şi chiar reparaţiuni.

— Cu toată supravegherea şi măsurile de pază, evadările se pot face uşor, în această privinţă este nevoie de material lemnos şi sârmă pentru a se închide grupul de case unde sunt cazaţi.

— Evreii spun că nu mai au bani ca să-şi procure alimente — dată fiind situaţia acestor localităţi — pe timp rău şi în special la iarnă când transporturile nu se pot face şi când locuitorii din satele învecinate nu vor mai putea veni la târg, cu alimente, alimentele vor lipsi, internaţii nu vor mai putea avea nici strictul necesar.

— Pentru încălzit şi pregătit o hrană nu au nimic; o cantitate mică de lemne aflată pe teren s'a terminat iar în prezent ard gardurile sau rup din acoperiş.

— **Majoritatea lor nu au îmbrăcăminte şi nimic pentru învelit. Cei mai mulţi fiind trecuţi în Ucraina şi apoi retrimişi îndărăt de către germani şi-au pierdut sau li s'au luat în Ucraina aproape tot ce aveau.**

— **Pentru pregătit hrană nu au nimic la dispoziţie,** fiecare găteşte în casa unde este cazat.

— **Medicamente lipsesc.**

— Faţă de ordinul Nr. 4007 al Comandamentului Etapelor Armatei 3-a (se anexează în copie), rezultă că aceste lagăre depind de armată. Totuşi este de neînţeles deoarece la Secureni şi Briceni am găsit săpători la şosele din Batalionul 7 lucrând oameni valizi concentraţi din judeţele Buzău, Prahova, Ialomiţa — luaţi la lucru şi dela rosturile lor şi trimişi la lucru în sectorul şi pe raza acestor etape, în care timp în lagărul Secureni şi Edinița stau fără întrebuinţare evrei.

Faţă de cele raportate mai sus, cu onoare vă rog să binevoiţi a hotărî şi a se interveni către Marele Cartier General pentru a se clarifica această situaţie şi a se hotărâ în mod definitiv cu aceste lagăre, cu modul lor de funcţionare şi administrare, etc.

Inspector Jandarmi
Colonel I. MANECUȚA

Nr. 78

Extras din actul de acuzare întocmit de Tribunalul Poporului împotriva comandanţilor lagărului Vertujeni.

.. ..

Colonel în rezervă Agapie Vasile primeşte conducerea lagărului Vârtujeni la 8 Septembrie 1941.

D. Col. Alexandru Constantinescu, predecesorul său la comanda lagărului, ne descrie astfel situaţia din acest lagăr (pagina 35-36):

„Evreii în număr de 22—23.000, aduşi din Bucovina şi Basarabia de către legiunile de jandarmi nu puteau fi încartiruiţi toţi în micul târguşor Vârtujeni, astfel că ei **constituiau o îngrămădire nepermisă de fiinţe omeneşti, neputându-se garanta nici locul de odihnă, pentru fiecare. Totul într'o promiscuitate de nedescris, femei, copii, fete, bărbaţi, oameni bolnavi, oameni în agonie, femei lehuze şi, în plus, fără putinţa de a se hrăni. Consecinţa: o mortalitate din ce în ce mai mare".**

Şi mai departe d. col. Constantinescu arată cât trebue să fi suferit aceşti oameni nenorociţi până au ajuns în lagăr, dacă chiar în faţa lui, unii **din cei sosiţi îşi dau sufletul, alţii leşinau, lehuzele năşteau, toţi erau plini de păduchi şi bube.** Acest spectacol, care nu se poate descrie l-a determinat să intervie la Marele Stat Major spre a fi desărcinat din această funcţie, deoarece, spune D-sa: „nu voia să se preteze la ceeace i se cerea".

Loc. rezervă Dr. Epurescu Alexandru (pagina 88) spune:

„Oamenii aceştia au fost aduşi dintr'un alt lagăr amenajat într'o pădure, într'o stare deplorabilă, cu hainele rupte şi nealimentaţi. Mortalitatea creştea".

Sublt. rezervă Petrescu I. Corneliu (pagina 121-124) arată:

„Starea oamenilor la Vârtujeni era de plâns, deoarece fuseseră purtaţi pe arşiţa lunei August din loc în loc, zile dearândul. In Vârtujeni mureau mulţi zilnic. **Sistemul deplasării nesfârşite a internaţilor evrei a fost cea mai mare calamitate a acestor timpuri".**

Cpt. Stănescu Gheorghe (pagina 160):

„Starea oamenilor veniţi la Vârtujeni era deplorabilă, nemâncaţi, plini de bube abea se târau".

Martorul P. Gr. Nicolau magistrat, (pagina 171) arată că internaţii locuiau în poduri, coteţuri, subsoluri, magazii, toate tixite până la refuz. Nici o grijă sanitară, **mureau 50-60 zilnic**, apă foarte puţină, se **sta la rând ore întregi, pentru o cană cu apă.**

Col. Agapie, în memoriul său (pagina 429) arată şi el că oamenii erau istoviţi, goi, flămânzi şi bolnavi.

Acesta este aspectul lagărului Vârtujeni, de pe malul Nistrului, în care zeci de mii de deportaţi evrei aşteptau o mână de ajutor pentru salvarea vieţii şi sănătăţii lor şi această mână de ajutor le-a fost refuzată de col. Agapie Vasile şi cpt. Buradescu, care au făcut totul pentru a le face cât mai grea soarta, pe care n'au meritat-o cu nimic.

.. ..

Dl. Col. Agapie în loc să se îngrijească de curăţenia oamenilor de care depindea însăşi sănătatea şi viaţa lor, utilizează munca evreilor la

fabricarea săpunului, pe care-l speculează în folosul său personal în timp ce internații și chiar ostașii erau plini de păduchi și murdărie.

....

Acesta arată toate abuzurile săvârșite de Colonelul Agapie și subalternii săi și anume:

1. — Desvelirea tablei depe acoperișurile satului, pentru a fabrica din ele tinichele de untură, pe care colonelul Agapie, Căpitanul Buradescu și ceilalți ofițeri le trimeteau acasă.

2. — Incasarea de taxe ilegale dela țărani, ca să aibă dreptul să vândă internaților produsele lor.

3. — Incasarea unei taxe dela evreii ce eșiau din lagăr pentru cumpărături.

4. — Vânzarea unei cantități de sare din depozitul comunei, d. Col. Agapie, încasând suma rezultată.

5 — Incasarea unei sume de 400.000 lei, dela evrei de către Colonelul Agapie pentru transportul lor cu căruțele către punctul de trecere Cosăuți-Transnistria.

6. — Expedierea în diferite rânduri, de către Col. Agapie, căpitan Rădulescu, ajutorul d-lui Colonel și Căpitan Buradescu acasă la familiile lor, de bijuterii, monede de aur, blănuri, cu adresa destinatarului Inspectoratul General al Jandarmeriei, pentru a trece mai ușor la controlul dela Prut. După control se ștergea adresa Inspectoratului General, luând drumul la familiile celor de mai sus.

....

Modul în care d. Colonel Agapie își însușea aceste lucruri ne arată plutonierul major Oprea Ion, șeful postului jandarmi Vârtujeni în declarația sa dată la ancheta de care am vorbit mai sus: „din informații dela evreii ce lucrau cu d. Colonel Agapie spuneau că ei au dus cât țîne minte 12 ceasuri aur, 30-40 inele cu pietre scumpe, 180-200 bucăți ruble aur, a 5 și 10 ruble, precum și 12 bucăți aur a 100 de ruble, 5 bucăți lanț aur a 150 mm., 3-4 covoare persiene, 5-6 covoare de lână, 2 blăni de damă astrahan, două blăni de damă lutru, precum și diferite paltoane, pardesie, **care toate se plătea la evrei cât dorea cu prețuri de nimic, iar dacă evreul era mai bogat nu îi plătea nimic.**

....

Lt. Cristea T. Gheorghe, declară: „atitudinea cpt. Buradescu față de internați era tiranică, bătea și înjura. Când intra în lagăr toți internații fugeau din calea lui, cum se ascund păsările la apropierea uliului. **In jurul lui era numai spaimă și teroare.**

Martorul, fiind însărcinat de către d. Col. Agapie cu anchetarea confiscărei de către cpt. Buradescu a diverse ceasornice și bijuterii, a constatat printr'un proces-verbal înaintat d-lui Col. Agapie, că Buradescu a confiscat ceasornice și bijuterii, sub pretextul că evreii le vând subofițerilor.

La un moment dat au început să se petruiască potecile din lagărul Vârtujeni cu pietre aduse din apa Nistrului, de către internați.

....

Au scos oamenii slăbiți de foame, femei, fete și copii, ca să satisfacem capriciul acestor doi. Inchipuiți-vă o coloană din mii de oameni

cu pietre de 10-15 kgr. în mână, loviţi cu patul armei ca să fugă astfel să dea un randament cât mai mare, goi, fiindcă au fost jefuiţi prin toate mijloacele; flămânzi pentrucă nu ni se dădea voie nici macar să ne cumpărăm câte ceva din aşa zisul bazar care se făcea acolo, fiindcă puseseră o taxă de doi lei pentru fiecare om care vrea să iasă la cumpărături... Bătaia era ceva la ordinea zilei, atunci când eram scoşi la lucru.

.. ..

Plut. Jand. Oprea Ion şeful postului Vârtujeni, în declaraţia dată la Curtea Marţială, arată că proprietarul căpitanului Rădulescu din Vârtujeni, săteanul Nicolae Nahvaicu, i-a raportat că în diferite rânduri cpt. Rădulescu, împreună cu un domn sublocotenent aduceau în casă evreice tinere care se culcau cu ei şi **care toată noaptea ţipau şi plângeau.**

Acest lucru s'a petrecut mereu aproape în fiecare seară. La aceste fapte lua parte şi d. Cpt. Buradescu, iar în nenumărate rânduri a adus şi el evreice acasă. (Pagina 355).

.. ..

DEPORTAREA EVREILOR DIN LAGARUL VERTUJENI

Nr. 79

SECRET

Intr. Nr. 874
11 Sept. 1941

Nr. 1550
Anul 1941 Luna Septembrie ziua 11
INSPECTORATUL JANDARMI BASARABIA
către
SERVICIUL MARELUI PRETOR
Oficiul Militar Poştal Nr. 85

Am onoare a înainta alăturat, copie după instrucţiunile şi schiţa ce am dat ofiţerilor însărcinaţi pentru evacuarea evreilor din lagărul Vârtujeni.

In ziua de 10 Septembrie 1941, s'a prezentat la reşedinţa acestui Inspectorat Locot. Rezervă Cristea T. Gheorghe, delegatul Lagărului Vârtujeni, Locot. Rezervă Popoiu Constantin dela Legiunea Jand. Orhei şi Căpitanul de rezervă Ramadan Victor, cărora le-am predat instrucţiunile cu schiţele respective.

Deasemenea s'a dat ordin ca această operaţie să nu înceapă până nu se va face o verificare a podurilor, — în urma inundaţiilor ce persistă, iar pe tot acest timp cât şi în timpul execuţiei, să existe o legătură perfectă între aceşti ofiţeri însărcinaţi cu execuţia.

Am delegat pe Lt.-Colonel Lazăr Radu ca în conformitate cu nota Dvs. de a lua legătura cu Lt.-Colonel Palade în Bălţi şi a stabili ce vor

crede încă de cuviinţă, după care Lt.-Colonel Lazăr, se va deplasa în regiunea Vârtujeni — Rezina — Cosăuţi, unde va coordona această evacuare.

In ziua de 11 Septembrie s'a prezentat la acest Inspectorat Şeful Biur. 2 al M. C. G. căruia i-am dat un exemplar din lucrare.

Inspector Jandarmi Basarabia Chişinău
Colonel T. MECULESCU

Şeful Bir. Poliţiei
Căpitan I. VALCULESCU

Nr. 80

INSTRUCŢIUNI

relative la evacuarea evreilor din lagărul Vertujeni- Soroca

In conformitate cu Ordinul d-lui General Mare Pretor, binevoiţi a executa următoarele:

Evacuarea celor 22.150 evrei din lagărul Vertujeni-Soroca va începe în ziua de 12 Septembrie 1941 ora 8 precis pentru a fi trecuţi peste Nistru în Ucraina.

Pentru evacuarea acestora, se dă acum itinerarii de marş şi anume:

a) Itinerar ce va fi deservit de punctul de trecere Cosăuţi, pleacă din Vertujeni pe drumul care trece dela Vest de satul Cremenea, apoi pe şoseaua Gura Camenca — Soroca, Soroca — Cosăuţi.

b) Itinerar al 2-lea ce va fi deservit de punctul de trecere Rezina va urma drumul: Vertujeni — Temeleuţi — Văscăuţi — Tepurde — Cuşmirca — Mateuţi — Rezina.

Evreii din lagăr vor fi formaţi în grupe de maximum 1600 inclusiv copii pentru fiecare itinerar, formând astfel un convoi. Aceste convoaie a câte 1600 suflete sunt dirijate pe itinerariile arătate sub directa supraveghere şi răspundere a ofiţerilor lagărului şi cu jandarmii necesari, — tot din efectivul de pază al lagărului.

Deci conducerea lagărului va da câte un ofiţer de fiecare itinerar şi jandarmii necesari pazei.

Aliura de marş va fi de 30 km. pe zi, iar efectuarea întregului itinerar se va face în trei etape astfel:

Pentru itinerarul „a" — Cosăuţi, — prima etapă de marş dela Vertujeni la comuna Rediu de pe şoseaua Gura Camenca-Soroca, a doua etapă dela comuna Rediu la Soroca, a 3-a etapă Soroca-Cosăuţi.

Pentru itinerariul „b" — Rezina, — prima etapă de marş dela Vertujeni la comuna Voinova, a doua etapă Cuhureşti-Mateuţi şi a treia etapă Mateuţi-Rezina.

Ofiţerii lagărului vor conduce aceste convoaie şi vor merge cu ele, respectiv primul itinerar până la Soroca, iar al doilea itinerar până la Mateuţi, iar de aci convoiul se conduce de ofiţerii legiunilor.

Conducerea convoaielor dela punctele Soroca şi Mateuţi se însărcinează Căpitanul Ramadan Victor, pentru itinerariul Soroca — Cosăuţi iar Locot. Popoiu pentru itinerariul Mateuţi — Rezina. Aceşti

ofiţeri se vor găsi la punctele Soroca şi Mateuţi în ziua de 14 Septembrie ora 20, pentru a organiza plecarea pentru a 2-a zi spre punctele de trecere.

Trecerile fără nici o formalitate.

Cei 800 oameni vor fi trecuţi în ziua de 15 Septembrie, pe posibilităţile ce se ivesc spre a nu produce baricadarea podurilor, iar restul de 800 oameni, vor fi trecuţi în ziua de 16 Septembrie.

Acest mecanism se va succeda în timp astfel:

Din 2 în 2 zile va porni din nou câte două convoaie de aceiaşi forţă, 1600 oameni, pe aceleaşi itinerarii, făcând aceleaşi halte şi vor fi predaţi la aceleaşi localităţi ofiţerilor dela legiuni. Ofiţerii dela legiuni vor avea cu ei jandarmii plotonului dela reşedinţa legiunei respective, care vor fi întrebuinţaţi dela punctul de luare în primire până la trecerea Nistrului pentru pază. Aceşti doi ofiţeri ai legiunilor deci se vor găsi în punctele Mateuţi — Soroca — Cosăuţi şi Rezina în raport cu calculul ce trebue a-l face, ţinând bine seama că aceste convoaie dela Vertujeni vor pleca din 2 în 2 zile, deci exact timpul pentru retrecere după care se vor înapoia imediat la Mateuţi, Soroca de unde vor lua alte convoaie în primire.

Comandanţii de Legiuni în unire cu autorităţile administrative vor dota fiecare convoi cu câte 50 căruţe, care vor transporta din bagaje şi pe cei neputincioşi a executa marşuri. Tot comandanţilor de legiuni le revine sarcina de a da ordine posturilor depe itinerarii de a concura la curăţirea terenului, îngroparea morţilor cu locuitori şi a stabili din timp localurile de cartiruire, la margini de sat prin şoproane, remize, etc., căutând astfel a împiedica epidemiile.

Pentru ofiţerii conducători de convoaie se atrage atenţiunea de a pune în vedere escortei a nu-i jefui pe evrei, iar cei ce vor comite asemenea fapte vor fi împuşcaţi.

PRESCRIPŢIUNI

Pentru cei ce nu se vor supune, se va proceda conform normelor cunoscute şi stabilite în legile, ordonanţele şi D. L. în vigoare.

Se anexează schiţa cu itinerariile şi haltele ce se vor executa.

Inspector Jandarmi Basarabia Chişinău
Colonel MECULESCU

Nr. 81

Extras din actul de acuzare întocmit de acuzatorul public al Tribunalului Poporului împotriva comandanţilor lagărului Vertujeni.

....

Ordinul primit de către Colonelul Agapie dela d. general Topor, la 13 Septembrie 1941, prevedea că se vor angaja câte 40-50 căruţe la fiecare convoi de 1600 de oameni, pentru bătrâni, bolnavi şi copii. (Pagina 371).

Din depozițiile martorilor audiați se vede că niciodată nu s'au dat mai mult de 6—8, căruțe la un convoi de 1600 de oameni.

Lt. Cristea Gheorghe (pag. 163) arată că niciodată nu s'au angajat mai mult de 6-8 căruțe la un convoiu de 1600 de oameni și aceste căruțe nu se plăteau.

Martorul Cpt. Stoleru Alexandru (pagina 151), arată că a însoțit parte diin aceste convoaie și că a făcut propuneri scrise d-lui colonel Agapie pentru a se ușura condițiile mizerabile în care se făceau transporturile. Din depoziția sa rezultă că oamenii nu aveau alimente la plecarea din lagăr, nu aveau căruțe suficiente pentru bătrâni, bolnavi și copii. Etapele se făceau în plin câmp; că nu exista destulă pază, **ceeace atrăgea jefuirea evreilor pe drum de populația civilă.** La propunerile sale căpitanul Stoleru nu a primit nici un răspuns.

Astfel, convoaiele nefericiților deportați, istoviți de foame, de mizerie, de boală, jefuiți, continuau să se scurgă spre „ținutul morții", goniți din urmă de răcnetele și loviturile jandarmilor, până-și găseau odihna cea mult dorită, fie în pădurea Cosăuți, fie în „Ținutul morții" de dincolo de Nistru...

Drumul dintre Vertujeni și pădurea Cosăuți era presărat de cei ce nu mai aveau puterea să ajungă nici măcar până la punctul de trecere. (Cpt. Stoleru pag. 148).

Ordinul primit de Col. Agapie dela d. General Topor, mai prevedea luarea măsurilor de paza convoaelor și împușcarea celor ce jefuesc. (Pag. 371).

D. Col. Agapie, n'a executat nici acest punct din ordinul primit și nici n'a disous să se ia vre-o măsură împotriva jefuitorilor.

Desigur că dacă ar fi transmis subalternilor ordinul acesta, jafuriile comise împotriva deportaților, ar fi încetat.

Deasemenea numărul morților în drumul spre Cosăuți ar fi fost și el mult mai mic, **dacă col. Agapie ar fi angajat 40-50 de căruțe la un convoiu decât 4-5 cât a angajat el.**

ASPECTUL LAGĂRULUI MĂRCULEȘTI. REGIMUL SĂLBATEC. JAFUL. DEPORTAREA.

Nr. 82

Extras din actul de acuzare, întocmit de Acuzatorul Public de pe lângă Tribunalul Poporului, împotriva conducătorilor lagărului Mărculești.

....

Iată aspectul general al lagărului Mărculești ,descris chiar de criminalul Ioan Mihăescu (pag. 305): „șoarecii cu miile mișunau pe uliți și prin case, muștele în număr cu totul neobișnuit, erau extrem de supărătoare. Din cauza aceasta somnul era imposibil. Multe din obiectele funcționarilor au fost roase de șobolani. Ploile au început să cadă, făcând mișcarea dela un loc la altul din ce în ce mai grea. Noroiul devenise insuportabil. Toți erau murdari, iar posibilități de a ne curăța nu

erau. Am rămas 'nespălaţi săptămâni... Timpul s'a răcorit şi lemne nu se găseau. **Evreii dau câte un ceas pentru o pâine".**

....

Acuzatul Ioan Mihăescu, funcţionar superior la B. N. R., a fost trimis la lagărul de trecere Mărculeşti cu scopul de a strânge bijuteriile şi metalele preţioase pe care le posedă evreii ce se evacuează din Basarabia şi Bucovina, — şi a face schimbul leilor contra Kassenschein. Aceste bijuterii şi metale preţioase urmau să fie plătite la cursul oficial.

Martorul Ştefan Dragomirescu, (pag. 49-51) bijutier, trimis ca specialist, pentru evaluarea obiectelor preţioase spune: „când am sosit la Mărculeşti am găsit acolo mii de deportaţi, care trăiau într'un hal de mizerie indescriptibilă. **Peste tot, prin pivniţi, şanţuri, curţi, zăceau cadavrele deportaţilor".**

Am găsit acolo pe d. Ioan Mihăescu, care umbla tot timpul cu câte o bâtă şi bătea fără nici o alegere şi fără nici o vină pe deportaţi. **Impingea bestialitatea până dincolo de limitele celui mai rău om.** Confisca şi legitimaţiile spunând: **„tot mergeţi voi la moarte".** Smulgea chiar boccelele care erau uşor de purtat.

Aprecierele făcute de mine nu erau recunoscute de către d. Mihăescu, care desconsiderându-le, achita proprietarilor bijuteriilor astfel preluate, preţuri cu mult inferioare, de cele mai multe ori derizorii, în ruble. După primele două zile activitatea mea a încetat, deoarece d. Mihăescu a hotărît **confiscarea tuturor bijuteriilor fără nici o îndemnizatie, nici chiar derizorie sau simbolică ca până acum.** Din propria sa iniţiativă a **confiscat bunuri de uz personal,** acestor deportaţi: **pături, stofe, săpun, aţă, ceai, cafea, zahăr.** Aceste bunuri n'au fost inventariate, Deasemeni delegaţii B.N.R.-ului ridicau şi obiectele părăsite de deportaţi, din cauza lipsei mijloacelor de transport ca: perne, plăpuni, articole de menaj. Purtarea d-lui Mihăescu faţă de deportaţi a fost brutală, insultându-i şi bătându-i.

Trupa şi ofiţerii lagărului au asistat la aceste confiscări.

....

La Mărculeşti am stat două nopţi şi o zi. Acolo am cunoscut o fiară **cu chip de om pe Ion Mihăescu dela B. N. R.** Acesta îşi făcea o plăcere din a lovi unde înemerea pe deportaţi. Mama mea a fost despuiată sub pretext de a fi percheziţionată şi **bătută îngrozitor. Din această cauză a decedat la scurt timp.**

....

S'a luat totul fără nici o plată. Un evreu îndrăznind să întrebe dacă nu se dă chitanţă, a fost atât de crunt bătut că a trebuit să fie scos de doi oameni **şi după două zile acest om a murit.**

....

Martora Maly Binstock, (pag. 81) arată cum, după ce i s'a luat tot ce avea i s'a răsucit degetul de către Mihăescu, ca să-i scoată verigheta. Urma suciturei degetului se vede şi acum.

Declară cum alături de ea o femee din Basarabia, refuzând să depună obiectele, **a fost împuşcată pe loc.** Si ea personal a fost bătută de Mihăescu. Fiului ei i-a luat raglanul. **Acul de cravată de preţ** ce

i-a fost confiscat de către Mihăescu, **acesta îl purta personal la cravată.**

Martorul Braumberg Karl (pag. 43) arată că d. Mihăescu **a pornit cu o ură infernală la spoliaţiune şi schingiuire,** fiind **bătuţi cu un băţ lung de un metru jumătate,** în aşa mod încât au **trebuit să renunţe la bagaje ca să scape cu viaţă.** Soţiei şi fiicei sale **i-au smuls cerceii din ureche.**

In cele 5 zile cât martorul a stat acolo, internaţii au fost puşi la munci grele, fără nici un rost înjuraţi, bătuţi şi jefuiţi.

....

La plecarea din lagăr se formau convoaiele **fără a se ţine seamă de legăturile de familie** şi oamenii erau despărţiţi, şi soţi de soţie şi copii, fraţi şi surori, etc.

....

Martorul Klinghoffer Arpn, (pag. 83) arată că după ce a fost bătut şi ameninţat cu moartea de Mihăescu, i s'au luat totul până şi tacâmurile. Foarte mulţi după ce li s'au luat tot ce a avut, au fost bătuţi de Mihăescu şi ameninţaţi cu moartea.

Cumnatei sale i-au fost smulse din urechi o pereche de cercei de foarte mare valoare, iar fratele său a fost foarte grav bătut de către Mihăescu, pentru motivul că nu a predat un ceas, iar **în urma acestei groaznice bătăi fratele său a murit.**

....

Kerner Ruhal (pag. 105) orfană din Transnistria, declară că tatăl ei a fost bătut crunt în lagăr de Mihăescu, **pentru motivul că a fost haham.** Din cauza **acestei bătăi tatăl ei a murit după câteva zile.**

....

Din referatul făcut de acuzatul Mihăescu către B. N. R. după îndeplinirea misiunei la Mărculeşti se vede, în mod evident că el personal a luat iniţiativa de a confisca obiectele de îmbrăcăminte, alimente, etc. (pag. 307 şi urm.).

In acest referat el arată că misiunea lui era să adune bijuteriile, metalele preţioase, şi să schimbe leii. Atât şi nimic mai mult.

Totuşi deşi avea acest mandat limitat, din proprie iniţiativă şi în acord cu comandamentul lagărului, din dorinţa de a face rău deportaţilor, a dat ordin să se reţie dela aceştia îmbrăcămintea săpunul, talpa, plăpumi, saltele, pături, cămăşi, cearceafuri, ciorapi, feţe perne, medicamente şi tot ceeace ar fi putut servi pentru viaţa şi sănătatea deportaţilor.

Până unde a împins cruzimea sa se vede din arătarea ce o face în referatul de mai sus, că, între lucrurile confiscate dela deportaţi în mod abuziv şi fără inventar, supuse stricăciunei **se găsesc şi zeci de cărucioare de copii din cele mai bune.**

....

S'au luat bani pentru căruţe, dar nu s'au dat decât 3-4 căruţe la 2000 de oameni. Căruţele au mers o distanţă mică apoi toate femeile şi copii erau daţi jos şi căruţele se întorceau. Li s'au luat actele de către Mihăescu, care striga: „jidanii şi câinii nu au nevoie de acte, unde mergeţi o să daţi mâna cu Stalin".

Martorul Ioachim Bergman (pag. 40) arată deasemenea că s'a depus la comandamentul lagărului sume de bani pentru ca să se pue la dispoziţie deportaţilor un număr de căruţe pentru transportul bagajelor, totuşi au trebuit să plece pe jos şi din această pricină au trebuit să părăsească cea mai mare parte din bagaje.

Martora Camilia Tuttnaur (pag. 191) la confruntarea cu col. Agapie, arată că i-a dat ea şi soţul ei, azi decedat, un lanţ de aur şi platină, un ceas de aur, un covor, pentru ca să le dea voe să plece cu căruţa; deşi a primit aceste obiecte cu acest scop, dl. col. Agapie, nu s'a ţinut de cuvânt, şi astfel au trebuit să meargă pe jos şi să lase din bagaje.

DEPORTAREA EVREILOR DIN GHETTOUL CHIŞINĂU

Nr. 83

SECRET

Serv. Jand,
Dosar
(ss) Gral. T.

Nr. 57
1941 Luna Oct. ziua 29
COMPANIA 23 POLIŢIE
către
SERVICIUL PRETORAL GLORIA I.
Tighina

Am onoare a raporta că în ziua de 29 Octombrie 1941, Compania 23 Poliţie a evacuat din ghettoul Chişinău un număr de 1004 evrei cu 123 căruţe.

Transferarea lor pe itinerarul stabilit se face de Batalionul 20 Mitralieră, conf. ord. secret Nr. 24206 din 26.X.1941 al Corpului III Armată.

Comand. Comp. 23 Poliţie
Căpitan (ss) INDESCIFRABIL
(L. S.)

Nr. 84

SECRET

8. *Noem. 1941*
S. II.
Dosar

Nr. 61
1941 Luna Oct. ziua 31
COMPANIA 23 POLIŢIE
către
SERVICIUL PRETORAL GLORIA I.
Tighina

Am onoare a raporta că această companie în ziua de 31 Octombrie 1941 a evacuat din ghettoul Chişinău un număr de 257 evrei cu 80 căruţe.

Transferarea lor se face de Batalioonul 20 Mitralieră pe itinerarul Chişinău-Orhei, conf. ord. secret Nr. 24.206 din 26 Oct. 1941 al Corp. 3 Armată.

Comand. Comp. 23 Pol.
Căpitan (ss) INDESCIFRABIL
(L. S.)

INCERCĂRI DE SALVARE DISPERATE, NAIVE ȘI ZADARNICE

Nr. 85

TELEGRAMĂ [1])

4494 22 Oct. 1941

Hilchevici, Brezoianu 29, București

Chișinău 3945—25—22—15 = cenz. 1 fulger.

Telegrafiați fulger dacă toți paisprezece bolnavi internați spital vor primi medicamente. Telegrafiați adresa doctor Feighel. Pincevschi. Starea agravată. Răspuneți.

Milea Sonia

TELEGRAMĂ

4495 22 Oct. 1941

Hilchevici, Brezoianu 29, București

Chișinău 3944—15—22—15—Fulger—cenzurat.

Telegrama primit. Papa grav bolnav. Salvați medicamente urgent. Răspundeți imediat.

Mama

TELEGRAMĂ

2192 23 Oct. 1941

Hilchevici, Brezoianu 29, București

Chișinău 3903—19—22—14—urgent—cenzurat.

Papa pe patul de moarte. Trimiteți fără întârziere medicamente, rețeta Schwartzberg Halfin. Răspundeți imediat.

Mama

TELEGRAMĂ

1327 28 Oct. 1941

Dr. Altdorf, Bul. Domniței 9, București

Moghilău 152—22—26—14

Tata internat spital Moghilău. Șef medic Helman și Herer. Mama și eu plecăm mai departe.

Manfred

TELEGRAMĂ

2751 30 Oct. 1941

Cenzurat

Avocat Carp, str. Dr. Burghelea 3
București

Chișinău 57—15—19—30—10—10

Pierdut procesul. Toți clienții condamnați. Trebuie făcut recurs București.

Avocat Mușat

---

[1]) V. planșa VI.

CAPITOLUL III

DEPORTĂRILE DIN BUCOVINA ȘI JUDEȚUL DOROHOI. GHETTOUL CERNĂUȚI.

CAPITOLUL III CRONOLOGIE ISTORICA

8 Octombrie — 15 Noembrie 1941

8 Octombrie 1941

Deportarea totală a evreilor din Bucovina şi Basarabia — preconizată încă din primele zile ale războiului, ca o măsură de „purificare etnică şi politică“ şi cerută de unele autorităţi militare ca măsură de securitate în spatele imediat al frontului — este definitiv hotărâtă. **(Nr. 86-87).**

Deasemenea e hotărîtă definitiv şi jefuirea evreilor destinaţi deportării, de toate valorile ce posedă: **(No. 88—89).**

Pentru Basarabia, problema nu mai prezintă importanţă deosebită, deoarece în primele 2 luni de războiu, a fost exterminată mai mult decât o jumătate a populaţiunei evreeşti, iar în cursul lunei Septembrie, au fost deportaţi aproape toţi evreii rămaşi în viaţă. Noua măsură nu mai loveşte acolo decât pe cei cca. 10.000 evrei, închişi în ghettoul Chişinău.

Din Bucovina de Nord, au fost masacraţi sau deportaţi până la această dată, toţi evreii, afară de vreo 2000 din Storojineţ şi supravieţuitorii din Cernăuţi, în număr de 45-50.000.

Din Bucovina de Sud, au fost omorîţi atât în vara 1940 cât şi în Iulie 1941, un însemnat număr de evrei. O parte a evreilor a fost evacuată în primele zile ale războiului, dar a fost readusă în regiune. Nimeni însă nu a fost deportat peste graniţă. Noua măsură a deportărei, loveşte crunt şi sălbatec, o colectivitate aşezată, aproape în întregime, la rosturile ei, căreia nu i se aduce nici o învinuire .

Potrivit indicaţiunilor ultimului recensământ oficial, această colectivitate cuprindea 23.844 suflete, împărţiţi precum urmează:

Judeţul Suceava

Oraşul Suceava	3.570
„ Solca	191
Târgul Burdujeni	1.244
„ Iţcani	437
Comunele rurale	1.253

Judeţul Câmpulung

Oraşul Câmpulung	1.488
„ Gura Humorului	1.951
„ Vama	392
„ Vatra Dornei	1.763
Comunele rurale	2.043

Judeţul Rădăuţi

Oraşul Rădăuţi	5.647
„ Siret	2.137
Comunele rurale	1.728

Judeţul Dorohoi făcea parte din Vechiul Regat al României şi a păstrat această situaţie administrativă până în 1938, când o lege menită să ajute scopurile dictatoriale ale Regelui Carol II-lea, l-a încorporat aşa numitului „ţinut" al Bucovinei, pus sub conducerea unui Rezident Regal. Cedările de teritoriu din Iunie 1940, au întrerupt această organizare administrativă, dar cotropirea din vara 1941, a refăcut-o, deşi sub altă formă. Acestui capriciu administrativ, se datoreşte marea nenorocire a evreilor din Dorohoi. Numărul era — potrivit ultimului recensământ oficial — de 14.874 suflete. Câteva zeci de oameni au fost omorîţi în 1940 (Dorohoi, Mihoreni), câteva sute la începutul războiului (Herţa) şi câteva mii au fost evacuaţi în celălalt capăt al ţării şi apoi readuşi în judeţ.

Măsura deportărei a lovit şi aici o colectivitate rânduită la ocupaţiuni şi rosturi productive. Din această colectivitate făceau parte mulţi veterani ai războaielor României (1913, 1916—18, 1919), mulţi invalizi, orfani şi văduve de război.

Autorităţile administrative (prefecturi, primării, preturi, legiuni şi posturi de jandarmi), precum şi sucursalele Băncii Naţionale au fost mobilizate pentru pregătirea şi executarea deportării. O conferinţă a întrunit la Cernăuţi pe conducătorii acestor autorităţi. S'a hotărît ca deportarea să înceapă chiar a doua zi.

Prima măsură aplicată în seara aceleaşi zile, a fost înconjurarea tuturor localităţilor cu gardieni şi armată, pentru a împiedica ieşirea vreunui evreu. **(No. 90).**

9 Octombrie 1941

Incep simultan în toate localităţile locuite de evrei din Bucovina de Sud, operaţiunile de deportare spre Transnistria.

In zorii zilei se comunică, prin diverse mijloace: ordine verbale, bătăi de tobă, ordonanţe afişate, etc., că toţi evreii sunt obligaţi să evacueze localităţile în termenul cel mai scurt (Suceava 8 ore, Iţcani 4 ore), luând numai atât bagaj, cât un om poate purta singur, schimbând valorile şi banii la Banca Naţională şi lăsând pe loc întregul avut.

Pretutindeni ordinele de deportare au fost executate cu extremă severitate, neîngăduindu-se nimănui rămânerea pe loc.

Banii au fost schimbaţi la valoarea de 40 lei = 1 rublă, iar obiectele de preţ au fost apreciate la valori derizorii, cari de altfel nu au fost plătite pretutindeni.

Gospodăriile şi magazinele au fost în unele locuri sigilate, iar în altele lăsate la dispoziţia oricui ar fi voit să jefuiască.

In aceeaşi zi au pornit primele convoaie, în vagoane de mărfuri, dinainte pregătite în toate gările. **(No. 91—92).**

9 Octombrie 1941

Guvernământul Bucovinei ordonă organelor militare de a institui, începând dela orele 19, un cordon de pază în jurul municipiului Cernăuţi, cu scopul de a împiedica orice ieşire a evreilor din oraş. **(No. 93).**

9 Octombrie 1941

Sosesc la Bucureşti primele veşti desprs tragicul destin ce se pregăteşte evreilor din Bucovina. Preşedintele Federaţiei Uniunilor de Comunităţi Evreeşti, Dr. W. Filderman, adresează un apel direct Mareşalului Antonescu, implorându-l să oprească exodul — echivalent cu moartea — al evreilor din Basarabia şi Bucovina, dacă aceasta este posibil şi dacă aceştia nu s'au făcut vinovaţi cu nimic. **(No. 94).**

10 Octombrie 1941

Se ordonă măsurile pentru înfiinţarea ghettoului din Cernăuţi şi pentru deportarea tuturor evreilor ce se mai găsesc pe teritoriul Bucovinei de Nord.

Intreaga populaţie evreească din Cernăuţi va fi adunată mai întâi într'un ghetto, chiar în ziua de 11 Octombrie.

Din ghetto va fi transportată treptat, cu calea ferată, până la punctele de primă destinaţie (zilnic câte 2 trenuri a 50 vagoane).

Toate averile evreeşti devin din această zi, proprietatea Statului.

Operaţiunea de strângere a evreilor, paza ghettoului, îmbarcarea şi însoţirea transporturilor, se dă în sarcina Comandamentului Militar al Bucovinei şi Inspectoratului de Jandarmi Cernăuţi, ale căror efective au fost întărite cu 2 batalioane de infanterie, anume aduse la Cernăuţi. **(No. 95-99).**

10 Octombrie 1941

Continuă operaţiunile de deportare a evreilor din Bucovina de Sud. Pleacă al doilea convoi din Suceava şi Gura Humorului. Din Dorna-Vatra şi satele din împrejurimi sunt ridicaţi cei 2650 de evrei şi deportaţi în 5 ore. Numerarul şi valorile sunt depuse la Banca Naţională a României, fără a se da nimic în schimb.

Primul convoi cu evrei din Suceava soseşte la Atachi unde după o sălbatecă percheziţie vamală, însoţită de brutalităţi şi jafuri, e trecut peste Nistru pe aşa numita „portiţa", un fel de ferry-boat primitiv şi periculos. **(No. 92).**

11 Octombrie 1941

Se execută cu extremă severitate ordinul de strângere a evreilor din Cernăuţi, în ghetto.

Tabloul înfăţişat în ziua ceea de oraşul Cernăuţi este unul dintre cele mai triste ce se poate imagina. In opt ceasuri, o populaţiune de cca. 50.000 de oameni, de toate vârstele şi din toate păturile sociale şi intelectuale, răspândită pe toată întinderea oraşului, şi-a părăsit locuinţele şi s'a îndreptat tăcută spre o singură direcţie, purtând în spate, în braţe, în cărucioare trase de mână, resturi din agoniseala unei vieţi şi în unele cazuri, chiar a câtorva generaţii. Unii au trebuit să renunţe la strângerea avutului, pentrucă au trebuit să poarte în braţe copiii, bătrânii sau neputincioşii.

Spaţiul îngust al ghettoului, nu a îngăduit decât cazarea în cele mai grele condiţiuni. Cei mai favorizaţi s'au aşezat în case, câte 30—40 într'o cameră. Cei veniţi mai târziu s'au resemnat cu locuri în poduri, pivniţe, grajduri. Ultimii veniţi au rămas pe sub acoperişuri, în curţi sau pe străzi.

Circulaţia înăuntrul ghettoului era liberă, dar odată intrat, evreul nu mai putea părăsi ghettoul, decât cu autorizaţia specială a însuşi guvernatorului Bucovinei. Cu multă greutate s'au obţinut astfel de autorizaţii pentru scoaterea cadavrelor şi îngroparea morţilor în cimitirul evreesc, situat în afară de raza ghettoului. **(No. 100).**

11 Octombrie 1941

Prin gara Cernăuţi trece, către seară, al treilea transport cu evrei deportaţi din Suceava. Trenul rămâne acolo câteva ceasuri, în care timp sunt coborîţi morţii — primele jertfe — iar cei ce pornesc spre necunoscutul îngrozitor, au prilejul să privească primele aspecte ale ghettoului din Cernăuţi, imagini palide ale tragediei care li se pregăteşte dincolo.

11 Octombrie 1941

Preşedintele Federaţiei Uniunilor de Comunităţi Evreeşti, adresează un al doilea apel către Mareşalul Antonescu, implorându-l să nu lase să se săvârşească zguduitoarea tragedie a morţii, pentru toţi cei ce pleacă goi, fără alimente şi fără posibilităţi de aprovizionare, la un drum lung, pe ploaie, frig şi zăpadă. **(No. 101).**

Notă. Memoriul se referă la primul convoi de 1.500 evrei, plecat din Chişinău. Acesta a fost unul dintre cele mai nefericite, deoarece a întâlnit şi urgia cerească şi răutatea omenească. Pe un ger groaznic, oamenii au fost mânaţi pe jos; numai bătrânii şi bolnavii au fost încărcaţi în căruţe. O parte au murit de foame, alţii degeraţi şi cei mai mulţi, epuizaţi şi rămaşi în urma convoiului, au fost împuşcaţi. Drumul Chişinău-Orhei a fost realmente semănat cu cadavre.

12 Octombrie 1941

Unul din trenurile cu deportaţi din Bucovina de Sud, este oprit la 50 km. de Rădăuţi, în plin câmp. Jandarmii ordonă ca şefii de va-

goane — aleşi dintre deportaţi — să comunice tuturora că trebue să depună tot aurul şi obiectele de valoare ce au asupra lor, precum şi cheile locuinţelor din cari au plecat. Se anunţă că la Mărculeşti va avea loc o percheziţie generală şi cei ce vor fi descoperiţi că nu s'au supus ordinului, vor fi împuşcaţi. S'a strâns astfel o valiză plină cu aur şi bijuterii.

12 Octombrie 1941

In ghettoul Cernăuţi, se instalează câteva ghişee ale Băncii Naţionale, unde toţi evreii cari posedă numerar, valori sau obiecte de preţ, sunt obligaţi să se prezinte la schimb. Obiectele au fost preţuite la valori derizorii, iar leii au fost schimbaţi la cursul de 1 rublă = 40 lei.

Notă. Avutul în numerar al evreilor din Cernăuţi a suferit deci următoarele schimbări:

a) Iulie 1940. Administraţia sovietică, obligă întreaga populaţie a schimba numerarul lei în ruble la cursul de 40 lei rubla.

b) Iulie 1941. Administraţia românească, obligă întreaga populaţie a schimba numerarul ruble în lei la cursul 1 rublă = 1 leu.

c) Octombrie 1941. Banca Naţională a României obligă populaţia evreească a schimba numerarul lei în ruble, la cursul de 40 lei = 1 rublă.

Mai târziu, în Transnistria, rublele au fost preschimbate în mărci germane (Reichskassenschein) monedă fără nici o acoperire, privită cu neîncredere şi în general refuzată de localnici [1]) la cursul de 60 ruble = 1 marcă.

In felul acesta, evreul care la 1 Iulie 1940 a avut o agoniseală de 1.000.000 lei, a primit în schimb 25.000 ruble, pentru cari în Iulie 1941 i s'au plătit 25.000 lei, iar în Octombire 1941 i s'au reschimbat în 600 ruble cari mai târziu au fost preschimbate în 10 mărci, adică valoarea de atunci a unei pâini.

13 Octombrie 1941

Evreii din ghettoul Storojineţ, sunt deportaţi în Transnistria. Trenul lor este dirijat la Mărculeşti. Sunt oameni epuizaţi, după 3 luni de internare — la început în lagăr, apoi în ghetto — cu regim de muncă grea, cu persecuţii de tot felul, percheziţii, arestări, bătăi, maltratări, fără posibilitate de câştig, fără hrană. Inainte de plecare, B. N. R. le-a schimbat banii româneşti în ruble.

13 Octombrie 1941

Ultimile convoaie de evrei din Bucovina de Sud (Rădăuţi, Câmpulung), pornesc spre Transnistria.

In cele 3 judeţe din sudul provinciei, n'au mai rămas decât 179 evrei, din cei peste 26.000, câţi erau cu o săptămână înainte.

Ingăduinţa pentru rămânerea a 76 evrei în jud. Câmpulung, 72 în jud. Rădăuţi şi 31 în jud. Suceava, s'a dat de guvernământ, nu la cererea evreilor ci la solicitarea stăruitoare a celor cari nu se puteau

---

[1]) V. planşa XV.

dispensa de serviciile acestora. Cei mai mulţi au rămas pentrucă erau indispensabili funcţionărei fabricelor de cherestea, în special la secţia forestieră Rabat a fabricei Rudich din Rădăuţi. Alţii au fost reţinuţi pentrucă lipsa lor ar fi provocat perturbări serioase în organizaţia socială. Astfel a fost reţinut, Dr. Schurtzer, singurul ginecolog din Rădăuţi şi a fost readus dela Atachi, Dr. Teitelbaum, singurul dentist din acelaş oraş.

Cei ce au rămas au dus însă, timp de 3 ani, o viaţă chinuită, sufocaţi între furia duşmăniei antisemite şi pustiul durerei evreeşti.

O parte din ei, au fost totuşi deportaţi mai târziu, dar întorşi din drum.

13 Octombrie 1941

Incep sinuciderile în ghettoul Cernăuţi.

13 Octombrie 1941

Incepe deportarea evreiilor din ghettoul Cernăuţi. De dimineaţă câteva străzi cuprinzând locuitorii cari trebuiesc să formeze primul convoiu, sunt barate de cordoane militare, iar evreii ridicaţi cu brutalitate şi conduşi la gară, unde sunt imediat îmbarcaţi în vagoane de marfă, înghesuindu-se peste 100 de oameni într'un vagon. **(No. 100).**

14 Octombrie 1941

In cursul unei audienţe acordată Preşedintelui Uniunilor de Comunităţi Evreeşti Dr. W. Filderman, prof. Mihai Antonescu, Preşedintele ad-interim al Consiliului de Miniştri, hotărăşte oprirea deportărei din Basarabia şi Bucovina, a intelectualilor, comercianţilor, meseriaşilor, funcţionarilor, şi a celor cari au avut o proprietate urbană sau rurală.

După obţinerea acestei făgădueli, Dr. W. Filderman adresează un nou memoriu, solicitând amânarea deportărei pentru ceilalţi **(Nr. 102).**

19 Octombrie 1941

Mareşalul Antonescu, Conducătorul Statului, răspunde printr'o scrisoare adresată D-lui Dr. W. Filderman, Preşedintele Federaţiei Uniunilor de Comunităţi, la două memorii ce acesta i-a înaintat în chestiunea deportărilor din Basarabia şi Bucovina. **(No. 103).**

Scrisoarea are un caracter evident politic. Măsura deportărei este înfăţişată ca un act de justiţie, pentru ceeace populaţia din aceste provincii ar fi făcut în 1940, la plecarea armatei române, precum şi în timpul ocupaţiei sovietice. Măsura se mai arată a fi justificată de unele atrocităţi, ce se afirmă că ar fi fost comise pe front, de comisarii sovietici evrei.

Unele greşeli de dactilografie, corectate de mână, dovedesc o semnificativă deosebire, pe care Antonescu o face între evreii din aceste două provincii şi cei din Vechiul Regat.

Scrisoarea datată 19 Octombrie şi primită la 20 Octombrie, a apărut în ziarele din 27 Octombrie 1941 şi în jurul ei s'a pornit o organi-

zată campanie de presă, înveninată și ațâțătoare, care a marcat punctul culminant psihologic al urei antisemite, din timpul acestui războiu.

Pubicarea scrisoarei și campania de presă, au urmat la câteva zile după îngrozitoarea explozie din Odessa, cu care prilej, datorită unor imprudențe, au fost omorîți foarte mulți ofițeri superiori români.

Despre această explozie nu s'a făcut cunoscut nimic țărei. Opinia publică cunoștea însă faptul și murmure au început să fie auzite. Pentru înlăturarea lor, scrisoarea Mareșalului și campania antisemită de presă, au constituit o fericită diversiune .

Concomitent cu răspunsul trimis D-lui Dr. W. Filderman, Mareșalul Antonescu omoloagă hotărîrea luată de Mihai Antonescu de a se suspenda deportările din Cernăuți și de a se proceda la un triaj care să îngăduie rămânerea în oraș a unui număr de cel mult 20.000 evrei. **(No. 100).**

Inaintea comisiunilor de triaj s'a desfășurat un trafic neruşinat. Cele mai multe autorizațiuni de rămânere pe loc, au fost cumpărate cu bani grei. Aproape toate tranzacțiunile s'au făcut în dolari, lire sterline sau napoleoni. Pe măsură ce progresau operațiunile de triaj, evreii au fost autorizați să părăsească ghettoul și să se reîntoarcă la căminurile lor. Foarte mulți dintre aceștia, au găsit locuințele devastate și jefuite, în special de obiecte mărunte: îmbrăcăminte, lingerie, veselă, obiecte de artă, tablouri, covoare, etc.

Un ordin de triaj a fost dat și pentru evreii din Chișinău, dar comisiunile de triaj de acolo au procedat cu deosebită severitate, exceptând numai câțiva evrei botezați și câțiva meseriași, în total 100 suflete.

22 Octombrie 1941

Evreii din jurul Cernăuților și din satele jud. Rădăuți, în număr de cca. 8000, adunați la Cernăuți, sunt deportați în Transnistria. Convoiul este îndreptat spre Mărculești.

27 Octombrie 1941

Convoiul evreilor din satele din jurul Cernăuților, ajunge în pădurea Cosăuți. Ei găsesc acolo sute de cadavre evreești împrăștiate. Jandarmii jefuiesc victimele, recurgând la mijloace din cele mai sălbatice. Pe drumul dela Mărculești la Nistru, unii evrei au fost scoși din convoi și vânduți țăranilor. Prețul se tocmea după înfățișarea vestmintelor: între 1.500—2.000 lei. După ce jandarmul primea prețul, evreul era împușcat și cadavrul predat țăranului spre a fi desbrăcat. După 2 zile, convoiul a trecut Nistrul la Iampol pe o punte îngustă, sub lovituri de bâte și paturi de armă. Cine-și pierdea echilibrul, cădea în apă și era lăsat să se înece.

29 Octombrie 1941

Consiliul Baroului Ilfov, sesizat de Asociația Avocaților Creștini, deschide acțiune disciplinară împotriva avocatului Dr. W. Filderman,

preşedintele Federaţiei Uniunilor de Comunităţi Evreeşt din Ţară, din cauza activităţii desfăşurate pentru apărarea evreilor din Basarabia şi Bucovina şi acţiunea de împiedicare a deportării acestora în Trnasnistria. (No. 104—105) [1]).

31 Octombrie 1941

Autorităţile superioare militare, sunt informate despre jafurile neruşinate făptuite de către militari (ofiţeri, soldaţi), ai căror victime au fost evreii deportaţi trecuţi prin Atachi. Invinuirile cele mai grave sunt aduse Locot. Roşca Augustin. Marele Pretor al Armatei presupune acuzaţiunile întemeiate şi însărcinează un maior să ancheteze. Ordinul de anchetă este transmis tocmai prin.... Lt. Roşca Augustin, iar după 10 zile se raportează că obiectele rămase dela evreii deportaţi, sunt preluate şi inventariate de o comisiune, prezidată de acelaş.... Lt. Roşca Augustin. (No. 106—108)

5 Noembrie 1941

Autorităţile din Dorohoi dau de ştire că populaţia evreească urmează a fi deportată în Transnistria. In aceeaşi zi apare pe străzi în localurile publice şi în pieţe, ordonanţa Guvernământului Bucovinei, care prevede sancţiuni grave pentru toţi cei ce vor jefui locuinţele părăsite de evrei.

Seara preşedinţii de comunităţi din judeţ, evacuaţi la Dorohoi, sunt convocaţi la Prefectură unde, nu numai că nu li se pomeneşte nimic despre deportare dar dimpotrivă, prefectul judeţului le comunică aprobarea ca evreii evacuaţi să plece în localităţile de origină, spre a aduce la Dorohoi avutul lăsat acolo.

6 Noembrie 1941

Preşedinţii de comunităţi din Dorohoi sunt chemaţi la Poliţie, unde li se pune în vedere că a doua zi începe deportarea evreilor din jud. Dorohoi. Primul tren va fi format din evrei din Darabani şi Rădăuţi.

6 Noembrie 1941

Primăria Dorohoi, printr'o adresă fără semnătură şi fără stampilă, pune în vedere comunităţilor respective (originare din satele şi târgurile judeţului), că sub sancţiunea împuşcării, toţi evreii sunt obligaţi să preschimbe monedele româneşti în ruble sovietice, la cursul de 1 rublă = 40 lei şi să depună aurul şi bijuteriile la Banca Naţională.

7 Noembrie

Primul convoi de deportaţi din Dorohoi, cuprinzând evreii din Darabani şi Rădăuţi, este îmbarcat în vagoane de animale şi trimis spre Transnistria.

In gară funcţionarii Băncii Naţionale, fac percheziţii corporale, cu care prilej comit abuzuri, confiscând şi însuşindu-şi obiecte de valoare.

---

[1]) Prin decizia din 6 Martie 1942 a consiliului de disciplină al Baroului Ilfov, avocatul Dr. W. Filderman, a fost exlus din Corpul avocaţilor.

8 Noembrie 1941

Evreii deportați din Suceava, Rădăuți și Câmpulung (Bucovina de Sud), cari au trecut Nistrul la Moghilev, se îndreaptă spre diverse localități din județ: Șargorod, Copaigorod, Djurin, Murafa, etc.

Pe drum, cea mai mare parte dintre evrei au fost jefuiți.

Dintr'un referat din anul 1942 al Col. Broșteanu, Comandantul Inspectoratului de Jandarmi al Transnistriei, rezultă că unii deportați au plecat din Moghilev cu autocamionul, dar că procurarea mașinilor s'a făcut cu mari sacrificii bănești. Prefectul și subprefecții jud. Moghilev, încasau pentru un transport cu autocamionul lei 125.000 și cu autocamionete lei 50.000. In felul acesta au adunat suma de 6.000.000 lei. **(Nr. 109).**

10 Noembrie 1941

La Atachi sosesc primele convoaie de deportați din Dorohoi, cca. 3000 suflete. Până la trecerea Nistrului oamenii sunt ținuți în frig și ploaie timp de 24 ore. Un cordon de grăniceri îi păzește. Alți soldați percheziționează și jefuiesc ultimele obiecte de valoare ce le-au mai rămas.

10 Noembrie 1941

La Moghilev se opresc transporturile cu mașini sau alte vehicule. Noile convoaie de deportați ce au trecut Nistrul, sunt gonite spre lagărul instalat în clădirea distrusă de inundații și război a școlii militare. Deportații sunt ținuți câteva zile în mizerie și promiscuitate, iar apoi mânați de jandarmi, pe jos, spre localitățile din județ. Pe drum soldații jefuiesc ce a mai rămas de jefuit, iar evreii epuizați cari rămân în urma convoaielor, sunt împușcați.

15 Noembrie 1941

Se sistează deportările evreilor din Cernăuți. Până la această dată au fost deportați din oraș în total cca. 30.000 evrei. Au rămas în Cernăuți 15.600 evrei, autorizați de comisiunile de triaj și cca. 4.000 cu autorizații provizorii, date de primarul orașului, destinați deportării ulterioare. **(Nr. 100).**

17 Noembrie 1941

Incetând deportările, se închid și operațiunile de jaf, patronate de Banca Națională. Diversele autorități cari au concurat la opera de jaf, reclamă partea respectivă din prada de aur, monede și bijuterii, acumulate în lăzile Băncii Naționale. Se înlătură pretenția Guvernământului Bucovinei de a i se atribui o parte din valori, dar i se acordă tacâmurile furate, spre a servi popotelor ofițerești. Se atribuie Băncii Naționale aurul iar Monetăriei Naționale celelalte monezi. Se decide vânzarea prin licitație publică de către Casa de Imprumut pe amanet

și de Păstrare din România S. A., a bijuteriilor și a obiectelor prețioase. Mecanismele ceasornicelor, demontate pentru a se desface aurul, sunt cedate școalei de ceasornicari înființată de Ministerul Muncii. (No. 110—116).

16 Decembrie 1941

Ion Antonescu, nemulțumit de activitatea președintelui Federației Uniunilor de Comunități Evreești, **căruia a trebuit totuși să-i cedeze 20.000 vieți la Cernăuți,** hotărăște izgonirea din funcțiuni a conducătorilor evrei, dizolvarea organizațiunilor obștești evreești și înlocuirea lor printr'o Centrală a Evreilor din România, instituție copiată după modelul introdus de nemți în țările ocupate.

Decembrie 1941

Ultimele convoaie de evrei sosite din Bucovina și jud. Dorohoi, trec Nistrul prin Atachi.

Se încheie prima etapă a deportărei evreilor din România.

HOTĂRÂREA ȘI ORDINUL DE DEPORTARE

Nr. 86

MARELE CARTIER GENERAL
Secția II-a

Nr. 6651
4 Octombrie 1941
MARELE CARTIER GENERAL
Secția 2-a
către

COMENDUIREA PIEȚII CERNĂUȚI

In conformitate cu ordinul d-lui Mareșal Antonescu, toți evreii din Bucovina, să fie trimiși în 10 zile la Est de Nistru.

Raportați până mâine la ora 20 de executare.

D. O.
Șeful Secției II-a
Lt. Col. (ss) R. DINULESCU

Șeful Biroului
Maior (ss) INDESCIFRABIL

Nr. 87

Extras din comunicarea făcută de Ion Antonescu în ședința Consiliului de miniștri din 6 Octombrie 1941:

....

„In ceeace privește pe evrei, am luat măsura ca să-i scot definitiv și total din aceste regiuni. Măsura este în curs. Mai am în Basarabia aproximativ 10.000 de evrei, care în câteva zile vor fi trecuți peste Nistru, iar dacă circumstanțele vor permite, **vor fi trecuți dincolo de Urali**".

....

ORDINE ŞI DISPOZIŢIUNI PENTRU CONFISCAREA BIJUTERIILOR ŞI METALELOR PREŢIOASE

Nr. 88

HUGHES

SECRET

NOTA

GUVERNATORUL BUCOVINEI
GUVERNATORUL BASARABIEI

Domnul Mareşal Antonescu ordonă ca în înţelegere cu Banca Naţională să se procedeze la schimbul bijuteriilor şi metalelor preţioase pe cari le posedă evreii ce se evacuează din Basarabia şi Bucovina, după următoarele norme:

— se vor plăti aceste valori la cursul oficial în Kassenscheine, eventual în ruble, în nici un caz nu în lei;

— schimbul va fi controlat de elemente de încredere şi se va evita orice abuz;

— se vor lua toate măsurile necesare pentru a se evita vânzările pe sub mână şi dosirea prin îngropare sau distrugere;

— operaţiunile de schimb se vor face înainte de plecarea evreilor din lagăre şi la punctele de trecere în Ucraina;

— cu această ocaziune li se vor schimba şi lei contra Kassenschein, în mod obligatoriu.

D. O. — Nr. 8597 din 5. X. 1941

Şeful Cabinetului Militar,
Colonel, (ss) R. DAVIDESCU

Nr 89

MINISTRUL FINANŢELOR

DIRECŢIUNEA GENERALĂ A MIŞCĂRII FONDURILOR
SERV. CONTABILITĂŢII

BANCA NAŢIONALĂ A ROMÂNIEI — Nr. 42238/1941

SECRETARIAT — Nr. 268730 – 11 Oct. 1941
Dos. 251

Referindu-ne la scrisoarea Dv. Nr. 5.013 din 8 Oct. a. c., cu privire la cumpărarea bijuteriilor şi metalelor preţioase, pe care le posedă evreii ce vor fi evacuaţi din Basarabia şi Bucovina;

Avem onoarea a vă face cunoscut că Ministerul Finanţelor este de acord ca plata să se facă în ruble la paritatea de 1 rublă = lei 40.

Obiectele vor fi cumpărate de sediile Dv., din localitățile respective, aurul fiind plătit la greutatea și la finețea lui, pe cursul oficial al Băncii Naționale a României.

Pietrele și alte obiecte prețioase vor fi plătite pe baza unei evaluări făcută de un expert specialist și numai pe o cotă de 20 la sută din aceste evaluări, care ar fi echivalentă cu proporția dintre aurul la cursul oficial și aurul la cursul liber.

Vă rugăm însă, a da dispozițiuni sediilor Dv., a îngriji ca să se **retragă și chitanțele de depunerea rublelor, înainte de plecarea evreilor din această categorie.**

De asemenea vă rugăm să binevoiți a lua toate măsurile pentru ca să nu se facă abuzuri de către organele trimise în acest scop.

p. Ministru
(ss) CONST. PANDELE

p. Director General
(ss) INDESCIFRABIL

PREGĂTIRI DE DEPORTARE ÎN JUD. SUCEAVA

Nr. 90

Măsuri în vederea evacuării evreilor din orașul Suceava, comuna Ițcani și Burdujeni. [1]).

1. — A se înconjura orașul și comunele cu gardieni și armată, chiar de cu seară, astfel ca nimeni să nu poată eși sau intra în comunele arătate sau oraș.

2. — In ziua de 9 Octombrie 1941, orele 7 dimineața, se va convoca la Prefectură d. Prefect, d. Primar al orașului, d-nii Primari ai comunelor respective, d. Comandant al Legiunii de Jandarmi, d. Comandant al Garnizoanei și d. Șef al Poliției, precum și reprezentanții comunității evreești din orașul și comunele respective, aducându-se la cunoștință evacuarea orașului și comunelor respective, conform ordinului Comandamentului Suprem al Armatei.

3. Aceste comunicări vor fi aduse la cunoștința populației evreești prin bătaie de tobă și cetirea dispozițiunilor de evacuare pe străzile orașului și comunelor respective, prin organele polițienești și administrative.

4. — Plecarea se va face în ziua de 9 Octombrie 1941 la orele 3 (ora 15) după amiază, din orașul Suceava și comunele respective, astfel că îmbarcarea în tren să se facă în Gara Suceava — Burdujeni orele 17 seara cel târziu (plecarea trenului fiind la orele 20,15 seara).

5. — Plecarea pentru ziua de 10 Octombrie 1941 se va face la orele 13, astfel că îmbarcarea să se poată face în Gara Suceava —

---

[1]) Documentul nu poartă nici dată, nici semnătură. Din cuprinsul său rezultă că dispozițiunile au fost transmise spre executare, în ziua de 8 Octombrie 1941

Burdujeni la orele 15 p. m., trenul având plecarea la orele 16,16 minute.

6. — Pentru preluarea bunurilor rămase pe urma evreilor evacuaţi, se numeşte o comisiune compusă din 3-4 membri dintre funcţionarii Prefecturii judeţului Suceava şi Primăriei oraşului Suceava.

7. — Se va forma o comisiune compusă din Prefectul judeţului, Directorul Băncii Naţionale şi Primarul oraşului, pentru primirea bijuteriilor dela evreii evacuaţi.

ROMÂNIA
PRIMĂRIA ORAŞULUI SUCEAVA

Prezenta copie este conformă cu originalul aflat în dosarul acestei Primării înregistrat sub Nr. 1061 din 1946.

Primar (ss) INDESCIFRABIL L. S.

Secretar, (ss) INDESCIFRABIL

Nr. 91

DISPOZIŢIUNI

Comandantul suprem al Armatei a hotărît evacuarea întregei populaţiuni evreeşti din oraşul Suceava — comuna Burdujeni şi Iţcani.

Populaţiunea evreească este invitată a se pregăti de plecare.

Astăzi, 9 Octombrie 1941 pleacă cu trenul populaţia evreească din comuna Iţcani şi Burdujeni, precum şi cei din oraşul Suceava, cari locuiesc pe străzile începând cu strada Ciprian Porumbescu în continuare până la strada Petru Rareş colţ cu biserica Sf. Dumitru, respectiv casa evreească şi începând cu strada Regina Maria (prăvălia de coloniale Reif) şi în continuare strada Cetăţii cu terminarea ei, apoi începând cu prima stradă după hotelul „La Americanul" în continuare până la Gimnaziul Industrial de fete şi apoi strada Bosancilor până la terminarea ei.

Cei arătaţi mai sus se vor găsi la rampa militară a Gării Burdujeni în ziua de 9 Octombrie1941, orele 16 după amiază.

Fiecare locuitor evreu poate lua cu el, haine groase, îmbrăcăminte şi încălţăminte, precum şi hrana pe cât mai multe zile, în total nu mai mult decât fiecare poate duce cu sine.

Nu este voie a se lua valută (toată valuta se schimbă imediat la cursul oficial la Banca Naţională a României în oraşul Suceava), bijuterii sau metale preţioase.

Cei ce au asemenea valută sau metale preţioase, le vor preda cu notă comisiunii ce funcţionează în localul Primăriei.

Cei ce au arme le vor preda imediat Legiunii de jandarmi. Fie-

care cap de familie evreu întocmeşte înainte de plecare, un inventar de bunurile ce lasă în oraşul Suceava.

La plecare ia şi cheia locuinţei.

Cheia şi inventarul se închid într'un plic pe care se va scrie numele şi adresa locuitorului evreu.

Plicul se predă în Gara Burdujeni la cererea comisiei. Restul locuitorilor evrei din oraşul Suceava vor pleca în ziua următoare, adică la data de 10 Octombrie 1941, orele 1 după masă (ora 13) în aceeaşi ordine cum s'a arătat mai sus.

Ei trebuie să fie gata în orice moment.

Cei anunţaţi a se prezenta la gară şi nu se vor prezenta, cei ce vor opune rezistenţă, cei ce se vor deda la instigaţie, la acte violente, la nesupunere faţă de ordinele sau somaţiunile autorităţilor, cei ce vor încerca să fugă, cei ce vor încerca să distrugă sau vor distruge bunurile vârsate ca şi cei ce nu vor depune valută, monedă de aur sau bijuteriile şi metalele preţioase, **vor fi pedepsiţi cu împuşcarea pe loc.**

La fel vor fi pedepsiţi cei ce vor ajuta sau acoperi pe evreii ce vor comite una din infracţiunile arătate mai sus.

Vor fi deasemenea împuşcaţi toţi cei ce vor tăinui, adăposti pe evrei sau bunurile lor, sau vor jefui bunurile rămase dela evrei.

ROMÂNIA
PRIMĂRIA ORAŞULUI SUCEAVA

Prezenta copie este conformă cu originalul aflat în dosarul acestei Primării înregistrat sub Nr. 1.061 din 1946.

Primar
(ss) INDESCIFRABIL
L. S.

Secretar,
(ss) INDESCIFRABIL

DESFĂŞURAREA OPERAŢIUNILOR DE DEPORTARE ÎN JUD. SUCEAVA

Nr. 92

Extras din povestirea d-lui Dr. Meier Teich, Preşedintele Comunităţii Evreilor din Suceava.

In August şi Septembrie 1941, teroarea şi şicanele au devenit nemaipomenite. Am simţit că se pregăteşte ceva mai grav. Zilnic se făceau percheziţii, bineînţeles noaptea. S'a controlat dacă nu se pregăteşte cineva pentru plecare în altă localitate, dacă lucrurile nu sunt împachetate, interzicându-ni-se în mod expres orice plecare şi orice dare de lucruri în păstrare la prieteni români. Intrebând pe Prefectul BRATAN ce rost au aceste dispoziţii, mi-a răspuns că se pregăteşte înfiinţarea unui gheltou într'o parte a oraşului Suceava, unde vor trebui

să se mute toţi evreii. Câteva săptămâni înainte de deportare s'a schimbat Prefectul, venind în locul colonelului BRATAN, colonelul STROIESCU. Acesta, deşi sever, a fost la început corect şi a încercat să atenueze situaţia celor internaţi în lagăr, micşorând numărul şi dispunând ca din două în două săptămâni, să se facă o rotaţie. Teroarea a fost însă continuată de Colonelul ZAMFIRESCU, comandantul Cercului de Recrutare din Suceava, care fără nici o competenţă, se amestecă în toate, ameninţându-mă şi pe mine de mai multe ori cu „punerea la zid" la orice ocazie şi fără nici un motiv. Când vorbea cu un evreu, era feroce şi aproape nebun. Insuşi Prefectul, colonelul STROIESCU, mi-a spus de mai multe ori, că Colonelul ZAMFIRESCU ar trebui să fie arestat sau internat într'o casă de nebuni şi că va interveni la autorităţile superioare din Bucureşti, ca ZAMFIRESCU să fie mutat din Suceava.

In ziua de 6 Octombrie 1941, Prefectul STROIESCU a plecat la Bucureşti, luând un concediu de 14 zile. Cred că a făcut aceasta pentru a nu fi prezent la deportările cari au început puţin după aceasta.

In ziua de 8 Octombrie 1941, cam pe la orele 13, am fost la Prefectură, la o şedinţă referitoare la lagărul din Suceava. Atunci a sunat telefonul şi subprefectul IOACHIMESCU împreună cu maiorul BOTOROAGA, pe atunci comandantul legiunii de jandarmi din Suceava, au fost chemaţi de FLORESCU, secretarul general al Guvernământului, la Cernăuţi, cu ordinul să vină imediat într'o chestie foarte urgentă. Şedinţa a fost amânată pentru a doua zi seara. A doua zi, Joi, 9 Octombrie 1941, pe la orele 5 jum. dimineaţa am fost sculat din pat de un aprod al Prefecturii, care mi-a spus să viu imediat sus în biroul subprefectului. Pe stradă am găsit deja câţiva evrei plângând, cari mi-au spus că ar fi auzit că toţi evreii din Suceava urmează să fie evacuaţi în acea zi. N'am crezut şi i-am rugat să nu facă nici o panică. Venind la orele 6 în biroul subprefectului IOACHIMESCU, am găsit acolo în afară de acesta pe maiorul BOTOROAGA şi pe primarii din Burdujeni şi Iţcani, judeţul Suceava. Subprefectul a deschis un plic, pretextând că l-ar fi primit abia atunci. Mi-a citit şi arătat ordinul de evacuare în care se dispunea de Marele Cartier, că toţi evreii din Suceava urmează a fi evacuaţi în două transporturi şi anume: cei din Burdujeni, Iţcani şi jumătate din oraşul Suceava în două ore, iar cealaltă jumătate din oraşul Suceava a doua zi. Ordinul prevedea sancţiunea pedepsei cu moartea pentru orice neconformare, îndeosebi pentru acei cari nu vor pleca, pentru cei cari vor preda lucruri unor creştini şi pentru creştinii care vor primi lucrurile evreilor în păstrare. Ordinul nu era semnat de nimeni şi prevedea împărţirea oraşului, cu indicarea precisă a străzilor, aşa că am văzut imediat, că era redactat, respectiv complectat, mai înainte, chiar în Suceava. In această legătură este interesant de subliniat, că ulterior C. N. R.-ul, Prefectura şi chiar instanţele judecătoreşti din Suceava, când vindeau lucrurile lăsate de evrei, scriau (asemenea publicaţii de vânzări la licitaţii le citeam în ziarele din Bucureşti, care se vindeau în Transnistria), că este vorba de averea „abandonată" de evrei, ca şi cum le-am fi lăsat de bună voie. Când mai târziu Prefectul STROIESCU a făcut un fel de

bazar pentru vânzarea lucrurilor mişcătoare ale evreilor, s'a vorbit de „bunuri părăsite". El, împreună cu avocatul POPINCIUC şi funcţionarul PAIS, ne-a vândut lucrurile noastre.

S'au făcut şi mari abuzuri cari au fost raportate de şeful poliţiei APREUTESII, Guvernatorului CALOTESCU. A venit o comisie de anchetă compusă din Procurorul General ANDRUHOVICI şi Consilierul de Curte de Apel ILIESE. Guvernământul însă n'a luat măsuri. Prefectul STROIESCU cu ceilalţi susnumiţi, au continuat să vândă mai departe averea noastră, să dispună după placul lor, să împartă multe imobile şi alte lucruri la prietenii lor, etc.

Or, ordinul prevedea că n'avem dreptul să luăm cu noi, decât numai bagaj de mână şi hrană pentru opt zile. Intrebând dece s'a luat o astfel de măsură care va avea drept urmare moartea noastră, maiorul BOTOROAGA mi-a spus: „Inalt interes de Stat". Mi-au cerut ca funcţionarii Comunităţii să ajute la înştiinţarea populaţiei. Am refuzat spunându-le că nu mă mai consider ca Preşedinte al Comunităţii şi fiecare funcţionar va trebui să aibe grijă, în primul rând pentru familia sa. Ordinul de evacuare a fost comunicat populaţiei prin baterea tobelor. Primul transport a plecat după câteva ore, chiar în aceeaşi zi, al doilea transport a doua zi. Au mai rămas, probabil din lipsă de vagoane, încă vreo 1200 în oraşul Suceava, pentru cari s'a aranjat al treilea transport, pentru Sâmbătă 11 Octombrie. Conform ordinului publicat, lucrurile de valoare, bijuterii, aur, argint, etc., s'a depus în mari cantităţi la Primărie, în prezenţa unui delegat al B. N. R., şi a Primarului ION JAUCA — cel care scurt timp după aceea a chemat populaţia, la o mare adunare, în care a lăudat măsura de evacuare, pe nemţi şi pe Antonescu şi a mulţumit lui Dumnezeu că Suceava a scăpat de evrei. Drept răsplată a primit dela Hitler, ordinul „Pajura neagră".. Nu s'a dat decât o sumă minimă, o aparenţă de plată. Era vorba ca cei grav bolnavi şi bătrâni, în general oamenii netransportabili, să rămâie în Suceava. Şeful Poliţiei m'a asigurat că toţi aceştia vor fi adunaţi şi îngrijiţi. Mi-a comunicat atunci că, dacă Prefectul ar fi fost în Suceava, n'ar fi fost evacuaţi toţi evreii, ci numai cei „neproductivi" şi că subprefectul IOACHIMESCU şi col. ZAMFIRESCU ar fi vinovaţi de exces de zel.

Este interesant că — cu toată sancţiunea pedepsei capitale prevăzută îin ordinul de deportare — însuşi subprefectul IOACHIMESCU, maiorul BOTOROAGA, şeful Poliţiei APREUTESII şi alţi funcţionari, au primit multe şi valoroase lucrurii ale evreilor în păstrare, sperând că nimeni nu se va mai reîntoarce vreodată.

Când am cerut la Primărie să se ieie în păstrare arhivele Comunităţii Evreeşti şi îndeosebi registrele şi actele de stare civilă, funcţionarul comunal Foit mi-a spus: „Voi nu mai aveţi nevoie de acte şi registre de stare civilă. Nu vă mai reîntoarceţi. Şi acolo nu veţi mai avea mult timp nevoie de aşa ceva".

Eu am plecat cu acest al treilea transport. Am fost băgaţi în vagoane de vite, necurăţate, înghesuiţi peste măsură. Când trenul nostru era deja gata de plecare, a venit Colonelul ZAMFIRESCU şi a ordonat să se aştepte cu plecarea. Şeful poliţiei APREUTESII şi maiorul

BOTOROAGA ne-au spus atunci că Colonelul ZAMFIRESCU, a ordonat să fie evacuaţi şi cei netransportabili. Intr'adevăr au început să sosească cu căruţe, bătrânii şi bolnavii, înveliţi în cearceafuri, fără nici un bagaj. Dar mai mult! Medicul primar al spitalului, Dr. BONA, a dat afară din spital pe toţi bolnavii evrei, chiar pe acei în starea cea mai gravă, spre exemplu pe birjarul ISAC MAYER, care a fost operat cu câteva zile înainte, tăindu-i-se un picior şi fiind în agonie. A murit apoi, o oră după plecare; cadavrul a fost luat jos în gara Cernăuţi. Dr. BONA a dat afară din spital chiar şi pe colegul său, Dr. BERNARD WAGNER, în vârstă de peste 70 de ani, grav bolnav, care neputând suporta chinurile, s'a sinucis imediat la sosirea în Moghilev. Dar culmea a fost că Dr. Bona şi Colonelul Zamfirescu ne-au trimis în tren şi pe unii bolnavi de tifos abdominalis, ca de exemplu pe ISAC TENENHAUS, care a murit imediat la sosirea în Moghilev. Am spus atunci colonelului Zamfirescu, că fecalele nu fac deosebire de rasă şi că bolnavii de tifos abdominalis periclitează nu numai pe noi, ci şi pe toată lumea pe drum. Colonelul Zamfirescu a râs şi mi-a spus că nu are a face, toţi trebue să plece, n'o să rămâe în Suceava nici un jidan. La urmă au adus şi câţiva nebuni şi neputându-i identifica pe toţi, au băgat şi pe doi creştini smintiţi. Colonelul Zamfirescu a vrut să scoată şi pe evreii dela Penitenciar ca să-i trimită cu noi. S'a opus directorul Penitenciarului, care trebuia să ceară telefonic avizul Ministerului de Justiţie. Zamfirescu a adus la gară şi soţiile botezate ale unor bărbaţi arieni, dar în ultimul moment s'a opus chiar Guvernământul. Zamfirescu a strigat că n'o să lase nici urmă de jidan; bolnavi, nebuni, cu boli infecţioase, etc., nu-l stinghereşte. Toate acestea din propria-i iniţiativă, fiindcă n'a fost însărcinat de nimeni în această chestiune. A strigat, ameninţat, terorizat pe toată lumea. Au fost scene îngrozitoare: nebunii au urlat, bolnavii au plâns, familiile lor n'au ştiut ce să facă cu ei. Lângă Isac Mayer mort, a stat o fiică cu o lumânare în mână. Pe drum de mai mai multe ori, vagoanele au fost închise dinafară şi în unele staţii, militarii au împuşcat în vagoane. Astfel am ajuns în seara zilei de 12 Octombrie la staţia Volcineţ, în apropiere de Atachi. Acolo am aflat că cei din primul transport au fost aproape complectamente jefuiţi de soldaţi şi jandarmi şi mulţi împuşcaţi şi cei din al doilea transport în mare parte, aşa că dacă vom sosi cum era de prevăzut, într'o jumătate de oră la Atachi, noaptea şi în ploaie, vom pierde tot bagajul şi vom avea victime. Am intervenit atunci la şeful de gară şi la un ofiţer de grăniceri, obţinând cu bani, să fim opriţi în gara Volcineţ până a doua zi dimineaţa. La Atachi, am găsit un adevărat infern: mai multe mii de oameni din diferitele transporturi din Basarabia şi Bucovina, absolut nici o organizare, complectă lipsă de hrană şi de adăpost. Cei sosiţi au fost băgaţi în case ruinate fără ferestre şi uşi, de multe ori fără acoperiş, fiind expuşi vântului şi ploaiei. Pentru o pâine se plătea până la 2000 lei. In ziua de 13 Octombrie, a trecut un convoiu venit din Edineţi, oameni bătuţi, desculţi, într'un hal nemaipomenit. Le-am dat ce am putut şi am văzut ce ne aşteaptă şi pe noi. In Atachi, unii au înebunit (văduva avoc. Dr. Stein, etc.). Bolnavii şi foarte mulţi bătrâni **(Schaje Langer, Golde Beiner, Scheindel**

Kraft, văduva Dr. Feingold, etc.), au murit. Cadavre zăceau pe străzi în case, în pivnițe, etc. Atunci, împreună cu Dr. Abraham Reicher, un om cu multă energie, am început să ne organizăm. Am obținut dela Căpitanul Popescu din Rgt. 3 Grăniceri, o autorizație specială pentru Dr. Reicher, să plece el mai întâiu singur la Moghilev, ca să obțină un alt tratament. In adevăr, Dr. Reicher s'a reîntors cu promisiunea autorităților din Moghilev, că grupul nostru nu va fi băgat în lagărul de acolo, ci vom putea pleca mai departe, în condițiuni mai bune, într'o localitate din apropiere. A început apoi schimbul leilor la un delegat al B.N.R. Leii s'au schimbat la cursul de 40 lei pentru una rublă, ceea ce a însemnat de fapt o confiscare de 4/5, întrucât la Moghilev, s'a putut obține rubla cu 5-8 lei. Am hotărît să riscăm ca cel puțin o parte să luăm cu noi leii la Moghilev, ca să salvăm o parte a averii în numerar. Ne-am hotărît la aceasta, cu atât mai mult, cu cât delegatul B.N.R. ne-a și spus că nu are ruble și urmează să ni se trimită contravaloarea leilor după câteva zile la Moghilev, dar noi am știut că asta nu se va întâmpla niciodată. După schimbarea leilor, a început percheziția corporală și a bagajelor. Această percheziție au făcut-o cu schimbul doi ofițeri, însoțiți de militari și jandarmi, și anume slt. de rezervă MARINO pe care l'am cunoscut foarte bine, fiind Consilier la Curtea de Apel din Cernăuți și procurorul GOROVEIU, fiul lui Artur Goroveiu din Fălticeni. Grupul nostru a fost percheziționat de slt. Marino, care a băgat banii rămași și lucruri și efecte de valoare, în buzunarul său propriu. Numai banii mărunți i-a dat și jandarmilor. Chiar dela mine, pe care m'a cunoscut foarte bine, a luat 12.000 lei pe cari și i-a pus în buzunar, apoi din poșeta soției mele, titluri de împrumut și alte efecte de cca. 25.000 lei și polițe de asigurare „Steaua României". Bine înțeles că nu mi s'a dat nici o adeverință, nici contravaloarea leilor, ci totul era un jaf organizat. Alții mi-au povestit că a procedat și mai rău, luând bijuterii și toate lucrurile de valoare, băgându-le în buzunarul propriu și că, în acelaș fel a procedat și loc. Goroveiu, la perchezițiile făcute de dânsul.

După această percheziție, grupul escortat și bine păzit, a fost dus la Nistru și am fost transportați peste Nistru, cu niște plute (portițe). Foarte mulți au fost jefuiți de soldații însoțitori, cari la orice rugăminte să nu ieie lucrurile necesare, au amenințat cu aruncarea în Nistru Un subofițer jandarm a făcut „gluma" că ar vrea să vadă dacă și acești evrei ar putea să treacă Marea Roșie, fără să li se întâmple ceva. Am auzit ulterior că această „glumă" a și fost adusă de multe ori la îndeplinire, aruncându-se mulți evrei, cu aceste cuvinte, în Nistru, unde s'au înecat.

In Moghilev, grupul nostru a fost adăpostit într'o clădire separată și am putut obține un convoiu organizat pentru plecarea la Sargorod, cca. 56 km. spre Nord. Am putut obține și câteva mari autocamioane nemțești, cu plată, angajate de Prefectură; am putut să ne salvăm tot bagajul și am mai avut 40 căruțe. Primele două transporturi din Suceava, avuseseră multe victime pe drum. Noi am lăsat pe cei netransportabili și muribunzi într'un azil care s'a înființat atunci la Moghilev, cu ajutorul nostru bănesc.

PREGĂTIRI DE DEPORTARE LA CERNĂUȚI

Nr. 93

ROMÂNIA
BUCOVINA

IMPUTERNICITUL GENERALULUI ANTONESCU PENTRU ADMINISTRAREA BUCOVINEI

Nr. 36 Cernăuți 9 Octombrie 1941

COMANDAMENTUL MILITAR AL BUCOVINEI

Am onoarea a vă ruga să binevoiți a dispune ca, până la noui dispozițiuni, să se institue un cordon de pază în jurul Municipiului Cernăuți, în scopul de a face **imposibilă orice ieșire din oraș a evreilor.**

Populația creștină va putea intra și eși din Municipiu, făcându-se însă control sever la punctele de acces unde va trebui să se găsească personal calificat a face acest control.

Aplicarea acestei măsuri cu începere **dela 9 Octombrie ora 19.**

p. Guvernatorul Bucovinei
(ss) INDESCIFRABIL

PRIMUL APEL ADRESAT LUI ION ANTONESCU DE CĂTRE PREȘEDINTELE F.U.C.E. Dr. W. FILDERMAN

Nr. 94

FEDERAȚIA UNIUNILOR
DE COMUNITĂȚI EVREEȘTI
Nr. 1347

9 Octombrie 1941

DOMNULE MAREȘAL,

Mi se spune că unii evrei din Bucovina vor fi trimiși în Basarabia, că cei din Basarabia trebue să fie trimiși în Ucraina și că această trimetere ar echivala cu moartea lor, date fiind împrejurările.

Vă implor, dacă cumva este posibil, și **dacă nu s'au făcut vinovați cu nimic,** să opriți acest exod.

Primiți, vă rog, Domnule Mareșal, asigurarea profundului meu respect.

Președinte
(ss) Dr. W. FILDERMAN

P. S. — Semnul distinctiv n'a fost încă suprimat în Bucovina.

DOMNIEI SALE
DOMNULUI MAREȘAL ION ANTONESCU, CONDUCĂTORUL STATULUI ȘI PREȘEDINTE AL CONSILIULUI DE MINIȘTRI

ORDINELE PENTRU INFIINȚAREA GHETTOULUI CERNĂUȚI, PENTRU CONFISCAREA AVERILOR ȘI PENTRU DEPORTAREA PESTE NISTRU

Nr. 95

GUVERNĂMÂNTUL PROVINCIEI BUCOVINA
No. 57/941

Intrare Nr. 219
1941 Oct. ziua 11
Cernăuți, 10 Octombrie 1941

f. urgent

COMANDAMENTUL MILITAR AL BUCOVINEI

Am onoarea a face cunoscut că s'a hotărît evacuarea populației evreești din Bucovina.

Pentru aceasta, populația evreiască din Municipiul Cernăuți, va fi mai întâiu strânsă în ghetto-ul fixat de Primărie, de unde apoi va fi transportată cu C. F. R., treptat.

Operațiunea strângerii, paza ghetto-ului, îmbarcarea și transportul până la punctele de frontieră, revine acelui Comandament și Inspectoratului de Jandarmi Cernăuți.

— Bat. jand. L. B. 1, căruia se va încredința paza ghetto-ului și escortarea transporturilor;

— Bat. 430 Inf. și Bat. . . . . Inf. anume aduse la Cernăuți și cari vor asigura ieșirile din oraș și ordinea și siguranța în interior concurând după strângerea în ghetto și la paza acestuia, toate trupele aflate în garnizoana Cernăuți.

— Garniturile C. F. necesare, în gara Cernăuți și anume câte două trenuri a 50 vagoane zilnic.

Operațiunea strângerii în ghettou se va face în ziua de 11 Octombrie 1941, după programul anexat (anexa No. 1).

In această zi se vor lua din zori, măsurile de siguranță necesare spre a împiedica orice act dăunător ordinei sau păgubirii Statului, **toate averile evreești devenind din acest moment proprietatea Statului.**

Planul ghetto-ului (anexa no. 2).

Programul transporturilor pe C. F. R. anexa No. 3.

Regulamentul de funcționarea ghetto-ului anexa No. 4.

Veți lua toate măsurile de control asupra aplicării întocmai a acestui regulament.

Inspectoratul de Jandarmi Cernăuți a primit copia acestui ordin și toate intrucțiunile necesare unei strânse colaborări și în special pentru efectuarea transporturilor pe C.F.R. până la punctele de primă destinație.

Guvernatorul Bucovinei
(ss) General **C. CALOTESCU**
L. S.

Nr. 96

INCUNOŞTINŢARE [1])

Comandamentul Suprem al Armatei a hotărît strângerea întregii populaţii evreeşti din Cernăuţi într'un ghettou, după care va urma evacuarea din localitate.

Ca urmare, populaţia evreească este invitată a se muta în ziua de 11 Octombrie 1941, până la orele 18, în cartierul delimitat de străzile: Piaţa Daciei (exclusiv), strada Eminescu, Str. Petre Liciu, Str. Sft. Treime, Str. I. C. Brătianu, Str. Prutului până la calea ferată, după care în lungul căii ferate până la întretăierea c. f. cu str. Caliceanca, de aci o linie dreaptă până la Str. Pocuţiei, Str. Anton Silvestru până la întretăierea cu Str. Elena Doamna, Str. Ştefan Tomşa inclusiv cimitirul evreesc, Strada Cimitirului până la strada Romană, apoi strada Romană până la strada Putnei, de aci o linie dreaptă până la calea ferată, urmează pe linia ferată până la strada Petru Rareş, strada Petru Rareş până la strada aflată între străzile Wickenhauser şi Str. Măzăreanu, apoi urmează strada Răsboeni, strada Vorobchevici, strada Mărăşeşti, str. Mareşal Foch, strada Romană, str. General Averescu, str. Sf. Niculae, str. General Mircescu, str. Turcească, o linie ce merge prin spatele liceului şi a Conservatorului de pe strada General Prezan trece prin spatele cartierului Diviziei tae str. Dr. Reiss, apoi str. Regele Ferdinand mai jos de comenduirea pieţei, str. Hurmuzache şi Piaţa Daciei.

Fiecare locuitor evreu poate lua cu el:

— Haine groase, îmbrăcăminte, etc.

— Hrană pe cât mai multe zile;

în total atât cât fiecare poate duce cu el, atât pentru instalarea în Ghettou cât şi pentru evacuare, cunoscând că nimeni nu mai poate reveni la locuinţa avută.

Fiecare cap de familie evreu întocmeşte înainte de părăsirea domiciliului actual, un inventar cu toate bunurile ce lasă în locuinţa părăsită.

La plecare ia şi cheia locuinţei.

Inventarul şi cheia se închid în plic pe care se scrie numele şi adresa locuitorului.

Plicul se predă în Ghettou, la cerere.

Bolnavii se vor evacua la spitalul izraelit din Ghettou.

Evreii găsiţi după ora 18 în afara ghetto-ului, vor fi împuşcaţi.

Vor fi deasemeni împuşcaţi toţi cei ce vor opune rezistenţă, se vor deda la acte de violenţă sau desordine, vor încerca sau distruge bunurile ce le-au aparţinut, vor încerca să fugă din Municipiu sau vor instiga pe alţii la fapte ca cele de mai sus.

Evreii domiciliaţi deja în ghettou sunt obligaţi să primească pe ceilalţi ce vin.

Guvernatorul Bucovinei
General (ss) C. CALOTESCU

---

[1]) V. planşa V.

Nr. 97

PROGRAMUL

STRANGERII IN GHETTOU A EVREILOR DIN CERNAUŢI

11 Octombrie 1941

Ora 7 dim. Adunarea membrilor comunităţii evreeşti din Cernăuţi şi suburbane la Comandamentul militar (vor fi anunţaţi între orele 5 şi 7 cu concursul Inspectoratului Regional al Poliţiei Cernăuţi). Li se citeşte (la ora 7) alăturata încunoştiinţare, ordonanţa No. 38 şi regulamentul ghetto-ului.
Se anunţă că toate autorizările de întrebuinţare la munca de folos obştesc, oricare ar fi autoritatea sau întreprinderea, sunt decăzute. Ca atare, toată populaţia evreească intră în ghettou.

Ora 8-9,30: Se face, de către membrii comunităţii anunţarea tuturor evreilor din Cernăuţi.
In acelaş timp organele Inspectoratului Regional de Poliţie vor anunţa deasemeni populaţia evreească prin citirea la răspântii a încunoştiinţării.

Ora 9,30-18: Termen acordat pentru strămutarea în ghettou.

Ora 18: Inchiderea ghettoului.
Nimeni nu mai poate pătrunde în ghettou decât cu aprobarea scrisă specială a mea. (In afară de creştinii ce locuiesc în cartierul respectiv şi care vor dovedi aceasta cu acte de legitimaţie).

Guvernatorul Bucovinei
(ss) General **C. CALOTESCU**
L. S.

Nr. 98

REGULAMENT

ASUPRA FUNCŢIONARII GHETTOULUI DIN CERNAUŢI

1. Toţi evreii aflaţi în Ghetto sunt obligaţi a se supune în totul dispoziţiunilor, ordinelor sau somaţiunilor autorităţii militare.

Portul stelei lui David este obligatoriu în Ghettou.

Nesupunerea, ca şi instigarea la nesupunere sau desordine, se pedepseşte cu moartea.

2. Nici un evreu nu poate părăsi Ghetto-ul decât în baza unei autorizaţii speciale şi scrise a Comandamentului Militar al Bucovinei.

Toţi cei ce ies din Ghettou se trec într'un registru arătându-se data şi ora ieşirii, motivul, nr. autorizaţiunii şi ora întoarcerii.

Eşirea evreilor se face numai prin poarta Nr. 1 (Str. Română), unde va fi prezent în permanenţă un ofiţer de jandarmi.

3. Eşirea evreilor din Ghettou nu este admisă decât pentru prezentare în faţa instanţelor judecătoreşti, în baza unui mandat sau pentru locul în întreprinderile de producţie interesând obştea şi munca, cu prealabila aprobare a Guvernământului.

Orice autorizaţie anterioară datei de 12 Octombrie 1941, sunt decăzute.

4. Nimeni nu poate intra în Ghettou, oricare ar fi calitatea sa, dacă nu are o autorizaţie scrisă a Guvernatorului.

Aceste autorizaţii se înregistrează ca şi cele de ieşire.

5. Este interzis a se face în Ghettou între evrei şi creştini sau între evrei şi evrei oricare ar fi ei, comerţ, schimb, vânzări sau în valută, monede de aur sau argint, obiecte de metale preţioase, pietre preţioase sau alte obiecte de valoare.

Cei ce vor contraveni acestei dispoziţiuni vor fi împuşcaţi.

6. Intregul Ghettou este pus sub comanda militară a Comandamentului unităţii de jandarmi şi are în pază Ghettoul.

Acesta este răspunzător de ordinea în Ghettou şi de împiedicarea, producerea infracţiunilor arătate mai sus.

Este răspunzător deasemeni de actele subalternilor săi.

7. Ghetto-ul va fi împărţit de Comandant în mai multe sectoare, afectându-le unităţilor sale.

Fiecare comandant de unitate are în sectorul său aceleaşi îndatoriri ca şi Comandantul Ghetto-ului.

8. Comunitatea evreească este obligată a asigura cazarea şi sprijinul material al tuturor conaţionalilor.

Este deasemeni obligată a asigura pe sectoare asistenţa medicală a populaţiei evreeşti.

Pentru aceasta medicii hotărîţi de comunitate, vor putea aduce în Ghettou instrumentele medicale necesare şi medicamente.

Instalarea bolnavilor şi evacuarea ca şi eventualele înmormântări se vor face tot prin grija Comunităţii evreeşti.

9. In Ghettou vor funcţiona următoarele pieţe:

a) Str. Sft. Treime colţ cu Str. Petre Liciu.

b) Str. Dr. Roth colţ cu Str. Dr. Reiss,

c) Piaţa Asachi,

d) Cărămidăria Patria.

Deasemeni brutăriile:

a) Din Str. Romană colţ cu Barbu Lăutarul.

b) Din Str. I. C. Brătianu.

Brutăriile vor funcţiona sub auspiciile Primăriei, brutarii vor fi toţi evrei.

Pieţele vor funcţiona prin grija Primăriei şi Comandantul Ghettoului va lua măsuri ca:

— să nu se transmită prin ţăranii veniţi să-şi vândă produsele, scrisori, valori, obiecte de preţ,

— să nu se introducă printre cei ce vin cu alimente, elemente periculoase sau acaparatori de bunuri.

Pieţele nu pot funcţiona decât între 8 şi 12.

Guvernatorul Bucovinei
(ss) General C. CALOTESCU

Nr. 99

GUVERNATORUL PROVINCIEI BUCOVINA

ORDONANȚA Nr. 38[1]
din 11 Octombrie 1941

Noi, General Corneliu Calotescu, Guvernatorul Bucovinei, având în vedere nevoia de a păstra liniștea și a păzi siguranța Statului

ORDONĂM:

1. Vor fi pedepsiți cu moartea:

a) Toți acei care se vor deda la acte de desordine, de violență sau nu se vor supune imediat ordinelor și somațiilor autorității militare;

b) Toți acei care vor instiga pe alții să facă acte ca cele arătate mai sus;

c) Toți acei care se vor deda la jafuri sau își vor însuși, sub orice formă, bunuri din casele părăsite de locuitorii lor;

d) Toți acei ce vor ascunde în locuințele lor, persoane străine de locuințe, sau vor ușura fuga celor ce nu pot părăsi localitatea.

2. Se interzice până la noi ordine cumpărările, vânzările sau schimbul în natură cu obiecte din metale prețioase, cu bijuterii, pietre scumpe, etc.

Cei ce vor contraveni se vor pedepsi cu 10 la 20 ani muncă silnică.

Se interzice, sub aceeași pedeapsă, primirea în păstrare dela alte persoane a bijuteriilor, obiectelor din metale prețioase, pietre scumpe etc. ca și a oricăror obiecte de valoare.

3. Cei ce vor lua cunoștință pe orice cale de infracțiuni ca cele arătate mai sus, și nu vor anunța imediat autoritățile militare, se fac vinovați de complicitate și se pedepsesc cu muncă silnică dela 5 la 8 ani.

4. Prezenta ordonanță intră în vigoare imediat după afișarea ei, care se face în ziua de 11 Octombrie 1941 ora 7.

5. Autoritățile militare și civile sunt însărcinate cu aducerea la îndeplinire a acestei ordonanțe.

Dată la Cernăuți, la 11 Oct. 1941.

Guvernatorul Bucovinei
General (ss) **C. CALOTESCU**

---

[1]) V. planșa V.

CERNĂUŢI 1941
PRIGOANA, GHETTOUL ŞI DEPORTAREA
No. 100

Spovedania fostului primar al Municipiului Cernăuţi, Dr. Traian Popovici

CUVANT INAINTE,

La răscrucile istoriei sale un popor nu-şi are încredinţate totdeauna destinele sale în mâinile celor chemaţi. Evenimentele în prăvălirea lor, surprind deseori tocmai pe cei nepregătiţi în fruntea treburilor obsteşti.

Trăirea măsurilor de guvernare, cari angajează în desfăşurare grăbită însăşi răspunderea întregului neam, nu lasă factorilor de conducere, autori ai acestor măsuri nici agenţilor executori chemaţi a le duce la îndeplinire, răgazul de meditare asupra consecinţelor ce pot să nască din ele.

Şi unii şi alţii se lasă furaţi de vâltoarea a ceea ce au deslănţuit, cârmă având numai instinctul brutal, care ucide virtutea în om.

Numai o cultură profundă, o adâncă cunoaştere a sufletului colectivităţii în fruntea căreia ai fost adus de împrejurări, de cele mai multe ori independent de voinţa ta şi însfârşit, respectul ce trebuie să porţi tradiţiei acestei colectivităţi, crează suportul moral al faptelor cu cari te încumeţi să conduci un popor şi să-i scrii istoria.

Incontestabil că măsura deportării Evreilor în Transnistria a fost şi rămâne un act necugetat de Conducătorul Statului Mareşalul Antonescu, un act neomenos, brutal şi sălbatec, care a sguduit adânc fiinţa neamului nostru, un act care a deslănţuit cele mai urâte instincte în om:. ura şi lăcomia. Deportarea cu întreg cortegiul ei de suferinţe pentru proscrişi, cu îngenuncherea sentimentelor de omenie, de milă, de echitate, cu abrutizarea întregului aparat de militari şi funcţionari ordonaţi cu executarea lui, ne-a coborât în respectul popoarelor civilizate şi ne-a înfierat în istorie cu dangaua barbarismului.

Abstagând dela greutăţile ce ne-au fost create pe tărâmul vieţei internaţionale, vom trebui să încercăm în intern multiple greutăţi pentru repararea nedreptăţilor comise.

Iată cum un popor întreg, este chemat la răspundere pentru actele nesăbuite ale regimului său de dictatură.

Incătuşat în lanţurile teroarei, ameninţat cu lagărul şi Curţile Marţiale, ostracizat în actele lui sporadice de revoltă, neamul nostru a privit cu suflet pângărit, cu inimă zugrumată de durere, la desmăţul orgiei de ură, pradă şi îmbogăţire.

Brutele urcau treptele ascensiunei lor fantastice; nevinovaţii coborau de ruşine capul în cenuşe. A fi neîndurat era un merit; a fi samaritean era o înjosire. A protesta, a căuta să deschizi minţile celor întunecaţi de nebunie, însemna a te expune dispreţului public şi prigoanei celor tari.

Şi totuşi neamul românesc în profunzimile lui era şi este nevinovat de ceeace s'a comis în numele lui.

Nicăiri în istoria lui nu se întâlnesc atari evadări din omenia lui tradiţională, din bunătatea lui proverbială, din sufletul lui mărinimos, din inima lui caldă.

Chiar cei martirizaţi trebue să recunoască că în lunga lor convieţuire alături de noi, au trăit până la eclipsa morală din 1940-1944, în bună înţelegere şi aşi putea spune înfrăţire cu noi.

Deportarea evreilor odată consumată, consecinţele ei limpezi în istorie, rănile ei încă deschise, durerea şi mâhnirea rămasă ca drojdie amară în potirul de suferinţă, ruşinea împurpurindu-ne obrajii, să avem cel puţin curajul să descifrăm cronologic succedarea împrejurărilor cari au constituit „actul de guvernământ", evacuarea Evreilor. Să contribuim singuri la documentarea acelor pagini de istorie contemporană, pentru cari răspundem, pentru ca din ea să se vadă că nu poate fi făcut vinovat un neam întreg de măsura dementă a unui improvizat conducător de naţie şi că s'au găsit şi exemplare cari au avut îndrăzneală de împotrivire făţişe, în faţa nebuniei deslănţuite de oficialitatea regimului Antonescu.

Contribuţia noastră la documentarea acelui act o socot imperios necesară, convins fiind că nici conducerea actualului regim, chemat să tragă la răspundere pe cei vinovaţi, nu cunoaşte amănuntele prin cari s'a tradus în fapt hotărîrea Mareşalului „desrobitor" de a trimite în robie şi la moarte o parte din populaţia Ţării, care nu avea altă vină decât, ca prin hazardul vieţii, de a se fi născut evreu.

Intrucât în acele vremuri de prigoană rasială, cari au zămislit deportarea, deţineam răspunderea de a fi Primarul Municipiului Cernăuţi şi întrucât prin zarul fatalităţii fusesem chemat să fiu, nu simplu spectator, dar factor care să împiedice — pe cât l'au ajutat puterile — roata tragediei evreieşti, socot de a mea datorie să fac în paginele ce urmează mărturisirile oficiale cu privire la deportările din Cernăuţi şi Bucovina.

Spovedania aceasta în faţa întregului meu neam nu este pornită din voinţa de a acuza, pe cei pe cari îi acuză faptele lor, nici de a reliefa o atitudine, pentru care am fost ostracizat prin trei ani şi pe urma căreia am suferit îngenuncheri. Ea este spovedania unei conştiinţe, care în tragedia umană ce a trăit-o, a făcut tot ce i-a fost cu putinţă să zăgăzuiască furia, să îmblânzească pe cel sălbatec, să încurajeze pe cel înfricoşat, să mângâie pe cel desperat şi să toarne nădejde în cei plecat în surghiun.

Ştiu că ea va durea pe mulţi, dar va mângăia pe mai mulţi, pe toţi anonimii cari au văzut, au gândit, au simţit şi au crezut ca mine. Nu toţi au fost miruiţi de soartă cu voinţa de a înfrunta, dar şi ei şi-au avut partea lor mare de contribuţie de a mă încuraja, de a-mi arăta că sunt în vederile şi simţirile lor şi de a mă aproba în lupta mea.

In ce mă priveşte, dacă m'am învrednicit de această tărie de a nu ceda curentului, de a mă împotrivi lui, de a fi stăpân pe voinţa mea, de a înfrunta pe cei mari, de a fi cu un cuvânt om, nu e meritul meu.

E meritul tuturor generaţiilor de popi din care mă trag şi cari

m'au învăţat ce e iubirea de oameni, e meritul tuturor profesorilor dela liceul din Suceava, cari m'au crescut în lumina frumoaselor virtuţi ale clasicismului şi mi-au plămădit sufletul la căldura umanităţii, care neobosită cizelează pe om şi-l diferenţiază de brută.

Viitorimea mă va judeca, dacă am făcut rău sau bine, cu aceasta a mea spovadă.

PRIMARIATUL

Era nouă.

Actul dela 28 Iunie 1940 m'a statornicit la Bucureşti, unde îmi aveam dealtfeliu şi îndeletnicirile mele profesionale şi publice. Aici am fost martor la toate etapele cari au dărâmat o dictatură şi au înscăunat una nouă.

Regele Carol II-lea trebuia să tragă consecinţele politicii sale nefaste de siluire a voinţei naţionale, de inaugurare a unei dictaturi personale în imitarea sistemelor pe atunci la modă în centrul Europei, care a atras după sine amputarea hotarelor noastre şi prăbuşirea sufletească a neamului.

Am curajul să mărturisesc, că pe atunci credeam, ca mulţi alţii din această Ţară, că Generalul Antonescu în jurul căreia se creease legenda omului de mână tare, energic, cinstit şi bine intenţionat, ar putea să ducă vracul unei ţări avariate înspre limanuri de salvare. Personal nu-l cunoaşteam nici măcar din vedere. Când însă svonul Capitalei şi ziarele de adulaţie ni-l arătară în cămaşa verde pe tribunele legionare, când s'au deschis zăgazurile unei legiferări de deposedare de bunuri, de eliminare din compartimentele economice, de oprimare, toate având ca substrat pornirea bolnavă a celor cu cari voia să guverneze, mi-am dat seama că omul a pornit cu piciorul stâng pe drumul de primenire morală ce voia să inaugureze.

Prin el s'a poticnit întreaga demnitate a neamului în faţa inculturii, a grosolăniei şi a sălbăteciei.

Două momente m'au impresionat dureros. Să admiţi ca forul cel mai înalt al magistraturei, Inalta Curte de Casaţie, să urmeze în pelerinaj de mare solemnitate, carele funebre cu oasele pitrocite ale unor condamnaţi pentru crimă de asasinat şi să înregistrezi fără protest asasinarea lui Neculae Iorga lăsând să fie înmormântat aproape în taină şi fără să-i aduci — nu omului politic, dar geniului care a fost — omagiul Naţiunei, aceste două momente l'au reliefat dintr'odată pe nou improvizatul Mareşal, în lumină apocaliptică şi am întrezărit urgia ce va să vină peste noi, din atitudinea acestui Conducător.

Trebue să admit, singurul act — pornit însă din instinctul de autoconservare şi în legitimă apărare — a fost înăbuşirea rebeliunei, care n'a fost dusă însă până la capăt şi asupra căreia Mareşalul a pus vălul iertării şi apoi al graţierii. Fără să-i ştirbesc meritul atitudinei ce a avut-o, reclam înăbuşirea acestei rebeliuni pentru ţăranul-soldat, care, călăuzit de instinctul sănătos al colectivităţii lui, s'a ridicat la onoarea neperitoare de a fi salvat atunci Ţara dela pierzanie.

Cu aceste constatări îngrijorătoare pentru făgaşul pe care a fost îndrumată de Antonescu, Ţara, m'am resemnat într'o austeră izolare, în Capitala care se dăruia noului regim.

Din această izolare am fost trezit la 22 Iunie când Mareşalul ordonase trecerea Prutului şi pornise în cruciadă.

Câteva zile dela declanşarea războiului, am fost chemat telefonic la Ministerul Afacerilor Interne, unde la Secretariatul General, mi s'a comunicat că sunt luat în vedere a fi trimis în Bucovina, cu calitatea de Primar al Municipiului Cernăuţi. La nedumerirea mea cum s'a ajuns la această alegere în persoana mea, mi s'a spus că Dl. Ministru de Interne în urma referinţelor culese, s'ar fi oprit asupra persoanei mele, din tabloul celor ce i-au fost propuşi.

Pentru considerente de atenţiune faţă de fostul comisar al refugiaţilor din Bucovina şi Basarabia, al cărui comisariat fusese desfiinţat. s'a revenit trei zile mai târziu, dela această idee, fiind numit primar Dl. Dr. Octavian Lupu, şeful serviciului sanitar al Municipiului Cernăuţi, eu urmând a fi numit prim-ajutor de primar. La încercarea mea de a refuza această calitate, mi s'a atras atenţiunea că acest refuz ar putea fi privit ca sabotare din partea mea şi că Dl. Ministru îmi ordonă să plec să-mi iau serviciul în primire. Sfătuit de prieteni şi pentru prestigiul bucovinean, am acceptat răspunderea de ajutor de primar.

Astfel eu am ajuns să fac parte din statul major al aparatului de funcţionari, îndreptaţi înspre Cernăuţi, cu un tren special, în seara zilei de 8 Iulie.

GUVERNĂMÂNTUL

In drum, luând contact cu pusderia de directori generali, consilieri, secretari, avocaţi din contencioasele ministerelor, am descifrat aberaţia creării unui Guvernământ, în care noii proconsuli îşi aveau, din birourile ministerelor, conturate gravele lor personalităţi. Se numeau nu mai puţin decât „consilieri de stat", cu rang şi atribuţiuni de miniştri. Cu ei, trepăduşii lor, în ranguri de directori de cabinet, secretari etc.

Eram nedumerit cine va fi guvernatorul Bucovinei, care în această gamă, trebuia să aibă rolul de prim-ministru sau vice-rege.

Pe doi îi aveam cu noi, pe Generalul Voiculescu, Guvernatorul de mai târziu al Basarabiei şi pe Gheorghe Alexeanu al Transnistriei, iară la Cernăuţi ne aştepta Colonelul Rioşianu omul de încredere şi prieten al Mareşalului. Şansele vorbiau pentru fiecare din ei. Alexeanu, profesor la Universitatea din Cernăuţi şi fost Rezident regal al Bucovinei, Generalul Voiculescu, General superior în grad Colonelului Rioşianu, Rioşianu intimul Conducătorului.

Trei săbii într'o teacă nu se putea. Care va fi sabia ce va străfulgera în întunerecul „conştiinţei adormite" în Ţara fagilor?

La Cernăuţi trebuia deslegată această problemă. Cu ce sentimente şi cum s'au privit în faţă cei trei guvernatori, nu ştiu. Nu făceam parte din anturajul nici unuia. Din ordinul Primarului meu care era dublat şi de răspunderea unui consilier de stat la sănătatea publică, am intrat în exercitarea atribuţiunilor, mie deferite, după bunul său plac.

Cred că am avut vreo trei zile, doi guvernatori, cari cu dela sine

putere își luau rolul în serios: Generalul Voiculescu și Alexeanu. Mai mândru de sine, mai demn se comporta decedatul Rioșianu.

Enigma a fost deslegată, — în urma unei hotărâte convorbiri telefonice dintre Rioșianu și Mareșal, care se găsea la Cartierul său general din Tiraspol — în favoarea lui Rioșianu care, din ordinul Mareșalului, a rămas ca împuternicit al său în fruntea Guvernământului Bucovina.

Discret a plecat Alexeanu cu ai săi, mai puțin discret Generalul Voiculescu, care și-a luat, ca amintire din Cernăuți, două camioane cu covoare persane. Clarificată fiind problema guvernatorului, lucrurile au intrat, pe încetul, în normal.

S'a deschis însă un alt conflict, între Centru și Guvernământ, pe chestia legalității acestui din urmă. Centrul, nevoind să facă la Cernăuți pepinieră de miniștri, subsecretari sau consilieri de stat, și-a rechemat parte din înalții lui funcționari, tăind aripile celor înfumurați, guvernământul aruncând peste bord încărcătura prea grea de funcționărime, care cu tirade mari căuta procopseală eftină. Centrul, nevoind să cedeze din drepturile și autoritatea lui, neluând act de independența Guvernământului, Guvernatorul nevoind să accepte ordinele Centrului. Și acest conflict a fost lichidat — cel puțin oficial — prin intervenția Mareșalului în favoarea Guvernământului. Mareșalul a găsit formula de a pune în practică și de a experimenta o nouă reformă administrativă — care n'a mai venit — ia asupra sa conducerea provinciei, exercitând-o prin delegație, în persoana guvernatorului.

In această ambianță de concepții de guvernare, se reflectează viața administrativă a Bucovinei, mai întâiu de Nord, apoi înglobată întreagă cu județele ei din Sud, cu Hotinul și Dorohoiul.

In această tensiune dintre cele două tendințe, intervine numirea mea ca Primar. Pentru considerente cari îmi sunt străine, guvernatorul Rioșianu retrage la finele lui Iulie delegația de primar D-lui Dr. Lupu, care rămâne numai director la Sănătatea publică și numește primar, pe Colonelul din Jandarmi, Brăescu.

Demiterea din primariat a D-lui Lupu Octavian cu o uzanță puțin cunoscută — D-sa era plecat din localitate, cred la Timișoara — și numirea D-lui Colonel Brăescu, ambele cu dela sine putere și peste capul Ministrului de Interne, adâncește la acea epocă, conflictul dintre Minister și Guvernator.

In realitate, conduceam eu Primăria în calitatea mea de vice-primar, liber rămânând Dl. Lupu Octavian în peregrinările sale prin țară și Dl. Colonel Brăescu în a-și descurca numirea.

In ziua de 1 August sunt chemat la guvernământ unde Guvernatorul, pentru a șterge urmele numirei Colonelului Brăescu (D-sa a funcționat numai două zile), îmi dă ca un expedient de urgență, délegație mie.

Pentru a evada din conflict cu ministerul și pentru a-și păstra autoritatea, Rioșianu solicită telegrafic confirmarea numirei mele, Mareșalului, la Cartierul general al acestuia, care confirmare nu întârzie a sosi câteva zile mai târziu, Rioșianu justificând astfel considerentele alegerii mele și învestiind numirea mea cu suprema voință în stat. Conflictul în jurul primarului de Cernăuți, este astfel definitiv închis.

Cu ziua de 1 August începe zbuciumul meu în scaunul de răspundere, ce l-am deținut, pe care nu l'am solicitat și în care am fost aruncat de împrejurări.

Momentul eroic cum îl cunoaște antichitatea mă așează dintr'o dată în miezul vieței publice a Municipiului, în laboratorul de experimentare al ideologiei rasiale, determinându-mi faptele și controlându-mi conștiința.

PRELUDIU LA DEPORTARE

Dacă crearea Guvernământului în lumina reîntregirii patrimoniului naițonal era o aberație, constituind ea recunoașterea unui provizorat, atunci și mai bizară apare înființarea Cabinetului militar pe lângă acest guvernământ.

Guvernământul creat numai pentru cele două provincii, putea fi socotit cel mult ca un început de descentralizare administrativă, pe care o nouă reformă ar fi preconizat-o; în nici un caz el nu se încadra în sistemul rezervat pentru majoritatea covârșitoare a regatului.

N'am înțeles niciodată care a fost rostul Cabinetului militar pe lângă un guvernământ de esență pur civilă, în totalitatea administrării lui. Mai cu seamă când provincia avea un Comandament militar exercitat de comandantul celei mai înalte autorități militare, de Generalul Comandant al Diviziei. In lipsa acestui comandant, care era în fruntea unității sale pe front, s'a creat în mod interimar un Comandament adhoc al Bucovinei de Nord, sub comanda unui general, ajutat de un întreg stat major și în subordinele căruia stăteau părțile sedentare ale unităților reîntoarse în garnizoană. Mai era la dispoziția puterei administrative și Inspectoratul regional de Jandarmi.

Credința mea este că acest Cabinet militar legitima prezența pe lângă persoana guvernatorului a Maiorului de pe atunci Stelian Marinescu, fost șef de cabinet al fostului Ministru de Interne, General Petrovicescu.

Cu un cuvânt, Cabinetul militar a luat ființă de îndată, asumându-și întreaga conducere a guvernământului. In atribuțiunile lui intrau exclusiv măsurile de mână forte, ca ordonanțe, ucazuri, dispoziții cu caracter restrictiv dar în special chestiunile în funcție de regimul aplicat evreilor.

Toate măsurile luate împotriva evreilor erau dospite, plămădite și frământate în cabinetul militar. Dacă inițiativa, concepțiile, sugestiile veneau din capul autoritar al Guvernatorului sau aparțineau inspirației Directorului de Cabinet, scapă cunoștinței mele. Traducerea în fapt, executarea pe teren, elanul și excesul de zel aparțineau fără îndoială acestui din urmă.

Primăria nu a avut contact cu acest cabinet militar. Primarul n'a fost nici întrebat nici consultat în nici o chestiune, nici evreiască, nici de altă natură .

Primarul era surprins de toate măsurile restrictive întocmai ca și cei interesați.

Intr'o unică ipostasă avea conducerea primăriei contact cu Cabinetul militar şi anume de a lua act „din ordin" de măsura luată de guvernământ, de a se conforma şi ea la paza întocmai a dispoziţiunilor date şi de a încasa repetatele avertismente tot „din ordin", că este indulgentă, tolerantă şi că sabotează voit sau inconştient opera de curăţire de elementele indezirabile în viaţa municipiului. Cu vremea tonul acesta a devenit tot mai agresiv şi mai jignitor pentru a culmina în acuzaţiuni „confidenţiale" că această conducere este „jidovită".

Dar să las să vorbească faptele.

Sub guvernarea lui Al. Rioşianu s'au luat mai multe măsuri împotriva evreilor, aceea de a purta semnul galben „steaua lui David", măsură importată din Bacău, unde un prefect habotnic în a se distinge de evrei o luase cu străşnicie, interzicerea de a face comerţ, interzicerea deplasării lor în provincie şi ţară şi predarea valutei. Sancţiune: lagărul.

Dacă aceste măsuri, cari i-au clasat pe evrei de paria ai societăţii omeneşti, a pornit din gândul guvernatorului sau dacă i-a fost impusă, nu ştiu. Oricum, măsura în sine, a deschis tuturor derbedeilor posibilitate de a-şi bate joc de ei şi a împins pe mulţi la a se deda la acte de brutalitate. A deslănţuit dreptul celui mai tare de a lovi în cel mai slab.

Pe atunci încă nu puteam să spun nici un cuvânt, întrucât purtătorul demnităţii Municipiului era dl. Dr. Octavian Lupu-Strejac, un mult mai bun român ca mine.

Personal am putut să iau atitudine, abia dela înscăunarea mea la Primărie, ca „Primar General", cum mă numea ironic Cabinetul Militar.

Câteva zile după instalarea mea ca primar, am avut ocazia să vorbesc într'o audienţă de lucru cu Guvernatorul Rioşianu, asupra problemelor evreieşti. Decedatul Guvernator îmi cerea să procedez la delimitarea unui cartier de oraş căruia voia să-i dea destinaţie de ghettou. I-am expus punctul meu de vedere net şi i-am arătat enormitatea acestei măsuri medievale, raportată la gradul de cultură a evreimei cernăuţene, i-am documentat că din punct de vedere tehnic, nu pot admite aspectul degradant al închiderei unei părţi de oraş în baricade de sârmă ghimpată şi în îngrădituri de scânduri, Cernăuţii cu aliura lui de oraş occidental refuzând sub aspect edilitar, o astfel de pângărire a esteticului său.

Rioşianu mi-a declarat verbal: „recunosc, ai în totul dreptate, dar ce vrei să fac, când sunt mereu împins de Preşedinţie şi zilnic asaltat la telefon dacă am ghettoul". Larg cum era el în vederile sale europene, mi-a dat dreptate şi pentru ca să adormim vigilenţa Preşidenţiei şi să liniştim impetuozitatea romanizatorilor, cărora le puţea oraşul a jidan, am găsit expedientul studierii ghettoului. Urma să plece în Germania o comisiune prezidată de mine sau alt înalt funcţionar al Primăriei, pentru ca la faţa locului, la Lublin, la Cracovia, la Frankfurt pe Main, să studieze organizarea ghettourilor.

Abstagând de faptul că în acea epocă, mie nu-mi ardea de escursii pe la ghettourile din Germania şi că între timp suferinţa guvernatoru-

lui se agravase, problema înființărei ghettoului la Cernăuți a rămas la proectul de studiere. De altfeliu — în afară de răstimpul dela 11 Octombrie, și până la 15 Noembrie, când ghettoul a constituit mijloc în procedura de deportare — la Cernăuți nu a luat ființă ghettoul, nici sub mine, nici după mine.

I-am atras atențiunea asupra greutăților ce nasc din purtarea semnului de către evrei pentru starea de drept și siguranța publică, dând aceasta, drojdiei inculte ce invadase Cernăuții, mereu prilej de insultă primejdioasă pentru coborîrea prestigiului autorității, chemată a veghea la paza siguranței individuale. Am arătat clar desmățul moral și anarhic care va cuceri strada și păturile ușor de asmuțat. Am rămas cu promisiunea că, după ce va fi frântă aroganța evreilor, va reveni singur mai târziu.

Sub Rioșianu, lagărul ca mijloc de sancțiune, a rămas mai mult teoretic. Lucrurile se schimbă radical după moartea lui, prilejuită în urma unei operațiuni nereușite la 30 August 1941. Cum ar fi evoluat tratamentul evreilor, dacă ar fi rămas în viață, e mare întrebare. Cred că ar fi fost mult mai uman la bunătatea de suflet care îl caracteriza. Rămâne o încercare rușinoasă atentatul asupra memoriei lui, când se voia a-i face culpabil de cele câteva autorizațiuni date de el unor evrei din Cernăuți spre a le înlesni evadarea din iadul ce se pregătea.

Incă în timpul suferinței lui Rioșianu, pentru a nu rămânea guvernământul numai pe seama Directorului de Cabinet, — Secretarul General al Guvernământului fusese izolat numai în lucrările pur administrative — este trimis la Cernăuți ca locțiitor de Imputernicit al Conducătorului, generalul Corneliu Calotescu. Fost secretar general al Ministerului de războiu, colaborator al Mareșalului, originar din Argeș și chiar din acelaș oraș Pitești ca și Mareșalul și ca și Vice-Președintele Consiliului de Miniștri.

Generalul Calotescu oferea toate garanțiile că lucrările vor merge strună în Bucovina.

Nu aflasem de prezența sa în Cernăuți și nici nu m'am prezentat Domniei Sale în audiența de rigoare. Simplu, nu fusesem pus în cunoștință. Intru intenționat în amănunte, pentrucă din acest fapt se pregătea în culisele Cabinetului, pe placul căruia nu fusesem nicicând, punerea mea în conflict cu prezumtivul Guvernator. Am fost chemat abia a doua sau a treia zi, când întreaga funcționărime și celelalte autorități urmau să-i fie prezentate. Impiedicat de vizita unor înalți demnitari străini la Primărie și Mitropolie, am lipsit și dela această formalitate.

Nu ascund impresia ce mi-a făcut-o când l-am cunoscut. A fost foarte atent cu mine, m'a ascultat în expunerile mele, le-a îmbrățișat în totul. Am plecat din Cabinetul său cu convingerea că Generalul este bine intenționat și că voi putea lucra cu el în bună prietenie. La plecare mi-a spus textual: „Domnule Popovici, colaborarea dintre noi să fie întemeiată pe încredere reciprocă și pe cinste. Să nu ne fie rușine a ne uita unul în ochii celuilalt, pentru faptele noastre".

Intrucât posed limba germană, eram invitat mereu de General pentru a fi faţă la conferinţele şi convorbirile ce le avea cu diferiţi demnitari a Reichului, cari erau în trecere prin Cernăuţi, eu îndeplinind deseori funcţiunea de translator. In această ambianţă începe contactul meu cu Generalul Calotescu.

Prima turburare în acest raport nu întârzie însă. Dădusem unui coleg al meu, directorul ziarului Bucovina, un interview cu privire la „nevoile şi realităţile Municipiului", în care, cu temperamentul ce mă caracterizează, arătam greutăţile în cari mă sbăteam şi criticam singur anomaliile ce creiam prin acordarea de locuinţe în rezolvarea miilor de cereri cari îmi sufocau activitatea cealaltă. Admit că era straniu ca un primar — oricât de sincer ar fi — să-şi facă autocritica activităţii sale. Această autocritică îşi avea însă tâlcul ei în invadarea Cernăuţilor de un enorm val de existenţe suspecte, venite să-şi caute căpătuială în oraşul ce urma să fie românizat. Primul venit avea pretenţii de locuinţă numai la centru şi la mobilier luxos. Remarc că refugiaţii nu se întorseseră. Opreliştea de a reveni la căminurile lor, îşi avea poate explicaţia în tendinţa de a schimba din temelie, fizionomia „regională" a Bucovinei.

Acest interview, cu toate că nu privea activitatea guvernământului, a avut darul să irite, poate nu atât pe guvernator, cât Cabinetul militar, care îmi spiona fiece pas. Am dat Generalului explicaţiile personal, atrăgându-i atenţia asupra greutăţilor ce le crează aceşti noi veniţi, cu solicitările lor nesăbuite şi cu atitudinea lor provocătoare, în a ne da lecţie de românism.

Imi rezerv durerea de a le închina un capitol aparte acestor improvizaţi colonizatori, cari au creat în Bucovina o ambianţă foarte grea pentru guvernarea ei.

Dar să mă întorc la subiect.

După moartea Guvernatorului Rioşianu şi învestirea Generalului Calotescu la Guvernământul Bucovinei, problema evreiască trece pe primul plan al activităţii Cabinetului militar.

Se succed măsurile restrictive împotriva Evreilor, într'un ritm de cascadă.

Interzicerea exercitării profesiunii, — medicii evrei având dreptul numai la consultarea pacienţilor coreligionari — închiderea accesului pentru copii şi tineretul evreu în şcolile publice şi interzicerea funcţionării de şcoli particulare. Inchiderea sinagogilor şi caselor de rugăciuni, interzicerea serviciului divin chiar şi la sărbătorile lor cele mai mari. Interzicerea la ghişeele publice (bănci şi poştă) de a plăti evreilor sumele trimise ca ajutoare familiare sau derivând ele din plăţi comerciale ce li se cuveneau. Predarea devizelor sub pedeapsă de moarte, de aparate de radio, maşini, etc. Scoaterea forţată la muncă chiar şi a intelectualilor pe străzi, pieţe publice, localuri, cazărmi, etc., fără drept la vreo remuneraţie.

Rechirarea de mână specializată în industrii şi alte întreprinderi ale Statului sau particulare, cu plata unei sume minimale, din cari mai trebuiau să cedeze 30%, serviciului de românizare. Eliminarea din dreptul la cartelă, plata oficial dublată, la pâine. Interzicerea ac-

cesului în pieţele de aprovizionare. Limitarea circulaţiei la numai trei ore pe zi între 10—13. Şi câte alte îngenuncheri, de cari nu-mi amintesc.

Internarea în lagăr nu mai este măsură represivă pentru cea mai mică abatere, dar ajunge sistem organizat draconic. Lagărul şi Curtea Marţială în plină activitate. Evreimea era îngrozită, iar românii de bine, rămâneau uluiţi în faţa acestei cascade de prigoană. După principiul exempla trahunt, încep şi alţi capi de autorităţi în toate compartimentele publice, a se lua la întrecere cu guvernământul.

Intreaga gamă de impilări, este urcată şi coborîtă sadic până la măsura degradatoare nu de naţie, dar de umanitate, eliminarea evreilor din spital şi sanatorii. Culmea o constitue eliminarea din Casa de alienaţi a nebunilor chiar şi celor furioşi, şi cazarea lor într'o promiscuitate, într'un hal de murdărie de nedescris şi într'o îngrozitoare sărăcie. Indobitocirea acestor nenorociţi, era demnă de pana lui Dante. O psihoză de nebunie cucereşte creerul atâtor factori de răspundere, le diformează mentalitatea şi îi face complici la ruşinea înscrisă de nişte inconştienţi in istoria neamului nostru.

E straniu cum de evreii au rezistat tuturor acestor şicane, urmăriri şi impilări. Nici o răbufnire de revoltă, nici o împotrivire, nici un act cu caracter de sabotare, nici un murmur. Intr'o resemnare în soarta lor milenară, într'o dăruire mistică tragediei, îşi purtau ca nişte umbre fugărite de furii destinul lor. In cari rezidii umane îşi are refugiu suferinţa, va rămâne pururi o enigmă.

O singură oază în Cernăuţi unde cetăţeanul evreu poate să-şi plângă durerea, unde i se respectă dreptul la petiţiune, unde i se recunoaşte chinul foamei, dreptul la pâine şi la viaţă, unde i se plăteşte regulat, pensia, unde i se dă posibilitatea de muncă, unde i se dau ajutoare anonime, unde nu este brutalizat şi unde i se respectă suferinţa, este Primăria Municipiului. Ca şi în templele antice, porţile îi stau deschise fiecăruia, pentru a se refugia de prigoană, pentru a-şi odihni sufletul martirizat, pentru a bea nădejde şi încurajare. Primarul le-a plătit cu vîrf şi îndesat, toate aceste evadări din sălbătecia contemporană.

In ziarul „Bucovina" intrat pe mâna Directorului Propagandei şi care era oficiosul guvernământului, se strecurau ironii malitioase la adresa mea. Populaţia evreiască era numită, în derîdere „Poporul lui Traian".

Atitudinea mea era alimentată nu numai de o concepţie etică, dar ea îmi era dictată de conştiinţa că în acest fanal de patimă, nu am voie să fiu mistuit şi că numai astfeliu voi crea suportul moral în care se va oglindi cândva poate iertarea unora, sigur însă nevinovăţia majorităţii neamului meu.

Nu pentru mine reclam onoarea de a fi fost om. O reclam pentru întreg aparatul funcţionăresc al Primăriei, care mi-a împărtăşit simţirile şi care, sub conducerea mea, nu s'a pretat la nici un act de josnicie şi s'a dovedit a avea suflet.

Rămâne unic faptul că sub primariatul meu, serviciul financiar nu a evacuat pentru neplata chiriei pe nici un evreu şi a plătit funcţio-

narilor săi regulat pensia, sfidând ordinele guvernământului. Că după mine a fost altfeliu, nu mă priveşte.

Explicabil că această atitudine a mea, nu era de natură a consolida raportul meu cu guvernatorul care se înstrăina mereu de mine, fără a avea curajul a provoca desnodământul. Nu odată, văzându-i atitudinea rezervată, după discuţii în cari căutam a-l determina să mai potolească zelul Cabinetului militar, i-am pus la dispoziţie situaţiunea mea de primar pentru a nu-i crea greutăţi, dar Generalul evita hotărîrea, pentru a-mi spune odată ritos: „lasă-mă Domnule cu demisiile D-tale, recunosc că munceşti, mă tem chiar să nu-ţi fie odată prea mult şi să nu pleci; nici nu aşi avea omul cu care să te înlocuiesc". Şi totuşi, de câteori nu eram hotărît să plec, dar m'au reţinut nenorociţii a căror nădejde mai eram, m'au reţinut bucovinenii al căror singur exponent eram în treburile publice. Bun, rău, dar eram

In această atmosferă de tensiune surdă între guvernământ şi Primărie se îngrămădesc norii primejdiei asupra evreilor din Cernăuţi. Faţă de mine nici un cuvânt, nici o aluzie de ceeace se punea la cale.

Dar din culisele Cabinetului militar se strecurau în şoaptă svonuri, cari de cari mai alarmante. Interesant cum evreii erau cei mai bine informaţi şi îngrijoraţi cerşeau dela mine salvare Desperaţi îşi ancorau nădejdile în curajul meu civic, crezând în minunea salvării. Cred că instictul le prevestea primejdia.

In una din zilele lui Septembrie, cred 29, am fost chemat la guvernământ la o conferinţă privind din nou ghettoul. Aici în cabinetul guvernatorului erau de faţă între alţii şi reprzentanţii Serviciului de siguranţă, între cari şi un emisar al Siguranţei generale în persoana unui domn Stănescu, Consilier de Curte de Apel, în uniformă de locotenent, subdirectorul de mai târziu al Siguranţei generale.

Guvernatorul mi-a cerut să-i fac o propunere concretă, de feliul cum primăria înţelege rezolvarea ghettoului. Am expus pe larg specificul evreilor din Bucovina, cultura lor, contribuţia lor la ridicarea oraşului sub regimul austriac, aportul lor în domeniul comerţului, industriei, meseriilor, al medicinei, al artelor şi al magistraturei, precum şi în câmpul altor îndeletniciri intelectuale. Am relevat în special contribuţia lor sub regimul românesc şi voinţa lor de asimilare, am disecat curentele vieţei lor politice, evidenţiind colaborarea lor tipică cu partidele de guvernare. Cu un cuvânt, am analizat întreaga lor valoare, în lumina calităţilor ca şi a defectelor lor.

In concluzie, eram împotriva ghettoului. Temându-mă însă de mai rău — eram conştiu că sunt în minoritate cu vederile mele, — am făcut oarecari concesii. Am fost solicitat de Guvernator a-i înainta un proiect de ghettou, aşa cum l'aşi accepta ca Primar al Municipiului. Informat fiind că şi Germanii împing prin consulenţii lor dela Legaţiune, la soluţionarea grabnică a înfiinţării ghettoului şi cum într'o conferinţă anterioară, luasem act de sistemul pe care îl preconizau ei, am făcut retuşări tuturor sugestiilor cari alimentau pe această cale guvernământul şi am alcătuit un proiect, pe care, ca rezumat al discuţiunilor purtate, l'am înaintat încă în acea seară.

Guvernatorului. Trebuia să plece cu el şi probabil şi cu altele la Bucureşti, pentru a le supune, spre examinare, Mareşalului. Eram încredinţat că va fi acceptat proectul meu, mai ales că dela consulentul guvernământului în persoana unui ministru Pflaumer, aflasem că Mareşalul ar fi dispus la îndulcirea sistemului de ghettou preconizat la Cernăuţi. Credeam că, soluţionată fiind problema ghettoului, care obseda oficialitatea şi o cerea strada, se va încheia capitolul măsurilor luate împotriva evreilor. La o deportare masivă a lor, nici prin gând nu-mi trecea.

Zece zile de linişte au premers deslănţuirei furtunei.

DEPORTAREA

Evacuarea evreilor, cum ea a fost numită de oficialitate, eu o numesc deportare. Să ne înţelegem. Evacuarea dela „vacuum" înseamnă ridicarea, în masă sau parţială, a populaţiunei unei părţi de ţară sau a unei localităţi, primejduită de operaţiuni militare, de sinistre ca foc şi apă, de epidemii şi alte cauze fortuite. Evacuarea înseamnă punerea la adăpost a populaţiunei în faţa furiei duşmanului, în faţa deslănţuirei elementelor, este grija de a o feri de distrugere şi pentru a păstra cât mai mult, vitalitatea acelei populaţiuni. Ea este dictată de interese pur egoiste ale colectivităţii, de interese morale şi etice. Ea poate fi dictată, în anume cazuri şi de interese politice. Evacuarea cuprinde îndeobşte întreaga populaţiune sau numai o parte a ei, indiferent de diferenţierea de sânge, religie sau ideologie. Ea se mişcă numai în hotarele teritoriului de suveranitate al statului. In cazul când această evacuare este nevoită a se opera pe teritoriu străin, atunci ea apelează la dreptul vremelnic de azil, pentrucă ea este în esenţă provizorie.

Evacuarea nu cunoaşte la temeiul ei ura, ci dimpotrivă, dragostea de semen.

Evacuarea evreilor din Bucovina şi alte părţi ale Ţării, nu-şi are sorgintea în nici unul din considerentele de mai sus. Dimpotrivă, ea este determinată de ură, se operează din cuprinsul teritoriului naţional pe un teritoriu inamic, având unic scop de a se desbăra de ei pe această cale pretins mai umană, având însă sub premisele în cari s'a înfăptuit, unicul ţel: distrugerea lor.

Şi în acest caz ea îmbracă caracterul tipic al deportării. Deportarea înseamnă smulgerea din mijlocul unei colectivităţi a unei anume categorii de populaţie şi împotriva voinţei ei, înseamnă părăsirea ei definitivă, înseamnă aruncarea ei ca un balast inutil peste bord, înseamnă pedeapsă. Iată dece numesc eu acea evacuare, deportare.

In ziua de 9 Octombrie 1941, a pătruns la Cernăuţi vestea că ar fi fost ridicaţi evreii din Nordul Bucovinei, cari fuseseră concentraţi în lagărele din Storojineţ, Vijniţa, Văscăuţi şi Lujeni şi îmbarcaţi cu destinaţia către Nistru. A doua zi în 10 Octombrie parvine ştirea de operaţiuni similare în Sudul Bucovinei la Câmpulung, Homor, Rădăuţi şi Suceava.

Amănunte lipseau. Se spunea numai că au fost ridicaţi din casele

lor, strânşi şi îngrămădiţi înspre punctele de adunare, pentru a fi îmbarcaţi în trenuri, cari aşteptau sub presiune. Operaţiunea ar fi fost ordonată direct dela Centru iar cu executarea ei, împuterniciţi prefecţii de judeţe. Vaerul de jale ce ce străbătea până în capitala provinciei pe diferite căi, a ţintuit în prostaţie pe toţi oamenii de bine. Intervenţiile fruntaşilor din judeţe erau rău văzute. Cruţarea unuia sau altuia, pentru care intervenea protestul populaţiunei, se făceau de guvernământ, la cazuri în adevăr cari eşiau din comun şi se făcea anevoie mare. Au fost ridicaţi oameni de valoare cari îşi câştigaseră merite pentru judeţ, oameni cari şi-au avut un rost în viaţa lui. Ridicarea s'a făcut în masă, cruţarea sporadică şi numai la intervenţia chiar a Prefectului. Stăruinţele fruntaşilor autohtoni nici nu erau luate în considerare.

In acea zi de 10 Octombrie, am fost chemat la Guvernământ, unde guvernatorul Calotescu mi-a pus în vedere să iau măsuri pentru ca brutăriile să coacă mai multă pâine, pentru a aproviziona populaţia evreiască ce trebue să intre în ghettou şi pentru ca la îmbarcarea ei în trenuri, să pot da câte 4 pâini de om.

Aici în cabinetul Guvernatorului, am aflat că se hotărîse deportarea în masă a evreilor din Cernăuţi. In acelaşi timp am aflat şi amănuntele cari priveau strângerea lor în ghettou, măsurile de a se pune în seama Statului, în siguranţă, avutul mobil abandonat în locuinţe, ridicarea obiectelor de valoare ce le-ar avea asupra lor, schimbul banilor, apoi îmbarcarea în trenuri de câte 50 vagoane, cu plecare sub pază militară, către punctele de frontieră Atachi şi Mărculeşti, pe Nistru şi împărţirea lor în judeţele Transnistriei.

Am rămas înmărmurit. Am putut doar să îngân Guvernatorului, atât: „aici aţi ajuns, Domnule Guvernator?", la care dânsul îmi răspunde :„ce să fac? E ordinul Mareşalului şi aici sunt şi delegaţii Marelui Stat Major". De faţă erau Generalul Topor, marele pretor al Armatei şi un domn Lt. Colonel Petrescu din Statul Major.

Eram în total patru persoane afară de Maiorul Marinescu, care intra şi eşia cu rapoarte şi acte la semnat.

E vie încă în mintea mea, scena ce s'a desfăşurat între noi, pentrucă ea a fost dramatică şi pentrucă neputându-mi stăpâni revolta, am avut eşiri violente — recunosc puţin uzitate între un Primar şi Guvernatoru său, împuternicitul direct al Mareşalului.

I-am atras mai întâiu atenţia asupra faptului răspunderei cu care se încarcă personal în istorie, i-am arătat consecinţele ce decurg pentru noi pe tărâmul internaţional, i-am zugrăvit greutăţile ce le vom întâmpina la conferinţa păcii, când România se va prezenta în faţa areopagului popoarelor civilizate. N'am cruţat nici un argument, pentru a-i dovedi enormitatea pasului ce e pe cale a-l comite. Am vorbit de umanitate, de omenie, de blândeţea tradiţională a românului, de barbarie, de cruzime, de crimă, de ruşine. Am evocat toate virtuţile strămoşeşti, am înfierat sadismul rasial. Am evocat ruşinea Spaniei, care nu poate şterge din istoria ei, prigoana împotriva evreilor dela 1492, sub Torquemada. Textual i-am spus: „Domnule Guvernator, revoluţia franceză care a dat omenirei dreptatea şi libertatea, a costat

numai 11.800 victime, pe când D-ta trimiţi la moarte în pragul iernei peste 50.000 suflete". Arătând cu mâna înspre Generalul Topor şi Colonelul Petrescu, i-am spus: „Domnii se vor instala peste câteva zile la Dragomir Niculescu şi-şi vor freca mâinile, de ce mare ispravă au făcut în Bucovina, dar D-ta rămâi aici Guvernatorul unei provincii ce ţi-a fost dată întreagă în pază şi grijă. Nu ai voe să primejdueşti viaţa nici unuia. Cum vrei să intri în istorie, alături de Robespiere? Eu unul nu voiesc ca istoria să-mi pângărească numele. Gândiţi-vă ce faceţi. Mai aveţi timp. Luaţi contact cu D-nul Mareşal şi rugaţi-l Domnia Voastră, Guvernatorul, să renunţe cel puţin până la primăvară la această măsură". Vorbeam numai eu ca un inspirat şi tremuram de emoţie. Toţi în picioare. La birou asculta împietrit Guvernatorul, rezimaţi de sobă ceilalţi doi. După un moment de adâncă tăcere, Guvernatorul: „Domnule Popovici, acestea le spuneam şi eu Domnilor, am aceaşi teamă, dar D-nii sunt trimişi anume pentru a supraveghea executarea ordinului; să mă mai gândesc". In acel moment mi se adresează Lt. Colonelul Petrescu: „D-nule Primar, cine va scrie istoria, jidanii? Eu vin să-ţi plivesc grădina de neghină şi D-ta te opui?" I-am răspuns tăios: „D-nule Colonel, grădina mi-o plivesc singur, iar în ce priveşte istoria nu o vor scrie numai jidanii, că nu e lumea numai a lor, o vor scrie istoricii tuturor popoarelor, vom scrie chiar noi şi mai degrabă decât crezi. Mă tem că vei citi încă Domnia Ta, istoria la care vrei să contribui". Atunci încă nu bănuiam că voi fi nevoit să ies din anonimat şi să contribui singur, la istoria tragediei ce s'a consumat.

In această atmosferă încărcată, intră în cabinet Generalul Vasile Ionescu. Negru la faţă, mâhnit şi frânt sufleteşte, după ce ne salută pe toţi, se adresează Guvernatorului: „Eu zic să n'o faci D-nule General. E porcărie ce intenţionăm a face. E păcat, e mare păcat. Mai bine nu veneam în Bucovina să fiu martor la atâta sălbăticie". Guvernatorul a ezitat şi şi-a luat timp de răsgândire.

Când am eşit din cabinetul Guvernatorului, am plecat împreună. Generalul Ionescu şi cu mine. Coborînd scările îmi spune: „Eu i-am refuzat categoric, le-am cerut ordine scrise, dar n'au voit să mi le dea. Inchipueşte-ţi, n'au ordin scris. Spun că astfel de operaţiuni se fac numai verbal, ca să nu rămâe dovadă. Trăiene! Să căutăm să-l convingem pe Calotescu să nu facă prostia, căci e ruşine. Dealtfel cred că i-am scuturat noi conştiinţa. Las'că mai vorbesc cu el după prânz".

Cu teama în suflet că nu va izbuti şi cu nădejdea că poate tot s'ar putea să-l convingă, am plecat spre Primărie.

Aici, cabinetul meu plin de fruntaşii evreimii din Cernăuţi, cari aşteptau crispaţi în grijă, cuvântul salvator. Oraşul era în fierbere. Sosiseră două batalioane de jandarmi din Bucureşti şi vestea prevestitoare de urgie, se răspândise fulgerător.

Nu puteam să le spun nimic asigurător, mut priveam la sbuciumul lor, cărora instinctul lor le spusese totul. Rămasul lor bun de mine, a fost impresionant. Mi-au mulţumit pentru totul ce făcusem pentru ei, mi-au jurat că la toate popasurile de suferinţă îşi vor aduce aminte de mine, ca la singurul om care a avut înţelegere pentru du-

rerea lor şi că amintirea lor de Cernăuţi va fi legată şi de pomenirea mea. Au plecat din biroul meu podidiţi de lacrimi, ca la prohodire.

In birourile Primăriei, linişte de moarte a cuprins întreaga funcţionărime care, din înfăţişarea mea, descifrase tragedia ce se punea în mişcare. La toţi li era conştiinţa sguduită. N'a fost unul care să aprobe măsura deportării. Cinste lor şi recunoştinţa mea, pentru solidaritatea lor cu mine.

Mărturisesc, în acea zi nu am mai fost capabil de concentrare în muncă. Eram epuizat, îngenunchiat sufleteşte şi fiziceşte. Ca să nu fiu martor şi părtaş la tragedie, m'am hotărît la demisie, ceeace am comunicat intimilor mei. Toţi m'au desfătuit categoric, pe considerentul că aceasta ar fi apă la moara celor cărora le stau în cale, că aşi aduce în public dovada injuriei cu care mă stigmatizau romanizatorii că sunt jidovit, că ar fi laşitate din parte-mi a-i părăsi tocmai în ceasul lor de expiere şi că în definitiv mai am de apărat şi cealaltă populaţiune de şicane şi alte coborîri morale. Nu ştiu nici astăzi, dacă am făcut bine că le-am ascultat sfatul şi am rămas.

DRUMUL SUFERINŢEI

Dimineaţa zilei de 11 Octombrie, zi rece, umedă, tristă ca şi vălul din sufletul atâtor nenorociţi, priveam de pe fereastra dormitorului, la fulgii de zăpadă timpurie şi nu-mi venea să cred ochilor. Pe străzile din faţa ferestrei, un pohod întreg de omenire în pribegire. Moşnegi ajutaţi de copii, femei cu prunci în braţe, infirmi târându-şi trupurile schiloade, toţi cu buccele în mână, valizii cărând în cărucioare sau roabe sau în spinare, cufere legate în pripă, aşternut, boarfe, haine, se îndreptau în pelerinaj mut înspre valea de suferinţă a oraşului, înspre ghettou.

Mi-am dat seama că s'a pus în mişcare roata nenorocului lor. M'am îmbrăcat şi am grăbit la Primărie. Pe drum plâns de femei, scâncet de copii, murmur de bătrâni, lacrimi şi iarăşi lacrimi, unele curgând şiroaie, altele uscate pe obrajii de suferinţă, altele prelingându-se anonim în bărbile cărunte.

„Jidovimea fusese scoasă din bârlogurile ei" şi hăituită, ca sălbăticiune înspre ţarcul ei de poticnire.

La Primărie o forfotă mare. Vice-primarul Popp, un om de inimă şi suflet ales, în plină activitate. Alcătuia tablourile de funcţionari cari, din ordinul guvernământului, trebuiau puşi la dispoziţia Directoratului Românizării, pentru inventarierea averei „abandonate" şi sigilarea locuinţelor. Echipele urmau să fie alcătuite la Românizare şi în asistenţa organelor de poliţie, repartizate pe cartierele oraşului.

Am înţeles atunci că procedura fusese studiată şi că aplicarea pe teren meditată din vreme.

Am grăbit la Comandamentul Militar, unde Generalul Ionescu, nedormit şi impresionat, mi-a comunicat cele întâmplate, punându-mi la îndemână ordinele primite. Fusese chemat către orele 22 seara la Guvernator, unde i s'au înmânat ordinul de evacuare, programul strângerei evreilor în ghettou, încunoştiinţarea ce trebuia pusă în ve-

dere evreilor, regulamentul asupra funcţionării ghettoului şi ordonanţa 38 a Guvernatorului.

Mi-a povestit cum s'a executat de ele până în prezent şi mi-a relevat cu ce punctualitate şi demnitate, se achită evreimea, de obligaţiunile ce i-au fost impuse.

Am răsfoit în grabă instrucţiunile şi când am cetit în regulamentul asupra funcţionării ghettoului: brutăriile vor funcţiona sub auspiciile Primăriei, iar pieţile vor funcţona prin grija ei, am grăbit din nou la Palatul Municipal pentru a lua măsuri ca aprovizionarea cu pâine, alimente şi mai ales lapte pentru copii, să nu stagneze. Acesta era deocamdată rolul, pe care mi-l rezervase providenţa, prin grija Cabinetului militar.

Numai cine cunoaşte topografia oraşului Cernăuţi, poate să-şi dee seamă din delimitarea prevăzută în „încunoştiinţare", ce minimă porţiune fusese rezervată drept ghettou, în care populaţiunea evreiască era „invitată" sub pedeapsa cu moarte, a intra până la ora 18. In acest cartier, care putea cuprinde la mare înghesuială cel mult 10.000 oameni ca într'un bâlciu, trebuia să încapă peste 50.000, nesocotind populaţiunea creştină care locuia în el. Denumirea de ţarc îmi aparţine de atunci şi până astăzi.

Capacitatea de cazare era minimă. Chiar dacă camerile disponibile trebuiau să cuprindă până la 30 şi mai mulţi indivizi, partea cea mai mare a fost nevoită a se adăposti în coridoare, poduri, beciuri, şoproape şi unde găseau refugiu de ploaie şi zăpadă. De condiţiile de higienă nu mai vorbesc. Lipsă de apă potabilă salubră; fântânele existente insuficiente. Remarc că oraşul era în suferinţă, două din cele trei uzine de apă, fiindu-i distruse. Un miros de sudoare înăcrită, urină şi fecale, de umezeală igrasioasă, a pus stăpânire pe cartier, diferenţiindu-l de restul oraşului. Exact mirosul concentrat al unui ţarc de oi, pe întinsuri de păşune verde. E de mirare cum de n'au izbucnit molimi, cari să primejduiască oraşul întreg.

Surprinzător cum a fost de îndată încercuit aproape ermetic ghettoul cu sârmă ghimpată, cu porţi de lemn la eşirile lui principale şi cu pază militară.

Nu ştiu dacă a fost scopul, dar efectul s'a văzut: mulsoarea oficială şi neoficială a proscrişilor. Ghişee ale Băncii Naţionale, au fost înfiinţate pentru schimbul obligatoriu al valutei naţionale în ruble, pentru ridicarea valorilor, a bijuteriilor şi altor obiecte de valoare.

E straniu cum de o instituţie aşa de serioasă şi prima instituţie bancară din ţară, s'a putut preta la jăcmănirea unei populaţiuni care a contribuit la prestigiul valutar al ţării.

Această mulsoare oficială, dură, rece, brutală, dar în aparenţă legală.

Dar să ne oprim la cealaltă neoficială, admisă tacit de întreg sistemul deportării, la care s'au pretat simandicoase personagii, cu nimb în societate, şi cari au dat corolarul de ruşine întregei operaţiuni. Cu toate că aliniatele 3 şi 4 din regulamentul asupra ghettoului, sunt categorice în senzul că nimeni nu poate intra în ghettou fără prealabila autorizaţie a Guvernatonului, totuşi nimeni nu ţine seamă

de aceste dispoziții și de a doua zi, se pune în mișcare un pelerinaj înspre ghettou, de femei din toate straturile sociale, de cunoscuți samsari intelectuali, cunoscuți publicului cernăuțean, de persoane „bine" din toate păturile și profesiunile sociale, hiene cari adulmecau cadavrele sufletești ale acestor nenorociți.

Sub pretext că sunt bine cu Guvernatorul, cu Comandantul militar sau cu primarul, începe jăcmănirea lor pe scară mare, de tot ce aveau asupra lor mai de preț, ca monede de aur, bijuterii, pietre scumpe, covoare, blănuri, stofe, alimente de preț (ceai, cafea, ciocolată, cacao) pentru a putea mitui sau a se „revanșa", față de acei ce aveau de spus un cuvânt de salvare sau a determina o „exceptare dela evacuare". Traficul de influență e în plină floare. O altă categorie de hiene sunt prietenii samariteni, care se oferă benevol a pune la adăpost toate aceste bunuri, de a le feri de furt, de luare cu forța, pentru a le păstra până la întoarcere sau pentru a le încredința familiilor sau cunoscuților rămași în țară.

Indivizi pe cari nu i-a mai văzut Cernăuții, curg din toate unghiurile țării, să se procopsească din tragedia umană.

Dacă deportarea în sine cu procedura ei premergătoare, a fost o monstruozitate, apoi exploatarea aceasta a desnădejdii, le-a întrecut pe toate. A fost cea mai rușinoasă coborîre a eticului în om. Până la ce adâncuri de mocirlă morală poate lăcomia să coboare pe om, e de necrezut.

Și aceasta, numai datorită sistemului de selecționare preconizat de guvernământ și nu celui de eliminare, preconizat de mine, în amintitul proect de ghettou dela 29 Septembrie.

Brutalitatea unei măsuri n'a fost nici măcar în stare să ne cruțe de rușinea cu care ea s'a tradus în fapt,

SELECȚIONAREA SCLAVILOR ALBI

A doua zi, Duminecă dimineață 12 Octombrie, am fost invitat de guvernator la o conferință a tuturor capilor de autoritate, conferință ținută la Guvernământ. De față erau 18 persoane: Directorii generali din fruntea diferitelor departamente, Primul Președinte al Curții de Apel, Procurorul General al Curții, Comandantul militar, Șeful Siguranței publice, Prefectul Județului, delegații Marelui Stat Major, Directorul Cabinetului militar și Primarul.

Aici am fost puși de către Generalul-Guvernator în cunoștință oficială asupra faptului consumat de strângere a evreilor în ghettou și hotărîrei luate de a-i deporta în masă.

Guvernatorul ne-a cerut a ne expune părerea și a formula propuneri ce am avea eventual de făcut. Din discuții au evadat dela început Primul-Președinte și Procurorul General al Curții, pe considerentul că nu au autorizațiunea Ministrului de resort de a participa la conferințe cu astfel de caracter și că magistratura trebue să fie ferită de participare la măsurile de guvernământ și cele administrative.

Este cazul ca să evidențiez un adevăr care onorează magistratura noastră. In toate chestiunile privitoare pe evrei, ea nu a avut nici

un amestec nici direct, nici indirect. A fost departe de toate pasiunile cari s'au aprins în jurul acestor măsuri, iar în instanţă, evreii au avut acelaşi tratament ca fiecare justiţiabil, întocmai cum l-a avut mai înainte, fără nici o deosebire. Justiţia noastră nu a prigonit pe evrei, ba dimpotrivă, în aplicarea legiuirilor rasiale a arătat foarte mare indulgenţă.

Nu interesează cine din cei prezenţi au aprobat sau au desaprobat hotărîrea deportării. De reţinut este numai faptul că, sterpi în curaj civic, nimeni nu a avut tăria de a protesta împotriva unui atare act, cu consecinţe în istoria unui neam.

Mă provoc la mărturia tuturor celor prezenţi şi cari toţi sunt în viaţă, că am fost singurul care, când mi s'a acordat cuvântul, ridicat în picioare am expus pe larg problema evreiască în lumina vremurilor pe cari le trăim, în ambianţa de ură rasială care pe noi Românii nu are voe să ne angajeze în răspunderi, fiind un popor prea mic, am arătat meritele vii ale lor, contribuţia lor meritoasă la desvoltarea economiei ţării, aportul ce l-au adus în toate domeniile de cultură şi muncă şi in numele meu personal, cu calitatea de Primar al Municipiului, am protestat împotriva acestui act.

Am cerut graţie pentru cei dăruiţi bisericei prin botez, arătând că furăm temeiurile ei, misionarismul fiind cheia de boltă a creştinismului. Am cerut cruţarea pentru cei juruiţi culturei profunde şi artelor frumoase. Am cerut recompensă pentru cei cari au binemeritat recunoştinţă dela neam, pensionari, ofiţeri, invalizi. Am cerut păstrarea maeştrilor, în toate ramurile de industrie. Am cerut, în slujba umanităţii, exceptarea medicilor. Am cerut pentru opera de reconstrucţie, inginerii şi arhitecţii. Am cerut pentru cinstirea intelectului şi civilizaţiei, magistraţii şi avocaţii.

Iarăşi nu interesează cine m'a combătut şi cu cari argumente am fost combătut.

Rezultatul a fost că Guvernatorul a acceptat în parte expunerea mea şi de faţă cu toţi, m'a autorizat a alcătui un tablou de cei cari, prin prizma considerentelor de mai sus, au binemeritat recunoştinţă dela neamul nostru. Am fost limitat în acest tablou la maximum 100—120 persoane.

Când am părăsit şedinţa, fusesem tacit ostracizat şi de oficialitate ca „jidovit". Cu sentimentul de înjosire, prin atitudinea mea care numai românească nu li se părea domnilor, am plecat din palatul Guvernatorului, în suflet cu satisfacţia că am salvat o infimă parte dela pierire.

La alcătuirea tabloului am consultat pe Românii de bine, cari prin trecutul lor chezăşuiau obiectivitatea şi imparţialitatea alegerii. E adevărat că tabloul înaintat de mine guvernatorului, a fost aprobat în întregime, fără nici o ştergere sau obiecţiune.

Intre timp se scurg zilele de 12, 13 şi 14 Octombrie, cu pregătirile de îmbarcare a evreilor în trenuri.

Intimii mei ştiu şi astăzi că între timp nu am stat cu mâinile încrucişate. Nu este oportun încă pentru ca să arăt prin ce mijloace şi cu ajutorul cui am încercat să influenţez indirect voinţa Mareşalului,

pe care încă nu-l cunoşteam şi care era aşa de departe de Cernăuţi. Strădania mea a fost însă încununată de succes, pentrucă în după amiaza zilei de Miercuri 15 Octombrie, Mareşalul Antonescu în convorbire telefonică cu Guvernatorul, a consimţit la o retuşare a deportării masive, ordonând exceptarea dela evacuare, a unui lot de până la 20.000 suflete, în care număr să intre toate categoriile asupra cărora atrăsesem atenţiunea în conferinţa administrativă de Duminică şi asupra cărora avizasem, prin intermediul unor factori de absolută greutate.

Aşa s'a ajuns la oprirea în Cernăuţi, a unui număr de cca. 20.000 evrei. Că această oprire nu era pe placul străzii şi improvizaţilor romanizatori, nu importă.

Efectul îmi dăduse putere nouă, pentrucă confirma din scaunul celei mai înalte răspunderi în stat, atitudinea mea de până acum. Trebue să admită oricine, era un început de mare biruinţă morală.

In după amiaza zilei de 15 Octombrie, pe când aşteptam împreună cu Generalul Ionescu şi Consulul General Schellhorn în anticamera Guvernatorului, se deschide uşa dela biroul lui şi Maiorul Marinescu ne întâmpină: „Bine că sunteţi aici, căci D-nul Guvernator a întrebat de D-voastră". Intrăm la Generalul Calotescu care ne comunică textual: „Domnilor, tocmai am terminat convorbirea cu D-nul Mareşal, care a admis rămânerea la Cernăuţi a unui lot de până la 20.000 evrei. Nu mă pot ocupa de selecţionare, întrucât nu cunosc elementele şi necesităţile. Vă autoriz pe D-voastră Domnule General, Domnule Consul general şi pe D-ta D-nule Primar, să procedaţi la această triere. Cunoaşteţi oamenii, unul ca localnic şi ca primar, celălalt ca fost prefect şi trăit ani dearândul la Cernăuţi, iar Dl. Consul în interesele ce le-ar avea Reichul pentru economia provinciei. Procedaţi de urgenţă la întocmirea tablourilor de cei cari trebue să rămână, luaţi contact şi cu Dl. Pavlescu dela Românizare, pentru ca să nu stagneze industria. Vă dau răgaz patru zile, în care timp suspend transporturile. (Intre timp din seara zilei de 13 Octombrie se puseseră vreo trei trenuri în mişcare). Aveţi puteri discreţionare. Eu îmi rezerv dreptul procentajului şi al semnăturii personale a autorizaţiunilor, indiferent câte ar fi ele."

Pe Consulul Schellborn l-am eliminat chiar de îndată, el singur nevoind să accepte această onoare, atrăgând atenţiunea Guvernatorului că nu poate să angajeze în chestiuni cari privesc numai statul român, pe un reprezentant oficial al unui stat străin. Şi astfel am rămas numai noi doi, Generalul Ionescu şi cu mine.

Acestea fiind zise iar noi concediaţi, începe noua etapă în acţiunea de deportare: selecţionarea sau oficial, trierea.

In clipa când ne-am despărţit de Guvernator, amândoi satisfăcuţi de întorsătura care au luat-o lucrurile, nici nu bănuiam ce muncă uriaşe ne aşteaptă şi ce mare răspundere a fost prăvălită asupra noastră. Generalul Ionescu şi cu mine, ne-am complectat şi ne-am înţeles de minune. Afirm aici, nici un moment colaborarea noastră nu a fost turburată de vreo neînţelegere, în tot cursul lucrărilor. Dealtfel partea mare de muncă o avea D-sa, eu fiind reţinut de lucrările primăriei. La primărie am fixat jaloanele activităţii noastre.

Mai întâiu, în lipsă de tablouri oficiale de recensământ, pe categorii, pe diferite meserii, profesiuni, ocupațiuni intelectuale sau manuale, am căzut imediat de acord, ca acestea să și le facă singuri evreii, cari se cunoșteau mai bine în de ei și cari își aveau capii lor de bresle, președinții corporațiilor și corpurilor din cari făceau parte. In acest scop am hotărît convocarea la sediul primăriei a Comunității evreești, pentru a-i pune în vedere, efectuarea cât mai rapidă a acestor lucrări. Pentru ca selecționarea să se facă într'un spirit de cât mai mare dreptate, echitate și obiectivitate, am crezut de bine să convocăm fruntași ai vieții publice din Cernăuți, pentru ca împreună cu ei, să împărțim răspunderea, sub aspectul valorii și al suspiciunei intrinsece a lucrărilor.

In ce măsură au înțeles D-nii convocați să ne ajute, unii nevoind să înțeleagă că măsura reținerii a fost dictată de Mareșal în considerarea unor mai înalte comandamente ale nevoilor în industrie și refacere, alții crezând că noi am fi autorii hotărîrei de deportare, toți la un loc criticând persoana Mareșalului, unii pentru blândețe, ceilalți pentru câinie, aceasta intră în apanajul suferințelor noastre personale. Am fost nevoiți după două zile să ne dispensăm de acest fel de a vedea în colaborare, care numai ne îngreuia opera.

Pentru lucrările propriu zise de birou, confecționarea tablourilor, verificarea lor numerică, sortarea lor, evidența, complectarea formularelor, eliberarea autorizațiunilor, ducerea la semnat și predarea lor serviciului de pază a ghettoului, pentru toate aceste și câte altele lucrări de amănunt, Comandamentul militar a pus la dispoziție un aparat de 48 grade inferioare, teteriști, ofițeri și subofițeri, lucrările păstrându-și caracterul executărei unei hotărîri militare.

Primăria prin mine, a pus la dispoziția acestor lucrări, sala cea mare a Primăriei cu birourile vecine, aceasta pentru a avea îndeaproape control, aceste lucrări și pentru a fi scutit de desele deplasări la Comandamentul militar, unde ele de drept ar fi trebuit să fie executate și pentru a putea interveni de urgență când nevoia o va cere.

Singurii civili în aceste lucrări, au fost Primarul, vice-primarul, secretarul general, șeful de cabinet și o dactilografă din biroul prezidial al Primăriei și aceștia numai în măsura în care pe calea dreptului de petițiune, evreii apelau direct la înțelegerea, sprijinul și intervenția Primarului.

N'am regretat atunci și mai puțin astăzi că am avut această inspirație, cu toate că munca mea a fost îngreuiată însutit. Recunosc, nu toate inspirațiile mele au fost fericite, dar aceasta de care vorbesc — cu toate că mi-a creat atâtea neajunsuri — nu o regret, întrucât prin ea am putut să frânez roata nenorocului, abătută asupra unei populațiuni martirizate.

Dar să amintesc și de alta care atunci era să-mi rupă capul, care a dat anză atâtor comentarii și care a făcut obiectul multor note informative, păstrate cu grijă în tresorul Cabinetului militar sau trimise direct Președenției. Vizita mea în ghettou, singura mea vizitare oficială a ghettoului, prin tot timpul ființării lui.

In chiar seara de 15 Octombrie, după ce fixasem cu generalul Ionescu programul lucrărilor noastre pentru a doua zi m'am transportat

până la spitalul evreesc, situat la o margine a ghettoului şi pe artera de circulaţie principală, spre gară. Fusesem înştiinţat încă din zi, că ar fi izbucnit o epidemie de febră tifoidă, care reclama măsuri preventive în care grija Primăriei trebuia să fie în gardă. In acelaş timp voiam să duc fruntaşilor Comunităţii mesagiul Mareşalului, că înţelege să cruţe o parte din evreimea dela Cernăuţi. Era un gest şi de liniştire a maselor lor chinuite de groaza plecărei în necunoscut, dar în acelaş timp era şi un gest politic de a le dovedi că Mareşalul nu este atât de câinos la inimă şi că poate el a fost împins de alte considerente la măsura deportărei lor, dar în fapt are milă de ei şi, pe cât îi permite orientarea lui politică, îi va scuti.

Scena dramatică pe care am trăit-o în clipa când le-am adus vestea de nădejde, o socot cea mai solemnă, cea mai mişcătoare din viaţa mea şi nu cred ca viitorul să-mi fi rezervat o alta mai măreaţă.

Rabini bătrâni, intelectuali de toate vârstele, fruntaşi din toate compartimentele vieţei sociale, negustori, muncitori, cu un cuvânt întreaga suflare, a izbucnit în plâns alinător, a îngenunchiat binecuvântând pe Dumnezeul lor, mulţumind cerului pentru îndurare, Mareşalului pentru graţie, iar mie încercând să-mi sărute mâinile, picioarele şi pulpana hainelor. Nu totdeauna lacrimile ruşinează pe un bărbat. In clipa aceea, emoţionat de această izbucnire spontană de gratitudine, m'au podidit lacrimile şi am plâns şi eu „părintele oraşului". Pentru trăirea acelei clipe întocmai, chem martori pe toţi cei ce au supravieţuit chinuirea şi s'au comunicat alături de mine, din potirul nădejdei într'o omenire mai bună. Dece neamul meu nu şi-a însuşit gestul, cel puţin ca scuză pentru viitor, rămâne să şi-l deslege în conştiinţa lor, cei ce m'au hulit, m'au înfierat şi m'au urmărit. Eram doar Primarul întregului Municipiu şi nu numai a unei părţi a lui. Intra în chiar atribuţiunile Primarului grija de alimentare a pieţelor şi brutăriilor din ghetto. Eram purtătorul de grije pentru întreaga populaţie şi nu prigonitorul ei. Gestul aşa de simplu, aşa de explicabil, ura l-a făcut măreţ pentru mine şi pentru posteritate.

Abia în ziua de 16 Octombrie, după ce am luat contact cu delegaţii comunităţii, cărora li s'a comunicat hotărîrea Mareşalului şi le-am expus urgenţa lucrărilor cu care am fost însărcinaţi, ne-am dat seama că nu vom fi în stare să ne achităm în timp aşa de scurt, de selecţionarea ce ne-a fost încredinţată. Evreilor singuri, cari erau în cauză, şi cari aveau la îndemână technicienii şi posibilităţile de investigaţie statistică, le-a trebuit două zile pentru ca să alcătuiască tablourile. Ne-au fost înaintate un număr de 179 tablouri, la cari mai târziu s'au mai adăugat câteva.

Ne-a costat aproape o zi fixarea împreună cu guvernatorul a procentajului raportat la aceste tablouri, trebuind să argumentăm necesitatea obţinerii unui procent mai mare la fiecare tablou. O va recunoaşte şi Generalul Calotescu, ce luptă ne-a costat să-l convingem că anumite categorii trebue menţinute pentru a nu desagrega viaţa de mâine a oraşului. Un exemplu: la Cernăuţi tinichigii erau toţi evrei, la un singur tinichigiu creştin — îi reţin numele Basaraba — într'un oraş care număra peste 11.000 clădiri şi după ce în restul provinciei fuse-

seră ridicaţi toţi. Prevedeam după cum s'a şi întâmplat, că vom trebui să împrumutăm celorlalte oraşe ale Bucovinei, meseriaşii de specialitate. Şi câte alte exemple.

Am obţinut noi amânări şi ne-am înhămat zile şi nopţi la o muncă istovitoare, nemulţumitoare nici pentru unii, nici pentru alţii.

Un aparat de 48 funcţionari militari împărţiţi pe alfabete, pe categorii, ajutaţi de o echipă de ofiţeri, au muncit fără odihnă, pentru a duce la îndeplinire într'o lună o muncă căreia, în normal îi trebuia câteva luni.

Toate lucrările noastre erau pregătitoare, cuvântul în ultimă instanţă avându-l guvernatorul. Rezultatul sbuciumului nostru l-am concretizat în rapoartele către guvernator.

Socot că nu mai interesează amănuntele migăloaselor eforturi până ce s'a ajuns la acele rezultate.

Interesează numai faptul că porniţi odată pe drumul de a obţine păsuiri în plecarea trenurilor, amândoi, generalul Ionescu şi cu mine, am căutat noi expediente pentru a tărăgăna pornirea, socotind cu intervenţia iernei care va opri deportarea.

Trebue să evidenţiez un fapt. Toate lucrările acestei comisiuni de triere s'au făcut la lumina zilei, în văzul tuturor funcţionarilor ordonaţi în executare, în văzul publicului care putea să-şi exercite controlul când îi plăcea, în văzul celor interesaţi (autorităţi publice, instituţii de Stat şi particulare, fabrici, industrii, comercianţi particulari) şi sub controlul organelor de poliţie şi siguranţă, ordonate cu verificarea indezirabililor şi mai presus sub controlul şi ochii delegatului Marelui Stat Major. N'am lucrat cu uşile încuiate, în şoaptă sau alt mod de suspiciune. Uşile comisiunei, dar mai ales ale Primarului, erau deschise oricui.

In definitiv activitatea mea era proectată pe voinţa de a opri şi nu de a trimite. Guvernatorul putea, dar nu trebuia să ţină cont de ea. De câteori nu m'am răsboit cu el pentru a fi menţinut unul sau altul, pentru care nu numai argumente dar şi stăruinţi, erau de a fi deportat. Provoc la desminţire pe acela pe care eu l-aşi fi refuzat. Pe câţi nu i-am trecut personal pe autorizaţiile oficiale şi de strictă interpretare, eliberate şi semnate de Guvernator. Care membru de familie care venea la mine să implore după ce se închiseseră listele salvarea celor dragi lui (părinţi, fraţi, nepoţi, socri, veri, etc.) şi a plecat nesatisfăcut. Mai răcneam eu ce-i drept, căci îmi dădeam seama că cu dela mine putere creez o nouă autorizaţie, dar la urmă tot treceam pe autorizaţie numele celor dragi începând cu formula stereotipă „valabil şi pentru N. N. care trăeşte în menaj comun, este întreţinut, ajutat, dămlăgit, neputincios" şi câte alte considerente şi puneam curajos semnătura mea şi ştampila primăriei. Această singură operaţie, din care mai târziu s'a voit a mi se răsuci un juvăţ de încriminare pentru abuz de putere, a salvat nu zeci dar sute de suflete, legate indisolubil de ceea ce e mai sfânt în organismul umanităţii: familia.

Cea mai mare satisfacţie, pe care am încercat-o în acea vreme, a fost când odată în timpul lucrărilor, Lt. Colonelul Petrescu mi-a declarat: „recunosc D-nule Popovici, D-ta ai avut dreptate, nu trebuia

evacuarea, trebue atâția menținuți, încât e păcat de cei ce au plecat." Iar la plecarea Domniei Sale din Cernăuți, când și-a luat bun rămas de la mine: „Plec, dar nu vreau să fi pierdut stima D-tale".

In acel moment, ai câștigat Domnule Colonel Petrescu stima mea, pe care o ai și astăzi. Erare humanum est și recunoșterea greșelei te absolvă.

Diabolicum perseverare. In conștiința acestora, cari până mai ieri m'au înjurat, aşi vrea să privesc astăzi, să văd dacă mijește în ea remușcarea pentru eftinul românism ce l'au arborat atunci și care a întinat Românismul de veacuri clasic în bunătate și ancorat tradițional în umanitate.

Pășind din „triere" în „revizuire" și din revizuire în „verificare", am lungit lucrările până ce la 15 Noembrie a dat Mareşalul ordinul ca Evreii cari n'au fost încă deportați, să rămână și ei pe loc.

Aceștia au rămas în seama Primăriei și au intrat în istoria deportării cu „autorizațiunea Popovici", autorizație cu dungă, spre deosebire de „autorizația Calotescu".

Fericiți de a fi eliberați din coșmarul zilnic care ne mistuia sufletele și ne punea mereu în vibrație inima, acest sensibil organ pentru suferință, am încheiat lucrările, le-am „sigilat, numerotat și parafat" și cu tot balastul de cereri, de tablouri oficiale și particulare, le-am înaintat cu proces-verbal guvernământului. Am răsuflat, am premenit încăperile Primăriei și am închis capitolul „selecționării".

Cei plecați cu destinul lor, urcând calvarul unor suferințe și mai diabolice, cei rămași copleșiți de recunoștință, înghițind fără murmur, noile impilări.

POHODUL

Populațiunea sortită deportării, era mai întâiu adunată în grupe de câte 2000, și apoi prin noroi și mocirlă împinsă spre rampele de încărcare din gara principală. Aici, înghesuită în vagoane, câte 40—50 de vagon (vagoanele sub pază militară, iar trenul sub comanda unui ofițer) și convoiul se punea în mișcare spre Nistru, spre punctele de concentrare Atachi și Mărculești, de unde peste râu erau trecuți de Charon în împărăția infernului.

Scene sfâșietoare se petreceau pe rampa de îmbarcare și la plecarea trenurilor. Despărțirea de membrii aceleiași familii, plecând copiii și rămânând părinții, sau invers, despărțirea de frați și surori, ba chiar dintre soți, umpleau de vaet văzduhul și mișcau și inimile cele mai împietrite. Era despărțirea pentru totdeauna, plecarea unora la suferință și moarte, rămânerea celorlalți în sclavie și durere.

Exodul evreilor din Cernăuți, constitue un tragic capitol din istoria omenirei și va înregistra deapururi, știrbirea cea mai gravă adusă noțiunei de civilizație și cultură.

In două ipostase, au trăit evreii această deportare. In frig, ploaie și zăpadă în iarna lui 1941, și în arșită, căldură toridă și sete, în vara lui 1942. Cum tragicul lor destin a apropiat în suferință și peste milenii,

ducerea lor în robia babiloniană şi în iadul de foame, boală şi moarte a Transnistriei sau Ucrainei de peste Bug!

Morţii coborîţi din trenuri, părăsiţi în gări şi abandonaţi serviciilor de caritate locală.

Deposedarea lor la punctele de adunare pe Nistru de tot ce mai aveau asupra lor, ridicarea şi distrugerea documentelor pentru ca să li se piardă urma, pornirea lor în bacuri peste Nistru, marşurile pe jos pe vânt, ploaie, zloată şi noroi, desculţi şi nemâncaţi, sunt pagini de tragedie dantescă şi sălbătăcie apocaliptică. La un singur transport, din 60 copii sugaci, a supravieţuit unul singur. Obosiţi, poticniţii erau abandonaţi în stare muribundă pe marginea drumurilor, lăsaţi destinului lor, pradă hoiturile lor, vulturilor şi câinilor.

Cei ajunşi la destinaţie în condiţii mizerabile de higienă şi trai, fără locuinţe, fără lemne, fără alimente şi îmbrăcăminte, expuşi necruţător intemperiilor vremii şi vexaţiunilor organelor de pază şi administrative. Nici o organizare cât de sumară a deportării, în sensul unei încartiruiri omeneşti.

Părăsirea lor neantului, foametei, frigului, iernei, lipsei de higienă, tifosului exantematic şi altor epidemii inerente unei cartiruiri de dobitoace, siluirei fetelor şi femeilor, prostituţiei pentru o pâine şi urei populaţiunei ucrainiene, iată scopul „evacuării".

Mortalitatea lor crescândă dela 50%—70%, ajungând chiar 85% în comuna Berşad (jud. Balta), unde deportaţii au fost ţinuţi în loc deschis sub cerul liber ca vitele până la 20 Decembrie, nu avea alt scop „uman" decât stingerea lor.

Interzicerea, sub sancţiunea Curţilor Marţiale, a trimiterei din ţară de alimente, îmbrăcăminte şi medicamente, pedeapsa cu moartea pentru cei ce ar evada şi s'ar reîntoarce în ţară, ce alt scop a avut decât distrugerea.

Predarea lor pest Bug organizaţiilor germane sub pretextul împrumutării mânei de lucru, pentru a fi martirizaţi, sfârtecaţi şi îngropaţi de vii în gropi comune, care altă tendinţă avea decât pulverizarea lor.

Iată cortegiul martirajului celor plecaţi în pohod spre Transnistria. Şi acestea toate în secolul al XX-lea, secolul nebuniei.

De câteori n'am spus-o brutal Guvernatorului şi atâtor purtători de făclie a urei, că mai omenos ar fi fost, să-i punem la zid şi să-i împuşcăm, decât să-i chinuim rece, calculat şi fără drojdie în suflet, de remuşcare sau teamă de Dumnezeu.

Iată una din înfăţişările „războiului sfânt", al „desrobirei" şi al „cruciadei".

In numele unei umanităţi, a unei civilizaţii, a unei religii prin esenţă iertătoare, în numele unui Christos păgân, un „făuritor de neam nou" şi „dăltuitor de mai bun destin" ne spurcă istoria.

Cu sângele celor martirizaţi, cu sufletele celor expiaţi în chip supraomenesc, cu groaza celor scăldaţi în apele morţii, noii preoţi ai acestei religii sălbatece, au scris pagina de ruşine apocaliptică în psaltirea neamului românesc.

PUŢINĂ STATISTICĂ

Procentajul populaţiunei evreieşti în întreaga Bucovină, a fost până la primul războiu mondial, de aproape 10%, însumând ei o cifră de cca. 90.000 locuitori. Acest procent s'a menţinut şi până în anul 1940, când numărul lor era de peste 120.000 pe provincie, din care procentul cel mai ridicat l-a dat Cernăuţii, socotită fiind „minoritatea" evreiască la aproape 70.000 suflete, faţă de 140.000 ale întregului oraş. Pe ce cale şi în ce împrejurări a fost diminuat numărul lor până la Iulie 1941 la numai peste 50.000 locuitori pentru Cernăuţi, intactă rămânând populaţia evreiască în Sudul Bucovinei, scapă cenzurei mele.

Fapt cert este că numărul evreilor la revenirea noastră în 1941 a fost pentru Bucovina de Nord de cca. 65—70.000, din cari numai la Cernăuţi cifra lor trecea de 50.000 .

In jurul acestei cifre şi pentru „evacuarea" ei, s'a dat lupta din Octombrie 1941 şi până în Iulie 1942.

Din lucrările de recensământ din August 1941 ale Ministerului de agricultură sau economie, lucrări efectuate sub conducerea D-nului Director General Manuilă, a rezultat un număr de aproape 49.000 suflete în lotul Evreilor.

După consumarea lucrărilor de deportare şi după exodul celor sortiţi plecării, a rezultat un număr de 16.569, persoane exceptate dela deportare la un număr de 5.619 autorizaţii revizuite pe capi sau membri de familie. La acesta se adaugă numărul celor ce au rămas în Cernăuţi cu aşa numitele „autorizaţii Popovici", urcându-se numărul total al evreilor rămaşi în Cernăuţi după recensământul biroului populaţiei în 16 Decembrie 1941, la **19.689** suflete, iar după cartela eliberată de Primărie în Mai 1942, la **19.521.**

Evacuat a fost exact un număr de **28.391** evrei, Acesta numai din oraşul Cernăuţi. Care este cifra celor ridicaţi din lagărele nordului provinciei şi din oraşele de sud, nu aşi putea preciza. Cred să fi fost de cca. 50-60.000 suflete.

Pentru Cernăuţi, adunat numărul celor deportaţi la numărul celor rămaşi, se verifică întocmai, cifra rezultată pentru populaţiunea evreiască la recensământul Manuilă din August 1941, de cca. 49.000 suflete,

In rezumat, situaţiunea numerică a Evreilor rămaşi la Cernăuţi după recensământul din Decembrie 1941, a fost de 19.689 suflete. Personal cred că acest număr a fost mai mare, întrecând el ceva peste 20.000, notoriu fiind că mulţi Evrei s'au sustras, din motive dealtfeliu explicabile şi recensământului, şi procedurei de triere şi cartelei. Nu mai adaug pe acei cari au putut evada pe orice cale din oraş şi guvernământ.

. . . .

Dr. TRAIAN POPOVICI

AL DOILEA APEL AL PREŞEDINTELUI F. U. C. E., Dr. W. FILDERMAN, CĂTRE ION ANTONESCU

Nr. 101

FEDERAŢIA UNIUNILOR
DE COMUNITĂŢI EVREEŞTI
1356
urmare la Nr. 1347

11 Octombrie 1941

DOMNULE MAREŞAL,

Am primit astăzi un apel disperat dela conducerea Ghettoului din Chişinău.

In dimineaţa zilei de 8 a. c. au plecat 1.500 de oameni, **în mare parte pe jos, luând cu sine numai ce puteau ţine în mână**, deci aproape toţi expuşi să se prăpădească, afară find frig, iar ei goi, fără alimente şi fără cea mai mică putinţă de aprovizionare, la un drum de cel puţin opt zile, pe ploaie, frig şi zăpadă.

Numai bolnavii, bătrânii şi copiii au plecat în căruţe.

Deci nici bolnavii n'au fost cruţaţi: deci şi femeile au plecat pe jos.

Este moartea, moartea, moartea fără vină, fără altă vină decât aceea de a fi evrei.

Vă implor din nou, Domnule Mareşal, să nu lăsaţi ca o asemenea sguduitoare tragedie să se săvârşească,

Primiţi, vă rog, Domnule Mareşal, asigurarea profundului meu respect.

Preşedinte
(ss) Dr. W. FILDERMAN

DOMNIEI SALE
D-LUI MARŞEAL ANTONESCU, CONDUCĂTORUL STATULUI

SUSPENDAREA DEPORTĂRILOR DIN CERNĂUŢI. TRIAJUL ŞI EXCEPTAREA DE DEPORTARE A UNOR CATEGORII DE EVREI

Nr. 102

Audienţa Preşedintelui F. U. C. E., dr. W. Filderman, la Mihai Antonescu, Preşedinte ad-interim al Consiliului de Miniştri

F. U. C. E.
1368

14 Octombrie 1941

DOMNULE PRIM MINISTRU,

Vă sunt adânc recunoscător pentru făgăuiala de a se opri evacuarea din Bucovina şi Basarabia a intelectualilor, comercianţilor, meseriaşilor şi a celor cari au avut o proprietate urbană sau rurală,

Imi permit să vă repet rugămintea de a aproba amânarea pentru ceilalţi.

In adevăr, azi mi s'a telefonat că, atât în Bucovina cât şi în Basarabia, sunt numeroase sinucideri şi că oamenii neputând lua nimic cu ei, îşi irosesc avutul care se vinde pe nimic etc.

Vă implor, faceţi un act de milă care nu este potrivnic Statului şi aşa cum germanii au retrimis în Basarabia primele convoaie plecate acum două luni, **faceţi să fie retrimişi la căminurile lor, cei ce au fost expediaţi,** mai cu seamă că printre deportaţi sunt şi evrei din Vechiul Regat, surprinşi acolo, cari au vrut, dar n'au putut fi repatriaţi la timp. Printre ei se găsesc şi veterani din războaiele României, decoraţi, invalizi sau orfani de război.

Dealtfel, din numeroasele trenuri plecate spre Moghilev, n'au sosit cele mai multe, aşa că există primejdia ca oamenii să moară în drum, de frig şi de foame.

Primiţi, vă rog, Domnule Prim Ministru, asigurarea deosebitei mele consideraţiuni.

Preşedinte
(ss) **Dr. W. FILDERMAN**

DOMNIEI SALE,
DOMNULUI PROFESOR MIHAI ANTONESCU, PREŞEDINTE AD-INTERIM AL CONSILIULUI DE MINŞITRI

RASPUNSUL LUI ION ANTONESCU LA APELURILE CE I-AU FOST ADRESATE [1]
Nr. 103

CONDUCATORUL STATULUI ROMAN

DOMNULE FILDERMAN,

In două petiţii succesive îmi scrişi „de tragedia sguduitoare" şi mă „imploraţi" în cuvinte impresionante, reamintind de „conştiinţă" şi de „omenie" şi subliniind că sunteţi „dator" să apelaţi „la mine" şi „numai" la mine, pentru evreii din România care sunt trecuţi în ghetouri pregătite pentru ei pe Bug.

Pentru a amesteca şi tragicul în intervenţia Dvs,, subliniaţi că această măsură „este moartea, moartea, moartea fără vină, fără altă vină decât aceea de a fi evrei".

Domnule Filderman, nimeni nu poate să fie mai sensibil ca mine la suferinţa celor umili şi fără apărare. Inţeleg durerea Dvs. dar trebue, mai ales trebuia, să înţelegeţi şi Dvs. toţi, la timp, pe a mea care era aceea a unui neam întreg.

Vă gândiţi, v'aţi gândit ce s'a petrecut în sufletele noastre anul trecut la evacuarea Basarabiei şi ce se petrece astăzi, când zi cu zi şi

[1]) V. fotocopia, planşa VII.

ceas cu ceas, plătim cu mărinimie şi în sânge, cu foarte mult sânge, ura cu care coreligionarii Dvs. din Basarabia ne-au tratat la retragerea din Basarabia, cum ne-au primit la reîntoarcere şi ne-au tratat dela Nistru până la Odessa şi pe meleagurile Mării de Azov?

Dar potrivit unei tradiţii, voiţi să vă transformaţi şi de astă dată din acuzaţi în acuzatori, făcându-vă că uitaţi pricinile care au determinat situaţiile pe care le plângeţi. Să-mi daţi voie să vă întreb, şi prin Dvs. să întreb pe toţi coreligionarii Dvs. care au aplaudat cu atât mai frenetic cu cât suferinţele şi loviturile primite de noi erau mai mari.

Ce aţi făcut Dvs, anul trecut când aţi auzit cum s'au purtat evreii din Basarabia şi Bucovina faţă de trupele româneşti care se retrăgeau şi care până atunci apăraseră liniştea şi belşugul acestor evrei? Vă reamintesc eu:

Inainte chiar de apariţia trupelor sovietice, evreii ce apăraţi, din Basarabia şi Bucovina, au scuipat ofiţerii noştri, le-au smuls epoleţii, le-au rupt uniformele şi când au putut au omorît mişeleşte soldaţii cu bâte. Avem dovezi.

Aceiaşi ticăloşi au întâmpinat venirea trupelor sovietice cu flori şi au sărbătorit-o cu exces de bucurie. Avem fotografii doveditoare.

In timpul ocupaţiei bolşevice, aceia pentru care vă înduioşaţi astăzi, au trădat pe bunii români, i-au denunţat urgiei comuniste şi au adus jalea şi doliul în multe familii româneşti.

Din pivniţele Chişinăului se scot zilnic, oribil mutilate, cadavrele martirilor noştri, care au fost astfel răsplătiţi fiindcă 20 de ani au întins o mână prietenească acestor fiare ingrate.

Sunt fapte ce se cunosc, pe care le cunoaşteţi desigur şi Dvs, şi pe care le puteţi afla oricând în amănunt.

V'aţi întrebat Dvs. dece şi-au incendiat evreii casele înainte de a se retrage? Vă puteţi explica dece în înaintarea noastră am găsit copii evrei de 14—15 ani, cu buzunarele pline de grenade?

V'aţi întrebat câţi din ai noştrii au căzut omorâţi mişeleşte de coreligionarii Dvs., câţi din ei au fost îngropaţi înainte de a fi morţi. Voiţi şi în această privinţă dovezi, le veţi avea.

Sunt acte de ură, împinsă până la nebunie, pe care evreii Dvs. au afişat-o împotriva poporului nostru tolerant şi ospitalier, dar astăzi demn şi conştient de drepturile lui.

Drept răspuns la mărinimia cu care au[1] fost primiţi în mijlocul nostru şi trataţi, evreii Dvs. ajunşi comisari sovietici, împing trupele sovietice în regiunea Odessei printr'o teroare fără seamăn, mărturisită de prizonirii ruşi, la un masacru inutil, numai pentru a ne provoca nouă pierderi.

In regiunea Mării de Azov, trupele noastre retrăgându-se temporar şi-au lăsat câţiva ofiţeri şi soldaţi răniţi pe loc. Când au reluat înaintarea şi-au regăsit răniţii mutilaţi îngrozitor.

Oamenii cari puteau fi salvaţi şi-au dat ultimul suspin în chinuri groaznice.

---

[1]) In textul publicat în ziare, a apărut „aţi fost primiţi". In textul original, corectat de mâna lui Antonescu, „au fost primiţi".

Li s'au scos ochii, li s'au tăiat limba, nasul şi urechile.
Iţi dai Domnule Filderman seama de spectacol?
Te îngrozeşti? Te înduioşezi?
Te întrebi, dece atâta ură, din partea unor evrei ruşi cu care nu am avut nicioată nimic de împărţit?
Dar ura lor este a tuturor, este ura Dvs.
Nu vă înduioşaţi, dacă aveţi cu adevărat suflete, de ceeace nu merită, înduioşaţi-vă de ceeace merită.
Plângeţi cu mamele, care şi-au pierdut în astfel de chinuri copiii, nu cu aceia care şi-au făcut şi lor şi vă fac şi Dvs. atâta rău.

MAREŞAL ANTONESCU
19.X.1941

P. S. Un soldat rănit din P. Neamţ, a fost îngropat de viu din ordinul şi sub ochii comisarilor sovietici jidani, deşi nenorocitul implora să nu-l îngroape, arătându-le că are 4 copii [1].

PRIGOANA IMPOTRIVA PREŞEDINTELUI F. U. C. E. Dr. W. FILDERMAN

Nr. 104

CORP. AVOC. DIN JUD. ILFOV
Registratura Generală
Intrat la 27 Octombrie 1941
Nr. 9054
CONSILIUL BAROULUI ILFOV

Din oficiu şi ţinând seama de culpă, se deleagă Dl. consilier Gorski, pentru cercetări urgente *a cazului.*

(ss) **INDESCIFRABIL**

DOS. Nr. 570 28 Oct. 1941

Rog a se pune în cosiliul comisiunii.

(ss) **INDESCIFRABIL**

CONSILIUL BAROULUI ILFOV
Intrat la 5 Noembrie 1941
Nr. 5672

6 Noembrie 1941

Se va cita Dl. Filderman, avocat, în vederea anchetării pentru termenul de Joi 6 Noemv. a. c. ora 9. Dl. Grefier Colaru va lua măsuri ca procedura de chemare să fie îndeplinită şi mă va aviza la facerea anchetei.

(ss) **GORSKI**

DOMNULE DECAN,

Subsemnaţii, membrii ai baroului de Ilfov, am luat cunoştinţă din presă, de răspunsul pe care Dl. Mareşal I. Antonescu l-a dat avocatului W. Filderman, care în nenumărate rânduri a intervenit în favoarea

[1]) Textul publicat în ziare, nu conţinea acest post scriptum, adăugat cu mâna în textul original.

jidanilor din Bucovina, Basarabia și Rusia, în calitatea sa de Președinte al tuturor Federațiilor jidovești din țară.

Acest personaj a dovedit prin intervențiile sale, o solidarizare cu acțiunea criminală a dușmanilor noștri de totdeauna, și prin aceasta devine nedemn de a mai face parte din Corpul Avocaților.

Calificăm acest act drept ofensa națiunei și în consecință, vă rugăm să fie exclus de îndată din Barou.

Aceeaș măsură să o luați și în contra tuturor coreligionarilor săi, cari prin faptul că nu l'au desavuat, s'au solidarizat cu această acțiune nefastă.

Cu stimă,
(ss) M. Turcu

(ss) Ion Pașcanu, Nicolae Dumitrescu, Victor Tătărășanu, Al. V. Ionescu, Lucian Stânculescu, R. Ionescu, O. Constantinescu, Const. Radu, N. Iliescu, G. Florescu, Radu Pascu, Apostoleanu, Costache Ion, D. M. Popescu, Adrian Constantinescu, Emil Atanasescu, Gh. Florian. Urmează alte 42 semnături indescifrabile.

DOMNIEI SALE
DOMNULUI DECAN AL BAROULUI DE ILFOV

Nr. 105

ASOCIAȚIA AVOCAȚILOR
ROMÂNI CREȘTINI

DOMNULE DECAN,

Avem onoarea a vă comunica:

Comitetul Asociațiunii Avocaților Români Creștini ai Baroului Capitalei, întruniți în ședința dela 27 Octombrie 1941, sub președenția d-lui avocat Emanoil Slătineanu, a decis:

Intervenirea pe lângă Consiliul de Disciplină al Baroului de Ilfov, pentru punerea sub judecată și sancționarea d-lui avocat Filderman, care s'a făcut vinovat față de corporația din care face parte printr'o activitate anti-patriotică, ce nu cadrează cu principiile ce preced la baza organizațiunii profesionale de avocat.

In expunerea de motive ce însoțea ante-proectul legii avocaților, s'au stabilit anumite norme călăuzitoare în materie de recrutare și exercitare a profesiunii, autonomia și înfăptuirea solidarității profesionale, adăugându-se că Corpul de avocați capătă o libertate de acțiune subordonată numai intereselor naționale supreme și disciplinate de interesele generale și permanente ale Statului.

Nu se poate face astăzi distincțiunea între activitatea politică a unui cetățean, care ține de domeniul trecutului, deoarece partidele politice sunt desființate și activitatea profesională care nu poate fi exercitată decât în limitele determinate de legea noastră organică și de cerințele imperioase ale conservării și propășirii noastre ca națiune majoritară creatoare de țară.

Dl. Avocat Filderman însă, printr'o obliterare condamnabilă, a călcat îndatoririle elementare impuse de împrejurările epocale prin care trece neamul nostru și făcându-se campionul resentimentelor adânci și injuste, ce coreligionarii săi au nutrit întotdeauna față de noi, — după cum reese din scrisoarea lapidară ce Conducătorul Statului i-a adresat-o — credem că D-sa s'a desolidarizat complect de majoritatea astăzi sdrobitoare a confraților lui de breaslă și, făcând polemici și luând atitudini incompatibile cu calitatea de cetățean român cu care noi ne mândrim, a aruncat blamul asupra unor oameni ce sacrifică viața pentru triunful unui crez la care dânsul n'a aderat și n'a contribuit decât aparent, pentru obținerea unor foloase de ordin material ce nu pot face mândria celui ce le-a solicitat.

A intinat, prin arguții judaice, sentimentele primordiale înăscute în om, legământul cu Patria lui, făcându-se astfel pasibil de fapta gravă a acțiunii anti-naționale și anti-patriotice, pentru care cerem sancționarea lui.

Dvs. Domnule Decan, împreună cu Consiliul de disciplină, emanațiune a corporației noastre, ce reprezentați între alte meniri, și pe aceea de a fi pavăză a caracterului intangibil de Barou românesc, nu puteți trece cu vederea și să rămâneți impasibil la fapta destul de gravă a D-lui Avocat Filderman, lăsând nepedepsită activitatea extra-profesională a unui membru al Baroului care singur și-a pronunțat verdictul, atunci când prin tăcere și negare, a acceptat să se facă apărătorul interesat a tuturor atrocităților și nelegiuirilor comise de neamul din care face parte, în dauna celor ce prea încrezători, au tratat cu generozitate pe cei intruși; **eliminarea lui pe totdeauna din breasla avocățească românească.**

Binevoiți, vă rog, Domnule Decan, a primi expresiunea sentimentelor mele cele mai alese.

Președinte	Secretar
(ss) E. SLĂTINEANU	(ss) SOARE MIREA

JAFURILE DELA ATACHI

Nr. 106

Otaci-Moghilev
Cosăuți-Iampol
Rezina-Ribnița

NOTĂ INFORMATIVĂ Nr. 116 [1]
din 31 Octombrie 1941

Locotenentul Roșca de la Compania de poliție din Otaci județul Soroca, venit aici dela Roman, are soția sa profesoară și face mereu naveta încărcată cu geamantane dela Otaci la Roman sau în altă parte.

Prin Otaci au trecut evreii în Transnistria. In prezent numai este nici unul, toți s'au scurs și se așteaptă să vină alții.

---

[1]) V. fotocopia, planșa VIII.

La început Dl. Lt. Roşca a ridicat tot aurul dela evrei fără să facă vreun tabel sau să dea vreo dovadă şi pur şi simplu l-a băgat D-sa în buzunar şi plotonierii de la Compania de Poliţie. Dl. Lt. Roşca a interzis jandarmilor de la postul şi secţia locală să se apropie de lagăr. Din informaţii primite de la jandarmii locali s'a ridicat aur dela evrei cu kilogramele precum şi dolari sau alte obiecte de valoare.

După trecerea Nistrului la Moghilev la evrei li s'a luat şi baloturile cu efecte ce mai aveau şi le-a depozitat într'o remiză mare aşa că ei au plecat numai cu ce a fost pe ei şi fără bani.

In timpul cât au stat în lagăr în Otaci, li s'au vândut pâinea cu 500 lei bucata, 100 lei oul.

Plotonierii de la compania de poliţie, au trimis bani acasă; se poate constata la poşta din Otaci şi din Lipnic. Au asupra lor şi au depus şi la Cec.

Agentul de percepţie din Otaci într'o singură zi a depus la Cec pe numele lui şi al soţiei, 60.000 lei, idem şi la Lipnic şi la Cec.

Toţi sunt plini, de obiecte de valoare şi aur, pe care îl mai au pe la locuinţele pe unde stau ei.

S'a mai vândut la evrei laptele cu 600 lei kgr.

In ziua de 24 Octombrie o familie de evrei s'a înapoiat din Otaci cu căruţa, cu bagajele, la locul de unde venise dar nu se ştie pentru ce motiv. Atât s'a văzut că i s'a dat drumul de către Dl. Lt. Roşca şi Căpitan Popescu din altă armă.

Se spune că Lt. Roşca ar fi spus că după terminarea războiului va da demisia din armată pentru că are cu ce trăi.

S'a ridicat dela evrei şi inelele din degete şi s'au băgat în buzunare de către cei de mai sus.

La Vatra Dornei sunt 4 fraţi cu numele de Abramovici la care s'a prins un radio emisiune în beci la ei, în timpul când emitea pentru Moscova.

Au fost arestaţi şi puşi în libertate şi în prezent fac afaceri.

In Vatra Dornei şi în prezent sunt încă mulţi evrei.

Pe marginea notei informative, generalul Ion Topor, Marele Pretor al Armatei, a pus următoarea apostilă:

2.XI.1941

Cred că cele denunţate pot fi adevărate, deaceia:

— Să se trimită Maiorul Teodorescu cu o echipă de agenţi la toate cele 3 puncte de trecere şi să se informeze asupra acestui denunţ cât este de adevărat;

— dacă B. N. R. a trims delegaţi la aceste treceri cari să facă percheziţii şi să confişte toţi banii şi valorile deasupra evreilor;

— Ce s'a făcut cu bagajele evreilor cari au rămas la punctele de trecere?

— dacă nu s'au comis abuzuri şi din partea jandarmilor şi dacă nu este cazul a se face odată o percheziţie în bagajele tuturor pentru a li se ridica toţi banii şi valorile ce s'ar fi luat de ei.

— Să se facă aceste informaţiuni şi peste Nistru la punctele Moghilev, Iampol şi Ribniţa.

(ss) G-ral **ION TOPOR**

Nr. 107

Nr. 46969
1941, Luna Noembrie, ziua 2
INSPECTORATUL G-RAL AL JANDARMERIEI
Serviciul Jandarmeriei
către
MAIORUL TEODORESCU SACHELARIE

4 Noemv. 1941
Luat cunoştinţă
Cd. Comp. 6-a Pol.
(ss) Lt. **ROŞCA**

Binevoiţi a vă transporta imediat în regiunea Otaci, Cosăuţi, Rezina-Basarabia, însoţit de o echipă de agenţi pentru a supraveghea modul cum se execută operaţiunile de evacuare a evreilor prin aceste puncte.

Inspectoratul General al Jandarmeriei este informat că organele însărcinate cu executarea acestor operaţiuni (militare şi civile) au săvârşit o serie de abuzuri şi că asupra unora din aceste persoane se găsesc sume mari de bani şi valori ridicate dela evrei, fără a fi depuse.

In scopul descoperirii acestora veţi proceda chiar la cercetări şi percheziţii.

II. Veţi stabili dacă organele Băncii Naţionale se găsesc la faţa locului şi în ce condiţiuni procedează la schimbul banilor şi valorilor.

III. Intindeţi aceste investigaţiuni şi peste Nistru în Moghilev, Iampol şi Râbniţa.

IV. Raportaţi toate constatările Dvs. prin unitatea de jandarmerie locală; telegrafic, telefonic, sau în scris cifrat.

Inspector General al Jandarmeriei
General (ss) **IOAN TOPOR**
L. S.

Nr. 108

Nr. 1020 din 10 Noembrie 1941
INSPECTORATUL JANDARMI CHIŞINĂU
către
INSPECTORATUL G-RAL AL JANDARMERIEI

Am intervenit la M. St. Major şi s'a dat dispoziţiuni la C. F. să dirijeze toate transporturile numai la Atachi.
(ss) G-ral **IOAN TOPOR**

Raportăm:

1. Compania 60 Poliţie nu are nici un caz de „Tifos Exantematic".

Bagajele rămase acolo se inventariază de o comisie locală sub preşidenţia Locot. Roşca, Comandantul Companiei.

2. La Mărculeşti sunt 1200 evrei sosiţi cu ultimul tren, în curs de transportare peste Nistru.

Am comunicat telegrafic Inspectoratului Cernăuţi să nu mai diri-

jeze evrei prin Mărculeşti. Cele 10 vagoane cu bagaje triate de Comandamentul 4 Teritorial au plecat.

Au rămas numai mărunţişuri şi lucruri fără valoare.

Am dispus intrarea detaşamentului în carantină timp de 15 zile cu începere dela 14.XI.1941 cu măsuri de izolare absolută şi deparazitare completă.

Carantina pe loc în cantonament.

Dacă în 15 zile nu se va mai ivi nici un caz se va putea dispune dislocarea detaşamentului acolo unde se va hotărî.

3. Am mai pus în carantină Plotonul 3 Iampol şi Plot. 5 Râbniţa din Compania 23 Poliţie şi 15 Jandarmi din Plotonul de Poliţie al Legiunei Jandarmi Orhei aflaţi la Rezina, unde deasemenea s'au ivit cazuri de tifos exantematic.

Colonel **MECULESCU**

PRIMELE SPOLIERI LA MOGHILĂU

Nr. 109

REFERAT

Asupra procedeului utilizat de către Prefectura Judeţului Moghilev, la transportul evreilor evacuaţi din Bucovina şi Basarabia prin Otaci-Moghilev şi creierea şi cheltuirea unui fond de 6.000.000 Lei de către Prefectura Moghilev, fond rezultat din taxele impuse evreilor pentru transportul lor în regiunea de plasare.

Dela primele convoiuri sosite în oraşul Moghilev, spre a fi plasaţi în regiunea Bugului, Subprefectul Gh. Culnev de la Prefectura Moghilev, observă că evreii au reuşit a trece peste Nistru, mari cantităţi de Lei şi că sunt dispuşi a plăti ori cât, spre a obţine mijloace rapide şi comode de transport.

Cu asentimentul Colonelului Dimitriu, fost Prefect al Judeţului Moghilev la început şi apoi cu aprobarea Lt. Colonelului Băleanu actualul Prefect, intră în tratative cu evreii sosiţi în Moghilev şi organizează în mod oficial aceste transporturi.

Se cere şi obţine complect gratuit dela Comandamentul German din Moghilev autocamioane mari, iar camioanele Raionului Moghilev se pun în stare de funcţionare şi se afectează tot în vederea acestor transporturi.

In fiecare zi Pretorul Fuciu, se prezenta la Comandamentul German şi vedea câte camioane sunt disponibile pentru a doua zi. Deasemenea vedea şi ce autocamionete are disponibil Raionul.

Aceste disponibilităţi le comunică Subprefectului Culnev, care pe măsura cererilor evreilor, stabilea numărul convoiurilor ce urmau să plece şi localitatea de plasare a fiecărui convoiu.

Prefectura a stabilit preţul pentru fiecare autocamion la suma de **Lei 125.000**, iar pentru o autocamionetă **50.000 lei.**

Sumele se preda de evrei la Prefectură, fie cu cereri scrise, fie numai verbal, subprefectului Culnev, care strângea banii în sertarul

biroului său, iar când avea o sumă mai apreciabilă o vărsa la casieria Primăriei cu indicaţia fond transport evrei, şi la dispoziţia Prefecturei.

Acest procedeu nu era exclusiv, căci bani se încasau şi de Subprefectul Culnev şi de Pretorul Fuciu şi se depuneau direct de evrei la Primărie.

Cât se lua de fiecare din aceştia nu se poate constata, întrucât nici o cerere nu s'a înregistrat nici la Prefectură, nici la Primărie, ci numai li se dădea o dovadă scrisă de mână că au predat banii şi că au dreptul la maşină.

Şofeuri germani şi români aveau consemnul să nu primească în maşină decât pe acei evrei cari prezentau dovada că au depus banii.

Mai târziu evreii au obţinut scăderea preţurilor la 50—40.000 lei pentru o maşină.

Cu acest sistem Prefectura şi-a creiat un fond **de peste 6.000.000 Lei** din care casierul Primăriei elibera orice sumă la ordinul Prefectului Băleanu sau la ordinele Subprefecţilor Culnev şi Moisev.

Acest fond de 6.000.000 lei s'a epuizat în cheltueli rambursabile, ca aconturi acordate funcţionarilor, salarii muncitorilor din fabrici sau pentru instalaţiile fabricei de zahăr dela Vindiceni şi fabrica de spirt Broniţa, precum şi în cheltueli nerambursabile fiind făcute din ordinul Prefectului, ca: serbări, bilete gratuite la teatru, plată de muzicanţi, băi gratuite trupelor din garnizoană, donaţiuni pentru diferite reparaţiuni de localuri.

. . . .

Aducând la cunoştinţa Domniei-Voastre cele de mai sus, vă rog să binevoiţi a aprecia şi hotărî asupra măsurilor ce urmează a se lua, întrucât funcţionarii administrativi mai sus numiţi s'au făcut vinovaţi de următoarele infracţiuni:

1. **Moral:** Au traficat şi creiat **fonduri cari jignesc profund sentimentul naţional prin eludarea ordinelor de curăţire a Ţării de elementele evreeşti** ostile şi periculoase siguranţei Statului.

2. **Penal:** Abuz de putere art. 245—248 Cod Penal; Mită art. 250—251 C. P.; Nedrepte luări art. 238—241 C. P.; Călcarea dispoziţiunilor Legii Contabilităţii Publice.

Inspector Jandarmi Transnistria
Colonel **E. BROŞTEANU**
L. S.

IMPĂRŢIREA PRĂZII

Nr. 110

BANCA NAŢIONALĂ A ROMÂNIEI — Bucureşti 17 Noemv. 1941
73360 — Bucureşti

DOMNULE MINISTRU,

Intrucât operaţiunea de preluarea obiectelor preţioase dela evreii din Basarabia şi Bucovina s'a terminat, vă rugăm să binevoiţi a de-

semna un delegat al Dvs., în prezența căruia să se deschidă lăzile conținând aceste obiecte, în vederea inventarierei lor.

Credem necesar ca pe lângă acest delegat al Dvs. și pe lângă delegații noștri să apelăm și la 2-3 bijutieri reputați, pentru a proceda în acelaș timp cu inventarierea și la evaluarea obiectelor.

Primiți, vă rugăm, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
(ss) Demetrescu (ss) Niculescu

DOMNIEI SALE
DOMNULUI MINISTRU AL FINANȚELOR

Nr. 111

ROMÂNIA
GUVERNĂMÂNTUL BUCOVINA
Directoratul Administrativ
Serviciul Secretariat General

Cernăuți, 22 Noemv. 1941
Nr. 100/88

către
BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
București

Avem onoare a vă ruga să binevoiți a da dispozițiuni ca din obiectele confiscate dela evreii din Provincia Bucovina, să restituiți acestui Guvernământ acele obiecte care nu sunt din metal prețios.

Guvernatorul Provinciei Bucovina
p. General C. CALOTESCU
(ss) INDESCIFRABIL

Nr. 112

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
București

București 24 Noemvrie 1941

F. 73430

DOMNULE MINISTRU,

Alăturat prezentei vă trimitem copie depe adresa Nr. 100/88 din 22 Noembrie a. c., a Guvernământului Bucovina, prin care ne solicită să le predăm obiectele preluate de delegații noștri dela evreii evacuați din Bucovina și Basarabia și care nu ar fi din metale prețioase.

Vă comunicăm că printre obiectele preluate se află și unele mici cantități de tacâmuri de alpaca, de care unitățile militare din Cernăuți ar avea nevoe pentru a le afecta popotelor respective.

Vă rugăm să binevoiţi a ne comunica deciziunea Dvs,

Primiţi, vă rugăm, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni.

Anexă: 1 scrisoare

BANCA NAŢIONALĂ A ROMÂNIEI
(ss) Demetrescu (ss) Niculescu

DOMNIEI SALE
DOMNULUI MINISTRU AL FINANŢELOR

Nr. 113

MINISTERUL FINANŢELOR
Direcţiunea Generală a Mişcării Fondurilor

Nr. 280799 — 9 Dec. 1941
EC/ES

BANCA NAŢIONALĂ A ROMÂNIEI
Serv. Secretariat

Prin adresa noastră Nr. 268730 din 11 Oct. 1941, v'am confirmat condiţiunile în care să se facă cumpărarea bijuteriilor şi metalelor preţioase dela evreii evacuaţi din Basarabia şi Bucovina,

Intrucât operaţiunea de achiziţionare s'a terminat, vă rugăm să binevoiţi a dispune să ni se înainteze un inventar de aceste obiecte, în vederea valorificării lor.

Potrivit hotărîrii Domnului Subsecretar de Stat Mircea Vulcănescu, vă rugăm să binevoiţi a cunoaşte că aurul şi argintul în monetă şi nelucrat, urmează să fie predat Dv. la preţul oficial.

In ceeace priveşte obiectele lucrate din aur şi argint, acestea vor fi vândute la licitaţie prin Casa de Imprumut pe Amanet şi Păstrare, căreia ii vom încredinţa un mandat special în acest sens.

p. Ministru
(ss) C. PANDELE

Director General
(ss) INDESCIFRABIL

Nr. 114

MINISTERUL FINANŢELOR
Direcţiunea Generală a Mişcării Fondurilor

Nr. 23343 — 27 Febr. 1943
Dos. 278

BANCA NAŢIONALĂ A ROMÂNIEI
Inspectoratul Devizelor

Avem onoare a vă face cunoscut că prin rezoluţia Ministerială pusă pe referatul acestei Direcţiuni Generale Nr. 96858 din 25 Febr. 1943, s'a aprobat ca maşinile ceasornicelor preluate dela evrei, ce au fost demontate spre a se da aurul la topit, neputând fi scoase la licitaţie, să fie cedate gratuit Şcoalei de ceasornicari înfiinţată de Ministerul Muncii.

Ministru
(ss) INDESCIFRABIL

Director General
(ss) INDESCIFRABIL

Nr. 115

MINISTERUL FINANȚELOR
Direcțiunea Generală a Mișcării Fondurilor
Serv. Contabilității

Nr. 157138 — 20 Mai 1942
Dos. 278

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
Inspectoratul Devizelor
și al schimburilor cu străinătatea

Urmare la adresa noastră Nr. 155040 din 5 Mai a. c., și în conformitate cu rezoluția Domnului Ministru al Finanțelor, pusă pe referatul înreg. la Nr.   /942, avem onoare a vă ruga să binevoiți a dispune să se elibereze cu inventar, Casei de Imprumut pe Amanet și de Păstrare din România S. A., bijuteriile și obiectele prețioase, preluate de Stat din Basarabia și Bucovina.

p. Ministru
(ss) CONST. PANDELE

Director General
(ss) E. VATAU

Nr. 116

MINISTERUL FINANȚELOR
Direcțiunea Generală a Mișcării Fondurilor
Serv. Trezoreriei

Jr. Nr. 11836/11837/1943 s.
Nr. 167027 — 15 Iunie 1943
Dos. 216

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
Inspectoratul Devizelor

Avem onoare a vă face cunoscut că prin rezoluția Ministerială pusă pe referatele acestei Direcțiuni Generale înreg. la nr. 11836 și 11837 din 12 Iunie 1943 s'a aprobat ca:

a) obiectele din metale prețioase preluate dela evreii evacuați din Basarabia, Bucovina și Odessa, ce nu s'au putut valorifica prin licitație publică find deteriorate, să fie predate Monetăriei Naționale, pentru a le topi și apoi a le vinde în contul Statului, Stabilimentelor militare, împreună cu aliajul rezultat din monetele metalice retrase din circulație.

b) monetele metalice rusești de cupru și nichel, preluate dela evreii evacuați din Bucovina, Basarabia și Odessa, să fie de asemenea predate Monetăriei Naționale, pentru a fi vândute în contul Statului, Stabilimentelor militare, împreună cu aliajele rezultate din monetele românești de cupru-nichel antebelice, precum și cele din cupru-nichel în curs de retragere.

Ministru
(ss) INDESCIFRABIL

Director General
(ss) INDESCIFRABIL

CAPITOLUL IV

ODESSA
ŞI POPULAŢIA EVREEASCĂ LOCALNICĂ

MASACRELE DIN ODESSA
ŞI JUDEŢELE BEREZOVCA ŞI GOLTA

CAPITOLUL IV CRONOLOGIE ISTORICĂ

16 Octombrie 1941 — Decembrie 1942

16 Octombrie 1941

Trupele române şi germane ocupă oraşul Odessa, părăsit cu câteva zile în urmă de Armata Roşie. Deşi nu întâmpină niciun fel de rezistenţă, trupele cotropitoare ucid în primele zile o seamă de locuitori, dintre cari cei mai mulţi evrei. **(No. 117).**

22 Octombrie 1941

O explozie produsă de o mină cu mecanism de întârziere, aruncă în aer o parte a clădirii în care s'a instalat din prima zi a ocupaţiei, Comandamentul român. Au fost ucişi Comandantul Gl. Glogojeanu, 16 ofiţeri, 35 soldaţi şi 9 subofiţeri şi funcţionari civili. După trei ceasuri, comandantul Diviziei a 13-a Infanterie, Gl. C. Trestioreanu, devenit automat comandant militar al oraşului, raportează Armatei IV-a: „Am luat măsuri pentru a spânzura în pieţele publice din Odessa, **evreii şi comuniştii". (No. 118).**

23 Octombrie 1941

Incepe executarea aşa numitelor represalii. De dimineaţă apar primele spânzurători, încărcate de victime şi în toate colţurile oraşului, sunt împuşcaţi locuitorii la întâmplare. Până la ora prânzului când execuţiile au încetat, au fost ucişi vreo 5.000 de oameni, majoritate evrei. **(No. 119).**

23 Octombrie 1941

Ion Antonescu ordonă ca pentru fiecare ofiţer român sau german mort, să fie executaţi câte 200 comunişti, iar pentru fiecare soldat, câte 100. El adaogă ca toţi comuniştii din Odessa, precum şi câte un membru din fiecare familie evreească, să fie luaţi ca ostateci, iar în cazul unui act asemănător, să fie executaţi. **(No. 120).**

23 Octombrie 1941

După ora prânzului, poliţia şi jandarmii ridică din case şi de pe străzi peste 20.000 de oameni, în majoritate evrei, cari sunt apoi înghesuiţi în închisoarea din Odessa.

24 Octombrie 1941

O parte din oamenii ridicaţi de poliţie şi armată, sunt conduşi, sub escorta Comp. II-a din Bat. 10 mitraliere divizionar, la marginea Odessei, lângă bariera Dalnic. Dealungul drumului de 3 km. lungime, rămân cadavrele femeilor, copiilor şi neputincioşilor, împuşcaţi pentrucă au rămas în urma convoaielor. Primii 40—50 oameni ajunşi la locul execuţiei, sunt legaţi cot la cot, asvârliţi într'un şanţ antitanc, culcaţi cu faţa la pământ pe parapetul şanţului şi ucişi prin împuşcare de câţiva soldaţi, sub comanda Lt. Col. Nicolae Deleanu.

Se trece la executarea în massă. Victimele sunt vârîte în 4 magazii, în pereţii cărora s'au deschis creneluri pentru gurile de mitralieră. Sub comanda Lt. Col. Deleanu şi Lt. Col. Coca D. Niculescu, s'a deschis focul, în plin, asupra întregei masse de oameni.

Pe înserat, către ora 17, s'a dat foc tuturor magaziilor. In timp ce flăcările consumau trupurile nenorociţilor, soldaţii continuau să tragă cu mitraliera, iar ofiţerii aruncau grenade. **(No. 121).**

25 Octombrie 1941

La ora 17.35, exact 48 de ore după explozia dela Comandament, a fost aruncată în aer una din magazii, în care se mai zvârcoleau supravieţuitorii. **(No. 122).**

Octombrie 1941

O parte a evreilor supravieţuitori ai masacrelor din Odessa, precum şi cei din judeţele din sudul Transnistriei (Oceacov, Berezovca, Golta), sunt concentraţi în lagăre, aşa numite ghettouri. Regimul este sălbatec. In toate ghettourile mor zilnic oameni de foame, boală şi mizerie. **(No. 123).**

3 Noembrie 1941

Evreii din ghettoul Odessa, sunt puşi în libertate. **(No. 124).**

11 Noembrie 1941

Guvernatorul Transnistriei, Gh. Alexianu, emite ordonanţa Nr. 23, care urmează a fi statutul populaţiei evreeşti din Transnistria.

Evreii vor putea rămâne numai în anumite localităţi fixate de Inspectoratul General al Jandarmeriei. Ei vor fi inscrişi în registre speciale, organizaţi în colonii şi întrebuinţaţi la munci agricole, reparaţiuni de drumuri sau poduri, tăiatul lemnelor în pădure, cărat de piatră sau alte materiale. Cei ce vor munci, vor primi bonuri de alimente în valoare zilnică de câte o marcă R. K. K. S. pentru muncitorii cu braţele şi 2 mărci pentru muncitorii profesionişti calificaţi. Aceştia din urmă vor fi obligaţi a presta munca potrivit specialităţii.

Cei găsiţi în afara localităţii în care li s'a fixat domiciliul, vor fi consideraţi spioni şi sancţionaţi după legile militare în timp de războiu.

20 Noembrie 1941

Comandantul Inspectoratului de Jandarmi Transnistria, Col. E. Broşteanu, se teme că „comuniştii şi jidanii" vor împânzi tot teritoriul Transnistriei şi cu timpul se vor deda la fapte de ostilitate şi în consecinţă, cere Inspectoratului General al Jandarmeriei, ordine de urmare, opinând că **„numai un procedeu de exterminare a unor astfel de criminali şi fanatici comunişti, ar putea scăpa omenirea de pericolul comunist". (No. 125).**

Noembrie 1941

Aplicându-se prevederile ordonanţei Nr. 23, majoritatea evreilor transnistrieni sunt dislocaţi. In nordul provinciei, la Moghilev rămân 3.733 evrei, la Şargorod cca. 2.000, la Râbniţa 1.467, la Tulcin 118 (restul de 3.005 au fost trimişi în lagărul Peciora),la Spicov 27 (restul de 848 închişi la Rogozna).

In sudul Transnistriei, aproape toată populaţia locală evreească este adunată în lagărele din jud. Golta, dela Bogdanovca (48.000), Dumanovca (18.000), Acmicetca (4.000). In aceste lagăre, după ce toţi internaţii au fost jefuiţi de tot avutul — se căuta în special aur şi bijuterii — au fost supuşi unui regim de exterminare, prin foame şi mizerie. **(No. 126—127).**

Mai rămân la această dată un număr necunoscut — dar se pare a fi de câteva mii — de evrei localnici în oraşul Balta şi cca. 30.000 în Odessa.

17 Decembrie 1941

Un grup de evrei din regiunea de plasare Crivoje Ozero, s'au refugiat la Dubăsari, unde au fost luaţi în primire de serviciul SS german, care i-a executat. **(No. 128).**

21 Decembrie 1941

Sub conducerea prefectului jud. Golta, Lt. Col. Isopescu Modest, începe masacrarea evreilor din ghettoul Bogdanovca. Primele victime se aleg dintre bolnavi şi infirmi (cca. 5.000), cari sunt vârîţi în câteva grajduri, peste cari se aşează straturi de paie, se stropesc cu petrol şi li se dă foc. In timp ce grajdurile ardeau cu oamenii dinăuntru, restul de internaţi (cca. 43.000), au început a fi conduşi către păduricea din apropiere, unde au fost masacraţi în grupe de 3—400, cu cartuşe explozive. Masacrul neîntrerupt în zilele de 21, 22 şi 23, a fost suspendat la 24 Decembrie, în vederea sărbătorilor Crăciunului, reluat la 28 Decembrie şi terminat la 29 Decembrie.

Cadavrele au fost arse pe ruguri de 4—5 m. lungime şi 2 m. înălţime. Lugubra operaţie a fost dată în sarcina unui grup de 200 de evrei şi a durat 2 luni. Dintre cei ce au executat arderea cadavrelor, au fost împuşcaţi apoi 150. **(No. 129).**

Decembrie 1941

In disperare, unii evrei încearcă să salveze viața copiilor prin botez sau căsătoria fetelor cu creștini. Câteva cazuri au fost semnalate în comunele Pisceanca și Zatnicova din jud. Râbnița. Autoritățile sunt imediat sesizate, spre a lua măsuri. **(No. 130).**

Decembrie 1941

In județele din nordul Transnistriei, apar din ce în ce mai multe cazuri de tifos exantematic, printre evreii localnici. Numai în jud. Tulcin s'au înregistrat 200 de bolnavi.

1 Ianuarie 1942

In Odessa mai trăiesc încă vreo 40.000 de evrei, dintre cari unii sunt liberi, dar sub supraveghere neîntreruptă. In fiecare zi sunt arestați evrei și trimiși în judecata Curții Marțiale, în special sub învinuirea de a fi căutat să ascundă originea etnică. **(No. 131).**

4 Ianuarie 1942

Pe inserat, doi soldați nemți în stare de ebrietate, neidentificați, au pătruns în casa unei femei, **Roza Dochner** din Odessa, str. Staro-Kotofranscaia. Aflând că e evreică, unul din ei a lovit-o cu baioneta în spate. Femeia a reușit să fugă la vecina Zocorina Matrona, unde brutele au ajus-o și au omorît-o cu lovituri de baionetă. **(No. 132).**

10 Ianuarie 1942

Guvernatorul Transnistriei emite ordonanța Nr. 7, prin care toți evreii din Transnistria sunt obligați să predea aurul, bijuteriile și obiectele de valoare și să se prezinte spre a fi internați în ghettoul Slobotka. Contravenienții vor fi judecați de Curțile Marțiale.

11 Ianuarie 1942

Apar primele efecte ale ordonanței Nr. 7. Tristele convoaie se îndreaptă către ghettoul Slobotka.

— In strada Trohorovscaia (Vorosina) Nr. 29, evreica **Liuba Medtt,** pentru a evita chinurile internării și-a adunat într'o cameră tot avutul și i-a dat foc. Arestată, a recunoscut imediat fapta și **a fost executată pe loc.**

— In strada Pușkin Nr. 68, bătrânii evrei **Haisler Leizer și Haisler Sosia, s'au spânzurat,** spre a nu fi internați în ghettou. **(No. 133).**

12 Ianuarie 1942

Incepe deportarea evreilor din ghettoul Odesei, spre regiunea Berezovca-Vasilievo. In prima zi au fost deportați 856 evrei, în majoritate bătrâni, femei și copii. **(No. 134).**

13 Ianuarie 1942

Din ghettoul Slobotka, sunt evacuaţi în regiunea Berezovca Vasilievo, 986 evrei. (No. 135).

14 Ianuarie 1942

Idem, 1.201 evrei. (No. 136).

15 Ianuarie 1942

Idem, 1.090 evrei, majoritatea bătrâni între 50-80 ani.

16 Ianuarie 1942

Idem, 1.746 evrei, majoritatea bătrâni, femei şi copii.

Până la această dată au fost deportaţi peste 6000 de evrei din Odessa. Suferinţele, dealungul drumurilor au fost înspăimântătoare. (No. 137).

17—19 Ianuarie 1942

Idem, 3.407 evrei, respectiv 1.104, 1.293 şi 1.010.

19 Ianuarie 1942

— In comuna Cazmirovca, jud. Berezovca, doi locuitori creştini au luat dela evreii ce treceau spre lagărele de internare, 4 copii cu scopul de a-i creşte şi înfia. Copiii au fost ridicaţi şi internaţi în lagăr.

— Ajutorul şefului de poliţie din Oceacov, un anume Dolgi, a luat, pentru a creşte şi înfia, copilul unui evreu. S'a dat ordin ca copilul să fie internat în lagăr. (No. 130).

20 Ianuarie 1942

Din ghettoul Odessa sunt evacuaţi alţi 926 evrei.

21 Ianuarie 1942

Din cauza nefuncţionării trenurilor, nu s'a executat nici un transport de evrei. (No. 138). Inspectoratul de Jandarmi Transnistria referă că cei evacuaţi nu pot fi cazaţi şi trebuesc adăpostiţi în grajdurile colhozurilor. Gerul ajunge până la minus 20 grade şi din această cauză, precum şi a vârstei şi a lipsei de hrană, mulţi cad şi înghiaţă pe drum. Morţii au fost îngropaţi în şanţurile antitanc din regiune.

22 Ianuarie 1942

Se reiau deportările din ghettoul Odessa. Sunt trimişi spre Berezovca 1.807 evrei, majoritatea bătrâni, femei şi copii.

— In str. Iuşnaia Nr. 5-15, bătrânul evreu **Odenberg Adolf, s'a sinucis, spânzurându-se. (No. 139).**

23 Ianuarie 1942

Din ghettoul Odessa pleacă un nou lot de 1.396 evrei.

— Autoritățile române urmăresc pe creștinii cari încearcă să salveze pe câte un evreu. Ernest Plecichin și Elena Gabei sunt trimiși în judecata Curții Marțiale, pentrucă au ținut ascuns timp de 11 zile, pe evreul Marcu Strulovici.

24 Ianuarie 1942

Din ghettoul Slobotka pleacă la Berezovca, 2.000 de evrei.

25 Ianuarie 1942

Din cauza nefuncționării trenurilor, nu se poate efectua transportul evreilor.

— Circ. IX de poliție a Odessei a arestat pe bătrânul evreu **Arsene Brauber.** Până să fie adus la cercetări, **s'a strangulat cu o curea.** (No. 140).

30 Ianuarie 1942

De 5 zile trenurile nu funcționează, astfel că nu a mai fost evacuat niciun evreu. Se prevede însă pentru ziua următoare reînceperea evacuărilor. In cuprinsul circ. II-a de poliție, s'au găsit cadavre evreești pe cari pretorul Odessei le declară „decedați de moarte naturală", deși cercetările sunt încă în curs.

31 Ianuarie 1942

Se reiau transporturile din ghettoul Odessei. Pleacă un transport de 1.200 de evrei. **(No. 141).**

1 Februarie 1942

Din ghettoul Slobotka pleacă alți 2.256 evrei. **(No. 141).**

5 Februarie 1942

Caporalul Ana Savu din Regt. 6 Art. Călăreață, violează o femee evreică. **(No. 141).**

12 Februarie 1942

De 11 zile rapoartele autorităților nu au mai semnalat transporturi de evrei din Odessa. In tot timpul acesta s'au făcut razzii întinse, aducându-se zilnic zeci de evrei, cari reușiseră să se ascundă de urgia lagărului.

Din ghettou pleacă din nou un lot de 448 evrei, un altul de 53 și un al treilea de 210. **(No. 142).**

Februarie 1942

Toată luna au continuat raziile pentru identificarea, internarea în lagăr şi evacuarea ultimelor rămăşiţe ale evreior din Odessa.

Februarie 1942

Se termină acţiunea de exterminare a evreilor localnici concentraţi în judeţul Golta, prin masacrarea tuturor celor 22.000 internaţi în lagărele dela Dumanovca şi Acmicetca. **(No. 143).**

9 Martie 1942

Evreii evacuaţi din Odessa spre Berezovca-Mostovoi-Vasilievo, după ce sunt jefuiţi şi chinuiţi, ajung sub puterea trupelor germane. Opera de exterminare a început curând după sosirea evreilor şi a continuat până la epuizare.

Primul masacru semnalat este făptuit de poliţiştii germani, din comunele Mostovoi şi Zavadovca, cari au ridicat din lagărul de evrei din comuna Cihrin-Berezovca, un număr de 772 evrei pe cari i-au scos în marginea comunei şi **executat prin împuşcare**, după ce i-au jefuit de toate obiectele aflate asupra lor. **(No. 144).**

13 Martie 1942

Un grup de 17 soldaţi germani din formaţiunile SS din comuna Cartaica, au ridicat din lagărul de evrei din Hulievca-Berezovca, un număr de 650 evrei pe cari, după ce i-au desbrăcat până la cămaşe, jefuindu-i de toate obiectele, banii şi îmbrăcămintea, i-au scos în marginea comunei, **executându-i prin împuşcare. Cadavrele au fost arse. (No. 144).**

16 Martie 1942

O bandă de 16 germani din poliţia SS din comuna Nova-Candeli, au ridicat 120 evrei din lagărul comunei Catovsca-Berezovca, pe cari i-au jefuit de obiecte şi îmbrăcăminte iar **apoi i-au împuşcat** în marginea comunei. **(No. 145).**

Din cauza panicei produsă de aceste masacre, 300 de evrei au fugit din lagărul Lisinovca-Berezovca. Autorităţile române au dat ordin jandarmilor de a-i urmări şi a-i readuce în lagăr.

18 Martie 1942

Poliţiştii civili germani din comuna Bernandovca-Berezovca, sub conducerea unui ofiţer german, **ucid prin împuşcare** un număr de 483 evrei, aduşi acolo din ghettoul Odessei. **(No. 146).**

Iunie 1942

Trupe din poliţia SS cu sediul în colonia germană Lichtenfeld, **ucid prin împuşcare 1.200** evrei din colhozul Suha-Verba. Victimele fuse-

seră plasate întâi în castelul Mostovoi din sectorul Huliacovka, dar aici neavând ce lucra, erau expuşi să moară de foame. Deaceea au fost transferaţi pentru muncă, la Suha-Verba. (Nr. 147).

Decembrie 1942

Incetează complect suferinţele evreilor localnici din Odessa şi judeţele din sudul Transnistriei. Opera de exterminare totală este terminată.

Dintr'o statistică întocmită de Centrala Evreilor din România, la 22 Martie 1943, după vizita făcută de o delegaţie a Comisiunii de Ajutorare, în toată provincia dela Odessa până la Moghilev, rezultă că la acea dată se mai aflau în Transnistria de sud, următorii evrei:

Oraşul Odessa — 60
Jud. Berezovca — 425

Din totalul de 485, numai o parte erau evrei localnici, iar cealaltă era formată din rămăşiţe supravieţuitoare de evrei deportaţi din România.

MASACRE LA INTRAREA TRUPELOR FASCISTE IN ODESSA

Nr. 117

NOTA COMISARULUI POPORULUI PENTRU AFACERI STRAINE U. R. S. S. d. VENCESLAV M. MOLOTOV

trimisă la 6 Ianuarie 1942, tuturor ambasadelor şi legaţiilor ţărilor cu care U. R. S. S. se afla în relaţiuni diplomatice.

DESPRE BARBARIILE GENERALE, RUINAREA POPULAŢIEI ŞI ATROCITĂŢILE MONSTRUOASE SĂVARŞITE DE AUTORITĂŢILE GERMANE PE TERITORIUL SOVIETIC COTROPIT DE EI

(Extras)

....

Omorurile în masă au fost săvârşite de către ocupanţii germani şi în alte oraşe ale Ucrainei, aceste masacre sângeroase fiind îndreptate, în special, împotriva Evreilor muncitori, neînarmaţi, fără posibilitatea de a se apăra.

După date incomplecte, în oraşul Lemberg (Lwow), sunt împuşcaţi nu mai puţin de 6.000 de oameni, **în Odessa peste 8.000,** la Cameneţ Podolsk au fost împuşcaţi şi spânzuraţi aproape 8.500 de oameni, la Dniepropetrovsk au fost mitraliaţi peste 10.500, la Mariupol au fost împuşcaţi peste 3000 de localnici împreună cu mulţi bătrâni, femei şi copii, cari sunt jefuiţi şi desbrăcaţi până la piele, înainte de execuţie [1]).

....

[1]) Relatările oficiale de mai sus par a se referi la masacre făptuite la intrarea trupelor în Odessa, deoarece este vorba numai de 8.000 de victime, iar masacrele ordonate de Ion Antonescu ca „represalii" pentru explozia dela Odessa, au'ucis peste 25.000 de oameni Este însă posibil ca această menţiune a Comisariatului Afacerilor Străine URSS, să se refere la masacrele din 24 şi 25 Octombrie 1941, a căror întindere, n'a putut fi îndeajuns verificată. până la 6 Ianuarie 1942.

EXPLOZIA DIN ODESSA. INIȚIATIVA REPRESALIILOR
Nr. 118

Telegrama generalului C. Trestioreanu comandantul secund al Diviziei XIII, către Armata IV din 22 Octombrie 1940, ora 20.40:

„Până la această oră, în ziua de 23 Octombrie, ora 20.40 generalul Glogojanu nu a fost găsit. Este, probabil sub dărămături. Numărul morților și al răniților nu s'a putut stabili. Operațiile de salvare continuă. Din clădirea ocupată de Comandament, a sărit în aer partea centrală și aripa dreaptă. Trupele din Odessa sunt la locul lor în stare de alarmă. Până la această oră nu s'a mai semnalat nicio altă explozie, și nici un eveniment de altă natură.

Rămân, personal și cu restul comandamentului salvat până mâine dimineață, când mă voiu deplasa la Marienthal, unde voiu reface comandamentul și legăturile, cu materialul care a mai rămas. Până atunci păstrez legăturile cu poșta civilă Odessa. **Am luat măsuri pentru a spânzura în piețele publice din Odessa evrei și comuniști.** Comandant secund — Gorun General Trestioreanu.

MASACRUL DIN DIMINEAȚA DE 23 OCTOMBRIE
Nr. 119

Extras din actul de acuzare întocmit împotriva marilor criminali de război, Ion Antonescu și miniștri săi:

„In dimineața zilei de 23 Octombrie 1941, apar pe străzile și piețele Odessei primii spânzurați, iar pe străzi oamenii sunt împușcați la întâmplare, astfel că în acea dimineață sunt executați 5.000 de oameni. La ora prânzului execuțiile încetează, însă jandarmeria și poliția încep să adune mii și zeci de mii de oameni, pe cari îi închid în închisoarea dela Odessa".

ORDINUL DE REPRESALII AL LUI ION ANTONESCU
Nr. 120

Președintele Consiliului de Miniștri Nr. 562 din 23.X.1941, ora 12,30
Cabinetul militar al Conducătorului Statului
către
VRANCEA I-a [1]

Ca urmare a celor petrecute la comandamentul militar Odessa în ziua de 22 Octombrie 1941 a. c. d. mareșal Antonescu ordonă:

---

[1]) VRANCEA era indicativul secret pentru Comandamentul Militar Odessa.

1. Comandamentele militare şi autorităţile din Odessa se vor instala în afara oraşului în clădiri din oraş, care au fost în prealabil şi în mod sigur curăţate de echipe speciale şi deminate, — se vor cerceta cu amănunţime împrejurimile lor.

2. D. Mareşal Antonescu ordonă să se raporteze cine este responsabil de neexecutarea sau de necompiecta executare a ordinului (Comandamentul de căpetenie Nr. 3016 din 16 Octombrie 1941 şi ord. Nr. 2092 din 16 Octombrie 1941 al Comandamentului Vrancea).

3. De oarece este aproape sigur că acţiunea dela Odessa a fost pusă la cale de comuniştii locali şi pentru a se înlătura pe vitor o asemenea acţiune d. mareşal ordonă să se treacă la represalii severe astfel:

a) Pentru fiecare ofiţer român sau german, mort în urma exploziei, vor fi executaţi 200 comunişti; pentru fiecare soldat mort, câte 100 comunişti; execuţiile vor avea loc în cursul zilei de astăzi.

b) Toţi comuniştii din Odessa vor fi luaţi ca ostateci, deasemenea câte un membru din fiecare familie evreească.

Li se vor aduce la cunoştinţă represaliile ordonate în vederea lor şi familiilor lor, că la al doilea act asemănător vor fi toţi executaţi.

c) Măsurile luate vor fi date publicităţii şi afişate în Odessa şi împrejurimi, chiar în cursul zilei de astăzi.

D. O. Şeful Cabinetului Militar
Colonel (ss) **DAVIDESCU**

MASACRUL DELA BARIERA DALNIC

Nr. 121

Extras din rechizitoriul acuzatorului public şef A. Bunaciu, în procesul primului lot de criminali de război (Tribunalul Poporului. Dosar Nr. 1).

....

A început masacrul.

Toţi martorii v'au arătat — şi voi citi depoziţiile din dosar — că încă în dimineaţa zilei de 23 Octombrie au fost văzute nenumărate cadavre şi nenumăraţi spânzuraţi, pe străzile şi la încrucişările de străzi din Odessa. Probabil însă că împuşcarea şi spânzurarea dura mult, sau că împiedica circulaţia. Deaceea, acuzaţii prezenţi astăzi, răspunzătorii principali, s'au gândit la un sistem mai rapid.

Incă în dimineaţa zilei de 23 Octombrie 1941, sunt adunaţi în Odessa — spun ei — toţi „comuniştii şi toţi evreii", în realitate locuitori paşnici ai oraşului. Toţi au fost duşi la închisoare şi de acolo înşiraţi în coloane lungi — nici nu se putea aprecia cât erau de lungi — spre nişte magazii dela periferia Odessei.

Acolo a început marele masacru. Acolo au fost asasinați în mod înfiorător — spun martorii — 25.000—30.000 locuitori pașnici ai Odessei. Cei din primele rânduri au fost așezați în niște șanțuri antitanc — făcute în apropierea Odessei, după cum s'a arătat de către martori, de apărătorii Odessei — și împușcați în cap, câte 40—50 odată.

S'a părut executanților că sistemul este prea încet și constisitor; pentru fiecare om, un glonț era prea mult. Și atunci, comandantul Batalionului 10 Divizionar găsește o soluție mai rapidă și mai eftină: magaziile stăteau la dispoziție. Oamenii au fost înghesuiți în magazii, s'au făcut creneluri în pereți și s'a tras cu mitraliere. Ne putem închipui scenele îngrozitoare ce au avut loc atunci în aceste magazii, în care erau băgați tineri, copii, femei, bătrâni și bolnavi.

....

Nr. 122

Extras din depoziția martorului Neacșu Alexe, asistent la Facultatea de Litere, sublocotenent în rezervă în Reg. 23 Infanterie, în procesul marilor criminali de război, Ion Antonescu și miniștrii săi:

....

După aceasta s'a trecut la operația în sine de mitraliere a celor ce se găseau înăuntrul celor 4 magazii și cred că ordinul de deschidere a focului l-a dat sau colonelul Deleanu sau col. Niculescu-Coca. Magaziile au fost luate pe rând, ceeace a făcut ca operațiunea să dureze până noaptea, nefiind terminate toate magaziile în aceeași seară.

A doua zi, una din magaziile unde nu se terminase operațiunea de mitraliere, a fost aruncată în aer și în mod simbolic și exemplificativ, această operațiune de aruncare în aer s'a făcut cred la aceiași oră, la care a fost aruncat comandamentul în aer.

In ceeace privește mitralierea celor din magazii, care a durat câteva ore, adaogă că, observându-se că numai prin mitraliere nu se poate izbuti să fie omorîți toți cei dinăuntru, s'a recurs la o nouă consfătuire a celor cari comandau această operațiune și care vizibil erau enervați și supărați că nu găsesc un mijloc mai rapid de terminarea acestor operații, au recurs la stropirea magaziilor cu gaz și benzină și la incendierea lor. Când incendiul s'a deslănțuit, unii dintre cei cari se găseau în magazie și care erau ușor răniți sau teferi, încercau să fugă fie sărind pe fereastră, fie să iasă prin acoperiș. Soldații aveau consemn general ca imediat ce iese afară unul, să fie împușcat. Unii cari erau înăuntru, ca să scape de foc, apăreau la ferestre și făceau semn ca să-l împuște, arătându-le cu mâna capul sau inima. Insă când vedeau către ei întinsă arma, dispăreau pentru moment din fața ferestrei, pentruca să reapară peste câteva secunde, făcând către soldați aceleași semne și întorcându-se cu spatele ca să nu vadă cel puțin când se trăgea în ei. Operațiunea a durat până noaptea, când scenele văzute la lumina focului erau și mai îngrozitoare. Cei cari apăreau erau goi, căci

se desbrăcaseră de hainele care luaseră foc. Unele dintre femei aruncau copii pe ferestre. Reţin o scenă că un copil de 4—5 ani aruncat pe fereastră a rătăcit timp de 5—10 minute cu mâinile sus între cadavre, soldaţii români nedorind să tragă în el.

....

LAGĂRELE DIN JUD. GOLTA

Nr. 123

Extras din rechizitoiul acuzatorului public şef A. Bunaciu împotriva criminalului de război Isopescu Modest, fost prefect al judeţului Golta:

....

Isopescu Modest, dispune să se înfinţeze lagărele din jud. Golta, încă în luna Octombrie. Bogdanovca, Dumanovca, Acmicetca, rămân legate de crimele acestui asasin odios.

In 1941, iarna venise mai de timpuriu în toată câmpia Ucrainei. Vântul rece din Octombrie şi Noembrie secera vieţile populaţiei desbrăcată şi dusă să trăiască în cocine, căci acestea erau lagărele şi ghettourile unde interna Isopescu Modest, evreii de atunci, în grajduri fără uşi, fără ferestre, fără paturi, fără îmbrăcăminte şi fără alimente. Acolo a dus Isopescu Modest zeci de mii de cetăţeni paşnici, cu gândul, cu hotărîrea de a-i extermina.

....

Nr. 124

LEGIUNEA DE JANDARMI BEREZOVCA — BIROUL POLIŢIEI

DAREA DE SEAMA
pe luna Decembrie 1941

....

II. Starea de spirit a populaţiei civile

Evreii.

Datorită faptului că în ziua de 3 Noembrie a. c. evreii internaţi în ghettoul din Odessa au fost puşi în libertate se desprind următoarele consecinţe:

I. Fiind în stare de libertate supravegherea evreilor din Odessa desigur a devenit mai anevoioasă, ceeace îi determină să încerce părăsirea clandestină a acestui oraş, în scop de a se stabili în alte judeţe, de preferinţă în comunele rurale.

II. Evreii, internaţi în lagărul dela Bogdanovca şi care sunt originari din judeţul Odessa, informaţi fiind de regimul aplicat evreilor din Odessa, părăsesc lagărul sub motiv că merg după alimente, îndreptâundu-se spre Odessa.

III. Intrucât în lagărul de internare dela Bogdanovca există cazuri de tifos exantematic, cei cari părăsesc lagărul constituesc un permanent pericol pentru populaţia pe unde trec.

....

....

Comandantul Legiunei Jandarmi Berezovka
Maior (ss) **POPESCU**

Şeful Biroului Poliţiei
Locotenent (ss) **M. CARJEU**

MENTALITATEA COMANDANŢILOR MILITARI AI TRANSNISTRIEI

Nr. 125

20.XI.1941

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA
către
INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI

Am onoare a vă raporta următoarele:

După ocuparea Odessei de trupele noastre, suntem informaţi că o mulţime de foşti comunişti şi terorişti şi cari se refugiaseră cu trupele sovietice în Odessa, au început a se infiltra în diferite localităţi.

Astfel: individul Colev Teodor, în timpul regimului sovietic a fost magazioner în Razdelnaia.

Acest individ în timpul retragerii ruse a adunat împreună cu un jidan tot ce a fost de valoare, apoi a dat foc la case şi magazii.

La trecerea prin sate ordona în numele sovietelor, să se dea foc la toate culturile depe câmp.

Intrucât astfel de indivizi vor împăna întreg teritoriul Transnistrian şi dacă acum nu se dedau la fapte de ostilitate faţă de noi, nu vor aştepta decât momentul favorabil ca să înceapă activitatea din trecut.

Cum, a li se dresa acte şi a-i trimite în judecata Tribunalelor Militare pentru fapte petrecute sub regimul sovietic, nu cred a fi o măsură potrivită, cu onoare vă rog să binevoiţi a aprecia şi a ne da ordin de urmare, **opinia mea fiind, că numai un procedeu de exterminare a unor astfel de criminali şi fanatici comunişti ar putea scăpa omenirea de pericolul comunist.**

Inspector Jandarmi Transnistria
Colonel (ss) **E. BROŞTEANU**

NUMĂRUL ŞI REPARTIZAREA EVREILOR LOCALNICI DIN TRANSNISTRIA

Nr. 126

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA
LEGIUNEA JANDARMI RĂBNIŢA
Biroul Siguranţei şi Informaţii

DAREA DE SEAMĂ
pe luna Decembrie 1941

....

3) PROBLEMA EVREEASCĂ

Mai sunt încă neevacuaţi spre Bug: In Râbniţa 1467, Kruti 57 şi Kodima 150, în total 1674 suflete de evrei care sunt băgaţi în colonii — Ghettouri — şi se supraveghează conform dispoziţiunilor ordonanţei Nr. 23/1941 a Guvernământului Transnistria. Această populaţie a recurs şi recurge la fel de fel de trucuri, crezând că prin aceste sisteme vor reuşi şi nu vor mai fi trimişi în regiunile de internare. Astfel unii dintre ei au dat fete în căsătorie după băieţi creştini şi au dat în adopţiune copii la familii de creştini, botezându-i în religia creştină-ortodoxă. In acest sens s'a dat notă informativă Nr. 39/1941.

Caută pe toate căile a intra servitori, servitoare, pe la funcţionari cu scopul de a se sustrage internării şi controlului din colonii, recurgând la fel de fel de corupţie, pentru a salva situaţia.

Concluziune

Având în vedere procedeele întrebuinţate şi descrise mai sus, având în vedere numărul mare al evreilor rămaşi netrimişi la locul destinat — pe Bug — constitue un pericol iminent şi permanent deoarece ei sunt încadraţi în regimul comunist, ca cele mai de încredere elemente ale acestora. Sunt capabili a răspândi svonuri false şi produce panică în populaţie, motive pentru care se supraveghează în deaproape.

Propuneri

Este necesară evacuarea evreilor imediată, în zona de concentrare, dat fiind pericolul prevăzut mai sus.

....
....

Comandantul Legiunei Jandarmi Râbniţa
Maior (ss) INDESCIFRABIL

Şeful Bir. Sig. şi Informaţii
Căpitan (ss) INDESCIFRABIL

INSPECT. JAND. TRANSNISTRIA . LEGIUNEA JAND. TULCIN

Nr. 127

BULETIN INFORMATIV
Pe luna Decembrie 1941

....

4) Problema evreească.

A fost rezolvată în parte prin evacuarea evreilor din oraşul Tulcin şi Spicov în zona Pecioara — Rogozna la Nordul Judeţului pe Bug, unde sunt daţi în paza poliţiei comunale locale. Graţie acestei măsuri de evacuare s'a putut stăvili propagarea epidemiei de tifos exantematic în localităţile mai sus amintite. Cu toate măsurile sanitare luate pericolul nu a fost înlăturat deoarece din cauza aglomeraţiei şi a mizeriei în care trăesc, aceşti evrei vor răspândi boala în zona în care au fost evacuaţi.

Se anexează un tabel cu situaţia evreilor la sfârşitul lunei Decembrie 1941.

....

....

INSPEC. JAND. TRANSNISTRIA LEGIUNEA JAND. TULCIN

SITUAŢIA
evreilor din judeţul Tulcin la sfârşitul lunei Decembrie 1941

Nr. crt.	Denumira comunelor	Judeţul	Numărul evreilor plasaţi	Localitatea de unde vin	Observaţiuni
1	Tulcin	Tulcin	118 evrei	Oraşul Tulcin	
2	Spicov	,,	27 ,,	Spicov jud. Tulcin	
3	Braţlav	,,	747 ,,	737 din raionul Braţlav 8 din com, Viniţa judeţul Viniţa 1 com. Secureni-Cernăuţi	
4	Ladijin	,,	450 ,,	Din raionul Trostineţ	
5	Gordievca	,,	230 ,,	Din comuna Lipnic judeţul Hotin.	
6	Peciora	,,	3005 ,,	Din oraşul Tulcin	
7	Rogozna	,,	855 ,,	3 din Viniţa jud. Viniţa 4 din Iampol jud. Jugastru 848 din raionul Spicov	
	Total		5431 evrei		

Comandantul Legiunei Jand. Tulcin
(ss) INDESCIFRABIL

EXECUȚIILE DIN JUD. DUBĂSARI

Nr. 128

7.II.1942

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA
către
INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI
Serv. Jandarmeriei

La Ord. Dv. Nr. 48592/1941

Am onoare a raporta că evreii despre care tratează nota informativă Nr. 10 din 17 Decembrie 1941 și cari se refugiaseră în Dubosari din regiunea de plasare Crivoje-Ozero, **au fost luați în primire de Serviciul S.S. german, care i-a executat.**

Inspectoratul Jandarmi Transnistria	Șeful Bir. Poliției
Colonel (ss) BROȘTEANU	Locot. (ss) BRETOIU IACOB

MASACRUL DIN JUD. GOLTA LAGĂRUL BOGDANOVCA

Nr. 129

Extras din actul de acuzare întocmit de Acuzatorul Public Șef A. Bunaciu, împotriva primului lot de criminali de război (Tribunalul Poporului. Dosar Nr. 1).

....

Odată jefuirea terminată, acuzatul Isopescu Modest, trece la a doua și cea mai îngrozitoare crimă, masacrarea în masă a tuturor celor 48.000 de internați din lagărul dela Bogdanovca.

Ordinul de execuție îl predă acuzatului Aristide Pădure, subprefectul jud. Golta și complice tot așa de fioros, în care Isopescu Modest avea toată încrederea că exterminarea se va face total și în cel mai scurt timp posibil — așa cum s'a și întâmplat. Acuzatul Aristide Pădure era cunoscut internaților și populației din județ, pentru jafurile și ferocitatea de care a dat dovadă tot timpul cât a funcționat.

Ordinul de execuție, Aristide Pădure îl transmite pretorului Mănescu Vasile de la raionul Dumanovca, care ia primele măsuri pentru aducerea lui la îndeplinire. Pentru executarea masacrului a fost adusă din orașul Golta ,precum și din județ, toată populația care se afla sub

directa conducere a prefectului Isopescu Modest. Masacrul a început în dimineața zilei de 21 Decembrie 1941. Internații au fost astfel împărțiți: în câteva grajduri au fost înghesuiți internații bolnavi și infirmi, ce nu se puteau deplasa în afara lagărului la pădurea unde urma să se facă execuție, iar cei valizi în restul grajdurilor.

Primul lot masacrat a fost al bolnavilor și infirmilor. Peste grajdurile în care se aflau ei, s'a turnat petrol, după ce mai înainte se așternuse un strat de paie peste acoperișul grajdurilor și la intrări. S'a dat ordin „Aprindeți focul" și în câteva minute cele două grajduri și cu cei 4000—5000 de internați, ardeau ca două torțe, sub supravegherea poliției trimisă de Isopescu Modest, ca să-i desăvârșească opera criminală.

Nu-i greu de imaginat prin ce frământări chinuitoare au trecut cei 43.000 de evrei cari erau închiși în celelalte grajduri, așteptând să le vină rândul. Dar pentru ei acuzatul alesese un alt loc de masacrare și anume râpa de pe lângă o pădurice din apropierea lagărului. Fiecare dintre ele avea un rol de îndeplinit. Pădurea era locul unde cei destinați execuției, erau jefuiți de tot ce mai aveau de preț asupra lor, iar râpa era destinată locului propriu zis de execuție și de ardere.

In timp ce cele două grajduri ardeau, internații valizi erau scoși și mânați spre locurile de execuție. Scene îngrozitoare se petreceau în acele momente, când mamele își luau copii în brațe și cereau cerului scăpare, când părinții își încurajau copiii și soția, când disperarea pusese stăpânire peste toți cei 46.000 de internați. Se mai auzeau încă țipetele desnădăjduite din grajdurile cari ardeau și se prăbușeau peste cadavre.

Aduși în pădure, erau mai întâi jefuiți și desbrăcați, astfel că, complect goi, erau îngenunchiați pe marginea râpei, unde apoi au fost împușcați în grupe de câte 300—400 cu cartușe explozive.

Masacrul a continuat în acest ritm și în zilele de 22 și 23 Decembrie 1941. In ziua de 24 Decembrie a fost supendat până la 28 Decembrie 1941.

Dat fiind numărul mare — 43.000 — al celor masacrați, acuzatul Isopescu Modest, pentru a face să dispară orice urmă — credea el — a dat ordin ca să fie arse cadavrel.e Pentru această operă a ales 200 de internați din cei mai voinici. Arderea cadavrelor a durat timp de două luni de zile, Ianuarie și Februarie 1942.

Arderea era îndeplinită în felul următor: se așeza un strat de paie și lemne, apoi cadavrele, un alt strat de paie și iar cadavre, astfel că rugurile aveau înălțimea de doi metri și lățimea de 4—5 m. cadavrele fiind astfel așezate, încât să fie unul slab lângă altul gras, pentruca grăsimea celui de al doilea, să ajute arderii celui dintâi. Astfel 200 de internați s'au chinuit două luni, pentru a șterge orice urmă de crimă.

După aceea, 150 din cei 200 au fost și ei împușcați, pe motiv că n'au executat destul de repede arderea cadavrelor.

. . . .

INCERCĂRI ALE EVREILOR LOCALNICI DE A SALVA VIAŢA COPIILOR, PRIN BOTEZ SAU CĂSĂTORII MIXTE

Nr. 130

29.III.1942

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA
către
INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI
Serviciul Jandarmeriei

La ordinul Nr. 50.903 din 5 Ianuarie 1942, referitor la verificarea notei informative cu privire la trecerea evreilor din Transnistria la creştinism.

Am onoare a vă raporta că până în prezent în Transnistria s'a semnalat următoarele cazuri:

1. In judeţul Râbniţa, în comunele Pisceanca şi Zatnicova, unii dintre evrei, rămaşi neevacuaţi, au dat în adopţiune copii de ai lor la familii creştine şi fete în căsătorie după băieţi creştini, botezâdu-i în religia creştină, cu scop ca cel puţin aceştia să rămână neevacuaţi.

Serviciul religios s'a oficiat de către preoţii ruşi.

S'a raportat Dv. şi Guvernământului, cu nota informtivă Nr. 52 din 20 Decembrie 1941.

2. In comuna Cazmirovca, Jud. Berezovca, în ziua de 19 Ianuarie 1942, doi locuitori creştini au luat dela evreii ce treceau spre lagărele de internare, 4 copii cu scopul de ai creşte şi înfiia.

Copii au fost ridicaţi şi internaţi în lagăr.

3. Ajutorul şefului de poliţie din Oceacov, anume Dolgl, a luat pentru a creşte şi înfiia copilul unui evreu.

S'a dat ordin ca copilul să fie internat în lagăr.

Alte cazuri nu s'au semnalat până în prezent.

Inspectoratul Jandarmi Transnistria
Colonel (ss) E. BROŞTEANU

VIAŢA CHINUITĂ A EVREILOR DIN ODESSA PÂNĂ LA DEPORTAREA LOR

Nr. 131

COMANDAMENTUL MILITAR ODESSA
Serviciul Pretoral

BULETIN INFORMATIV
din ziua de 3 Ianuarie 1942

....

III. Cercetări şi urmăriri

A fost arestată evreica Berta Feld, comerciantă de ani 30, originară din Basarabia, domiciliată în str. Bulgarscaia 26, pentru faptul

că şi-a ascuns originea etnică cu scopul de a induce autorităţile româneşti în eroare. Cu actele dresate a fost înaintată la Curtea Marţială.

A fost arestată evreica Besnov Eugenia, de ani 37, fără profesie, domiciliată în str. Pervi Stepnaia Nr. 1, pentru faptul că şi-a falsificat actele de identitate, spre a-şi ascunde originea etnică şi a induce autorităţile româneşti în eroare. Cu actele dresate a fost înaintată la Curtea Marţială.

Au fost arestate evreicele Rala Katz de 36 ani,, fără profesie, Vera Katz de 17 ani, elevă şi Pohaci Maria de 27 ani, toate trei domiciliate în str. Moscovscaia 40, pentru faptul că şi-au exprimat în public ura contra armatei române şi pentrucă au contravenit ordonanţei Nr. 11 din 16 Octombrie 1941, prin aceia că au deţinut muniţiuni şi efecte militare. Cu actele dresate au fost înaintate la Curtea Marţială.

A fost arestat evreul Rosenberg Ilie, de 30 ani, domiciliat în Str. Moscovscaia 83, pentrucă şi-a însuşit numele de Bişi, inducând autorităţile germane şi române în eroare şi sustrăgându-se obligaţiunei de a se afla la Inchisoarea Centrală. Numitul este în curs de cercetare.

A fost arestat evreul Vulin Grigore, 40 ani, domiciliat în Str. Zeitova 10, pentru faptul de a se fi sustras dela obligaţiunea de a se afla la Inchisoarea Centrală. Numitul este în curs de cercetare.

O evreică a lansat svonul că Nicolaiewul a fost ocupat de ruşi şi că vor veni şi la Odessa. A fost arestată şi se va înainta Curţii Marţiale.

....

Pretor
Lt. Colonel (ss) **M. NICULESCU**

Nr. 132

ARMATA III-a SERVICIUL PRETORAL
către
INSPECT. G-RAL AL JANDARMERIEI
Serviciul Jandarmeriei

BULETIN INFORMATIV Nr. 123480
din 16 Ianuarie 1942

....

In ziua de 4 Ianuarie 1942, pe la orele 20, doi soldaţi germani în stare de ebrietate, care până în prezent nu au fost identificaţi, au intrat cu forţa în casa evreicei Dochner Rona din str. Kotofranscaia şi au întrebat dacă este evreică şi la răspunsul ei afirmativ, unul din ei a scos baioneta şi a lovit-o în spate. Totuşi evreica a reuşit să fugă

la vecina Zocorina Matrona (rusoaică), unde soldaţii au urmărit-o şi i-au aplicat mai multe lovituri de baionetă, după care evreica a decedat.

....

....

Pretorul Armatei 3-a
Colonel (ss) **BAROZI GH.**

DEPORTAREA EVREILOR DIN ODESSA
PRIMELE EFECTE ALE ORDONANŢEI DE DEPORTARE
Nr. 133

SERVICIUL PRETORAL ODESSA

BULETIN INFORMATIV

....

din ziua de 11 Ianuarie 1942

II. STAREA DE SPIRIT A POPULAŢIEI CIVILE

Populaţia rusă pare mulţumită de măsurile luate de autorităţile române, în ceace priveşte internarea evreilor în Ghettou.

De către evrei s'a lansat svonul, că ei au intervenit pe lângă persoane sus puse şi că se va reveni asupra înfiinţărei Ghetto-ului.

....

....

III. CERCETARI ŞI URMARIRI

Astăzi, 11 Ianuarie 1942 la orele 2 noaptea femeia **Medtt Liuba**, de origină etnică evreică, a adunat în camera ei din str. Trohorovskaia (Vorosina) Nr. 29, toate obiectele ei, dându-le foc. Focul însă a fost observat de către locuitorii casei şi cu ajutorul pompierilor a fost stins repede fără ca incendiul să ia proporţii mai mari.

Incendiatoarea care şi-a recunoscut fapta **a fost executată pe loc.**

Din cercetările făcute de către Circ. III-a de Poliţie, rezultă că această evreică avea intenţia de a da foc întregului imobil iar planurile ei au fost zădărnicite de vigilenţa dvornicului acestui imobil.

....

IV. DIVERSE

In Str. Puşkin Nr. 68 apart. 17 au fost găsiţi evreii **Haisler Laizer** de 60 ani şi **Haisler Sosla** de 62 ani, spânzuraţi.

Motivul spânzurărei se pare a fi spre a nu fi internaţi în Ghettou.

....

Pretor
Lt. Colonel (ss) **M. NICULESCU**

PRIMELE CONVOAIE DE DEPORTAŢI DIN OEESSA

Nr. 134

SERVICIUL PRETORAL ODESSA

BULETIN INFORMATIV
din ziau de 12 Ianuarie 1942

....

Starea de spirit a populaţiei civile.

In general starea de spirit a populaţiei se menţine calmă.

Evacuarea şi internarea evreilor decurg în mod normal.

In ziua de 12 Ianuarie 1942, au fost evacuaţi cu trenul din oraşul Odessa în regiunea Berezovca 856 evrei, în majoritate bătrâni, femei şi copii.

Ridicarea evreilor din raza oraşului şi internarea lor, în ghettoul provizoriu organizat în cartierul Slobotka, este în curs, în vederea evacuărilor zilnice ulterioare la Berezovca.

In oraş circulă un svon lansat de răivoitori, că după evacuarea evreilor, se începe cu ruşii, rămânând în Odessa numai ucrainenii.

Acţiuni subversive nu s'au produs.

....

Pretor

Lt. Colonel (ss) M. NICULESCU

Nr. 135

SERVICIUL PRETORAL ODESSA

BULETIN INFORMATIV
din ziua de 13 Ianuarie 1942

....

II. STAREA DE SPIRIT A POPULAŢIEI CIVILE

In general starea de spirit a populaţiei se menţine calmă.

In ziua de 13 Ianuarie 1942 au fost evacuaţi cu trenul din oraşul Odessa, în regiunea Berezovca, 986 evrei, în majoritate bătrâni, femei şi copii.

Ridicarea evreilor din raza oraşului şi internarea lor în Ghettoul provizoriu organizat în cartierul Slobotka, continuă.

....

Pretor
Lt. Colonel (ss) M. NICULESCU

Nr. 136

SERVICIUL PRETORAL ODESSA

BULETIN INFORMATIV
din ziua de 14 Ianuarie 1942 [1])

II. STAREA DE SPIRIT A POPULAŢIEI CIVILE

....

In ziua de 14 Ianuarie 1942, au fost evacuaţi cu trenul din oraşul Odessa, în regiunea Berezovca 1201 evrei, în majoritate bătrâni, femei şi copii.

Ridicarea evreilor din raza oraşului şi internarea lor în ghettoul provizoriu organizat în cartierul Slobotka, continuă.

III. CERCETĂRI ŞI URMĂRIRI

La Circa 6 Poliţie se găseşte sub stare de arest individul Farin Isac Marcovici, evreu din strada Teraspescaia Nr. 29, care a încercat să ducă în eroare organele poliţieneşti, sustrăgându-se dela ordonanţa Nr. 7.

Se găseşte în curs de cercetare.

....

Pretor
Lt. Colonel (ss) M. NICULESCU

SUFERINŢE IN CURSUL DEPORTĂRILOR

Nr. 137

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA

NOTĂ INFORMATIVĂ
Nr. 76 din 17 Ianuarie 1942

Am onoare a vă comunica că începând din ziua de 12 Ianuarie crt. a început evacuarea evreilor din Odessa.

Conform Ordonanţei date de Guvernământul Transnistriei, evreii ce urmează a fi evacuaţi se strâng în ghettouri, după ce fiecare trece pe la comisia de evaluarea averilor (bijuterii) şi schimbarea monedelor ce posedă în mărci germane R. K. K. S.

Din ghettou se formează convoiuri de 1500—2000 de indivizi cari se îmbarcă în trenurile germane şi se transportă în regiunea Mostovoi-Vasilievo, din judeţul Berezovca.

Din gara Berezovca se excortează în regiunea de plasare.

---

[1]) Buletinele informative ulterioare ale Serviciului Pretoral Odessa, menţionează zilnic, până la 21 Ianuarie, plecarea convoaielor de deportaţi evrei.

Până în prezent au fost evacuaţi 6000, transportul continuându-se zilnic.

In comunele de plasare, li se găseşte cu foarte mare greutate loc de cartiruire, întrucât populaţia ucraineană nu-i primeşte, astfel că mulţi rămân o zi adăpostiţi în grajdurile colhozurilor.

Din cauza gerului care coboară până la 20 grade precum şi din cauza lipsei de hrană, a vârstei şi stărei lor şubrede, mulţi cad pe drum unde îngheaţă.

Legiunea Berezovca, este concentrată pentru această operaţiune, însă din cauza gerului mare excortele trebuesc schimbate continu.

Pe traseul ce se parcurge, rămân cadavre care se îngroapă în şanţurile antitanc din acea regiune. Pentru îngroparea acestor cadavre oamenii din regiune se scot cu greutate căci caută pe cât posibil a se sustrage dela asemenea operaţiuni.

Cu mersul acestei operaţiuni vom ţine Inspectoratul General la curent.

Inspector Jandarmi Transnistria
Colonel (ss) **BROŞTEANU**

SUSPENDAREA DEPORTĂRILOR DIN ODESSA[1])

Nr. 138

SERVICIUL PRETORAL AL ODESSEI

BULETIN INFORMATIV
din ziua de 21 Ianuarie 1942

....

....

II. Starea de spirit a populaţiei civile

Se menţine calmă.

In cursul zilei de 21 Ianuarie 1942 nu s'a executat nici un transport din cauza nefuncţionărei trenului.

....

....

Pretor
Lt. Colonel (ss) **M. NICULESCU**

---

[1]) Suspendarea a fost numai întâmplătoare, în zilele în cari — din cauza gerului — n'au funcţionat trenurile.

SINUCIDERI

Nr. 139

SERVICIUL PRETORAL AL ODESSEI

BULETIN INFORMATIV
din ziua de 22 Ianuarie 1942

. . . .

. . . .

II. Starea de spirit a populației civile

In cursul zilei de 22 Ianuarie 1942, au fost evacuați din Ghettou, cu destinația Berizovca, 1807 evrei, majoritatea bătrâni, femei și copii.

. . . .

. . . .

IV. Diverse.

Evreul Odenberg Adolf de 72 ani din Str. Iușnaia Nr. 5/15 s'a **sinucis prin spânzurare.**

Pretor
Lt. Colonel (ss) **M. NICULESCU**

Nr. 140

SERVICIUL PRETORAL ODESSA

BULETIN INFORMATIV
din ziua de 25 Ianuarie 1945

. . . .

. . . .

II. Starea de spirit a populației civile

In cursul zilei de 25 Ianuarie a. c. nu s'a executat nici un transport de evrei din cauza nefuncționării trenurilor.

III. Cercetări și urmăriri.

In raza Circ. IX Poliție, a fost arestat evreul **Brauber Arsene** în vârstă de 60 ani.

După un sfert de oră când urma a fi scos pentru cercetări, s'a **fost găsit strangulat cu o curea.**

Cazul s'a petrecut la Circ. IX Poliție care cercetează cazul.

. . . .

. . . .

IV. Diverse.

Se continuă la facerea raziilor și evacuarea evreilor la Ghettou.

Pretor
Lt. Colonel (ss) **M. NICULESCU**

VIOL

Nr. 141

ARMATA 3-a
Serviciul Pretoral

BULETIN INFORMATIV
Nr. 123.839 din 5 Februarie 1942

1. Starea de spirit a populației.

Serviciul Pretoral Odessa raportează:

In cursul zilei de 31 Ianuarie 1942, au fost evacuați d'n Ghettoul Odessa, cu destinația Berezovca, un număr de 1200 evrei, majoritatea bătrâni, femei și copii.

Idem în ziua de 1 Februarie 1942 un număr de 2256 evrei.

2. Cercetări și urmăriri.

Idem raportează:

A fost arestat evreul Matich Fima Davidovici din str. Razumnova Nr. 3, care și-a procurat acte false, pe numele de Halchin Grigore Peadorovici, obținând în acelaș timp și un serviciu la Direcția Presei și Propagandei din Guv. Transnistriei.

Cercetările se fac de circ. 4 poliție.

Serviciul Pretoral al Corp. 2 Armată raportează:

A fost înaintat Curții Marțiale evreul Carosotovschi, contravenient la ord. nr. 7, sustrăgându-se dela internarea în Ghettou.

Serviciul Pretoral Del'a, a cercetat cazul de viol comis de caporalul Ana Savu din Reg. 6 Art. Călăreață, asupra unei evreice din Ghettou.

Pretorul Armatei 3-a
Lt. Colonel (ss) **JEAN POITEVIN**

RAZZII

Nr. 142

ARMATA 3-a
Serviciul Pretoral

BULETIN INFORMATIV Nr. 124064
din 16 Februarie 1942

1) Starea de spirit a populației civile.

In cursul zilei de 12 Februarie 1942, au fost evacuați din Ghettou, cu destinația Berezovca, 448 evrei, majoritatea bătrâni, femei și copii.

....

....

2) Cercetări și urmăriri.

In ziua de 12 Februarie 1942, au fost arestați un număr de 28 evrei, care au fost găsiți vagabondând pe străzi.

In zilele de 12 şi 13 Februarie 1942, făcându-se o razie parţială în diferite cartiere ale oraşului, au fost prinşi un număr de 39 evrei, care s'au internat în Ghetto-ul Slobotka.

Circ. 4 Poliţie are în cercetare un număr de 7 evrei, găsiţi prin oraş. Cercetările sunt în curs.

....

....

3) **Diverse.**

Pretoratul Odessa raportează:

Introducându-se o informatoare în inchisoarea Bat. I Jandarmi, aduce la cunoştinţă că evreii se dedau la o vie propagandă printre deţinuţi, îndemnându-i la nesupunere şi agitându-le contra autorităţilor române şi germane.

Pretorul Armatei 3-a
Colonel (ss) BAROZZI GH.

ALTE MASACRE IN JUDEŢUL GOLTA. LAGĂRELE DUMANOVCA ŞI ACMECETCA

Nr. 143

Extras din actul de acuzare întocmit de Acuzatorul Public Şef A. Bunaciu, împotriva primului lot de criminali de război (Trib. Poporului. Dos. No. 1).

....

„In luna Ianuarie şi Februarie 1942, în lagărul dela Dumanovca, **au mai fost executaţi 18.000 de internaţi evrei.** Procedeul ales era altul, — în serii — probabil pentru a mări şi mai mult suferinţele supravieţiutorilor după fiecare serie de execuţie.

La Dumanovca, exterminarea se făcea în grupe de câte 300-400 şi la intervale de câte 3-4 zile. Aşa se explică, că masacrul a durat două luni. Şi la Dumanovca împuşcarea era precedată de jaf.

Acmecetca era propriu zis o fermă, izolată complect de satele dimprejur, atât prin distanţa ei de localităţi, cât şi prin paza ce o avea.

Pentru cei aproximativ 4.000 de internaţi câţi erau acolo, Isopescu Modest, luase măsuri să nu li se dea nici un fel de alimentaţie, astfel că după câteva săptămâni cei mai slabi au şi murit.

Acuzatul apare aci în adevărata lui înfăţişare de fiară cu chip de om. Dupăce internaţii erau slăbiţi până la epuizare totală, Isopescu Modest, dă dispoziţii să li se dea ceva de mâncare şi anume: câte un cartof crud fiecăruia, care mărea şi mai mult chinurile înfometaţilor, prin durerile ce le provoca, iar mai apoi o ceşcuţă mică cu făină de porumb, pe care internaţii o mâncau nefiartă.

Lagărul Acmecetca, era lagărul preferat al lui Isopescu, unde el se delecta privind chinurile internaţilor şi moartea prin inaniţie, de

multe ori chiar în timpul „inspecţiilor" pe care el le făcea, de cele mai multe ori în stare de ebrietate. Lua şi fotografii, pe care apoi le trimetea ziarelor din Bucureşti (Vezi declaraţia martorilor Iosup Wachler, Haim Kogan, Virgil Neneş, Kotcu Mihail, Edith Landau, Freiberg Roji, Semo Marcovici, Sami Herman, etc.).

EXTERMINAREA DEPORTAŢILOR EVREI DIN ODESSA. MASACRELE DIN REGIUNEA MOSTOVOI-VASILIEVO-BEREZOVCA

Nr. 144

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 185 din 24 Martie 1942

In ziua de 9 Martie 1942, poliţia germană din comunele Mostovoi şi Zavadovca, Jud. Berezovca, au ridicat dela lagărul de evrei din comuna Cihrin-Berezovca, un număr de 772 evrei pe care **i-a scos în marginea comunei şi executat prin împuşcare.**

Obiectele aflate asupra evreilor au fost ridicate de poliţia germană şi luate cu ei.

In ziua de 13 Martie 1942, un număr de 17 germani dela formaţiunile S. S. din comuna Cartaica Jud. Berezovca, au ridicat din lagărul de evrei din Hulievca-Berezovca, un număr de 650 evrei, pe care **i-a scos în marginea comunei şi executat prin împuşcare.**

Inainte de executare evreii au fost desbrăcaţi până la cămaşă, iar obiecte, banii şi îmbrăcămintea aflate asupra lor, au fost ridicate de poliţia germană şi dusă în comuna Cartaica.

Cadavrele celor împuşcaţi au fost arse.

Informaţiune sigură.

Inspector Jandarmi Transnistria
Colonel (ss) E. BROŞTEANU

Comunicat:
Inspectoratul G-ral al Jandarmeriei
Guvernământul Civil al Transnistriei

Nr. 145

MINISTERUL DE INTERNE

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 187 din 24 Martie 1942.

In ziua de 16 Martie crt. un număr de 16 germani dela poliţia S. S. germană din Nova-Candeli, Jud. Berezovca, au ridicat din lagă-

rul de evrei din comuna Catousea, acel judeţ, un număr de 120 evrei, pe care i-a scos în marginea comunei şi executat prin împuşcare.

Efectele şi obiectele găsite asupra evreilor, au fost ridicate de poliţia germană.

In urma panicei produse în judeţul Berezovca, cu împuşcarea evreilor, au dispărut din lagărul din comuna Lisinovca, acel judeţ un număr de 300 evrei.

S'a dat ordin Legiunei a-i urmări şi readuce la lagăr.

Informaţiune sigură.

Inspectoratul Jandarmi Transnistria
Colonel (ss) E. BROŞTEANU

Comunicat:
Inspectoratul G-ral al Jandarmeriei
Guvernământul Transnistriei

Nr. 146

INSPECTORATUL JANDARMI
TRANSNISTRIA

NOTA INFORMATIVĂ
Nr. 181 din 18 Martie 1942

Legiunea Jandarmi Berezovca, raportează că poliţia civilă germană din comuna Bernandovca, **au executat prin împuşcare**, un număr de 483 evrei ce au fost plasaţi în acea comună din Odesa.

La execuţie a luat parte şi un ofiţer german.

Informaţiune sigură.

Inspectoratul Jandarmi Transnistria
Colonel (ss) E. BROŞTEANU

Nr. 147

INSPECTORATUL JANDARMI
TRANSNISTRIA

NOTA INFORMATIVĂ
Nr. 189 din 16 Iunie 1942

In zilele de 27—30 Mai a. c. au fost transferaţi în raza Sectorului Jandarmi Huliacovka circa 1200 evrei pentru a fi plasaţi în castelul Mostovoi conform ordinului Nr. 3560/1942, Prefectura Berezovca. Deoarece în castel nu aveau ce lucra şi erau expuşi foametei, au fost plasaţi la colhozul Suha—Verba, pentru a fi întrebuinţaţi la munca câmpului.

Toţi aceşti evrei au fost ridicaţi de către poliţia S. S. din colonia Germană Lichtenfeld şi executaţi prin împuşcare.

Informaţie sigură.

Inspector Jandarmi Transnistria
Colonel (ss) ILIESCU

Comunicat:
Guvernământul Transnistriei
Inspectoratul General Jandarmi

CAPITOLUL V

DEPORTĂRILE
DIN VARA ȘI TOAMNA 1942

CAPITOLUL V

CRONOLOGIE ISTORICĂ

7 Iunie — 13 Octombrie 1942

7 Iunie 1942

Din inițiative încă necunoscute, dar din ordinul Guvernatorului Bucovinei, general Corneliu Calotescu și sub directa supraveghere a șefului său de cabinet, maior Stere Marinescu, se procedează la o nouă serie de deportări din Cernăuți. Se pare că proiectul prevedea deportarea celor cca 4000 de oameni cari, cu prilejul triajului din Noembrie 1941, căpătaseră autorizații de rămânere în oraș, semnate de fostul primar Dr. Traian Popovici, acum căzut în disgrație. Se pare deasemenea că acesta era numai primul lot, după care ar fi urmat altele, până la deportarea totală a evreilor din Cernăuți, în cadrul programului de deportare generală a populației evreești din România.

La Guvernământ, se alcătuiseră o parte din liste, încă în luna Aprilie, iar cu 2 zile înainte de deportare, s'a cerut Oficiului Județean al Centralei Evreilor din România, să înainteze urgent tablourile, cuprinzând pe toți evreii rămași în Cernăuți, în baza autorizațiilor Popovici.

Conducerea evreească — atât cea din Cernăuți cât și cea din București — a cunoscut din vreme proiectul Guvernământului, dar toate strădaniile pentru înlăturarea nenorocirei, au rămas deșarte. Forurile conducătoare românești, legănate în orgolioasă beatitudine, provocată de înșelătoarele succese militare, au rămas surde în vara 1942. Slugile au plecat urechea și au întins mâna, însă numai pentru a exploata din nou durerea evreească. Stere Marinescu bunăoară, a început a primi încă înainte de deportare, o simbrie evreească de 500.000 de lei pe lună. Aceasta nu l-a împiedicat să fie executorul sălbatec și neîndurat al deportărilor.

Sub supravegherea lui, în toiul nopții, patrule polițienești și militare, însoțite de reprezentanți ai Primăriei, au cutreerat casele evreești, pe baza listelor dinainte pregătite. Au fost adunați cca. 1000 de oameni bărbați, femei și copii, cărora nu li s'a îngăduit să ia cu sine, decât atât cât puteau duce în spinare. Concentrați pe terenul sportiv

„Macabi", în imediata apropiere a uneia din gările oraşului, au fost supuşi toată ziua, chinurilor şi batjocurilor.

Intre cei aduşi aci, au fost şi o seamă de cetăţeni polonezi, protejaţi prin paşapoarte chiliene, precum şi cei 66 alienaţi, internaţi în spitalul de boli nervoase, împreună cu personalul medical, deşi membrii personalului posedau autorizaţiuni de exceptare, semnate de Guvernator.

După ce au schimbat banii româneşti, primind 1 marcă R.K.K.S. pentru 60 lei, după ce au predat toate obiectele de valoare, fără să primească măcar o chitanţă, după o percheziţie corporală sălbatecă — care pentru femei a mers până la cercetarea ginecologică — după ce li s'au confiscat valutele străine, au fost goniţi spre gară şi înghesuiţi în vagoane de vite, cu uşile închise. Aşa au mers până la Serebria, lângă Moghilev. De acolo a început marele lor calvar.

Pe urma evreilor deportaţi, locuinţele lor au rămas la început pustii. Pe uşile de intrare, s'au lipit afişe mari, dinainte pregătite, cu incripţii cari arătau că bunurie au trecut în proprietatea Primăriei. Mai târziu au fost atribuite puzderiei de solicitanţi români, hiene din toate păturile sociale şi intelectuale, cari invadaseră oraşul, în vederea îmbogăţirii. Mobilele au rămas în custodia acestora vreun an de zile când, printr'un simulacru de vânzare, au devenit proprietatea lor definitivă.

14 Iunie 1942

Un al doilea lot de 1000 de evrei din Cernăuţi, este ridicat, jefuit, chinuit şi expediat în Transnistria, în condiţiuni tot atât de barbare, ca şi cel precedent. Acest lot a cuprins şi neputincioşii din azilul de bătrâni, între cari se găseau oameni de peste 80 de ani precum şi bolnavii din spital, scoşi din paturile de suferinţă, înveliţi numai în halate de noapte. Medicul de serviciu, încercând să se opună ridicărei bolnavilor, a fost arestat.

Acest lot de deportaţi a cuprins şi mulţi dintre cei exceptaţi, pe baza autorizaţiilor semnate de Guvernator. Situaţia lor urma să fie revizuită, înainte de plecare, de o comisiune condusă de Maiorul Stere Marinescu. Până să vină însă comisiunea pe teren, oamenii au fost mânaţi spre gară şi îmbarcaţi în vagoane. Gardienii nu au mai permis nimănui să coboare, revizuirea nu s'a mai făcut şi nefericiţii au plecat să împartă durerile cu ceilalţi fraţi de suferinţă.

14 Iunie 1942

Din ordinul Guvernatorului Bucovinei, sunt deportaţi din Dorohoi, 450 de evrei. Cei mai mulţi dintre ei sunt bărbaţi, capi de familie, cari se aflau în detaşamente exterioare de muncă, în luna Noembrie 1941, când prima deportare i-a despărţit de soţiile şi copii lor. Reîntorşi dela muncă, au găsit familiile isgonite, locuinţele sigilate şi averile confiscate. Nu li s'au mai acordat autorizaţii de rămânere în oraş. S'au strecurat totuşi până acum când, patrule militare cari au barat străzile, îi ridică din case, trimiţându-i sub pază, direct la gară.

Aproape nimeni nu apucă să ia cu sine nimic; nici ceva de mâncare. Totuşi în gară se face o percheziţie severă — sub supravegherea perceptorului Tarcu, delegat de Prefectură — pentru ca nimeni să nu poată păstra vreo valoare sau un obiect preţios. Tot ce s'a găsit, a fost confiscat. Apoi vagoanele s'au închis şi deportaţii au pornit să-şi unească destinele cu soţiile şi copii lor.

25 Iunie 1942

Conducătorii Comunităţii Evreilor din Cernăuţi, sunt convocaţi seara la Guvernământ, unde li se pune în vedere că un nou lot de evrei urmează să fie deportaţi şi li se cere ca deportarea să fie organizată, chiar de Comunitate. Fruntaşii evrei refuză să se preteze acestei infamii.

26 Iunie 1942

Conducătorul Oficiului Judeţean Cernăuţi, este poftit la Guvernământ, unde i se comunică, de către însuşi Maiorul Marinescu, că s'a renunţat la deportarea unui nou lot de evrei. Dar chiar în ceasul în care se făcea această comunicare, ordinele şi listele de deportaţi plecau, dela Guvernământ la Poliţie, spre executare.

28 Iunie 1942

O nouă Duminică neagră, pentru evreii din Cernăuţi. Se execută deportarea noului lot de circa 2000 de evrei. Oamenii au fost ridicaţi în cursul nopţii şi în zorii zilei, în condiţiuni tot atât de sălbatece ca în celelalte două Duminici (7 şi 14 Iunie). Ei au fost adunaţi tot pe terenul Macabi, unde o zi întreagă au fost obiect de batjocură. Operaţiunile au fost conduse tot de maiorul Stere Marinescu, ajutat de comandantul gardienilor Traian Ionescu şi referentul problemei evreeşti pe lângă Guvernământ, fostul administrator financiar, Manea Bocioagă.

De astă dată, s'a intrat oficial în categoria celor exceptaţi, prin autorizaţii semnate de Guvernator. Totuşi se hotărâse să se facă un triaj al acestora, exceptându-se femeile cu copii sugaci, cetăţenii străini, cei rechiziţionaţi pentru muncă, etc. Pentru a uşura lucrările, Comunitatea din Cernăuţi a pregătit dinainte tablourile, însoţite de dovezile respective. La cerere, au fost predate lui Bocioagă. Când s'a întrunit însă comisia ce avea să hotărască, Bocioagă a dispărut. Cu chiu cu vai a fost găsit şi când i s'au cerut actele ce i se încredinţaseră, le-a svârlit grămadă în mijlocul unui vraf de hârtii, din care nu s'a mai putut alege nimic. Câteva zeci de suflete au trebuit să plece din această cauză. Totuşi comisiunea, prezidată de Col. Cristescu — un om binevoitor dar lipsit de energie — a făcut un simulacru de triaj şi o parte din oameni au fost eliberaţi.

Spre seară, înainte de plecarea trenului, Maiorul Marinescu a făcut o ultimă inspecţie. Observând că a mai rămas spaţiu în unele vagoane, pela orele 7 seara, a ordonat ridicarea în massă a evreilor ce locuiau în câteva străzi din suburbia Roşa. Nici aşa nu s'au umplut vagoanele, şi în mijlocul nopţii, Marinescu a dat un nou ordin

pe baza căruia au fost ridicaţi toţi evreii cari locuiau în strada Pitei. Printre ei au fost unii cari, cu câteva ceasuri în urmă trecuseră pe dinaintea Comisiunei de triaj, obţinând autorizaţii de rămânere în oraş. (Nr. 148).

3 Iulie 1942

Incă dela începutul anului, Marele Stat Major al Armatei, care pe vremea aceea era un fel de colaborator technic al Inspectoratului General al Taberelor şi Coloanelor de Muncă, în ceeace priveşte organizarea muncii evreeşti, ameninţa prin toate comunicatele sale, că orice abatere dela ordinele şi dispoziţiunile de muncă, va fi sancţionată cu deportarea în Transnistria. In luna Aprilie, Ion Antonescu a rezolvat definitiv, în favoarea militarilor, conflictul dintre aceştia şi autorităţile civile, conflict născut din tendinţa fiecărei părţi, de a păstra sub autoritate exclusivă munca evreească, sursă fecundă de nenumărate beneficii. Prin ordinul Nr. 5295 din 21 Aprilie 1942 al Cabinetului Conducătorului Statului, Marele Stat Major a fost însărcinat cu organizarea, supravegherea şi controlul muncii obligatorii executată de evrei. Ordinul lui Antonescu a căpătat chiar caracter de lege, însă mult mai târziu, abia la 7 Iulie (legea Nr. 503, publicată în Monitorul Oficial Nr. 155/1942). Intre timp însă, Secţiunea I a Marelui Stat Major, a elaborat la 27 Iunie, Instrucţiunile generale pentru muncă de folos obştesc Nr. 55500 cari, — în capitolul „sancţiuni" — dispun ca pentru cele mai mărunte sau fantastice abateri dela obligaţiunile de muncă (de exemplu, pentru faptul de a fi avut relaţiuni intime cu românce), infractorii să fie deportaţi în Transnistria, împreună cu familiile.

In sfârşit, comunicatul Marelui Stat Major din 3 Iulie, anunţă imediata aplicare a acestor sancţiuni.

11 Iulie 1942

Marele Stat Major ordonă măsurile referitoare la organizarea deportărilor de evrei în Transnistria, ca sancţiune pentru abaterile dela muncă obligatorie. (Nr. 149).

24 Iulie 1942

Preşidenţia Consiliului de Miniştri ordonă Ministerului Afacerilor Interne (ordin Nr. 9283 din 24.VII.1942), să procedeze la deportarea în Transnistria a tuturor evreilor suspectaţi ca luptători sau simpatizanţi comunişti. (Nr. 230).

31 Iulie 1942

In executarea ordinului Preşidenţiei Consiliului de Miniştri Nr. 9283/1942, Ministerul Afacerilor Interne ordonă (ordin Nr. 2592), evacuarea şi internarea în lagărul Vapniarca, a tuturor evreilor, suspectaţi de comunism. (Nr. 230).

1 August 1942

In continuarea operaţiunilor pregăt:toare, în scopul trimiterilor masive spre Transnistria sub mască de legalitate, Marele Stat Major a rechemat în servic u pe generalul de rezervă Constantin Cepleanu, căruia i-a încredinţat postul de Inspector General al detaşamentelor de muncă evreeşti. Lipsa sa de scrupule şi de omenie, fusese verificată încă din timpul servic:ului activ. Pe când comanda Regimentul 6 Mihai Viteazu, câţiva din subalternii săi, neputând suporta prigoana şi înjosirile la care au fost supuşi de comandantul lor, s'au sinucis. Generalul Cepleanu face prima inspecţ'e la un detaşament de evrei cernăuţeni, cari lucrau un drum lângă Tg. Neamţ. Pentru a-şi împlini mai b:ne scopul, şi-a lăsat uniforma în oraş, a înţolit un costum civil împrumutat dela un pensionar localnic şi, cu pantalonii până la genunchi, cu mânecile până la coate şi cu o puşcă de vânătoare pe umeri, s'a strecurat printre munc:tori, cari fireşte, s'au sinchis't prea puţin de apariţia acestei paiaţe. Dar după ce s'a sunat repausul, şi-a decl'nat cal tatea, a făcut apelul şi a notat numele a 25 tineri, cari n'au răspuns imed:at, pentrucă intraseră, pe timpul repausului, în păduricea din apropiere. Cei 25 munc:tori evrei dela Tg. Neamţ, au fost primii deportaţi din ordinului Marelui Stat Major.

Nu sunt cunoscute toate inspecţiile Generalului Cepleanu. Au putut fi verificate, cele din preajma Capitalei. La 21 August a fost în comuna Băneasa, unde a pedeps't cu deportarea, întregul detaşament. La 2 Septembrie, a pedepsit 14 evrei, cari lucrau la depozitul de lemne Rahova, al Primăriei Mun:cipiului Bucureşti. După 4 zile, pedepseşte din nou cu deportarea un detaşament întreg, care lucra la car'era de nisip Pantelimon. Aceeaşi soartă au avut-o după alte două zile, muncitorii evrei dela terenul agricol Străuleşti. După alte inspecţii şi pedepse (la 9 Septembrie în gara de Est, la 11 Septembrie la Poligonul Cotroceni), activitatea generalului s'a terminat la 2 Octombrie, cu o mascaradă pusă la cale, în plin centrul Capitalei. Insoţit de câţiva soldaţi, a barat ieşirile magazinului Galleries Lafayette, controlând pe fiecare vânzător din prăvăl'e, dar şi pe cei ce veniseră după cumpărături. Cei notaţi în ziua aceea de generalul Cepleanu, n'au mai fost deportaţi în Transnistria, dar aceasta din motive ce nu depindeau de voinţa sa.

8 August 1942

Pentru prima oară de când se află trupe germane în ţară, Legaţ'unea Re:chului, exercită şi manifestă o influenţă activă pe lângă guvernul român şi op:nia publ'că, în acţiunea de exterminare a populaţiei evreeşti din România. Tot ce s'a făptuit până acum, a fost din iniţiativă şi cu execuţ'e, exclusiv românească. Fireşte că, în cea mai mare parte, măsurile prigonitoare şi faptele criminale, ordonate sau lăsate să se săvârşească, erau inspirate sau izvorîte, din influenţa pas'vă a spiritului nazist. Dar în afară de dizolvarea organizaţiilor tradiţionale obşteşti evreeşti şi înlocuirea lor cu Centrala Evre'lor, nimic nu fusese încă impus României, în această privinţă. Obl'gaţii contractuale de prigoană şi exterminare a evreilor, nu existau. Ele

rezultau numai implicit, din încadrarea României în axa Roma-Berlin.

Situaţia aparent favorabilă a frontului — vârfurile germano-ungare stăteau ţanţoşe în faţa Voronejului, iar cele germano-române se apropiau, de o parte de Stalingrad şi de alta de Crasnodar şi Maicop — îndeamnă Gestapoul să pornească, de mult proiectata acţiune definitivă de exterminare totală a evreilor din ţară, acţiune care, în teritoriile ocupate de nemţi, era de acum în plină desfăşurare.

Oficiosul legaţiei germane din Bucureşti, „Bukarester Tageblatt", publică sub titlul „Rumänien wird judenrein", un articol în care se desvăluie întregul program de deportare a tuturor evreilor din România, program a cărui execuţie trebuie să înceapă de îndată — chiar în toamnă — şi să fie împlinit în întregime, până în toamna următoare. **(Nr. 150).**

Un articol asemănător — pare că a fost scris de acelaş condei — a publicat în aceeaşi zi, „Donauzeitung", oficios al Gestapoului pentru Balcani, care apărea la Belgrad **(Nr. 151).** După 2 zile, oficiosul nazist Voelkischer Beobachter, reproducea aceleaşi ştiri. Semnificativ este faptul că presa română nu s'a sesizat sub nici o formă, de această chestiune. Este evident că normativele Ministerului Propagandei, ordonaseră asemenea atitudine, deşi manifestările ultime ale autorităţilor româneşti, vădesc intenţiunea hotărîtă de aplicare a planului. Guvernământul Bucovinei a executat deportările din Iunie din Cernăuţi şi Dorohoi, Marele Stat Major a elaborat şi transmis sceleratele instrucţiuni Nr. 55.500, pentru organizarea muncii evreeşti, Ministerul de Interne anunţă la fiecare nouă măsură prigonitoare, că sancţiunea va fi deportarea în Transnistria, iar Preşedinţia Consiliului de Miniştri a ordonat de acum trimiterea câtorva categorii de evrei.

Câteva zile mai târziu (13 August) Radu Lecca, Comisar al Guvernului pentru probleme evreeşti, este invitat la Berlin pentru a participa — însoţit de Hauptsturmführer Gustav Richter, conducătorul secţiei evreeşti a Gestapoului din România — la o conferinţă a poliţiei de siguranţă S. D. (Sicherheitsdienst). **(Nr. 152).**

Nu se cunosc chestiunile discutate şi hotărîrile luate la această conferinţă, dar se pot presupune, deoarece ele au fost concretizate după o lună (26—28 Septembrie) într'o nouă conferinţă — de astă dată de căi ferate — ţinută tot la Berlin.

In lipsa delegaţilor români, cari totuşi au fost invitaţi dar au scuzat lipsa, cerând amânarea conferinţei, s'a hotărît concentrarea tuturor evreilor din România, în regiunea Adjud, de unde vor fi expediaţi câte 2000 la fiecare 2 zile, în lagărul de exterminare dela Belzec (Polonia) **(Nr. 153).**

12 August 1942

Anunţând o serie nouă de măsuri de prigoană împotriva evreilor (percheziţii pentru a se găsi saboteuri sau adăposturi de refugiaţi din Bucovina şi Basarabia), Ministerul Afacerilor Interne adaugă că **vinovaţii vor fi deportaţi peste Bug, împreună cu familiile, iar bunurile** confiscate.

15 August 1942

De câteva săptămâni, populaţia evreească se simte mai ameninţată decât deobiceiu. Veştile despre ultimile deportări de evrei din Cernăuţi, au stârnit nu numai sentimente de durere dar şi de alarmă. Ofensiva comunicatelor autorităţilor, militare şi civile (Marele Stat Major şi Ministerul Afacerilor Interne), cu refrenul lor stereotip şi obsedant: **„vor fi deportaţi în Transnistria împreună cu familiile"** şi mai ales balonul de încercare al presei germane care a desfăşurat, cu trufie, întregul plan de deportare a tuturor evreilor din România, a adus panica generală. Câţiva iniţiaţi cunosc de acum unele ordine pentru deportarea câtorva categorii din Vechiul Regat şi Ardeal. Veştile concrete se comunică din gură în gură, neliniştea şi spaima le diformează, le amplifică, dar în curând faptele le vor da o tristă confirmare. Peste ele se aşează svonurile. Sunt atât de multe, atât de diverse şi haosul pe care-l provoacă e atât de turburător, încât o minte oricât de clară nu mai poate discerne verosimilul de fantastic. Nimeni nu poate afirma ceva temeinic, dar fiecare se socoate mai bine informat decât celălalt.

Ultimul svon e în adevăr înspăimântător. S'a aflat în acelaş timp la Bucureşti — din sursa Imputernicitului Guvernului pentru probleme evreeşti Radu Lecca — şi la Timişoara — din surse locale demne de încredere — că s'ar fi hotărît deportarea de îndată a celei mai importante părţi a populaţiei evreeşti din Ardeal şi Banat şi anume a evreilor ce locuiesc în oraşele apropiate de frontiera româno-ungară: Timişoara, Arad, Beiuş, Turda, Sighişoara şi Braşov.

Conducătorii obştiilor ameninţate (Dr. S. Ligheti şi Dr. I. Tenner, Timişoara; Alladar Lakatoş, Arad; A. Fellter, Sibiu etc.), se adună la Bucureşti şi pornesc lupta. Ei nu găsesc sprijin la Centrala Evreilor din România, dar acţiunea lor se conjugă cu cea a conducerii clandestine evreeşti. Memorii documentate pornesc pe toate căile, spre toate forurile conducătoare.

Prima bunăvoinţă întâmpinată, este cea a doctorului Stroescu, medicul personal al lui Ion Antonescu şi director al recent înfiinţatei instituţiuni „Palatul Invalizilor", pentru care se cerşesc pe toate drumurile, bani evreeşti. Dr. Stroescu porneşte o acţiune însufleţită şi desigur desinteresată, deşi a fost subordonată unei contribuţii de 100 milioane lei pe care evreii din Ardeal şi Banat au şi plătit-o pentru Palatul Invalizilor.

Simultan s'a câştigat şi bunăvoinţa I. P. S. S. Mitropolitul Bălan al Ardealului. Bătrânul prelat a venit special dela Păltiniş la Bucureşti. Acţiunea samariteană a Sfinţiei Sale pe lângă Ion Antonescu, a avut dela început, întregul sprijin al Majestăţii Sale Regina Mamă Elena. Se spune că problema s'ar fi pus în toată întinderea ei dramatică, în cursul unui dejun la Palat, la care ar fi participat I. P. S. S. Mitropolitul Bălan şi Ion Antonescu, cu care prilej Majestatea Sa a sprijinit, cu demnitate dar şi cu neclintită hotărâre, cauza celor prigoniţi.

Totodată s'a obţinut sprijinul activ al Excelenţei Sale Monsegnorul Andrea Cassulo, Nunţiul Apostolic şi al Excelenţei Sale René de Weck,

Ministrul Elveției, cari n'au pregetat a interveni într'o formă hotărâtă și fără echivoc.

Care din aceste acțiuni a fost determinantă, rămâne un secret ascuns în ungherele unui mormânt blestemat. Nici măsura în care Antonescu s'a lăsat convins a modifica hotărîrea ucigașe, nu se cunoaște până acum. Este însă adevărat că — fără a se putea transmite o hotărâre concretă și definitivă — s'a comunicat conducătorilor obștiilor evreești, că ideia deportărei evreilor din Ardeal și Banat, a fost abandonată.

18 August 1942

Prefectura Poliției Capitalei ordonă ca evreii stabiliți în București după 1 Septembrie 1940, să părăsească orașul în 30 de zile și avertizează că cei ce nu se vor supune, **vor fi deportați în Transnistria împreună cu familiile lor.**

26 August 1942

Președinția Consiliului de Miniștri, anunță printr'un comunicat publicat atât în presă cât și în Monitorul Oficial, că un industriaș evreu din București a fost deportat în Transnistria împreună cu familia, pentru că imobilul fabricei sale a fost găsit deteriorat și, la intervenția serviciului sanitar, a încercat să mituiască pe reprezentantul acestuia. **(Nr. 154).**

Printr'un alt comunicat, publicat de astă dată numai în Monitorul Oficial, Președinția Consiliului de Miniștrii anunță diverse pedepse date unor comercianți vinovați de specuIă sau sabotaj. De exemplu: comerciantul creștin N. Teodoru, **învinuit că a pus în vânzare carne alterată și cu viermi,** a fost pedepsit cu internarea pe **6 luni într'un lagăr.**

Comerciantul evreu N. Haimovici, învinuit că a **transportat carne în pachete** la clienți, **a fost deportat în Transnistria. (Nr. 155).**

27 August 1942

Marele Stat Major adaugă dispozițiuni noi cu privire la organizarea deportărilor de evrei în Transnistria. **(Nr. 156).**

3 Septembrie 1942

Pe temeiul unui ordin al Ministerului Afacerilor Interne, Prefectura Poliției Capitalei, arestează în Bucureti 395 evrei, dintre cari o parte suspecți de comunism, iar altă parte — cea mai numeroasă — formată din cei cari, în luna Decembrie 1940, au făcut cereri de plecare în Basarabia, cereri găsite în arhivele legației U. R. S. S. din București. Arestații, între cari se află familii întregi, au fost internați în două școli evreești.

8 Septembrie 1942

Evreii arestaţi în ziua de 3 Septembrie, sunt deportaţi în Transnistria. Dealungul drumului, numărul lor va creşte până la 578, căci se vor adăuga prin staţii evrei din aceeaşi categorie, arestaţi în oraşele de provincie.

Odată cu aceşt'a, evreii comun'şti sau suspectaţi de comunism, internaţi în lagărul dela Tg. Jiu, în număr de 407, sunt îmbarcaţi în vagoane de marfă, cu destinaţia Transnistr'a.

Cu acelaş tren sunt expediaţi în Transnistria 554 evre', suspectaţi de comunism, aflaţi în l'bertate în diferite oraşe ale ţării, în special în Bucureşti, Tim'şoara, Arad, Galaţi, Roman, Botoşani şi Iaşi şi 85 evrei condamnaţi pentru activitate comunistă, cari la această dată se aflau în penitenciare, în curs de executare a pedepselor.

11 Septembrie 1942

Comun'când noi dispoziţiuni pentru acordarea de autorizaţiuni de călătorie, pentru evrei, Imputernicitul Guvernului pentru reglementarea reg'mului evreilor, anunţă, că cei ce nu se vor conforma acestor dispoziţiuni şi chiar cei ce vor îna'nta cereri în altă parte decât cabinetului său, vor fi deportaţi în Transnistria, subl'niind că va interveni personal în acest scop.

12 Septembrie 1942

Trenul cu deportaţi, plecat din ţară la 8 Septembrie, ajunge la Tiraspol. In timpul călătoriei, regimul a fost foarte sever, deportaţii neavând vo'e să coboare nici pentru a-şi procura hrană sau apă, nici pentru nevoile inexorabile omeneşti.

La T'raspol, convoiul e împărţit în două: comun'ştii sunt trimişi spre Vapniarca, iar cei ce ceruseră repatrierea în U. R. S. S. sunt îndreptaţi spre Berezovca.

12 Septembrie 1942

Marele Stat Major tr'mite tuturor Comandamentelor Teritoriale „Lămuriri şi complectări la Instrucţiun'le generale Nr. 55.500 din 27 Iunie 1942". Se ins'stă d'n nou asupra sancţiunii principale: deportarea evreilor şi a familiilor lor în Transn'stria.

13 Septembrie 1942

Cu prilejul noului an evreesc, d. Cordel Hull, M'nistrul Afacerilor Externe al Statelor Unite, a transm's pr'n rad'o, un emoţionant mesagiu de s'mpatie, către evreii de pretutindeni, în care a sublin'at solidaritatea dintre poporul amer'can şi cel evreesc.

In op'n'a publică d'n Român'a, mesagiul a făcut o impresie puternică şi a dat loc la reacţiuni c'udate.

Presa românească bunăoară, comentează mesagiul cu oarecare decenţă. Până şi „Porunca Vrem'i", imunda gazetă de scandal şi

şantaj, părăseşte o clipă tonul violent şi limbajul trivial. Sub titlul „Inţelesul unui mesagiu", primul redactor al gazetei, I. P. Prundeni, scrie în numărul din 15 Septembrie 1942, între altele:

„...In revărsarea urii noastre este şi un sentiment discret de ad„miraţie, pentru toată această îndărătnicie de a crede, de care dau „dovadă evreii, pentru această calculată resemnare, pentru această „excepţională robusteţe pe care o arată în acceptarea suferinţii şi în „suportarea prigoanelor. Meritul fundamental al evreimii este această „neobişnuită putere de a se reface după toate catastrofele. Iată di„mensiunile problemei, aşa cum socotim că ar trebui să fie văzută, „după ce am eliminat din talazurile vrăjmăşiei toată sgura de adjec„tive, care nu rezolvă nimic, niciodată".

Un fost ministru al lui Antonescu, Vasile Mareş, solicitat să reintre în guvern, a refuzat hotărît, motivând în cercul prietenilor: „N'aţi cetit mesajul lui Cordel Hull? Mai e acum momentul să mă pun în bocluc cu evreii?"

Ministrul Afacerilor Interne, generalul Dumitru Popescu, chiamă în audienţă pe Dr. W. Filderman, pe care nu-l mai văzuse de aproape un an de zile, de când fusese izgonit din fruntea obştiilor evreeşti. Textual, generalul i-a spus: „Deşi nu eşti d-ta conducătorul de drept al evreilor, cred că se cuvine ca d-tale să-şi adresez o rugăminte. Iţi aminteşti desigur declaraţiile mele repetate, că nu sunt de acord cu tot ce se făptuieşte împotriva evreilor. Dar puterea mea se opreşte la Prut. Deaceea nu pot face nici acum nimic. Deportările sunt de competinţa exclusivă a generalului Vasiliu, care se pare că e înţeles cu nemţii. Spune, te rog, aceasta evreilor şi roagă-i din parte mea să nu intervină la mine pentru exceptări sau amânări de deportare, pentrucă nu pot să-i ajut cu nimic".

Intrevederea s'a prelungit şi, la dorinţa ministrului, a continuat a doua zi. Generalul s'a interesat de aproape de problemele evreeşti şi a manifestat revoltă pentru tot ce se petrecea. Nu a neglijat să repete desolidarizarea de toate actele de prigoană cari se iniţiau şi executau de Guvernul din care făcea parte şi a rugat din nou pe D-rul Filderman să comunice evreilor rugămintea sa.

Dar chiar în ziua în care autoritarul ministru de interne făcea aceste declaraţii, (22 Septembrie, Iom Kipur 1941), scuturându-şi răspunderea şi de păcatele trecutului şi de cele ce vor mai veni, organe de sub ordinele sale făptuiau următoarele:

1) Prefectura Poliţiei Capitalei expedia în Transnistria 148 evrei, presupuşi infractori la dispoziţiunile de prestare a muncii obligatorii (inclusiv familiile lor);

2) Comisari şi sergenţi de poliţie executau, în numele Centrului Naţional de Românizare, evacuarea bătrânilor din azilul Elisabeteu, trecut recent în patrimoniul C. N. R.;

3) Jandarmii din Mostovoi (Jud. Berezovca), secundau trupele S. S. în acţiunea de jefuire şi ucidere a grupului de aproape 600 evrei din Vechiul Regat şi Ardeal, deportat cu 2 săptămâni înainte, din ordinul Ministerului de Interne.

E drept însă că generalul Dumitru Popescu, vedea ceva mai de-

parte decât orizontul Ministerului Propagandei şi cei ce făceau parte din această categorie, au început de atunci goana după certificate de bună purtare.

16 Septembrie 1942

Din ordinul Marelui Stat Major, au fost ridicaţi şi închişi într'o şcoală evreească din Bucureşti 148 evrei, împreună cu familiile lor, cari urmează a fi trimişi în Transnistria, pe baza unor rapoarte ale generalului C. Cepleanu, inspector general al detaşamentelor de muncă evreeşti.

16 Septembrie 1942

Comunicând că a hotărît ca evreii să nu mai folosească servitori şi meseriaşi creştini, Ion Antonescu adaugă că cei ce vor contraveni acestui ordin vor fi pedepsiţi cu deportarea peste Nistru.

22 Septembrie 1942

Evreii ridicaţi în nopţile de 15 şi 16 Septembrie la Bucureşti, din ordinul Marelui Stat Major, au fost deportaţi în Transnistria. In acelaş timp au mai fost deportaţi din toată ţara câteva sute de evrei, acuzaţi de abateri dela îndatoririle de muncă obligatorie.

2 Octombrie 1942

Un nou lot de evrei din Bucureşti este internat din ordinul Marelui Stat Major, într'o şcoală evreească, urmând a fi transportat în Transnistria. Sunt muncitori din detaşamente de lucru inspectate de generalul C. Cepleanu. De data asta nu au fost ridicate şi familiile lor.

2 Octombrie 1942

Gazeta Evreească, oficios al Centralei Evreilor din România, publică un ordin al Cercului de Recrutare Bucureşti, împreună cu liste lungi de evrei, ce urmează a se prezenta, în 3 zile, la acest cerc pentru a dovedi satisfacerea îndatoririlor de muncă obligatorie.

Cei ce nu se vor conforma, vor fi trimişi în Transnistria şi osebit vor fi deferiţi Curţii Marţiale.

10 Octombrie 1942

Hotărârea de deportare a evreilor din Ardeal şi Banat, ce se obţinuse a fi abandonată cu câteva săptămâni în urmă, renaşte deodată prin surpriză şi într'o formă categorică, ce-i dă un caracter inebranlabil. Conducerea Statului a transmis Ministerului Afacerilor Interne, ordinul de deportare imediată a tuturor evreilor din Ardeal şi Banat. Ordinul împarte populaţia evreească ameninţată, în 7 categorii, nu pentru a lăsa loc unor excepţii, ci numai pentru a stabili ordinea de

preferință a plecărilor. Ultima categorie în această ordine de preferință, este cea a meseriașilor.

Ordinul a sosit pe înserat și în dimineața următoare trebuia transmis polițiilor respective, spre executare. Ministrul poliției, generalul Picki Vasiliu, nu l'a ascuns față de unul din fruntașii vieții evreești, Dr. Stefan Antal, căruia în câteva rânduri, îi acordase oarecare bunăvoință pentru soluționarea unor probleme obștești.

Incercările acestuia de a determina o renunțare, o amânare sau măcar o modificare a hotărîrei, care însemna moartea a aproape 40.000 de oameni, a întâmpinat, de astădată, dârza rezistență a ministrului. Argumentele, solicitările, implorările, au răsunat în deșert. La capătul puterilor, pe la orele 11 noaptea, Dr. Antal a părăsit locuința ministrului, cu desnădejdea în suflet dar cu voința de a încerca imposibilul, până în ultimul moment. S'a reîntors după jumătate de ceas, însoțit de Dr. W. Filderman.

Discuțiunea a fost reluată dela început și s'a prelungit până la orele două după miezul nopții, trecând mai întâiu prin ciurul argumentelor și atingând în câteva rânduri înălțimi dramatice. Acum a ajuns ministrul, la capătul puterilor de rezistență. S'a lăsat convins și a acceptat să facă o încercare de ultim moment, pe lângă Antonescu. A chemat chiar atunci, în toiul nopții, pe directorul său de cabinet, Colonel A. Mădărjac, căruia i-a dictat un referat care — pe considerațiunea anotimpului ploios și a iernii apropiate — conchidea la amânarea deportării până în primăvară. Cei patru oameni s'au despărțit în zorii zilei, ministrul convocând pe Dr. Filderman și Dr. Antal pentru aceeași zi, la orele 12. Ordinul de deportare nu a mai plecat în acea dimineață.

După o așteptare lungă și chinuitoare, la orele trei după amiază, ministrul a venit la locul de întâlnire, la Preșidenția Consiliului, comunicând că l-a nimerit pe Antonescu într'un moment de bună dispoziție și referatul a fost aprobat.

Și-au dat oare seama, câinosul conducător de țară sau obedientul său ministru, că printr'o trăsătură de condei, au lăsat pământului 40.000 de suflete omenești pe cari, fără nici o vină, le sortiseră morții? Cei doi fruntași evrei și-au dat seama de importanța hotărîrei ce le-a fost dat a zmulge conducerii fasciste românești și au simțit înfiorarea zguduitoarei clipe care marca sfârșitul unui capitol de istorie a durerii evreești. Doctorul Antal povestește că — dealungul unei lungi epoci de strânsă colaborare — a fost singura dată când a văzut pe Dr. Filderman cu ochii în lacrimi.

13 Octombrie 1942

Evreii arestați la București în ziua de 2 Octombrie, din ordinul Marelui Stat Major, cari au stat închiși într'o școală evreească pentru a fi deportați în Transnistria, au fost eliberați.

13 Octombrie 1942

Consiliul de Miniştri hotărăşte a nu se mai face nici un fel de deportare de evrei, până nu se va crea un organ care să conducă lucrările. (No. 157).

27 Octombrie 1942

Consiliul de Miniştri hotărăşte instituirea unei Comisiuni interministeriale pentru unificarea şi coordonarea lucrărilor privitoare la regimul evreilor. Potrivit unei hotărîri luată în şedinţa precedentă a Consiliului, această Comisiune pare a fi organul însărcinat cu organizarea şi executarea deportărilor. (No. 158).

4 Noembrie 1942

Un comunicat ofical, despre care nu se ştie dacă emană dela Ministerul Afacerilor Interne sau dela Marele Stat Major, anunţă deportarea în Transnistria a 6 evrei din Bacău, cari s'ar fi servit de acte false pentru a eluda măsurile de prigoană. Comunicatul ameninţă cu aceeaşi pedeapsă pe cei ce vor folosi în viitor asemenea acte. (No. 159).

Ameninţările oficiale nu au mai fost traduse în fapt. Cei 6 evrei din Bacău, au fost ultimii evrei deportaţi din România, abstracţie făcând de deportarea D-rului W. Filderman şi a soţiei sale, ordonată de Antonescu câteva luni mai târziu.

Chiar în ziua apariţiei comunicatului, se dezlănţuie ofensiva britanică la El Alamein. Câteva zile mai târziu are loc debarcarea americană în Africa de Nord şi în sfârşit la 15 Noembrie, se porneşte marea ofensivă sovietică dela Stalingrad. Rostogolirile ce se desfăşoară la mii de kilometri depărtare, deschid probleme noi printre conducătorii destinelor României. S'a zdruncinat credinţa în invincibilitatea puterii naziste. Şi dacă Germania poate fi învinsă, răspunderi grele pot apăsa asupra ţărei, dar mai cu seamă asupra conducătorilor ei de atunci.

Deaceea, în prima sa şedinţă, Comisiunea Interministerială pentru probleme evreeşti, a respins categoric cererea Marelui Stat Major, pentru deportarea a 12.000 de evrei, ce s'ar fi făcut vinovaţi de călcarea dispoziţiunilor scelerate ale Intrucţiunilor generale pentru muncă de folos obştesc din 27 Iunie 1942.

In cea de a doua şedinţă, Comisiunea Interministerială, creiată ca organ de executare a deportării tuturor evreilor din România, a început a se ocupa cu... repatrierea deportaţilor evrei.

DEPORTĂRILE DIN CERNĂUŢI DIN 7, 14 ŞI 28 IUNIE 1942

Nr. 148

Extras din rechizitoriul acuzatorului şef A. Bunaciu, în procesul primului lot de criminali de război, judecat de Tribunalul Poporului.

....

DOMNULE PREŞEDINTE,
DOMNILOR JUDECĂTORI,

Marinescu însă apare în toată sălbătecia lui, cu ocazia deportărilor din vara anului 1942. La acea dată Marinescu devine şi şeful „Biroului II Evrei", adică cel care avea sarcina criminală de a executa deportările.

Cum proceda Marinescu? Aduna noaptea la Guvernământ, la comisariat sau chestura poliţiei, pe funcţionarii mari şi mici ai guvernământului. Pela 12 noaptea le dădea ordinul: „Acum este momentul. Mergeţi la casele oamenilor, ridicaţi-i în grabă şi aduceţi-i pe terenul Macabi". De acolo, a doua zi, cu trenuri plumbuite, porneau spre Transnistria. O serie întreagă de martori ne arată acest procedeu al lui Marinescu. Scenele erau îngrozitoare. Când locuitorii auzeau bătaia în uşe, fiecare ştia ce-l aşteaptă. Cei cari eventual se găseau în posesia unui act care le dădea dreptul să fie exceptaţi — după indicaţiile date chiar de Calotescu şi Marinescu — se credeau la adăpost, dar când apărea Marinescu sau oamenii lui şi li se arăta actul, dovedind exceptarea, Marinescu răspundea: „Nu există nici un act, trebuesc bani".

Numai banii aveau valoare pentru el. Aşa se explică, domnule Preşedinte şi domnilor judecători, că au fost duşi cetăţeni polonezi, că au fost ridicaţi bolnavi, bătrâni şi invalizi de războiu.

Atât de mare era groaza în vara aceia, în Iunie 1942, când s'au făcut deportările, încât unii când auzeau bătăile în uşe, nu mai puteau suporta momentul ridicării şi-şi puneau capăt zilelor, pentrucă auziseră

care a fost soarta celor cari în Noembrie 1941 fuseseră trimişi în Transnistria, la moarte, de către Calotescu. Vi s'au relatat scenele din familia **Nasch**, unde Marinescu, trimite patru oameni ca să ridice patru femei, un copil şi o bătrână. Auzind bătăile în uşă, cele patru femei s'au otrăvit. Forţând uşa, gardianul şi soldaţii au găsit cele patru cadavre întinse în cameră, o bătrână şi un copil de 6 luni. Impresionaţi de această scenă, ostaşii plâng şi unul din ei se reîntoarce pentru a-i raporta lui Marinescu, căruia îi spune: „Domnule Maior, am fost la o familie unde s'a întâmplat sinuciderea a 4 persoane şi au mai rămas nunumai un copil şi o bătrână. Nu putem să-i ridicăm".

Aici apare Marinescu aşa cum a fost şi cum faptele lui l-au trimis înaintea Dvs. Aici apare fiara din om. A venit la locul dramei unde în loc să-l impresioneze vederea cadavrelor sau durerea bătrânei, s'a răstit la un soldat: „Dece plângi?" Ostaşul a răspuns simplu: „Domnule Maior, am şi eu doi copii şi o mamă bătrână, acasă". Care a fost răspunsul lui Marinescu la această reacţiune a bunului simţ românesc? Soldatul a fost pedepsit cu 10 zile de carceră, iar bătrâna şi copilul au fost ridicaţi şi deportaţi.

Pe terenul Macabi, comerţul pentru exceptarea dela deportări devenise îngrozitor; unii oameni voiau să-şi cumpere prelungirea vieţii încă cu o zi, alţii veneau şi-i implorau lui Marinescu înţelegere. Amintesc cazul acelei femei cu un copil mic în braţe, care se adresează lui Marinescu: „Domnule Maior, sunt numai cu copilul acesta mic, şi n'am pe nimeni. Mă trimiteţi la moarte, dacă mă deportaţi în Transnistria". Răspunsul a fost un picior în piept şi femeia s'a rostogolit, împreună cu copilul, depe treptele tribunei.

Acestea au fost faptele criminale, barbare ale lui Marinescu, săvârşite în timpul deportărilor din Iunie 1942.

....

PREGĂTIRI MILITARE IN VEDEREA DEPORTĂRILOR MASIVE PROIECTATE PENTRU TOAMNA 1942

Nr. 149

Extras din ordinul Marelui Stat Major No. 60.411 din 11 Iulie 1942, către toate Comandamentele Teritoriale.

....

Pentru a proceda la această operaţie, se vor respecta următoarele norme:

Cercurile de recrutare, prin Comandamentele Teritoriale, raportează M. St. M., înaintând tabelele de cei în cauză.

Odată cu acest raport anunţă organele poliţieneşti sau jandarmii, pentru punerea sub pază a evreilor până vor fi îmbarcaţi pentru trimitere la est de Nistru.

Evreii infractori la instrucţiunile generale No. 55500/4, prinşi de

organele poliţieneşti sau jandarmi, vor fi ţinuţi în stare de arest la poliţiile respective.

Familiile celor vizaţi pentru transportare, vor rămâne în locuinţele lor, sub paza Centralei Evreilor din localitate.

In caz când cineva fuge de sub pază, Centrala Evreilor răspunde pentru aceştia, prin ostateci locali.

Vor fi supuşi acestei măsuri: mama, tatăl, soţia şi copiii necăsătoriţi a acelui căsătorit, în vină, locuind sub acelaş acoperiş. Nu vor fi supuşi acestei măsuri membrii familiei cari execută conştiincios munca obligatorie.

In principiu aplicarea acestei măsuri se va examina dela caz la caz.

Atunci când Marele Stat Major a hotărît pe cei cari urmează a fi trimişi în Transnistria, aceştia vor desemna la prezentarea lor la Cercul Teritorial sau la Poliţie, un procurator pentru administrarea şi lichidarea bunurilor mobiliare sub controlul Centralei Evreilor din localitate, complectând o procură model în triplu exemplar, după formularul tip legalizat de către autorităţile poliţieneşti ale domiciliului sau reşedinţei lor.

Dintre aceste exemplare, 1 exemplar rămâne mandatarului, 1 exemplar rămâne la unitatea poliţienească care a legalizat semnătura, 1 exemplar se va înainta Centrului Naţional de Românizare.

Aceste formulare se vor găsi la Cercurile Teritoriale, cari vor servi numai ca model, cele 3 exemplare urmând să fie scrise la maşină sau de mână de către mandant.

Evreii cari nu lasă mandatari, vor fi comunicaţi C.N.R.

Mandatarul este obligat a lichida bunurile în termen de 6 luni dela data primirei procurei. Dacă nici după această dată nu s'au lichidat, averea trece în administrarea C.N.R. Trimiterea în Transnistria fie că se face individual pe familie, sau grup de familii, se efectuează cu trenul, până la staţia cea mai apropiată de locul de destinaţie.

Hrana pe tot timpul transportului priveşte pe evrei.

PLANUL DE DEPORTARE AL TUTUROR EVREILOR DIN ROMÂNIA

Nr. 150

Traducerea unui articol publicat de ziarul Bukarester Tageblatt, oficios al Legaţiei Germane, No. 4700 din 8 August 1942:

ROMÂNIA CURĂŢATĂ DE EVREI

Ml. — Dacă se ţine seamă de timpul scurt care a fost până acum la dispoziţia României Mareşalului Antonescu, pentru a întreprinde demersuri energice pe tărâmul problemei evreeşti, cu scopul unei rezolvări definitive, trebue să constatăm că s'a reuşit să se meargă înainte foarte mult, în această problemă hotărâtoare pentru viitorul României

şi pentru poziţia României, în noua Europă. Şi în rezolvarea şi tratarea problemei evreeşti, România stă in fruntea statelor din Sud-Est, iar căile care au fost trecute sunt, în multe privinţe, pilduitoare.

După ce la început, ca urmare a preluării puterii de către Mareşalul Antonescu, s'a purces la dispoziţiuni şi legi pe diferite tărâmuri împotriva evreilor şi pentru înfrângerea influenţii lor enorme în viaţa politică, economică şi culturală, fără a se fi realizat pretutindeni succese surprinzătoare, Guvernul Român a făcut la sfârşitul anului 1941 **pasul hotărâtor** prin crearea Centralei Evreeşti în Bucureşti, a cărei autoritate se întinde în întreaga Românie. **Misiunea acestei Centrale evreeşti a fost dela început de a aduce claritate în diversitatea dispoziţiunilor antievreeşti, de a sesiza statistic pe evrei**, de a-i îndruma spre o activitate utilă Statului şi poporului român, şi în sfârşit **de a pregăti toate lucrările în vederea curăţirei definitive a României de evrei.**

După dizolvarea comunităţii ortodoxe evreeşti — Comunitatea evreească sionistă fusese dinainte dizolvată — şi-a găsit sfârşitul şi ultima Comunitate evreească din România, iar toţi evreii din România, fără excepţie, au fost cuprinşi de Centrala Evreească şi îi dau ascultare ei şi îndrumărilor conducătorilor ei. Centrala evreească este supraveghiată de Consilierul Ministerial Lecca şi primeşte toate ordinele prin el şi consilierii săi. Asupra muncii acestor oameni cari au realizat în interesul României, într'un timp relativ scurt lucruri într'adevăr exemplare, am insistat în aceste coloane de repetate ori. Acum s'a încheiat iar un capitol la care se cuvine să ne ocupăm mai deaproape de lucrările Centralei Evreeşti.

Orice om obiectiv va fi uimit aflând că numărătoarea tuturor evreilor a arătat că în România, afară de Bucovina, Basarabia şi Transnistria, se găsesc numai 272.409 evrei integrali. Aveam cifre mai mari în vedere şi exista în general convingerea că România este una dintre ţările din sud-est mai bogate în evrei. Cu plăcere se primeşte însă, documentarea unei cifre mai exacte! Rezultatul surprinzător al recensământului evreesc din România, este totodată o dovadă a **muncii depuse de organele Guvernului Român, în linişte, fără multă gălăgie, pentru rezolvarea problemei evreeşti, în vremea dinainte de numărătoare.** Căci numărul evreilor din România înainte de vara anului 1940, a fost într'adevăr simţitor mai mare. Numai în părţile Transilvaniei nordice, cedate Ungariei, trăiau pe vremea cedărei aproape 200.000 evrei integrali. După cucerirea Transnistriei de către trupele Germane şi Române, **au fost duşi acolo aproximativ 185.000 evrei.** Inainte de orice, **Basarabia a fost curăţată după realipirea** ei şi apoi Bucovina. Aici mai sunt însă resturi uşoare de evrei ale Comunităţilor evreeşti, cu deosebire importante. Numărul evreilor din Bucovina, este evaluat la un total de 16.000. Dacă se numără evreii cari au revenit Ungariei, cei cari au fost trimişi în Transnistria şi numărul evreilor de acum, se ajunge, incluzând şi restul de evrei din Bucovina, la 700.000 evrei, în cifră rotundă. Aceasta ar corespunde aproximativ numărului evreilor stabilit pe baza celui din urmă recensământ românesc din anul 1930, ca cifră probabilă.

Reducerea faţă de acest număr mare, în timpul scurt dela vara

anului 1940, este extraordinar considerabil. Ea explică numărul relativ mic de acum, indicat de statistica evreilor. Deşi în cifra de 272.409 evrei, nu sunt cuprinşi şi botezaţii realizaţi din căsătoriile mixte, s'a putut constata pe temeiul cercetării statisticilor, că nu poate fi vorba aici de un număr mai mare şi că nu sunt în România decât între 5-6000 rezultaţi din căsătorii mixte. Aceasta constitue un semn cu deosebire favorabil simţului sănătos al poporului român care, în majoritatea lui covârşitoare, a refuzat să primească pe evrei, prin căsătorie, în familii româneşti. Evreii rezultaţi din căsătorii mixte, se găsesc în primul rând în Bucureşti. Ei nu joacă însă nici un rol ca colectivitate. In orice caz trebue să subliniem că legile dela Nürnberg au fost aplicate la cercetarea şi numărătoarea evreilor din România, cu singura excepţie relevată a botezaţilor rezultaţi din căsătorii mixte. De o importanţă decisivă pentru atitudinea românilor în chestia evreească este însă faptul, că s'a izbutit în esenţă şi în România, de a se recunoaşte chestiunea evreească ca o chestiune rasială şi de a se îndruma tratamentul evreilor pe temeiuri rasiale, cari singure oferă o garanţie de a stăpâni problema evreească.

Curăţirea complectă a României de evrei care aparţine noilor îndatoriri ale Centralei Evreeşti, înaintează deasemenea de acum înainte şi primii paşi în această direcţie au şi fost făcuţi. După ce în teritoriile recucerite ale Bucovinei, ale Moldovei de Nord şi ale Basarabiei, evreii preluaţi dela bolşevici au fost duşi în Transnistria, exceptând doar mici resturi, evreii sunt în bună parte concentraţi şi în restul României. Ei au fost aduşi în oraşe, aşa că satele sunt aproape complect curăţate de evrei. Astfel ţăranii români s'au eliberat de o plagă groaznică, căci este ştiut că evreii au avut în satele româneşti o influenţă funestă şi că ei sunt în bună parte vinovaţi că ţăranul român trăieşte în condiţiuni de mare lipsă. Concentrarea evreilor în oraşe înlesneşte în mod firesc o mai bună supraveghere şi oferă totodată cele mai bune posibilităţi pentru înlăturarea lor.

Această înlăturare este acum îndrumată în proporţii mari. **Este de prevăzut că în cursul lunilor Septembrie şi Octombrie, un prim contingent de evrei îngrădit la vreo 25.000, din cauza greutăţilor de transport, va fi dus în răsărit, adică mai departe, în Transnistria. Alte contingente vor urma în primăvara anului 1943, iar restul evreilor din România, INCLUSIV CEI CE SE GĂSESC IN TRANSNISTRIA, va trebui să părăsească România în toamna 1943. In cursul anului viitor, România va fi deci complect curăţată de evrei.** Va fi astfel, probabil, primul stat din sud-est care îndrumează problema evreească spre o rezolvare pe baze rasiale, o rezolvare, care, ţinându-se seamă de împrejurările grele şi nefavorabile, nici nu ar putea fi întrecută.

Pentru vremea care desparte până la transportarea celor din urmă evrei din România, guvernul român pregăteşte o nouă soluţie a problemei evreeşti, care îşi va găsi expresiunea într'un Statut evreesc, pe care-l redactează acum Dl. Ministru Dragoş. La apariţia şi cu aplicarea acestui Statut, în care sunt valorificate rezultatele recensământului, trebue să ne aşteptăm pe curând. Deocamdată Centrala Evreească a împărţit toţi evreii aflători în România în două categorii şi anume

în evrei cari mai sunt necesari economiceşte şi evrei cari sunt supuşi muncii obligatorii sub conducerea Statului Major. Evreii necesari economiceşte, se cifrează la vre-o 17.000. Inlocuirea lor, prin români, este în plin curs şi dă de pe acum rezultate preţioase.

Activitatea cuprinzătoare a Centralei Evreeşti şi realizarea rapidă a măsurilor ei ridică România, cum am spus la început, din cadrul Statelor din Sud-Est. Munca oamenilor cari sunt răspunzători pentru Centrala Evreească, va folosi direct Statului românesc în toate direcţiile. Perspectiva României de a deveni dintr'un Eldorado al evreilor, o ţară care într'un timp determinat se va fi închis complect evreilor, ca cea dintâi în Sud-Est, oferă poporului român odată mai mult asigurarea că-şi va cuceri în noua Europă poziţiunea care îi revine, pe temeiul contribuţiunii sale la liberarea Europei, de toate influenţele evreeşti.

Nr. 151

Articol apărut la 8 August 1942, la Belgrad, în oficiosul Gestapoului pentru Balcani, „Donauzeitung".

JUDENAUSSIEDLUNG IN RUMAENIEN

Auflösung aller jüdischen Organisationen — Lösung der Judenfrage in entscheidendem Stadium — Die Arbeit der Jundenzentrale

Drahtbericht unseres Vertreters

avo Bukarest, 7. August

Die Lösung der Judenfrage in Rumänien ist, mit der vor sechs Monaten erfolgten Errichtung der Staatlichen Judenzentrale, in ein entscheidendes Stadium getreten. Diese Feststellung kann man besonders gegenwärtig machen, da die Judenzentrale wichtige Vorarbeiten zur restlosen Lösung der ihr gestellten Aufgaben beenden konnte.

Ausser einer offiziellen Judenzählung in Rumänien, über die jetzt bereits die amtlichen Daten vorliegen, wurden weitere wichtige Arbeiten durchgeführt, womit alle Voraussetzungen für die **bevorstehende Aussiedlung aller Juden aus Rumänien,** geschafen wurden.

Die erste Tat der Judenzentrale begann mite der Auflösung des Vereines aller jüdischen Organisationen, der unter Führung des Juden Fildermann stand und zum Sammelbecken des zahlenmässig überwiegenden liberalen Judentums geworden war. Nachdem dieser Verein buchstäblich in der Judenzentrale aufgegangen war, wurde zunächst die Organisation der Orthodoxen Juden, dann die Vereinigung der Zionisten in Siebenbürgen und im Banat und nunmehr, mit Wirkung vom gestrigen Tage, auch die Organisation der Zionisten in Alt-Rumänien gesetzlich aufgelöst. Somit gibt es in Rumänien nur noch die Judenzentrale als einzige Organisation für die Lösung der Judenfrage und diese schreitet, zusammen mit dem Unterstaatssekretariat für die Romanisierung, auf allen Gebieten zu einer raschen Lösung der für Rumänien auf diesem Gebiet noch offenen Fragen.

Rumänien hatte vor den Gebietsabtretungen im Jahre 1940, mindestens 800.000 Juden, die vorwiegend in Städten des Ostens, in Bukarest und in einzelnen Städten Siebenbürgens, zu Hause waren. Durch den Wiener Schiedsspruch, kamen davon etwa 200.000 Juden, die vorwiegend in nordöstlichen Komitaten des Landes und in Gross-Wardein wohnten, nach Ungarn. **Ein Teil der Juden verlief sich während der Kämpfe um die Rückeroberung Bessarabiens und der Nord Bukowina;** dazu kommt die Tatsache, dass seit Oktober 1941 aus den Ostprovinzen des Landes rund 185.000 Juden nach Transnistrien und weiter östlich gelegenen Gebieten, ausgesiedelt wurden. Nach der soeben abgeschlossenen amtlichen Judenzählung gibt es in Rumänien, ohne Bessarabien und das Buchenland, noch insgesamt 272.409 Juden. Bessarabien ist nach amtlichen Feststellungen, mit Ausnahme des Ghettos von Kischinew, aus dem die letzten Juden in diesem Sommer nach dem Osten abgehen, vollkommen judenfrei, während im Buchenland nur noch Czernowitz eine grössere Anzahl von Juden, und zwar etwa 16.000, beherbergt, die aber grösstenteils in einem abgesonderten Teil der Stadt leben müssen.

Die judenreichste Stadt Rumäniens ist nach der jetzigen Zählung Bukarest, die noch insgesamt 97.868 jüdische Einwohner hat, so dass die Lösung der Judenfrage vor allem auch ein Problem der Stadt Bukarest ist, in der 37 Prozent aller Juden des Landes ihr wucherisches Treiben ausüben. Nach Bukarest folgt Jassy mit 34.000 Juden, Bacau mit 13.000 Juden, Galatz mit ebenfalls 13.000, Piatra mit 5000 und Temiszburg mit 11.000 Juden. Aus diesen Zahlen geht hervor, dass nach den nahezu 98.000 Juden von Bukarest noch beinahe 71.000 Juden in den Städten der Moldau wohnen, während der Rest von etwa 90.000 Juden in den übrigen Städten des Landes verstreut ist, nachdem im vorigen Jahr alle Juden aus den Landgemeinden in die Komitathauptstädte abwandern mussten, damit sie von den staatlichen Sicherheitsbehörden besser kontrolliert und überwacht werden können.

Die wirtschaftliche Position der Juden, die sich insbesondere in der Zeit nach dem Weltkriege in einem argen Dschungel des liberalistisch-kapitalistischen Wirtschaftssystems schaffen konnten, war trotz der Enteignung ihrer Liegenschaften nicht so leicht zu zerschlagen, und gerade aus dieser „goldenen Bastion" führten sie ihre Verteidigung. Zur Zeit Fildermanns konnte man dem Judentum kaum zur Zeichnung der Wiederaufbauanleihe heranziehen. In vier Monaten wurden kaum 450.000.000 Lei von dem gesamten rumänischen Judentum, das in der Industrie, in den Banken und im Grosshandel seinen Sitz hatte, aufgebracht. Ueber die Protektionswirtschaft, die der Jude Filderman für seine Anverwandten und Geschäftsfreunde einführte, wurde in der Donauzeitung bereits berichtet. Als dann vor sechs Monaten die Judenzentrale gegründet wurde, führte sie die Anleihezeichnung nach den gleichen Masstäben durch, und es konnten weitere 1.600.000.000, also insgesamt 2 Milliarden, für Wiederaufbauanleihe aufgebracht werden.

Auf Grund der letzten Bestandsaufnahme der Juden, die von der Judenzentrale durchgeführt wurde, sind alle Männer im Alter von 18 bis zu 50 Jahren zur Leistung der für sie gesetzlich vorgeschriebenen

Arbeitspflicht erfasst worden. Ein immerhin nennenswerter Teil von ihnen, und zwar insgesamt 17.000, werden als wirtschaftlich notwendige Arbeitskräfte weiterhin in Betrieben beschäftigt und bis zum 31. Dezember 1942 von der Leistung der Pflichtarbeit enthoben.

Ungefähr 17.000 Juden haben sich nun bereit erklärt, 1,2 Milliarden Lei aus ihren Geschäften und sonstigen Einkommensquellen für Anschaffung von Werkzeugen, zum Bau von Baracken usw., für die Durchführung der Pflichtarbeiten ihrer Rassegenossen zur Verfügung zu stellen. Die zuständigen Stellen der rumänischen Regierung, haben über die Annahme oder Ablehnung dieses Angebotes, noch nicht entschieden. Für die Zeitdauer aber, in welcher noch Juden in Rumänien verbleiben, wird von dem Unterstaatssekretär für die Romanisierung, ein neues Judenstatut ausgearbeitet, das strenge Bestimmungen über deren Verhalten vorsehen wird. Durch dieses Judenstatut dürfte auch die Kennzeichnung aller Juden mit gelbem Judenstern, die schon seit langer Zeit in Rumänien angekündigt und bisher jedoch nur in den rückeroberten Ostgebieten verwirklich wurde, eingeführt werden.

Es kann mit Bestimmtheit angenommen werden, so betont man in zuständigen Kreisen der rumänischen Judenzentrale, dass mit der Aussiedlung der Juden aus Rumänien noch in diesem Herbst begonnen wird, und dass bis spätestens Oktober, 25.000 bis 30.000 Juden nach irgendeinem Gebiet des Ostens ausgesiedelt werden. Die weitere Aussiedlung wird dann im Frühjahr, wenn wieder entsprechende Voraussetzungen für die Durchführung der Transporte nach den betreffenden Gebieten des Ostens gegeben sind, wieder aufgenommen. Die breite Oeffentlichkeit Rumäniens wird die neuen Pläne der Regierung zur Erhöhung [1]) der Judenfrage zweifellos begrüssen und man wird, da in der rumänischen Presse über diese Pläne noch keine Einzelheiten bekanntgegeben wurden, mit besonderem Interesse die Veröffentlichung des neuen Judenstatuts erwarten, das hoffentlich auch die Kennzeichnung der Juden und ihre Ausschaltung aus dem öffentlichen Leben, der von ihnen stark heimgesuchten Städte bringen wird. Am einfachsten wird die Frage in jenen Gebieten gelöst werden, aus denen die Juden noch in diesem Herbst ausgesiedelt werden.

Nr. 152

Notă verbală a Legaţiei Germane din Bucureşti către Ministerul Român al Afacerilor Străine

13 August 1942

Legaţia germană are onoare a înştiinţa Ministerul Regal Român al Afacerilor Străine, că dl. director ministerial Radu Lecca a fost invitat de şeful poliţiei de siguranţă şi S. D. la Berlin, la o consfătuire de mai multe zile, care va începe în ziua de 19 ale lunii curente şi inten-

[1]) Probabil greşală de tipar; cuvântul normal trebuia să fie Lösung.

ționează să dea urmare invitației, însoțit fiind de S. S. Hauptsturmführer Richter. Legația germană roagă ca locurile competente să fie înștiințate despre aceasta.

Nr. 153

PROCES VERBAL

asupra conferinței ținute la Berlin în ziua de 26 și 28 Septembrie 1942, privitor la evacuarea evreilor din Guvernământul General și expedierea evreilor din România spre Guvernământul General.

S'a luat în discuție:

1. Evacuarea a șase sute mii evrei din Guvernământul General;
2. Expedierea a două sute optzeci mii evrei din România, în Guvernământul General.

EVACUAREA EVREILOR POLONEZI

La punctul 1): Transporturi urgente propuse de către șeful Poliției de siguranță și de către S. D. și anume:
2 trenuri zilnice dela district Warschau la Treblinca;
1 tren zilnic dela district Krakau la Belzec și
1 tren zilnic dela district Lemberg la Belzec să fie efectuate cu cele 200 vagoane G puse deja la dispoziție pentru acest scop de către Direcția Căilor Ferate Germane Krakovia, după cum va fi posibil din punct de vedere al exploatării.

După terminarea reconstruirei liniei Lublin-Chelm, aceasta înseamnă probabil dela 1 Noembrie 1942, urmează să plece și celelalte, la fel transporturi urgente și anume:
1 tren zilnic dela districtul Radom, la Sobibor.
1 tren zilnic dela districtul Lublin nord, la Belzec și
1 tren zilnic dela districtul Lublinmitte la Sobibor, după cum va fi posibil din punct de vedere al exploatării și stă la dispoziție numărul de vagoane G, cerut.

Se presupune că după slăbirea traficului de cartofi, serviciul de vagoane speciale va avea posibilitatea să cedeze Direcției Căilor Ferate Germane din Krakovia, vagoanele încă necesare acestor trenuri, așa că mișcarea tratată după cum s'a cerut de către propunător, se va putea termina în acest an.

DEPORTAREA EVREILOR DIN ROMÂNIA

La punctul 2): Căile Ferate Române au comunicat telegrafic în ziua conferinței, că nu pot lua parte la această conferință din motive de serviciu și au rugat amânarea conferinței.

Conferința, ținută fără reprezentanții căilor ferate române, a dat următorul rezultat:

Stația de plecare în România a trenurilor speciale este Adjud, pe

linia Ploeşti-Cernăuţi, staţia de frontieră spre Guvernământul General este Sniatyn, staţia de destinaţie este Belzec.

S'a avut în vedere ca la fiecare două zile să circule un tren special, din 50 vagoane de marfă şi un vagon călători (pentru însoţitori) pentru transportul a două mii persoane. Pentru a se evita curse goale, se vor întrebuinţa vagoane de marfă acoperite germane, care se află sau vor sosi în România.

Reprezentantul General al căilor ferate germane din Bucureşti, este rugat a aranja cu căile ferate române punerea vagoanelor la dispoziţie, pentru efectuarea transporturilor şi aceasta, probabil, ceva mai târziu decât a fost intenţionat, în înţelegerea cu T. K. Bucureşti şi cu WTL Sud Ost.

Predarea trenurilor speciale de către C. F. R., se va face din timp în zilele de circulaţie de acord cu Direcţia Căilor Ferate Germane Krakau aşa ca ele să poată pleca din Sniatyn în direcţia Lemberg, la ora 1.03.

(ss) KLEM

DEPORTĂRI INDIVIDUALE ORDONATE DE ION ANTONESCU

Nr. 154

PREŞIDENŢIA CONSILIULUI DE MINIŞTRI
Nr. 10623 C. C.

25 August 1942

COMUNICAT

Din ordinul D-lui Mareşal Antonescu s'a făcut o anchetă la fabrica Bernard Fuchs din Splaiul Unirii 289, constatându-se următoarele:

Intreprinderea a fost închisă de Serviciul Sanitar al Capitalei la data de 21 Iulie crt. după un preaviz de 6 luni, pentru motivul că avea imobilul deteriorat, nu are instalaţiuni de duşuri, vestiar, sală de mese, conductă de apă în ateliere, camere pentru medic ş. a.

Pentru aceleaşi motive fabrica a mai primit în anul 1938 un avertisment de 6 luni, la care nu s'a supus. Ea a mai fost odată închisă dar a eludat această măsură şi fără a se rupe sigiliile a continuat să funcţioneze, tăindu-se alte uşi în pereţi.

Cu ocaziunea recentei pedepse, patronul evreu Bernard Fuchs a încercat să mituiască pe doctorul Gh. Florescu, fapt pentru care a fost trimis în judecată.

Fabrica fiind închisă, Bernard Fuchs a refuzat să-şi plătească lucrătorii, fiind nevoie pentru aceasta de intervenţia Ministerului Muncii.

Pentru această nesupunere repetată şi dispreţuitoare faţă de legile ţării, evreul Bernard Fuchs împreună cu familia sa a fost trimis în lagăr în Transnistria, iar fabrica a fost rechiziţionată pentru armată, care îi va asigura în viitor funcţionarea.

Constatându-se că mai sunt numeroşi proprietari de întreprinderi evrei cari au aceeaşi atitudine dispreţuitoare faţă de legile ţării, cărora nu înţeleg să se supună, se dă tuturor un sever avertisment şi li se pune în vedere că vor fi controlaţi şi se vor lua împotriva lor cele mai aspre sancţiuni.

(Ziarul „Timpul" Nr. 1934 din 27 August 1942)

Nr. 155

PREŞIDENŢIA CONSILIULUI
DE MINIŞTRI
Nr. 10625 C. C.

25 August 1942

COMUNICAT
(extras)

Dl. Mareşal Antonescu a ordonat verificarea, prin organele de control ale Preşidenţiei Consiliului de Miniştri, a unor informaţiuni cu privire la anumite acte de sabotaj şi speculă, semnalate de ziare. Din cercetările făcute, rezultă că semnalările ziarului „Curentul" cu Nr. 5189 din 28 Iulie, sunt adevărate.

Dl. Mareşal Antonescu a ordonat ca urmare, **internarea în lagăr pe timp de 6 luni**, a următorilor contravenienţi, la dispoziţiunile în vigoare, semnalaţi de ziar.

....

Proprietarul consumului **N. Teodoru** din calea Griviţei Nr. 122, **care a pus în vânzare carne alterată şi cu viermi.**

....

Au fost trimişi în lagăr în Transnistria: evreul Iosif Segal din Str. Gh. Dem. Teodorescu Nr. 36, fiind găsit că tăia carne de vacă de con- **trabandă şi evreul Nathan Haimovici** din str. Labirint 197, **fiind prins transportând carne tăiată clandestin, în pachete, pentru clienţii săi.**

(„Monitorul Oficial" Nr. 198 din 25 August 1942)

NOI DISPOZIŢIUNI ALE M. ST. M. CU PRIVIRE LA DEPORTAREA EVREILOR IN TRANSNISTRIA

Nr. 156

MARELE STAT MAJOR
Secţia I-a
Bir. 10

Nr. 75874 din 27 August 1942
MARELE STAT MAJOR, SECŢIA I-a
către
CERCUL TERITORIAL BUCUREŞTI

Am onoare a face cunoscut următoarele:

Evreii cari sunt trimişi în Transnistria pot lua asupra lor:

1. Suma echivalentă în mărci germane (emisiune specială pentru teritoriile ocupate din Est), rezultată din schimbul leilor sau altor

monede străine, precum şi din răscumpărarea bijuteriilor sau diferitelor titluri (acţiuni, obligaţiuni) etc.

Această operaţiune se va face în oraşele capitale de judeţ unde se găsesc autorităţile competente, înainte de plecarea evreilor.

2 Ca obiecte de îmbrăcăminte, lingerie şi aşternut, fiecare persoană îşi poate lua strictul necesar în bagaje de mână.

3. Evreii vor fi obligaţi, înainte de plecare, să-şi achite impozitele către Stat, judeţ sau comună.

Faptul că nu ar putea achita decât numai o parte din impozite din lipsă de bani, nu va constitui un motiv pentru a nu fi trimişi în Transnistria, sau de a se întârzia.

Rugăm dispuneţi de urmare.

D. O.
Şeful Secţiei I-a
Colonel (ss) ZAMFIRESCU

Şeful Biroului 10
Căpitan (ss) CARACAŞ

SUSPENDAREA DEPORTĂRILOR

Nr. 157

PREŞIDENŢIA CONSILIULUI DE MINIŞTRI

COMUNICAT
(Extras)

Marţi, 13 Octombrie s'a ţinut un Consiliu de Miniştri, sub preşidenţia d-lui prof. Mihai Antonescu, vicepreşedintele Consiliului, la care au participat toţi membrii guvernului şi d-nii: Al. Ottulescu, Guvernatorul Băncii Naţionale, General C. Voiculescu, Guvernatorul Basarabiei, General C. Calotescu, Guvernatorul Bucovinei şi prof. Gh. Alexianu, Guvernatorul Transnistriei.

1. 2, 3.......

10. Consiliul s'a ocupat de chestiunea expatrierii unor elemente din Regat. Dl. General Vasiliu, subsecretar de Stat la Ministerul Afacerilor Interne, a arătat Consiliului că au fost trimişi în Transnistria cei care făcuseră mai de mult cereri pentru expatriere şi că, în ce priveşte ţiganii, evacuările lor s'au terminat; invalizii, mobilizaţii, familiile lor precum şi meseriaşii, nefiind supuşi acestui regim.

Dl. Vice-Preşedinte a arătat necesitatea ca în acest domeniu să se procedeze cu o ordine perfectă, cu organe şi funcţionari anume însărcinaţi cu executarea acestor măsuri, pentru a purta răspunderea executării şi a stabili normele după care se va crea un organ special, care să se ocupe de aceste probleme. Până la crearea lui, nu se va mai lua nici o măsură de acest ordin.

(Ziarul „Timpul" Nr. 1954 din 16 Oct. 1942)

INSTITUIREA COMISIUNEI INTERMINISTERIALE

Nr. 158

PREŞIDENŢIA CONSILIULUI
DE MINIŞTRI

COMUNICAT

Marţi, 27 Octombrie a. c. a avut loc un Consiliu de Miniştrii sub preşidenţia d-lui prof. Mihai Antonescu, vice-preşedintele Consiliului, la care au participat toţi membrii Guvernului.

1. 2, 3.....

10. Consiliul s'a ocupat de unificarea şi coordonarea lucrărilor privitoare la regimul evreilor.

Dl. Vice-Preşedinte al Consiliului a instituit o conferinţă ministerială care va funcţiona la Preşidenţia Consiliului, pentru dirijarea tuturor lucrărilor, urmărirea şi executarea lor.

(Ziarul „Timpul" Nr. 1967 din 30 Oct. 1942)

ULTIMILE DEPORTĂRI

Nr. 159

COMUNICAT

In oraşul Bacău, un număr de evrei, în complicitate cu unii funcţionari incorecţi, au căutat să-şi procure acte doveditoare că au luat parte la războiul din 1916—1919, în linia de foc.

Evreii au fost trimişi imediat în Transnistria, iar funcţionarii după ce vor executa pedeapsa care le-a fost dată de justiţie, vor fi internaţi pentru doi ani într'un lagăr de muncă.

Se aduce pe această cale la cunoştinţa generală, că se acordă un termen de două luni, dela publicarea acestui comunicat, pentru ca toţi evreii şi străinii cari s'au folosit de acte false, să le declare Ministerului Afacerilor Interne.

După expirarea acestui termen, cei cari vor fi descoperiţi că se folosesc de astfel de acte, **se vor trimite în Transnistria dacă sunt evrei,** sau vor fi expulzaţi, dacă sunt străini.

(Ziarul „Timpul" Nr. 1975 din 6 Noembrie 1942)

ASPECTE DIN TRANSNISTRIA

Dr. W. Filderman deportat la Moghilev.

Copii din ghettoul Moghilev.

Planşa IX

Evrei rămaşi pe urma convoiului, împuşcaţi şi jefuiţi,

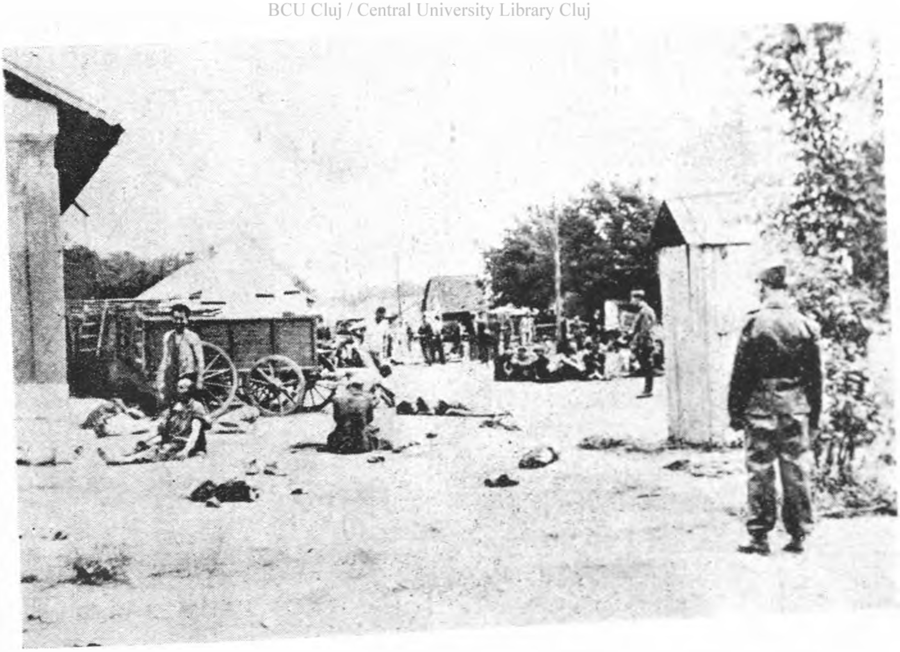

După trecerea unui convoi, între Birzula şi Grozdovca.

Planşa X

Plecarea la muncă.

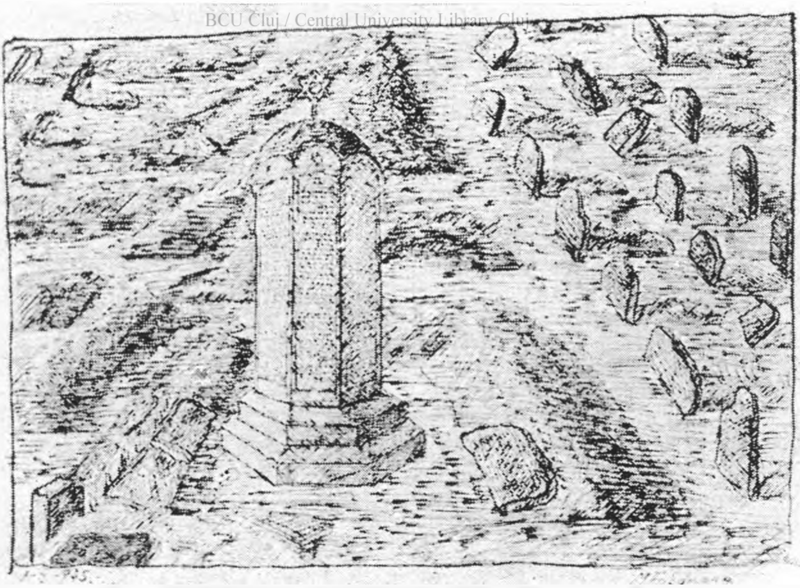
Intoarcerea dela muncă.

Planşa XI

ASPECTE DIN TRANSNISTRIA

Cimitirul din Şargorod.

Cimitirul din Berşad. In mijloc, monumentul ridicat de supravieţuitori, în memoria celor 20.000 deportaţi evrei, morţi în oraşul Berşad.

Planşa XII

CAPITOLUL VI

VIAȚA ȘI MOARTEA IN TRANSNISTRIA

CAPITOLUL VI

CRONOLOGIE ISTORICĂ

1 Octomrie 1941 — 20 Martie 1944

1 Octombrie 1941

Primii evrei deportaţi din România, cari păşesc pe pământul Transnistriei, fac parte din grupul cel mai nefericit. Sunt evrei basarabeni, cari în luna August — după ce au supravieţuit masacrelor — au fost adunaţi şi goniţi, întâiu de trupe române, apoi de cele germane, de o parte şi de alta a Nistrului. Chinuiţi, jefuiţi, înfometaţi, au trecut prin Moghilău, au poposit la Scazineţ şi, după ce au pierdut mai mult de o treime din numărul lor, au ajuns în lagărul îngrozitor dela Vertujeni. De acolo au pornit primele convoaie la 16 Septembrie şi după alte două săptămâni de suferinţe, au început a trece Nistrul la Cosăuţi, spre Iampol şi la Rezina, spre Râbniţa. Dela aceste porţi de intrare, s'au format nouile convoaie, gonite pe drumurile ce duc spre Bug. Primul convoiu, după ce a poposit la Birzula, ajunge şi rămâne la Grozdovca. Pe drum au suferit bătăile şi batjocurile subofiţerului Tarca, sub conducerea căruia unii deportaţi au fost împuşcaţi şi acum la popas, încap pe mâna unui caporal care se intitulează comandant al lagărului Grozdovca şi care-i ia în primire, numărându-i prin lovituri cu un drug de fier, pe spinarea fiecăruia.

Convoaiele se scurg mereu, pe drumuri deosebite, dar fiecare cu aceeaşi desfăşurare nefericită. [1]

13 Octombrie 1941

La Atachi, în faţa Moghilăului, au început să se adune, din ce în mai mulţi evrei, destinaţi deportării. Sunt în general evrei bucovineni, fie că provin din lagărele Edineţi şi Secureni, a căror evacuare a început cu câteva zile înainte, fie că au fost coborâţi din trenurile sosite dela Suceava, Gura-Humorului, etc. După ce trec prin vama oficială a Băncii Naţionale şi prin diversele vămi, pe cari oricine deţinea o părticică de autoritate, le înfiinţa din proprie iniţiativă şi în propriu beneficiu, după ce pierd orice urmă de identitate şi diferenţiere, prin predarea şi distrugerea actelor personale, după ce suportă „glumele" ofi-

---

[1]) V. planşa X.

ţerilor cari la trecerea Nistrului, aruncau oamenii în apă ca să vadă dacă se repetă „minunea din Marea Roşie", primii deportaţi ajung în Moghilău. (No. 160).

Oraşul era pustiit de războiu şi ruinat de catastrofalele revărsări ale Nistrului, din luna August. Clădirile publice ca şi locuinţele particulare, erau fără uşi, fără ferestre, unele chiar fără acoperiş. Cu greu puteau găsi deportaţii — chiar cei cari izbutiseră să salveze ceva din avutul lor — un adăpost omenesc. Cei mai mulţi, îndată ce intrau în oraş, erau goniţi de jandarmi către un grup de cazărmi distruse, cari curând vor forma „lagărul Moghilev", iar ceva mai târziu, în timpul epidemiei de tifos exantematic, va deveni un adevărat lăcaş al morţii.

Din Atachi, înainte de a trece dincolo, unii conducători mai trimit în ţară ultimile apeluri după sprijin şi ajutor. (Nr. 161). [1])

Strigătele lor disperate, răsună însă lugubru în deşert. Conducerea superioară românească este neîndurată, iar cea evreească paralizată.

1 Noembrie 1941

Convoaiele au continuat să se scurgă fără încetare toată luna Octombrie, prin cele trei puncte de trecere: Râbniţa, Iampol şi Moghilev. In primele două oraşe nu s'a îngăduit nimănui să rămână. Deportaţii trecuţi pe acolo, au fost goniţi mai departe, către malul Bugului, unde au fost închişi în ghettourile dela Berşad, Obodovca, Ţibulovca, Olgopol, Ustea, etc. Dealungul drumurilor străbătute pe jos, au avut de luptat cu o iarnă timpurie, care pe cei mai mulţi i-a găsit aproape dezbrăcaţi, cu noroiul cleios din şoselele desfundate, dar mai ales cu lăcomia şi sălbătecia paznicilor. Mulţi au fost omorîţi; foarte mulţi au murit îngheţaţi, înfometaţi sau istoviţi. Cadavrele nici nu erau îngropate, ci asvârlite în câmp, unde câinii şi corbii complectau opera oamenilor. Rareori câte o mamă, înfrunta pericolul împuşcării şi, cu unghiile scurma câteva palme în pământul îngheţat, pentru a îngropa copilul mort în braţe. In localităţile de destinaţie, deportaţii — în cele mai multe cazuri — nu găseau ca adăpost, decât grajduri fără uşi şi ferestre, uneori cu vite înăuntru, coteţe de porci, şoproane etc. Pereţii grajdurilor prezentau adesea tabloul înfiorător al şirurilor de oameni rezemaţi acolo, cu totul epuizaţi, cari nu mai vorbiau, nu gemeau, nu mâncau, nu blestemau, ci într'o stare de complectă prostraţie, aşteptau aşa ceasuri sau zile, până ce moartea îi culca, fie pe pământ, fie deacurmezişul altui cadavru. Cuvântul „Toitenwände" (pereţii morţii), s'a născut deodată în multe colţuri din Transnistria, în toamna anului 1941. Aşa au fost începuturile ghettourilor de pe malul Bugului.

Nici la Moghilev, autorităţile nu erau dispuse să permită rămânerea în oraş a evreilor deportaţi. Aici însă, s'au întrunit o seamă de circumstanţe, cari au îngăduit unora dintre cei ce au trecut Nistrul pe la Atachi, să facă să depindă în parte şi de voinţa lor, destinul lor în viitor. Pentru unii însă, tocmai această alegere a fost fatală.

Pe aici au intrat în Transnistria evreii din Bucovina de Sud şi o parte din cei din Cernăuţi şi din Dorohoi. Unii veneau direct din mijlo-

---

[1]) V. planşa VI.

cul activităţilor productive, parte din ei oameni cu stare cari, cu toate jafurile organizate, au izbutit să treacă dincolo de Nistru, ceva din agoniseală. Au avut cu ce să cumpere puţină bunăvoinţă. Primii sosiţi, evreii din Suceava şi Câmpulung, au cumpărat mijloace de transport, răspândindu-se pe întinsul judeţului. Cu autocamioane germane, plătite Prefectului, Subprefectului şi Pretorului, cu 50—125.000 lei fiecare, au plecat primele convoaie, cari au format apoi ghetourile din Şargorod, Copaigorod, Djurin, Murafa, Smerinca, etc. **(Nr. 109).**

Au fost însă foarte puţini cei cărora le-a fost hărăzit norocul de a plecat pe camioane.

Nevoiaşii cari n'au putut plăti sumele enorme ce se pretindeau pentru transport, sau chiar unii cari dispuneau de mijloace, dar n'au mai încăput în maşini, au plecat pe jos, pe ploaie sau zăpadă şi pe drumuri desfundate. Chinurile din convoaie au fost îngrozitoare şi pentru unii, chiar fatale. Din primul transport de evrei sosiţi din Suceava, o parte au fost goniţi pe jos, spre Lucineţ, Copaigorod, Bar, în partea de nord-vest a Transnistriei, pe un drum de ţară, care dela un capăt la celălalt, era o imensă mlaştină de noroi cleios şi adânc. La intersecţia acestui drum cu şoseaua Moghilev-Ozarineţ, 28 de oameni n'au mai izbutit să-şi tragă picioarele afară din noroi. Sforţările şi zvârcolirile lor nu au făcut decât să-i afunde mai adânc. Nimeni nu a avut voie să-i ajute. Cineva, avocatul **Dr. Abraham Şapirer** din Suceava, a încercat să protesteze şi să intervină la jandarmi, dar a fost împuşcat. Convoaiele au trecut pe lângă aceşti oameni disperaţi, privind numai cum aşteptau moartea. Au murit cu toţii. Printre ei: soţii **Herman şi Mali Doifig, Coca Heinig născută Dalfen, M. Heinig, bătrâna Kerzner,** etc.

Scene similare s'au repetat pe multe şosele din Transnistria. Câteva sute de evrei au murit înecaţi în mlaştini.

O parte din deportaţi au hazardat oraşul. Grupuri mărunte, adunate în jurul câte unui om mai îndrăzneţ, au format primele nuclee de viaţă colectivă. Astfel a fost grupul Dr. Stern, compus din evrei din Rădăuţi, organizat pentru a furniza braţe de lucru autorităţilor şi a îngriji de azilul de bătrâni, înfiinţat în pripă, pentru adăpostirea celor netransportabili. Un alt grup a fost format din evrei din Iţcani şi Burdujeni, foşti lucrători şi funcţionari ai fabricei de zahăr, cari au preluat sarcina de a reface fabrica de zahăr distrusă din Vindiceni.

Un grup mai important s'a adunat în jurul Ing. S. Jägendorf, la cererea autorităţilor ca evreii specialişti să repună în funcţiune, uzina electrică a oraşului. Acest grup, numărând circa 500 suflete, a primit sarcina de a reface întâiu complexul industrial al fabricei de armături care, sub numele de „Turnătorie", a devenit curând un factor important al economiei transnistriene, dar în acelaş timp şi o experienţă socială interesantă. Intregul grup a primit autorizaţii de rămânere în Moghilev.

Evreii cari au rămas în oraş fără autorizaţii, au avut de luptat permanent cu prigoana şi ameninţarea de fiecare moment. Până a se lua o hotărîre despre soarta şi destinaţia lor, autorităţile îi adună la întâmplare — prin patrule militare sau ale miliţiei ucrainiene — şi îi trimite la lucru, fără plată şi fără hrană.

16 Noembrie 1941

Un convoi masiv de evrei dorohoieni, trece prin Şargorod, în drum către o localitate depe malul Bugului. Oamenii sunt în aşa hal de mizerie, încât ţărăncile ucrainiene, venite la bazar, le dăruiesc toate alimentele aduse spre vânzare, îngenunchiază în faţa Preturii şi plângând solicită Pretorului Dindelegan, aprobarea ca acest convoiu să rămână în orăşel. Cu greutate şi cu sacrificii, conducătorii ghettoului local au obţinut această aprobare provizorie, până la primăvară.

16 Noembrie 1941

Unul din convoaiele de evrei plecat din Mărculeşti, după ce a lăsat multe cadavre — morţi de foame, de epuizare sau împuşcaţi de jandarmi — în localităţile Crijopol, Vapniarca, Ţibulovca, a ajuns la Obodovca, unde s'a înfiinţat un centru de strângere a deportaţilor, urmând ca de aici să fie repartizaţi în diferite localităţi din raion şi judeţ. Pe tot parcursul, oamenii nu au căpătat nimic de mâncare şi, fiind jefuiţi de tot avutul, nu au putut procura nimic, astfel că s'au hrănit cu ierburi.

La Obodovca, deportaţii au fost cazaţi în grajduri. Sub conducerea Pretorului, a Comandantului Secţiei de Jandarmi şi a ordonanţei acestuia, au fost din nou jefuiţi de ultimile resturi de avut. Intrarea în târg nu a fost îngăduită decât celor ce au putut plăti aur, dolari sau bijuterii. Toţi ceilalţi au rămas în mizeria grajdurilor, ceeace a produs noui victime.

Un grup de 780 deportaţi evrei din Obodovca, a fost trimis la Luhova, pe malul Bugului. Primarul a întâmpinat convoiul cu cuvintele: „Aci va fi mormântul vostru". Deportaţii au fost băgaţi într'un grajd fără ferestre, ocupat pe jumătate de vite. Din ordinul Primarului, uşile au stat închise şi numai odată la două zile, deportaţii aveau voie să iasă afară. Numai atunci se puteau aproviziona, pe furiş, cu apă din părâu.

18 Noembrie 1941

Haosul şi marasmul, din mijlocul massei de evrei disperaţi, dezorientaţi, dezechilibraţi, n'au îngăduit decât destul de târziu, redresarae sufletească a câtorva elemente capabile a da un schelet de organizare a vieţii în comun.

La Moghilev s'a constituit un comitet evreesc pentru coordonarea muncii şi ajutorarea evreilor evacuaţi. Din procesul verbal de constituire, rezultă că Subprefectul judeţului care a instalat comitetul, a dat instrucţiuni pentru modul de funcţionare, atrăgând atenţia că în caz de neconformare, membrii comitetului vor fi sancţionaţi. Subprefectul a subliniat că nici un evreu nu are voie să adreseze vreo cerere direct autorităţilor, ci numai prin intermediul comitetului. **(Nr. 162).**

Un comitet similar se formase mult mai înainte la Şargorod.

18 Noembrie 1941

La Ţibulovca, cca 2000 de deportaţi au fost îngrămădiţi într'o clădire în care, în mod normal, abia ar încape 200. Deşi în imediata

apropiere se află o fântână, evreii nu au voie s'o utilizeze și sunt nevoiți să bea apa dintr'o băltoacă, din care cauză mulți s'au îmbolnăvit.

20 Noembrie 1941

La Moghilev s'a format un nou grup, compus din 176 capi de familie (646 suflete), în jurul avocatului Danilov. Grupul obține autorizații de rămânere în oraș, plătind subprefectului Moisev, suma de lei 500.000. După câteva zile, un al doilea grup Danilov (166 capi de familie), obține autorizații de rămânere în oraș, în aceleași condițiuni ca și primul. **(Nr. 163).**

25 Noembrie 1941

O parte din evreii deportați, poposiți la Berșad, sunt evacuați în localitățile Voitovca, Bandizovca, Manicovca și alte sate de pe malul Bugului unde se chinuiesc în grajdurile colhozurilor. Pentru a rămâne în Berșad trebuia plătit pretorului Constantin Alexandrescu, câte 10.000 lei pentru fiecare membru al familiei. **(Nr. 164).**

Alți deportați din Obodovca, sunt alungați spre Molocneea, în condițiuni mizerabile, cari fac ca mulți oameni să moară pe drum.

30 Noembrie 1941

Ultimele convoaie din Cernăuți și Dorohoi, au trecut Nistrul. Din cei 118.000 de oameni, cât afirmă autoritățile că au fost deportați, **(Nr. 165)** cam jumătate a trecut prin Moghilev. Abia un sfert din ei (cca. 15.000), au izbutit să rămână în oraș și doar o treime din cei rămași au primit autorizații, de altfel scump plătite. Prefectura dispune ca aceste autorizații să fie vizate și hotărăște să nu mai elibereze altele.

In acelaș timp, tot din ordinul prefecturei, se aduce la cunoștința deportaților evrei, că cei ce vor fi găsiți că locuiesc în oraș fără a poseda autorizații, vor fi împușcați. Deocamdată se ordonă evacuarea cu forța a acestor categorii. Legiunea de jandarmi (Lt. Iliuță), execută cu severitate ordinul. Oamenii sunt prinși pe stradă, adunați în sala cinematografului și de acolo trimiși mai departe în convoaie. Acest mod de constituire a convoaielor, desparte și risipește familii, întâmplându-se adesea ca unii membrii — în special părinții — să fie evacuați, în timp ce alții — copii — să rămână pe loc, în voia soartei.

1 Decembrie 1941

In toate localitățile în care au fost cazați evrei deportați, se declanșează epidemii de dizenterie, febră tifoidă și tifos exantematic. La Berșad, primele convoaie sosite, au găsit focare de tifos, printre localnici. La Șargorod, unde deportații au început să se așeze încă dela 16 Octombrie, apar primele cazuri de tifos abia după o lună. **(Nr. 166).** La Moghilev, încă nu a apărut tifosul, dar se semnalează din ce în ce mai multe cazuri de febră tifoidă.

5 Decembrie 1941

In localul fostului spital ucrainian, complect deteriorat, Comitetul Evreesc din Moghilev, reuşeşte să înfiinţeze un spital de boli contagioase cu 30 paturi, în cari sunt izolaţi o parte din bolnavii de febră tifoidă.

5 Decembrie 1941

Pretorul raionului Şargorod, Dindelegan, chiamă în biroul său pe medicul **Dr. M. Fuhrer**, din Suceava. Pretextând că acesta nu a venit imediat, pretorul ordonă să fie bătut şi chiar în prezenţa lui, se aplică medicului 25 de lovituri cu o bâtă.

10 Decembrie 1941

Ion Antonescu, ordonă ca bagajele evreilor deportaţi în Transnistria, rămase la Atachi, să fie predate Comitetului Evreesc din Moghilev **(Nr. 167).**

10 Decembrie 1941

După cinci luni dela desfacerea a sute de mii de oameni din aşezările lor, după două luni dela începerea deportărilor propriu zise, după ce au murit zeci de mii de oameni de foame şi de boală, după ce au izbucnit epidemiile secerătoare, cari nu pot fi combătute pentrucă lipsesc medicamente, săpun, petrol, îmbrăcăminte, combustibil, alimente, etc., Preşidenţia Consiliului de Miniştrii, hotărăşte să îngăduie Federaţiei Uniunilor de Comunităţi din Ţară, trimiterea de ajutoare în bani şi medicamente, evreilor deportaţi în Transnistria. **(Nr. 168).**

Comunicarea acestei aprobări, a fost ultima legătură a guvernului Antonescu, cu organizaţia tradiţională obştească evreească. După 6 zile, aceasta era dizolvată şi înlocuită cu o conducere tot evreească, dar organizată după un model poliţist german, Acestei noui conduceri — fricoasă şi slugarnică şi din această cauză prea puţin binevoitoare — i-a revenit sarcina de ajutorare a evreilor deportaţi în Transnistria.

Dela început Centrala Evreilor din România, prin purtătorul său de cuvânt, secretarul general Dr. N. Gingold, a adoptat punctul de vedere, că acţiunea de ajutorare a deportaţilor trebuie abandonată, deoarece ideia în sine nu e simpatică guvernului; căci toţi cei deportaţi sunt consideraţi ca duşmani ai ţării şi trebuiesc priviţi ca atare şi de către evrei. De altfel, cei ce şi-ar lua sarcina împlinirei operei de ajutorare — spunea Dr. Ghingold — ar asuma răspunderi şi riscuri personale serioase. In ceeace-l priveşte, el consideră că competinţa lui se opreşte la Prut, astfel că mai departe nu se amestecă.

Comisiunea de ajutorare, creiată pe lângă Federaţia Uniunilor de Comunităţi Evreeşti încă în Ianuarie 1941, imediat după rebeliunea legionară, nu a putut accepta acest punct de vedere, ci respingând premisele şi aprehensiunile secretarului general al Centralei Evreilor, a înţeles să preia sarcina şi răspunderea. Profitând de faptul că unul dintrei cei mai însufleţiţi iniţiatori ai operei de asistenţă a deportaţilor,

avocatul Dr. M. Zimmer, se bucura de aprecierea lui Mihai Antonescu, s'a căutat a se afla părerea acestuia din urmă. La sugestia Primului Ministru şi cu consimţământul scris al tuturor conducătorilor de fapt ai populaţiei evreeşti, Doctorul Zimmer a acceptat să facă parte din Centrală pentru a conduce, împreună cu Av. A. Schwefelberg şi Fred Şaraga, opera de ajutorare a deportaţilor, celelalte sarcini de asistenţă revenind secţiei respective a Centralei Evreilor.

Doctorul Gingold a fost nevoit să se încline în faţa acestei soluţii, dar şi-a rezervat dreptul de control şi în special cel de contrasemnătură a corespondenţei Comisiunei de Ajutorare. Acesta a fost unul din marile inconveniente cari au stingherit mult activitatea Comisiunei, căci hârtiile aşteptau zile şi săptămâni semnătura secretarului general, ceeace întârzia sau împiedica trimiterile de ajutoare.

10 Decembrie 1941

Din ordinul Guvernământului, se preschimbă, în toată Transnistria, rublele în mărci, la cursul de 1 marcă RKKS = 20 ruble [1]. Ţăranii însă n'au încredere în noua monedă şi nu mai dau alimente decât în schimb de obiecte.

15 Decembrie 1941

Legiunea de Jandarmi Moghilev, face cunoscut evreilor deportaţi, că trebuie să complecteze declaraţii despre averea şi bagajele ce au avut asupra lor în momentul deportării din oraşele de origină, spre Transnistria.

20 Decembrie 1941

La Moghilev se înfiinţează „Biroul Coordonărei Muncii Evreeşti" (B. O. M. E.), cu însărcinarea de a furniza braţe de muncă, pentru autorităţi şi întreprinderi. Se întocmeşte un recensământ al populaţiei deportate, aflătoare în oraş, cu specificaţia specială a bărbaţilor între 16—60 ani, apţi pentru muncă.

20 Decembrie 1941

Se procedează la o nouă evacuare a evreilor deportaţi la Mohgilev, cari nu posedă autorizaţii de rămânere în oraş. Sunt adunaţi în lagăr — o fostă cazarmă — peste 500 de oameni, dintre cari o mică parte reuşeşte, în schimbul unor sume de bani, să se strecoare şi să rămână în oraş. Ceilalţi însă, au fost goniţi mai departe, pe jos.

22 Decembrie 1941

Sosesc la Moghilev o parte din bagajele deportaţilor, rămase la Atachi şi cari, potrivit unui ordin al lui Antonescu, trebuiau restituite prin Comitetul Evreesc. In realitate au fost predate numai un număr redus de perne şi pături, pe cari Comitetul le-a utilizat pentru înzestrarea spitalului.

---

[1]) V. planşa XV.

25 Decembrie 1941

Se semnalează primele cazuri de tifos exantematic la Moghilev. **(Nr. 169).**

31 Decembrie 1941

Situaţia mizerabilă a evreilor din Moghilev; este cunoscută şi autorităţilor, cari fac însă totul pentru a o înrăutăţi mai mult.

Legiunea de Jandarmi Moghilev, raportează cu satisfacţie, că posibilitatea de alimentare din ţară, prin bani şi alimente, a descrescut în urma măsurilor luate la punctele de front'eră, prinzându-se mereu pe cei ce se ocupau cu acest trafic. **(Nr. 170).**

In acelaş timp se mărturiseşte şi mijlocul perfid, întrebuinţat pentru a fi descoperiţi cei ce caută a face legătura cu ţara. Legiunea de jandarmi a recrutat agenţi evrei pe cari i-a introdus în massa evreească, pentru a culege informaţiuni şi a denunţa. **(Nr. 171).**

5 Ianuarie 1942

La Obodovca, tifosul exantematic atinge o intensitate desarmantă şi nu mai poate fi combătut. Lagărul este declarat contaminat, înconjurat cu sârmă ghimpată şi păzit de sentinele. Internaţii nu au voie să iasă nici pentru a se aproviziona astfel că, în afară de boală, mulţi mor de foame.

5 Ianuarie 1942

Pretorii raioanelor Şargorod şi Copaigorod, cer conducătorilor coloniilor evreeşti din localităţile mai importante, să plătească o sumă de 5000 lei de cap de evreu, ca taxă de rămânere pe loc. Din tocmeala care s'a urmat, s'a văzut că sumele erau destinate folosului personal. Pretorul Dindelegan s'a mulţumit în cele din urmă cu 1.500.000.

5 Ianuarie 1942

La Berşad, evreii deportaţi au fost terorizaţi în permanenţă de comandantul secţiei de jandarmi. Ieşirea din ghetto era socotită act de spionaj. Vânzarea obiectelor de îmbrăcăminte era oprită. Cei ce erau prinşi, îşi vedeau lucrurile cu cari mai putea obţine puţină hrană, confiscate sau arse.

In locul acestui comandant a fost numit lt. Gheorghe Petrescu, un om de suflet, graţie căruia situaţia în lagăr s'a îmbunătăţit.

8 Ianuarie 1942

La Berşad a murit de tifos exantematic **Dr. Lazăr Greif.** Soţia sa **Beatrice** s'a sinucis împreună cu singurul ei copil.

13 Ianuarie 1942

La Şargorod moare din cauza tifosului exantematic, d-na **Therése Robinson.** Fratele ei **Dr. Robinson,** fost preşedinte de tribunal şi sora sa **Dr. Marbach,** se sinucid lângă cadavrul surorei lor.

15 Ianuarie 1942

La Moghilev a fost arestat un plutonier român, care a adus bani din ţară pentru deportaţi. Sumele găsite asupra sa în momentul arestărei şi chiar cele cari fuseseră achitate destinatarilor, au fost confiscate.

O arestare la fel, urmată de aceeaşi confiscare, s'a făcut şi la Berşad.

20 Ianuarie 1942

La Ţibulovca, din 2000 evrei, câţi au fost internaţi în luna Noembrie 1941, n'au mai rămas în viaţă decât 180 (100 bărbaţi, 76 femei şi 4 copii), aproape toţi cu extremităţile membrelor degerate. In schimbul unor sume de bani sau a vestmintelor ce le-a mai rămas, se admite acestora să locuiască în sat.

Aceeaşi situaţie la Budi unde au fost iniţial cca 1200, între cari peste 600 din Storojineţ. Au trăit tot timpul în grajudri şi a murit cea mai mare parte din ei. Intre morţi a fost şi rabinul **Şulim Ginsberg** din Storojineţ, cu întreaga familie compusă din 10 persoane.

20 Ianuarie 1942

Pe lângă Comitetul Evreesc din Moghilev, se institue un birou judiciar, pentru judecarea şi sancţionarea celor ce nu se prezintă la lucru.

22 Ianuarie 1942

Conducătorul Biroului Muncii de pe lângă Comitetul Evreesc din Moghilev, este arestat şi bătut la Legiunea de Jandarmi, pentrucă nu s'a putut complecta numărul de oameni ceruţi pentru muncă.

25 Ianuarie 1942

Legiunea de Jandarmi Moghilev ordonă Comitetului Evreesc, să pună la dispoziţie pentru a doua zi, 1200 evrei ca să fie întrebuinţaţi la curăţatul străzilor de zăpadă. Dacă aceştia nu se vor prezenta, Legiunea ameninţă că vor fi împuşcaţi Conducătorul Biroului Muncii şi toţi membrii Comitetului Evreesc, iar toţi deportaţii vor fi trimişi la Bug.

25 Ianuarie 1942

Majoritatea evreilor deportaţi se află în judeţele Moghilev, Tulcin şi Balta. Grupuri răzleţe însă au rămas sau rătăcesc, prin localităţile altor judeţe transnistriene (Jugastru, Dubăsari), goniţi şi prigoniţi de autorităţi, în special de jandarmi. **(Nr. 172).**

26 Ianuarie 1942

La Moghilev sunt scoşi la muncă toţi bărbaţii evrei, indiferent de vârstă sau stare fizică. Cei mai mulţi sunt goi. Pe ger năpraznic, sunt trimişi la lucru, la 10 km. depărtare de oraş, unde sunt ţinuţi şi noaptea. Mulţi dintre ei, au fost aduşi înapoi degeraţi.

31 Ianuarie 1942

Epidemia de tifos exantematic, cuprinde aproape toate localităţile din nordul Transnistriei, locuite de evrei deportaţi. Numai în câteva sate, în cari condiţiunile de adăpostire au fost ceva mai omeneşti (Djurin, Murafa, Smerinca), boala e aproape necunoscută. Focarele periculoase sunt în centrele aglomerate Berşad, Şargorod, Moghilev.

5 Februarie 1942

Guvernământul Transnistriei comunică Centralei Evreilor condiţiunile de trimitere a ajutoarelor pentru deportaţii evrei. **(Nr. 173).**

6 Februarie 1942

In cimitirul din Şargorod, s'au adus 165 cadavre cari nu pot fi îngropate, pentrucă pământul e îngheţat. Pe ger de 40 grade, s'a aprins un foc care a durat 24 de ore şi numai aşa s'a izbutit apoi, să se sape o groapă comună.

La Berşad cadavrele stăteau câte 3—4 săptămâni neîngropate din cauza gerului şi a lipsei de braţe. Au fost zile când se adunau până la 200 cadavre pe zi.

8 Februarie 1942

In satul Tropova, autorităţile nu admit înmormântarea a 16 cadavre evreeşti, cari trebuesc a fi lăsate în câmp, pradă câinilor.

Faptul se repetă în satul apropiat Ozarineţ.

10 Februarie 1942

La Şargorod moare, victimă a datoriei, medicul **Dr. Aron Herman** din Suceava. In aceaşi zi şi în aceaşi cameră, moare şi socrul său Kerner. Soţia medicului se sinucide.

11 Februarie 1942

Inspectoratul General al Jandarmeriei propune evacuarea evreilor din Jud. Moghilev, pe teritoriul Jud. Balta, la est de linia ferată Smerinka-Odessa, şi cere aprobarea din partea Guvernământului Transnistriei. **(Nr. 174).**

16 Februarie 1942

Prefectul Județului Moghilev dă ordin să se facă pregătirile pentru evacuarea din oraș a 4000 evrei, cari vor fi colonizați la Scazineț. Comitetul Evreesc este însărcinat să trimită o comisiune de technicii și specialiști, cari să studieze la fața locului posibilitățile de cazare și să întocmească un deviz pentru inventarul viu și mort ce ar fi necesar.

17 Februarie 1942

Pretutindeni în Transnistria dar mai cu seamă în localitățile mici, evreii sunt victimele oricărei bestii, care exercită o autoritate. La Obodovca de exemplu, spaima deportaților este Inginerul Ștefănescu, dela Centrul agricol. Deși funcția lui nu are nici o legătură cu evreii, totuși el dispune cele mai sălbatece măsuri împotriva lor. Bate, chinuește, oprește cumpărarea alimentelor prin gardul de sârmă ghimpată, dar cu dela sine putere, eliberează autorizații de ședere în Obodovca, celor ce pot plăti enorme sume de bani.

3 Martie 1942

După ce a muncit zi și noapte în acțiunea de apărare a populației împotriva tifosului exantematic, **Dr. Abraham Reicher,** șeful coloniei Șargorod, moare ca victimă a datoriei, răpus de boala pe care s'a străduit s'o stârpească. Medicul care l-a îngrijit, **Dr. Hart** din Vama contractează și dânsul boala și moare, câteva zile mai târziu. **Soția acestuia s'a sinucis.**

7 Martie 1942

Ministerul Economiei Naționale autoriză Centrala Evreilor din România, să expedieze un transport de medicamente pentru evreii deportați în Transnistria, dar obligă să se plătească taxele vamale **(Nr. 175).**

12 Martie 1942

Un număr de 44 evrei din Moghilev, sunt trimiși în lagărele dela Balki și Smerinka, drept pedeapsă pentrucă au lipsit dela muncă.

18 Martie 1942

La Moghilev, s'a înfiripat un nucleu de organizare administrativă și a asistenței sociale. Până acum s'au creiat următoarele instituțiuni: Azilul de bătrâni; Spitalul de boli contagioase; Spitalul de boli necontagioase; Bucătăria populară, Orfelinatul, Oficiul de stare civilă **(Nr. 176).**

20 Martie 1942

Pe drumul Șargorod-Moghilev, 6 evrei cari mergeau spre Moghilev pentru a se întâlni cu rude venite din țară, au fost prinși de jandarmi și, din ordinul pretorului raionului Șargorod. Dindelegan, **au fost împușcați în cimitirul din Șargorod. (Nr. 177).**

22 Martie 1942

La Moghilev soseşte primul transport cu medicamente, expediat de Comisiunea autonomă de ajutorare.

26 Martie 1942

Comitetul Evreesc din Moghilev, referă Comandantului Legiunei de Jandarmi, asupra posibilităţilor de instalare la Scazineţ a unei colonii de câteva mii de evrei. Concluziile arată că numai după reparaţii radicale, cari ar reclama sume imposibil de acoperit, s'ar putea adăposti acolo, cel mult 2500 deportaţi. **(Nr. 178).**

31 Martie 1942

Epidemia de tifos exantematic atinge maximul de intensitate, în toate centrele contaminate. La Moghilev ca şi la Şargorod, nu mai există casă evreească în care să nu se fi aflat un bolnav iar spitalele, organizate cu mijloace primitive, nu mai pridideşc în acţiunile de izolare. Medicii, cad unul după altul, victime ale datoriei. La Moghilev, s'au îmbolnăvit numai în luna Februarie 25 medci, printre cari medicul şef **(No. 169),** iar la Şargorod din 27 de medici s'au îmbolnăvit 23, deci un procent de 85%, iar dintre aceştia au murit 12, adică 52%. **(No. 179).** Nici groparii nu mai pot face faţă sarcinilor pe cari le dă boala secerătoare. La cimitirul din Moghilev sunt în permanenţă 60—80 cadavre neîngropate. Nici nu se mai sapă gropi individuale, ci numai imense gropi comune.

Serviciile de combatere a boalei, înfiinţate cu trudă şi greutate de către evreii deportaţi, duc luptă eroică dar puţin eficace, din cauza lipsurilor de tot felul: a medicamentelor, a mijloacelor de deparazitare (săpun, petrol, etuve), a lemnelor de foc, a geamurilor la ferestre, a uşilor la locuinţe etc., dar mai ales din cauza indiferenţei autorităţilor inconştiente.

Pe malul Bugului, ravagiile tifosului întrec proporţiile din toate celelalte regiuni. Mizeria unanimă în care trăiesc deportaţii, nu a îngăduit înjghebarea vreunui mijloc de apărare. Epidemia şi-a urmat o evoluţie naturală, necombătută, până la epuizare. In oraşul Berşad şi în localităţile din raion, au murit de tifos cca. 20.000 de oameni. Numai la Ustea, 5 Km. de Bug, din 2.500 deportaţi, au murit 1.600.

Martie 1942

Comisiunea autonomă de ajutorare, care până la dizolvarea organizaţiilor evreeşti, a funcţionat, în cadrul Federaţiei Uniunilor de Comunităţi Evreeşti, a fost menţinută şi sub noul regim al Centralei Evreilor din România, cu sarcina de a organiza şi executa ajutorarea evreilor deportaţi în Transnistria.

Obţinând autonomia, garantată prin regulamentul de funcţionare aprobat de forurile conducătoare, Comisiunea a pornit imediat activitatea, sub conducerea d-lor Dr. M. Zimmer, Av. A. Schwefelberg, Fred. Şaraga şi Dr. E. Costiner.

Inlăturând dela început sistemul impunerilor, sistem odios prin arbitrarul pe care-l prilejuia, Comisiunea şi-a procurat primele fonduri prin colecte.

Fireşte că rezultatele au fost la început foarte palide. Se apela pentru bani şi efecte de îmbrăcăminte, la o populaţiune în plin proces de pauperizare, care de 6 luni era stoarsă pe de o parte prin aplicarea severă a legii de predare a stocului de îmbrăcăminte, iar pe de altă parte prin campania de realizare a Imprumutului Reîntregirei.

Totuşi încă în luna Februarie s'a trimis primul transport de medicamente şi la începutul lunei Martie, primele remiteri de bani.

2 Aprilie 1942

In apropiere de Şargorod un jandarm a găsit pe drum, pe evreul deportat **Alerhand** şi l-a împuşcat. **(Nr. 177).**

4 Aprilie 1942

In localul azilului de bătrâni din Moghilev, ia fiinţă orfelinatul No. 1. Sunt internaţi copii orfani, ai căror părinţi au murit în cursul iernei 1941—1942 şi cari au devenit vagabonzi şi cerşetori. La început orfelinatul cuprinde 120 paturi.

4 Aprilie 1942

La Râbniţa, 48 deportaţi evrei, sunt împuşcaţi din ordinul comandantului legiunei de jandarmi, pentrucă au ieşit afară din ghettou.

4 Aprilie 1942

Se revine asupra ordinului de evacuare a 4.000 evrei din Moghilev, la Scazineţ.

7 Aprilie 1942

La Moghilev reîncepe epidemia de febră tifoidă, din cauză că nu s'au putut face inoculări cu ser antitific-paratific.

8 Aprilie 1942

Comitetul evreesc din Obodovca, ia măsuri pentru a fi strânse şi înmormântate, în gropi comune, cadavrele celor morţi în timpul iernei, cari au rămas tot timpul sub zăpadă.

8 Aprilie 1942

La Şargorod se descoperă că deportatul evreu **Fuchs**, originar din Bălăceana, a furat câteva kilograme de făină. Jandarmii procedează la reconstituirea faptului şi, în timp ce Fuchs se caţără pe o scară arătând cum a escaladat gardul, unul din jandarmi ocheşte **şi-l omoară pe loc.**

25 Aprilie 1942

Preşedintele Comitetului Evreesc din Moghilev şi câţiva fruntaşi evrei, sunt convocaţi la Prefectură, unde li se pune în vedere că în oraş nu vor putea rămâne decât 3000 evrei, ceilalţi urmând să fie evacuaţi la Smerinka.

29 Aprilie 1942

Prefectura Moghilev revine din nou asupra hotărîrei luate cu 4 zile înainte, de a evacua majoritatea evreilor din oraş.

30 Aprilie 1942

Epidemia de tifos exantematic, e în descreştere pronunţată, în toate focarele transnistriene. La Şargorod a scăzut numărul bolnavilor, dar a crescut proporţia deceselor, dela 12% la 36%.

La Moghilev, abia acum se poate păşi la o acţiune de combatere eficace a flagelului. Primăvara, cu binefacerile ei, a sosit la vreme şi a rezolvat problema grea a combustibilului. O bună parte din personalul medical şi sanitar, a trecut prin primejdiile boalei şi acum, imunizat, poate păşi la muncă cu mai multă însufleţire. Conducerea serviciului sanitar al judeţului a fost încredinţată încă dela 17 Aprilie, unui om hotărît să stârpească boala, medicul maior Dr. C. Chirilă. Prin energia şi bunăvoinţa acestuia, singura întâlnită de Comitetul Evreesc în 5 luni de epidemie, s'a ajuns ca numai după 10 zile, spitalul să-şi tripleze aproape numărul paturilor, astfel că foarte curând, toate cazurile noi au putut fi izolote. Acţiunea de deparazitare a căpătat deasemenea un ritm energic. Etuvele aveau acum combustibil şi puteau lucra cu toată presiunea; petrol s'a obţinut în cantităţi suficiente pentru a se putea porni la petrolizări sistematice şi masive. Dacă aceste condiţiuni, cari depindeau exclusiv de buna sau reaua voinţă a autorităţilor, ar fi fost împlinite cu 4 luni în urmă, două treimi din vieţile pierdute, ar fi fost salvate.

19 Mai 1942

Guvernământul Transnistriei, ordonă evacuarea a 4000 evrei din oraşul Moghilev. **(Nr. 180).**

22 Mai 1942

In executarea ordinului GuvernământuluiTransnistriei, Inspectoratul de Jandarmi Transnistria, ordonă ca 4000 de evrei din Moghilev, să fie evacuaţi, în 48 de ore, într'un lagăr ce se va înfiinţa în căzărmile situate pe dealul din apropierea oraşului (Scazineţ). **(No. 181).**

25 Mai 1942

Inspectorul General administrativ Dimitrie Ştefănescu, însărcinat de Guvernământ cu misiuni speciale în judeţul Moghilev, organizează în

amănunt evacuarea spre Scazineţ. Instrucţiunile sale draconice (No. 182) sunt arătate ca imposibil de realizat, într'un memoriu al Comitetului Evreesc (No. 183) pe care prefectul, col. Năsturaş îl înlătură, deşi aduce unele atenuări primelor dispoziţiuni. (No. 184).

29 Mai 1942

Pe şoseaua Moghilev-Şargorod, lângă vechiul cimitir, se adună primul grup de 1000 de oameni, destinaţi lagărului din Scazineţ. Escortaţi şi bătuţi de jandarmi, cu bagajele în spinare, evreii pornesc pe jos, pe drumul care pentru mulţi dintre ei, va fi fără întoarcere.

30 Mai 1942

Al doilea convoi de evrei din Moghilev este trimis la Scazineţ. Tot acolo se trimit şi evrei din colonii rurale (Vindiceni, Iaruga, Ozarinţi, Crasna etc.).

30 Mai 1942

Din ordinul Preşidenţiei Consiliului de Miniştri, Imputernicitul Guvernului pentru reglementarea regimului evreesc, dispune Centralei Evreilor să ia măsuri pentru a trimite ajutoare în bani şi medicamente, evreilor deportaţi în Transnistria. (No. 185).

30 Mai 1942

La Obodovca, se ordonă evacuarea a 150 de deportaţi, ca pedeapsă pentrucă nu s'au înscris la recensământ.

Mai 1942

In toate localităţile locuite de evrei în Transnistria, dar în special la Moghilev, conducătorii autorităţilor profită din plin de puterea pe care o exercită, pentru satisfacerea tuturor poftelor, ba chiar a viciilor sadice. Nenumărate fete sau femei evreice au fost siluite cu forţa, în mijlocul zvâcnirilor de dezgust şi a ţipetelor de durere.

Jandarmii din Moghilev şi-au împlinit şi plăcerea de a aduna la legiune o bună parte din fetele şi femeile tinere şi frumoase. Pretextând nevoia unei vizite medicale, le-au supus pe toate la tortura morală de a defila în pielea goală, pe dinaintea tuturor acestor bestii.

2 Iunie 1942

Din Moghilev se trimit ultimele două convoaie la Scazineţ. In total au fost evacuaţi 3000 deportaţi.

3 Iunie 1942

Constatând că evreii din oraşele şi satele transnistriene, nu sunt supuşi la toate privaţiunile ordonate, Guvernământul Transnistriei dispune ca aceştia să fie internaţi în ghettouri şi repartizaţi la muncă, în fabrici şi pe câmp. (No. 186).

5 Iunie 1942

Epidemia de tifos exantematic, a cărei violenţă a început să scadă dela venirea primăverii, este stinsă aproape pretutindeni Cei ce au supravieţuit, se pregătesc să se apere împotriva viitoarelor primejdii şi încheie bilanţurile tragice ale aceste ierni înfiorătoare.

In oraşul Moghilev, au fost reperate 4.401 cazuri de tifos, dintre cari au murit 1.254, adică un procent de mortalitate de 28%. Dar cifrele nu sunt complecte, deoarece nu s'au putut verifica toate focarele de boală. Se presupune că în oraş au fost circa 7.000 de bolnavi, din cari au murit aproximativ jumătate.

In celelalte localităţi locuite de evrei, atât morbidittaea cât şi mortalitatea au fost cu mult mai pronunţate, numărul morţilor întrecând procentul de 50% raportat la întreaga populaţie. La Berşad, din cauza condiţiunilor de cazare, mortalitatea a foste de 85%. **(No. 164).** Cifrele totale exacte nu se vor cunoaşte niciodată pentrucă, cel puţin în prima iarnă, nu au existat servicii regulate de înregistrarea morţilor sau de îngroparea cadavrelor. Oamenii mureau la întâmplare şi tot aşa erau culeşi din case sau de pe drumuri şi aruncaţi în gropi comune, dacă nu erau lăsaţi să putrezească în câmp. Se presupune că epidemiile din iarna 1941—1942, au ucis jumătate din deportaţii evrei cari, supravieţuind masacrelor şi suferinţelor din lagăre şi convoaie, au ajuns să treacă dincolo de Nistru în lunile Octombrie şi Noembrie 1941. Ipoteza este confirmată şi de un referat din Noembrie 1943, al Subsecretarului de Stat depe lângă Ministerul Afacerilor Interne, general C. Z. Vasiliu, care arată că au fost evacuaţi 110.033 evrei, din cari mai-trăiau în Septembrie 1943 numai 50.741. Lipsa de 59.392 de oameni este pusă, în primul rând, pe seama epidemiilor. **(Nr. 248).**

10 Iunie 1942

Lagărul dela Scazineţ, a fost instalat în cazărmile distruse ale fostei şcoli militare, aşezată de o parte şi alta a şoselei. Clădirile din dreapta, au putut fi amenajate, fireşte primitiv, dar au devenit locuibile. Cele din stânga, fără uşi, fără ferestre, fără podele şi unele fără acoperiş, au rămas adevărate grajduri, în cari oamenii aveau să se chinuiască câteva luni de zile, într'o promiscuitate îngrozitoare.

In clădirile din dreapta s'au nemerit câţiva deportaţi cari mai aveau ceva resturi de avere sau cari, prin legăturile lor, au putut căpăta ceva ajutoare din Moghilev. In stânga însă, a domnit foamea. Pentru mulţi dintre internaţi, singura hrană era iarba depe câmp şi frunzele copacilor. Apa lipsea deasemeni şi setea devenea de multe ori mai ucigătoare decât foamea. In căutare de apă, evreii au făcut săpături în apropierea lagărului. Apă n'au găsit, dar a eşit la iveală un şanţ antitanc, plin cu cadavre, printre cari mai stăruiau resturi de îmbrăcăminte, urme de bagaje şi acte personale. Erau cadavrele evreilor basarabeni, omorîţi aici de trupe germane, în August 1941.

Lagărul a fost împrejmuit dela început cu sârmă ghimpată, prin rândurile căreia internaţii se strecurau uneori, riscându-şi viaţa, spre a fugi până în oraş, drum de 10 km. Ei ştiau dinainte că vor fi prinşi şi,

în cazul cel mai bun vor fi reîntorşi, dar nădăjduiau că la înapoiere vor putea aduce ceva pentru gurile flămânde. Garda de miliţieni pândea cu deosebită atenţie aceste încercări şi mulţi deportaţi au fost împuşcaţi. **(No. 187).**

10 Iunie 1942

Pentru a stinge ultimile urme de tifos exantematic şi a preîntâmpina primejdia unei noui epidemii, comitetele evreeşti au pornit pretutindeni acţiuni energice de deparazitare şi desinfectare. La Moghilev, echipe speciale au efectuat, începând dela 25 Aprilie, deci numai în 6 săptămâni, în 528 case contaminate, următoarele operaţiuni: 8.973 deparazitări prin etuvare, 3.695 prin fierberea rufelor şi 4.258 prin petrolizare.

Măsuri similare au fost luate şi la Şargorod, al doilea focar de boală din jud. Moghilev. **(Nr. 166).**

12 Iunie 1942

In numele Armatei a 3-a, Divizia I-a Pază, dispune Prefecturii judeţului Moghilev, să fie executaţi de fiecare colonie, câte un evreu care a fost prins de mai multe ori, părăsind domiciliul fixat. Prin acelaş ordin se dispune a se pune în vedere şefilor evrei de colonii, că vor fi împuşcaţi, dacă evreii de sub autoritatea lor nu respectă dispoziţiunile ordonate. **(Nr. 188).**

In baza acestui ordin toţi şefii coloniilor au fost obligaţi să semneze declaraţii că au luat cunoştinţă că vor fi împuşcaţi, dacă vreun membru al coloniei va fi găsit afară din ghettou.

14 Iunie 1942

La Serebria, lângă Moghilev, a sosit un convoiu de deportaţi, izgoniţi recent din Cernăuţi. Din ordinul Inspectorului General administrativ Dimitrie Ştefănescu, sunt păziţi cu extremă severitate, pentru ca nimeni să nu se poată strecura în oraş, unde foarte mulţi au rude şi prieteni, de cari i-au despărţit suferinţele ultimilor 8 luni de zile. N'au reuşit a vedea pe nimeni şi în aceeaşi seară au fost îmbarcaţi în vagoane şi trimişi spre malul Bugului, în regiunea Ladijin.

14 Iunie 1942

Comitetul Evreesc din Moghilev, în frunte cu Ing. S. Jägendorf, este demis din ordinul autorităţilor, cari numesc o altă conducere, ai cărei membrii sunt obligaţi să semneze câte o declaraţie că vor răspunde cu viaţa, pentru orice evadare din lagărul Scazineţ.

16 Iunie 1942

Prefectura Judeţului Moghilev trimite Preturilor, Legiunilor şi Primăriilor de sub autoritatea sa, instrucţiuni pentru organizarea ghettourilor.

In ordinul ce însoțește aceste instrucțiuni, Prefectul, Colonel Năsturaș, (poetul Poiană Volbură), subliniază că executarea unui asemenea ordin, „este o chestiune de onoare și demnitate românească". (No. 189).

17 Iunie 1942

Prefectura județului Moghilev încredințează paza lagărului Scazineț, unui grup de 12 guarzi comunali.

18 Iunie 1942

Dispoziția Ordonanței No. 23 din 11 Noembrie 1941 a Guvernământului Transnistriei, prin care se hotăra ca munca evrelor să fie plătită cu 1 marcă R. K. K. S. pe zi pentru muncitori obișnuiți și 2 R. K. K. S. pentru muncitori calificați, a rămas până acum literă moartă. In urma inspecției făcute de Ion Antonescu la 11 Iunie la un detașament de muncă, dispoziția este reînoită printr'un ordin al acestuia. Primăria Moghilev cere Comitetului Evreesc să întocmească tabele de plată. (No. 191).

20 Iunie 1942

Un nou convoiu de deportați izgoniți din țară, sosește la Serebria, lângă Moghilev. Sunt 450 evrei din Dorohoi, în mare majoritate bărbați, cari în luna Noembrie trecut, când soțiile și copiii au fost deportați, se aflau la muncă într'un detașament din județul Brăila. Deși familiile acestora, se află aproape toate în Moghilev, nu se îngăduie nimănui să rămână, în care scop, din ordinul Inspectorului Administrativ D. Ștefănescu, se institue o pază severă. Singurul hatâr pe care acesta l-a făcut nefericiților, a fost ca să permită familiilor să plece mai departe, împreună cu cei veniți din țară. In felul acesta convoiul, care pornește chiar a doua zi spre Bug, se ridică la 950 de oameni.

28 Iunie 1942

Legiunea de Jandarmi Moghilev, ordonă să fie evacuați la Scazineț, încă 500 evrei.

28 Iunie 1942

Pretorul raionului Iariszev, ordonă ca toți evreii din satul Vindiceni, să fie evacuați într'o pădure. Cu multă greutate, Comitetul Evreesc din Moghilev obține revocarea ordinului.

30 Iunie 1942

O parte a evreilor deportați la Sargorod, este evacuată în satele din raion: Rudansche, Pasenche, Pincovka, Capusterna, Nasincovka, Ivașcăuți, Derebcin, Conotcăuți, Lozova și Pol'tanchi.

Regiunea este vestită ca loc de acțiune al partizanilor și teroarea exercitată de autoritățile ocupante, este mai pronunțată decât în alte părți.

30 Iunie 1942

In toate lagărele şi ghettourile din Transnistria, bătaia era una dintre suferinţele cu cari au trebuit să se deprindă curând, toţi evreii. Băteau ofiţerii, băteau plutonierii, băteau soldaţii, băteau pretorii, băteau conducătorii tuturor administraţiilor, băteau fără milă şi fără răspundere toţi cei ce aveau poftă să bată evrei. De altfel bătaia era prevăzută ca sancţiune specială, aplicabilă numai evreilor, prin ordonanţe semnate de guvernatorul Alexianu şi afişate în toate coloniile.

La Legiunea de Jandarmi Moghilev, evreii erau bătuţi dela uşe până la ultimul birou prin care treceau. Cei poftiţi acolo nu ştiau ce suferinţă nou îi aşteaptă, dar ştiau dinainte că odată intraţi, nu ieşeau decât după ce erau bătuţi. Este adevărat însă că de multe ori, bătaia era cea mai uşoară dintre suferinţe.

La Berşad, comandantul secţiei de jandarmi Lt. Grigorescu, nu aştepta ca evreii să vină la dânsul, ci intra în ghetto şi bătea, fără motiv şi fără pretext, pe orice evreu întâlnit.

La Vindiceni, marele bătăuş era Serghie Rachliţchi, care nu avea nici o legătură cu evreii sau cu ghettoul, dar era conducătorul fabricei de zahăr.

La Ladijin bătea farmacistul Vasilescu, conducătorul serviciului de deparazitare dela cariera de piatră. Mai sălbatec însă decât dânsul, bătea acolo subloc. Enăchiţă, dela Legiunea de Jandarmi Tulcin.

1 Iulie 1942

Cel de al treilea convoi de evrei deportaţi din Cernăuţi, ajuns cu o seară înainte la Volcineţ, a înoptat pe coasta unui deal, a trecut apoi Nistrul, printre loviturile jandarmilor şi a ajuns la aşa zisa vamă, care funcţiona pe malul de răsărit al apei. Vămuirea a fost numai un nou şir de suferinţe, prelungite dealungul unei zile întregi. In fiecare colţ era câte o durere. Aici, un jandarm care păzea o coloană, făcând instrucţie militară cu bătrânii şi femeile. Când cerea alinierea tuturor, când răspândirea şi culcarea la pământ pentru ca imediat apoi să ordone replierea, lovind în dreapta şi stânga pe cei ce nu reveneau destul de repede la locul lor. Dincolo, grupe mărunte, trebuiau să ocupe fiecare un anumit careu. Jandarmii împingeau cu deasila câte o grupă în careul învecinat, pentruca bestiile de acolo să lovească, împingând înapoi şi jocul se repeta aşa la nesfârşit. In altă parte un căpitan medic şi un locotenent, admonestau soldaţii: „Ostaş! Nu da cu bâta în ei. Infige baioneta în bolşevicii ăştia". In sfârşit la capătul unei cozi lungi se făcea vămuirea, care consta dintr'o percheziţie severă făcută de soldaţi. Obiectele mărunte le opreau aceştia. Cele de valoare deosebită, reveneau ofiţerilor.

Dar a trecut şi vămuirea şi nefericiţii au înoptat din nou pe o coastă de deal. De dimineaţă le-a apărut imaginea înfiorătoare a suferinţelor viitoare. Pe şoseaua dinspre Moghilev veneau coloane de oameni gârbovi, slabi, cu feţele cenuşii, îmbrăcaţi în zdrenţe, cari se mişcau căznit, în pas milităresc, cadenţat, sub ochii şi loviturile jandarmilor. Erau părinţii, fraţii sau copiii celor abia veniţi, cărora li s'a fă-

cut hatârul de a li se îngădui să vină o clipă lângă cei dragi. Dar n'au apucat să se găsească, decât ici colo, câte unii dintre cei ce se căutau cu ochii și cu dorul, că numai după câteva minute, s'a ordonat despărțirea. Intrase în arenă sublocotenentul Enăchiță, dela legiunea de jandarmi Tulcin, venit deacolo cu delegație specială, pentru a lua în primire victimile. A fost una dintre cele mai sălbatice bestii, printre atâtea multe câte au domnit în Transnistria. Negru la față și la suflet, rău și neîndurat, avid de bani, avid de plăceri, bețiv, sadic și afemeiat. Timp de câteva luni va chinui fără milă pe cei pe cari îi preia acum depe malul Nistrului, pentru a-i duce să le împlinească destinul lângă apele Bugului.

Deocamdată, a despărțit cu cravașa pe cei cari abia apucaseră să schimbe câteva cuvinte. Apoi a ordonat îmbarcarea. Iarăși înjurături, iarăși bâte, iarăși lovituri și trenul s'a umplut cu cei veniți din Cernăuți și cu câțiva din Moghilev cari voluntar, și-au unit destinul cu cei dragi. In grabă jandarmii au vârât în vagoane cu deasila și pe unii din Moghilev cari, voiau și aveau dreptul să se intoarcă în oraș. Și trenul a plecat.

1 Iulie 1942

Se înființează ghettoul din Moghilev, limitat la câteva străzi. Intr'un spațiu restrâns, au fost siliți să trăiască înghesuiți, îngrămădiți câte 20-30 într'o cameră, cei 16.000 evrei din oraș. Cum o mare parte din clădiri au fost distruse de inundații, sute de familii sunt nevoite să doarmă sub cerul liber, numai la adăpostul zidurilor, despuiate de acoperiș.

Deasemenea sunt închiși în ghettouri și evreii din celelalte colonii din județul Moghilev.

Dela sosirea lor în Transnistria, toți evreii au fost obligați să poarte, pe partea stângă a pieptului, ca semn distinctiv, steaua lui David. Acolo unde dispozițiile se aplicau cu deosebită severitate, semnul trebuia purtat și pe spate, în special de către evreii cari prestau munca pe lângă autoritățile publice. In unele localități — bunăoară Șargorod și Smerinca — și casele erau însemnate cu steaua lui David. Semnul a fost menținut și înăuntrul ghettourilor și a fost purtat neîntrerupt, până la eliberare.

3 Iulie 1942

Convoiul cu evrei din Dorohoi, pornt din Serebria, ajunge la Oleanița, jud. Tulcin. Abia debarcați, oamenii au fost trimiși la Cariera de piatră Ladijin depe malul Bugului unde, după o deparazitare chinuitoare, sunt ținuți fără mâncare câteva zile. Cu greu se îngăduie în sfârșit ca un delegat să plece pentru a procura alimente, pe cari însă nu le poate obține decât dând în schimb îmbrăcăminte, pentrucă mărcile R.K.K.S. nu sunt primite pe piață.

3 Iulie 1942

Răspunzând unui raport confidenţial al Prefecturei Moghilev, Guvernământul Transnistriei ordonă evacuarea a încă 3.000 evrei din oraş. **(No. 192).**

5 Iulie 1942

Se ordonă evacuarea în pădure, a evreilor din Copaigorod. Operaţiunea a început a fi executată, dar a fost oprită în urma intervenţiei Comitetului Evreesc din Moghilev.

5 Iulie 1942

Soseşte din Bucureşti din partea Comisiunei Autonome de Ajutorare, primul transport de alimente pentru deportaţii din cuprinsul judeţului Moghilev.

5 Iulie 1942

Printr'un ordin circular trimis tuturor preturilor, legiunilor şi primăriilor din judeţ, Prefectul de Moghilev, Col. Năsturaş, dispune ca toţi evreii din întreprinderi, să fie înlocuiţi cu ucrainieni, chiar dacă ar trebui aduşi din alte localităţi. **(No. 193).**

6 Iulie 1942

După cinci zile de drum, pe o distanţă ce putea fi parcursă în cinci ceasuri, trenul care — în vagoane închise — conţinea ultimul lot de deportaţi din Cernăuţi, ajunge la destinaţie: Cariera de Piatră Ladijin. O instalaţie deteriorată, câteva vagonete ruginite pe şine în parte demontate, câteva barăci distruse, fără uşi şi fără ferestre şi un masiv uriaş ce se profila în vârful unui deal, constituiau aşa numita carieră. Deocamdată evreii încearcă să se îndrepte spre barăci, ca să odihnească trupurile trudite. Dar nu se poate. Nu îngăduie dl. subloc. farmacist Vasilescu. El cere să se facă întâi carantină şi apoi deparazitare. Loveşte în dreapta şi stânga, ţine şi un discurs în care spune în esenţă: „Aici nu mai sunteţi doctori, ingineri, avocaţi. Sunteţi numai jidani, simple numere, cari trebue să asculte orbeşte toate ordinele date. Aici vă aşteaptă, întâi foamea şi pe urmă moartea". In cele din urmă fixează un loc pe malul Bugului unde toţi vor trebui să poposească zile întregi, până se va face carantina şi deparazitarea. Pentru a mări încă mai mult chinul, Vasilescu alege chiar dintre evrei o brută, după chipul şi asemănarea sa, pe un anume Lederman, fost paznic al azilului de nebuni din Cernăuţi, căruia îi lasă cele mai largi puteri asupra fraţilor săi. El a condus operaţiunile de deparazitare. Cu un ciomag gros de care nu se despărţea, a bătut pe cine a vrut, a furat cât a putut dela bogaţi ca şi dela săraci, a chinuit pe toată lumea. A ordonat bunăoară ca toate femeile să fie tunse, dar a scutit pe acelea cari plăteau taxa fixată de dânsul.

Fireşte că activitatea ticăloasă a lui Lederman, nu a scutit pe

evrei de celelalte suferințe, inițiate de subloc. Vasilescu și Enăchiță. Și ei băteau sau ordonau bătaia — câte 25 lovituri — și ei jefuiau și ei siluiau fetele și femeile tinere.

Dar a trecut și deparazitarea, Oamenii s'au înghesuit în barăci; 1800 într'un spațiu care abia era în stare să primească a zecea parte din ei. Prisosul din cele 3 convoaie a fost rânduit în împrejurimi: 1800 la Cetvertinovca, 600 la Ladijin și 600 la Oleanița. Aici vor trebui să îndure vreme de o lună de zile un șir neîntrerupt de suferințe, până va începe marea lor tragedie.

6 Iulie 1942

Imputernicitul Guvernului pentru reglementarea regimului evreilor, ordonă (adr. No. 2800 R.D.L.), ca repartizarea ajutoarelor în Transnistria să fie făcută în anumite proporții stabilite de dânsul și anume: Tiraspol: 0.50%; Berezovca: 2%; Dubăsari: 0.70%; Odesa: 1%; Moghilev: 60%; Tulcin: 5.50%; Râbnița: 2%; Balta: 18.50%; Oceacov: 0,30%; Jugastru: 8%; Golta: 1.50%.

10 Iulie 1942

In urma ordinului lui Ion Antonescu, ca lucrul efectuat de evrei să fie plătit potrivit dispozițiunilor Ordonanței No. 23, Prefectura jud. Moghilev care, **în 8 luni de zile încă nu a plătit nimic,** acordă în acest cont 8 vagoane de cereale, care nu reprezintă însă decât o foarte mică parte din sumele datorate.

15 Iulie 1942

In jurul ghettoului din Oleanița, care este instalat într'un grajd, se trage cu plugul o linie de demarcație. Trecerea liniei, este pedepsită cu moartea.

16 Iulie 1942

Din Obodovca se trimit 300 oameni la Birzula și Balta, la munci grele și istovitoare. Mâncare nu li se dă, dar în drum, sunt bătuți de jandarmi.

18 Iulie 1942

Legiunea de Jandarmi Moghilev înștiințează Comitetul Evreesc, că 2.400 evrei deportați și 600 localnici (ucraineni), urmează să fie deportați în lagărul dela Peciora. In urma intervențiilor, s'a obținut suspendarea evacuării.

30 Iulie 1942

Numărul copiilor internați în orfelinatul din Moghilev, crește mereu. După evacuarea spre Scazineț, mulți părinți, pentru a-și salva copiii dela o moarte sigură, au preferat să-i interneze în orfelinat. Astfel la această dată numărul copiilor internați, atinge cifra de 450.

Starea sanitară a copiilor internați în orfelinate, este din ce în ce mai rea. Imbrăcați sumar, cu picioarele învelite în zdrențe, sunt plini de paraziți (păduchi), scabie, boli de piele post scabioase, diarei grave. Mulți dintre ei, din cauza iernii grele prin care au trecut, au degerături cangrenoase, inflamațiuni în gură (gingivite, stomatite).

1 August 1942

Dela venirea lor în Transnistria, evreii — în genere bărbați, dar de multe ori și femei — dela vârsta de 16-60 ani — dar chiar și copii de 12 ani și bătrâni peste 70 — au fost obligați să presteze munci ordonate de autorități. Recrutarea muncitorilor s'a făcut la început fără vreo organizare și fără nici un criteriu. Oamenii erau ridicați pur și simplu din stradă sau din case, de jandarmi și milițieni și trimiși în detașamente. Mai târziu s'au organizat pretutindeni birouri evreești pentru coordonarea muncii, cari au pus puțină ordine, în special în selecționarea celor apți și inapți pentru muncă, a celor potriviți pentru muncă obișnuită sau pentru cea calificată și în sistemul rotației.

Realizările muncii evreești au fost dela început remarcabile. Refacerea edilitară a orașului Moghilev, repunerea în funcțiune a întregului echipament industrial, reconstruirea podului peste Nistru, repunerea în funcțiune a uzinei electrice din Șargorod și a fabricilor din localitate precum și a băiei comunale, construirea șoselei pietruite Murafa-Iaroșinka, înființarea de ateliere comunale și raionale de croitorie, cizmărie, lăcătușerie etc. precum și multe altele, au fost operă exclusiv evreească, realizată de oameni prigoniți, înflămânziți, zdrențăroși dacă nu dezbrăcați, istoviți fizicește, doborâți sufletește, măcinați de boală, obsedați de amenințarea unor noi peregrinări și de primejdia permanentă a morței.

Munca nu era plătită și numai rareori se întâmpla ca cei ce foloseau munca să dea un minimum de hrană mizerabilă, muncitorilor.

Dela 15 Decembrie, numai evreii din Moghilev au prestat 102.085 zile de muncă necalificată și 28.325 zile de muncă calificată pentru cari — potrivit Ordonanței No. 23 și a ordinelor superioare — **s'ar fi cuvenit a se plăti 160.903 RKKS.** Totuși în acelaș interval de timp **nu s'a plătit decât 21.483 RKKS.** In alte centre situația era încă și mai rea, iar la sate nu s'a plătit absolut nimic. **(No. 194).**

18 August 1942

Din ordinul Mareșalului Antonescu, Prefectura Moghilev, dispune dărâmarea a 100 blocuri de casă, situate pe malul Nistrului. Dărâmarea și curățirea terenului de moloz, se efectuează numai cu lucrători evrei.

După 8 zile de lucru de zi și de noapte, adevărată muncă de sclavi, lucrarea este terminată.

19 August 1942

La cererea organizației Todt și cu aprobarea prefectului Județului Tulcin, Col. Loghin, un număr de 3000 evrei, dintre cei deportați

în Iunie din Cernăuţi, sunt predaţi nemţilor şi trecuţi dincolo de Bug. Au mai rămas: 400 la Cariera de piatră, 140 la Ladijin, 78 la Oleaniţa şi cca. 1000 la Cetvertinovca. **Din aceşti 3000 de oameni nu s'a mai întors aproape nimeni.** Bătrânii, o parte din femei, o parte din copii şi neputincioşii, au fost împuşcaţi chiar în primele zile. Ceilalţi au fost omorîţi cu încetul, pe măsură ce nu mai puteau fi folosiţi la muncă.

20 August 1942

Orfelinatul No. 1 din Moghilev, fiind prea aglomerat, se înfiinţează în localul fostului spital-lagăr, orfelinatul No. 2, unde sunt internaţi încă 200 copii.

22 August 1942

Din iniţiativa slt. Enăchiţă şi în schimbul unor mari sume de bani, se îngăduie câtorva evrei dela Cariera de piatră să plece la Ladijin. După un drum de câţiva kilometri, făcut sub ciomegele soldaţilor şi cravaşa lui Enăchiţă, se ordonă înapoierea, după ce căruţele cu bagaje au fost răsturnate în mijlocul drumului, pradă căruţaşilor şi ţăranilor din împrejurimi.

26 August 1942

Se ordonă împrăştierea evreilor dela Cariera de piatră. O parte, cam o jumătate, e trimisă la Cetvertinovca; ceilalţi la Ladijin, unde nu li se permite intrarea în comună, ci sunt cazaţi în grajdurile colhozului.

La Carieră au fost păstraţi numai vreo **60 de nebuni, cari au fost împuşcaţi în aceiaşi zi.**

28 August 1942

Evreii trimişi cu 2 zile înainte la Ladijin, sunt aduşi înapoi la Cariera de Piatră.

2 Septembrie 1942

Legiunea de Jandarmi Moghilev cere Prefecturei să ordone Primăriei Moghilev, să pună la dispoziţia Comitetului Evreesc, materialul necesar pentru închiderea ghettoului.

In acest scop, Legiunea de jandarmi a dat ordin atât Comitetului Evreesc, cât şi sectorului Jandarmi Moghilev, ca să înceapă imediat lucrările ordonate. **(No. 195).**

7 Septembrie 1942

In urma ordinului Guvernământului Transnistriei, se depun la Prefectura jud. Moghilev, toate bancnotele de 500 lei, emisiune veche, pentru a fi preschimbate. Se strânge astfel dela deportaţi, peste un milion lei, dar nu se dă nimic în schimb.

12 Septembrie 1942

Se ordonă desfiinţarea lagărului din Scazineţ. Specialiştii sunt readuşi la Moghilev. Restul evreilor sunt trimişi în lagărele din Voroşilovca, Crasnoe şi Tivrif. Mai rămân în lagar numai cei cari, umflaţi de foame, sunt intransportabili; aceştia mor în câteva zile.

12 Septembrie 1942

La Tiraspol soseşte un tren cu deportaţi evrei din ţară. Sunt 407 foşti internaţi în lagărul dela Tg. Jiu pentru activitate comunistă, 85 condamnaţi pentru activitate comunistă, 554 ridicaţi din stare de libertate, suspectaţi ca simpatizanţi ai comunismului şi 587 cari în anul 1940, în timpul teroarei legionare, ceruseră repatrierea în U.R.S.S.

Primele trei categorii sunt destinate lagărului Vapniarca. Ultima categorie este trimisă la Mostovoi-Berezovca, unde se află un sediu important al Gestapoului.

13 Septembrie 1942

Evreii trimişi cu 3 săptămâni înainte dela Cariera de Piatră, la Cetvertinovca, sunt aduşi înapoi la Carieră.

15 Septembrie 1942

Pentru a putea face faţă nevoilor multiple şi diverse ale unei populaţiuni de cca. 15.000 oameni dezorientaţi, dezechilibraţi, demoralizaţi, pauperizaţi şi prigoniţi, conducătorii evrei din Moghilev, au dat o atenţiune specială organizării administrative. Pe lângă Comitetul Evreesc funcţionează următoarele instituţiuni administrative: 1) Biroul de Coordonare a Muncii, 2) Biroul de evidenţă, 3) Oficiul Stării Civile, 4) Serviciul de poştă şi 5) Serviciul de impunere. **(No. 196).**

15 Septembrie 1942

Din Ladijin, pe malul Bugului, sunt ridicaţi 550 evrei (300 deportaţi şi 250 localnici) şi transportaţi peste apă, în lagărul Krasnopolsk.

16 Septembrie 1942

Trenul plecat dela Tiraspol cu evreii comunişti, ajunge după 4 zile de drum chinuitor, la Vapniarka. Deportaţii sunt cazaţi în lagărul special înfiinţat într'un grup de clădiri, foste cazărmi, distruse de războı, fără uşi, fără ferestre, fără podele. O pază foarte severă izolează pe internaţi de lumea din afară.

La sosirea în lagăr, comandantul, Col. Murgescu, i-a întâmpinat cu ameninţarea că de acolo vor ieşi „în patru labe sau în cârji". **(No. 197).**

22 Septembrie 1942

Convoiul cu evrei deportaţi din ţară pe motiv că ceruseră în 1940 repatrierea în U.R.S.S., ajunge la Mostovoi. Sunt cazaţi într'un castel

părăsit, unde sunt jefuiți de paznici. Li se iau în special obiecte de îmbrăcăminte.

A doua zi se prezintă la castel un ofițer german S. S. cu câțiva soldați și o coloană de autocamioane. Cei 587 evrei veniți din țară sunt încărcați în mașini și conduși la centrul S. S. dela Rastadt, 8 km. de Mostovoi. Acolo întâlnesc un alt convoi de evrei localnici, aduși dela Suhai Balka pentru a complecta numărul până la 1000. **Toți au fost împușcați. Era seara de Iom Kipur.**

Au scăpat prin miracol 16 deportați.

24 Septembrie 1942

La Sârbca, un sat de lângă Odessa, a poposit un tren cu 196 evrei deportați, aduși din țară. Este primul convoi de pedepsiți de către Marele Stat Major al Armatei, pentrucă au călcat dispozițiunile de prestare a muncii obligatorii, întârziind sau lipsind o zi dela lucru.

Sunt închiși 3 zile în grajduri, până ce un plutonier din gardă, aduce dela Odessa ordinul de a fi trimiși la muncă, la ferma Vigoda.

29 Septembrie 1942

Inspectoratul de Jandarmi Transnistria, transmite ordinul aprobat de Guvernator, ca un număr de 3000 evrei din Moghilev, să fie evacuat la Peciora, în jud. Tulcin.

29 Septembrie 1942

Din Berșad, se trimit oameni la lucru, la fabrica de postav din Balta. Sunt ridicate și trimise și femeile.

Nu se admite intrarea evreilor în bazar, pentru a se aproviziona cu alimente. Se proectează trimeterea evreilor localnici (ucraineni), în alt lagăr.

30 Septembrie 1942

La Obodovca și Berșad, persecuțiile se intețesc. Zeci de evrei sunt trimiși în fața Curții Marțiale, pentru delictul de ieșire din ghettou. Sunt condamnați la pedepse cari trec de un an de zile închisoare.

2 Octombrie 1942

Din orașul și județul Moghilev, se recrutează 700 de evrei, (100 din Șargorod), cari sunt trimiși în pădurea Crijopol, la tăiatul lemnelor, Cazați în condițiuni mizerabile, nealimentați, sumar îmbrăcați, mulți se îmbolnăvesc. Alții degeră de frig.

3 Octombrie 1942

Pretorul raionului Șargorod, Dindelegan, ordonă ca 1500 de bărbați până la 60 de ani și femei până la 50 ani, să plece la muncile de strângere a recoltei tutunului. Nu s'au putut aduna decât 1100 de oameni. Furios, pretorul Dindelegan, a bătut toată ziua ca un nebun, pe cine întâlnea.

5 Octombrie 1942

Maiorul Orăşanu, comandantul Legiunei de Jandarmi Moghilev, vine la Şargorod, pentru a anunţa personal pe conducătorii ghettoului, că a ordonat evacuarea la Peciora, a unui număr de 3000 evrei din raion şi anume, câte o mie din ghettourile: Şargorod, Djurin şi Murafa. După lungi tratative, maiorul a consimţit să revoace ordinul, după ce a primit preţul convenit: o piatră de briliant de un carat şi jumătate.

12 Octombrie 1942

La Moghilev începe evacuarea a 3000 evrei în lagărul Peciora. Generalul Iliescu, Inspectorul Jandarmeriei Transnistria, recomandă să fie trimişi cei mai săraci, întrucât — după părerea sa — oricum sunt sortiţi pieirei, iar lagărul din Peciora este special creat în acest scop.

Comitetul Evreesc intervine pe lângă Legiunea de Jandarmi, ca deportarea să se facă în loturi de câte 500 oameni.

Cunoscând faima lagărului despre care se ştie în toată Transnistria, că este „lagărul morţii", după cum indică de altfel şi o tăbliţă atârnată la poarta de intrare, populaţia ghettoului, caută cu orice chip să scape de evacuare. Fie că stau ascunşi în beciuri sau hrube, fie că fug, în vreme de ploaie pe câmp, adăpostindu-se în porumbişte, şanţuri etc., evreii sunt urmăriţi peste tot de către jandarmi, însoţiţi de câini poliţişti.

Evacuaţii sunt îmbarcaţi câte 80 într'un vagon, cu uşile şi obloanele închise în tot timpul călătoriei. Cei mai puţin rezistenţi, mor pe drum, asfixiaţi.

Debarcarea se face în gara Israilovca la 14 km. de Peciora, De aci, bătuţi de jandarmi şi maltrataţi tot drumul, evacuaţii sunt duşi pe jos până în lagăr.

14 Octombrie 1942

La Gaisin, lagăr de peste Bug, unde au fost aduşi mulţi evrei din Transnistria, se execută prima „lichidare". O grupă de soldaţi S. S. aleg pentru aceasta 230 evrei bătrâni, femei şi copii, cari sunt împuşcaţi. Mamele cari au rezistat, refuzând să dea copiii pe mâna călăilor, au fost împuşcate pe loc, chiar dacă nu făceau parte din lotul destinat execuţiei.

16 Octombrie 1942

Oberfeldwebelul Hans Rucker, şeful unui lagăr de peste Bug, se prezintă comandantului lagărului din Peciora, cerându-i toate fetele tinere între 14-20 ani, pentru a fi trimise ca surori în spitalele nemţeşti din regiunea Viniţa. Au fost alese astfel 150 fete şi predate bestiilor.

Imbarcate în maşini, au fost duse într'o pădure între Bar şi Viniţa. Fetele au fost dezbrăcate, mai întâi bătute şi maltratate, pentru ca apoi să satisfacă poftele sadice ale asasinilor. După aceea au fost

puse în rând şi împuşcate. O singură fată — Frida Koffler — a fost scăpată graţie unui soldat neamţ, care şi el a fost cândva un deţinut al lagărului din Dachau.

26 Octombrie 1942

Continuă trimiterile de oameni din Moghilev la Peciora. Comandantul Legiunei de Jandarmi raportează că a mai plecat un convoi de 200. (Nr. 199).

20 Octombrie 1942

La Bar, în marginea de Nord a Transnistriei, organe militare germane ordonă adunarea tuturor evreilor din raion, deportaţi şi localnici. Numărul lor se ridică la 12.000 oameni. Li se ia tot bagajul, pentrucă, fiind vorba să fie trimişi la lucru, oamenii au adus tot ce mai aveau cu dânşii. Apoi au fost duşi în afara oraşului, pe câmp liber, unde erau pregătite, din timp, gropi imense. Cu două mitraliere, toată această masă a fost secerată. Unii copii au fost aruncaţi de vii în groapă, iar sugacii prinşi de picioare şi rupţi în două. Numai, graţie intervenţiei autorităţilor româneşti dela Balki, s'a putut obţine salvarea câtorva medici şi specialişti. Câţiva răniţi au reuşit să fugă şi astfel au scăpat cu viaţa.

30 Octombrie 1942

Epidemia de tifos exantematic reapare pe alocuri. Dar oamenii sunt pregătiţi să combată boala, care nu reuşeşte să se întindă.

1 Noembrie 1942

La postul de Jandarmi Mostovoi au fost adunaţi 90 de evrei, refugiaţi din Polonia. Faptul se află la centrul german S. S. apropiat, dela Rastadt, de unde se trimite o grupă de soldaţi cărora le sunt predaţi evreii, după ce bagajele lor au fost împărţite între jandarmii români şi nemţi. Conduşi la Rastadt, cei 90 de evrei, au fost masacraţi.

6 Noembrie 1942

Peste Bug, trupele germane au pornit o vastă acţiune de exterminare a populaţiei evreeşti, în mijlocul căreia se găsesc mulţi deportaţi evrei din Transnistria, ce au fost ridicaţi din ghettourile depe malul drept al fluviului.

La Garisin, se procedează la a doua lichidare, în cursul căreia sunt ucişi 1000 de evrei.

La Brailov, lângă Smerinka, masacrul a fost general. Au scăpat numai 250 de oameni, cari au reuşit să se refugieze la Smerinka.

La Bar, exterminarea totală s'a făcut la 20 Octombrie. Dar vreo 40 de medici şi specialişti, fuseseră salvaţi de autorităţile române din Balki. Ei sunt ceruţi de autorităţile germane, trecuţi în tabăra nemţească şi împuşcaţi,

8 Noembrie 1942

In ultimile 4 săptămâni s'au trimis din Moghilev le Peciora 5 convoaie, cuprinzând aproximativ 1500 de oameni, lipsiţi complectamente de mijloace. Neîmplinindu-se numărul cerut, Maiorul Orăşanu, Comandantul legiunei de jandarmi, procedează personal la evacuarea unui grup de case locuite de oameni dintre cei mai nevoiaşi şi ordonă să fie aduşi pe târgi şi bolnavii din spital.

In clădirea lagărului au fost adunaţi 250 de oameni, zdrenţăroşi sau aproape dezbrăcaţi. Ei urmau a se îmbarca a doua zi în trenul pentru Peciora. Dar în cursul nopţii a căzut zăpadă abundentă. Cei mai mulţi n'ar fi putut rezista până la destinaţie. Cu mari greutăţi şi sacrificii, Comitetul Evreesc a reuşit să împiedice plecarea şi a obţinut eliberarea oamenilor din lagăr.

Mizeria din lagărul Peciora este înspăimântătoare. **(Nr. 200).**

10 Noembrie 1942

Deportaţii dela Vigoda din grupul celor trimişi din ordinul Marelui Stat Major, au terminat lucrul la fermă. Timp de 6 săptămâni au dus o viaţă chinuită, cazaţi în grajduri, muncind din zorii zilei până seara târziu, cu jandarmii în spate, primind pentru asta mâncare rea şi puţină, bătuţi şi batjocoriţi de administratorul Gogleaţă. Acolo au murit de foame şi istovire, **Heinrich Grünberg, Mayer Heidenberg, Arnold Cohn şi Isac Grünberg.**

Acum e nevoie de muncă evreească la Alexandrovca. Trebue îngropată via Guvernatorului Alexianu. Convoiul e pornit — parte în căruţe dar cei mai mulţi pe jos — la 3 dimineaţa şi goniţi toată ziua, ajung la 2 noaptea, la Alexandrovca.

13 Noembrie 1942

După lichidarea lagărului Scazineţ şi după evacuarea la Peciora, numărul copiilor orfani sau al celor fără căpătâi, din Moghilev, a crescut considerabil. Mulţi părinţi au abandonat copiii, spre a nu-i duce la moartea sigură dela Peciora.

Comitetul evreesc constată necesitatea creării unui al treilea orfelinat, care ia fiinţă în localul fostei şcoli No. 2, de unde toţi locatarii au fost evacuaţi.

In alte localităţi s'au putut realiza condiţiuni mai bune de viaţa pentru copiii din orfelinate. La Şargorod bunăoară, unde se află 262 orfani de ambii părinţi, s'a înfiinţat în luna Iunie un orfelinat care a putut primi 152 copii, între 1-15 ani. Intraţi în orfelinat în stare de mizerie fizică complectă, anemici, slabi, subnitriţi, murdari, scabioşi, goi şi desculţi, au început a se întrema după primele 8 zile, iar după 6 luni au ajuns la stare normală. La deschiderea orfelinatului, cei 152 copii cântăreau împreună 4578 kg., după 3 luni, în Septembrie, greutatea tuturora a crescut la 4855 kg., iar în Noembrie a ajuns la 5429 kg., ceeace în raport cu vârstele respective, reprezenta greutatea normală.

18 Noembrie 1942

Raportându-se de către Guvernământul Transnistriei, situaţia celor 1179 internaţi din lagărul Vapniarca îmbrăcaţi în haine de vară, Ion Antonescu aprobă a li se trimite îmbrăcăminte din ţară de către Centrala Evreilor. (Nr. 202).

20 Noembrie 1942

La Peciora sunt scoşi 500 evrei şi transportaţi dincolo de Bug, unde sunt predaţi nemţilor, dupăce în prealabil aceştia au vrut să ridice pe toţi evreii aflători în lagăr.

22 Noembrie 1942

La Şargorod, se constată lipsa a câtorva căruţe cu sfeclă. Pretorul raionului acuză pe evreii din oraş că le-ar fi furat. Năvăleşte, însoţit de jandarmi, în birourile coloniei, ameninţă cu evacuarea tuturor evreilor şi în special a preşedintelui Dr. M. Teich cu familia şi în cele din urmă, porneşte o percheziţie prin casele evreeşti. Fireşte că nu a găsit decât câteva kilograme. Toţi evreii cari au avut nenorocul de a avea în ziua ceea sfeclă în casă, au fost aduşi la birourile coloniei şi bătuţi sălbatec, cei mai mulţi chiar de pretorul Dindelegan. Printre cei bătuţi a fost şi fetiţa Kerbis, care venise să vadă ce s'a întâmplat cu tatăl său, care fusese scos din pat. Fetiţa a răbdat loviturile, fără o lacrimă şi fără murmur.

28 Noembrie 1942

Guvernământul Transnistriei aprobă trimiterea de îmbrăcăminte din ţară de către Centrala Evreilor, pentru internaţii dela Peciora. (Nr. 203).

28 Noembrie 1942

In cele 3 orfelinate din Moghilev, sunt adăpostiţi 800 de copii, cari trăiesc în mizerie înfiorătoare. In săli mari dar murdare, neîncăzite, nearisite — unele chiar împuţite pentrucă copii dezbrăcaţi nu pot ieşi afară şi trebue să-şi facă nevoile în cameră, în putini — cei mai mulţi vegetează rămânând zi şi noapte în pat, pentrucă sub păturile fără lingerie, corpurile lor nehrănite, bolnave şi istovite, stau fără nici un fel de îmbrăcăminte. **La unul din orfelinate mortalitatea a atins proporţia înspăimântătoare de 18 la sută, în 15 zile. (Nr. 201).**

30 Noembrie 1942

La Cariera de Piatră Ladijin, sosesc 600 evrei localnici, izgoniţi din Iampol.

5 Decembrie 1942

Supravieţuitorii masacrului dela Brailov care se refugiaseră la Smerinka, au fost prinşi de nemţi cu ajutorul ofiţerului român Ionescu şi împuşcaţi, din ordinul ofiţerului S. S. Graf.

24 Decembrie 1942

La Krasnopolsk trei copii, cari la prima acţiune de lichidare, ascunzându-se, au reuşit să scape, sunt împuşcaţi în seara de Crăciun, aşa cum le-a făgăduit cu mult înainte ofiţerul neamţ. Groapa le-a fost săpată de către unchiul lor.

26 Decembrie 1942

Deportaţii dela Alexandrovca au îngropat via lui Alexianu. S'au chinuit şi aici 6 săptămâni, cu muncă grea şi mâncare puţină şi rea, dar n'au mai stat în grajd ci într'un fel de cazarmă părăsită, pe care cu munca lor, au făcut-o locuibilă, deşi au stat înghesuiţi câte 30—40 oameni într'o cameră.

Sub pretext că vor pleca acasă, li se iau o mulţime de bani şi apoi sunt îmbarcaţi în vagoane. De acum începe marea lor tragedie.

27 Decembrie 1942

In lagărul Vapniarca, apare primul caz de paraparezâ spastică, din cauza mazărei furajere alterate, cu care au fost hrăniţi internaţii.

Internaţii din Vapniarca suferă mult din cauza lipsei de apă, deoarece comandantul lagărului ordonă închiderea conductelor, cari sunt deschise numai din când în când. **(Nr. 204).**

27 Decembrie 1942

La Crijopol, din cauza frigului, fiind sumar îmbrăcaţi şi istoviţi de muncă, au murit 14 oameni. In acelaş timp au izbucnit epidemiile: tifos, icter şi disenterie. Acum, detaşamentul de lucru este retrimis la Moghilev, dar rămân 15 *oameni*, cari nu pot fi transportaţi, deoarece sunt umflaţi de foame. Pe drumul spre Moghilev, au mai murit 18 oameni.

1 Ianuarie 1943

O delegaţie compusă din 4 membrii ai Comisiunei de Asistenţă depe lângă C. E. R., în frunte cu d. Fred Şaraga, condusă de un delegat al preşidenţiei Consiliului de Miniştri, pleacă în lagărele de deportaţi din Transnistria, pentru a duce ajutoare şi a organiza opera de asistenţă a acestora.

Este primul contact pe care oficialitatea îl îngăduie, între evreii rămaşi în ţară şi cei deportaţi.

Cu un an înainte, se dăduse o aprobare în acelaş scop de către Ministerul Afacerilor Interne (adresa Nr. 034190 din 22 Ianuarie 1942) dar din cauza opunerii Guvernatorului Transnistriei, Alexianu, aceasta a fost revocată.

4 Ianuarie 1943

Vizitând lagărul Vapniarca, Guvernatorul Transnistriei, Gh. Alexianu, vorbeşte câtorva evrei, foştii săi colegi de bară, cărora le spune: „Ţara pe care nu aţi iubit-o, vă va trimite medicamente". Ţara lui Alexianu, era Comisiunea Autonomă de ajutorare, care trimitea medicamentele.

9 Ianuarie 1943

La o consfătuire cu reprezentanții comitetelor evreeşti din județul Moghilev, un secretar al Preşedenției Consiliului, care însoțea comisiunea trimisă de Centrala Evreilor, I. Mumuianu, declară între altele:

„Se scrie pe cimitire că cei ce au intrat, nu mai au speranță să se reîntoarcă. Asta este acum destinul vostru. Gândul că salvarea voastră ar veni dinspre răsărit, trebuie să dispară din capul vostru. Ingropați toate speranțele, că veți mai trece Nistrul".

10 Ianuarie 1943

La adunarea medicilor evrei din Moghilev, un medic maior trimis de Guvernământul Transnistriei, declară: „Noi v'am trimis aici ca să muriți, dar pe de altă parte vă cerem să nu existe boli epidemice".

14 Ianuarie 1943

După 19 zile de drum în vagoane de vite, fără hrană, fără apă, pe un ger care ajunsese până la minus 40 grade, deportații plecați dela Alexandrovca, ajung la Bogdanovca. Aici au fost băgați într'un grajd de porci, unde li s'au refuzat până şi paiele pentru culcuş. „Paele sunt pentru porci, nu pentru jidani", spunea admistratorul fermei.

Pe drumul dela Alexandrovca, au murit 11 oameni, de foame şi de frig. Primele 4 cadavre au rămas prin stații. Celelalte le-au purtat cu dânşii şi le-au înmormântat la Bogdanovca.

15 Ianuarie 1943

In lagărul Krasnopolsk de peste Bug, nemții pregătesc o a doua „lichidare". Se ordonă împuşcarea a 100 evrei, dar zece tineri dintre cei amenințați, reuşesc să evadeze. Nemții se răzbună şi — în loc de 100 — împuşcă 200 de evrei.

15 Ianuarie 1943

La Berşad se întreprinde o razie pentru prinderea unor evrei cari au fugit dela Cariera de piatră. Toți cei căutați au fost arestați şi trimişi în judecata Curții Marțiale. Alți 36 evrei, învinuiți că s'au sustras dela muncă, sunt deasemeni arestați şi trimişi la Balta. In timpul detențiunei nu li s'a permis familiilor să se apropie, pentru a le duce de mâncare.

18 Ianuarie 1943

La Bratslav, locotenentul S. S. Robert Stolzmann, din Berlin, împreună cu garda, intră în lagăr şi ordonă ca toată lumea să se întoarcă cu fața la perete. Alege 15 oameni dintre cei mai rupți şi goi, pe cari îi duce în câmp şi-i omoară.

18 Ianuarie 1943

In satele din regiunea Barului soseşte un ordin, ca toţi evreii aflători în aceste colonii, să fie adunaţi şi trimişi într'un lagăr special la Bolchis. Aici sunt adunaţi într'un grajd 1200 oameni. Aprovizionarea cu alimente este oprită; deasemenea şi ieşirea din lagăr. Vre-o 500 oameni au murit din cauza foamei şi bolilor, iar câteva zeci, au fost împuşcaţi, pe când încercau să iasă din grajd. La topirea zăpezii s'au găsit zeci de cadavre omeneşti.

24 Ianuarie 1943

Situaţia mizeră şi tragică din Transnistria este expusă de Conducătorul Comisiunei care a vizitat ghettourile, Fred Şaraga, înaintea fruntaşilor evrei din Bucureşti, întruniţi la Templul Coral.

27 Ianuarie 1943

La Iampol sunt împuşcaţi 72 deportaţi, pentrucă au fost găsiţi afară din ghettou.

28 Ianuarie 1943

Mazărea furajeră cu care sunt hrăniţi internaţii din lagărul Vapniarca, continuă să facă ravagii. Numărul celor bolnavi sau paralizaţi a ajuns la 611. **(Nr. 205).**

29 Ianuarie 1943

Imputernicitul Guvernului pentru reglementarea regimului evreilor, dispune Centralei Evreilor, să intensifice colectele pentru o grabnică şi substanţială ajutorare a deportaţilor evrei din Transnistria, întrucât din cercetările făcute la faţa locului, s'a constatat că ajutoarele trimise au fost cu desăvârşire insuficiente faţă de multiplele şi variatele nevoi ale populaţiunei evreeşti deportate. **(Nr. 206).**

Notă. Autorităţile române nu corespondau direct cu Comisia de Ajutorare, astfel că toate ordinele şi aprobările, erau adresate formal Centralei Evreilor, dar fireşte că erau destinate Comisiunei. De cele mai multe ori trimiterea acestor ordine era provocată chiar de conducătorii Comisiunei, pentru ca astfel să stimuleze puţina bunăvoinţă sau chiar să tempereze eventuala rea voinţă, a unora din conducătorii Centralei.

5 Februarie 1943

La Bogdanovca, deportaţii pedepsiţi de Marele Stat Major, au stat 3 săptămâni în grajdul de porci. Hrană n'au căpătat decât ceeace le-au procurat, pe schimb de îmbrăcăminte, cei câţiva evrei localnici, supravieţuitori ai masacrului din 1941. Şi aici au murit în grajd, 7 dintre ei, între cari: **Lazăr Beltzer, Nicu Goldenberg, Solomon Liviner, Iosef Cohn,** etc.

Acum sunt duşi la Golta. Nici aici nu au hrană şi aici tremură de frig, în adăpostul care nu e decât un grajd părăsit şi cu ciment pe jos, dar după iadul dela Bogdanovca, oamenii răsuflă uşuraţi.

6 Februarie 1943

Lagărul Vapniarca primeşte un nou comandant: Căpitanul Sever Buradescu. Dupăce internaţii au trebuit să suporte ura colonelului Murgescu, lăcomia şi neomenia succesorului acestuia Căpitan Cristodor Popescu, traiul lor se înăspreşte de către noul comandant, cu venirea căruia începe urgia în lagăr. **(Nr. 207).**

11 Februarie 1943

Comandantul raionului Berşad, Lt. Gheorghe Petrescu, având o atitudine prea omenească faţă de deportaţii evrei, este înlocuit de autorităţi cu o brută, lt. Gheorghe Grigorescu.

12 Februarie 1943

Corpul III Armată ordonă o serie de măsuri de înăsprire a regimului evreilor din Moghilev, acestea însă provizoriu „până la sosirea răspunsului dela Guvernământul Transnistriei, unde s'a intervenit pentru evacuarea lor la Bug". **(Nr. 208).**

14 Februarie 1943

Căsătorindu-se o tânără pereche la Bratslav, erau adunaţi mai mulţi oameni şi s'a băut ţuică. Drept pedeapsă, comandantul lagărului a încolonat mulţimea, silind pe toţi evreii să treacă prin uşe unde o patrulă S. S., înarmată cu furci, lovea pe fiecare în burtă. Câţiva internaţi, printre cari şi un medic, n'aŭ voit să suporte acest chin şi au fost împuşcaţi de către comandant.

14 Februarie 1943

Un grup de aproape 300 evrei cernăuţeni, cari au fugit din lagărele de pe malul Bugului şi s'au adăpostit la Obodovka, sunt arestaţi, ţinuţi câteva zile fără mâncare şi apoi retrimişi spre Bug.

1 Martie 1943

Graţie lăcomiei Căpitanului Ambrus, Comandantul Legiunei de jandarmi Balta, o parte din evreii deportaţi din ordinul Marelui Stat Major, închişi într'un grajd, capătă învoirea de a se muta în oraş, plătind pentru aceasta câte 60.000 lei de familie.

Cei ce nu pot plăti suma cerută de căpitan, sunt repartizaţi la lucru în colhozurile din judeţ.

10 Martie 1943

Serviciul sanitar evreesc din Moghilev execută măsurile de vaccinare cu ser antitific-paratific şi astfel populaţia ghettoului este imunizată, numărul cazurilor atingând o cifră minimă.

La spitalul de boli contagioase din Moghilev, după stingerea epidemiei de exantematic, se amenajează două pavilioane pentru copii bolnavi din orfelinate. Aci ei se bucură de o îngrijire specială şi capătă raţii suficiente de mâncare .

15 Martie 1943

Din lagărul Pecioara sunt trimişi la muncă la ferma Ralini, 220 oameni.

29 Martie 1943

La Bratslav, în tabăra nemţească, făcându-se apelul se constată că lipsesc 6 persoane. Comandantul anunţă că dacă nu vor fi găsiţi cei fugiţi, vor fi împuşcaţi 60 oameni. Cei 6 fugiţi sunt însă găsiţi, aduşi în faţa lagărului, puşi în faţa gropilor, desbrăcaţi goi şi apoi seceraţi cu o rafală de mitralieră.

Martie 1943

Conducerea ghettoului din Sargorod stabileşte legătura cu conducătorii partizanilor sovietici din regiune, prin comandantul lor Alexandru Gordschmidt şi prin av. Lew Alexandrovici Şain din Viniţa, din grupul celor de peste Bug cari au fost ascunşi în coloniile din Transnistria. S'au dat alimente, medicamente, îmbrăcăminte, bani, informaţiuni şi s'a făcut legătura cu Comandantul sovietic dela Ivaşcăuţi.

Martie 1943

Incepând din luna Octombrie 1942, d. Wilhelm Fischer, reprezentant pentru România al Congresului Mondial Evreesc, a reuşit să stabilească contactul cu cercuri conducătoare evreeşti din străinătate, în special din Elveţia. (Dr. A. Silberschein, Geneva, reprezentant al Congresului Mondial Evreesc şi Saly Mayer, St. Gallen, reprezentant pentru Europa al organizaţiei American Joint Distribution Committee). Punându-i-se la dispoziţie fonduri cari deocamdată însă nu puteau fi aduse în ţară, d-sa a împrumutat dela câţiva oameni cu dare de mână, sume de bani restituibile mai târziu sau după războiu. In felul acesta a avut la îndemână un fond de 28 milioane lei (la valoarea de atunci, cca. 70.000 dolari), din care jumătate au fost trimişi, prin curieri speciali, pentru ajutorarea evreilor din Transnistria.

Aprilie 1943

Din ghettoul Tulcin se trimit cca. 100 evrei femei şi bărbaţi, la fermele din judeţ. Câţiva din ei au ajuns la nemţi şi nu s'au mai întors.

1 Mai 1943

Din instigarea căpitanului Buradescu, comandant al lagărului Vapniarca, izbucneşte o revoltă a internaţilor creştini—tâlhari aduşi din închisoarea Jilava şi internaţi ucraineni — şi se ajunge la o încăierare generală. Deşi evreii nu au făcut altceva decât să se apere, mulţi dintre ei au fost pedepsiţi. (Nr. 209).

4 Mai 1943

Sublocotenentul Ghineraru Florin este numit comandantul raionului Berşad. De îndată ce a fost instalat, ordonă să se sape în jurul ghettoului un şanţ adânc de 3 metri şi împrejmueşte ghettoul cu sârmă, ameninţând cu moartea pe cei cari îl vor părăsi. Deasemenea interzice aprovizionarea în afara ghettoului.

7 Mai 1943

Din ghettoul Moghilev, s'au trimis încă dela 1 Mai, 555 de muncitori la Trihati, peste Bug, lângă Nicolaev. Pentru complectarea numărului de 1000, s'au mai adăugat: 175 din Şargorod, 150 din Djurin şi 120 din Murafa. Intre cei trimişi la muncă grea au fost oameni grav bolnavi, infirmi sau inapţi. Colonelul Loghin a dispus îndeosebi ca toţi evreii utilizaţi în birourile preturilor, aproape exclusiv intelectuali, să fie trimişi cu primul lot. Au mers timp de o săptămână, în vagoane de vite închise. Au fost luaţi în primire de soldaţi nemţi şi număraţi prin lovituri cu vâna de bou pe spate. Au fost încartiruiţi în grajduri, fără lumină şi cu pereţi umezi. Părăsirea fără voie a grajdului, era pedepsită cu împuşcarea.

Lucrează câte 14—15 ceasuri pe zi, la costruirea podului peste Bug de 1365 m. lungime. Pentru munca lor li se dă hrană, constând invariabil dintr'o supă de mei şi 200 gr. pâine pe zi.

10 Mai 1943

Din lagărul Pecioara sunt ridicaţi 600 de oameni, bărbaţi, femei şi fete tinere şi transportaţi peste Bug.

18 Mai 1943

Din Berşad, se trimit la Curtea Marţială Tiraspol, 20 femei, învinuite de părăsirea ghettoului. Se pronunţă condamnări variind dela 6 luni până la un an închisoare.

20 Mai 1943

Se judecă la Tiraspol, procesul Comitetului din Moghilev, acuzat de încercare de mituire. La proces, inspectorul Tugui declară textual: „Am fost trimis la Moghilev, pentru a descoperi codoşlâcul dintre autorităţi şi jidovi. Am plecat cu intenţia precisă de a provoca darea de mită".

Acuzaţii au fost achitaţi.

26 Mai 1943

Conducătorul Statului ordonă deportarea în Transnistria a fostului preşedinte al Federaţiei Uniunilor de Comunităţi Evreeşti, Dr. W. Filderman, pentrucă, la cererea preşedintelui Centralei Evreilor din România, a predat acestuia un expozeu în care arată motivele pentru cari crede că populaţia evreească nu poate plăti contribuţia excepţională de 4 miliarde.

30 Mai 1943

Raportându-se Guvernatorului Transnistriei că membrii Comitetului Evreesc din Moghilev, împotriva cărora se înscenase un proces de plată de mită, au fost achitați de către Curtea Marțială, acesta ordonă ca toți evreii din Transnistria să fie trimiși la Bug, iar Comitetul din Moghilev, la Vapniarca. Au fost internați în lagărul Vapniarca, d-nii Pressner, Kessler, Knobler și av. Danilov.

30 Mai 1943

Dealungul lunei Mai, s'a desfășurat la Mostovoi o acțiune de exterminare care a ucis 120 evrei. Ridicarea lor s'a făcut de jandarmii români, sub pretextul de trimitere la muncă. Cei destinați exterminării, erau duși în localități apropiate de Mostovoi — în special la Vasilinovo — unde după ce erau chinuiți în mod oribil, erau împușcați. Unii au fost omorîți prin mijloace înfiorătoare. Astfel fostul primar al ghettoului — originar din Cernăuți — a fost tăiat în bucăți, pentrucă a refuzat să dea jandarmilor fete evreice, spre a fi batjocorite. Un inginer, originar din Cernăuți, care și-a apărat soția, pe care jandarmii voiau să o batjocorească, a fost deasemenea tăiat în bucăți, după ce soția a fost sfâșiată sub ochii lui.

1 Iunie 1943

Sosește la Moghilev, deportat din ordin special al lui Ion Antonescu, D-rul W. Filderman, conducătorul populației evreești din România și soția sa.

5 Iunie 1943

La Trihati, muncitorii evrei duc o viață chinuită. Peste munca excesivă, peste lipsa de hrană, peste condițiunile de cazare mizerabilă, se adaogă prigoana paznicilor și a șefilor. Lucrarea și prigoana e condusă de inginerul neamț Neumayer. Din ordinul lui, evreii au trebuit să depună toți banii și obiectele de valoare, sub pedeapsa morții în caz de neascultare. De altfel pedeapsa cu moartea era prevăzută pentru orice călcare de consemn. Tânărul **Froim Goldenberg** din Burdujeni, a fost împușcat de sentinela taberei și omorît pe loc, numai pentrucă a ieșit afară din așa numitul dormitor. Alți trei tineri au fost împușcați pentrucă au primit scrisori dela rudele lor din Transnistria.

Tot inginerul Neumayer a inventat chinurile botezate de dânsul, cu numele de ronduri. In prezența sa, evreii erau așezați pe două rânduri, față în față și obligați să se pălmuiască unul pe altul sau să se încaiere, lovindu-se cu niște drugi de fier. In spatele fiecăruia se afla câte un soldat neamț, care lovea fără milă cu furtunuri de cauciuc. Scenele astea se repetau deobicei seara, când oamenii se întorceau dela lucru.

8 Iunie 1943

Din întreg judeţul Moghilev se strâng evrei, cari sunt trimişi la muncă la turba din Tulcin. Aici condiţiunile de cazare sunt din cele mai mizerabile, iar munca extrem de istovitoare. Din zori până seara, cu picioarele îngropate în mocirlă până peste genunchi, mânaţi din urmă de către supraveghetorii întreprinderii, cari caută să exploateze la maximum munca în folosul lor, evreii prestează muncă de robi, primind o fiertură drept hrană pentru o zi.

18 Iunie 1943

La Peciora, doi evrei, cumpărând la gardul lagărului cireşi, sunt observaţi de către jandarm şi un miliţionar, cari paraază între ei, pentru care va ţinti mai bine. Ambii evrei au fost nemeriţi şi omorâţi pe loc.

20 Iunie 1943

Din cauza regimului insuportabil dela turba din Tulcin, se înregistrează cazuri, când unii dintre lucrători fug dela muncă. Cea mai mare parte dintre fugiţi, sunt împuşcaţi pe drum. Zilnic se primesc ştiri de noui cadavre ce zac pe drumuri.

20 Iunie 1943

La Moghilev toţi bărbaţii, dar şi multe femei, sunt concentraţi la construirea podului peste Nistru. Se lucrează şi cu echipe de noapte. Tot timpul evreii sunt maltrataţi. In primele zile ei sunt mânaţi de către nemţi în apă, cu haine cu tot.

25 Iunie 1943

In urma unui ordin din partea Guvernământului, evreii din Ustea sunt evacuaţi într'un colhoz, la Luhova pe Bug.

25 Iunie 1943

Din Obodovka, se trimite la Nicolaev, la nemţi, un lot de 1560 evrei. Până la Balta, distanţă de 80 km. ei merg pe jos, iar de aci sunt încărcaţi în vagoane. Nu li se dă şi nici nu pot procura hrană pentru drum.

30 Iunie 1943

Situaţia copiilor din orfelinatele din Moghilev, s'a îmbunătăţit simţitor. Ei primesc o hrană mai substanţială. Acum suunt internaţi 632 copii, în cele 3 orfelinate.

Din luna Mai nu s'a mai înregistrat nici un deces printre copii. In Ianuarie, mortalitatea copiilor era de 9,42%. **(Nr. 210).**

30 Iunie 1943

De când au pus piciorul pe pământul Transnistriei, evreii deportați — mai cu seamă cei din jud. Moghilev — au fost siliți să presteze așa numita muncă de folos obștesc, de cele mai multe ori peste puterile lor și în afara pregătirei lor. Dacă n'ar fi existat regimul sălbatec de exploatare și umilire, întronat pretutindeni de vătafi și paznici, dacă n'ar fi fost speriați de spectrul groaznic al mizeriei din detașamentele exterioare (Tulcin, Varvarovka, Trihati, etc.), oamenii ar fi preferat să muncească, decât să recurgă la ajutoarele obștești. Ordonanța No. 23 a Guvernământului Transnistriei, care deși era un ucaz polițienesc, constituia totuși legea fundamentală a evreilor deportați, dispunea ca munca să fie plătită. Cu toată meschinăria tarifului — una sau eventual două mărci R.K.K.S. pe zi — totuși dacă măcar acești bani s'ar fi plătit cinstit, multe dureri și multe pierderi de vieți, ar fi fost evitate. Dar răutatea conducătorilor, în special a prefecților și cu deosebire a prefectului județului Moghilev, Col. Loghin, a împiedicat plata.

Dela 18 Decembrie 1941, în 18 luni, evreii din orașul Moghilev și din principalele colonii din județ (Șargorod, Murafa, Djurin), au executat munci în valoare de:

Orașul Moghilev		R. K. K. S.	238.500	
Șargorod	(până la 30.IV.1943)	„	76.490	
Murafa	(până la 15.II.1943)	„	38.012	
Djurin	(până la 15.II.1943)	„	34.863	387.865

In contul sumelor ce se cuveneau pentru aceste munci, s'a plătit:

Orașul Moghilev	(alimente și numerar)	R. K. K. S.	35.808	
Șargorod	(alimente)	„	8.800	
Murafa	(alimente)	„	5.500	
Djurin	(alimente)	„	6.250	56.358

S'a plătit deci o proporție de 14.50%.

A rămas de plată un rest de R.K.K.S.: 331.507.—

cari, socotite la cursul oficial de 60 lei marca, ajungeau la suma de:

Lei 19.890.420.—

Această sumă reprezentând valoarea de atunci a 220 vagoane de cereale, din cari ar fi putut avea câte 250 gr. de pâine pe zi, timp de 7 luni de zile, cei 40.000 de evrei deportați în jud. Moghilev, nu s'a mai plătit, după cum nu s'au plătit nici sumele ce s'ar fi cuvenit mai târziu pentru toate muncile prestate până la eliberare. **(No. 211).**

Iunie 1943

Opera de ajutorare a evreilor din Transnistria se desfășoară anevoie. Lipsurile sunt din ce în ce mai simțite pentrucă — deși s'au prăpădit mai mult de jumătate din deportați — au trecut aproape 2 ani dela

plecarea lor şi puţinele rezerve s'au epuizat. Fără întrerupere se măreşte numărul celor cari nu mai pot ajuta pe alţii ci dimpotrivă, trebuie să solicite ajutor.

Insă, în timp ce nevoile deportaţilor cresc şi apelurile lor sunt tot mai disperate, se micşorează puterea de ajutorare a celor rămaşi acasă. Acţiunea de românizare întreprinsă de regimul Antonescu, este în plină desfăşurare, în toate sectoarele: muncă, imobile, întreprinderi economice. Ministrul Muncii anunţă că 77% din salariaţii evrei au fost înlocuiţi. Centrul Naţional de Românizare a terminat aproape complect acţiunea de izgonire din locuinţe atât a chiriaşilor cât şi a proprietarilor evrei. O bună parte din evreii cari ar mai putea câştiga existenţa, sunt în detaşamente de muncă iar alţii au trebuit să plătească taxe enorme pentru a fi scutiţi. Peste toate însă, stăruie de 2 luni, apăsarea contribuţiei excepţionale de 4 miliarde lei — valoarea de atunci a 8.000.000 dollari — pe cari Antonescu se încăpăţânează să le stoarcă de la evreii săraciţi.

Era firesc ca activitatea Comisiunei de Ajutorare să se resimtă. Colectele nu mai puteau da rezultate, iar Centrala Evreilor refuza orice sprijin. Dimpotrivă. Când a avut prilejul să sfeterisească ceva bani ai Comisiei, nu a ezitat. Se hotărîse bunăoară, ca odată cu încasarea ratelor pentru contribuţia excepţională, să se adauge o cotă de 15%, afectată exclusiv Comisiunei de Ajutorare. Dar, cu toate că Centrala a încasat în comptul contribuţiei 734 milioane şi în plus 15%, adică 110 milioane, pentru opera de ajutorare a comisiunei, nu a alocat acesteia decât 16.626.535 lei.

Pentru continuarea activităţii eficace, mai era o singură nădejde: ajutorul din străinătate. Dar legătura se menţinea cu greutate. Schimbul de corespondenţă era anevoios şi prezenta pericole serioase. Curieri de încredere nu se puteau găsi, într'o vreme în care întregul trafic cu lumea din afară, era supraveghiat de Gestapo.

Dar deodată se înfiripă iarăşi nădejdea. In timp ce Dr. W. Filderman se afla deportat în Transnistria, un ziarist elveţian, Hans Welti, s'a prezentat D-lu Wilhelm Fischer, mandatar pentru România al Congresului Mondial Evreesc, predându-i o scrisoare din partea d-lui Saly Mayer, preşedinte al Comunităţilor Evreeşti din Elveţia şi reprezentant pentru Europa al lui American Joint Distribution Committee. Pe lângă o recomandare călduroasă a curierului, scrisoarea conţinea în termeni enigmatici, indicaţiuni şi promisiuni pentru o acţiune masivă de ajutorare din străinătate. Welti a făcut de câteva ori cursa Elveţia-România, ducând rapoarte despre situaţia din ţară şi aducând de acolo scrisori şi mesagii verbale cari au înlesnit primirea fondurilor. **(Nr. 212).** [1]).

5 Iulie 1943

Din Trihati se trimit îndărăt la Moghilev circa 30 evrei, accidentaţi la muncă, cari nu mai pot fi întrebuinţaţi la nimic. Printre aceştia se găseşte şi un evreu de 59 ani, bolnav. Comandantul neamţ îl reîntoarce din drum, îl aruncă într'un beciu şi dă ordin ca beciul să fie as-

---

[1]) V. planşa XIV.

tupat. După puţin timp criminalul, destupă una din găuri şi trage asupra evreului, omorându-l pe loc.

Odată cu cei de mai sus s'au întors şi 18 evrei din Sargorod, respinşi de o comisie germană ca inapţi pentru lucru.

Comandantul legiunei de jandarmi Moghilev, maiorul Botoroaga, nemulţumit de aceste întoarceri, dispune retrimiterea tuturor la Trihati.

Cu multă greutate — deşi tocmai atunci se dăduse maiorului o piatră de briliant în valoare de jumătate de milion lei — s'a obţinut marea favoare ca în loc să fie înapoiaţi la Trihati, oamenii să fie trimişi la turba din Tulcin.

8 Iulie 1943

Preşedintele Comitetului Evreesc din Moghilev, obţine autorizaţiunea de a inspecta ghettourile din judeţ. La Halcinţi şi Grabivţi, mizeria este de nedescris. Evreii adăpostiţi în câteva bordee, au desgropat un cal pierit, stropit cu carbol, a cărui carne au consumat-o. La Conotcăuţi 70 evrei au fost adăpostiţi pe câmp liber într'un grajd, înăuntrul căruia stăteau tot timpul, neavând nici un fel de îmbrăcăminte. Pretutindeni domneşte aceeaşi mizerie. Nevoile sunt imense şi ajutoarele venite din ţară nu reuşesc să aducă vreo îmbunătăţire remarcabilă. **(Nr. 213).**

11 Iulie 1943

Regimul impus muncitorilor evrei la turba din Tulcin, este atât de înfiorător, încât cu toate riscurile ce-i aşteaptă, se găsesc îndrăzneţi cari evadează. Un grup de 13 oameni fugiţi de acolo — între cari **Abraham, Becker, Schmeltzer şi Sperber** din Şargorod — a fost prins de un jandarm în satul Jurkovca, jud. Tulcin. Bănuind că oamenii au cu dânşii bani, jandarmul i-a dus în pădure şi i-a împuşcat. A scăpat cu viaţă, dar rănit, unul singur care a reuşit să se strecoare până la Moghilev, unde s'a ascuns. **(Nr. 214).**

15 Iulie 1943

Din Obodovka se trimit pe jos, fără mâncare, un lot de muncitori la un aerodrom de lângă Balta.

27 Iulie 1943

Soldaţi din organizaţia Todt, încearcă la Moghilev, un atentat împotriva D-rului W. Filderman.

27 Iulie 1943

Dela instalarea noului Prefect de Moghilev, Col. Loghin, regimul evreilor din oraş şi judeţ a fost mult înăsprit. Din ordinul său, nici un evreu nu are voie să-i adreseze o vorbă, nici să intre în localul prefecturei. Evreii cari, împinşi de foame, îndrăznesc să iasă din ghettou pentru a se aproviziona cu alimente, sunt înaintaţi pretoratului militar, ale cărui pedepse sunt aspre: 25 lovituri cu nuiaua sau închisoare. Alţii sunt deferiţi Curţilor Marţiale, cari pronunţă pedepse mai grele.

Ordine severe s'au dat în tot județul pentru împușcarea pe loc a tuturor evreilor găsiți în afara ghettourilor în cari domiciliază. Mulți evrei fugiți din lagărele de mizerie neagră, n'au mai ajuns acasă. Moartea lor trece neobservată. Unele cazuri sunt semnalate comitetului.

La Moghilev, bunăoară, patru evrei, cari au fugit din Nestervarca, sunt prinși pe drum, aduși în oraș și împușcați pe malul Nistrului. Doi din ei mor pe loc, iar ceilalți numai răniți, reușesc să se salveze.

Alți doi lucrători evrei dela podul Nistru, sunt împușcați de nemți, sub motiv că s'au găsit la ei scrisori adresate rudelor din țară, prin care cereau ajutor. **(Nr. 215-216).**

2 August 1943

La cererea nemților de peste Bug, prefectul jud. Tulcin ordonă a se preda acestora, 200 de evrei. In momentul acela un ordin de predare a unui evreu la nemți era echivalent cu un ordin de împușcare. Cu un an în urmă, când era greu pentru o minte omenească să presupună sălbăteciile din taberile teutone, un asemenea ordin nu producea o impresie specială. Se întâmpla chiar ca unii evrei să se prezinte voluntar, în nădejdea că dincolo vor găsi o hrană îndestulătoare sau cel puțin un tratament mai omenesc. Curând ei vedeau nădejdiile înșelate și ceva mai târziu își dădeau seama de înspăimântătoarea lor situație. Numai fuga a putut salva viața câtorva, dintre miile de evrei predați nemților, de către autoritățile românești.

In vara 1943, aceste amănunte erau cunoscute atât de evrei, cât și de autorități. Deaceea ordinul prefectului de Tulcin, poetul Poiană Volbură, a fost disimulat sub forma unui ordin de adunare pentru muncă la turba de lângă Tulcin. Au fost ridicați vreo 100 din lagărul Peciora, vreo 60 dela Bratslaw, 15 dela Chernasovca și restul până la 200, dela Trostianciuc. Escortați de jandarmi au fost duși, în căruțe și pe jos la colhozul Nesterwarka (Turba din Tulcin). Aici au aflat adevărul. După șirul lung de suferințe îndurate, gândul morții apropiate, nu a produs în mintea lor reacțiunile pe cari în mod natural, le-ar fi suferit un om obicinuit. Firește că instinctul de conservare a agitat pe unii dintre ei. Dar cel mai mulți au resemnat. Ei și-au păstrat calmul necesar pentru salvarea copiilor. Erau printre ei 52, de toate vârstele. Din inițiativa unui intelectual curajos, cu sacrificii bănești cari de altfel nu mai prezentau importanță pentru oameni destinați morții, copiii au fost salvați. Și în timp ce mașinile germane încărcau trupurile cu ultimile palpitări de viață ale părinților, spre malul Bugului, copiii porneau în direcție opusă, spre o nouă viață. Erau toți goi și desculți, plini de păduchi și de râie, flămânzi și sleiți după o lungă vreme de subnutriție, cu coastele ce amenințau să iasă afară, printre bubele imense întinse pe pielea subțire. Așa au ajuns în ziua de 3 August în ghettoul Tulcin. La capătul drumului lor, aproape toți erau deacum orfani.

18 August 1943

Uciderile de evrei se înteţesc. Evreul **Jean Gottdenker,** este împuşcat în pădurea Sosnovca de lângă Şargorod, din ordinul maiorului Botoroagă. Cadavrul a fost ars. Pe Nistru plutesc mereu cadavre evreeşti, ciuruite de gloanţe. Aproape toate victimele au făcut parte din lagărul de muncă dela Nestervarca.

25 August 1943

La Sumovka, jandarmii găsind pe drum doi evrei, ce umblau la cerşit, i-au împuşcat, aruncând corpurile lor în apa Bugului.

9 Septembrie 1943

La Trihati, golurile produse de evadări şi asasinate, sunt mereu complectate cu evrei de pretutindeni. Intre alţii s'au adus 200 bărbaţi şi 20 femei din Jud. Golta. Au fost aduşi şi 70 de evrei, foşti internaţi în lagărul Vapniarca, triaţi de o comisiune care a avizat pentru eliberarea şi repatrierea lor. Impotriva ordinului Ministerului de Interne care hotărâse că ei se vor aşeza după voia lor în orice localitate, Guvernatorul a ordonat trimiterea la Tridubi, iar de aici au fost expediaţi la Trihati.

Regimul este din ce în ce mai mizerabil. Oamenii sunt sleiţi de puteri şi de rezerve. Imbrăcămintea este zdrenţuită. Mulţi sunt numai înveliţi în hârtie de ziare. Ajutoarele din afară nu ajung să folosească din cauza lăcomiei nemţilor. Un transport cu îmbrăcăminte, sosit dela Centrala Evreilor din România, a încăput pe mâna nemţilor, cari au vândut lucrurile în piaţă.

Şi crimele continuă neîntrerupt. La magazie se descoperă că lipsesc 100 gr. de untdelemn dintr'o sticlă dar în acelaş timp evreul **Abramovici** este găsit mâncând ceapă cu untdelemn. Abramovici a fost împuşcat.

12 Septembrie 1943

Şi turba din Tulcin înghite mereu oameni de pretutindeni. Comandantul raionului Berşad, Subloc. Ghineraru, ordonă trimiterea tuturor bărbaţilor evrei între 14-50 ani. Pentru a-i intimida şi a-i determina să se prezinte neîntârziat, se aşează două mitraliere în bătaie, în mijlocul ghettoului.

10 Octombrie 1943

Şeful postului de jandarmi din Capusterna, împuşcă la Iaroşinca doi fraţi, pe cari i-a găsit umblând la cerşit. In aceeaşi zi la Lucinet, şeful postului de jandarmi împuşcă pe **soţii Crainic** şi copilul lor, pe cari i-a găsit în pădure, strângând surcele. Au fost înmormântaţi la Grumovka.

14 Octombrie 1943

Se desființează lagărul Vapniarca. Internații proveniți din ghettourile Transnistriei sunt retrimiși la locurile lor, cei proveniți din închisori, sunt trimiși la închisoarea din Râbnița, iar restul la Grosolovo pe malul Nistrului.

14 Octombrie 1943

Legătura stabilită între conducerea clandestină evreească din România și forurile evreești din străinătate prin intermediul ziaristului elvețian Hans Welti, se continuă nestânjenită. S'a realizat schimbul de informațiuni și s'a înlesnit punerea la dispoziția Comisiei de Ajutorare, a fondurilor străine, indispensabile acum, în preajma unei eventuale repatrieri care trebue să fie urmată de o vastă operă de echipare și de acțiune de emigrare. Dar traficul acesta este foarte periculos. Mesagiile se trimit în limbaj oarecum cifrat și pe cât posibil ascunse. Bunăoară mesagiul d-lui Saly Mayer din întâia zi de Succoth 1943, a fost scris pe învelișul unei lame de ras. **(Nr. 217).** [1]).

20 Octombrie 1943

Evreii din lagărul Slivina, pe malul Bugului, sunt predați nemților și cea mai mare parte executați de către aceștia. O mică parte, care a reușit să scape, într'o stare înfiorătoare, ajunge la Grosolovo.

28 Octombrie 1943

Comandantul taberei de muncă Nicolaev, ofițerul german Hans Schmidt, dă ordin ca 10 evrei, cari istoviți nu mai au puterea să muncească, să fie spânzurați, chiar de evrei.

La cel de al treilea spânzurat, frânghia s'a rupt de două ori, astfel că ceilalți evrei au fost împușcați. Ofițerul neamț a împușcat, cu mâna sa, doi dintre ei.

15 Noembrie 1943

La Nicolaev, ofițerul Hans Schmidt, aflând că unii lucrători umblă la cerșit, ordonă împușcarea a douăzeci de evrei.

15 Noembrie 1943

La Berșad, tânărul Iuju Hefling, este prins în afara ghettoului și împușcat.

16 Noembrie 1943

O comisiune sub conducerea Col. Rădulescu, secretar al Preșidenției, vizitează coloniile din jud. Moghilev, pregătind vizita unei comisiuni a Crucii Roșii Internaționale.

---

[1]) V. fotocopia planșa XIV.

18 Noembrie 1943

La Balta, 83 evrei deportaţi şi localnici sunt împuşcaţi, învinuiţi că ar face parte dintr'un grup de partizani.

19 Noembrie 1943

Opera de asistenţă a deportaţilor, întreprinsă de Comisiunea autonomă de ajutorare, s'a urmat neîntrerupt, cu toate piedicele şi greutăţile întâmpinate. Ea a fost insuficientă pentrucă nevoile erau imense şi mijloacele — mai ales la început — foarte reduse. Dar de foarte multe ori ajutoarele venite din ţară, au adus alinare şi speranţă şi de multe ori au salvat vieţi omeneşti.

In cei doi ani dela primele deportări şi numai în 20 de luni de activitate, s'au trimis:

Ajutoare colective în bani	Lei	79.462.000.—
Ajutoare individuale (remiteri prin Comisie de către rude şi prieteni ai deportaţilor	,,	81.669.800.—
Alimente	,,	24.000.000.—
Medicamente	,,	14.458.272.—
Efecte uzate (Trimiteri colective)	,,	199.663.400.—
Efecte uzate (Trimiteri individuale prin Comisie de către rude şi prieteni)	,,	71.286.100.—
Articole de menaj şi librărie	,,	11.267.473.—
Total	,,	**481.807.045.—**

In suma de mai sus nu este cuprinsă valoarea ajutoarelor masive trimise sub formă de: sare (150 tone), cărbuni (300 tone), geamuri (cca. 11.000 m.p.), cherestea (180 m. cubi), sodă caustică (5000 kg.), sârmă şi cuie (10.000 kg.), lopeţi şi casmale (10.000 buc.), scule meşteşugăreşti pentru fierărie, cizmărie, croitorie (352 lăzi). **(Nr. 218).**

Deasemenea suma de mai sus nu cuprinde suma de cca. 25.000.000 lei (cca. 14.000.000 între Octombrie 1942 — Martie 1943 şi 10.680.000 între Martie—Noembrie 1943) trimisă individual, din fonduri venite din străinătate, dela American Joint Distribution Committee prin reprezentanţii în România ai Congresului Mondial Evreesc: W. Fischer, Dr. C. Iancu şi Av. M. Benvenisti.

Dar în afară de opera de ajutorare cu caracter oficial, realizată de Comisiunea de ajutorare, s'au desfăşurat o serie de acţiuni clandestine, pornite din iniţiative individuale sau obşteşti, cari din când în când, au adus ceva mângâiere şi alinare suferinţelor evreilor deportaţi în Transnistria.

Conducerea sionistă din Eretz Israel a găsit modalitatea de a trimite ajutoare masive, cari au constituit fondul Haţala Veezra, pus la dispoziţia deportaţilor de către un comitet ad-hoc, format din d-nii: Jacques Rosenzweig, L. Leiwandman şi I. Herzig, în fruntea cărora se afla preşedintele Organizaţiei Sioniste din România, av. M. Benvenisti.

O activitate discretă dar intensă, a desfăşurat un comitet de iniţiativă particulară, format încă în 1941, din d-nii Berthold Sobel, Salo

Schmidt, Summer Wolf şi av. Kiva Ornstein, comitet în care funcţiunea de casier a îndeplinit-o un creştin, Ing. Traian Procopovici. Sumele adunate de această mână de oameni, au atins valoarea de atunci a 200.000 dolari şi au fost întrebuinţate pentru ajutorarea atât a evreilor deportaţi cât şi a celor rămaşi în mizerie la Cernăuţi.

Incercările evreilor din ţară de a trimite ajutoare individuale rudelor şi prietenilor deportaţi, s'au lovit dela început de piedicile puse de autorităţi şi de lăcomia curierilor. Cu timpul s'a putut creea o reţea de curieri, relativ corecţi, organizaţi şi supraveghiaţi, prin intermediul cărora s'au trimis ajutoare periodice importante, a căror valoare totală a rămas necunoscută.

8 Decembrie 1943

La Capusterna, şeful postului de jandarmi împuşcă 2 copii, cari au fugit de peste Bug şi s'au adăpostit în această localitate.

10 Decembrie 1943

Ultimii 438 supravieţuitori ai lagărului Tarasivca de peste Bug, sunt ucişi de nemţi într'o singură zi iar cadavrele lor sunt aruncate într'o singură groapă. Aproape toţi erau evrei deportaţi din Cernăuţi şi Dorohoi, în Iunie 1942.

Aceiaşi soartă îi aşteaptă pe cei 350 de evrei ce mai trăiesc la Ovadovca, Talalevca, Crasnopolca. Când vor fi omorîţi şi aceştia, se va fi lichidat complect grupul de 3000 evrei deportaţi în regiunea Ladijin, pe cari prefectul jud. Tulcin, Colonelul Loghin, i-a dăruit în August 1942, Organizaţiei Todt, dela răsărit de Bugul mijlociu.

16 Decembrie 1943

O comisiune a Crucii Roşii Internaţionale sub conducerea d-lui Charles Kolb, însoţită de reprezentanta Crucii Roşii a României d-na Ioan şi delegaţi ai Preşidenţiei Consiliului şi ai Guvernământului, vizitează diverse colonii evreeşti din Transnistria. Au fost conduşi numai acolo unde au voit autorităţile, cari au ordonat cu o zi înainte să se împodobească casele şi instituţiunile cu cearceafuri şi lingerie curată şi să se înlăture din birouri graficele şi statisticile. Comisiunea nu a avut voie să fotografieze nimic. Conducătorii coloniilor au îngrijit însă ca delegaţiunea să fie informată şi documentată, asupra situaţiunei adevărate.

17 Decembrie 1943

La Moghilev, în oraş şi judeţ, jandarmii execută razii şi prind sute de evrei, cari sunt îmbarcaţi în vagoane şi trimişi la lucru la Smerinka.

1 Ianuarie 1944

Printr'un ordin de zi de Anul Nou, către armată, Ion Antonescu afirmă cu cinism că **nu a deportat pe nimeni şi că purtarea armatelor sale a fost blândă şi tolerantă. (Nr. 219).**

7 Ianuarie 1944

Armata Roșie se află la 20 km. de Bratslav. Comandantul lagărului ordonă ca evreii să nu mai iasă la lucru.

10 Ianuarie 1944

Din Bratslaw se retrag trupele nemțești. In lagăr au mai rămas 120 evrei. Aceștia s'au retras în păduri, alături de partizani.

20 Ianuarie 1944

Nemții cutreeră localitatea Derebcin, jefuind, schingiuind și împușcând. Au fost omorâți 11 oameni, dintre cari 9 deportați și 2 localnici.

20 Ianuarie 1944

Din Nicolaev au fost transferați o parte din lucrători la Dumbrava-Verde. In timp de ninsoare și ger, oamenii au locuit în două vagoane, câte 60 de vagon. Bolile, mizeria și foamea îi macină.

25 Ianuarie 1944

In urma denunțului unui agent provocator, au fost arestați câțiva evrei, deportați și localnici, din Berșad, acuzați că au avut legături cu organizațiile de partizani. In oraș funcționa acum o poliție nemțească (Ortskommandatur), deoarece regiunea era în imediata apropiere a frontului de la Uman. Arestările s'au făcut de patrule germane și jandarmii sublocotenentului Florin Ghineraru. Oamenii au suportat la început chinuri înspăimântătoare, dar n'au putut rezista mult. In cele din urmă au mărturisit adevărul și au indicat pe toți cei cu cari erau în legătură. Numărul arestaților s'a urcat la 148, între cari avocatul **Mihail Schrentzel,** vice primarul ghettoului, **Dr. Fleischman, Mühlman** din Sadagura împreună cu soția, etc. Prin zelul jandarmilor, au fost arestați nu numai cei ceruți de poliția nemțească, dar și toți cei găsiți în locuințele celor căutați. Astfel, în casa primarului ghettoului, Beniamin Korn, arestat și el — dar salvat apoi printr'un miracol — au fost găsiți întâmplător 11 evrei, cari au fost deasemenea ridicați.

După 8 zile de chinuri, **toți au fost împușcați** și înmormântați în 2 gropi comune, într'o vale din apropierea orașului.

30 Ianuarie 1944

O seamă de conducători clandestini ai populației evreești din țară, aleși dintre fruntașii sioniști (Wilhelm Fischer, av. M. Benvenisti, av. Dr. Entzer, etc.) sunt arestați și închiși la Prefectura Poliției Capitalei. Din ordinul comisarului Sava Dumitrescu, sunt supuși unui regim sever, de adevărată tortură. D. Wilhelm Fischer, mandatar pentru România al Congresului Mondial Evreesc, pe atunci în vârstă de 58 de ani, a fost închis din prima zi într'o carceră îngustă și întunecoasă, în care timp de 24 de ore, a trebuit să stea în picioare și cu mâinile întinse și lipite de corp, pentrucă pereții carcerei nu îngăduiau nici un fel de mișcare.

Abia după o săptămână au început cercetările. Majoritatea arestaților în frunte cu av. M. Benvenisti, erau acuzați că au înlesnit intrarea în țară și aducerea la București, a unui număr de vreo 300 evrei din Polonia. D. Wilhelm Fischer stătea sub o acuzație mai gravă și deosebit de periculoasă. In prima zi de cercetare i-a fost prezentat un dosar în care a găsit cu stupoare dar și cu justificată groază, fotocopii după întreaga corespondență cu străinătatea, adusă sau trimisă prin... ziaristul elvețian Hans Weiti. Documentele conțineau sublinieri și însemnări făcute de SS Hauptsturmführerul Gustav Richter, conducătorul secției evreești a Gestapoului din România. Welti, care reușise să câștige încrederea conducătorilor evrei din țară și străinătate, era în realitate agent al nemților. Cu autorizarea șefilor săi, spionul a adus servicii reale și importante operei de ajutorare, pentru ca în felul acesta să poată culege informațiuni. Orice scrisoare sau raport, adus sau trimis prin el, trecea— înainte de a ajunge la destinație — prin serviciile fotografice ale Gestapoului.

Incă din Decembrie 1943, Welti a încetat legătura cu conducătorii evrei, iar în luna următoare Richter a intrat în acțiune. A predat dosarul Siguranței Generale iar după arestare, s'a interesat în fiecare zi la prefectură — atât el cât și Radu Lecca — de mersul cercetărilor, stăruind pentru declanșarea procesului.

Cercetările s'au prelungit vreo 6 săptămâni. Cu sacrificii bănești s'a obținut îndulcirea regimului arestaților și în cele din urmă dosarul a fost închis din ordinul lui Mihai Antonescu care — după vizita la Vatican din toamna 1943 dar mai ales după ofensiva sovietică dela Uman — începuse a căuta eventuale certificate de bună purtare.

Singurul proces născut din această chestiune a fost al lui Hans Welti. Arestat de autoritățile elvețiene, a trebuit să recunoască — în cursul unei dramatice confruntări cu dl. Wilhelm Fischer — că în adevăr a fost în solda Gestapoului și a comis faptele de spionaj și trădare de cari era acuzat. Judecat de Tribunalul criminal al cantonului Aarau, Welti a fost condamnat la 1 an și 9 luni închisoare.

5 Februarie 1944

Centrala Evreilor din România primește, din partea Suveranului Pontif — prin Ministerul Român al Afacerilor străine — suma de lei 1.353.000, — pentru opera de ajutorare a evreilor din Transnistria.

7 Februarie 1944

Un nou grup de 80 de evrei, cea mai mare parte localnici, din Berșad, este arestat sub învinuirea de a fi sprijinit acțiunea partizanilor sovietici. Și ei au fost chinuiți de poliția germană și jandarmii conduși de subloc. Florin Ghineraru.

După trei săptămâni de suferințe, cu 6 zile înaintea intrării trupelor sovietice în Berșad, au fost și ei împușcați și trupurile lor au umplut o a treia groapă în vălceaua din apropierea orașului.

Mai târziu toate cadavrele au fost deshumate și ele odihnesc acum în cimitirul evreesc din Berșad [1]), în spatele monumentului ridicat de deportați pe care, încă în timpul prigoanei românești, rabbi Berl Iasser din Br:cevo, se încumetase să înscrie:

„SPRE AMINTIRE VEȘNICĂ A DEZASTRULUI VEȘNIC
„AL POPORULUI VEȘNIC, SPRE VEȘNICIRE!
„IN VALEA SUFERINȚEI ȘI A PLÂNGERII
„A DOLIULUI ZECILOR DE MII DIN ISRAEL,
„DEPARTE DE CEI APROPIAȚI ȘI DRAGI,
„PĂRINȚI ȘI COPII,
„PRUNCI ȘI BĂTRÂNI VENERAȚI,
„ÎNFRĂȚIȚI PRIN MOARTE ÎN GROPI COMUNE
„EI NU S'AU MAI DESPĂRȚIT!
„MORȚI DE FOAME ȘI RĂPUȘI DE FRIG.
„TÂRÂȚI ÎN PRIBEGIE
„ȘI LIPSIȚI DE LIBERTATE
„MARTIRI PE PĂMÂNT
„VICTIME ALE DESPOTISMULUI.
„ÎNGRĂMĂDIȚI ÎN TIMPUL VIEȚII ȘI DUPĂ MOARTE
„ÎN ANUL DE GROAZĂ 1941-1942
„PRINTRE MII DE OAMENI SFINȚI
„SĂ FIE POMENIȚI ȘI ACEȘTIA SĂPAȚI PE PIATRA ASTA.
„VEȘNICĂ SĂ FIE AMINTIREA LOR!

18 Martie 1944

Foștii internați evrei ai lagărului Vapniarca — desființat cu 6 luni în urmă — au purtat mai departe durer:le, pe tot întinsul Transnistriei.

Cei ce se bucuraseră de oarecare bunăvoință a Comisiunei de triaj din Martie 1943 și după ce au fost găs'ți nevinovați, căpătaseră aviz pentru a fi reîntorși în țară, au fost trimiși, după 2 luni în ghettour:le din Tribud:, Savrani și Olgopol. Acolo s'au chinuit toată vara, mare parte din ei prin grajdurile colhozur:lor, unde unii au și murit. Vreo 70 din această categorie, au îndurat calvarul mai departe până în iadul teuton dela Tr:hati. Dar după intervenții, tocmeli și capric:', aproape toți au fost repatriați, în Decembrie 1943 și Ianuarie 1944.

Cei aduși acolo, în toamna 1942, direct din lagărul Tg. J:u, precum și cei 116, pentru cari comisiunea de triaj dăduse aviz defavorabil, opinând pentru menținerea lor în lagărul Vapn:arca, fuseseră transferați în Octombrie în lagărul Grosolovo, de unde au fost repatriați, dar internați din nou, în lagărul Tg. J:u.

Cei aduși la Vapniarca din înch'sor'le în cari executau pedepse, ce le-au fost date pentru credințele și idealurile lor, au ajuns în închisoarea din Râbnița.

Au suportat până acum, resemnați și cu nădejde, regimul sever al înch'soarei. Vântul marilor răsturnări ce se desfășoară pe câmpul de luptă, a pătruns prin gratiile ferecate și le-a împrospătat pu'erea de rezistență. Ziua lor cea mare, se apropie.

---

[1]) V. planșa XII.

In închisoare se observă, de vreo două zile, mare agitaţie. Comandantul, maiorul Teodor Delciu, a plecat. Nu se mai văd funcţionarii cancelariei şi lipsesc chiar o parte din gardieni. In schimb au apărut câţiva gardieni, aduşi dela închisoarea Balta.

Pe la ora prânzului, se dăduse ordin ca toţi internaţii să-şi facă bagajul. Şi-au strâns oamenii ce bruma mai aveau, prin boccele şi au aşteptat, în grupuri, prin celule. Au trecut ceasuri lungi şi grele. S'a înoptat de mult şi somnul a prins pe cei mai mulţi dintre internaţi. In toiul nopţii, liniştea e turburată de zgomote violente. In celule apar, primul gardian Văluţă, gardianul Uţă, dela închisoarea Balta, împreună cu ofiţeri şi soldaţi nemţi. Buimaci încă, oamenii au apucat numai să deschidă ochii şi din privirile bestiilor, luminate de opaiţul pe care-l bălăbănea Văluţă, au înţeles. Nu s'a auzit nici un strigăt şi abia s'au strecurat câteva gemete, acoperite de pocnetele pistoalelor automate. Câteva răpăeli scurte, întâiu la subsol, apoi la etaj şi în cele din urmă la parter, un control grăbit al cadavrelor, câteva gloanţe de încercare pentru cei cari păreau că mai suflă şi închisoarea Râbniţa a intrat iarăşi în liniştea ei înfiorătoare. Cincizeci şi doi luptători evrei ispăşiseră vina de a fi crezut într'o lume mai bună.

A doua zi dimineaţa, închisoarea ardea din toate colţurile. Bestiile nădăjduiau să şteargă urmele crimei şi, înainte de plecare, au dat foc temniţei. Prin fumul înăbuşitor, prin mirosul de carne friptă şi peste mormanul de jăratec, au pătruns ceva mai târziu, primii soldaţi ai armatei roşii. N'au mai găsit decât patru suflete obosite, cari prin miracol, strecuraseră printre gloanţe şi prin foc, viaţa lor chinuită.

20 Martie 1944

Ultimile săptămâni de stăpânire fascistă, s'au scurs fără suferinţele cu cari evreii deportaţi se deprinseseră timp de aproape 3 ani de zile. Nu mai băteau nici ofiţerii, nici soldaţii, nici pretorii, nici farmaciştii, nici inginerii silvici. Nu se mai adunau evrei nici pentru muncă, nici pentru evacuări. „Jidanii" deveniseră „Domnii evrei".

Dar o apăsare şi o teamă destul de justificată, stăpânea massa evreească. Era ameninţarea măcelului şi pârjolului pe care l-ar fi lăsat în urma lor, trupele germane în retragere.

Fulgerătoarea ofensivă sovietică, a împiedicat făptuirea ultimelor crime. Pornită la 10 Martie dela Uman, Armata Roşie, a atins după 5 zile Bugul, pe care l-a trecut în aceeaşi noapte şi a continuat înaintarea neîntreruptă până la Nistru unde a ajuns la 20 Martie.

Epavele risipite, dezorganizate, hărţuite la tot pasul, ale armatei lui Hitler au trecut în fugă prin ghettourile evreeşti. Soldaţi murdari, rupţi, desculţi şi flămânzi, se opreau din când în când în faţa mănunchiurilor de evrei scăpaţi de urgia fascistă, şi cerşeau o bucată de pâine. N'au izbutit să inspire milă. Cu dezgust şi scârbă li s'a aruncat, ici colo, câte o pomană.

ATACHI

Nr. 160

Gânduri și imagini, înfățișate de fostul președinte al Comunității Evreilor din Suceava și conducător al ghettoului din Șargorod, dr. Meier Teich.

In dimineața de Luni, 13 Octombrie 1941, a poposit trenul nostru, pe taluzul abrupt al unei linii moarte, în afara stației Atachi. Pământul, frământat de scurgerea convoaielor anterioare și stropit abundent de o ploaie neîntreruptă, era moale și alunecos, astfel că și cei tineri și voinici coborau anevoie.

Am trebuit să părăsim în grabă vagoanele, pe povârnișul prăpăstios. Soldații cari supravegheau operațiunea, ne-au arătat dela început, cât de adânc s'a schimbat situația noastră. In ochii lor nu mai eram oameni, ci câini râioși, cari pot fi goniți sau bătuți cu ciomagul și patul armei și față de cari se pot îngădui orice glume sau batjocuri. Bagajele trebuesc aruncate în șanțul șoselei, claie peste grămadă. Ploaia amestecată cu zăpadă, udă oameni și lucruri și ne cutremură pe toți, în turma adunată și înconjurată de bestiile înarmate. Bătrânii și bolnavii, rămân și ei în umezeală. De jur împrejur, străjuiesc cadavrele lăsate de convoaiele anterioare. Nimănui nu-i trece prin gând că ar trebui înhumate. Și dintre oamenii noștri, doi bătrâni se căznesc să moară. Probabil că și noi îi vom abandona, deși poate că ei vor mai simți aceasta. Domnul care ne-a părăsit, să le dăruiască inconștiență și moarte grabnică.

Ceeace simt mai adânc decât suferința fizică și chiar decât grija pentru ai mei, este umilința și înfiorătoarea înjosire, care ne îngenunche. Fără nici o vină și fără vreo cauză temeinică, o capitis deminutio maxima.

In ochii tuturor se citește acel „pentruce?", adresat destinului și groaza de ceeace ne așteaptă. Mila pentru cei iubiți, pe cari până acum i-ai putut ocroti și pe cari îi vezi expuși neputincioși puterilor deslănțuite de om și de natură, fără să le poci veni în ajutor, îți creiază o durere atât de sălbatecă, că îți vine să strigi, să lovești și să te războiești cu Dumnezeu. De unde luăm atâta energie, ca să păstrăm calmul necesar, pentru a încerca să îmbunătățim ceva în această situație dispe-

rată, să procurăm mâncare, să tratăm cu cărăuşii transportarea oamenilor şi lucrurilor şi să închegăm un început de organizare? A fost un miracol, că nu ne-am pierdut atunci cu toţii capul.

După câteva ceasuri — sau poate că au fost ani — primim ordinul să mergem mai departe în comuna Atachi, la distanţă — după cum ni se spune — de vreo 500 metri. Cărăuşii, primele hiene, cari cer sume enorme ca să ne însoţească până în târg, sunt satisfăcuţi de către cei grăbiţi. Primul meu protest la Căpitanul Popescu, înregistrează un mic succes, deoarece reduce tariful la 2.000 lei de căruţă, adică numai de 20 de ori preţul obicinuit. Pe socoteala noastră s'a ivit pentru toţi localnicii o frumoasă perspectivă. Căpitanul Popescu ne sfătueşte „binevoitor", să grăbim formalităţile la Banca Naţională şi la Vamă, pentrucă în Atachi nu vom găsi adăposturi, pe când la Moghilev se mai află locuinţe bunicele. El ştia bine că în convoi ne paşte moartea, dar voia să scape mai repede de noi. Şi aşa am mers pe un drum de câmp alunecos, prin noroiul cleios, întrerupt doar ici colo de câţiva bolovani răzleţi, bătrânii şi neputincioşii la un loc cu lucrurile pe căruţe, iar noi ceilalţi de o parte şi de alta, pe jos. Am trebuit să fim recunoscători pentru această graţie specială, deoarece ni s'a subliniat că celor din convoaiele anterioare nu li s'a îngăduit să ia căruţe, astfel că neputincioşii şi lucrurile, au rămas pradă tuturor animalelor, fie oameni, fie câini, fie corbi... Şi lor li s'au deschis acum perspective frumoase. In orice caz, noi ne-am bucurat de privilegii speciale, pentrucă înaintea noastră mulţi fuseseră împuşcaţi şi aproape tuturor li s'a luat totul.

Aşa am sosit curând la Atachi sau mai bine zis, acolo unde fusese odată această aşezare omenească. Ni s'a repartizat pentru adăpostire partea de jos a târgului, în cartierul evreesc de lângă Nistru. Toate clădirile erau arse sau ruinate, pe urma bombardamentului de artilerie. Ziduri găurite, ici colo un acoperiş sau o parte de acoperiş, sânge şi noroi. Pretutindeni urmele încă vizibile, ale pogromului, căruia i-a căzut jertfă întreaga populaţie evreească locală. Cadavre pe străzi, prin curţi, în pivniţi, pe maidane, pretutindeni. Pe multe ziduri stăruia încă, mâzgălit cu sânge, în idiş: „Voi ce veţi trece pe aici după noi, spuneţi kadiş pentru... (urma un nume). Am căzut victime Al Kiduş Haşem". Mai erau şi alte inscripţii la fel. De pildă: „Aici a fost masacrat... (urmează numele), cu întreaga familie". Au scris oare victimele cu sângele lor sau al celor dragi, ori au existat supravieţuitori cari le-au pus măcar această „matzeivă"? Cine poate şti? Chiar şi cei puţini din Atachi cari s'au putut salva şi pe cari i-am întâlnit mai târziu, nu şi-au putut explica, nici pentru ei nici pentru noi, acest fapt. O tânără fată din Atachi, pe care mai târziu cu 2 ani am adăpostit-o în orfelinatul din Şargorod — una dintr'o generaţie — n'a ştiut singură prin ce miracol a scăpat teafără din pogrom. Ea ne-a cântat foarte frumos la o serbare, sfârşitul de martiri al evreilor din Atachi

Găsisem deacum acolo, printre dărâmături, mii de oameni, în stare apatică, căutând de mâncare. Aproape nicăieri nu mai era un loc gol. Căpitanul Popescu ne oferise „Sinagoga Mare". Am găsit însă numai câţiva pereţi fără acoperiş, între cari se înghesuiau oameni cari se uitau la noi cu groază, fiindcă ştiau ce înseamnă pentru ei sosirea unui nou

transport. Ei gândeau deacum că din cauza noastră vor fi goniţi dincolo de Nistru, vor fi chinuiţi şi vor cunoaşte tot cortegiul de suferinţe mai rele decât moartea. Poate că unii din ei, ne-au duşmănit în clipa aceea. In lupta pentru viaţă, pentru pâine sau pentru un loc de odihnă, chiar în gunoi, omul devine un animal care scrâşneşte din dinţi faţă de cel ce trăieşte alături şi se apropie ca să-i dispute pâinea sau culcuşul.

In adevăr, sosirea noastră a avut ca urmare, gonirea spre Nistru, a unora dintre cei ce-şi odihneau acolo oasele fărămate. Cine a putut să fugă şi-a schimbat locul, aşa cum cel ce se scufundă se cramponează de un fir de pai sau cum muribundul se agaţă de o rază de speranţă. Am pus lucrurile într'un loc oarecum ferit de umezeală, dintr'o cameră care s'a eliberat. Apoi fiecare dintre noi a căutat un adăpost pentru noapte, un colţişor pe cât posibil uscat, dar puţini au fost cei cari au găsit. Cei mai mulţi au rămas sub cerul liber. Cei grav bolnavi şi bătrânii fără familie, au fost aşezaţi într'o casă care nu avea nici uşi, nici ferestre, ci numai o podea uscată şi un acoperiş întreg. Pe înserat, caut acolo pe mătuşa mea Golda Beiner, o femeie de 87 ani, care aproape nu mă mai recunoaşte. Lângă dânsa, zace Şaie Langer, trecut de 92 de ani, unul dintre cei mai de vază comercianţi ai Bucovinei, care mai păstra încă mândria de a fi participat ca delegat la primul Congres Sionist din Basel. Aproape orb, mă vizitase totuşi la Suceava, de câteva ori. Soţia lui îi şopteşte că sunt acolo şi el mă imploră să mă apropii. Ingenunchez lângă el şi îmi apucă mâna pe care mi-o ţine cu putere tremurată şi mi-o strânge timp îndelungat. La început nu poate vorbi pentrucă plânsul îi înăbuşe vorbele; dar îşi revine şi îmi ţine un discurs întreg: „Domnule Doctor! Cum a fost posibil să mă gonească din Suceava? M'am născut acolo acum 90 de ani. Am trăit şi am muncit acolo. Am preluat magazinul tatălui meu şi l-am condus cinstit vreme de 60 de ani. Am fost consilier imperial, consilier comunal, fruntaş al Comunităţii. Nu m'am certat niciodată cu nimeni şi în tinereţe ca şi la bătrâneţe, am fost iubit şi stimat de toţi. Trebue să-mi promiţi că vei adresa imediat un memoriu către toate autorităţile competinte, în care să pomeneşti, tot ce ţi-am spus acum şi să ceri să fim trimişi înapoi, pentrucă suntem doi oameni bătrâni. La Suceava avem pregătite şi mormintele pentru amândoi. Nu trebue decât adăugat pe piatră ziua morţii. Să ne lase să murim acolo, sau dacă nu se poate la Suceava, să ne trimită la Fălticeni, oraşul unde s'a născut soţia mea şi care a fost pentru noi totdeauna o a doua patrie. Nu mai doresc altceva decât să fiu înmormântat în pământul patriei".

L'au podidit lacrimile şi n'a mai putut continua. Cu toate că nici eu nu-mi puteam reţine plânsul, am încercat să-l mângâi, şi i-am promis totul, numai ca să-l liniştesc. După un ceas, s'a stins. L-am îngropat pe malul Nistrului. Azi nu mai există acolo nici un semn. Sub lespedea cu inscripţie comună din cimitirul din Suceava, odihnesc astăzi numai oasele Charlottei Langer. A fost singura bătrână din oraş care a îndurat toate suferinţele Transnistriei, dar a găsit puterea să se întoarcă şi să moară în pământul patriei.

Voi, cari în timpurile acelea, v'aţi adăpostit sub acoperişurile voastre şi aţi dormit în paturile voastre, voi nu veţi putea bănui vreo-

dată cât am suferit, cât de înspăimântătoare a fost mizeria noastră, cât de crudă durerea și cât de tragică este moartea departe de casa ta. Jiskor! Amintiți-vă de acei cari mor la margine de drumuri.

Intuneric, beznă, umezeală, murdărie, strigăte, plânsete și totuși mai sunt oameni în picioare. Părinții și-au pierdut copiii; copiii și-au pierdut părinții. Chaos! Se caută, se strigă, se urlă, se șoptește. Foame, chinuri, disperare, moarte. Zadarnic se încearcă mângăieri și consolări. Hrană nu se găsește și cei mai mulți se culcă flămânzi, cu groaza zilei care trebue să urmeze și cu dorința de a avea o noapte lungă și liniștită. Aproape nimeni nu doarme și totuși noaptea trece repede și cu inima tremurândă am privit zorile. Curând au venit țăranii cu ceva lapte și pâine. Dar prețurile lor sunt în adevăr fantastice și cei mai mulți nu sunt în stare să plătească.

Deodată se aud din depărtare murmure surde cari se accentuiază din ce în ce și în cele din urmă se transformă în urlete. „Vin evreii din Edineți. Sunt goi, flămânzi, goniți ca o haită de câini". Iată-i că au și ajuns. Nu voi uita niciodată tabloul acela. Inaintea mea nu sunt ființe omenești. Flămânzi, îmbrăcați în cârpe, ei se târăsc, tremură, gem și urlă. In fundul ochilor poartă groaza morții așa cum o poartă vânatul fugărit de haita de câini și de șuerul gloanțelor. Turma aceasta mânată și bătută de gârbaciul și arma soldaților, se mișcă uniform cu gesturi molatece, căznite, aproape inconștiente. Bestiile nu dau voe nimănui să se oprească și gonesc tot înainte spre Nistru, spre plută, spre iad. Dar noi îi înconjurăm și în clipa măruntă de turburare, reușim să le strecurăm ceva alimente, ceva îmbrăcăminte, ba chiar să furăm câțiva dintre ei și să-i ascundem în grupul nostru. Dar soldații reușesc să rupă repede cordonul nostru și după ce se reface convoiul, aud pentru prima dată ordinul care de aici înainte îmi va fluera demulte ori în urechi: „Cine nu poate să meargă mai departe și rămâne în urmă, va fi împușcat".

Vedem limpede imaginea întreagă a viitorului nostru. Strecor privirea spre fiul meu care, abia convalescent după o boală grea, are nevoie de liniște și hrană bună. Ochii mei întâlnesc înfiorarea din ochii soției mele care nu are decât gândul și grija copilului ei. Abia apuc să mă gândesc la mama mea bătrână și la toți cei dragi și mă cuprinde o durere sălbatecă, un tremur, un spasm, o amețeală și în adevăr văd negru înainte. Ascult șoaptele soției mele care mă îndeamnă să înghițim împreună otrava, pregătită încă la plecarea din Suceava. Băiatul nostru se opune și cu dorul de viață al celor optsprezece ani, găsește tot felul de răspunsuri și îndemnuri, împotriva hotărîrii noastre. Nu știu care argument a fost mai convingător. Poate că cel al răzbunării.

Ca să ne îmbărbăteze și să ne dea imbold de viață și rezistență, el, cu trupul lui plăpând și mintea încă crudă, ia în mână frânele. Se împrietenește repede cu D-rul Abraham Reicher, care nici el nu are decât 33 de ani dar e o comoară de energie și, împreună cu cumnatul meu, Samuel Neuberger, — și el tânăr și plin de viață — formează prima celulă a rezistenței sufletești și începutul organizării noastre.

D-rul Abraham Reicher a fost voința, Samuel Neuberger, îndemnul și Alexandru Gideon Teich, bunul meu Gidi, a fost gândul și sfatul

înțelept, care ne-a ocrotit și ne-a salvat mai târziu în momentele cele grele. Atachi i-a oțelit, așa cum pe alții i-a zdruncinat. Dar soarta a fost mai tare decât ei și nici unul n'a trăit ca să soarbă măcar bucuria victoriei. Trupurile lor îngrașe pământul ucrainian, în vechiul cimitir evreesc din Șargorod. Samuel Neuberger a murit la 26 Februarie 1942 și Dr. Abraham Reicher numai după câteva zile, la 3 Martie. Pe amândoi i-a doborât tifosul exantematic. Fiul meu a murit la 15 August 1943 și după 2 zile l-am așezat în acelaș sicriu cu mama lui, Ana Teich, sfânta mea soție, care n'a putut și n'a vrut să supraviețuiască singurului ei copil.

Jiskor! Gândi-ți-vă la nobilii martiri, mucenici aleși din sutele de mii de jertfe, rămase în pământul Ucrainei. Aceștia cel puțin au fost îngrijiți până în ultima clipă. Ultima lor privire a întâlnit priviri de dragoste, ale celor dragi. Au fost înmormântați la Kever Israel și pietre de amintire străjuesc la căpătâiul lor. Gândi-ți-vă la cei a căror ultimă privire a întâlnit priviri dușmane, la cei ce au murt singuri, părăsiți, de foame, de îngheț sau de gloanțe blestemate, fără să fie măcar îngropați. Am văzut cadavrele lor la Scazineț, la Spicov, la Peciora și la Nemirov.

Atachi! Cine te poate descrie și cine va putea înțelege poveștile despre tine. Este o slăbiciune, sau poate o virtute a sufletului omenesc, de a nu pricepe durerea decât atunci când a trecut prin trupul său. De aceea, Atachi, va rămâne o taină pătrunsă numai de noi cei cari ne-am sbuciumat ca în cușcă, pe străzile sale întortochiate. Cum va putea înțelege această taină cel ce n'a văzut oameni voinici căzând deodată la pământ fără suflare sau oameni zdraveni pierzând pe neașteptate mințile. O văd încă și acum pe Roza Stein, văduva avocatului Dr. Samuel Stein, care credea că e în orașul ei și s'a rătăcit pe străzi necunoscute. Cu câtă politețe se ruga sărmana în dreapta și în stânga! „Fi-ți vă rog amabil și conduce-ți-mă la mine acasă. Știți, eu stau în clădirea în care e librăria lui Weiner". Il văd și pe acel nefericit care a început deodată să urle în gura mare și să amenințe că dacă nu i se dă de mâncare, va lua primul tren și se va întoarce acasă. Ii văd și pe acei mulți cari — în nebunie colectivă — au venit la mine să mă tragă la răspundere: „Pentru ce ne-ai adus aici?"

Și văd mai departe convoaiele lungi, nesfârșite, ale lui Israel, venite acolo după noi. Ii văd pe cei din Rădăuți, din Gura-Humorului, din Vatra-Dornei, tremurând înfricoșați, așa cum tremuram noi cu o zi înainte. Ii văd și pe cei cari s'au strecurat dincolo de Moghilev și s'au întors înapoi. La poarta iadului, ei ne descriu iadul însuși și nu ne dăm seama care este mai înfricoșător. Aflăm că până a ajunge dincolo trebue să trecem mai întâiu prin toate vămile pământului și peste apă, un nou Caron, în vestminte de soldat sau ofițer, mai lacom și mai sălbatec decât cel de pe malul Styxului, nu se mulțumește cu bănuțul din legendă, ci ia totul până umple desaga lui fără fund. Și dincolo blestemații primesc turmele sub cnuturi și gârbacii, până la casa aceea fioroasă fără acoperiș, fără uși și fără ferestre, care eri a fost cazarmă, astăzi e lagăr și mâine va fi mormânt.

Ne-a salvat energia D-rului Reicher. A trecut dincolo înaintea noastră. S'a rugat, s'a ploconit, a protestat, a amenințat, a plătit. **Mai** ales a plătit. A cumpărat tot ce trebuia, pentru ca a doua zi să putem trece Nistrul fără suferință și ajunși în Moghilău, să recăpătăm speranța. Abia intrați în oraș, auzim primul ordin: „Grupul Dr. Teich nu merge în lagăr. Are la dispoziție sala cinematografului". Când ne-am văzut adăpostiți sub un acoperiș întreg unde ne-am putut întinde oasele obosite, lângă boccelele noastre nevătămate, am uitat prologul de la Atachi.

Am uitat durerile, am uitat batjocurile, am uitat bestiile, am uitat morții. Pentru o clipă am uitat că — abia cu câteva ceasuri înainte — pe malul celălalt, ni s'au luat toate actele și stăm acum, în țară străină, la început de viață nouă, **oameni fără nume, în mizerie fără margini.**

Dr. MEIER TEICH

Nr. 161

Ultim semnal de alarmă și disperare adresat din Atachi, înainte de trecerea Nistrului, de către președintele Comunității evreilor din Rădăuți I. Pressner, către Președintele F.U.C.E. Dr. W. Filderman [1]).

Domnule Președinte,

Subsemnatul, Isidor Pressner, fost președinte al Comunității Evreești din Rădăuți, mă adresez Dvs. de aici, adică din Atachi unde suntem **toți evreii din Rădăuți,** împreună cu mulți evrei și din alte localități din Bucovina cu un strigăt de alarmă **să ne salvați** din situația desperată în care ne aflăm.

Sunteți desigur informați că pe ziua de 14 Octombrie am fost toți evacuați și aduși aici pentru a fi trecuți peste Nistru și trimiși undeva în Ucraina, fără destinație și fără țintă. De aici înainte suntem trimiși fără nici un mijloc de transport în direcție necunoscută. Cea mai mare parte care pleacă peste Nistru, rămâne fără adăpost sub cerul liber, în ploaie, în noroi și frig. O mică parte, se află încă aici la Atachi. **Aci au murit deja sute de persoane și mulți au înebunit, iar alții s'au sinucis.** Nu suntem în măsură a vă arăta prin această scrisoare întreaga jale a noastră și situația în care ne aflăm.

Un singur lucru este cert. Dacă nu vom fi salvați **imediat** nu va supraviețui nici unul din toți acești nenorociți. După părerile noastre ar fi vorba deocamdată de circa 25.000 suflete, cari se află în prezent, o parte pe drumuri spre Ucraina, o parte la Moghilev și o parte încă aici în Atachi.

După informațiunile noastre vom fi și noi adică cei din Atachi în maximum 2 zile, trecuți peste Nistru pentru a fi trimiși mai departe.

Vă rugăm stăruitor să întreprindeți imediat totul ce veți găsi de

---

[1]) V. planșa VI.

cuviință pentru obținerea unei salvări grabnice, să fim trimiși măcar într'un lagăr undeva cu mijloace de transport peste iarnă dacă nu este posibilă o altă soluție mai favorabilă.

VĂ VEȚI INCHIPUI DESPERAREA NOASTRĂ ȘI VĂ RUGAM INCĂ ODATĂ SALVAȚI-NE DIN GHIARELE MORȚII IN ULTIMA ORĂ.

AJUTORUL, SALVAREA, NU POATE FI EFICACE DECAT DACĂ VINE TELEGRAFIC.

Spre informațiunea D-voastră, relevăm că în ultimele zile transporturile de evacuare nu mai sosesc aici, așa că se presupune vre-o dispozițiune nouă care oprește continuarea evacuării evreilor bucovineni și întrucât ne aflăm încă aici, rugăm să fim și noi încadrați în această dispozițiune eventuală.

Cu toată stima,
(ss) **I. PRESSNER**

Atachi, 22 Octombrie 1941

D-sale D-lui Dr. W. Filderman, Președinte al Federației Uniunilor de Comunități Evreești.

CONSTITUIREA PRIMULUI COMITET EVREESC DIN MOGHILEV

Nr. 162

PROCES-VERBAL

Astăzi, 18 Noembrie 1941,

Noi, Gheorghe Culnev, subprefectul județului Moghilău, având însărcinarea verbală a D-lui Prefect al județului Moghilău pentru a forma un Comitet pentru coordonarea chestiunilor muncei evreilor evacuați, în prezent aflați cu domiciliul provizoriu în orașul și Județul Moghilău,

Având în vedere tabloul membrilor ce vor intra în acest comitet, văzut și aprobat de către Dl. Prefect al Județului Moghilău pe data de 17 Noembrie 1941, anexat la prezentul proces-verbal, astăzi, data de mai sus, în asistența D-lui Alexandru Ivanov, Primar al orașului Moghilău și Nicolae Scutelnicu, Secretarul General al Primăriei orașului Moghilău, am instalat comitetul pentru coordonarea chestiunilor privind munca evreilor stabiliți în orașul și județul Moghilău, compus din membrii:

Laufer Feiwel; Kastner Hermann, Schaefler Salo, Pressner Elsig, Wahrsinger Leon, Ing. Jaegendorf Siegfried, Dr. Hilsenrad Simon, Dr. Kessler Jonas, Dr. Teich Meier, Klipper Moritz, Fleischer Abraham, Katz Moses, Ing. Wolfsohn Emanuil,

iar ca medici ai comitetului: **Dr. Drukman Josef, Dr. Stein Elias.**

Comitetul ales în prima şedinţă din sânul membrilor instalaţi va alege un preşedinte, doi vice-preşedinţi, un casier-contabil şi un secretar.

Dl. Subprefect a dat comitetului ales, instrucţiunile necesare pentru funcţionare, atrăgând atenţiunea că în caz de neexecutarea instrucţiunilor comitetul va fi sancţionat, neadmiţând nici unui evreu de a se prezenta la vre-o instituţie din oraş şi judeţ, personal, deoarece doleanţele vor fi satisfăcute numai prin comitetul instalat.

Cu această ocazie s'au dat instrucţiunile din partea D-lui Subprefect comitetului ales, în ceeace priveşte aprovizionarea evreilor rămaşi în oraş.

Orice hotărâre a comitetul ales, va fi adusă la cunoştinţa D-lui Subprefect, prin dresare de proces-verbal.

Membrii comitetului fiind prezenţi la instalare, au luat cunoştinţă de acest proces-verbal, declarând că îl acceptă în totul.

Comitetul va interveni la Prefectura Judeţului Moghilău, înaintând un tablou de membrii şi familiile lor, pentru obţinerea autorizaţiilor de rămânere şi reprezentare.

Drept care s'a dresat prezentul proces-verbal în trei exemplare din care unul se va elibera comitetului ales, al doilea se va înainta Prefecturii Judeţului Moghilău, iar al treilea se va păstra la Primăria oraşului Moghilău.

Subprefectul Poliţiei Moghilău
(ss) GH. CULNEV

Primarul Oraşului Moghilău
(ss) A. IVANOV

Secretar General
(ss) N. SCUTELNICU

AUTORIZAŢII DE RĂMÂNERE IN MOGHILEV

Nr. 163

Referat (extras) [1]

....

Tot în cadrul acestui arbitrar şi neregulat procedeu de strângerea acestui fond, intră şi suma de 500.000 lei primiti de către Subprefectul Moisev din Moghilev.

Faptul s'a petrecut astfel:

Evreul evacuat Danilov se prezintă însoţit de coreligionarul său Iancu Malcaşi la Subprefectul Moisev, la Prefectură, în biroul acestuia, cu o cerere pentru a rămâne în Moghilev un grup de 176 capi familie (646 suflete) şi tot odată oferă suma de lei 500.000 sub formă de donaţie pentru judeţ.

Subprefectul Moisev, care în acea zi ţinea loc şi de prefect (Lt. Colonel Băleanu fiind chemat de Guvernământ) ia cererea si spune lui Danilov să vie a doua zi.

---

[1]) Referatul pare a fi fost adresat guvernatorului Transnistriei.

Când Danilov şi Malcaşi s'au prezentat din nou la Subprefectul Moisev, i s'a comunicat că cererea i s'a aprobat.

Ca consecinţă Danilov şi Malcaşi predă suma de 500.000 lei în bancnote de 500 şi 1000 lei, primeşte 4 formulare tip, de autorizaţii scrise la maşină, după care el a scris în oraş autorizaţiile celor 176 evrei, autorizaţii ce au fost predate Subprefectului Moisev, care le-a semnat şi remis lui Danilov. Acesta la rândul său, le-a predat respectivilor evrei cari au rămas în Moghilev şi tot în Moghilev se află şi acum.

Cererea cu care s'a cerut aceste autorizaţii şi care prevede şi donaţiunea de 500.000 lei, nu se găseşte la Prefectură, însă s'a găsit tabelul evreilor pentru care s'au cerut autorizaţiile.

Danilov văzând că scopul urmărit a fost atins şi conform vechilor practici evreeşti, profită de împrejurare şi prezintă a 2-a cerere pentru 166 evrei specificând în această cerere că solicită rămânerea în Moghilev şi a acestor evrei „în aceleaşi condiţiuni arătate în prima cerere". Subprefectul Moisev, n'a mai putut refuza această nouă cerere, el o aprobă, eliberează autorizaţiunile cuvenite, iar evreii rămân.

Subprefectul Moisev, întrebat dacă a primit suma de Lei 500.000, tăgădueşte.

Evreii Danilov şi Malcaşi susţin şi în scris şi verbal că au dat aceşti bani.

La confruntarea făcută de mine în unire cu Dl. Inspector G-ral Administrativ Dumitru Stefănescu faţă fiind şi dl. Prefect Lt. Colonel Băleanu, ambele părţi rămân la primele declaraţii: Moisev tăgădueşte primirea banilor, Danilov şi Malcaşi confirmă categoric şi stăruitor predarea banilor.

Intrucât primirea banilor s'a făcut în biroul Subprefectului Moisev, fără a mai fi altă persoană decât depunătorii, nu se poate dovedi şi prin alte probe, încasarea şi însuşirea banilor de către Subprefectul Moisev.

Insă având în vedere că banii s'au dat în nenumărate rânduri de către evreii rămaşi în Moghilev, deci precedente creiate sunt destule, că efectul pentru care s'au dat aceşti bani s'a produs prin obţinerea autorizaţiilor scrise de evrei acasă la ei şi rămânerea acestora în Moghilev; existenţa celei de a 2-a cerere în „aceleaşi condiţiuni prevăzute în prima cerere"; frica evreilor de a divulga orice mită ce s'ar fi dat cuiva, afară de cazul actual când au fost nevoiţi a afirma această donaţiune în urma unor divulgări aflate de Biroul de Informaţii al Legiunei de Jandarmi Moghilev; consider ca o imposibilitate ca aceşti evrei să încerce şi să aibe curajul, **în situaţia în care se găsesc**, de a face afirmaţiuni mincinoase, toate acestea fiind probe sigure şi de necontestat, că banii au fost predaţi, iar Subprefectul Moisev i-a luat.

Legiunea Jandarmi Moghilev a adus la cunoştinţa Prefecturei Moghilev, prin raportul scris Nr. 127 din 30 Noembrie 1941, neregulile ce se comit, totuşi continuându-şi mersul lor iniţial.

. . . .

Aducând la cunoştinţa Domniei-Voastre cele de mai sus, vă rog să binevoiţi a aprecia şi hotărî asupra măsurilor ce urmează a se lua.

întrucât funcționarii administrativi mai sus numiți s'au făcut vinovați de următoarele infracțiuni:

1. **Moral:** Au traficat și creiat fonduri cari jignesc profund sentimentul național prin eludarea ordinelor de curățire a Țării de elementele evreești ostile și periculoase siguranței Statului.

2. **Penal:** Abuz de putere art. 245-248 Cod. Penal.

Mită art. 250-251 C. P.

Nedrepte luări art. 238-241 C. P.

Călcarea dispozițiunilor Legii Contabilității Publice.

Inspector Jandarmi Transnistria
(ss) Colonel E. BROȘTEANU
L. S.

PRIGOANA ȘI MIZERIA DELA BERȘAD

Nr. 164

Extras din actul de acuzare întocmit de acuzatorul public șef A. Bunaciu, în procesul primului lot de criminali de războiu, judecat de Tribunalul Poporului:

....

EXTERMINAREA PRIN FOAMETE ȘI MIZERIE

ALEXANDRESCU CONSTANTIN, pretor la Berșad, a funcționat din Octombrie 1941, până în luna August 1942 și a făcut tot ce i-a fost în putință pentru a întreține un regim de foamete și mizerie, care a dus la exterminarea a mii de evrei în lagărul acestui raion.

Acuzatul Alexandrescu Constantin, s'a făcut vinovat de toată tragedia care s'a petrecut în grajdurile colhozurilor din raionul Berșad, unde mureau mii de evrei cazați în aceste colhozuri, din cauza tifosului și foametei.

Deși în calitate de pretor, era obligat să îngrijească de cazarea, hrana și starea sanitară a deportaților, acuzatul le-a impus celor deportați o taxă de aproximativ 10.000 lei, pentru fiecare membru al familiei, ca să aibă dreptul de a se muta din grajdul colhozurilor în ghettoul Berșadului.

Cei ce nu aveau de plătit suma în bani românești, erau obligați s'o plătească în bijuterii sau îmbrăcăminte, iar cei ce nu puteau s'o achite nici sub această formă, erau obligați să rămână în grajdurile acelor colhozuri, unde mureau din cauza frigului, tifosului exantematic și a lipsei de hrană. Procentul de mortalitate din cauza tifosului exantematic a acestor deportați și cazați în condițiunile arătate, de către pretorul Alexandrescu Constantin, ajunsese la cifra că **din 20 persoane nu rămâneau în viață decât 3** (vezi decl. mart. locot. Petrescu Petre, Gheorghe Zaharia, Mathias Bernard, Malaester Hamsel, Zenaida Polobroscaia și Zand Efroim).

MIHAILIUC CONSTANTIN, originar din Bucovina, jud. Storojineț, s'a remarcat prin abuzuri și sching'u'ri. A fost adus de pretorul Alexandrescu, care era rudă și instalat șef al poliției civile din Berșad. In această calitate mergea în permanență cu un ciomag în mână și lovea pe cine întâlnea în ghetto și maltrata populația f'nd sigur de protecția ce-i oferea vărul său Alexandrescu Constantin. Datorită teroarei ce o deslănțuia, acuzatul a reușit să-și însușească bani și alte obiecte de preț (vezi decl. mart. locot. Petrescu Gheorghe, Zenaida Polobroscaia și Zand Efroim).

....

NUMĂRUL EVREILOR TRECUȚI PESTE NISTRU

Nr. 165

INSPECTORATUL JANDARMI
TRANSNISTRIA

BULETIN INFORMATIV
Pentru Transnistria
Dela 15 Decembrie 1941 la 15 Ianuarie 1942.

....

1. STAREA DE SPIRIT A POPULAȚIEI

In județele Râbnița, Iampol, Moghilev și Tulcin, din cauza plasării evreilor în aceste regiuni, prețul alimentelor s'a rid'cat foarte mult. Cum nu în toate satele sunt colhozuri, nu-și pot procura alimentele necesare, neputând concura prețurilor oferite de evrei și deci în unele localități a început să se simtă lipsa de alimente.

....

c. PROBLEMA EVREEASCĂ

Se semnalează că o parte din evreii neevacuați din Transnistria, își botează copiii în religia creștină ortodoxă și își mărită fetele după creștini. Serviciul religios s'a efectuat de preoți ruși.

Populația locală își manifestă bucuria văzând convoaiele de evrei ce merg spre Bug, socotind acest exod al lor, ca o pedeapsă cerească pentru toate cele făcute de ei.

Plasarea evreilor veniți din țară în Transnistria, a creat însă îngrijorări în sânul populației locale, temându-se că foarte multe alimente vor fi consumate de acești evrei, în dauna localnicilor.

In regiunile colonizate cu evrei, prețurile pieții s'au ridicat considerabil, pentru motivul că populația locală dându-și seamă că evreii n'au de unde să-și procure cele necesare, îi speculează.

Până în prezent au fost aduși de peste Nistru, pentru plasare la Bug, un număr de 118.847 evrei, prin următoarele puncte de trecere:

— Iampol 35.276; Moghilev 55.913; Tiraspol 872; Râbnița 24.570; Iaska, 2.216.

In afară de orașul Odesa, unde evacuarea evreilor este în curs, evreii ucraineni nestrânși mai sunt la:

Berezovca, 23; Ovidiopol, 15; Râbnița 1674.

Evreii din Odesa, răspândesc zvonul, că armatele germane sunt respinse din direcția Moscovei și că va veni timpul când se vor putea și ei răzbuna.

Se constată că evreii caută să fugă din satele unde sunt plasați, mai ales din Bogdanovca, îndreptându-se spre țară, deși prin Ordonanța Nr. 23 a Guvernământului Transnistriei, toți aceștia sunt socotiți ca spioni și tratați ca atare.

S'au dat ordine unităților de jandarmi pentru urmărirea și prinderea evreilor dispăruți din zonele de plasare și aplicarea dispozițiunilor Ordonanței Nr. 23.

Preotul diacon Petre Eftimiu, depe lângă echipa volantă de contagioși Nr. 47 Moghilev, a fost descoperit că făcea pe agentul de legătură între evreii din țară și cei din ghettouri.

Numitul a fost arestat și înaintat Curții Marțiale București, pentru cercetări.

....

DIVERSE

Se semnalează că un grup de militari germani din Moghilev, au început să ducă evrei în țară, în schimbul sumei de 50.000—60.000 lei de persoană.

Cu această afacere se ocupă evreul Margulis, din Moghilev, care funcționează ca agent informator al organizației S.S.

Evreii sunt transportați în mașinile nemțești, sub pretextul că sunt duși la lucru.

Parte dintre acești evrei au și ajuns la București.

S'a dat ordin Batalionului 11 Jandarmi pentru cercetare.

....

Inspector Jandarmi Transnistria
(ss) Colonel E. BROȘTEANU

MAREA EPIDEMIE DE TIFOS EXANTIMATIC

Nr. 166

Extras dintr'o monografie asupra ghettoului Șargorod, întocmită de conducerea ghettoului la 15 Ianuarie 1944, la cererea Institutului Social Român.

....

Una din cele mai importante cauze a mortalității în genere și a morbidității în special, a fost starea generală sanitară și higienică deplorabilă, care a fost găsită de deportați în acest ghettou. Nu existau

nici cele mai elementare principii de higienă și profilaxie. Pentru a ilustra mai precis cele de mai sus, vom examina fiecare din aceste principii de igienă, arătând totodată evoluția acestora în decursul celor 2 ani și 3 luni, de când durează această deportare.

Salubritatea publică era complect inexistentă. Topografia comunei urbane Șargorod este de așa natură, încât salubritatea publică complectă, era și este o imposibilitate. Aproape toate casele, clădite în stil vechiu de cel puțin 80 de ani, fără nici un spațiu viran în jur, fără nici o ordine architectonică în afara caselor cât și în interiorul lor, construite în majoritate din lut, au făcut ca să avem de luptat cu mari dificultăți pentru a ajunge la un minim de salubritate. Closetele publice cât și particulare, au fost inexistente.

Populația băștinașe era obișnuită cu răspândirea materiilor fecale în jurul caselor și în locurile virane.

Serviciul de vidajieră era inexistent. La fel și gropile de gunoi. Din aceste motive străzile erau în permanență murdărie.

Cam la fel se prezentau casele, cu odăile rău aerisite, deoarece geamurile 99 la sută erau permanent închise, aerisirea făcându-se numai printr'un singur ochiu.

Incălzirea acestor odăi se făcea prin sobe comune pentru 2-3 odăi, așa încât era insuficientă.

Factorul principal însă, care alături de cele enumerate mai sus a dus la marea epidemie de tifos exantematic din prima iarnă și care a fost problema principală în combaterea acestei epidemii, a fost parazitarea aproape sută la sută a populației băștinașe.

In strictă legătură cu starea parazitară a populației, a fost factorul declanșant al tuturor epidemiilor, anume starea epidemică a tuturor bolilor infecțioase cât și prezența bolilor sociale.

O altă problemă de mare importanță, a fost problema apei potabile.

Existau în întreg Șargorodul, 4 fântâni, care nu corespundeau nici din punct de vedere cantitativ pentru marea massă a deportaților, nici din punct de vedere calitativ, neîndeplinind nici cele mai elementare cerințe de igienă: localizare defectuoasă, neacoperite, fără perimetru de protecție, încât toate murdăriile curgeau înapoi în fântână, fără găleată fixă, încât fiecare își băga găleata proprie, infectând în permanență fântâna. Apăductul exista numai în câteva case, dar era distrus din timpul războiului. Mijloace de igienă corporală nu existau. Baia comunală era distrusă și necesita multă muncă pentru reconstrucție. Curățirea corporală la domiciliu era aproape imposibilă din cauza promiscuității în care trăiau deportații.

Săpun aproape nu exista și nu se putea dobândi decât cu prețuri exagerate. Mijloace de deparazitare erau inexistente. Etuvele complect deteriorate; petrolul se putea dobândi numai la prețuri foarte ridicate; la fel și lemnele de foc.

Aceasta era situația în general descrisă, a acestui ghettou la venirea deportaților.

Pentru a fi complect şi pentru a descrie exact starea sanitară a ghettoului, trebue să trecem din punct de vedere sanitar şi transportul deportaţilor spre ghettou.

Felul brusc de a ridica marea massă spre evacuare, a dus la un şoc psichic, care a jucat un rol foarte important la dificultatea primelor încercări de organizare.

Prima mare problemă care se punea la venirea noastră în Şargorod, a fost problema locuinţelor.

Existau, în total 337 case, fiecare având în medie 2-3 încăperi, în mare parte fără mobile şi mici şi fără dependinţe, reprezentând un total de 842 odăi. Aceste odăi aveau în general o capacitate maximă de 2-3 persoane.

La sosirea noastră în Şargorod am găsit un număr de cca. 1800 evrei localnici. In acelaş timp numărul deportaţilor sosiţi în localitate, a fost de cca. 7.000 suflete. Din aceste motive, această problemă a devenit din primul moment foarte acută, neputându-se înlătura formarea locuinţelor comune, care fapt a dus la accelerarea şi la răspândirea explosivă a tifosului exantematic, aceste locuinţe comune, fiind locuite în majoritate de deportaţi din Dorohoi, cari ajungând ultimii în localitate, n'au mai găsit loc. Alături de această problemă şi concomitent cu ea, a fost problema alimentării.

Din cauza stabilirei acestei mari masse de deportaţi, s'a ajuns la un desechilibru al preţurilor, adică o prea mare cerere faţă de oferta normală.

In acest fel, grosul populaţiei fiind pauperizat, nu-şi putea dobândi hrana minimă necesară. Astfel dela început, populaţia a fost subnutrită. Nu exista nici un mijloc de câştig, singurul mijloc de a-şi procura alimentele, fiind schimbul pe îmbrăcăminte.

In aceste condiţiuni, adică parazitarea rapidă a populaţiei, lipsă de locuinţe şi ca atare promiscuitate, subnutriţia, şocul psichic prin deportare şi mai ales factorul declanşant tifosul exantematic endemic, a început în a doua jumătate a lunii Noembrie, marea epidemie de tifos exantematic, din prima iarnă.

In acest moment nu existau mijloace de examinare serologică. Din această cauză, cât şi din motivul că primele cazuri au fost atipice, epidemia a fost diagnosticată abia pela jumătatea lunii Noembrie. In acest oraş exista un spital de boli infecţioase, cu o capacitate de 25 paturi.

In luna Noembrie 1941 cazurile de tifos exantematic fiind foarte greu de precizat, adevărata epidemie se poate considera ca începând din luna Decembrie, când se înregistrează 15 cazuri, dintre care unul mortal.

In acest fel epidemia ne-a surprins complect dezorganizaţi, fără cele mai elementare organizaţiuni de profilaxie şi lipsiţi de medicamente.

In luna Ianuarie 1942 numărul cazurilor izolate se ridică la 99 cu 13 morţi, adică un procent de 13,13 la sută.

Dar aceasta reprezintă o mică parte a marei masse de îmbolnăviţi, care din lipsă de locuri în spital, au rămas la domiciliu. In această

lună încep primele măsuri de combatere. Etuvele se repară, se pune în funcțiune baia comunală, unde se instalează o etuvă mare pentru 400 persoane zilnic. Dar față de parazitarea unei mari părți a populației, și mai ales din cauza extinderii mari a epidemiei, cazurile nepu tând fi izolate, aceste prime măsuri n'au avut aproape nici un efect.

In această lună încep primele înbolnăviri ale medicilor. In luna Februarie epidemia se răspândește explosiv, neexistând aproape nici o casă fără bolnavi. Față de numărul mare al cazurilor neizolate, se izolează numai 111 cazuri dintre cari 14 morți, adică un procent de 12 la sută.

In această lună se înbolnăvește absoluta majoritate a medicilor, adică 20 din 24, cu 12 medici morți, reprezentând un procent de 52 la sută. Medicamentele lipsesc încă.

La mijlocul lunii Februarie se înființează un al doilea spital de izolare, amenajat și întreținut de colonie, cu o capacitate de 100 paturi. Se introduce obligativitatea izolării mai ales a acelora, care se aflau în casele comune.

Populația este dusă cu forța la baia comunală, dar cu toate eforturile depuse din partea puținilor medici rămași neînbolnăviți, epidemia se menține la acelaș nivel ridicat, având tendința de a ajunge la apogeu.

In luna Martie epidemia ajunge la punctul culminant, cu 460 cazuri izolate, cu o mortalitate de 12 la sută. Dar față de capacitatea maximă a celor două spitale de izolare, au rămas totuși cazuri neizolate.

Epidemia continuă în luna Aprilie, fiind în declin, dar cu mortalitatea în punctul culminant, adică 36 la sută.

Toate cazurile se izolează. Se iau severe măsuri de combatere prin: etuvare, tundere, îmbăiere, petrolizare.

In proximele luni, epidemia descrește rapid, pentru a se închide complect în luna Iunie 1942.

In total s'au înbolnăvit în decursul acestor epidemii 2414 persoane având 1449 morți, reprezintând un procent de peste 60 la sută.

După o pauză de 3 luni cazurile de tifos exantematic reapar în luna Octombrie 1942. Dar de această dată epidemia ne găsește organizați și pregătiți.

Din luna Mai 1942, ghettoul este împărțit în sectoare, fiecare având un medic și un sanitar. Se fac razii zilnice la domiciliu. In tot timpul verii se procedează la o deparazitare radicală a populației. Fiecare caz suspect este imediat izolat la spital.

Astfel în luna Octombrie, când apar primele cazuri de tifos exantematic nu există nici un caz febril, suspect, neizolat.

Din aceste motive, epidemia se menține la nivel scăzut: Octombrie 4 cazuri cu un mort, Noembrie 9 cazuri cu 1 mort, Decembrie 7 cazuri cu 1 mort, Ianuarie 1943, 5 cazuri cu un mort și Februarie ultimul caz vindecat.

Total 25 cazuri cu 4 morți, reprezentând un procent de 16 la sută.

Cu aceasta se încheie epidemia de tifos-exantematic care a fost una din cauzele principale a mortalității în acest ghettou.

O altă epidemie, poate nu atât de gravă din punct de vedere a mortalității, dar nu mai puțin importantă din punct de vedere a problemei de rezolvat a fost epidemia de febră tifoidă și paratifos.

Precum s'a afirmat mai sus și aceste boli infecțioase erau endemice în această regiune, găsindu-și un mediu foarte prielnic în marea massă a deportaților, subnutrită și debilă după tifos-exantematic.

Prima măsură care s'a impus dela început în strictă legătură cu profilaxia acestei epidemii, a fost problema apei potabile.

In luna Aprilie 1942 reparăm fântânile orașului, curățindu-le și desinfectându-le, făcând absolut tot ce era posibil pentru a le da un aspect igienic.

Se repară și uzina electrică precum și uzina de apăduct cu mari dificultăți, prin munca și cheltuelile coloniei.

Se face o fabrică de săpun. Se amenajează, în perfectă stare de igienă, un isvor de apă. Se dau instrucțiuni populației de a nu bea decât apă fiartă sau de izvor. Se procedează la vaccinarea obligatorie a populației contra T. Ab., vaccinându-se 2207 persoane. Se amenajează o farmacie a coloniei cu medicamentele strict necesare.

Din cauza topografiei speciale a acestui orășel, amintită mai sus. a fost o imposibilitate de a obliga populația la construirea de closete particulare. Se construesc 6 closete publice în locurile virane cu 48 încăperi.

Cu toată rezistența mare întâmpinată din partea localnicilor și a neînțelegerii rostului lor, totuși ele își îndeplinesc misiunea lor până la venirea iernei, când cu încetul au fost dărâmate de către populația săracă, din cauza marei lipse de lemne. Gropile rămase au fost desinfectate și acoperite. Din acest moment se introduce un serviciu de vidajieră, care își îndeplinește foarte bine rostul său.

Toate ruinele orașului, cari deveniseră adevărate focare de infecție, au fost dărâmate și asanate. O mare sinagogă, unde a fost găzduit un mare număr de oameni săraci, fiind un permanent focar de infecție, a fost dărâmată, iar populația după deparazitare, a fost repartizată prin celelalte cartiere.

Dar cu toate aceste măsuri, epidemia de febră tifoidă apare prin lunile Iunie și Iulie cu cazuri atipice, ajungând la punctul culminant în luna August cu 37 cazuri. In proximele 3 luni epidemia descrește pentru a dispare complect în luna Noembrie 1942.

Totuși în lunile Decembrie și Ianuarie 1943 apar cazuri răzlețe de febră tifoidă. In total s'au înregistrat 92 cazuri de febră tifoidă cu 3 morți, adică 3,5% și febră paratifică cu 5 cazuri și 1 mort: 2%. In lunile de iarnă cazurile de febră tifoidă și paratifos sunt răzlețe, reprezentând un total de 12 cazuri. In primăvara anului 1943 se intensifică acțiunea de profilaxie și igienă. Se vaccinează 295 persoane T. Ab. și se revaccinează 1003 persoane.

Epidemia se stinge în luna Noembrie 1943, de când nu s'a mai declarat nici un caz de boală infecto-contagioasă.

Contrar așteptărilor dizenteria nu a atins nivelul celor două epidemii descrise mai sus. Cazuri izolate apar prin luna Iunie-Iulie 1942, cu apogeul în luna August, cu 11 cazuri.

Total se înregistrează în vara 1942: 39 cazuri cu 8 morţi, deci 20%.

Epidemia se datora lipsei de salubritate, atingând punctul culminant în timpul culesului fructelor, populaţia săracă în mare parte, nutrindu-se cu acestea.

In afară de bolile epidemice descrise mai sus, s'au înregistrat în acest ghettou alte boli cu caracter epidemic, anume: icterul cataral, gastroenteritele, febra cu durată de 5 zile recidivantă, bolile de inaniţie şi turburările menstruale.

....

Bolile de inaniţie. Din motivele arătate mai sus, populaţia, în special cea săracă, a ajuns repede la un mare grad de carenţă a vitaminelor şi inaniţie. In consecinţă apar bolile tipice acestei situaţiuni: starea de inaniţie complectă cu tabloul specific cunoscut, anume edemele extremităţilor şi generalizate, acestea reprezentând două grade:

a) reversibile, cari la o alimentaţie mai bună, reveneau aproape complect;

b) ireversibile, cu edemele generalizate cu gastro-enterite, având scaun sero-muco-puro-sanguinolent şi care duceau spre exitus.

— Din prima categorie (reversibile), au fost aproximativ 1200 cazuri, cari cu înfiinţarea spitalului evreesc, orfelinatului, bucătăriei şi cantinei populare, au dispărut în mare măsură.

Din categoria celor ireversibile, au fost aproximativ 50 cazuri, toate mortale.

Starea de subnutriţie şi împreună cu lipsa îmbrăcămintei şi a lemnelor, a dus la un număr mare de cangrene la ultimele falange. Aceste cangrene în majoritatea cazurilor s'au demascat, s'au vindecat, dar s'a ajuns la un mare grad de invaliditate. Intre bolile de carenţă au fost în special gingivitele şi stomatitele.

Turburările menstruale şi în special amenorea au apărut la un mare număr de femei (60%), chiar din primul moment al deportării, menţinându-se între 3 luni şi 2 ani.

Aceasta a fost cauza principală a natalităţii reduse din acest ghettou.

Prostituţia se practica, în acest ghettou, pe o scară foarte redusă. Puţinele cazuri existente au fost puse sub control sanitar, neprezentând nici o boală socială.

Criminalitatea, complect inexistentă.

Litigiile şi diferendele, au constat numai în mici ofense între membrii coloniei, care au fost cauzate de starea de hipernervozitate generală, uşor explicabilă şi au fost rezolvate de o instanţă de conciliere instituită de colonie.

Nu s'a întâmplat nici un caz unde colonia sau membrii ei, ar fi trebuit să recurgă la autorităţile publice sau la autorităţile represive militare.

Bolile mintale: Au fost în total 3 cazuri de psihoze periodice, din care unul decedat, iar celelalte două vindecate.

....

ORDIN DE RESTITUIREA BAGAJELOR RĂMASE LA ATACHI

Nr. 167

PREFECTURA MOGHILEV — Tiraspol 339-47-81-10/31

Potrivit ordinului Domnului Mareşal dat la 10 Dec. 1941 bagajele evreilor deportaţi în Transnistria rămase la Otaci să fie luate în primire şi predate **Comitetului evreesc Moghilev.** Veţi raporta dacă acest ordin s'a executat. Pentru guvernator: ss. **Cercavschi,** Secretar General. N-rul 004281 din 8 Ianuarie 1942.

APROBAREA AJUTORĂRII EVREILOR DIN TRANSNISTRIA

Nr. 168

România
PREŞEDINŢIA
CONSILIULUI DE MINIŞTRI
Cabinetul Civil Militar
pentru Administrarea Basarabiei
Bucovinei şi Transnistriei
Nr. 259 C, B. B. T.

Bucureşti, 10 Decembrie 1941

Confidenţial

Centrala Evreilor din România
Inreg. sub No. 55-21 Dec. 1941

către

FEDERAŢIA UNIUNILOR DE COMUNITĂŢI EVREEŞTI DIN ROMÂNIA

Avem onoare a vă aduce la cunoştinţă că Domnul Mareşal Antonescu a aprobat, ca Federaţia Uniunilor de Comunităţi să poată trimite oficial ajutoare în bani şi medicamente evreilor deportaţi în Transnistria.

Secretar General
(ss) **OVIDIU VLĂDESCU**
(l. s.)

Şeful Secţiei Militare
Maior (ss) **STELIAN IAMANDI**

TIFOSUL EXANTEMATIC LA MOGHILEV

Nr. 169

COMITETUL EVREESC
Serviciul Sanitar

RAPORT

despre epidemia de tifos exantematic din oraşul Moghilev din iarna 1941/1942

1. ISTORICUL, CAUZELE ŞI ORIGINA EPIDEMIEI

Prin evacuarea evreilor din Basarabia, Bucovina şi Jud. Dorohoi, un număr de aproximativ 65.000 evrei au ajuns în lunile Octombrie

şi Noembrie 1941, în oraşul Moghilev. Cea mai mare parte dintre ei au trecut numai prin oraş, fiind trimişi în satele şi târguşoarele judeţului, iar un număr de cca. 15.000 au rămas în oraş. In urma bombardamentelor din vara 1941 şi mai ales a inundaţiilor catastrofale din August 1941, oraşul Moghilău prezenta pe atunci un aspect jalnic, cu cele mai multe case dărâmate sau pe cale de a se dărâma, cu locuinţe părăsite, fără uşi şi ferestre, cu străzi şi uliţe pline de noroiu şi de nămolul lăsat de inundaţia Nistrului. Intr'un anotimp friguros şi ploios, evreii rămaşi în Moghilev au căutat să se încartirueze în acele case părăsite. Marele număr al celor evacuaţi nu le-a îngăduit însă să-şi găsească locuinţe îndestulătoare în raport cu numărul şi cu cerinţele de igienă. Câte 5—19 familii se îngrămădesc în odăi unde, în mod normal, locuia o singură familie. In cel mai scurt timp a dispărut orice urmă de igienă. Cu toţii dormeau pe duşumele, îmbrăcaţi şi acoperiţi cu hainele pe cari le purtau în timpul zilei; oamenii nu se spălau săptămâni întregi şi nu-şi schimbau deloc rufăria. Murdăria creştea văzând cu ochii, iar lipsa closetelor şi a unei canalizaţii, precum şi absenţa totală a unui serviciu de ridicat gunoaiele, nu puteau decât să contribuie la crearea condiţiunilor prielnice marilor epidemii.

Deşi populaţia evreească venea din regiuni pe atunci absolut libere de orice tifos exantematic, lipsa totală a oricărei igiene corporale şi a locuinţelor, precum şi faptul că atât în oraşul Moghilău, cât şi mai ales în satele din împrejurimi, tifosul exantematic, deşi într'o măsură mică, era epidemic, lăsa să se întrevadă că în curând va izbucni o mare epidemie de tifos exantematic, între evreii evacuaţi. Frigul din lunile Noembrie şi Decembrie, lipsa mare de combustibil, de băi accesibile celor evacuaţi, lipsa totală de săpun şi petrol, condiţiunile neigienice de traiu şi altele, au făcut ca o mare parte din ei să devină purtători de păduchi şi încă de mulţi păduchi. Cu toate acestea până la sfârşitul lunei Decembrie 1941, n'a apărut nici un caz de tifos exantematic, pentrucă, cu toate condiţiunile prielnice pentru izbucnirea epidemiei, lipsea încă esenţialul, adică virusul tifosului exantematic. Şi iată că pe la sfârşitul sau pe la mijlocul lunei Decembrie acesta a fost adus de afară, pe mai multe căi şi anume:

a) Prizonieri eliberaţi şi veniţi acasă la Moghilev, din regiunile Briansk, Cernigov şi Berjiansk, se îmbolnăvesc imediat după întoarcerea lor, zac un timp acasă — casa aceasta fiind locuită şi de evrei — şi crează astfel primele focare ale epidemiei.

b) Un evreu cu numele de Gottlieb, căutându-şi familia, vine la Moghilev din regiunea Bugului unde tifosul exantematic este epidemic şi 2—3 zile după sosirea sa, se îmbolnăveşte de tifos exantematic. Asemenea cazuri s'au ivit în acel timp într'un număr destul de însemnat şi deaceea la mijlocul lunei Ianuarie au esit la iveală mai multe focare de tifos axantematic.

c) In satele din împrejurimile apropiate ale Moghilăului, unde tifosul exantematic era notoriu epidemic, şi în care în fiecare an izbucneau epidemii mai mici sau mai mari, evreii evacuaţi s'au îmbolnăvit cam pe la începutul lunei Decembrie. Astfel de cazuri se semnalează din satele Tropova, Ozarinţa, Sadova, Lucineţ.

d) Un oarecare număr de evrei evacuați din satele dimprejur, precum și toți cei lipsiți de orice mijloace de trai, neavând unde se adăposti, au găsit un adăpost în acea clădire vestită, o fostă cazarmă, denumită apoi „lagăr", refugiul săracilor, cerșetorilor și a celor oropsiți. Aci se ivește și primul caz precis de tifos exantematic, printre evreii evacuați. Acesta a transmis boala celorlalți locatari ai lagărului și au creat astfel deodată un focar masiv al exantematicului. Aici s'au infectat unul dela altul toți trei medici evrei, cari au îngrijit pe bolnavi, din care unul a murit, prima și din nefericire nu ultima victimă a datoriei.

Acest caz a fost semnalat imediat comitetului evreesc, care la rândul său l-a comunicat în scris autorităților competinte, rugând a se lua măsuri și a se da ajutor pentru combaterea flagelului. Cu regret trebue să constatăm că **autoritățile de atunci și în special serviciul sanitar județean, n'au dat nici un fel de concurs.**

2. PRIMELE MĂSURI DE COMBATERE A EPIDEMIEI

In ședința din 11 Ianuarie 1942, medicii și comitetul evreesc, constatând că suntem în plină epidemie de tifos exantematic și având în vedere condițiunile de trai mizerabile ale populației evreești, care lasă să se întrevadă că epidemia va lua o întindere înspăimântătoare, iau primele măsuri de izolare și combatere, fără a avea vreun sprijin.

a) Izolarea bolnavilor în spitalul de boli contagioase

In lunile Noembrie și Decembrie 1941, bântuia în oraș o epidemie de febră tifoidă de proporție mijlocie. Epidemia fusese în oraș înaintea venirii evreilor evacuați și a mai crescut după aducerea în acest oraș, în tranzit, a evreilor din fostul lagăr din Edineți. Pentru izolarea bolnavilor de febră tifoidă, Comitetul evreesc amenajează în mijlocul lunei Decembrie 1941, cu greutăți aproape de neînvins — lipsesc toate materialele și în special geamuri — și fără a primi cel mai mic sprijin dela autoritatea comunală, din ruinele fostului spital județean, un pavilion de 30 paturi. La începutul lunei Ianuarie 1942, febra tifoidă începe să dispară, așa că acest pavilion se pune la dispoziție, pentru bolnavii de tifos exantematic. Se decide amenajarea unui al doilea pavilion în acelaș spital, tot pentru exantematici. Intr'adevăr lucrările pentru reorganizarea primului pavilion și pentru amenajarea celui de al doilea, încep imediat, dar de îndată se constată că o parte dintre bolnavii trimiși la spital ca suspecți de febră tifoidă, se dovedesc a fi cazuri autentice de tifos exantematic.

De acum începe nenorocirea și dezastrul, cărora cad victime mii de oameni. Inainte de a se aplica măsuri eficace pentru combaterea epidemiei, singurul pavilion existent pentru izolarea bolnavilor, se arată infectat. In spital nu există etuvă de deparazitare, personalul sanitar se îmbolnăveș.te unul după altul, se îmbolnăvește primul medic al spitalului, se îmbolnăvește și cel de al doilea, personalul medical și sanitar nou angajat se îmbolnăvește repede și el, un al treilea medic se îmbolnăvește înainte de a intra în serviciu; frigul se intensifică pe zi ce trece, sobele nu funcționează, se instalează sobe mici de fier,

aşa numite maşini de gătit; lipseşte însă combustibil şi toate cererile adresate autorităţilor în drept pentru procurarea, chiar contra cost, a combustibilului necesar rămân aproape fără nici un rezultat; din toate părţile se trimit bolnavi noi; spitalul n'are aşternut, n'are nimica şi în special lipsesc medicamentele complect; totul trebue procurat de unde nu este; se aduc bolnavi pe jumătate îngheţaţi din sate şi se lasă prin coridoare fără a se mai cere aprobarea internării; nu se poate face nici un fel de deparazitare, decât una sumară; bolnavilor le îngheaţă picioarele în paturi; dezastrul din spitale creşte din ce în ce; singurul medic rămas încă sănătos se roagă plângând să nu i se mai trimită bolnavi destinaţi unei morţi sigure. Medicul şef abia reuşeşte a pune în funcţiune etuva de deparazitare şi să amenajeze pavilionul al doilea şi se îmbolnăveşte şi dânsul de tifos exantematic. In asemenea condiţiuni de „izolare", nu este de mirare că epidemia ia proporţii din ce în ce mai mari în lunile Ianuarie şi Februarie. Sute şi sute de noi bolnavi se ivesc prin oraş.

Cu toate sforţările depuse de comitet pentru întreţinerea celor 2 pavilioane şi pentru amenajarea unui al treilea pavilion, izolarea în spital a tuturor bolnavilor sau măcar a celor greu de izolat acasă, este imposibilă, pentrucă toate alimentele trebuesc cumpărate pe piaţa liberă, neprimindu-se alimentele dela aprovizionările oficiale. In cele din urmă, nu numai ca o încoronare a dezastrului, se îmbolnăvesc în luna Februarie simultan 20—25 medici, cari, scoşi din luptă pentru câteva săptămâni, lipsesc depe frontul de combatere a epidemiei şi deabia după însănătoşirea lor şi a personalului căzut bolnav, se formează sâmburele unei organizaţii capabile să combată eficace epidemia.

b) Deparazitarea focarelor epidemice

Pentru coordonarea tuturor chestiunilor privitoare la combaterea epidemiei, Comitetul evreesc înfiinţează un serviciu sanitar, format din medici şi agenţi sanitari evrei, în cea mai mare parte imuni (au avut tifos exantematic). Serviciul sanitar împarte oraşul în sectoare şi dirijează în fiecare sector câte o echipă de medici şi agenţi sanitari. Echipele, cu ajutorul etuvelor de deparazitare puse la dispoziţie de către echipa volantă Nr. 47 pentru boli contagioase şi cu concursul efectiv al D-nei Dr. Osinkovska, inspector medical al acestui oraş — singura dintre autorităţile cari dela început a înţeles, îndrumat şi a ajutat în opera grea de combaterea epidemiei — se străduesc să facă deparazitarea focarelor descoperite, însă greutăţile sunt enorme şi devin cu timpul insurmontabile. Lemne pentru etuve nu se pot obţine decât cu cele mai mari greutăţi, pentrucă trebuesc procurate din comerţ liber cu preţ de speculă; petrol nu se găseşte; în locuinţele îndesate cu oameni, îngheţate şi aproape neîncălzite, nu există măcar un lighean, nici vorbă de o cadă pentru baie. Pe zi ce trece, se îmbolnăvesc tot mai mulţi medici şi agenţi sanitari, medicii rămaşi încă sănătoşi, având de servit câte 2—3 sectoare, cu tot atât de multe focare epidemice. La un moment dat, cam pe la începutul lunei Martie, deparazitările executate, sunt într'o proporţie discrepantă cu numărul mare al focarelor de tifos exantematic.

c) Deparazitarea şi îmbăerea populaţiei evreeşti

Tot Serviciul sanitar şi-a luat însărcinarea de a executa deparazitarea tuturor locuinţelor din casele mai rău infectate. Echipe speciale au fost dirijate către aceste case. Numărul infim de etuve, cu totul disproporţionat cu marele număr al caselor contaminate, au avut ca urmare ca numărul deparazitărilor făcute în casele contaminate, să fie cu mult prea mic pentru a-şi ajunge scopul.

Serviciul sanitar a obţinut dela Primăria oraşului învoirea ca populaţia evreească să fie îmbăiată în baia comunală, singura baie de altfel în oraş. O echipă volantă specială, cu un medic în frunte, supraveghea îmbăierea, făcea petrolizarea şi tundea pe toţi cari treceau prin baie. Intre timp, efectele lor se treceau printr'o etuvă. Baia însă nu funcţiona în toate zilele, iar **autoritatea comunală de atunci a înţeles aşa de bine menirea de a ajuta la combaterea epidemiei, încât a refuzat a pune la dispoziţie baia, numai contra cheltuelilor efective, ci a pretins, pentru câteva zile, suma de lei 12.000,** care a fost dealtfel achitată de comitet, cu toată lipsa de fonduri. Nu este deci de mirare că în astfel de condiţiuni şi această măsură de deparazitare a eşuat.

In rezumat, trebue să mărturisim că măsurile luate de serviciul sanitar al comitetului evreesc, deşi în principiu potrivite cu situaţia reală, n'au putut să stăvilească epidemia, pe de o parte fiindcă spitalul de izolare existent nu era în stare să primească decât o mică parte din cei îmbolnăviţi de tifos exantematic, pe de altă parte fiindcă condiţiunile tragice de traiu ale populaţiei evreeşti, au continuat să se înrăutăţească pe măsură ce frigul se intensifica şi fiindcă în realitate lipseau mijloacele potrivite pentru combaterea unei asemenea epidemii.

3. EVOLUŢIA EPIDEMIEI

Nu este deci de mirare că în luna Martie epidemia a ajuns la maximum de intensitate, numărul bolnavilor crescând la cifre fantastice. Aproape că nu mai există casă în oraş, în care să nu zacă câţiva bolnavi. Cele 2 pavilioane ale spitalului de izolare şi un al treilea pavilion înfiinţat între timp, erau ticsite de bolnavi şi n'au ajuns nici pe departe ca să adăpostească numărul total al bolnavilor din oraş. La un moment dat epidemia era lăsată în voia ei şi aceasta se poate spune mai ales pentru luna Martie, în care numărul bolnavilor a fost enorm şi în care mai bine de jumătate din medicii evrei au fost scoşi din luptă prin îmbolnăvirea lor. In timpul acela toată lumea era convinsă că epidemia nu va mai putea fi stinsă şi nici măcar stăvilită, decât după ce întreaga populaţie evreească va fi trecută prin focul ei.

Din nefercire nu posedăm decât puţine cifre exacte despre întinderea numerică a epidemiei. Recensământul efectuat de echipele serviciului sanitar, a reperat până la 25 Aprilie a. c. un număr de 3777 cazuri de tifos exantematic, cu o mortalitate de 1133. Acest recensământ, efectuat ulterior, are numai valoarea de probabilitate. Dela 25 Aprilie a. c. — cifrele fiind riguros exacte — numărul a crescut la 4491 cu o mortalitate de 1254 cazuri. Mortalitatea ar fi de 28%. Noi credem însă că cifra îmbolnăvirilor trebue să fie mai mare, luându-se ca bază coefi

cientul mortalității. Dacă luăm în considerare că procentul mortalității dela spital a fost de 17,5% și dacă admitem că cazurile din oraș au dat o mortaditate mai mare decât în spital, însă nu mai mare de 20—21%, atunci trebue să presupunem că în realitate au fost aproape 7000 cazuri de tifos exantematic în oraș.

4. STĂVILIREA EPIDEMIEI IN URMA NOUILOR MĂSURI DE COMBATERE

In ședința din 3 Aprilie 1942 Dl. Maior Romeo C. Orășanu, noul Comandant al Legiunii de Jandarmi, secondat fiind de Dl. Cp. Dr. Stuparu, recent venit în acest oraș ca Medic-Primar și șef al echipei volante 47, cere serviciului sanitar de pe lângă Comitetul evreesc, în mod hotărît și energic, ca împreună cu Comitetul și toți medicii, să depună o sforțare supremă pentru a pune capăt acestei epidemii grozave care, după cum am expus, a luat proporții înspăimântătoare, promițând totodată concursul D-sale nelimitat, precum și ajutorul din partea D-lui Prefect Colonel. Acum venise într'adevăr momentul prielnic pentru o acțiune eficace. Un mare lot de medici și agenți sanitari deveniseră între timp imuni prin contractarea bolii și nu mai puteau fi scoși din luptă a doua oară. Primăvara mult dorită cu binefacerile ei sosise la timp; problema cea mai gravă, a combustibilului și a încălzitului sălilor din spital, se putea rezolva mai ușor.

Schimbarea radicală și decisivă a intervenit la 17 Aprilie a. c., când Dl. Medic Maior C. Chirilă a fost numit șeful echipei volante 47 și Medic Șef al acestui județ. Din prima zi de preluare a serviciului, Dl. Medic Maior s'a pus complect în serviciul cauzei, ordonând, supraveghiând și controlând toate măsurile ordonate pentru înăbușirea completă a epidemiei. Din ordinul D-sale și cu concursul D-sale real, a fost amenajat în cel mai scurt timp, cel mai mare pavilion dela spitalul de izolare cu cca. 100 paturi, așa că capacitatea totală a spitalului a crescut în mai puțin de 10 zile dela venirea sa ca șef al serviciului județean cu cca. 100 de paturi, dela 65 la 164. Deaceea putea să fie îndeplinită, în acest scurt timp, cerința hotărîtoare a D-lui Medic Maior de a se izola în spital absolut toți bolnavii noi și chiar cei suspecți de tifos exantematic.

Concomitent cu izolarea tuturor bolvavilor în spital, tot din ordinul și cu concursul real al D-lui Medic Maior Dr. Chirilă, secondat fiind de Dl. Cpt. Medic Dr. Stuparu, s'a întreprins o acțiune vastă și intensă pentru deparazitarea locuințelor. De data aceasta etuvele au primit combustibil și au lucrat în permanență. Numai dela 25 Aprilie până azi s'au efectuat în 528 case contaminate:

8.973 deparazitări prin etuve; 3.693 deparazitări prin fierberea rufelor și efectelor; 4.258 deparazitări prin petrolizare; 1.868 oameni au fost tunși.

Numărul contacților deparazitați este de 2.453 în acest interval de activitate prodigioasă în combaterea epidemiei.

Serviciii din cele mai importante ne-a adus etuva fixă de deparazitare dela spitalul de contagioși. Fiecare bolnav, precum și toate efectele sale, au fost supuse unei deparazitări riguroase atât la intrarea cât

și la eșirea din spital. Deparazitările s'au efectuat la spital în ultimele 3 luni cu o rigurozitate extrem de severă, așa că spitalul este realmente liber de păduchi. Trebue menționat că, afară de un singur medic, întreg personalul medical și sanitar au trecut prin tifos. Suferințele lor personale au făcut posibilă o îngrijire mai bună a bolnavilor din spital și au adus o contribuție importantă la combaterea eficace a epidemiei.

5. CURAȚIREA CASELOR ȘI STRAZILOR

Odată cu măsurile luate de mai sus, tot din îndemnul D-lor șefi de autorități și cu concursul special al noului Primar al acestui oraș, serviciul sanitar, complectat cu 100 agenți imuni — în cea mai mare parte intelectuali — având la dispoziție un număr până la 300 muncitori evrei, cu uneltele fabricate la Turnătorie, au procedat la o curățire radicală a tuturor caselor, în special a focarelor contaminate și a străzilor și la ridicarea tuturor fecalelor și a gunoaielor. Orașul a fost împărțit în 12 sectoare, toate casele, împrejurimile și locurile virane au fost complect curățite. Această campanie este încă în curs de executare. Prin această măsură și prin alte măsuri de igienă a orașului, facerea closetelor, acoperirea și desinfectarea fântânelor se vor preveni epidemiile noui, endemice în acest oraș, ca febra tifoidă, desinteria, etc.

In cele ce am arătat mai sus se oglindește viața sanitară a acestui oraș în timpul celor 7 luni dela evacuare.

Depunând acest raport ținem să precizăm că serviciul sanitar și Comitetul și-au făcut pe deplin datoria și dacă epidemia a luat astfel de proporții, aceasta se datorează motivelor independente și **în special lipsei de concurs din partea autorităților competente,** în primele luni dela izbucnirea epidemiei.

Moghilău, 10 Iunie 1942.

Medic șef al spitalului de contagioși (ss) **Dr. N. FINKLER**	**Medic șef coordonator** (ss) **Dr. M. WOLF**
Președinte (ss) **Ing. S. JAEGENDORF**	**Secretar** (ss) **Dr. J. KESSLER**

IMPIEDICAREA AJUTORĂRII EVREILOR DIN TRANSNISTRIA

Nr. 170

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA	LEGIUNEA JANDARMI MOGHILAU

DARE DE SEAMA
pe luna Decembrie 1941

....

1. ORGANIZAREA SERVICIULUI

In orașul Moghilău, Legiunea a recrutat agenți informatori rezidenți din mijlocul populației evreești, evacuată din Bucovina și Mol-

dova de Nord, reuşind a culege informaţiuni asupra traficului de transport clandestin a evreilor din Transnistria în ţară.

....

D. PROBLEMA EVREEASCA

Evreii locali din oraşul Moghilev ,sunt în număr de 3733.

Primăria a inventariat casele şi mobilele în vederea evacuărei lor în interiorul judeţului, care încă nu a avut loc, deoarece nu s'a fixat încă de Inspectorat regiunea de evacuare.

Evreii evacuaţi din Bucovina şi Moldova de Nord, se află plasaţi în majoritatea comunelor din Judeţul Moghilev.

In oraşul Moghilev au fost opriţi un număr de evrei specialişti care lucrează la reconstruirea oraşului, curăţirea dărâmăturilor cum şi la repunerea în funcţiune a fabricelor şi industriilor distruse de războiu şi inundaţie.

In general se constată că populaţia evreească evacuată suferă din cauza imposibilităţilor de a se aproviziona cu cele necesare alimentaţiei, cât şi din cauza lipsei de lemne.

Mortalitatea în rândurile evreilor evacuaţi este în creştere pe zi ce trece din cauza foamei şi frigului.

Mijloace materiale sunt în descreştere şi **vând tot ce mai au încă de vândut,** nerămânând decât cu hainele de pe ei.

Posibilitatea de alimentare din ţară. prin bani şi alimente au descrescut în mod vădit în urma măsurilor luate la punctele de trecere, prinzându-se mereu pe cei ce se ocupau cu asemenea trafic.

....

INFORMAŢIUNI RAPORTATE

Cu Nota Informativă No. 47 din 10 Decembrie 1941 s'a raportat că un grup de militari germani se ocupă cu transportarea în mod clandestin a evreilor din Transnistria în România.

Cu Nota Informativă No. 49 din 11 Decembrie 1941 s'a raportat că evreul Margulis, în legătură cu unii soldaţi germani înşeală pe diferiţi evrei dela care încasa sume mari de bani, promiţându-le că-i transportă în România.

Cu Nota Informativă No. 51 din 12 Decembrie 1941 s'a raportat că unii evrei plecaţi clandestin în România, au expediat o telegramă unor evrei de aici, prin care îi anunţă că au ajuns la Bucureşti.

Cu Nota Informativă No. 61 s'a raportat că evreul Haim Kraft a depus o reclamaţie contra evreului Margulis Jak, care l-a escrocat cu suma de 100.000 lei, promiţându-i că îl va duce în România cu autorizaţia pe care o va procura el, prin intermediul Prefectului.

Suntem informaţi că evreii din Moghilev răspândesc diferite svonuri asupra mersului războiului — au spus că Englezii au bombardat Bucureştii şi zona petroliferă şi că în curând datorită acestora şi soarta lor se va îmbunătăţi.

Suntem informaţi că mai mulţi evrei evacuaţi în oraşul Moghilev spun că fac parte din poliţia secretă şi că sunt agenţi informatori ai autorităţilor române, inducând în eroare pe ucraineni şi cerându-le diferite alimente.

Am dat ordin Plotoanelor pentru identificarea acestora şi dresarea de acte.

Pentru evreul Margulis, dovedit că întrebuința acest sistem, s'au dresat acte, înaintându-le Curţii Marţiale, iar evreul a fost plasat provizoriu în raionul Crasnoe, din nordul Judeţului.

Suntem informaţi că evreii evacuaţi în Lucineţ au răspândit svonul că populaţia Ucraineană va avea aceeaşi soartă ca şi evreii, adică va fi trimisă peste Bug, iar Transnistria va fi colonizată cu Români. Am luat măsuri de verificare pentru a stabili precis dacă asemenea svonuri au fost lansate.

....

Comand. Leg. de Jand Moghilău
Maior (ss) INDESCIFRABIL

Şeful Bir. Siguranţă
Locot. (ss) MARIN C. CHRISTACHE

AGENŢI EVREI STRECURAŢI DE POLIŢIE INTRE EVREII DEPORTAŢI

Nr. 171

INSPEC. G-RAL AL JAND. TRANSNISTRIA
SERVICIUL JANDARMERIEI

Biroul Special

REFERAT
din 8 Ianuarie 1942

....

Informaţiunile ce deţine acest birou în legătură cu evacuarea evreilor în regiunea Moghilev duc la concluzia că în legătură cu acestea s'au produs şi continuă să se producă nu numai abuzuri din partea autorităţilor locale, dar şi intervenţia multor persoane particulare, care abuzând de situaţia în care se găsesc evreii din Moghilev, îi înşeală cu mari sume de bani, promiţându-le fie scoaterea din acea regiune, fie aducerea de alimente, scrisori, etc.

Pentru identificarea acestor abuzuri şi mai ales a acelor care le practică, este absolută nevoie să se plaseze în acea regiune un agent care să ne ţină la curent cu tot ce se petrece în acea regiune.

Ţinând seama însă că evreii chiar când sunt înşelaţi, nu reclamă şi nu denunţă autorităţilor pe cei ce-i înşeală, propun ca agentul ce va fi trimis la Moghilev să fie de origină evreu, fiindcă numai aşa s'ar

putea introduce în masa evreiască și numai așa aceștia vor avea încredere în el.

Biuroul special a recrutat pe evreul Lazăr Menahim, originar din București și bine cunoscut de mulți evrei din Cernăuți și Bucovina.

Propun ca acest evreu să fie plasat în Moghilev cu misiunea de a ne informa de toate abuzurile ce se săvârșesc în acea regiune, în legătură cu evreii evacuați, numitul urmând să primească o diurnă pe care o veți fixa Dvs.

Șeful Biuroului Special
(ss) **MAIOR TEODORESCU**

PRIGOANA IN JUD. GIUGASTRU

Nr. 172

LEGIUNEA JAND. IAMPOL

Insp. G-ral al Jandarmeriei
Insp. Jand. Transnistria
Prefectura Jud. Giugastru

NOTA INFORMATIVA
din 25 Ianuarie 1942

In județul Giugastru, în afară de jidanii localnici, s'au primit ca deportați convoae de jidani din Basarabia și regiunea Cernăuți.

Este o stare periculoasă siguranței de stat că în afară de lagărele oficiale avem câte un număr care variază dela 3 la 27 jidani, găsiți cu ocazia inspecțiilor prin diferite comune.

Aceștia sunt și ei deportați din Bucovina și nu-i înglobăm în populația băștinașă jidănească din acest județ.

Deoarece efectivele acestei legiuni sunt insuficiente de a avea peste tot posturi comunale, această răspândire a populației evreești îngreunează serviciul nostru de informațiuni și periclitează Siguranța Statului, jidanii având toată libertatea să forfotească prn comune, fără control, fiind știut după date pozitive că toți acești indivizi sunt comuniști.

Propun ca jidanii evacuați din Bucovina și rămași prin comune să fie internați în lagărele oficiale.

Mai semnalăm că acest element de corupere care întotdeauna este bine informat, aflând de măsura subsemnatului a promis Serg. Maj. Grigore Pavel un ceas Omega, un guler și un palton, dacă jidanii nu vor fi internați în lagăre așa după cum se arată.

Comand. Leg. Jand. Iampol și Pretor Militar
Maior INDESCIFRABIL

Șeful Bir. de Sig. și Inf.
INDESCIFRABIL

CONDIŢIUNILE DE TRIMITERE A AJUTOARELOR
Nr. 173

Comandamentul de Căpetenie al Armatei

DEPARTAMENTUL GUVERNATORULUI CIVIL
AL TRANSNISTRIEI
DIRECŢIUNEA ADMINISTRAŢIEI

04687 — 5 Februarie 1942

Centrala Evreilor
din România
Inreg. sub Nr. 1339
10.II.1942

CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA
Bucureşti — Str. Dr. Burghelea Nr. 3

La adresa Dvs. Nr. 387 din 20 Ianuarie 1942, vă facem cunoscut că toate sumele de bani ce urmează a se trimite evreilor deportaţi în Transnistria, se vor depune la contul Guvernământului, la Banca Naţională Bucureşti, cont 1930 şi veţi înainta recipisa la acest Guvernământ, urmând a face plata după indicaţiile date de Centrala Dvs. prin Comitetele locale evreeşti, cursul de schimb fiind 1 R.K.K.S., 60 lei.

Medicamentele se vor trimite la Prefectura Jud. Moghilev şi se vor împărţi după dispoziţiile ce se vor lua de Direcţiunea Farmaciilor din Transnistria, tot prin Comitetele de evrei.

Uneltele vor fi trimise la acest Guvernământ, care le va repartiza tot prin Comitete. Geamurile vor fi trimise la Moghilev.

Pentru trimiterea îmbrăcămintei şi a articolelor de menaj, este nevoie de autorizarea Guvernului, pentru export.

Guvernator
(ss) INDESCIFRABIL

Director
(ss) INDESCIFRABIL

PROPUNERI PENTRU EVACUAREA MAI DEPARTE A EVREILOR DIN JUD. MOGHILEV
Nr. 174

INSPECT. GENERAL AL JANDARMERIEI — 11.II.1942
Serviciul Jandarmeriei
către
GUVERNĂMÂNTUL TRANSNISTRIEI

Urmare la adresa noastră No. 48.922/941, referitor la evacuarea evreilor din judeţul Moghilev la Est de linia ferată Smerinka-Odessa în judeţul Balta:

Am onoare a vă ruga să binevoiţi a aprecia asupra necesităţii aplicării cât mai urgente a acestei măsuri, care pe de o parte va rezolva problema evreească din această regiune, iar pe de altă parte va înfăţişa în mod cert popuaţiei locale promptitudinea măsurilor luate de autorităţile române.

In afară de cele de mai sus, măsura va avea ca efect și întreruperea contactului care s'a stabilit între evreii din Moghilev și cei rămași în teritoriul Româneì, contact care uneori a fost facilitat de unele organe locale pretabile la acte compromițătoare (Cazul Lt. Colonel Coliban).

Față de cele de mai sus și având în vedere și eventualele evenimente militare, care în primăvară se vor succede în această regiune, cu onoare vă rugăm să binevoiți a aviza asupra propunerii de față și a dispune evacuarea acestor evrei într'o regiune la Est de C. F. Smerinka-Odessa, pe teritoriul județului Balta.

Măsurile pe care veți binevoi a le lua în această direcțiune rugăm a fi comunicate și acestui Inspectorat General.

Inspector General al Jandarmeriei	Șeful Serviciului Jandarmeriei
General (ss) **INDESCIFRABIL**	Colonel (ss) **C. TOBESCU**

CONDIȚII PENTRU TRIMITEREA MEDICAMENTELOR

Nr. 175

România
MINISTERUL ECONOMIEI NAȚIONALE
DIRECȚIUNEA REGLEMENTĂRII EXPORT

Nr. 47231 — 7 Martie 1942

Centrala Evreilor
din România
Inreg. sub Nr. 2959
9.III.1942
Rezolv. sub Nr. 1262

către
CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA

Avem onoare a vă face cunoscut că s'a aprobat cererea Dv. înreg. la Nr. 1489/942 și am dat dispozițiuni oficiului vamal Buc. Obor să lase liber la export în Transnistria cantitatea de.... conținând medicamente conform tabloului alăturat vizat de noi (adresate Guvernământului civil din Transnistria).

Această aprobare s'a dat fără cedare de devize și cu plata taxelor vamale.

Director	Șeful Serviciului
(ss) **INDESCIFRABIL**	(ss) **INDESCIFRABIL**
(l. s.)	

MASACRU LA ȘARGOROD

Nr. 177

Extras dintr'un memoriu al Conducătorului ghettoului Șargorod Dr. M. Teich

....

DINDELEGAN, pretor la Șargorod, a avut un fel de schizofrenie. A avut zile, în care a arătat milă și a căutat chiar să fie drept și să ne

dea ajutor. In alte zile, însă, a fost de o brutalitate şi ferocitate nemai întâlnită.

In ziua de 20 Martie, lt. de jandarmi ILIUŢA, găseşte pe drumul între Şargorod şi Djurin, 6 evrei şi anume: **Ceauş Strul** şi **Ceauş Smil**, din Dorohoi, şi **Rauchman Marcus, Goldenberg Simon, Goldenberg Roza** şi **Wainiş Mina**, din Rădăuţi. A voit să-i împuşte imediat. Dar tocmai atunci a văzut venind un camion din Moghilev, pe care se afla Pretorul Dindelganu, cu mai multe persoane. A cerut pretorului să-i ia pe maşină pe aceşti 6 evrei şi să-i predeie şefului de post din Şargorod, ca să-i împuşte, conform ordonanţei 23. Pretorul îndeplineşte întocmai dorinţa lui Iliuţă, ia pe cei 6 pe maşină, îi aduce la Şargorod şi-i predă şefului de post ILIE CIORTUZ, cu ordinul de împuşcare. Acesta trimite imediat pe serg. major FLORIAN cu o patrulă, cu cei 6 evrei în cimitir, ca să-i împuşte. D-na ing. Toni Schleier, care a fost şi ea pe această maşină şi a auzit ce s'a vorbit, a trimis după mine, ca să pot interveni. Am alergat imediat la Pretură, unde au fost birourile atât ale pretorului cât şi ale şefului de post. Intrând imediat în biroul pretorului (deşi intrarea fără anunţare era interzisă) l-am rugat plângând să nu-şi încarce conştiinţa de om tânăr, cu moartea a 6 oameni nevinovaţi, explicându-i dealtfel că nimeni nu poate fi omorît fără judecată, chiar conform dispoziţiunii de cauciuc a ordonanţei 23 şi dacă crede că aceşti evrei au comis un delict n'ar putea decât să-i trimită în judecată. Pretorul îmi răspunde că el interpretează altfel ordonanţa 23 şi că dealtfel este prea târziu, fiindcă cei 6 au fost predaţi deja lui Ciortuz. Mergând imediat în biroul lui Ciortuz şi punându-i în vedere că un asemenea ordin nu poate fi executat şi va răspunde şi el pentru omor, Ciortuz îmi răspunde că a trimis deja pe Florian şi nu mai poate face nimic. Am alergat imediat, împreună cu medicul Dr. Goldschläger, la cimitirul evreesc, unde după spusele lui Ciortuz urma să se facă împuşcarea. Deja pe drum, în apropierea oraşului, am auzit împuşcături, venind, nu dela cimitirul evreesc, care era încă departe, ci dela cimitirul — aşa zis — polonez, care era foarte aproape. Se vede că Florian nu a voit să facă un drum mai lung, fiind nerăbdător să facă imediat executarea. La cimitirul polonez, am găsit pe cei 6 împuşcaţi, la unul împuşcaţi ambii ochi, ceilalţi, împuşcaţi unde s'a nimerit. S'au adunat mulţi ucraineni din apropiere, cari au plâns cu noi. M'am dus înapoi la jandarmerie, întrebând dacă s'au făcut acte şi ce să fac cu cadavrele. Ciortuz mi-a răspuns că nu era nevoie să facă formalităţi şi că ne ordonă să-i înhumăm imediat. Am declarat că trebue să-mi dea un act justificativ pentru starea civilă şi că altfel nu voiu dispune înhumarea lor. Am aflat că Pretorul Dindelganu, a mers întretimp la cimitir ca să se convingă dacă au fost împuşcaţi şi dacă n'am obţinut cumva cu bani, dela jandarmi, să nu execute ordinul. Am primit ordinul expres să se facă imediat înhumarea cadavrelor. Am spus atunci lui Ciortuz, că cu câteva zile înainte am văzut în biroul jandarmeriei mai multe acte şi procese verbale, când era nevoe să se îngroape un cal, iar acum când este vorba de 6 oameni, pe lângă că au fost omorâţi fără nici o cercetare şi fără nici o judecată, nu s'a făcut nici măcar un proces-verbal, nu există nici măcar o listă cu numele acestor asasinaţi

și s'a procedat cu o grabă nemai auzită, probabil ca să nu se poată face măcar vreo intervenție, ca să nu se comită crima. De fapt, nu s'a făcut nici cel mai simplu act, asupra împușcării a 6 oameni complect nevinovați.

In ziua de 2 Aprilie, a fost găsit de un jandarm (nu cunosc numele lui, dar știu că a fost poreclit Țiganul), un evreu cu numele **Allerhand**, în apropiere de Șargorod și împușcat pe loc. Interpretarea ordonanței 23 făcută de Iliuță, Dindelganu, Ciortuz și Florian, în ziua de 20 Martie, a făcut școală și la ceilalți jandarmi.

....

ORGANIZAREA ADMINISTRATIVĂ ȘI A ASISTENȚEI SOCIALE LA MOGHILEV

Nr. 176

Memoriu al președintelui Comitetului Evreesc către președintele Centralei Evreilor din România

Ing. S. JAEGENDORF

DOMNULE PREȘEDINTE,

Pentru a vă putea da o imagine clară asupra tuturor realizărilor organizatorice, sociale și caritative, efectuate pentru massele evreești evacuate, îmi permit a vă supune prin aceasta un memoriu, cuprinzând toate întâmplările și datele technico-statistice, începând din momentul sosirii primelor convoaie în localitate, până în ziua de azi.

Pentru o mai bună înțelegere a întregului complex de probleme, trebue subliniat faptul, că massa evreească pusă în mișcare, nu a avut nici un fel de conducere sau organizație, nimeni nefiind pregătit pentru schimbarea bruscă intervenită în viața lui, situația devenind astfel chaotică și, în aparență, imposibil de controlat, respectiv organizat.

Primele transporturi au sosit la Moghilev, la sfârșitul lunei Octombrie 1941. Au fost formate mai ales din evrei evacuați din Jud. Câmpulung și Suceava, cari au sosit în localitate, aducând cu ei ultimele rămășițe a avutului lor. Dispozițiuni clare, în ce privește procedeul după care acești oameni trebue tratați, nu au existat atunci. După un scurt popas la Moghilev, evreii din Suceava și Câmpulung, găsind întretimp, din întâmplare, camioane germane, au fost transportați în localitățile județului, grație unei încercări de organizare a unor oameni mai energici și mai pricepuți din mijlocul lor. Nu trecea o zi să nu sosească masse noi de evrei, posibilitatea împărțirii lor prin localitățile județului, devenind mai anevoioasă, dat fiind pe o parte mijoacele restrânse de transport, iar pe de altă parte, imposibilitatea mersului pe jos pentru coloane nesfârșite de bătrâni, femei și copii, în timp ploios de toamnă.

S'a înființat atunci lagărul în care cea mai mare parte a masselor sosite au fost aduse direct dela malul Nistrului, şi din care lagăr au fost trimişi în convoaie spre localităţile, mai mult sau mai puţin îndepărtate, ale judeţului.

In aceste momente grele pentru populaţia evacuată şi după plecarea transporturilor sosite din Câmpulung şi Suceava, luând mai departe în consideraţie sosirea necontenită de evrei din judeţele Rădăuţi, Dorohoi şi Cernăuţi, problema înfiinţării unei conduceri pentru organizarea şi îndrumarea acestor masse, n'a mai putut fi amânată. In împrejurări technice şi administrative de o primitivitate nemaipomenită, a început organizarea tuturor chestiunilor cerute de situaţie. S'au organizat transporturile evreilor spre locurile de destinaţie, în ordinea înscrierilor, percepând o suprataxă care a făcut posibilă transportarea unei părţi de evacuaţi lipsiţi de orice mijloace băneşti sau cel puţin a bagajelor, femeilor, bătrânilor şi copiilor.

In aceste clipe extrem de grele, în această disperare generală, autorităţile au chemat pe subsemnatul, propunându-mi formarea unui grup de specialişti, pentru reclădirea uzinei electrice. In această stare generală de depresiune şi disperare, oferta unei munci productive, — chiar dacă a fost vorba numai de un număr restrâns de oameni — a fost considerată ca o adevărată minune. Formându-se acest prim lot de muncitori, a fost creiată prin aceasta celula, în jurul căre a toate grupările de muncitori au fost mai târziu înfiinţate. Câteva zile după formarea primului grup de specialişti pentru uzina electrică, şi fiind în căutarea unui atelier pentru reparat diferite maşini şi instalaţii distruse am găsit în localitate fabrica de armături şi turnătorie. Raportând aceasta D-lui Prefect al Judeţului, d-sa a binevoit să-mi încredinţeze şi reclădirea acestei industrii. Primind această misiune şi după ce am vizitat de câteva ori acest obiect, am început cu lucrările preliminare pentru formarea acestui grup mai compact de specialişti, care a devenit modelul organizatoric pentru toate grupările ce s'au înjghebat mai târziu. S'a format pentru reclădirea Turnătoriei, un grup de 120 lucrători specialişti de toate meseriile, eliberându-se autorizaţii cari au cuprins un număr total de 500 oameni.

După ce colonia Turnătoriei a fost înfiinţată — oamenii fiind încartiruiţi în clădiri, împreună cu familiile lor — au început lucrările de reclădire a fabricei, care cu maşinile şi instaţiile ei se prezintă ca un complex industrial, de o importanţă capitală. Concomitent cu aceste lucrări s'a înfiinţat administraţia coloniei, pe bază de colectivitate. Fără mijloace băneşti — numai prin ofrande şi împrumuturi din rândurile membrilor mai avuţi — s'a creiat o organizaţie model de lucru şi de traiu. Numai 12 zile după înfiinţarea coloniei, a fost deschisă bucătăria populară comună pentru membrii coloniei, bucătărie care în decursul existenţei ei, a oferit lucrătorilor 37.000 porţii de mâncare, iar pe lângă acestea a mai fost în măsură de a împărţi 15.400 porţii de mâncare gratuită, nevoiaşilor din afara coloniei. S'a înfiinţat serviciul de aprovizionare, serviciul medical cu medici şi agenţi medicali, farmacia, infirmeria, camera de izolare, administraţiile clădirilor şi un consiliu de disciplină. Fiecare om care pretinde mâncare, prestează o muncă, fie

la fabrică pentru capi de familie, fie în colon'e, pentru membri: familiilor. După un scurt t'mp dela deschiderea bucătăr'ei, am înfiinţat, în clăd r'le noastre, o brutărie proprie, făcându-ne astfel independenţi de speculanţii pâinei. Intretimp colonia a ajuns la un număr de 850 persoane (:ucrători şi fam:iliile lor), grupul Uzina electr că contopindu-se cu Turnătoria. Ma' târz'u primind şi comenzi pentru repararea de automobile, am înf inţat un garaj şi atel'er de reparaţiuni, lucrătorii acestui atel'er făcând deasemenea parte d'n grupul Turnătoriei.

Formându-se întretimp şi alte grupări ca „grupa pentru reclădirea oraşului Moghilev" cu un număr de 1400 oamen', grupul Dr. Dan lof cu 600 oameni, s'a evidenţiat neces'tatea creării unei organ'zaţii centrale pentru coordonarea muncii evreeşti şi pentru rezolvarea tuturor problemelor evreilor evacuaţi.

Subsemnatul fiind destul de ocupat cu m's'un'le prim'te pe tărâmul technic-industr al, am fost vizitat într'o zi de Dl. Dr. Jonas Kessler, care mi-a supus ide'a înfi nţării unui comitet evreesc, pentru îndeplinirea m'siun lor mai sus descrise şi pentru a reprezenta interese'e evreeşti faţă de autorităţi. Trebu'a să se creeze un organ central şi în acelaş t'mp şi conducător, pentru a pune un sistem în aceste grupări, d'ntre cari fiecare a avut un şef, care b ne-înţeles s'a ocupat numai cu interesele gruparii sale, neputând avea or'zontul larg, necesar pentru conducerea efectivă a tuturor evreilor evacuaţi. Cu mult înaintea 'nstalării comitetulu', d. Dr. Kessler a organizat ad-hoc, o bucătărie populară, care a ofer:t la un preţ extrem de redus şi în major'tatea cazur:lor gratu't, unui număr de evrei evacuaţi d:n judeţul Câmpulung, odată pe zi, o masă caldă.

Prefectul judeţului a aprobat cererea noastră de a se const tui un com'tet central pentru judeţul şi oraşul Mogh lev, spre a reprezenta pe de o parte interesele evreeşti, iar pe de altă parte ca să f'e un organ de legătură între autoritate şi populaţia evreească evacuată.

Greutăţile unei organizări au fost enorme d:n or ce punct de vedere. Nic: un birou, n:ci o coală de hârt:e, abso:ut nim c nu ne-a fost la îndemână pentru a putea începe o activitate cerută de împrejurări. Pe de a:tă parte gh:şeur le noastre improv zate într'o magazie goa'ă, au fost asaltate de o mulţime disperată, care a cerut ajutor moral şi mater'al. Incet dar s:stematic, a început înfiinţarea diferitelor b rouri, găsindu-se întret mp un local, care cu toate că nu este apt pentru scopur:le noastre, ne-a dat totuşi pos:b lita'ea începerii activităţii.

Imi perm:t a vă supune mai jos un :storic asupra realizărilor de până acum.

AZILUL. — Pr'ma instituţie creiată încă de evreii d:n Suceava, pr'mii sosiţi în localitate, a fost az'lul, cu scopul de a adăposti persoane bătrâne, lipsite de famil'e, pentru a-şi găsi acolo un loc de refug u şi od'hnă Az lul este înzestrat cu 250 paturi, un serv ciu med cal propr:u, personal san:tar auxiliar, etc. Această instituţiune al cărei scop social este de o :mportanţă mare, ar necesita cheltue'i lunare destul de r d:cate, pentru a putea îndepl'ni scopul adevărat pentru care a fost înf:inţată. Din cauza lipsei aproape a tuturor m'jloacelor de între'inere, c:fra mortalităţii este destul de r:dicată. Lipseşte combustib:lul, l psesc

alimentele nutritive, lipsesc stocurile de medicamente. Cu un cuvânt, toate mijloacele necesare ne sunt la dispoziţie într'o măsură atât de minimală, încât nu putem reduce cifra ridicată a mortalităţii.

SPITALUL DE BOLI CONTAGIOASE. — Această instituţie care a fost creiată în scopul de a adăposti bolnavii de boli contagioase, în special de tifos exantematic, a fost înfiinţată de comitetul evreesc, folosindu-se clădirile deteriorate ale fostului spital ucrainian. Nimic nu s'a găsit în aceste clădiri, totul a trebuit să fie adaptat şi procurat. Am înfiinţat cu multe sacrificii, 3 pavilioane cari adăpostesc astăzi un număr de cca. 100 bolnavi, fiind supraîncărcaţi şi având zilnic cerinţe de locuri noi. Şi aici întâmpinăm piedicile obişnuite, lipsa de lemne de foc, de alimente şi medicamente, lipsuri cari îngreunează întreaga acţiune, al cărei scop trebue să fie salvarea de vieţi omeneşti. O întâmplare fericită a fost faptul că o parte a lucrurilor lăsate de evrei la Otaci, au fost puse la dispoziţia comitetului şi prin aceasta am fost în măsură să înzestrăm spitalele noastre cu aşternutul necesar, chiar dacă cea mai mare parte a fost eliberată spitalelor fără albituri.

SPITALUL EVREESC. — Pentru a putea dispune şi de un spital pentru boli fără caracter contagios, am preluat dela comunitatea evreească din localitate spitalul lor, pe care-l întreţinem şi unde ne lovim de aceleaşi greutăţi ca şi cele descrise mai sus.

Pentru a avea şi spitale auxiliare au fost înfiinţate spitalele „Lagăr" şi spitalul „Dr. Lehrer". Aceste instituţiuni, creiate ad-hoc, necesită deasemenea cheltueli destul de ridicate.

BUCĂTĂRIA POPULARĂ. — Una din necesităţile cele mai urgente a fost înfiinţarea bucătăriei populare pentru a oferi cel puţin odată pe zi, nevoiaşilor noştri, o supă caldă şi o bucată de pâine. 5000 de persoane au primit zilnic dela înfiinţarea bucătăriei o mâncare de o valoare nutritivă redusă, însă ocrotitoare dela o moarte din cauza foamei. Dela 11 dimineaţa începe afluenţa miilor de oameni înfometaţi, cari cu ochii înflăcăraţi aşteaptă rândul la cazane, pentru a primi masa care constitue singura lor hrană pe zi.

Pentru a vă sublinia importanţa acestei instituţiuni, vă supun următoarele cifre asupra valorii alimentelor consumate în timpul existenţei bucătăriei:

6.094 kgr. pâine în valoare totală de lei	121.880
7.880 kgr. meiu în valoare totală de lei	315.200
247 kgr. untdelemn în valoare totală de lei	17.290
273 kgr. ceapă în valoare totală de lei	6.825
1.307 kg. murături în valoare totală de lei	24.450
170 kgr. varză în valoare totală de lei	3.910
9.900 kgr. lemne de foc în valoare totală de lei	69.300
TOTAL LEI	591.530

Pe lângă această bucătărie populară s'a mai înfiinţat şi o bucătărie ortodoxă, care nu diferă cu nimic de cea descrisă mai sus, decât prin faptul că este supravegheată de rabini. Această bucătărie a primit în decursul existenţei ei, alimente în valoare de Lei 88.740, pentru masa zilnică la cca. 1000 de oameni.

Se poate vedea că bucătăriile populare au costat în decursul existenţei lor, cca. Lei 700.000 binevoind a cunoaşte, că din cauza lipsei de fonduri, mii de alţi nevoiaşi rămân fără această supă, deci nemâncaţi şi muritori de foame. Afară de aceasta, lipsa de ajutor material masiv, ne va sili peste 1-2 zile să închidem bucătăriile noastre populare, lăsând în voia disperărei pe cei loviţi de soartă.

ORFELINAT. — Faptul că o mare parte a copiilor au rămas orfani, ne-a determinat să încercăm înfiinţarea unui orfelinat. Lipsa unei clădiri apte pentru acest scop, precum şi lipsa de fonduri, ne-a dat numai posibilitatea creărei unui provizorat, unde sunt adăpostiţi în condiţiuni cu totul insuficiente 50 de orfani. Bucătăria orfelinatului a oferit în schimb masa zilnic, la 200 copii orfani, adică şi la 150 copii externi, cari de altfel trăiesc în cea mai mare mizerie. Această bucătărie nu o putem întreţine deasemenea din cauza lipsei de fonduri.

Una din problemele cari păreau indeslegabile, a fost problema organizărei muncii de folos obştesc. De o parte nevoia autorităţilor de braţe de muncă, iar de altă parte imposibilitatea fizică de a munci, pentru lucrătorii înfometaţi şi fără îmbrăcăminte pentru acest anotimp. Pe lângă cele de mai sus, fiecare autoritate sau unitate militară, neavând un loc central, pentru a cere numărul de lucrători necesitaţi, a prins de pe stradă pe orice om care a trecut, luându-l la muncă. Acest procedeu a avut numai dezavantagii pentru ambele părţi şi deaceea înfiinţarea unui organ de îndrumare şi coordonare, a devenit o necesitate imperativă. Dl. Prefect al judeţului înţelegând imposibilitatea acestei stări de lucruri şi văzând necesitatea înfiinţării unui astfel de organ, mi-a încredinţat organizarea muncii de folos obştesc. Astfel, a luat fiinţă biroul pentru coordonarea şi îndrumarea muncii evreeşti, punându-ne la dispoziţie birouri în imediata apropiere a autorităţilor. Menirea acestei instituţiuni a fost îndrumarea muncii în aşa fel, încât autoritatea respectivă, care are nevoie de braţe de muncă, se adresează acestui birou cu o zi înainte cerând numărul necesar de lucrători pe cari biroul îi îndrumează la locul ordonat. Acest sistem prezenta la început unele defecte, care au putut fi însă înlăturate cu timpul. La început biroul pentru coordonarea muncii, a fost nevoit, pentru a avea numărul necesar de lucrători şi din cauza lipsei oricărei alte evidenţe, să recurgă, fie la grupările existente mai sus descrise, fie în cazul insuficienţei numărului prezentat, iarăşi la sistemul defectuos al prinderii lucrătorilor depe stradă, fără nici o consideraţie, în ce priveşte vârsta, puterea fizică sau aptitudinea generală pentru munca fizică.

Pentru a îndrepta această stare de lucruri, am crezut, că recensământul ordonat de autorităţile locale, ne va aduce posibilitatea unui control, respectiv a unei evidenţe necesare pentru organizarea muncii prin rotaţie, ceea ce a însemnat pe de o parte strângerea efectivelor necesare şi îmbunătăţirea condiţiunilor de muncă, iar pe de altă parte un control efectiv şi evitarea faptului ca o parte a evreilor evacuaţi să fie mereu utilizată la muncă, pe când alta să fie liberă de orice datorie de a munci în folos obştesc.

La acest recensământ, organizat şi executat de comitetul evreesc, s'au anunțat însă numai posesorii de autorizații, pe când evreii neautorizați de a rămâne în oraşul Moghilev, s'au prezentat într'un număr atât de redus, încât cifra totală la care am ajuns n'a fost cu nimic în concordanță cu numărul real al evreilor aflători în localitate. Văzând acest lucru, m'am decis la singurul control posibil şi anume: la recensământul general în modul cum s'a executat pentru evreii din ţară.

Oraşul Moghilev a fost împărțit în 11 raioane, încredințând recensământul general al populației evacuate la 22 intelectuali, cari colindând din casă în casă, au adunat cifrele reale şi precise în ce priveşte numărul exact al evreilor evacuați, domiciliați în oraşul Moghilev.

Pe baza acestui recensământ real şi efectiv, biroul pentru coordonarea muncii evreeşti, a fost complect reorganizat, extrăgându-se din listele generale ale recensământului numele şi adresele tuturor bărbaților între 18 până la 60 ani, cari sunt întrebuințați pentru munca de folos obştesc, adoptând sistemul prin rotație, dizolvând în acelaş timp toate grupările existente (afară de grupul Turnătoriei care lucrează productiv) şi organizând un singur grup compact de brațe de muncă cu care putem face față tuturor cerințelor din partea autorităților locale, având în acelaş timp şi rezervele necesare pentru cazuri neprevăzute. Din acest grup compact, compus din oamenii diferitelor meserii, a fost format un grup special de meseriaşi specialişti cari sunt întrebuințați acolo unde se cere, evitând astfel detaşarea specialiştilor ocupați la Turnătorie, fapt care îngreunase mult activitatea acestei întreprinderi.

Cu sistemul mai sus indicat şi cu modificările technice şi organizatorice intervenite în timpul aplicării practice a sistemului, vom putea ajunge la o împărțire dreaptă şi cinstită a lucrului, dar în acelaş timp şi a hranei, care va fi pusă la dispoziție din partea autorităților, pe baza unei cartele de lucru, numai celor cari lucrează efectiv, în sensul ordonanței Nr. 23 din 18 Decembrie 1941.

Bine înțeles că se mai întâmpină multe greutăți. Cea mai mare parte a populației evacuate este pauperizată, sau mai bine zis lipsită de orice mijloace de traiu. Lucrătorul chemat la îndeplinirea datoriei sale de folos obştesc este flămând, fără îmbrăcăminte şi are în cele mai multe cazuri o parte, sau întreaga familie, bolnavă acasă. Ordonanța No. 23 care permite oricărui specialist o retribuție de 2 RKKS. pe zi, iar nespecialistului 1 RKSS pe zi în alimente, n'a fost aplicată până în prezent. Comitetul pentru a oferi celor cari muncesc în folos obştesc, cel puțin o bucată de pâine pe zi, împarte lucrătorilor la sosirea din câmpul muncii, cca. 1 kgr. pâine pentru fiecare lucrător, împreună cu familia sa. Astfel s'a împărțit până în prezent pentru aceşti muncitori o cantitate de 8450 Kgr. pâine în valoare de lei 169.000. De multe ori, lucrătorul reîntors după o muncă grea, rămâne şi fără de această bucată de pâine. Biroul pentru coordonarea muncii, a pus la dispoziția autorităților până acum, în 78 zile lucrătoare, un număr de 20.188 lucrători, deci o medie zilnică de 259 muncitori. Au fost însă zile în care

am pus la dispoziția autorităților pentru curățirea zăpezii și cca. 1000 lucrători pe zi.

Intelectualii cari au executat recensământul pe raioane, după cum s'a descris mai sus, au format stocul funcționarilor necesari pentru înființarea unui organ indispensabil, pentru a avea un control despre mișcările intervenite în rândurile populației evacuate. S'a înființat biroul pentru evidență și statistică cu misiunea de a înregistra toate mișcările de stare civilă, de a elibera certificate doveditoare de nașteri, cununii și decese, de a ține evidențe pe baza recensământului efectuat în orașul și județul Moghilev, de numele și adresa tuturor evacuaților, aceasta în scop de a răspunde la multiplele întrebări din partea rudelor acestor evacuați, a căror disperare am putut alina de mai multe ori printr'un răspuns precis, asupra locului unde se află familia căutată. Când biroul de evidență va primi listele complete de recensământ din localitățile județului unde acest recensământ este efectuat sau în curs de efectuare de către organele de jandarmerie, vom putea răspunde la orice întrebare referitor la evreii evacuați și domiciliați în județul Moghilev.

Pe lângă toate cele de mai sus și în dorința de a stăvili cât se poate de mult specula cu medicamente, comitetul evreesc a înființat un serviciu sanitar propriu și o farmacie proprie. Din tabelele anexate referitor la medicamente primite și eliberate, veți putea constata cât de importante au fost stocurile de medicamente astfel administrate de comitet, comitetul fiind totuși nevoit să achiziționeze medicamente pe piata locală în valoare de cca. 1.000.000 lei. Fondurile noastre fiind extrem de reduse, după cum s'a descris destul de detailat în acest memoriu, am trebuit să trimitem un număr destul de mare de solicitatori de medicamente dela ghișeurile noastre.

Având în vedere datele de mai sus și cifrele conținute în tablourile anexate, venim la următoarele concluziuni·

După ce Domnule Președinte, v'am arătat în mod clar și detailat toate problemele noastre, după ce v'am descris clar și fără echivoc toate nevoile noastre, sperând că cele descrise vor găsi ecoul necesar cauzei, am onoare a vă comunica prin prezenta sumele de care avem nevoie pentru a putea întreține toate instituțiunile noastre în orașul Moghilev, pentru a putea oferi fraților noștri o supă caldă și o bucată de pâine, pentru a putea ocroti orfanii noștri și pentru a putea salva cu alimente și medicamente mii și mii de vieți omenești.

Intreținerea bucătăriilor populare, socotind un număr de nevoiași de 6000 pe zi, oferindu-le pe lângă o supă caldă și 100 gr. pâine de persoană, necesită o sumă de **lei 100.000** pe zi, în care sumă este cuprinsă și bucătăria ortodoxă.

Lei 50.000 pe zi costă întreținerea tuturor spitalelor enumerate în prezentul memoriu, în care nu este cuprins prețul combustibilului.

Lei 10.000 pe zi necesită numai pentru plata mijloacelor de transport, pentru aducerea bolnavilor în și dela spitale, pentru transportarea morților la cimitire și pentru aducerea de alimente și combus-

tibil. Sumele indicate mai sus, sunt necesitate numai pentru nevoile populaţiei evacuate, domiciliată în Moghilev.

Având aceste sume la dispoziţie, comitetul ar putea păşi pe calea înfăptuirilor. Dacă existenţa instituţiunilor noastre a fost posibilă până astăzi, aceasta se datoreşte numai spiritului de sacrificiu al unora dintre noi cari în faţa acestei situaţii disperate, ne-au pus la dispoziţie ultimul lor capital, neţinând seama de propria lor existenţă şi aşteptând liniştiţi replata acestor sume, cari au reprezentat ultimele lor rezerve. Aceasta a fost şi sensul telegramei noastre în care v'am arătat că avem peste 20.000 RKKS. datorii.

Astăzi, Domnule Preşedinte, situaţia se prezintă în aşa fel, încât suntem epuizaţi şi la sfârşitul tuturor puterilor noastre financiare. Sunt momente în care nu ştim de unde să luăm sumele infime, necesare pentru cumpărarea laptelui, destinat bolnavilor internaţi în spitalul de boli contagioase. O lume înfometată şi disperată se prezintă zilnic la ghişeurile noastre cu mâinile întinse şi cu ultima lor speranţă pentru un ajutor acordat de noi. Nu le putem satisface şi trebue să refuzăm pe aceşti destul de loviţi, trimiţându-i înapoi la casele lor, tot aşa de disperaţi cum au venit la noi.

Terminându-se stocurile de alimente şi ne mai având fondurile necesare pentru înlocuirea lor, pe lângă faptul că procurarea lor întâmpină greutăţi, ne mai având nici fonduri pentru procurarea de combustibil, am fost nevoiţi astăzi să închidem bucătăriile populare.

Neprimind ajutorul masiv de care avem nevoie, vom fi nevoiţi să închidem şi toate celelalte instituţiuni descrise mai sus. Ne trebue pentru nevoiaşii noştrii şi îmbrăcăminte, precum şi lingerie. Pentru meseriaşii noştri avem nevoie de scule şi unelte.

In ceasul al doisprezecelea, Domnule Preşedinte, vă trimitem acest apel. Soarta celor 15.000 evrei din oraşul Moghilev şi celor cca. 30.000 evrei din localităţile judeţului, depinde de ajutorul pe care-l aşteptăm dela Dv. Cifra mortalităţii în oraşul Moghilev, cu toate îngrijirile date în limita posibilităţilor noastre restrânse, se ridică la peste 4000 morţi, cea din provincie fiind şi mai ridicată.

Intre noi, Domnule Preşedinte, sunt şi copii, tineret şi oameni în floarea vârstei. Trimiteţi-ne ajutorul cerut, ca să putem salva şi întreţine aceste fiinţe tinere. Gândiţi-vă că fără ajutor, aceşti oameni, cari n'au avut încă ocazia de a trăi, vor fi prada foamei şi a tuturor boalelor rezultante. Ajutor din partea Dv., ajutor în bani şi medicamente, ajutor urgent şi masiv, aceasta este speranţa care ne dă posibilitatea de a suporta, de a munci şi de a rezista. Nu ne deziluzionaţi, Domnule Preşedinte. Vă rugăm să citiţi prezentul memoriu în toate detaliile lui şi să studiaţi tabelele anexate, pentru a vă putea face o imagine a problemei uriaşe şi a misiunii importante pe care o avem de îndeplinit.

Moghilev, 18 Martie 1942.

Ing. S. JAEGENDORF

PREGĂTIRI PENTRU INFIINȚAREA LAGĂRULUI SCAZINEȚ

Nr. 178

Memoriu al președintelui Comitetului Evreesc din Moghilev către Comandantul Legiunei de jandarmi

Ing. S. JAEGENDORF — 26 Martie 1942

DOMNULE COMANDANT,

Am onoarea a vă raporta următoarele:

In executarea ordinului Dvs., m'am deplasat în ziua de 24 Martie 1942 la Scazineț, vizitând cazărmile situate acolo, în vederea înființării unei colonii agricole pe o parte, iar pe de altă parte pentru a descongestiona orașul Moghilev de câteva mii de evrei evacuați.

Timpul vizitei fiind redus, am trimes în ziua de 24 Martie 1942, o comisiune de specialiști, tehnicieni, arhitecți și agricultori la fața locului, pentru a avea detalii clare asupra tuturor necesităților cari urmează a fi îndeplinite cât se poate de urgent, pentru a ajunge la realizarea dorită. Comisia de tehnicieni a vizitat toate obiectele situate în stânga și în dreapta străzii princpale, întocmind și planurile anexate pentru obiectele respective și constatând precis toate materialele necesare, pentru adaptarea tuturor obiectelor și numărul de oameni cari pot fi încartiruiți.

In ordinea situației obiectelor individuale, conform planurilor, clădirile au următorul spațiu utilizabil:

La dreapta străzii:

No. I. 60 camere cu un total de 718,64 m²;
No. III. 26 camere cu un total de 405,60 m²;
No. IV. 28 camere cu un total de 290,60 m²;
No. V., care este aptă numai pentru scopurile unei infirmerii, are 6 camere cu un total de 67,26 m²;
No. VI. 26 camere cu un total de 350,90 m²;
No. II și VII sunt latrine deschise, comune;
No. VIII este clădirea unei brutării înzestrată cu patru cuptoare încălzibile cu țiței.

La stânga străzii:

No. 1. 23 camere mari cu un total de 1518 m²;
No. 2. 25 camere mari cu un total de 1679 m²;
Deci un total general de 188 încăperi cu 4962,74 m².

Luând în considerație 2 m², pentru una persoană, ar rezulta deci o posibilitate de încartiruire pentru 2437 suflete.

Clăd'rea No. 3 situată la stânga străzii princ'pale, ar putea furniza ţ'glele şi o parte a scândurilor de podele pentru adaptarea celorlalte clădiri, această clăd're fiind complect deteriorată. Luând în consideraţie mater alele aflătoare în această clădire, ar fi nevo'e pentru adaptarea tuturor obiectelor enumărate mai sus, de următoarele materiale:

23 uşi, 106 ferestre sau în lipsa lor 65 m² de scânduri pentru înlocu'rea lor în aşa fel, încât ferestrele vor fi bătute cu scânduri, lăsându-se numa' un geam fix pentru lumină; 200 m² st'clă pentru geamuri; 350 m² scânduri de 390 mm., pentru podele; 150 kgr. cuie de 40-50 mm.; 771 m² scânduri de 18-24 mm., pentru închiderea ferestrelor; 1460 m² scânduri pentru pric'uri (patur').

La un număr de 2500 suflete, înfiinţarea unui spital şi a unei ambulanţe sanitare este o neces'tate 'mperativă, astfel că va fi nevoie de un număr de 60 paturi de fier pentru înfi'nţarea infirmeriei, căreia i s'ar putea dest'na, conform planurilor, clăd'rea No. V, situată la dreapta străzii.

Alegerea familiilor destinate pentru a se deplasa în această colon'e, va fi în aşa fel organizată, încât să putem d'spune la un număr de 2500 suflete, de cca. 1200-1400 oameni val'zi şi capab'li de munca câmpului. Luând în consideraţie acest număr de braţe de muncă, s'ar putea lucra un areal de 100-200 ha., în conformitate cu felul semănăturilor cu care urmează a fi semănat acest pământ.

D'n cauza unei l'pse absolute de orice arături şi semănături de toamnă, ar veni în discuţie numai semănături şi plantaţii sezonale de primăvară şi anume: cartof', porumb, sfeclă de zahăr, mazăre, fasole, floarea soarelui, so a şi o grădină de zarzavat, presupunând că se va găsi un număr suf'cient de diverse răsaduri necesare. Ar urma grâu de primăvară, orz şi o cantitate de ovăz necesară pentru hrăn'rea animalelor coloniei, deasemenea me'u şi linte.

Pentru a putea instala în această colon'e, o organizaţie agricolă sistematică cerută de împrejurări şi socotind ca un'tate de măsură (pentru inventarul necesar) 100 ha., este nevoie de următorul inventar agricol v'u ş' mort:

26 cai ş' hamuri cu harnaşamentul necesar. Caii ar trebui să fie la colonie înaintea începerii deplasării lucrător'lor, iar înaintea sos'rii cailor ar trebui îngr jit de hrana necesară pentru întreţinerea acestor animale; 20 de boi cu juguri şi tenjel'; 15 vaci mulgătoare; 100 oi în per'oadă de lactaţie; 10 pluguri şi anume: mărimea No. 5-6 pentru cai, Nr. 8-9 pentru boi; 3 garn'turi a 3 buc. lanţete; 3 garn'turi a 2 buc. grăpi de fier; 4 plugur' pentru plivit; 4 pluguri pentru tras ţărâna; 1 rotat'vă; 1 exterpator; 1 semănătoare (Brill); 1 greblă de cal; 9 şara-

ban'; 2 căruțe ușoare pentru 1 cal; 3 butoaie montate pe roți pentru transportul apei potabile la câmp; 1 garnitură de tre'erat; d'verse scu'e pentru înființarea atel:erelor de f'erăr:e, tâmplărie, curelăr'e, rotăr:e, etc.

In cazul când două tractoare în funcț'une ar fi d:sponib'le împreună cu combustib'lul necesar, numărul an'rnale!or de tracț une și al plugurilor :nd'cate mai sus, s'ar reduce cu 50 la sută.

Având în vedere că oamen:i au venit d:n domiciliile lor l'ps'ți de orice inventar casn'c, precum și organ zarea a:imentaț'ei pr'n înființarea bucătăriei comune, ar fi nevoie de cazane, respectiv inventarul ob:șnu't de bucătăr'e, castroane și l ngur'; pentru transportul mâncării dela bucătărie la locul de muncă, ar fi nevo:e de cazane transportab':e.

Una din problemele principale este al mentarea lucrător lor și a fam'liilor lor. Lucrul pe câmp, fiind o muncă de sezon, nu poate fi efectuată decât numai dacă se lucrează dela ora 5 d'm'neața până la ora 7 seara, deci 14 ore.

Muncitorul supus unui astfel de efort fizic, trebue alimentat în așa fel, încât să aibă puterea necesară de rez'stență.

Având în vedere această problemă de al'mentație și în :nteresul bunului mers al lucrărilor, ar fi nevo:e de o asigurare efectivă și în cant:tăți îndestulătoare a stocur'lor necesare de al'mente, sub formă de împrumut, urmând ca să f'e restituite după recoltă. Deasemenea ar fi nevo:e de o asigurare efectivă în ce privește combust'b lul necesar pentru bucătărie, precum și pentru iluminat.

Venind la partea practică și pentru a îndepl'ni cele de mai sus, îmi permit a vă face următoare!e propuneri:

Trimiterea imed'ată — după punerea la dispoz'ț:e a mater'alelor de construcție cerute mai sus — a unui număr de 50 meseriași pentru adaptarea clădir'lor. Concom'tent cu aceste lucrări și luând în cons:derație timpul înaintat pentru lucrări agricole, inventarul viu și mort cerut ar trebui pus la d:spoziție în cel ma' scurt t'mp posibil ș: într'o astfel de stare, încât să poată fi întrebuințat imed:at, așa ca să se poată începe, cât se poate de urgent, toate lucrări!e necesare.

Afară de cele de mai sus, este nevoie de mijloace de transport pentru mater'ale, pentru meseriașii cari se vor deplasa după pr:m'rea acestor materiale, și, în sfârșit, pentru transportarea tuturor lucrător'lor împreună cu famili'le și bagajele lor, la locul de destinație. B:neînțeles că stocurile de al:mente precum și transportarea lor la colon:e, trebue asigurate, concomitent cu deplasarea oamen:lor.

Primiți, vă rog, Domnule Comandant, asigurarea profundului meu respect.

Moghilev, 26 Martie 1942.

Ing. S. JAEGENDORF

MEDICI, VICTIME ALE DATORIEI

Nr. 179

COLONIA EVREILOR ŞARGOROD — **BIROUL STATISTIC**

DIAGRAMA MORTALITĂŢII MEDICILOR CARI AU TRATAT BOLNAVI DE TIFOS EXANTEMATIC

MEDICI EVACUAŢI

27

Dr. Schapira
Dr. Leibovici
Dr. Itzig
Dr. Tanner
Dr. Hoch
Dr. Merdler
Dr. Friedel
Dr. Weisner
Dr. Salomovici
Dr. Druckmann
Dr. Hechler-Druckmann
Dr. Margulies
Dr. Mischel
Dr. Weitmann
Dr. Fuhrer
Dr. Reicher
Dr. Siegel
Dr. Koch
Dr. Krämer
Dr. Schächter
Dr. Schieber
Dr. Hermann
Dr. Wucher
Dr. Harth
Dr. Kerth
Dr. Holden-gräber
Dr. Schnarch

MEDICI IMBOLNAVIŢI DE TIFOS EXANTEMATIC: 85%

23

Dr. Hoch
Dr. Merdler
Dr. Friedel
Dr. Weisner
Dr. Salomovici
Dr. Druckmann
Dr. Hechler-Druckmann
Dr. Margulies
Dr. Mischel
Dr. Weitmann
Dr. Fuhrer
Dr. Reicher
Dr. Siegel
Dr. Koch
Dr. Krämer
Dr. Schächter
Dr. Schieber
Dr. Hermann
Dr. Wucher
Dr. Harth
Dr. Kerth
Dr. Holden-gräber
Dr. Schnarch

In memoriam!

MEDICI MORŢI: 52%

12

Dr. REICHER ABRAHAM
Dr. SIEGEL FISCHEL
Dr. KOCH ALBRECHT
Dr. KRÄMER SIEGFRIED
Dr. SCHÄCHTER SIMCHE
Dr. SCHIEBER ISIDOR
Dr. HERMANN ARON
Dr. WUCHER IOSEF
Dr. HARTH BRUNO
Dr. KERTH IOSEF
Dr. HOLDENGRÄBER HERMAN
Dr. SCHNARCH SIEGFR.

Şeful Coloniei (ss) Dr. M. TEICH

S C A Z I N E Ţ

ORDINUL GUVERNAMANTULUI

Nr. 180

Nr. 166 din 19.V.1942

Confidenţial

Serv. Administrativ
Se va organiza un
plan de evacuare.

GUVERNĂMANTUL TRANSNISTRIEI
către
PREFECTURA JUDEŢULUI
MOGHILEV

Din procesul verbal de anchetă încheiat de d. Inspector G-ral Ad-tiv Consilier D. Ştefănescu, delegat de noi cu cercetarea şi verificarea la faţa locului a informaţiunilor primite în legătură cu traficul de scrisori, bani, alimente, etc., ce se exercită de evreii din Moghilev, prin intermediari civili şi militari dela Instituţiunile din acea localitate, constatându-se că toate cazurile semnalate s'au practicat şi se practică pe o scară întinsă;

Având în vedere şi faptul că în oraşul Moghilev şi în judeţ s'a încuibat exantematicul care s'a întins în mare parte de către evreii evacuaţi din cauza necurăţeniei şi promiscuităţei în care trăiesc cei săraci.

Vă rugăm ca de acord cu D. Inspector al Jandarmeriei Transnistria, să luaţi măsuri de a fi evacuaţi deîndată din Moghilev, 4000 evrei, în cazărmile hotărâte de noi, aşa cum am decis anterior, neputându-se evacua în sate spre a nu se întinde tifosul exantematic.

Guvernator,	Director,
(ss) ALEXIANU	(ss) INDESCIFRABIL

ORDINUL INSPECTORATULUI DE JANDARMI TRANSNISTRIA

Nr. 181

Nr. 11 din 22 Mai 1942

Secret

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA
către
D-NUL INSPECTOR AD-TIV ŞTEFĂNESCU

In conformitate cu ordinul Guvernământului No. 166 din 19 Maiu 1942,

Vă rugăm să binevoiţi a lua imediat măsuri de a se evacua din oraşul Moghilev 4000 (patrumii) evrei, din cei evacuaţi dela Cernăuţi.

1. — Evacuarea lor se va face în cazărmile hotărîte de Guvernământ şi aflate pe dealul din apropierea oraşului Moghilev.

2. — Fixarea celor ce se evacuează, va fi stabilită de o comisie formată din: D. Inspector G-ral Ad-tiv D. Ştefănescu, D. Prefect al Judeţului Moghilev şi Comandantul Legiunei de Jandarmi.

3. — Pentru toţi aceştia se vor întocmi tabele nominale de cap de familie, cu arătarea numerică a celor care-l însoţesc, înglobând astfel numărul total de 4000.

4. — In lagărul ce se creiază, evreii vor fi organizaţi pentru munci, spre a-şi repara singuri cazărmile. Se va aplica ordonanţa No. 23.

5. — Evacuarea din Moghilev se execută în 48 ore, după primirea acestei dispoziţiuni.

6. — Pentru hrănirea şi nevoile de aprovizionare, se va stabili normele de către comisia sus arătată şi fixa precis pe puncte într'un consemn scris.

7. — Pentru executarea dispoziţiunilor din consemnul hotărît de comisie cum şi pentru a împiedica ca evreii să fugă din lagăr, sau să se deplaseze fără rost în diferite localităţi, se va institui pază care se dă de către Batalionul de pază din Moghilev.

8. — Prezenta comunicare s'a făcut d-lui Inspector G-ral Ad-tiv D. Ştefănescu, d-lui Prefect al Judeţului Moghilev, d-lui Comandant al Legiunei de Jandarmi Moghilev, pentru a se trece la imediată executare.

Inspector Jand. Transnistria
Colonel (ss) ILIESCU

Nr. 182

INSTRUCŢIUNILE INSPECTORULUI GENERAL ADMINISTRATIV DIMITRIE ŞTEFĂNESCU

INSTRUCŢIUNI

date verbal de către domnii Inspector General Ad-tiv Ştefănescu, Colonel-Prefect Năsturaş şi Comandantul Legiunei Jandarmi Maior Orăşanu, în ziua de 25 Maiu orele 13, cu privire la evacuarea a 4000 evrei, în cazărmile din Scazineţ.

1. — Până Marţi 26 Maiu, orele 12, se vor înainta Legiunei de Jandarmi tabelele tuturor evreilor din Cernăuţi, grupaţi pe instituţiuni sau întreprinderi la cari lucrează.

2. In aceeaşi zi la orele 12, se vor afişa de către Prefectură, tabelele evreilor cari urmează a fi evacuaţi.

3. — In listele prezentate de comitet vor figura neapărat: 10 medici, 10 rabini, 10 agenţi sanitari, 10 moaşe, 5 dentişti, 50 de meseriaşi diferiţi. In cazul când din oraşul Cernăuţi nu se găseşte numărul cerut de mai sus, el va fi complectat cu evrei din judeţul Cernăuţi, celelalte judeţe ale Bucovinei ocupate, şi eventual din alte judeţe.

4. — Joi 28 Maiu orele 7 dim., primul convoiu, compus din 1000 oameni va fi adunat pe şoseaua Şargorod (după cimitir), unde se va face apelul nominal.

Oamenii îşi pot lua cu sine tot ceeace pot, pentru care se va pune la dispoziţie contra cost de către Miliţia ucraineană, căruţe necesare rechiziţionate de la populaţia particulară şi nu din colhozuri.

5. — In imobilele părăsite, unde mai rămân evrei, camerele celor evacuaţi vor fi date în păstrarea locatarilor care rămân, iar acolo unde nu rămân evrei vor fi inventariate şi sigilate de către comitet, care va pune pază şi va prezenta situaţia Legiunei de Jandarmi.

6. — Comitetul îngrijeşte să pună la dispoziţia evacuaţilor hrană pentru 3 zile.

7. — Se pun la dispoziţia Comitetului pentru cultivare în ghetou, o suprafaţă de teren ce va fi determinată de către Serviciul agricol şi seminţele necesare aflate în gara Volcineţ, **pentru care Comitetul va plăti 600.000 lei în bani româneşti.**

8. — Până Marţi 26 Maiu orele 17, comitetul va depune la Legiunea de Jandarmi: 1000 de cearceafuri, 1000 de cearceafuri de perne, 1000 de perne şi 1000 de pleduri.

9. — Evacuaţilor din ghettou li se admite, ca prin delegaţii special autorizaţi şi odată pe săptămână să se deplaseze la Moghilev pentru aprovizionare, cu două căruţe, puse la dispoziţie de către Comitet şi **trase de oameni.** Comitetul Central se va putea deplasa odată pe săptămână la ghetou pentru aprovizionare. In ghetou se instalează telefon, cu legătură directă cu Legiunea de Jandarmi, care va dispune de munca ce urmează a fi efectuată de evreii din ghetou.

10. — Comitetul va organiza cu evreii rămaşi, strângerea sârmei ghimpate şi parilor de pe malul Nistrului, cu care va fi împrejmuit ghetoul evacuaţilor.

11. — Comitetul va pune la dispoziţia ghetoului: 200 lopeţi, 200 târnăcoape, 200 hârleţe, 200 tărgi, 200 sape şi 200 căldări.

Moghilev, 25 Maiu 1942.

MEMORIUL COMITETULUI EVREESC

Nr. 183

PREŞEDINTELE COMITETULUI EVREESC
către
DOMNUL COMANDANT AL LEGIUNII DE JANDARMI

La ordinele date de D-vs., în numele Comisiunii compusă din domnii Inspector Gen. Ad-tiv Ştefănescu, Colonel Prefect Năsturaş şi D-stră, cu privire la evacuarea a 4000 evrei proveniţi din Cernăuţi la cazărmile din Scazineţ, cu respect raportez:

1. — Am dispus întocmirea listelor cerute până la 26 Maiu a. c., iar Biroul de Evidenţă va efectua această lucrare, în măsura în care va avea la dispoziţie hârtie, care ne lipseşte complect. Imediat când vom primi hârtia promisă de Dvs., vom concentra tot biroul pentru efectuarea tabelelor cerute, care va lucra în continuu până la terminare.

2. — Prezentarea primului convoiu de 1000 persoane la locul indicat de Dv., nu se poate face din punct de vedere technic, întrucât nu este posibil ca în termen de 24 ore, aceste persoane, cari în cea mai

mare parte sunt încă reconvalescenţi după tifos exantematic şi subalimentaţi, cu familiile compuse din bătrâni şi copii, să fie gata de plecare.

In altă ordine de idei, mai arătăm că aceste persoane slăbite din toate punctele de vedere, nu sunt în stare de a-şi căra singuri bagajele până la locul de adunare, aşa că căruţele ar trebui să fie puse la dispoziţie chiar la locuinţe.

3. — Nu putem asigura hrana pentru 3 zile, întrucât Comitetul nu dispune de loc de alimente, iar pe de altă parte, Comitetul nu posedă fonduri pentru plata alimentelor necesare celor 4000 persoane, banii ajutor avizaţi nesosind de două luni de zile. Banii avizaţi şi cari urmează a fi aduşi din Tiraspol, sunt destinaţi particularilor, care îi vor ridica direct dela autorităţi sub luare de dovadă, aşa că Comitetul nu are nici un drept de dispoziţie asupra acestor sume.

4. — Comitetul nu dispune de nici un fond şi mai puţin de bani în lei, aşa că nu poate achita nici o sumă pentru sământă şi mai puţin o sumă enormă ca cea fixată.

5. — Comitetul nu poate depune 1000 cearceafuri de pat, 1000 cearceafuri de plapomă, 1000 perne şi 1000 pleduri, întrucât populaţia evreească cu ocazia evacuării n'a luat cu sine aşternut suficient, conformându-se ordinelor date cu acel prilej, ca fiecare să ia numai atât cât poate duce personal. In afară de aceasta este ştiut, că evreii evacuaţi au lăsat o mare parte din bagaj şi în special aşternut la Atachi, iar cu toate dispoziţiunile telegrafice ale Domnului Mareşal Antonescu, nu ni s'a restituit decât o infimă parte de perne fără cearceafuri de pat sau altele, cari toate, au fost puse la dispoziţia spitalelor. Comitetul se vede deci pus în imposibilitate de a executa acest ordin, în această privinţă.

6. — Comitetul cu aprobarea onor. Prefecturi poate cumpăra din stocul de unelte comandat de Guvernământ la Turnătorie, 200 lopeţi şi hârleţe, urmând ca plata să se facă după ce Comitetul va fi primit ajutoarele avizate. Târnăcoape, tărgi, sape şi căldări nu se pot face, din cauza lipsei totale de material brut.

Comitetul înţelege a se supune tuturor ordinelor date de autorităţi, evacuarea proiectată cu ordinele de mai sus este însă egală cu distrugerea evacuaţilor. După o radicală campanie sanitară, am redus cu ajutorul binevoitor al autorităţilor, epidemia de tifos exantematic, aşa că în cel mai scurt timp graţie măsurilor luate, această epidemie care ne-a cauzat mii de victime, este pe cale să se stingă complect. Primind în ultima săptămână petrolul cerut, am început deparazitarea totală a întregii populaţiuni evreeşti evacuate, planul fiind în curs de executare. Totodată am comandat telegrafic ser antitific-paratific, iar vaccinurile sunt în drum, vagonul cu medicamente fiind expediat din Bucureşti.

A evacua 4000 persoane fără deparazitare şi vaccinare, în împrejurări nehigienice şi massarea acestor 4000 oameni în cazărmi, fără uşi şi ferestre, este egal cu infectarea totală a evacuaţilor, în special în această epocă atât de propice epidemiei de febră tifoidă.

După cum am expus mai sus, Comitetul este lipsit de orice fonduri, banii de ajutor nesosind, Comitetul nu dispune de nici un stoc de alimente pentru asigurarea existenţei cantinelor, cari neapărat trebuesc

înființate, pentru a evita ca populațiunea evacuată în aceste cazărmi să moară literalmente de foame. Tot așa are nevoe de săpun și de deparazitare.

Deasemenea se impune organizarea sistematică a aprovizionării evacuaților, prin procurarea alimentelor și transportarea lor spre ghetou. Sistemul preconizat ca transportul alimentelor să se facă în căruțe trase de oameni, este irezistibil, ținând seama de faptul, că toți sunt ridicați după boală, subalimentați și slăbiți.

Subsemnatul președinte și Comitetul condus de mine, înțelegători ai situației excepționale în care evreii evacuați se află, n'am precupețit nici un sacrificiu oricât de dureros ar fi fost și ne-am pus întotdeauna la dispoziția autorităților, executând toate ordinele date și dând dovadă în orice împrejurare de devotament și supunere.

In ceeace privește evacuarea ordonată, în condițiunile în cari urmează a se face, însemnând pur și simplu distrugerea a 4000 evrei evacuați, Comitetul conștient de datoria pe care o are și pătruns de răspunderea atât față de autorități cât și față de întreaga populație evreească, nu-și poate asuma nici o răspundere, rugându-vă respectuos să binevoiți a dispune schimbarea condițiunilor de evacuare, în sensul ca aceasta să se facă în condițiuni, pe cât posibil, realizabile și acceptabile.

In fine îmi mai permit a vă arăta că, după cum v'am expus în adresa mea din 26 Martie 1942, în cazărmile din Scazineț nu încap decât 2.500 persoane (exact 2.437 socotindu-se câte 2 m. p., pentru o persoană), care număr încă urmează a fi redus, întrucât unele camere trebue rezervate pentru persoanele militare cazate în aceste clădiri.

Primiți, vă rog, Domnule Comandant, expresiunea profundului meu respect.

Moghilev, 25 Maiu 1942.

Ing. S. JAEGENDORF

DISPOZIȚIUNILE DEFINITIVE ALE PREFECTULUI COL. NĂSTURAȘ

Nr. 184

PREFECTURA JUDEȚULUI MOGHILEV
Nr. 117 din 26 Mai 1942

Confidențial - personal

DOMNULE INSPECTOR,

Am onoare a vă înainta raportul No. 224 din 25 Maiu 1942 al Leg. de Jandarmi Moghilev, prin care înaintează cererea Comitetului evreesc privitoare la evacuarea ce s'a ordonat. Din studiul cererei rezultă că evreii aduc tot felul de argumente în scopul ca evacuarea să

nu se facă în condiţiunile ordonate de comisiunea pentru trierea evreilor. Cererea este neadmisibilă.

Relativ la cererea evreilor Prefectura răspunde pe puncte:

1. — Prefectura a pus la dispoziţie hârtie pentru întocmirea tabelelor.

2. — Evacuarea începe să se facă în ziua de 29 Maiu 1942, iar nu în termen de 24 ore.

Sunt de părere ca vehiculele puse la dispoziţie să fie utilizate de evrei dela locul unde transportul se face cu greu şi nu s'ar putea transporta cu mâinile.

3. — Ce ar fi mâncat aceşti evrei dacă ar fi rămas în Moghilev, în timpul acestor 3 zile hotărîte de a lua hrana pentru evacuare.

4. — ....

5. — Sunt de părere a nu se mai aduna cearceafuri, perine, plapome, etc., dacă nu au. Insă trebue să se verifice afirmarea lor.

6. — Sunt de părere să se dea 2 cai cu plată pentru transportul alimentelor.

Prefect,
Colonel (ss) **NĂSTURAŞ**

ORDINE SUPERIOARE CĂTRE CENTRALA EVREILOR, PENTRU TRIMITEREA DE AJUTOARE

Nr. 185

România
PREŞIDENŢIA
CONSILIULUI DE MINIŞTRI
Imputernicitul Guvernului pentru reglementarea regimului evreesc din România

Bucureşti, 30 Mai 1942
Nr. 2306 (R. D. L.)

Centrala Evreilor din România
Inreg. sub. Nr. 10653—30 Mai 1942

CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA

Fiind sesizat de Cabinetul Civilo-Militar de pe lângă Preşidenţia Consiliului de Miniştri, prin adresa Nr. 6451 din 1942, că evreii din Transnistria duc mare lipsă de bani şi medicamente, vă rog să luaţi măsuri de a se trimite cele de mai sus, evreilor internaţi.

Imputernicitul Guvernului pentru reglementarea regimului evreesc din România.
(ss) **RADU LECCA**
(ss) **Av. M. EFTIMIU**
L. S.

ORDINUL DE INTERNARE IN GHETTOURI A TUTUROR EVREILOR DIN TRANSNISTRIA

Nr. 186

Nr. 30149 din 3/6 1942

Confidențial

Serv. Ad-tiv

Măsuri de executare pe care le voi lua personal și apoi raport la Guvernământ.

Prefect,
(ss) Col. **NĂSTURAȘ**

GUVERNĂMÂNTUL TRANSNISTRIEI
către
PREFECTURA JUDEȚULUI
MOGHILEV

Constatându-se că în majoritatea satelor și orașelor evreii constituesc în mod permanent un focar de contagiune fizică și morală și că nu sunt supuși la privațiunile ordonate,

Vă rugăm a lua măsuri ca toți acești evrei din cuprinsul județului D-voastră să fie internați în ghetouri și repartizați la munci în fabrici și la munca câmpului.

Veți raporta, locul ales și felul muncilor ce se execută precum și toate măsurile ce înțelegeți să luați pentru aplicarea prezentului ordin.

Guvernator,
(ss) **INDESCIFRABIL**

LAGĂRUL SCAZINEȚ

Nr. 187

Descriere extrasă dintr'un memoriu al d-lui M. Katz, fost președinte al Comitetului Evreesc din Moghilev, el însuși evacuat la Scazineț.

....

In lagărul Scazineț unde și eu am fost internat, internații erau clasați pe categorii sociale: deoparte pavilioanele săracilor înconjurate de gardurile de sârmă ghimpată, de altă parte a șoselei, pavilioanele celor mai înstăriți. Ambele rânduri de pavilioane se aflau în plin câmp, la 12 km., depărtare de Moghilău. Clădirile erau dărăpănate fără acoperișuri, fără uși și ferestre, fără podele. Trecerea peste șosea, dela un rând de pavilioane la celălalt, era interzisă și pedepsită cu împușcarea.

Asistând la înmormântarea primului evreu astfel împușcat, am putut vedea și valea unde cu un an înainte fuseseră exterminați de nemți cei 20.000 evrei basarabeni, adunați aci; cranii și schelete omenești, resturi de documente și geamantane se vedeau la suprafața solului. Până și benzile ruginite ale mitralierelor mai erau încă la locul

execuției. Alimentarea se făcea în mod teoretic de către Comitetul din Moghilău, în anumite zile pe săptămână, ciorba de mazăre fiind transportată în butoaie cu căruțe trase de evrei; practic acest soi de mâncare era sortit doar să extermine mai repede pe internați.

Aceștia își complectau menu-ul zilnic cu iarbă și frunze de pe copaci. Cojile de cartofi făceau parte din delicatesele lagărului. Inginerul Oxman din Cernăuți a fost văzut de mine consumând asemenea „alimente". Umflat de foame, ca atâția alții, a murit curând. Closetele lagărului, chiar la pavilioanele așa zișilor avuți, erau comune pentru bărbați și femei, care își făceau nevoile împreună.

Ferestrele pavilioanelor lagărului, aveau ochiurile astupate cu cărămizi, lăsându-se un mic spațiu liber pentru lumină și aer. Opt evrei și-au găsit acolo moartea prin împușcare, pentru că au încercat să treacă peste sârma ghimpată, iar alte câteva sute au murit de foame. O problemă îngrozitoare era apa potabilă în lagăr; o singură fântână desfundată furniza întregului lagăr, apă murdară și plină de noroiu. Diareea, scabia, foamea și mizeria au stins viețile acelora ce au rămas acolo. Piața a fost la un moment dat desființată de maiorul Orășanu, lăsându-i pe internați fără posibilitatea de aprovizionare cu alimente.

Când în toamna anului 1942, Alexianu a hotărît dizolvarea lagărului Scazineț, restul de evrei rămași în viață, au fost mânați pe jos, spre Bug, în satele Voroșilovca, Tivriv și Crasna. In Voroșilovca mai mult de jumătate, au murit de foame și boli.

....

ORDIN DE IMPUȘCĂRI ȘI EXECUȚII
Nr. 188

DIVIZIA I PAZĂ
STATUL MAJOR
Biroul II

13/6 1942
Serv. Ad-tiv
Se vor lua măsuri de executare când se va da ordin cu privire la organizarea ghetourilor.
Prefect,
Colonel (ss) **NĂSTURAȘ**

Nr. 1314
1942 luna Iunie, ziua 12
DIVIZIA I PAZĂ
către
PREFECTURA JUDEȚULUI
MOGHILEV

Avem onoare a face cunoscut că pentru aplicarea cu strictețe a prescripțiunilor ordonanței No. 23 a Guvernământului Transnistriei, Armata 3-a ne ordonă următoarele măsuri pentru a împiedica pe evrei de a mai părăsi coloniile și lagărele de internare:

a) Să se pună în vedere șefilor evrei de colonie, sub luare de sem-

nătură că vor fi împuşcaţi dacă evreii de sub autoritatea lor nu respectă dispoziţiunile ordonate.

b) Să fie executaţi de fiecare colonie câte un evreu care a fost prins de mai multe ori părăsind domiciliul fixat.

In acest sens am dat ordine Batalioanelor acestei Divizii, care trebuie să ia legătură cu Prefectura, pentru a li se preciza unde sunt aceste lagăre şi colonii şi a se pune în vedere evreilor sancţiunile la care se expun.

D. O.
Şef Stat Major
Colonel (ss) **BALDOVIN**

Şef Birou II
Maior (ss) **GHEORGHIADE**

ORDINUL PENTRU ORGANIZAREA GHETTOURILOR IN JUD. MOGHILEV
Nr. 189

Nr. 147 din 16 Iunie 1942

PREFECTURA JUDEŢULUI MOGHILEV
către
PRETURI, LEGIUNI ŞI PRIMĂRII

Am onoare a vă înainta alăturatele instrucţiuni pentru organizarea ghetourilor de evrei pe teritoriul jud. Moghilev, ca să fie executate întocmai.

Credem că nu este chestiunea de executarea unui ordin ci şi chestiune de onoare şi demnitate românească.

Prefect,
(ss) Col. **NĂSTURAŞ**

ORDIN SPECIAL PENTRU GHETTOUL SCAZINEŢ
Nr. 190

PREFECTURA JUDEŢULUI MOGHILEV
Nr. 156 din 17 Iunie 1942

Confidenţial personal

PREFECTURA JUD. MOGHILEV
către
LEGIUNEA DE JANDARMI
MOGHILEV

La raportul Dvs. No. 221 din 15 Iunie 1942, referitor la dificultăţile ce le întâmpinaţi cu paza ghetoului dela Scazineţ;

Cu onoare vă facem cunoscut că v'am înaintat instrucţiunile generale privitoare la organizarea ghetourilor.

Pentru paza ghetoului dela Scazineţ, veţi organiza 12 guarzi comunali plătiţi din bugetul raionului Moghilev. Garda aceasta, va fi instruită de Dvs., o veţi controla şi îi veţi da consemn la faţa locului.

Prefect,
Col. (ss) **NĂSTURAŞ**

ORDIN PENTRU ACHITAREA SUMELOR CUVENITE EVREILOR PENTRU MUNCA PRESTATĂ

Nr. 191

PRIMĂRIA ORAŞULUI MOGHILEV
TRANSNISTRIA

Nr. 2088, 1942 Luna Iunie, ziua 18

către

COMITETUL EVREESC COORDONAREA MUNCII
MOGHILĂU

Binevoiţi a cunoaşte că în conformitate cu ordinul dat de D. Mareşal Conducător al Statului, cu ocazia inspecţiei din 11 l. c., transmis verbal de către d. Col. Prefect al jud. Moghilău, — lucrările executate de muncitorii evrei de sub conducerea Dv., se vor plăti cu 1 RMK. (respectiv cu 2 mărci RKKS pentru specialişti), pe zi, de către autorităţile în folosul cărora aţi executat lucrarea.

Achitarea debitului se va face prin îngrijirea acestei Primării, după ce autoritatea respectivă ne-a vărsat suma debitată în alimente.

In acest scop binevoiţi a ne înainta până la 30 l. c. inclusiv un tabel întocmit pe autorităţi şi zile de lucru executat, spre a putea face socotelile fiecărei autorităţi.

Pentru viitor decontarea se va face la 1 ale fiecărei luni, pe baza tabelului întocmit de Dv., şi certificat de autoritatea respectivă. Tabelul sosit la 1 Iulie pentru lucrările din trecut şi după 5 ale lunii pentru viitor, nu se va lua în considerare:

Ca act justificativ vă va servi registrul nominal întocmit pe zile asupra lucrărilor executate, pe tabelul certificat de autoritatea respectivă.

Primăria Oraşului Moghilău
(ss) Căp. r. **BOTTA NICOLAE**

ORDIN PENTRU NOUI EVACUĂRI DIN MOGHILEV
Nr. 192

Nr. 38937 din 3/7 1942

Confidențial

GUVERNĂMÂNTUL TRANSNISTRIEI
către
PREFECTURA ORAȘULUI
MOGHILEV

Serv. Ad-tiv
In evidență pentru executare
Prefect,
(ss) Col. **NĂSTURAȘ**

La raportul Dv., confidențial No. 117, prin care ne faceți cunoscut situația evreilor din acel oraș.

Avem onoare a vă face cunoscut că se aprobă repartiția făcută de D-voastră.

Din evreii aflați azi în Moghilev, se vor mai scoate încă 3000.

Guvernator,
(ss) **INDESCIFRABIL**

ORDIN PENTRU INLOCUIREA EVREILOR DIN INTREPRINDERI
Nr. 193

Nr. 192 din 5 Iulie 1942

Confidențial

PREFECTURA JUDEȚULUI MOGHILEV
către
PRETURI, LEGIUNE ȘI PRIMĂRIILE DIN JUDEȚ

Problema evreiască în județul Moghilev trebuie rezolvată după cum am ordonat. Nu admit nici o abatere.

Veți lua măsuri ca toți evreii din întreprinderi să fie înlocuiți cu specialiști și lucrători ucrainieni, aduși chiar din alte localități.

Nu trebuie să tolerăm permanentizarea evreilor la întreprinderi.

Dacă la începutul înfiripărei industriei noastre, am avut nevoie de specialiști evrei, acum nu mai este nici o rațiune de a-i menține când îi putem înlocui.

Noi, aici, vom rămâne cu Ucrainienii, iar nu cu Evreii.

Toate localurile de consumație deschise de evrei, găsite inutile, vor fi închise imediat.

Cu ocazia inspecțiilor ce fac mă voi convinge de executarea acestui ordin.

Este o chestiune de demnitate românească de a îndepărta pe evrei din acele locuri unde se crede că utilitatea lor este indispensabilă.

Prefect,
(ss) Col. **NĂSTURAȘ**

MUNCA EVREEASCĂ LA MOGHILEV
(15 SEPTEMBRIE 1942)
Nr. 194

Extras dintr'un memoriu al Ing. S. Iägendorf, preşedinte, demis de autorităţi, al Comitetului Evreesc, către Centrala Evreilor din România.

....

1. — ORGANIZAREA MUNCII.

După cum am arătat mai sus singurul instrument juridic care reglementează atât situaţia juridică cât şi de fapt a evreilor evacuaţi a fost şi este ordonanţa No. 23. Principiul de bază al acestei ordonanţe, exprimat în preambulul ei — organizarea traiului în comun pe cheltuieli proprii şi pe bază de muncă — a fost şi principiul călăuzitor al formării primului comitet al evreilor din Moghilev. Deşi această ordonanţă a fost dată de D. Guvernator al Transnistriei, Prof. Gh. Alexianu, încă în ziua de 11 Noembrie 1941, totuşi a fost publicată deabia în luna Decembrie. Din procesul-verbal de constituire a primului comitet al evreilor din Moghilev, cu data de 18 Noembrie 1941, rezultă clar că comitetul a avut două funcţiuni: coordonarea muncii şi ajutorarea evreilor incapabili de muncă. Din primul moment al aşezării noastre în oraşul Moghilev, a fost clar, că vom putea obţine o stabilitate şi o posibilitate de trai pentru noi şi pentru familiile noastre numai prin muncă încordată, productivă şi folositoare Statului, judeţului, comunelor şi tuturor celorlalte instituţiuni publice. Numai pentru acest scop au fost reţinuţi aici evreii evacuaţi şi numai în măsura în care aceştia ar fi în stare să împlinească această funcţiune organică a lor, s'ar justifica prezenţa lor în acest oraş [1]). După cum am expus mai sus, au rămas aici diferite grupuri de specialişti şi muncitori, industriaşi şi comercianţi individuali, în vederea înfiinţării de industrii noui, precum şi profesionişti liberi. Intrucât însă responsabilitatea pentru modul de comportare şi executare a lucrului a fost comună, în sensul că orişice defecţiune şi neexecutare de lucru au putut periclita interesele întregii colectivităţi evreeşti reţinute aici, subsemnatul, care prin încrederea autorităţilor am fost însărcinat cu conducerea biroului pentru coordonarea muncii, birou care a funcţionat alături de comitet, într'un moment dat pentru a putea face faţă tuturor pretenţiunilor autorităţilor şi pentru a-mi putea într'adevăr asuma răspunderea pentru executarea întocmai a cerinţelor de muncă şi pentru a înlătura sistemul existent până atunci ca fiecare autoritate civilă sau militară să prindă muncitori pe stradă, ceeace a avut dezavantaje atât pentru autorităţi cât şi pentru noi, în-

[1]) Pentru a nu se da o interpretare eronată limbajului întrebuinţat aci de un conducător evreu, trebuie subliniat că memoriul de mai sus era adresat unei organizaţiuni privită cu îndoială şi suspiciune şi înainte de a ajunge la destinaţie, trecea prin cenzura Prefecturei şi Legiunei de Jandarmi.

trucât au fost prinşi muncitori specialişti pentru muncă brută şi invers, am cerut şi obţinut prin memoriul meu înaintat d-lui Comandant al Legiunii de Jandarmi cu data de 17 Ianuarie 1942 şi aprobat în ziua de 20 Ianuarie 1942 desfiinţarea grupurilor de muncă, introducerea obligativităţii de muncă pentru toţi bărbaţii între 18-55 ani, pe baza de recensământ şi mobilizare. De atunci până în ziua de azi putem spune cu mândrie că evreii evacuaţi în acest oraş, indiferent de situaţia lor socială anterioară, au răspuns întocmai cerinţelor de muncă ale autorităţilor. Cu toate timpurile vitrege, pe un ger cumplit, fără îmbrăcăminte şi aproape fără alimentaţie, 90 la sută din evreii evacuaţi, capabili de muncă, s'au prezentat la lucru în măsura în care au fost chemaţi, contribuind prin munca lor la refacerea edilitară şi economică a acestui oraş, fapt recunoscut de toate autorităţile locale şi superioare de control. Acest succes se datoreşte modului sever cum a fost organizat acest birou, disciplinei precum şi spiritului de abnegaţie al muncitorilor evrei de aici, cari, cu toate lipsurile şi cu toate că, — după cum voi expune mai jos — plata muncii a rămas în suspensie până azi, au răspuns obligaţiei lor de a presta munca de folos obştesc în mod permanent, justificând astfel motivul aşezării lor în acest oraş. Pentru a demonstra această afirmaţiune anexez situaţia lucrului efectuat până la 1 August 1942, şi anume numai muncii de folos obştesc în cadrul biroului pentru coordonarea muncii, la care se mai adaogă şi munca prestată în mod permanent în întreprinderi ca Turnătoria, fabrica de cuie, fabrica de săpun, etc., şi munca profesioniştilor liberi. Din această situaţie rezultă că în intervalul dela 15 Decembrie 1941 până la 1 August 1942, evreii evacuaţi în oraş şi anume cei organizaţi la dispoziţia biroului pentru coordonarea muncii, au executat următoarele zile de lucru: muncitorii calificaţi, 28.325, iar cei necalificaţi 102.085 zile de lucru, ceeace revine în medie la cca. 700 de muncitori zilnic, numai pentru munca de folos obştesc, osebit de specialiştii din întreprinderi şi de profesioniştii liberi în număr dublu, cel puţin.

Dacă însă evreii evacuaţi, după cum am expus mai sus, cu toate suferinţele, decimaţi de tifosul exantematic, subalimentaţi şi goi, au corespuns cu 90 la sută obligativităţii muncii ordonată conform art 6 din ordonanţa No. 23, răsplata muncii a rămas într'un raport invers, adică s'a plătit numai 10 la sută din munca efectuată.

In art. 6 al ordonanţei No. 23 se prevede că pentru a da posibilitate evreilor evacuaţi întrebuinţaţi, fie în întreprinderi, fie la munca de folos obştesc, fie ca profesionişti liberi, de a câştiga, pentru sine şi familiile lor un minimum de existenţă, munca va fi răsplătită prin bonuri de alimente, şi anume câte 1 RKKS pentru muncitorii necalificaţi şi câte 2 RKKS zilnic pentru muncitorii de specialitate, indiferent dacă sunt meseriaşi, ingineri, medici, etc. Această dispoziţie clară nu a fost însă respectată. Din adresa înaintată Primăriei acestui oraş rezultă că în schimbul alimentelor ce i se cuvin comitetului evreesc din Moghilev, resp. biroului de coordonarea muncii, pentru munca prestată în valoare de RKKS. 160.903, s'au dat până în prezent numai alimente pentru valoarea infimă de RKKS 21.483. Este de prisos a accentua că această stare este insuportabilă pentru evreii evacuaţi întrebuinţaţi la

muncă. Dacă totuși evreii evacuați au rezistat în parte — subliniez „în parte", întrucât pot spune că 50 la sută din evreii evacuați în orașul și județul Moghilev au căzut victimă foamei, frigului și tifosului exantematic — atunci aceasta a fost posibil numai prin sacrificiile aduse de comitet, care a pus la dispoziție, din fondurile adunate sau primite dela Dv., ca ajutor, pâine și măcar o singură dată pe zi hrană din bucătăria populară și prin vânzarea resp. darea în schimb a ultimelor efecte de îmbrăcăminte și încălțăminte, pentru obținerea de alimente. Astăzi această populație și-a vândut totul, iar puterea de sacrificiu a evreilor mai înstăriți a ajuns la minimum, așa încât se impune ca o condiție sine qua non, executarea întocmai a art. 6 cu privire la plata muncii. Neexecutarea acestei dispozițiuni, se datorește faptului că Primăriei din orașul Moghilev, respectiv preturilor din județ, nu li se pun la dispoziție alimentele necesare pentru plata muncii. Dacă această situație grea stăruie în orașul Moghilev, situația în sate este catastrofală. Acolo evreii evacuați, cu toate că sunt întrebuințați la munci, cu mici excepții, nu au primit nici un fel de alimentare. Intrucât aceasta se poate remedia numai prin punerea la dispoziție a fondurilor necesare, resp. a alimentelor, din partea autorităților superioare, o intervenție grabnică se impune pentru aplicarea art. 6 din ordonanța No. 23.

. . . .

Ing. IAEGENDORF

ORDIN PENTRU INCHIDEREA CU SÂRMĂ GHIMPATĂ A GHETTOULUI DIN MOGHILEV

Nr. 195

Nr. 936 din 2 Septembrie 1942

LEGIUNEA DE JANDARMI MOGHILEV
către
PREFECTURA JUDEȚULUI MOGHILEV

La ordinul D-voastră No. 269/942 confidențial

Am onoare a vă ruga să binevoiți a da cuvenitul ordin Primăriei Moghilev spre a pune la dispoziția Comitetului evreesc din Moghilev materialul necesar pentru închiderea ghettoului așa cum s'a ordonat prin ordinul de mai sus.

In acest scop Legiunea a dat ordin atât Comitetului evreesc cât și Sectorului de Jandarmi Moghilev, ca să înceapă imediat lucrările ordonate pentru închiderea ghettoului.

Comand. Leg. Jand.
Maior (ss) **ORĂȘANU**

ORGANIZAREA ADMINISTRATIVĂ LA MOGHILEV

Nr. 196

Extras dintr'un memoriu din 15 Septembrie 1942 al Ing. S. Iägendorf, preşedinte, demis de autorităţi, al Comitetului Evreesc din Moghilev, către Centrala Evreilor din România.

....

După cum am expus mai sus, comitetele locale şi în special comitetul din Moghilev, în scop de a împlini menirea lor de a reprezenta interesele evreilor evacuaţi, de a organiza munca şi ajutoarele, au înfiinţat o serie de instituţiuni admnistrative indispensabile pentru aceste scopuri. In primul rând este **biroul nostru de coordonare a muncii.** Acest birou ţine o evidenţă a tuturor evreilor evacuaţi apţi la muncă, emite ordine de mobilizare atât pentru munca de folos obştesc cât şi ordine de chemare pe loc pentru repartizaţii permanent la întreprinderi sau instituţiuni publice, dispensează pe cei inapţi la muncă în baza examenului medical şi controlează toate cerinţele de muncă dela toate autorităţile, repartizând muncitorii. Acest birou a corespuns şi corespunde tuturor cerinţelor.

Un auxiliar al acestui birou este **biroul de evidenţă.** Acest birou a devenit cu timpul de o importanţă covârşitoare, atât pentru autorităţi cât şi pentru organizarea evreilor, întrucât pe de o parte furnizează datele necesare pentru autorităţi de câte ori sunt cerute, iar pe de altă parte datele pentru coordonarea muncii şi pentru ajutorarea celor incapabili de muncă. Acest birou ar trebui însă să fie sprijinit mai mult în vederea obţinerii rezultatelor şi din judeţ, precum şi a tabelelor din celelalte judeţe, pentru a putea centraliza toate datele demografice ale evreilor evacuaţi.

Nefiind starea civilă a evreilor reglementată prin ordonanţa No. 23, acestui birou îi este anexat şi **un oficiu al stării civile** care eliberează pe bază de dovezi absolut sigure, certificatele de stare civilă, ca naştere, căsătorie, deces. Este adevărat că autorităţile au dispus remiterea tabelelor acestui birou pentru a fi centralizate, însă lipsa de posibilităţi de deplasare la faţa locului şi în special lipsa totală de hârtie, a zădărnicit toate intervenţiile noastre pe lângă colonii, aşa că nici în prezent nu suntem în posesiuna listei evreilor evacuaţi din acest judeţ, necum din alte judeţe. Se impune deci o organizare completă a biroului de evidenţă prin punerea la dispoziţia sa a mijloacelor tehnice pentru culegerea tuturor datelor necesare pentru repartizarea la muncă, conform aptitudinii şi specialităţii, a tuturor evreilor evacuaţi, reglementându-se totodată şi starea lor civilă.

Tot ca o necesitate s'a impus crearea unui **serviciu de poştă** care, sub controlul poştei de Stat, să distribue poşta şi să strângă corespondenţa, pentru a evita pe de parte o prea mare mişcare a evreilor evacuaţi în oficiul poştal, iar pe de altă parte pentru a putea distribui poşta adresantului adevărat, ţinându-se seamă că actele în cea mai mare parte au fost ridicate dela evreii evacuaţi, aşa că identificarea se face mai mult pe baza buletinului de evidenţă şi a identificării perso-

nale, fiind repartizaţi acestui serviciu câţiva funcţionari evrei din toate oraşele principale. Acest serviciu îndeplineşte misiunea sa spre deplină mulţumire, dar ar trebui să fie mărit în sensul ca absolut toată corespondenţa să treacă, obligatoriu, prin acest serviciu.

Prin remiterer banilor prin Banca Naţională a României, s'a impus ca o necesitate crearea unui **serviciu financiar** pentru a ajuta delegaţii oficiali la identificarea beneficiarilor. In general este de observat că remiterea banilor întârzie, iar distribuirea ar trebui să se facă direct de comitet, cum prevede şi adresa Guvernământului din 5 Februarie 1942, bineînţeles sub controlul direct al autorităţilor în drept, uşurându-se prin aceasta lucrările şi accelerându-se modul de plată.

Intrucât însă obştea nu se poate întreţine numai din ajutoarele primite dela Centrala Evreilor, care, după cum v'am expus mai sus, au fost destul de neînsemnate faţă de necesităţile noastre şi pentru a împlini dezideratul din ordonanţa No. 23 de a ne întreţine pe cheltuieli proprii, s'a pus baza unui **serviciu de impunere** a celor mai înstăriţi, bineînţeles mai mult sub formă benevolă. Introducerea obligativităţii pentru fiecare membru din colonie de a contribui, în limitele mijloacelor sale, la întreţinerea operei de asistenţă medicală şi de ajutor, precum şi la cheltuielile organizării administrative, este o necesitate fără de care nu se poate întreţine obştea şi instituţiunile ei absolut necesare.

. . . .

Ing. S. YAEGENDORF

LAGĂRUL VAPNIARCA

PREGĂTIRI ŞI INCEPUTURI

Nr. 197

Extras din actul de acuzare întocmit de acuzatorii publici A. Bunaciu şi Dumitru Săracu, în procesul primului lot de criminali de război, judecat de Tribunalul Poporului.

. . . .

Dacă lagărele din ţară şi în special cel dela Tg. Jiu, erau făcute pentru izolarea, apoi pentru exterminarea prin înfometare, munci istovitoare şi pedepse provocatoare de moarte a patrioţilor antifascişti, cari vedeau clar prăbuşirea politică şi economcă a ţării şi îndemnau poporul român să se ridice împotriva regimului de teroare al lui Antonescu şi să ceară pace, în schimb, lagărele pe care acelaş regim le-a înfiinţat în diferite localităţi din teritoriile cotropite ale Uniunii Sovietice, aveau de scop exterminarea rapidă a populaţiei localnice, — care nu voia să suporte regimul barbar de ocupaţie fascistă ci, fomând grupe de partizani, luptau contra invadatorilor — şi pentru exterminarea populaţiei evreeşti, căutând în felul acesta ca diversiunea antisemită să fie folosită ca armă de desbinare a popoarelor din Uniunea Sovietică, crezând că astfel îşi vor uşura stăpânirea.

S'au adunat probe sdrobitoare contra acelora ce au înființat lagăre pentru evreii din Transnistria și pentru cei deportați din țară, precum și contra acelora ce aveau comanda lagărelor, au făcut fapte odioase și schingiuiri și omoruri prin înfometare, lipsă de higienă și frig. Intre acuzații cari au devenit spaima internaților și cari se mândreau cu acest titlu, **este locot. col. Ion C. Murgescu.**

Acuzatul, maior de jandarmi pe acea vreme, a făcut parte din echipa de comandanți de lagăre de internare pregătită la Pitești, în luna Mai 1942. Dela Pitești, acuzatul a plecat peste Nistru, fiind numit comandant al regiunii II-a internare, având în subordine lagărele dela Vapniarca, Smerinca și Slivina. Reședința sa era însă Vapniarca, împrejurare ce i-a înlesnit amestecul în conducerea directă a lagărului în așa măsură că ofițerul căp. în rez. Alex. Stoleru, care avea formal comanda lagărului, a rămas numai cu atribuțiunea pazei. Conducerea și administrarea fiind încredințată lui, funcționează până la 1 August 1942, dată la care Murgescu ia oficial administrația lagărului.

Lagărul Vapniarca avea în luna August 1942, un număr de 101—126 internați, la 16 Septembrie 1942, numărul se ridică la 150 persoane, pentru ca a doua zi, **la 17 Septembrie 1942, numărul internaților să fie de 1135 persoane.** Creșterea numărului internaților se datorește sosirii a aproximativ 1000 persoane internați și condamnați politici, cari sosiră la 16 Septembrie din țară, trimiși dela lagărul din Tg. Jiu, închisoarea Lugoj și unii ridicați din libertate. La sosirea nouilor veniți, Murgescu, le-a arătat cimitirul din apropierea lagărului, spunându-le că e bine să cunoască locul din timp, că au venit **„în lagărul morții", de unde vor ieși în „patru labe", sau „în cârji".** (v. decl. mart. I. Mendelovici, E. Vinea, N. Sonenștein, D. Friederich, I. Goldenberg, A. Solomonovici, etc.).

....

PECIORA

ORDINUL DE EVACUARE

Nr. 198

No. 2228 din 29 IX 1942

INSPECTORATUL JAND. TRANSNISTRIA
către
LEGIUNEA DE JANDARMI
MOGHILEV

Binevoiți a cunoaște că Dl. Guvernator a aprobat evacuarea a 3000 evrei din Moghilev la Peciora.

Veți lua contact cu Dl. Prefect al Județului și veți lua imediat măsuri de executarea acestei evacuări.

Colonel (ss) **ILIESCU**

TRIMITERI ŞI EVADĂRI

Nr. 199

No. 1376 din 26 Octombrie 1942

LEGIUNEA JANDARMI MOGHILEV
către
INSPECTORATUL JANDARMI
TRANSNISTRIA

Am onoare a raporta că azi 25 Octombrie 1942, am trimis în lagărul Peciora un număr de 200 evrei.

Cu această ocazie am constatat că un număr de circa 50-60 evrei, sunt din cei trimişi cu primul lot şi care au fugit înapoi la Moghilev.

Toată operaţiunea noastră de evacuare este zadarnică deoarece nu ştim prin ce mijloace numiţii reuşesc de a se înapoia la Moghilev.

Faţă de cele de mai sus, vă rugăm să binevoiţi a dispune.

Comand. Leg. Jand. Moghilev
Maior (ss) **ORĂŞANU**

MIZERIA DIN LAGĂR

Nr. 200

Extras dintr'un memoriu al d-lui M. Katz, fost preşedinte al Comitetului Evreesc din Moghilev.

In Septembrie 1942, o nouă şi grea lovitură a căzut peste deportaţii ghettoului Moghilev. Mii de evrei au fost trimişi spre lagărul morţii Peciora. Recrutarea celor destinaţi pentru Peciora s'a făcut de către echipe de jandarmi, după criterii barbare neomenoase, groaznice. Au fost scoşi pentru complectarea numărului copii din orfelinate, bolnavi din infirmerii, femei, copii şi bătrâni de pe străzi şi din pieţe, duşi la gară şi îmbarcaţi în vagoane. In felul acesta au rămas despărţiţi părinţii de copii şi soţi de soţii. Cei ce au reuşit să fugă din Peciora, povesteau grozăviile lagărului. Instalat chiar pe malul Bugului, lagărul era înconjurat de trei rânduri de sârmă ghimpată şi păzit de o puternică gardă de militari înarmaţi. In câteva rânduri au venit de peste Bug, camioane nemţeşti cari au încărcat internaţi din lagăr ducându-i peste apă, unde au fost exterminaţi. Pe vremea ceea comandant al Legiunii Tulcin, era căpitanul Fetecău iar Prefect, Colonelul Loghin. **Internaţii lagărului, neavând posibilitatea aprovizionării cu alimente, se hrăneau cu excremente omeneşti iar mai târziu cu cadavre omeneşti.** Numărul celor morţi în acest lagăr a atins procentul de 80%, restul de 20% reuşind să fugă.

. . . .

M. KATZ

VIAȚA MIZERABILĂ ȘI CHINUITĂ A ORFANILOR DIN MOGHILEV.

Nr. 201

Extrase dintr'un raport întocmit de Consilierul referent Dr. Faendrich Emanuel, delegat de Comitetul Evreesc din Moghilev să inspecteze cele 3 orfelinate din oraș.

COMITETUL EVREESC MOGHILEV
C. E. M.
Serviciul de Control General

Moghilev, 28 XI. 1942

DOMNULE PREȘEDINTE,

Avem onoare a vă înainta următorul raport, dresat de dl. Controlor-Referent Dr. Faendrich Emanuel în urma inspecțiilor făcute la Orfelinatele No. I, II și III, rugându-vă a-l examina cu atenția cuvenită față de marea responsabilitate ce apasă asupra Comitetului, având în vedere că în aceste instituții sunt internați 800 copii orfani.

RAPORT No. 3

ORFELINAT No. I.

....

Orfelinatul este adăpostit în clădirea Pokrowscaia colț cu str. Bolnicinaia. Această clădire este vastă, spațioasă și sălile sunt mari și încăpătoare. Dar **clădirea este încă devastată, culoarele fără ferestre, resp. ferestrele fără geamuri.** Sălile necesare au fost cu anevoie amenajate. **Orfelinatul adăpostește 420 copii** în vârstă între 3-16 ani. Pe lângă aceștia mai locuesc acolo îngrijitoarele, surorile și o parte a personalului administrativ și de serviciu.

Această instituție primește din partea Comitetului o donațiune în bani, alimente, pâine și combustibil, care se repartizează zilnic. Din această cauză Orfelinatul nu se poate aproviziona decât pentru o singură zi. Astfel acest așezământ a primit în ziua de 21/XI 100 RKKS.; 22/XI și 23/XI nimica; 24/XI 100 RKKS. și 25/XI 50 RKKS. Afară de aceasta Orfelinatul a primit zilnic o cantitate de 90 kgr. pâine și odată 75 kg. mazăre și o altă dată 64 kgr. crupe. Lemnele sunt distribuite odată în 2-3 zile în cantitate de 240 kgr., săpun 1,50 kgr.

....

Copiii sunt ținuți în săli mari, neîncălzite și foarte prost aerisite, în unele cazuri chiar puturoase; **copiii stau în paturi în timpul zilei,** aco-

periţi de aşternut nu prea curat şi fără lingerii, nici de corp şi nici de pat, **neavând chiar îmbrăcămintea necesară pentru a putea părăsi patul şi a putea umbla.** Până la finele lunii Octombrie a. c. copiii au fost complet deparazitaţi, curaţi şi îmbăiaţi regulat săptămânal. Schimbarea vremii şi mai cu seamă lipsa de lemne de foc a avut efectul dezastruos că copiii nu pot părăsi patul în timpul zilei, nu se pot duce chiar la closet şi sunt nevoiţi să facă necesităţile lor în sală în putine. Din această cauză o aerisire chiar repetată care din cauza frigului nu se poate face incontinuu, nu aduce nici o îmbunătăţire simţitoare, ci lasă în sală o putoare insuportabilă. **Intr'o singură sală am găsit 109 copii internaţi.** Prin aceasta a crescut şi promiscuitatea şi bolile despre care vom vorbi mai departe. Tot din cauza lipsei de combustibil, apa caldă a devenit un articol foarte rar, deci copiii nu capătă baia necesară, aşternutul nu poate fi spălat şi curăţit. Foarte simţită este şi lipsa de o etuvă de deparazitare, căci orfelinatul are nevoe de aceasta pentru 2-3 zile în fiecare săptămână. In această stare nu poate fi vorba de deparazitare. Inainte sălile au fost zilnic curăţite şi odată pe săptămână s'a făcut regulat curăţenia generală, acuma însă podelele rămân nespălate. Din căldura animală ce domneşte în sală, s'a depus pe pereţi igrasie şi umezeală.

In ce priveşte alimentaţia copiilor menţionăm:

Copiii sunt slab hrăniţi, căpătând dimineaţa: pâine cu cafea neagră nezaharată. Prânz: un cir de făină de porumb sau o supă de mazăre, seara pâine cu marmeladă sau cu cafea neagră nezaharată. Pâinea este împărţită în porţiuni de 40-50 gr. de fiecare copil şi masă, deci copiii capătă 120-150 gr. pâine pe zi. Până la mijlocul lunei Octombrie copiii mai mici au primit dimineaţa lapte în cantitate de 15 cl. pe zi. Din lipsă de mijloace, această hrană a fost ştearsă de pe lista de bucate. Ingrijitoarele şi o parte a personalului administrativ, primesc şi ei pâine şi mâncare în aceeaşi măsură. Hrana este absolut neîndesulătoare, atât în ce priveşte cantitatea cât şi conţinutul de substanţe alimentare. Din această hrană lipsesc cu desăvârşire vitaminele atât de necesare şi chiar substanţe nutritive. **Toţi copiii sunt subalimentaţi într'o măsură înspăimântătoare.**

Din cauză că copiii nu pot părăsi patul în timpul zilei, învăţământul introdus nu poate funcţiona şi copiii sunt lipsiţi de orice învăţământ şi educaţie. Până la finele Octombrie a. c. a funcţionat acolo o grădină de copiii şi şcoala primară de patru clase şi anume o clasă comună I şi II-a, cl. III-a, cl. IV-a şi un curs supraprimar, care au fost frecventate de vreo 200 copii şi anume aproximativ 120 băeţi şi 80 de fete.

In ce priveşte starea sănătăţii şi mortalitatea observăm:

Am găsit foarte mulţi copii suferind de furunculoză, alte boli de piele şi scabie (râe). Boli interne sunt rare. Cauza acestor boli este lipsa de curăţenie, subalimentaţie şi lipsa de vitamine, dar şi promiscuitatea este un factor hotărîtor.

Indreptăm atențiunea asupra faptului că **mortalitatea este mereu în creştere.** In luna August au fost 6 cazuri mortale, Septembrie 5 cazuri, Octombrie 12 cazuri şi **numai dela 1-25 Noembrie a. c. 18 cazuri mortale.** Mortalitatea numai în luna Noembrie a. c. a fost de 5% din efectiv, ceeace este îngrozitor. Menționăm că copiii bolnavi sunt evacuați în Orfelinatul No. 3 care serveşte ca spital de copii.

Se poate spune că în acest Orfelinat, **copiii adăpostiți nu trăesc, ci numai vegetează.**

....

ORFELINATUL No. 2.

Orfelinatul No. II **îngrijeşte 247 copii** în vârstă de 2-15 ani, care sunt repartizați după vârstă **în 4 săli...** Am găsit mulți copii suferind de eczeme, furunculoză, scabie şi alte boli. Menționăm că **copiii bolnavi nu sunt izolați de copiii sănătoşi** şi stau în aceeaşi sală. Şi aici curățenia lasă totul de dorit. Aşternutul nu este curat, baia nu funcționează de vreo 2-3 săptămâni, deparazitarea este foarte defectuoasă. **Mortalitatea este foarte ridicată, dela 4/X—27/XI, au fost 20 cazuri mortale.**
.....Copiii internați sunt şi aici subalimentați şi duc o mare lipsă de hrană substanțială şi de vitamine necesare. Sălile sunt prea slab încălzite. Imbrăcămintea copiilor este foarte sumară şi copiii duc o mare lipsă de lingerie.

....

ORFELINATUL No. 3.

Acest orfelinat, care a fost instituit ca spital pentru copiii îmbolnăviți sau infirmi, a fost aproape cu totul înstrăinat de scopul său primordial, servind atât de adăpost pentru copii sănătoşi, foarte mulți copii bolnavi, dar serveşte şi de azil de bătrâni şi chiar ca azil de noapte.

Personalul administrativ constă din 36 persoane. La data inspecției au fost **internați 129 copii, 9 persoane adulte infirme şi 25 persoane azilante,** care dorm într'o sală insalubră şi infectă. Starea generală de igienă este îngrozitoare. Clădirea (şcoala No. II) este în general într'o stare devastată şi murdară... Copiii primesc mâncarea în aceeaşi cantitate şi calitate ca la Orfelinatul No. II. Dar şi această mâncare soseşte acolo într'o stare complect rece, întrucât mâncarea este adusă dela Orfelinatul II, în mari borcane de tablă neagră. Distribuția hranei la acei 129 copii este foarte anevoioasă căci Orfelinatul nu dispune de mai mult **decât aprox. 20 gamele şi linguriţe,** deci durează mai bine de 2 ore. Copiii bolnavi primesc alimentația lor destul de slabă, într'o stare complect rece. Aceasta într'un spital de copii, unde copiii sunt evacuați şi trimişi spre vindecare.

Copiii sunt adăpostiţi în sălile mari din etajul I. **Sălile sunt absolut neîncălzite, neaerisite şi din această cauză şi din lipsă de îmbrăcăminte, copiii sunt siliţi să stea toată ziua în pat. Am găsit copii complectamente goi, stând în frig sub aşternut.** Aproape 90% dintre copii sunt bolnavi de boli interne şi boli de piele. Promiscuitatea în acest orfelinat este strigătoare, căci în acea sală sunt adăpostite persoane adulte infirme, împreună cu copii sănătoşi şi copii bolnavi. **Copiii bolnavi de scabie nu sunt izolaţi de copiii sănătoşi,** cu toate că această boală este molipsitoare. Azilul de noapte se află în intimă vecinătate cu sălile de copii şi este un cuib de infecţi.e

Alimentaţia copiilor bolnavi este absolut insuficientă, copiii sunt slabi, subalimentaţi şi infirmi, într'o măsură ce lasă totul de temut.

Mortalitatea este exorbitantă. Citām: dela 12/X—27/XI au fost 26 cazuri mortale la un efectiv de numai 140 copii.... Starea generală a copiilor adăpostiţi în Orfelinatul No. III este mai mult decât primejduită. Dacă reorganizarea şi dotarea acestui Orfelinat va întârzia, atunci există mereu temere, că toţi copiii adăpostiţi acolo vor pieri.

....

Moghilev, la 27 Noembrie 1942.

Controlor referent **FAENDRICH**

AJUTOARE PENTRU VAPNIARCA

Nr. 202

România
PREŞEDINŢIA
CONSILIULUI DE MINIŞTRI
Imputernicitul Guvernului pentru reglementarea regimului evreesc din România

Bucureşti 18 Noembrie 1942
Nr. 5621 R. D. L.

CENTRALEI EVREILOR DIN ROMÂNIA

Am onoare a vă aduce la cunoştinţă că în urma raportului Guvernământului Provinciei Transnistria privitor la starea celor 1179 evrei din lagărul dela Vapniarca, îmbrăcaţi în haine de vară, Domnul Mareşal a ordonat să li se îngăduie a primi îmbrăcăminte din ţară, prin Guvernământ.

Imputernicitul Guvernului pentru reglementarea regimului evreilor din România
(ss) **RADU LECCA**
L. S.

AJUTOARE PENTRU PECIORA
Nr. 203

COMANDAMENTUL DE CAPETENIE AL ARMATEI
DEPARTAMENTUL GUVERNATORULUI CIVIL AL TRANSNISTRIEI
Nr. 84714 din 28 Noembrie 1942.

CENTRALEI EVREILOR DIN ROMÂNIA
prin
PREŞEDINŢIA CONSILIULUI DE MINIŞTRI
C. B. B. T.
BUCUREŞTI

Cu onoare vă aducem la cunoştinţă că s'a aprobat a trimite îmbrăcăminte prin Guvernământ, pentru evreii aflaţi în lagărele dela Peciora din Transnistria.

p. Guvernator
(ss) **INDESCIFRABIL**
L. S.

MIZERIA DIN LAGĂRUL VAPNIARCA
Nr. 204

Extras din rechizitoriul acuzatorului public D. Săracu, rostit înaintea Tribunalului Poporului, în procesul primului lot de criminali de război.

. . . .

Să facem o descriere a lagărului dela Vapniarca: clădiri murdare, lipsite de geamuri, lipsite de uşi, lipsite de orice mijloc de higienă şi în primul rând lipsite de elementul cel mai trebuincios, apa.

Internaţii se plâng că sunt înflămânziţi. Spun: „Domnule comandant, chiar dacă vom muri, dar până să murim nu vrem să suferim atât de mult, lăsaţi-ne posibilitatea să muncim, ca să ne putem face un mijloc de existenţă".

Răspunsul lui Murgescu: **„Aţi fost aduşi aici ca să muriţi. N'am să fac sanatoriu cu voi".**

Şi aşa a fost. Gândiţi-vă Domnule Preşedinte şi Onorat Tribunal, că este vară, este cald. Peste 1500 oameni vor apă. Vor să construiască internaţii o conductă de apă, dar nu sunt lăsaţi. Vor să-şi construiască internaţii, pentru bolnavii lor, un pat de scânduri, dar asta nu se admite. Vor ca să-şi construiască internaţii o sobă, să-şi fiarbă o mâncare, nu se admite.

Apoi setea pe lângă foame, este grozavă. Copiii, bolnavii cer apă. Pentru ca suferinţa fizică să fie cât mai groaznică, face un plan diabolic; îşi instalează lângă comandamentul lui un robinet, prin care putea să dea drumul la apă oricând. Anunţa în lagăr că vine apa. Pe ţevi începe să sâsâe apa. Lumea se scoală înebunită şi vine să facă coadă la singura cişmea care era. Bolnavii şi copiii se târau pe brânci. Voiau

să aibe un pic de apă, fiindcă era căldură tropicală. Cel puțin să-și astâmpere setea. Apa sâsâia câteva minute, pe țevi se auzia doar zgomotul ei, apoi se închidea. Oamenii rămâneau uluiți. Suferința lor devenea și mai mare. Vaetele se auzeau din depărtare. Insuși colonelul Murgescu spune: la un km. depărtare de lagăr trebuia să treci cu batista la nas; mirosul de cadavre din gropi, mirosul de cadavre vii, mirosul de mizerie nu era suportabil.

Apoi colonelul Murgescu cheamă internații la el, le ține un discurs, repetându-le ceeace le spusese la început: „ați fost aduși ca să muriți". Am să împușc pe toți acei care nu se vor supune ordinelor, am să aplic bătaia". Fapt ce s'a și întâmplat. Intr'una din zile scoate internații în curte — el se delecta — desbrăcați în pielea goală, în fața femeilor și copiilor și le aplică câte 50 lovituri pe spinare, până când corpul lor nu mai semăna a corp omenesc, ci era o umflătură, ceva de neînchipuit.

....

TRAGEDIA DELA VAPNIARCA
Nr. 205

Extras din actul de acuzare întocmit de acuzatorii publici, A. Bunaciu și D. Săracu în procesul primului lot de criminali de război, judecat de Tribunalul Poporului.

....

Internații, care erau cazați în trei pavilioane ruinate, murdare, fără uși, geamuri și paturi, ar fi avut suficiente motive să creadă în profețiile lui Murgescu. Dar la aceasta s'a adăogat contribuția bestială a lui Murgescu, prin hrănirea continuă cu mazăre furajeră și împiedicarea prin măsurile luate, ca ei să-și poată procura alimente din afară prin mijloace proprii.

Internații, au făcut în repetate rânduri reclamații, cerând schimbarea hranei, care ducea la devitaminarea organismului, în cel mai bun caz, dacă nu la intoxicare și moarte. Această mazăre furajeră cunoscută în știința botanică sub numele de „Latyrus Sativus", se cultivă în unele ținuturi ale Uniunii Sovietice, dar numai ca plantă de nutreț. Fenomenul de intoxicare „Latyrus", latirismul, era cunoscut de lumea medicală din Uniunea Sovietică și de populația locală, ca având ca urmare parapareza spastică, deranjamente, indigestie, balonarea excesivă, greață și dureri în regiunea flancului drept și starea generală proastă. La 27 Decembrie 1942, apare primul caz de parapareză spastică, la un internat din grupul celor veniți în lagăr la 16 Septembrie 1942. In zilele și săptămânile următoare cazurile se înmulțesc în așa fel, încât au fost atinși de această boală aproximativ 611 internați. Deși acuzatul I. Murgescu a fost înștiințat prin rapoarte medicale de pericolul ce amenința pe internați, el a refuzat categoric să schimbe hrana, iar pentru a-și atinge cât mai repede scopul urmărit, adică exterminarea, împiedică introducerea în lagăr a medicamentelor și a îmbrăcămintei necesare bolnavilor.

....

AJUTOARE PENTRU TRANSNISTRIA
Nr. 206

România
PREȘIDENȚIA CONSILIULUI
DE MINIȘTRI
Imputernicitul Guvernului pentru reglementarea regimului evreilor din România

București, 29 Ianuarie 1943
Nr. 6637/RDL

CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA

In urma celor constatate la fața locului în Transnistria, de către însărcinatul nostru, rezultă că ajutoarele pe care Centrala le-a dirijat acolo până în prezent — bani și diverse — au fost cu desăvârșire insuficiente față de multiplele și variatele nevoi ale populațiunii evreești deportate.

Delegația Dvs. a putut aprecia la fața locului, care anume centre trebuesc ajutorate cu precădere și ce anume articole și obiecte, bani, ar urma să fie expediate cât mai grabnic.

In consecință, vă invităm ca să intensificați colectele pentru o grabnică și o cât mai substanțială ajutorare a coreligionarilor Dvs., cunoscând că vă revine Dvs. personal toată răspunderea unei absențe dela obligațiunile ce cad exclusiv în sarcina comunității evreești, cu toate consecințele unei astfel de abateri dela îndatoririle Dvs.

Imputernicitul Guvernului pentru reglementarea regimului evreilor din România
(ss) **RADU LECCA**
L. S.

COMANDANȚII LAGĂRULUI VAPNIARCA
Nr. 207

Extrase din actul de acuzare întocmit de acuzatorii publici A. Bunaciu și D. Săracu, în procesul primului lot de criminali de război, judecat de Tribunalului Poporului.

....

Vițios, abuziv, venal și lipsit de omenie, iată cum apare acuzatul **I. Murgescu,** din declarațiile martorilor ascultați până acum. El nu se mulțumea cu înfometarea și uciderea oamenilor, cu hrana otrăvitoare, prin chinuirea internaților, prin interzicerea de a se aproviziona cu apă și chiar cu zăpadă, ci chiar el personal recurgea la pedepse aspre pentru vini imaginare. Fiind stăpânul absolut al lagărului, acuzatul umbla aproape tot timpul în stare de ebrietate, făcând „inspecții" în această stare. Inspecta cantina pe care o făcuse nu pentru a ușura viața internaților, ci pentru a-și creia venituri personale și în felul acesta pentru a jefui și puținul ajutor ce internații mai primeau, dijmuit la intrare și el, de acuzat. Carcera și bătaia pe spatele gol, erau pedepsele preferate ale lui Murgescu. Cu femeile se purta aparent bine-

voitor, dar numai pentru a le face să-i cedeze, iar atunci când întâmpina rezistența lor, devenea furios și dădea frâu liber pornirilor lui bestiale, inventându-le tot felul de vini pentru a le putea pedepsi mai umil.

....

Cristodor Popescu, în timpul cât a fost comandant al lagărului Vapniarca, a contribuit și el la înfometarea internaților prin interzicerea alimentelor din afara lagărului, închizând cantina existentă și oprind orice încercare a celor puși sub paza sa, de a se putea alimenta în alt mod decât cu mâncarea dela cazan, contribuind prin aceasta la îmbolnăvirea unui mare număr de oameni de paralizie spastică, din cauza consumului uniform și continuu de mazăre furajeră, aliment a cărui toxicitate o cunoștea și pe care, intenționat, a stăruit s'o dea ca hrană zilnică (v. decl. mart. Landau L. Mozes).

A căutat prin toate mijloacele să distrugă fizicește și moralicește pe internați.

a) prin reducerea rației de pâine și lemne (v. decl. mart. Landau L. Mozes, Naum Cristu).

b) prin interzicerea instalării de către internați, pe contul lor, a unor sobițe de tablă, absolut necesare încălzirii pavilioanelor și infirmeriei lagărului, lăsând bolnavii pradă unui ger crâncen, în iarna anului 1942-43 (v. decl. mart. Flemingher Isidor, Alfons Nachtigal, Rado Alexandru, Naum Cristu).

c) prin organizarea unei rețele de spionaj, cu ajutorul căreia punea la cale acte de teroare și provocațiune în lagăr, încercând să dizolve comitetul comunității, în scopul de a împiedeca orice încercare de ameliorare a vieții internaților (v. decl. mart. Segal Nathan).

d) prin repetate injurii și bătăi aplicate celor puși sub pază, bolnavi și în neputință de a reacționa (v. decl. mart. Landau L. Mozes).

e) prin sechestrarea în pavilioane și interdicția impusă oamenilor de a nu le părăsi decât odată pe zi numai câteva minute, timp insuficient măcar pentru satisfacerea celor mai elementare nevoi fiziologice (v. decl. mart. Nachtigal).

f) speculând nevoile celor puși sub pază, și-a însușit diferite sume de bani, fie dela aceștia fie dela familiile lor, obligându-i tot odată pe internați să lucreze pentru sine și familia sa, obiecte de îmbrăcăminte și încălțăminte, fără nici o plată (v. decl. mart. Segal Nathan pag. 4, Cristu pag. 10).

g) profitând de situațiunea ce deținea, a ademenit mai multe internate pe cari le-a siluit (v. decl. mart. Naum Cristu pag. 10).

Din aceiași galerie a asasinilor, schingiuitorilor și jefuitorilor, face parte și:

Buradescu Sever, care înainte de a fi devenit comandant al lagărului Vapniarca, la 6 Februarie 1943, a fost ofițer subaltern la lagărul dela Vârtujeni, unde comandant era locot. col. Agapie.

Dar la Vapniarca, în cele opt luni, cât a deținut comanda lagărului, și-a arătat adevărata lui patimă, deslănțuind prigoana sălbatecă împotriva internaților.

Lagărul Vapniarca, găzduia la acea dată circa 2000 de internați, majoritatea politici, iar restul ucrainieni și moldoveni.

N'au fost deajuns suferinţele suportate de internaţi în timpul comenzii lui Murgescu, ci ele au fost mărite odată cu venirea lui Buradescu, care ca primă măsură pe care o credea necesară, a fost să reducă hrana dela ordinar, micşorând raţia de pâine zilnică dela 200 gr. la 100 gr. şi în unele zile chiar la 50 gr. de persoană. Deasemenea acuzatul, cu vădită rea intenţie, punea în consumaţie alimente alterate şi se opunea la îmbunătăţirea hranei şi a regimului alimentar al internaţilor (v. decl. locot. col. Popovici Cristache). Tot pe aceeaşi linie de exterminare rapidă a internaţilor, acuzatul descoperă un nou procedeu de înfometare: toate pachetele cu alimente sosite din ţară, le primeşte personal şi apoi le depozitează într'o magazie, unde abia după luni de zile au fost descoperite complect alterate.

Acuzatul nu se mulţumeşte numai cu atât. Refuză să dea internaţilor posibilităţi de menţinerea higienei corporale, împiedicându-i să se spele şi să-şi spele rufele. Iarnă fiind, le distruge o sobă de fier pentru a le lua căldura, cât şi pentru a împiedica pregătirea hranei.

Văzând că rezistenţa morală a internaţilor nu poate fi înfrântă, concepe şi dă ordine să se sape în pământ un sistem de carceră diabolică, adâncă de trei metri şi lată cât permite unui om normal să se învârtească în picioare. Această groapă era astupată cu un capac, încarceratul stând aşa câte o zi sau două, în care timp primea doar apă, fiind obligat astfel să-şi satisfacă necesităţile acolo.

....

ORDIN PENTRU NOI RESTRICŢIUNI LA MOGHILEV

Nr. 208

CORPUL III ARMATĂ
STAT MAJOR
Biroul 2 Informaţii

D. 51
Nr. 22.694/B din 12.II.1943
CORPUL III ARMATĂ
către
GARNIZOANA MOGHILEV

Cu onoare se face cunoscut următoarele măsuri privind pe evreii din Moghilev, aceasta până la sosirea răspunsului dela Guvernământul Transnistriei, **unde s'a intervenit pentru evacuarea lor spre Bug.**

1. Toţi evreii urmează a fi internaţi în ghettouri.

2. Acei care umblă liberi în garnizoana Moghilev, să posede autorizaţiuni cu M., semnate de garnizoană şi de către Legiunea de Jandarmi Moghilev.

3. Numărul evreilor cărora li se eliberează autorizaţiuni pentru a circula în oraş să fie restrâns la minimum.

4. Se va interzice şefilor de ghettouri, comunităţi, comitete evreeşti din judeţ, de a veni la Moghilău, în scopul de a primi bani, sau alte ajutoare din Ţară; acestea să li se trimită direct în localităţile unde se află.

5. Pentru grupurile de evrei care ar fi întrebuinţaţi ocazional la

muncă, să se întocmească tabele care să fie asupra conducătorilor acestor grupuri, iar aceştia să aibă la rândul lor autorizaţiuni sau ordine de serviciu, semnate de garnizoană şi legiunea de jandarmi Moghilev, în care să fie specificat numărul oamenilor care sunt conduşi la lucru, ce anume vor lucra şi durata muncii.

6. Intrarea în ghettouri va fi interzisă oricărei persoane străine, afară de oficialităţi şi numai cu un motiv bine întocmit.

Totodată vă rugăm ca în colaborare cu toate organele informative, să întocmiţi o dare de seamă care să fie o sinteză asupra vieţii evreeşti, aşa cum se desfăşoară în ghettouri ziua şi noaptea, activitatee evreilor internaţi (clandestină şi făţişă), numărul şi organizaţiile de sprijin, primejdii pentru organizarea oficială a Statului, tendinţe şi aspiraţii.

In consecinţă să fie o lucrare documentată completă asupra ghettourilor din Moghilev.

D. O.
Şef de Stat Major
Colonel (ss) E. BUZINCU

Şeful Bir. 2
Maior (ss) C. PUNGĂ

INCERCARE NEREUŞITĂ DE MASACRU LA VAPNIARCA

Nr. 209

Extras din rechizitoriul rostit de acuzatorul public D. Săracu, înaintea Tribunalului Poporului, în procesul primului lot de criminali de război:

. . . .

Când vede că nici un mijloc nu poate să determine exterminarea acestor oameni în massă, începe să aplice alte metode. In timpul când comanda căpitanul Buradescu lagărul, a fost adus un grup de 44 hoţi şi criminali de drept comun, de pe la Jilava. Căpitanul Buradescu se gândeşte să-şi facă din aceşti oameni adepţii lui şi prin ei să caute exterminarea internaţilor politici, internaţilor care luptaseră pentru a împiedeca dezastrul ţării şi al poporului. El este un antisemit feroce, şi aceasta rezultă din raportul lui moral, dat de către şefii lui, în care se spune că este un antisemit feroce. Feroce este un cuvânt atât de grav, încât înegreşte însăşi figura unui om.

Prin unealta lui oarbă, sublocotenentul Ceachir, se înţelege cu aceştia, ca să pună la cale o rebeliune în contra internaţilor politici din lagărul Vapniarca. Le lasă toată libertatea, li se admite orice alimente din afară, li se admite, chiar faţă cu ei, ca internaţii politici să fie loviţi, maltrataţi şi jefuiţi noaptea în dormitoare. I se reclamă de către internaţii politici. Nu se ia nici o măsură. Râdeau fiindcă vedeau că ceea ce au pus la cale, duce la atingerea ţelului lor.

Intr'o zi, dupăce sublt. Ceachir, stătuse timp de 3 ore în dormitorul acelor ticăloşi, ca să facă planul de atac, la 10 minute după plecarea lui din dormitor, aceşti ticăloşi, înarmaţi cu topoare, cu răngi, cu lem-

ne, tabără asupra internaţilor politici şi încep maltratarea lor. In această rebeliune au căzut la pământ trei internaţi.

Dar care era scopul ce se urmărea prin aceasta? Să se însceneze internaţilor politici o rebeliune, ca să poată interveni cu armata şi să tragă pentru a-i extermina. Fapt ce s'a dovedit, pentrucă imediat ce a început rebeliunea, căpitanul Buradescu, împreună cu slt. Ceachir şi cu plutonierul Moise Marin, intră în corpul de gardă din lagăr şi dă ordin să tragă.

Dar soldaţii, care nu erau pictori, care erau soldaţi din popor, ţărani şi muncitori, au refuzat să tragă, peste ordinul comandantului lor, spunând: „nu tragem". In loc să tragă în plin, soldaţii au tras focuri de armă în sus. Buradescu, înebunit spune: „Vă voi împuşca pe toţi. De ce n'aţi tras în plin?" Şi unul din soldaţi îi spune: „Domnule căpitan, nu avem motiv să tragem în aceşti oameni. Şi dacă într'adevăr vrei să faci această acţiune criminală, te rog să dai ordin scris".

....

MORTALITATEA COPIILOR IN ORFELINATELE DIN MOGHILEV

Nr. 210

Tablou întocmit după registrele orfelinatelor

		Internări	Decese	Procent
Aprilie	1942	94	1	1.06
Mai	„	130	4	3.07
Iunie	„	214	7	3.27
Iulie	„	318	10	3.14
August	„	370	6	1 62
Septembrie	„	676	5	0 74
Octombrie	„	687	21	3.06
Noembrie	„	828	62	7.48
Decembrie	„	788	57	7.23
Ianuarie	1943	708	66	9.42
Februarie	„	701	54	7.70
Martie	„	597	47	7.87
Aprile	„	563	5	0.90
Mai	„	623	1	0.16
Iunie	„	632	—	—
Iulie	„	651	—	—
August	„	637	—	—
Septembrie	„	629	—	—
Octombrie	„	661	—	—
Noembrie	„	662	—	—
Decembrie	„	644	—	—
Ianuarie	1944	593	—	—

MUNCA ÎN JUDEȚUL MOGHILEV

Nr. 211

Situațiuni extrase din registrele B. O. M. E. Moghilev, Șargorod, Murafa și Djurin

B. O. M. E.
Contabilitatea Centrală
Moghilău

SITUAȚIA SUMELOR DATORATE GHETTOULUI DIN MOGHILĂU

asupra muncii prestate la autoritățile locale în intervalul 18 Decembrie 1941 — 30 Iulie 1943

Nr. crt.	AUTORITATEA	Val. în RKKS a lucrărilor efectuate dela 18.XII.1941 până la 30.VI.1943	Primiți în cont alimente și numerar RKKS	Rest datorat la 30.VI.1943
1	Legiunea de Jandarmi	32.505	—	32.505.—
2	Primăria Moghilău	127.986	34.959.—	93.027.—
3	Prefectura Moghilău	30.998	—	30.998.—
4	Pretura Moghilău	8.116	623.50	7.492.50
5	Pretura Jarișev	2.427	—	2.427.—
6	Garnizoana Moghilău	23.661	—	23.661.—
7	Oficiul P.T.T.	3.200	20.—	3.180.—
8	C. F. R. T,	2.061	—	2.061.—
9	Echipa volantă 47	3.116	—	3.116.—
10	Protoeria Moghilău	26	—	26.—
11	Stația de deparazitare	526	—	526.—
12	Banca Transnistriei Moghilău	36	—	36.—
13	Serv. Drumurilor Pref. Moghilău	1.347	206.—	1.141.—
14	Manutanța Garnizoanei Moghilău	8	—	8.—
15	Subinspectoratul Școlar Moghilău	15	—	15.—
16	Serv. Propagandei Moghilău	20	—	20.—
17	Sectorul Jandarmi Moghilău	488	—	488.—
18	Escadron de cai Moghilău	432	—	432.—
19	Batalion 13 pază Moghilău	384	—	384.—
20	Batalion 3 Grăniceri Moghilău	36	—	36.—
21	Fabrica de vodcă Moghilău	128	—	128.—
22	Fabrica de unt Moghilău	32	—	32.—
23	Spital Județean Moghilău	136	—	136.—
24	Aeroportul Preturei Moghilău	128	—	128.—
25	Serv. Sanitar al jud. Moghilău	8	—	8.—
26	Locotenent Vasilevski	218	—	218.—
27	Compania 3 exploatare Moghilău	12	—	12.—
28	Batalionul Jandarmi Moghilău	56	—	56.—
29	Spitalul Primăriei Moghilău	162	—	162.—
30	Spitalul Militar Moghilău	232	—	232.—
		238.500	35.808.50	202.691.50

Biroul Muncii Evreeşti
al Raionului
ŞARGOROD

Vizat Şeful Postului Serg. Major
(ss) INDESCIFRABIL
L. S. Postul Jandarmi
ŞARGOROD

SITUAŢIA

zilelor de muncă prestată de coloniile evreeşti ale Raionului (oraşului) Şargorod, până la 30 Aprilie 1943 (**plătibile în alimente** la valoarea de 1—2 RKKS de persoană pe zi).

I. **Colonia Evreilor Şargorod:**

1) Zile de muncă prestate până la 15/II. 943

a) Construirea şoselei Murafa-Iaroşinca în cursul lunilor Iunie până în Septembrie 1942	RKKS:	46.872	
b) Recoltarea tutunului în lunile Septembrie-Oct. 1942	RKKS:	7.294	
c) Diverse lucrări executate la cererea autorităţilor publice dela 1/II. 942 până la 15/II. 1943 (drumuri munci, agricole	RKKS:	14.933	69.099
S'a primit drept acont în bonuri de alimente:			
a) 42 tone orz în valoare de	RKKS:	6.300	
b) 5 tone mazăre în valoare de	RKKS:	2.500	8.800
	RKKS:		60.299

2) Zile de muncă prestată dela 15/II. 1943 până la 30/IV. 943

a) Diverse lucrări executate la cererea autorităţilor publice dela 16/II—28/II/1943, (funcţionari, drumuri, munci agricole)	RKKS:	2.106	
b) Idem dela 1—31/III. 943 . .	RKKS:	3.471	
c) Idem dela 1—30/IV. 943 . .	RKKS:	1.814	7.391

Retanţă cuvenită coloniei în bonuri de alimentaţie . . . . RKKS 67.690

II. **Colonia Evreilor Murafa**

Zile de muncă prestate până la 15/II. 1943.

a) Construirea şoselei Murafa-Iaroşinca în lunile Iunie-Sept. 1942 . . RKKS :	24.793	
b) Recolta tutunului Septembrie-Octombrie 1942 . . . . RKKS :	6.599	
c) Diverse lucrări executate la cererea autorităţilor publice până la 15/II. 1943 . . . . RKKS :	6.620	38.012
S'a primit drept acont în bonuri de alimentaţie :		
a) 20 tone orz . . . . RKKS :	3.000	
b) 5 tone mazăre . . . . . . ,,	2.500	5.500
Restanţa cuvenită coloniei în bonuri de alimentaţie . . . . RKKS :	. . . .	32.512

III. **Colonia Evreilor Djurin :**

Zile de muncă prestate până la 15/II. 1943

a) Construirea şoselei Murafa-Iaroşinca [1]) în lunile Iunie-Sept. 1942 . . RKKS :	24.563	
b) Diverse lucrări executate la cererea autorităţilor publice până la 15/II. 1943 (munci agricole. drumuri, CFR) . . . . RKKS :	10.300	34.863
S'a primit drept acont în bonuri de alimentaţie :		
a) 25 tone orz . . . . RKKS :	3.750	
b) 5 tone mazăre . . . . . . ,,	2.500	6.250
Total RKKS în bonuri de alimentaţie pentru **Djurin** restanţă . . . . RKKS :	. . . .	28.613

---

1) Şoseaua Murafa-Iaroşinca a fost construită de:

Şargorod . . . . pt. RKKS :	46.872	
Murafa . . . . ,, ,,	24.793	
Djurin . . . . ,, ,,	24 563	96.228

S'a întrebat **în ţară** cât ar fi costat **acolo** şoseaua şi s'a răspuns 60 milioane; or 96.228 RKKS, chiar la cursul de 60 lei, **fac 6 milioane**.

AJUTOARE DIN STRĂINĂTATE

Nr. 212

Scrisoare a preşedintelui comunităţilor evreeşti din Elveţia şi mandatar pentru Europa al lui American Joint Distribution Committee, Saly Mayer, către Wilhelm Fischer şi Dr. W. Filderman [1]), transmisă prin ziaristul elveţian, Hans Welti, dovedit mai târziu ca agent al Gestapoului.

1. Juni 1943

LIEBER FISCHER & FILDERMAN!

Ich benütze die gute Gelegenheit um Euch meine besten Grüsse zu senden. Es freute mich sehr, dass die Tante Stephan Esra-Alafim zufolge Eurer Bestätigung gut angekommen ist. Bei Stephan selbst befinden sich also bereit die Schelauschim Alafim. Ich weiss auch heute keinen bessern Weg um zu helfen als eben der Aufenthalt bei Stephan. Wenn es Euch möglich wäre auf die gleiche Weise nochmals zu helfen, so wäre ich einverstanden und erwarte hierüber Euren Bericht.

Wir wollen für unsere Akten diesen Verkehr als **Tmura** bezeichnen und ist jede Transaction für Schelauschim zu verstehen. Bis jetzt haben wir Transaction Rischaun fest abgemacht und falls eine zweite u.s.w. zustande kommt, so werden wir hierüber per Scheini, Schlischi u.s.w. korrespondieren, damit ich hierübergenau informiert bin wird man in der Adresse jeweils angeben .... 30/II u.s.w.

Mein Scheliach habe ich ausführlich in mein vollstes Vertrauen gezogen und bitte Euch das Gleiche auch zu tun.

In Uebrigen erwarte durch das Rote Kreuz Bericht welche Medikammente beschafft werden sollen und hat man mir in Genf versprochen hierüber mit dem offiziellen Delegierten ebenfals bei Euch Information einzuholen.

Diese Tmura bezieht sich ausschliesslich auf Transnistrien, denn bei Euch selbst nehme ich an, dass Ihr Euch selbst helfen könnt.

Mein Scheliach hat mir ganz einfach zu berichten, dass Tmura Scheini, Schlischi, Revii ect., sich bei guter Gesundheit befindet.

Wenn es möglich ist mir einen Vertrauensmann in der Schweiz aufzugeben, so bin ich nicht abgeneigt denselben anzuhören, wenn er sich über Tmura Scheini ect. bei mir vorstellt.

Ebenso höre ich stets gerne Eure weitern Vorschläge an und bin ich guten Mutes, dass wir uns restlos verstehen und Euch weiter helfen können.

In diesem Sinne grüsse ich Euch vielmals und herzlich wie immer

Euer treuer

SALY MAYER

---

[1]) V. fotocopia, planşa XIV.

Inainte de a fi predată, scrisoarea a fost fotocopiată şi examinată de conducătorul secţiei evreeşti a Gestapoului din România, Gustav Richter, care a menţionat pe fotocopie:

„Brief von Saly Mayer, St. Gallen (gewesener Präsident der israel. Gemeindebundrat der Schveitz, u. Direktor der Joint in der Schweitz, für Europa), an Dr. W. Filderman und Fischer, Bukarest.

MIZERIA IN COLONIILE DIN JUDEȚUL MOGHILEV

Nr. 213

Extras dintr'un memoriu al fostului preşedinte al Comitetului Evreesc din Moghilev, M. Katz.

....

Una din realizările importante ale comitetului nostru este vizitarea coloniilor din Judeţ. Cu această ocazie, am descoperit în localitatea Conotcăuţi, din raionul Şargorod, în plin câmp, un grajd lung şi întunecos în care zăceau 70 de suflete nehrănite, bărbaţi, femei şi copii deavalma, goi şi prăpădiţi. Oamenii aceştia trăiau din cerşit şi aspectul lor era îngrozitor. Capul acestui lagăr era Mendel Aronovici, fost bancher la Darabani, din jud. Dorohoi, care trăia acolo într'o mizerie de nedescris.

....

La coloniile Grabivţi şi Halcinţi, oamenii se hrăneau cu carne de cal pierit, ce fusese îngropat la doi metri adâncime. Ei n'au renunţat la consumarea acestei cărni nici după ce autorităţile au stropit-o cu carbol. Am obţinut din partea acestor nenorociţi promisiunea că nu vor mai consuma acest „aliment" punându-le în schimb la dispoziţie alimente, îmbrăcăminte şi bani pentru o bucătărie. I-am scos din lagăr, plasându-i în satul vecin, plătind pentru ei chiria pe 3 luni. Cei din Grabivţi locuiau într'un bordei sub pământ şi i-am scos de acolo peste voinţa lor, plasându-i deasemenea în sat. Nu se puteau despărţi de cele 700 morminte ale membrilor familiilor lor, îngropate în imediata apropiere a bordeiului lor. Şi aceşti oameni consumau aceiaş carne de cal pierit; le-am lăsat bani, le-am trimis haine şi alimente.

Aceiaş mizerie am găsit-o în alte colonii. La Vinoj,, Nemerci, Pasinca, Lucineţ, Lucincic, Ozarineţ, Vindiceni, pretutindeni oamenii erau slăbiţi, extenuaţi, unii lucrau la ferme, alţii la cultura tutunului iar alţii la carierele de piatră, la fabrică, dar cei mai mulţi se îndeletniceau cu cerşitul.

Ajutoarele dela Centrala Evreilor din Bucureşti, erau mult prea neîndestulătoare pentru a putea înlătura mizeria din Transnistria. Efectele primite nu puteau acoperi nevoile populaţiei.

Intr'un raport către Centrala Evreilor din Bucureşti, Iosif Sand, şeful lagărului din Promeşaniţa scria: „In doi ani am primit doar 500 mărci pentru cei 70 pensionari ai lagărului nostru. In lada cu efecte primită pentru acest lagăr, am găsit mai multe perechi chiloţi de damă, câteva jobene, două pijamale, un frac şi câteva perechi de mănuşi. Inchipuiţi-vă cum ar fi arătat evreul Herşcu Cohn din lagărul meu, care în prezent nu poate părăsi lagărul fiind complect gol, apărând pe străzile satului Promeşaniţa, îmbrăcat cu joben, frac, mănuşi şi chiloţi de damă".

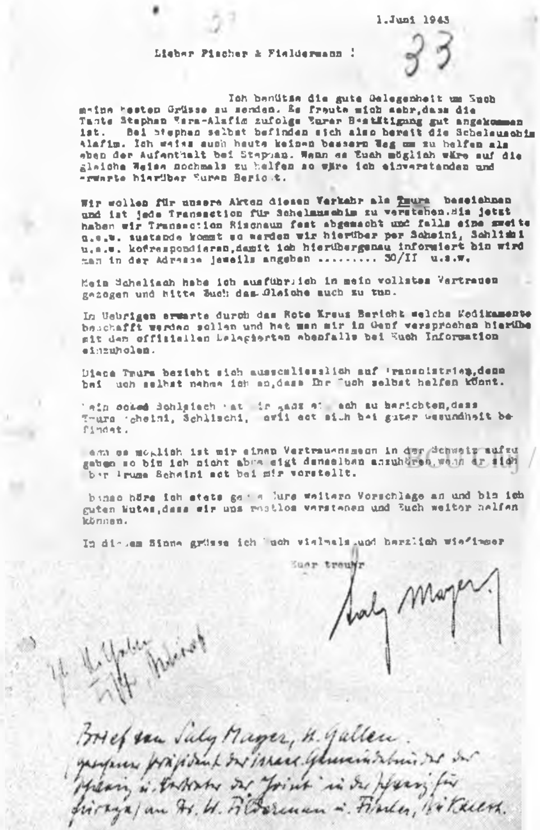
....

COPII DIN TRASNISTRIA

Planşa XIII

1.Juni 1943

33

Lieber Fischer & Fieldermann !

Ich benütze die gute Gelegenheit um Euch meine besten Grüsse zu senden. Es freute mich sehr, dass die Tante Stephan Vera-Alafim zufolge Eurer Bestätigung gut angekommen ist. Bei Stephan selbst befinden sich also bereit die Schelauschim Alafim. Ich weiss auch heute keinen bessern Weg um zu helfen als eben der Aufenthalt bei Stephan. Wenn es Euch möglich wäre auf die gleiche Weise nochmals zu helfen so wäre ich einverstanden und erwarte hierüber Euren Bericht.

Wir wollen für unsere Akten diesen Verkehr als Tmura bezeichnen und ist jede Transaction für Schelauschim zu verstehen. Bis jetzt haben wir Transaction Rischaun fest abgemacht und falls eine zweite u.s.w. zustande kommt so werden wir hierüber per Scheini, Schlischi u.s.w. korrespondieren, damit ich hierüber genau informiert bin wird man in der Adresse jeweils angeben .... 30/II u.s.w.

Mein Schaliach habe ich ausführlich in mein vollstes Vertrauen gezogen und bitte Euch das Gleiche auch zu tun.

Im Uebrigen erwarte durch das Rote Kreuz Bericht welche Medikamente beschafft werden sollen und hat man mir in Genf versprochen hierüber mit dem offiziellen Delegierten ebenfalls bei Euch Information einzuholen.

Diese Tmura bezieht sich ausschliesslich auf Transnistrien, denn bei Euch selbst nehme ich an, dass Ihr Euch selbst helfen könnt.

Mein ... Schaliach hat mir ... zu berichten, dass Tmura Scheini, Schlischi, ... sich bei guter Gesundheit befindet.

Wenn es möglich ist mir einen Vertrauensmann in der Schweiz aufzugeben so bin ich nicht abgeneigt denselben anzuhören, wenn er sich ... Tmura Scheini ... bei mir vorstellt.

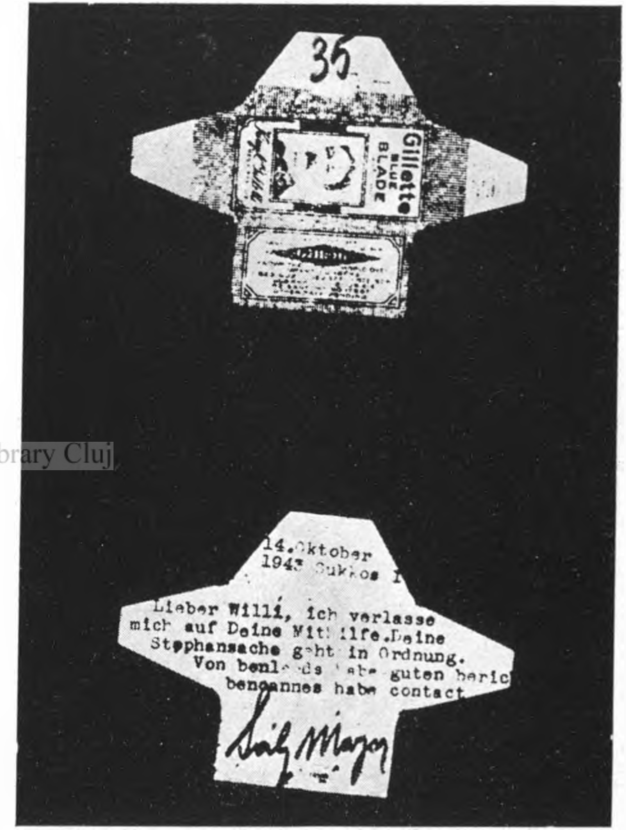
Ebenso höre ich stets gerne Eure weitere Vorschlage an und bin ich guten Mutes, dass wir uns restlos verstehen und Euch weiter helfen können.

In diesem Sinne grüsse ich Euch vielmals und herzlich wie immer

Euer treuer

Saly Mayer

Brief von Saly Mayer, St. Gallen

35

Gillette BLUE BLADE

14. Oktober 1943 Sukkos I

Lieber Willi, ich verlasse mich auf Deine Mithilfe. Deine Stephansache geht in Ordnung. Von ... habe guten Beric... bekommen habe contact

Saly Mayer

Mesagii ale preşedintelui Comunităţilor evreeşti din Elveţia, Saly Mayer, către conducerea clandestină a evreilor din România. Limbajul convenţional şi mijloacele de camuflare — mesajul din dreapta a fost scris pe învelişul unei lame de ras — nu au servit la nimic, deoarece documentele au fost predate direct Gestapoului, iar apoi transmise destinatarilor.

(Reproduse la Nr. 212 şi 217)

הסוכנות היהודית לארץ ישראל
THE JEWISH AGENCY FOR PALESTINE
Immigration Department
JERUSALEM

Ch. Barlas   Istanbul, 1.3.1943

Monsieur
Constantin B u r d u n
Istanbul
Park Hotel

Monsieur,

Je me réfère à notre conversation d'aujourd'hui au sujet de l'emigration des enfants juifs déportés en Transnistrie, question que Mr. l'Avocat Filderman vous a prié par sa lettre du 25 Janvier a.c. de traiter avec nous.

Ainsi que je vous l'ai expliqué, nous sommes prêts à accorder au Plan de l'emmigration des enfants juifs de Transnistrie tout notre appui.

1. Je suis heureux de vous confirmer sur base de la déclaration du Gouvernement Palestinien du 4.2.a.c. que je vous ai montré, que je suis en état de mettre à cet effet à la disposition des enfants en question 5000 certificats* dont 2000 seront immédiatement disponibles à condition que le Gouvernement Roumain accorde toutes les facilités pour le départ des enfants et le transport.

2. Je confirme aussi ma déclaration que je ferais tout le necessaire pour couvrir les frais de voyage de la frontière turque jusqu'à Haifa. Bien entendu les frais de voyage jusqu'à Istanbul doivent être réglès en Roumanie. Nous ferons tout notre possible pour obtenir le permis de mettre à la disposition les sommes necessaires dans le cas d'un transport des enfants par bateau.

3. La question d'un secours en nature, vêtements, medicaments, nourritures, outils pour les internés en Transnistrie est discutée par les autorités compétentes et je vous saurais gré si vous pourriez nous aider à obtenir l'autorisation du Gouvernement Roumain pour faire parveni ce secours par l'entremise du représentant de la Croix Rouge Internationale ainsi que par notre homme de confiance à Bucarest. Dans ce cas il sera possible d'accelerer le secours necessaire.

-2-

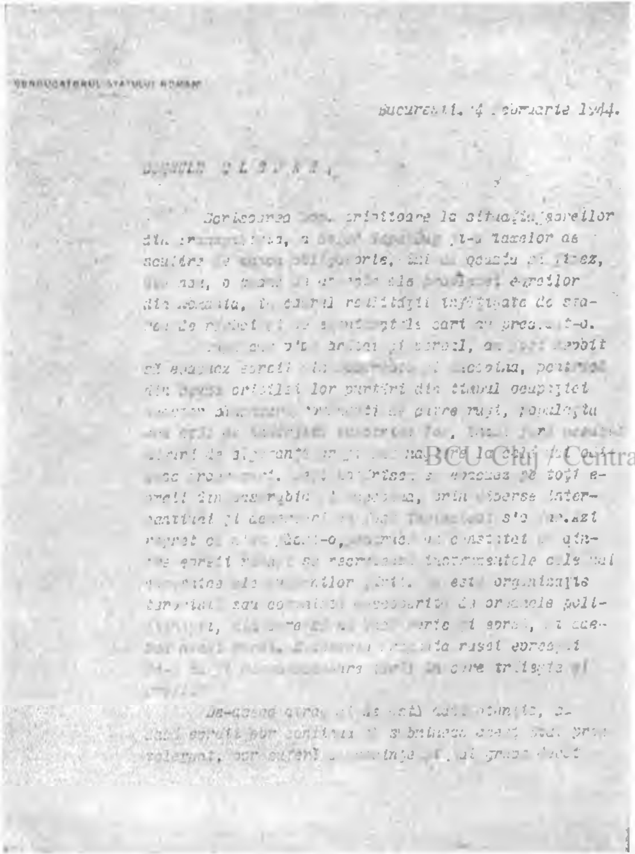
* pour les enfants accompagnés par des convoyeurs.

Planşa XI

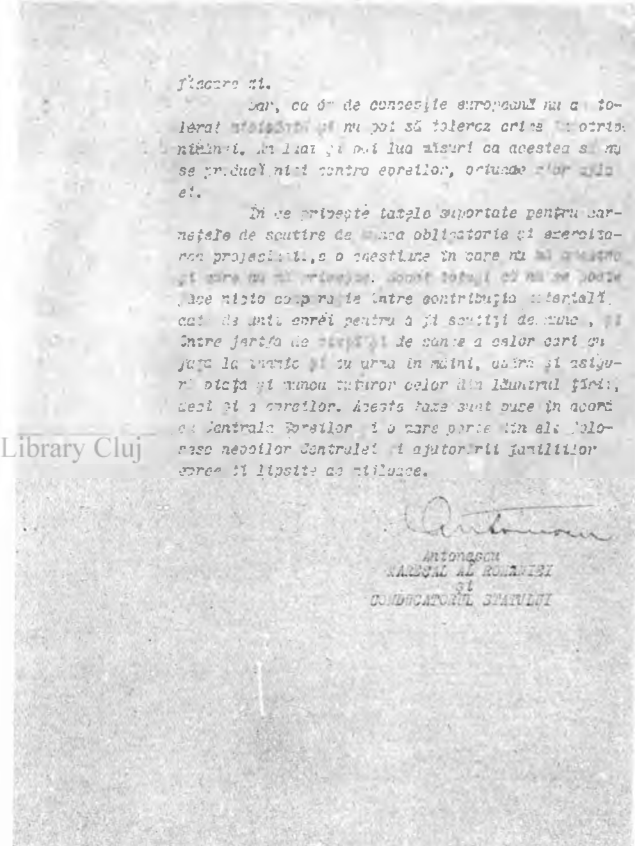
Prima pagină a unui mesagiu transmis conducerii clandestine evreeşti, din partea D-lui Charles Barlas, Director al Agenţiei Evreeşti.
(Reprodus la No. 224)

Mărci germane R. K. K. S (Reichsskreditkassen-schein). Monedă fără nici o acoperire care a circulat numai în teritoriul ocupat în Est.

CONDUCĂTORUL STATULUI ROMAN

București, 4 Februarie 1944.

Antonescu
MAREȘAL AL ROMÂNIEI
și
CONDUCĂTORUL STATULUI

Prima și ultima pagină dintr'o scrisoare adresată de Ion Antonescu arhitectului Clejan, prin care regretă că nu a dat proporții mai mari acțiunei de deportare și exterminare a evreilor.
(Reprodusă în întregime la No. 255)

OMORURI IN JUDEȚUL TULCIN

Nr. 214

Extras dintr'un memoriu al fostului președinte al Comitetului Evreesc din ghetoul Șargorod, Dr. M. Teich.

....

Prima listă a muncitorilor pentru Trihati, a fost făcută la ordinul colonelului Loghin, în grabă, de comitetul din Moghilev, pe baza recensămintelor aflate acolo pentru întregul județ. Astfel s'a întâmplat că au figurat pe această listă și oameni invalizi, grav bolnavi și scutiți definitiv de muncă și am avut mari greutăți până am obținut scutirea acestor inapți la muncă. Colonelul Loghin a dispus îndeosebi ca toți evreii utilizați în birourile Preturii, să fie trimiși cu primul lot. Dintre cei 175 muncitori trimiși cu primul lot la Trihati, s'au reîntors 18 după câteva zile, cu o dovadă eliberată de postul de jandarmi de acolo, că au fost respinși de o comisie germană. Șeful de post a comunicat acest fapt legiunei de jandarmi Moghilev, spunând că aceștia s'ar fi răscumpărat la postul de jandarmi de acolo cu bani, întrucât nu s'a anexat nici o dovadă din partea nemților, cum putea constata la alte ocazii. Intrucât pe acelaș motiv s'au reîntors și alți muncitori într'un număr total de cca. 50, veniți și din alte localități, maiorul Botoroagă, s'a sesizat, a dispus ca aceștia să fie retrimiși la Trihati, fiind supărat că s'au reîntors cei în stare bună și mai bine îmbrăcați. Părinții și rudele acestora s'au temut ca cei retrimiși să nu fie împușcați de nemți pentru sabotaj la muncă și au intervenit atunci prin biroul muncii, ca să fie utilizați la muncă în raion, ceeace maiorul Botoroagă a refuzat. Au rugat atunci să fie trimiși la Tulcin, unde trebuia să meargă atunci primul lot, numai să nu meargă la Trihati. La asta a consimțit la urmă maiorul Botoroagă și toți aceștia au fost înglobați în primul lot trimis la Tulcin. După alte câteva zile, o parte din ei au fugit dela Tulcin, probabil fiindcă era o muncă insuportabilă. Câțiva au venit înapoi la Șargorod, unde la început s'au ascuns, dar văzând apoi că jandarmii nu-i mai urmăresc, au început să circule. Trei dintre aceștia (Gottman, Colber și încă unul, al cărui nume nu mi-l reamintesc) au fost prinși de postul de jandarmi din Șargorod, care i-a trimis în judecată la Curtea Marțială din Tiraspol, unde au căpătat câte trei luni închisoare. Numai 12 nu s'au reîntors, între cari 4 (**Abraham, Schmeltzer, Becker și Sperber**) au fost din Șargorod. Rudele cari au auzit dela ceilalți cari s'au reîntors că și aceștia au fost pe drum, au intervenit prin mine și Dr. Filderman, care a fost atunci la Moghilev, la maiorul Botoroagă, ca să cerceteze unde au rămas aceștia, svonindu-se atunci în Moghilev că ar fi fost împușcați, lângă Tulcin. Maiorul Botoroagă a telefonat în prezența noastră la toate posturile din județul Moghilev, comunicându-ne că nu este nimic cunoscut la nici un post din județul lor. Ulterior am aflat că un grup de 13, între cari și cei 4 dela Șargorod, a fost prins de un jandarm într'un sat de lângă Tulcin, care văzând că aceștia aveau asupra lor bani și valori, i-a dus într'o

pădure ca să-i împuşte. Numai unul din aceşti 13, cu numele de Ritter, a reuşit să fugă şi s'a ascuns la Moghilev. El a povestit că ceilalţi au fost într'adevăr jefuiţi şi împuşcaţi. Numele acestui jandarm din satul respectiv, postul Iurcovca, jud. Tulcin, s'ar putea uşor stabili şi ar putea fi tras la răspundere pentru omor.

....

GHETTOUL DIN MOGHILEV, SATRAPIA COLONELULUI LOGHIN

Nr. 215

Extras dintr'un memoriu al fostului preşedinte al Comitetului Evreesc din ghetoul Moghilev, M. Katz.

....

In timpul acesta Moghilăul a avut parte de autorităţi foarte severe. Prefectul Loghin, vestitul Prefect de Tulcin, a băgat spaima în populaţia ghetoului, fiind cunoscut ca un feroce antisemit şi lumea ştia că a predat din Tulcin, nemţilor, mulţi evrei peste Bug, cari au fost exterminaţi. Era vorba atunci de 4000 evrei. Numit Prefect la Moghilău, a luat din prima zi măsuri drastice ca: purtarea stelei lui David, închiderea ermetică a ghetoului, interzicerea contactului funcţionarilor publici cu evreii; nici un evreu nu avea voie să pătrundă în Prefectură. In jurul bisericii a evacuat evreii din locuinţe. Dela el porneau ordinele către jandarmi, de a se trimite evreii la lucru în detaşamente exterioare, Tulcin, Trihati, Odesa.

Subprefect era I. Dindelegan, care era deasemeni foarte sever. Despre crimele ordonate de el, evreii din Şargorod au multe de spus. Comandant al Legiunei de jandarmi era maiorul Botoroagă Gheorghe, de o severitate excesivă faţă de toţi. El se ocupa personal cu trimiterile la lucru a evreilor. Aplicând cu stricteţe faimoasa ordonanţă Nr. 23 a Guvernământului, care prevede reglementarea vieţii evreilor în Transnistria şi care dispunea ca deplasările evreilor în diferite ghetouri, fără autorizaţie specială, să fie pedepsite cu împuşcarea, se crede că ar fi dat ordin circular tuturor posturilor de jandarmi din judeţ, ca acest punct din ordonanţă să fie executat cu stricteţe. Numai astfel se explică împuşcarea de către jandarmi în Iulie 1943 a 4 evrei şi aruncarea lor în Nistru; unul din aceşti patru, evreul Gherş Malai din Şargorod, prezentându-se la mine scăldat în sânge, mi-a povestit faptul de mai sus, declarându-mi că nefiind decât rănit a eşit din apă, după plecarea jandarmilor dela Nistru. A doua zi, Max Dauber, făcând parte din acelaş grup s'a prezentat deasemenea la mine, repetându-mi cele povestite de Malai. Intrebându-l atunci pe maiorul Botoroagă de această crimă, mi-a declarat că acest fapt este necunoscut. D. dr. Filderman, căruia i-am povestit imediat cele petrecute, a reclamat această crimă generalului Pichi Vasiliu, care ar fi ordonat şi o anchetă. O altă crimă fiindu-mi semnalată prin Iulie sau August 1943,

de către d-rul Cloper, şeful coloniei Iaruga, care îmi scrie că trei evrei din satul său, printre care şi rabinul Vider, însoţiţi de un căruţaş evreu, au plecat spre Moghilev de trei zile fără să se întoarcă acasă. Prezentându-mă imediat maiorului Botoroagă pentru a mă interesa de soarta celor 4 evrei, mi-a declarat deasemenea că nu cunoaşte acest fapt. Ulterior am aflat însă că de omorârea lor s'a ocupat Sergentul Major Vasiu, dela Circumscripţia I-a a poliţiei Moghilău.

Deasemenea va avea să răspundă Plutonierul Mocanu, şeful Postului de Jandarmi din Vindiceni, din al cui ordin a împuşcat pe un evreu localnic din Vindiceni, pentru vina de a fi fost la Moghilău, fără autorizaţie. Ceilalţi Şefi de Post din Judeţ, cum ar fi Sergentul Major Mihuţă din Raionul Copaigorod, Sergent Major Crainic din Capusterna, precum şi acela din Balchi, vor avea deasemenea de răspuns despre împuşcările efectuate de ei, pentru acelaş motiv al deplasărilor fără autorizaţie.

La Moghilău, Sergentul Major Bărbulescu Ştefan, ajutat de fruntaşul Dan şi de sergenţii Iteşan Ion, Lungoci, Munteanu, bătea, schingiuia şi omora. Acest Bărbulescu fiind comandantul plutonului de execuţie, va trebui să desvăluie rostul şi motivul împuşcăturilor ce se auzeau noaptea la malul Nistrului.

....

Nr. 216

Extras dintr'un memoriu al fostului preşedinte al Comitetului Evreesc din ghettoul Şargorod, Dr. M. Teich.

....

Trebue să subliniez în această privinţă o constatare pe care am făcut-o mai ales în anul 1943. Capii autorităţilor, militari şi civili, cari la început, în anii 1941, 1942, arătau ferocitate, brutalitate şi aproape cezaromanie, dispunând de viaţa şi de moartea evreilor ca şi cum n'ar fi fost nici măcar animale, s'au schimbat treptat în ultimul an, când simţeau că se apropie frontul, catastrofa militară şi eventual, ziua socotelilor. Astfel se explică atitudinea lor faţă de noi în 1943 mai ales în jumătatea a doua — şi la începutul anului 1944. O excepţie şi în acest timp făcea numai prefectul colonel Loghin care până la urmă interzicea chiar accesul unui evreu la Prefectură, dispunea pedepse corporale, teroriza populaţia şi care, lucrul cel mai important, este responsabil pentru trimiterea evreilor din judeţul Moghilev la taberele de muncă din Trihati, Tulcin, Oceacov, Odesa, Varvarovca, etc. Căci şi în anul 1942, nemţii şi autorităţile româneşti din alte judeţe, cereau muncitori evrei pentru diferite lucrări în altă parte, însă prefectul de atunci, Colonelul Năsturaş, a refuzat pe motivul că are nevoie de evreii din judeţul Moghilev, pentru lucrări înăuntrul judeţului. De fapt, n'am avut în anul 1942, în lucrările făcute în acest raion nici o victimă. Când a devenit însă prefect, colonelul Loghin, a stăruit ca evreii din

județul Moghilev să fie trimiși în taberele de muncă sus indicate, unde am avut foarte multe victime, mai ales la nemți și unde și tratamentul a fost mai rău. Toate aceste victime cad în primul rând în sarcina colonelului Loghin.

....

Din vina aceluiaș prefect, col. Loghin, munca evreilor din jud. Moghilău nu a fost plătită nici măcar cu prețul meschin de 1-2 mărci RKKS pe zi, așa cum dispunea Ordonanța No. 23. Istoria nu cunoaște sclavie fără întreținere. Este, cred, unicul exemplu de oameni utilizați ca sclavi la diferite lucrări publice, fără să primească cea mai modestă întreținere, nici măcar hrana. Am putut constata că autoritățile n'au luat în serios niciodată dispozițiunile publicate de ele înșile cu privire la această plată, ci au căutat numai să-și pregătească un alibi pentru viitor, când s'ar naște eventual necesitatea de a da socoteală Pretorul Rusu mi-a declarat de mai multe ori că chiar în acelaș timp când Prefectul Loghin i-a comunicat un jurnal al Consiliului de Miniștrii prin care se ordonă imediata achitare a tuturor restanțelor de bonuri de alimentație, acelaș prefect îi spunea la telefon că îl va trimite în lagăr, dacă va da „jidanilor" cea mai mică cantitate de cereale pe contul acestor bonuri de alimentație. Au făcut deci cu noi, un joc perfid, arătând în public și îndeosebi delegaților Crucii Roșii că evreii deportați primesc cel puțin minimul de hrană și plată, iar în fapt refuzau și aceste îndatoriri elementare.

....

LEGĂTURA CU STRĂINĂTATEA

Nr. 217

Mesaj al Președintelui Comunităților Evreești din Elveția, Saly Mayer către Wilhelm Fischer, transmis prin ziaristul elvețian Hans Welti, pe învelișul unei lame de ras. [1]).

14 Oktober
1943 Sukkos I
Lieber Willi, ich verlasse
mich auf Deine Mithilfe. Deine
Stephansache geht in Ordnung·
Von benleeds habe guten bericht
benoannes habe contact
SALY MAYER

[1]) V. fotocopia. planşa XIV.

AJUTOARE DIN ȚARĂ

Nr. 218

19 Noembrie 1943

NOTA

Privitoare la trimiterile de ajutoare în bani, efecte uzate, medicamente, alimente, unelte meșteșugărești, materiale, etc., în Transnistria.

1. — Trimiteri de ajutoare bănești.

S'au trimis un număr de 19 ajutoare colective, însumând lei 79.462.000, care au fost repartizate între toate comitetele evreești din Transnistria. Pentru toate aceste trimiteri, avem confirmarea primirii lor din partea comitetelor destinatare. Aceste ajutoare au avut caracter de subvenire la nevoile unităților de asistență socială de acolo (cantine, aziluri, orfelinate, etc.).

Tot prin intermediul nostru, rudele din țară a celor deportați le-au trimis ajutoare, care s'au efectuat în 60 de remiteri, însumând lei 81.669.800.

2. — Trimiteri de ajutoare în alimente.

Incepând din Aprilie a. c., Guvernul Civil al Transnistriei a convenit să livreze comitetelor evreești de acolo alimente, din stocurile sale, la prețul oficial. Alimentele livrate și care au fost destinate deasemeni unităților de asistență socială, au fost achitate de noi. In contul acestor alimente, s'a depus până în prezent suma de 24 milioane lei, urmând a se mai achita o sumă de 6 milioane lei, reprezentând prețul alimentelor livrate între timp și nedecontate încă.

3. — Trimiteri de medicamente.

S'au efectuat un număr de 13 transporturi de medicamente în trei vagoane complecte și 10 transporturi de coletărie. Prețul de cumpărare al acestor medicamente este de lei 14.458.272. Este însă de remarcat că valoarea reală a medicamentelor primite este cu mult superioară prețului de cumpărare, deoarece medicamentele respective, datorită bunăvoinței unei firme din Capitală, au fost achiziționate de noi la prețuri foarte reduse. Din tabelul anexat, se vede că s'au trimis tot felul de medicamente, seruri, produse dietetice pentru centrele de copii, vitamine, pansamente, truse chirurgicale, etc.

4. — Trimiteri de efecte uzate.

S'au trimis un număr de 653 de lăzi cu efecte uzate, rezultate din colectele făcute în Capitală și în provincie, a căror valoare este de lei 199.663.400, socotindu-se la un preț inferior celui de achiziționare a efectelor uzate pe piața locală.

Din tabloul anexat, se constată că s'au trimis cantități importante de efecte uzate, totuși insuficiente pentru acoperirea imenselor nevoi a celor deportați.

Tot prin intermediul nostru, rudele din țară a celor deportați le-au trimis ajutoare în efecte uzate, a căror număr total este de 2.653 colete, reprezentând suma de lei 71.286.100.

5. — **Ajutoare în articole de menaj și librărie.**

S'au trimis două vagoane și 13 transporturi de coletărie, cuprinzând 304 lăzi cu articole de menaj și de librărie. Valoarea acestora a fost de lei 11.267.473, socotită la prețul la care s'a făcut achiziționarea lor de către noi; și aici trebue de subliniat că prețul de cumpărare a fost mult inferior celui curent de pe piață. Aceste articole au fost trimise pentru dotarea orfelinatelor, spitalelor și azilurilor precum și pentru vânzarea lor pe piața de acolo, de către cooperativele create special în acest scop, produsul rezultat urmând a servi la acoperirea nevoilor colective.

6. — **Ajutoare în sare.**

S'au expediat un număr de 10 vagoane a 15 tone cu sare. Menționăm că acest aliment a lipsit cu desăvârșire de pe piața Transnistriei și că trimiterea ajutoarelor în sare au fost foarte utile.

7. — **Ajutoare în cărbuni.**

S'au trimis 15 vagoane a 20 tone fiecare, repartizate în special în acele localități unde nu se găsesc lemne de foc.

8. — **Ajutoare în geamuri.**

S'au trimis 4 vagoane geamuri a circa 2.700 m. p., fiecare vagon; aceste trimiteri au fost destinate pentru punerea de geamuri la aziluri, orfelinate, spitale, precum și pentru vânzarea lor pe piața de acolo, produsul rezultat din aceste vânzări fiind destinat acoperirii nevoilor locale.

9. — **Ajutoare în cherestea.**

S'au trimis 6 vagoane cherestea a cca. 30 mtr. cubi, fiecare vagon; cheresteaua a fost trimisă pentru facerea de paturi și repararea caselor, precum și pentru facerea de barăci.

10. — **Ajutoare în sodă caustică.**

S'au expediat 5.000 kgr. sodă caustică, pentru fabricarea de săpun.

11. — **Ajutoare în sârmă și cuie.**

S'au trimis 1.000 kgr. sârmă și 9.000 kgr. cuie.

12. — **Ajutoare în lopeți și casmale.**

S'au trimis 5.000 lopeți, 5.000 casmale și 5.000 cozi.

13. — **Ajutoare în scule meșteșugărești.**

S'a efectuat un prim transport conținând 327 lăzi cu diverse scule meșteșugărești, unelte, sobe de încălzit și luminat, accesorii pentru atelierele de fierărie, cizmărie, croitorie, etc.

Un alt transport conţinând 21 lăzi a fost destinat atelierelor evreeşti din Balta şi un al treilea compus din 4 lăzi, a fost destinat fabricii de cuie din Tulcin.

Menţionăm că ajutoarele trimise la punctul 11, 12, 13 au fost făcute cu tendinţa de a-i face pe deportaţi productivi, prin prestarea a diverse munci acolo, pentru a nu fi avizaţi numai la ajutoarele trimise de noi.

Comisiunea de ajutorare
Secretar (ss) **H. HERŞCOVICI**

CINISMUL LUI ION ANTONESCU

Nr. 219

Extras din Ordinul de zi al lui Ion Antonescu către Armată, cu prilejul anului nou 1944.

....

Iubiţi ostaşi,

Staţi cu fruntea sus în faţa faptelor voastre, a acelora care vă amenință și a Aceluia care de sus vă judecă, ne pedepseşte drept şi la timp pe toţi..

Lupta voastră este dreaptă.

Fapta voastră în ţinuturile ocupate şi prin locurile călcate, a fost blândă şi omenească.

Nimeni pe unde aţi trecut, nu a fost jefuit şi nu a fost lovit.

Omul pentru noi este om, ori din ce naţie ar fi el şi oricât rău ne-ar face el.

Toţi acei cari au fost găsiţi în calea noastră, au fost ajutaţi şi ocrotiţi ca oameni.

....

Noi nu am deportat pe nimeni şi voi nu aţi înfipt pumnalul în pieptul nimănui. In temniţele noastre nu au fost aruncaţi şi nu zac oameni nevinovaţi. Credinţa tuturor şi crezul politic al fiecăruia, au fost respectate. Nu am desrădăcinat nici oameni, nici familii din aşezările lor, pentru interesul nostru politic sau naţional.

....

MAREŞAL ANTONESCU

CAPITOLUL VI

CRONOLOGIE LEGISLATIVĂ

4 Septembrie 1941—1 Decembrie 1942

DECRETE LEGI ŞI DECIZIUNI MINISTERIALE SAU ALE GUVERNĂMINTELOR PROVINCIALE, APLICABILE EXCLUSIV EVREILOR DIN REGIUNILE AFECTATE DE DEPORTĂRI IN MASSĂ

1941

4 Septembrie
D. L. Nr. 2507
M. O. Nr. 209

Se extind toate legile de expropiere în provinciile ocupate. Toate bunurile imobile din Bucovina şi Basarabia, cari aparţineau evreilor persoane fizice sau juridice, la 28 Iunie 1940, sau cari au fost dobândite după această dată, trece în patrimoniul Statului Român.

4 Septembrie
L. Nr. 791
D. L. Nr. 2509
M. O. Nr. 209

Se menţine naţionalitatea română tuturor locuitorilor din teritoriile ocupate, cari se bucurau la 28 Iunie 1940 de naţionalitate română, copiilor născuţi după această dată din tată, sau în cazul celor naturali, din mamă, cetăţeni români şi copiilor născuţi din părinţi necunoscuţi (art. 1).

Pierd naţionalitatea română:

— Acei cari au cerut după 28 Iunie 1940, reîntoarcerea în teritoriile cedate.
— Acei cari între timp au dobândit o altă naţionalitate decât aceea a U. R. S. S.-ului.
— Locuitorii din aceste ţinuturi, cu excepţia românilor de sânge, cari le-au părăsit înainte de reocuparea lor de trupele române (art. 2).

Naţionalitatea română va fi retrasă acelora care în timpul evacuării Basarabiei şi Bucovinei de Nord, sau după această dată, au făcut fapte de duşmănie contra populaţiei române, au vătămat interese româneşti sau au manifestat public sentimente ostile neamului sau ţării. (art. 3).

1941

Situaţia locuitorilor din provinciile ocupate cari întrunesc condiţiile legii din Februarie 1924 şi din legea de faţă, va fi constatată din oficiu de organele administrative, cari vor întocmi liste (art. 6); cei neînscrişi având drept de apel în 30 zile libere dela afişare.

Notă. In principiu, legea a menţinut cetăţenia tuturor locuitorilor, deci şi a evreilor, dar aceştia au fost — în imensa lor majoritate — deportaţi şi puşi astfel în imposibilitate de a se folosi de dispoziţiile legii.

1 Noembrie
D. L. Nr. 3004
M. O. Nr. 260

Se anulează debitele fiscale din Basarabia şi Bucovina de Nord neachitate, precum şi impozitele la veniturile nedeclarate anterioare datei de 28 Iunie 1940 (art. 1).

Se scutesc de impozite, veniturile realizate dela 28 Iunie 1940 până la 4 Septembrie 1941 (art. 2). Veniturile agricole se scutesc dela 4 Septembrie 1941 până la 1 Noembrie 1941, iar proprietăţile locuite sau întrebuinţate de proprietari, până la 31 Martie 1942.

Se mai scutesc de impozite pe timp variabil, veniturile din comerţ, industrie, profesiuni, meserii, salarii etc. (art. 3).

Evreii nu beneficiază de aceste avantagii.

Sunt evrei:

a) Cei arătaţi de decretele de expropriere a proprietăţilor urbane şi rurale,

b) Asociaţiunile fără scop patrimonial, dacă peste 1/4 din membrii sunt evrei, precum şi acelea cu interes precumpănitor evreesc precum şi acele cu organe de conducere majoritare evreeşti.

Notă: Pentru Basarabia, această măruntă răutate legislativă, nu mai putea produce nici un efect. La data promulgării decretului lege, evreii din Basarabia cari au supravieţuit masacrelor, erau de mult izgoniţi din averile şi veniturile impozabile. Ei se găseau atunci în convoaiele transnistriene sau pe drumurile basarabene către Nistru.

Aceeaşi situaţie o aveau evreii din Bucovina de Nord, supravieţuitori ai masacrelor de acolo.

Dispoziţia de excludere dela beneficiul legii, a putut fi aplicată numai celor cca. 20.000 evrei, aproximativ 6000 capi de familie, rămaşi la Cernăuţi.

1941
11 Noembrie
Guvernământul
Transnistria
Ordonanța
Nr. 23

COMANDANTUL DE CĂPETENIE AL ARMATEI
Departamentul Guvernatorului Civil al Transnistriei

ORDONANȚA Nr. 23

Noi ION ANTONESCU, MAREȘAL AL ROMÂNIEI, COMANDANT DE CĂPETENIE AL ARMATEI:

Prin Prof. Gh. Alexianu, Guvernator Civil:

Văzând că pe teritoriul Transnistriei se găsește numeroasă populație evreească, care a fost evacuată din diferite zone de luptă, pentru a asigura spatele frontului;

Văzând necesitatea organizării traiului în comun a acestei populații evacuate;

Văzând că această populație trebuește să-și poată găsi un mijloc de existență pe proprie socoteală și prin muncă;

In virtutea deplinelor puteri acordate prin Decretul Nr. 1 din 19 August 1941, dat la Tighina,

ORDONAM :

Art. 1) Toți evreii veniți din zone de luptă ale frontului în Transnistria, precum și evreii din Transnistria cari, pentru aceleași considerațiuni, au fost deplasați în diferite centre, sau cei cari vor mai fi deplasați, sunt supuși regulelor de viață stabilite prin prezenta ordonanță.

Art. 2) Inspectoratul Jandarmeriei în Transnistria, fixează localitățile unde evreii pot fi cazați.

Evreii vor fi cazați, ținându-se seama de numărul membrilor familiei, în locuințele părăsite de refugiați ruși sau evrei.

Fiecare familie de evreu care primește o locuință, va avea îndatorirea să o pună de îndată în bună stare și să o țină curată.

Dacă aceste locuințe nu vor fi suficiente, evreii vor fi cazați și în locuințele particularilor ce se vor destina, urmând a plăti chiria ce se va stabili.

Art. 3) Toți evreii dintr'o comună vor fi înscriși într'un registru special, în care se vor trece:

Numele și pronumele — naționalitatea — religia — vârsta — profesiunea — localitatea de unde vine.

Fiecărui evreu i se va elibera un bilet de identitate cu arătarea tuturor acestor date.

Art. 4) Nici un evreu nu poate părăsi comuna în care a fost fixat domiciliul, decât cu aprobarea Prefectului Județului.

Art. 5) Toţi evreii dintr'o comună formează o colonie, care se administrează de şeful de colonie numit dintre evrei, de către pretorul raionului.

Şeful de colonie este ajutat de conducătorii de grupuri.

Fiecare şef de colonie va numi dintre evrei, la un grup de 20 de evrei, un conducător de grup care răspunde de prezenţa tuturor membrilor grupului, îngrijeşte de buna stare a grupei şi aduce la cunoştinţa autorităţior orice abatere a vreunui membru al grupului.

Şeful coloniei şi conducătorul grupului, răspund personal de prezenţa tuturor evreilor în colonie şi de executarea tuturor dispoziţiunilor ce se ordonă de administraţie şi Jandarmerie.

Art. 6) Şeful coloniei este obligat de a da tablouri de toţi profesioniştii meseriaşi şi oamenii valizi, buni de muncă ai coloniei.

Pe baza tablourilor date de şeful coloniei, Primarul comunei va organiza munca în colonie şi în comună astfel:

Meseriaşii vor fi obligaţi a presta orice muncă potrivit specialităţii lor. Profesioniştii vor sta la dispoziţia autorităţilor comunale şi vor fi întrebuinţaţi ori de câte ori nevoia va cere.

Muncitorii cu braţele vor sta la dispoziţia Primăriei şi vor presta orice muncă ce se va cere în folosul coloniei, folosul Primăriei, sau la munci de folos obştesc.

Ei vor fi utilizaţi la muncile agricole, la reparaţiuni de drumuri sau poduri, la tăiatul lemnelor în pădure, cărat de piatră sau alte materiale.

In schimbul lucrului real efectuat, muncitorul va primi un bon de alimente în valoarea unei zile de muncă, socotindu-se ziua de muncă la o marcă pe zi pentru muncitorii cu braţele şi 2 mărci pe zi, muncitorii profesionişti calificaţi.

Organele Jandarmeriei vor inspecta şi controla încontinuu coloniile evreeşti, aducând la cunoştinţa organelor superioare constatările făcute.

Art. 7) Intrebuinţarea evreilor la muncă, dintr'o comună în alta, se face cu aprobarea Prefectului de judeţ.

Aducerea specialiştilor dintr'un judeţ într'altul pentru a presta munci, se face numai cu aprobarea directorului administraţiei şi muncii din Guvernământ.

Art. 8) Orice evreu găsit în altă localitate decât în acea în care i s'a fixat domicil'ul, fără să a bă aprobarea autorităților, va fi considerat spion și sancționat imediat după legile militare în timp de războiu.

Art. 9) Evreii spec'aliști vor putea fi util'zați cu aprobarea Guvernământului, în toate lucrările industriale, refacerea industriei d'struse în războiu, punerii în funcțiune a fabricelor sau în orice alte întrebuințări se va socoti necesar.

Art. 10) Domnii Prefecți de Județe și Dl. Inspector al Jandarmeriei, sunt însărcinați cu aducerea la îndeplinire a prezentei ordonanțe.

Dată în cabinetul nostru, astăzi 11 Noembrie 1941.

Guvernator (ss) GH. ALEXIANU

12 Noembrie
D. L. Nr. 3118
M. O. Nr. 269

In cadrul revizuirii s'tuației avocaților din Nordul Bucov'nei și din Basarabia, vor fi revizu'ți și avocații evrei, potrivit Statutului juridic din 9 August 1940 (Art. 2).

Până la revizuire, care se va face în 3 luni dela publicarea prezentului decret-lege, avocații evrei sunt suspendați, indiferent de categoria d'n care fac parte. (Art. 4).

Notă. Dispoziția a putut fi aplicată numai câtorva avocați evrei din Cernăuți, deoarece toți ceilalți din Cernăuți și Bucovina de Nord, precum și toți cei din Basarabia, erau de mult deportați la data promulgărei decretului lege.

17 Noembrie
D. L. Nr. 3208
M. O. Nr. 273

Se acordă credite cu excepția evreilor (conform art. 2 din D. L. Nr. 2370 d'n 22 August 1941), celor ce vor să preia sau să înființeze întreprinderi în Basarabia sau Bucovina de Nord.

22 Decembrie
L. Nr. 1103
D. L. Nr. 3489
M. O. Nr. 303

Imobilele evreilor expropiate în Basarabia, grevate de sarcini ipotecare în favoarea Soc. de Credit Urban din București și Iași, se dau în plată pentru aceste creanțe.

1942

12 Ianuarie
L. Nr. 21
D. L. Nr. 51
M. O. Nr. 9

Banca Națională a României este autorizată să vândă ruble evreilor cari se evacuează, la un curs ce se va face cu aprobarea Ministerului de Finanțe.

Notă. Această lege derogă dela dispozițiunile D. L. Nr. 629 din 9 Iulie 1941, care interzice deținerea de ruble pe teritoriul României, în sensul că permite vânzarea rubelor către evreii cari se „evacuează" —

1942

adică se deportează. Raportul Ministrului de Finanţe precizează că rublele se vor da „în schimbul leilor sau a obiectelor preţioase".

De subliniat că pentru operaţiunile de deportare, nu s'a publicat nici un text de lege, decizie ministerială sau jurnal al Consiliului de Miniştri, ci s'au transmis numai ordine administrative, în majoritate verbale. Legea de mai sus porneşte dela realitatea acestui fapt al deportării, care la promulgarea ei, era consumat în cea mai mare parte. Deci legea nu face decât să omoloage operaţiuni deja terminate, cari au constituit o nouă formă de jaf, căci rublele date în schimbul valorilor concrete nu aveau putere circulatorie pe teritoriul Transnistriei, unde singura monedă valabilă, era marca germană, emisiune specială pentru teritoriile ocupate la Est, cunoscută sub numele de Reichskassenschein (R. K. K. S.)[1].

30 Martie
L. Nr. 252
D. L. Nr. 944
M. O. Nr. 76

Se interzice traficul de corespondenţă clandestină în Transnistria cât şi între Transnistria şi restul Ţării.

Se vor pedepsi cu închisoare corecţională dela 3—5 ani, colportorii corespondenţei şi pachetelor cât şi instigatorii, complicii şi tăinuitorii.

Notă. Legea a fost îndreptată împotriva evreilor deportaţi în Transnistria şi familiilor lor rămase în ţară, căci numai aceştia erau siliţi să recurgă la poşta clandestină, întrucât numai lor le-au fost refuzate oficiile normale P. T. T.

22 Septembrie
L. Nr. 698
D. L. Nr. 2786
M. O. Nr. 221

Se institue pedeapsa cu moartea, pentru evreii de ambe sexe, peste 15 ani, deportaţi în Transnistria, cari ar reveni în mod fraudulos în ţară.

Cei cari înlesnesc crima, se pedepsesc cu munca silnică dela 5—25 ani. Aceeaşi pedeapsă este rezervată instigatorilor, complicilor şi tăinuitorilor.

Notă. Printr'o lege de câteva rânduri, însoţită de un raport aşişderea — semnat de miniştrii: g-ral Constantin Pantazi şi Ion C. Marinescu — se socotea fuga din iadul din Transnistria, nu numai ca una din crimele cele mai abominabile, dar chiar cea mai abominabilă, întrucât este prima lege românească şi poate singura din lume, care **pedepseşte cu moartea, copilul de** 15 ani.

De subliniat că legea porneşte dela o realitate pe care o constată „evreii trimişi în Transnstria" deşi

---

[1]) V. planşa Nr. XV.

nici o lege, decizie, jurnal sau ordin apărut în M. O., nu a pomenit vreodată de asemenea trimiteri.

Concomitent cu pubicarea acestei legi, în luna Septembrie 1942, au fost efectuate deportări masive în Transnistria, fără a se publica nimic în Monitorul Oficial, în timp ce trimiterea în lagăr a unui lăptar care vinde un litru de lapte falsificat, trebue autorizată de Consiliul de Miniştri şi Jurnalul publicat în M. O., ca să ştie toată ţara.

7 Decembrie

GUVERNĂMÂNTUL TRANSNISTRIEI
Decizia Nr. 2927

Noi, Ion Antonescu, Mareşal al României şi Comandant de Căpetenie al Armatei,

Prin, Profesor Gh. Alexianu, Guvernator civil al Transnistriei.

Văzând raportul ce l-am făcut Domnului Mareşal Ion Antonescu cu privre la mobilizarea evreilor din Transnistria, la Nr. 820/1942,

Văzând aprobarea ce ne-a fost dată de Domnul Mareşal Ion Antonescu pe acest raport cu adresa Nr. 2087/1942,

Văzând nevoia urgentă ce o avem de personal pentru a putea face faţă tuturor ramurilor de activitate economică şi industrială din Transnistria.

Văzând nevoia de a face ca toate produsele din Transnistria să poată fi strâns dirijate în vederea valorificării, cu toată grija, spre a nu scăpa nici un sector de activitate din mână şi spre a putea dirija astfel toate produsele, în vederea continuării războiului;

Văzând ordonanţa Nr. 23 privitoare la munca evreilor din Transnistria.

PENTRU ACESTE MOTIVE,

In virtutea deplinelor puteri acordate prin Decretul Nr. 1 din 19 August 1941 privitor la administrarea Transnistriei;

DECIDEM:

Art. 1. Toţi evreii cari se găsesc pe teritoriul Transnistriei precum şi acei cari vor fi scoşi din lagăre potrivit aprobării Domnului Mareşal Ion Antonescu Nr. 2087/1942, vor fi aşezaţi în oraşe sau sate după posibilităţi şi nevoi şi obligaţi să trăiască în ghetouri şi să presteze munca ce li se impune, primind drepturile prevăzute în ordonanţa Nr. 23.

Art. 2. Inspectoratul Jandarmeriei va întocmi de îndată o statistică a tuturor evreilor aflaţi în Transnistria, cu arătarea profesiunei şi a specialităţii fiecăruia.

Art. 3. Toţi profesioniştii calificaţi vor fi puşi la dispoziţia direcţiior respective, spre a fi intrebuinţaţi acolo unde nevoia ar cere şi în raport cu profesiunea lor.

Art. 4. Se exclude întrebuinţarea evreilor în fabrici şi ateliere din Odessa. Intrebuinţarea lor în Odessa, nu se va putea face decât dela caz la caz şi cu aprobarea personală a Guvernatorului.

Art. 5. Toţi medicii evrei vor fi întrebuinţaţi de Direcţia Sănătăţii, la combaterea epidemiilor şi la îngrijirea populaţiei.

Toţi inginerii, arhitecţii şi specialiştii technicieni vor fi puşi să lucreze în fabrici, sau să repare şi să pună în funcţiune fabricile stricate.

Toţi contabilii, avocaţii şi orice alţi liberi profesionişti decât acei arătaţi mai sus, vor fi întrebuinţaţi la lucrări de contabilitate dela ferme şi fabrici.

Ei nu pot fi folosiţi în instituţiile administrative, comune, raioane şi guvernământ. Tot dintre aceşti liberi profesionişti se vor alege şi conducătorii de echipe prevăzuţi mai jos.

Art. 6. Pe lângă Prefecturile de Judeţ, cu excepţia judeţului Odesa şi Tiraspol, se vor înfiinţa echipe de evrei cari nu au avut întrebuinţări speciale conform prevederilor art. 5.

Aceste echipe vor fi conduse de către un evreu după cum se arată în acelaş articol.

Echipele de evrei vor avea ramificaţii în fiecare raion şi vor avea următoarele secţii:

a) Secţia strângerei pieilor şi a maţelor, părului ca şi a celorlalte produse dela abator.

b) Secţia colectării şi împachetării ouălor, ca şi ambalajul de tot felul de produse.

c) Secţia colectării metalelor neferoase, a fiarelor vechi, a maculaturii, a zdrenţelor, a reziduriIor de orice fel, a oaselor, pufului şi fulgilor.

d) Secţia pentru colectarea pieilor de Karakul şi păstrarea lor.

e) Secţia atelierelor de croitorie.

f) Secţia atelierelor de cismărie.

g) Secţia magazinelor generale (fără a putea fi şef de magazin)

Art. 7. Fiecare evreu dela 12 la 60 de ani este îndatorat să presteze munca obligatorie în una din aceste ocupaţiuni.

Art. 8. In fiecare judeţ se va înfiinţa ateliere iar uneltele şi maşinile generale se vor procura prin grija Guvernământului ca şi prin grija Centralei Evreilor din Bucureşti.

Art. 9. Prefecţii de judeţ vor controla în deaproape înf.inţarea acestor atel ere şi repartiţia evreilor la muncă. Dacă numărul evreilor este superior, secţii de acest fel se vor face în fiecare raion.

Ele vor sta sub controlul şi privigherea nemijlocită a pretorilor.

Art. 10. Conducătorii fiecărei secţii şi fiecărui grup de evrei, răspund personal de prezenţa tuturor evreilor zilnic la muncă şi de prezenţa lor în localitatea fixată sub restricţiunile prevăzute în ordonanţa Nr 23. Este interzis evre.lor să se deplaseze, chiar temporar, în altă localitate, fără aprobarea specială a Prefectului.

Art. 11. Dacă activitatea evreilor astfel organizată va da un randament apreciabil, ca superior randamentului normal, la propunerea Prefecţilor de judeţ, se va acorda o recompensă sub formă de participaţie de 5 la sută din valoarea surplusului de muncă realizată.

Secţiile de evrei cari se vor distinge prin muncă, disciplină şi ordine desăvârşită vor fi înscrise pe tabelul acelor **evrei cari pot primi ajutoare şi medicamente, îmbrăcăminte şi bani din Ţară.**

Art. 12. Sancţ'unile pentru abaterile prevăzute în ordonanţa Nr. 23 rămân în vigoare.

Osebit de aceasta, evreii cari sub orice formă, se vor abate dela d'spoziţiile deciziei de faţă, **vor fi internaţi pentru totdeauna în lagărul de represalii ce se va înfiinţa la Mostovoi.**

Art. 13. Direcţ'a Administraţiei de Stat, Direcţia Muncii, Inspectoratul Jandarmeriei şi Inspectoratul Inchisor'lor, sunt însărcinate cu aducerea la îndeplinire a prezentei decizii.

7 Decembrie 1942

Guvernator.
(ss) **Prof. GH. ALEXIANU**

CAPITOLUL VII

REPATRIERI

CAPITOLUL VII

CRONOLOGIE ISTORICA

Noembrie 1942 — Martie 1944

22 Noembrie 1942

Imputernicitul Guvernului pentru problemele evreeşti, Radu Lecca, convoacă o şedinţă a conducătorilor Centralei Evreilor din România, cu participarea d-rului W. Filderman, fost preşedinte al Federaţiei Uniunilor de Comunităţi Evreeşti, izgonit de Antonescu, cu un an în urmă, din fruntea conducerei evreeşti. Radu Lecca comunică propunerea Guvernului ca cei 75.000 evrei, cari mai sunt în viaţă în Transnistria, să fie lăsaţi să emigreze, în schimbul unei taxe care ar însuma câteva zeci de miliarde, ce ar trebui procurate dela evreii din străinătate. Dr. Filderman cere, înainte de orice discuţiune, readucerea tuturor evreilor la căminurile lor.

2 Ianuarie 1943

Propunerea Guvernului cu privire la eliberarea evreilor, cu condiţia răscumpărărei cu bani a libertăţii, urmată de imediata emigrare, n'a avut urmări concrete, dar a deschis problema repatrierei. In acest moment în Transnistria, chestiunea cea mai îngrijorătoare, este cea a celor aproape 5000 de orfani, trăind într'un hal de mizerie, care ameninţă viaţa tuturor. Conducerea clandestină evreească, adresează Guvernului o notă în care solicită imediata repatriere a orfanilor şi abordează chestiunea evreilor originari din Vechiul Regat, a celor deportaţi pentru abateri dela obligaţiunea de muncă de folos obştesc, a celor originari din judeţul Dorohoi şi a celor izgoniţi pentrucă au cerut, cu 2 ani în urmă, viza de intrare în U. R. S. S. **(Nr. 220).**

9 Ianuarie 1943

Guvernul român condiţionează orice eventuală repatriere, de emigrarea imediată a celor reîntorşi din Transnistria, chiar şi a orfanilor. Pentru aceasta este însă nevoie de îngăduinţa Gestapoului, care să permită trecerea pe uscat, prin Bulgaria, sau pe mare, prin Constanţa. Conducerea clandestină evreească, intră în legătură cu Dr. A. Tester, amic personal al lui Killinger care, împreună cu Radu Lecca, se angajează să netezească drumul repatrierilor. Fireşte că bunavoinţă va trebui să fie copios plătită. **(Nr. 221).**

Pentru finanţarea operatiunilor, sunt solicitate marile organizaţiuni evreeşti din străinătate. **(Nr. 222).**

19 Ianuarie 1943

Prin ordinul No. 55.347 al Ministerului Afacerilor Interne, se dispune instituirea unei comisiuni care să facă un triaj al evreilor deportați în Transnistria și internați în lagărul Vapniarca, în vederea repatrierei celor trimiși pe motive neîntemeiate.

25 Ianuarie 1943

Pentru documentarea organizațiunilor evreești din străinătate, conducerea clandestină evreească trimite la Constantinopol, pe avocatul Constantin Bursan, fost ministru. **(Nr. 223).**

21 Februarie 1943

In ședință specială a Centralei Evreilor din România, d-rul Ghingold anunță — pentru a spulbera unele zvonuri inventate — că vor fi readuși cei originari din Vechiul Regat și Ardeal, care se aflau întâmplător în Basarabia sau Bucovina la data cesiunei teritoriale; cei trimiși pentru munca de folos obștesc pentru cari Marele Stat Major mai are un cuvânt de spus; internații politici vor fi triați. El spera că și o parte din orfani vor reveni.

Dr. W. Filderman confirmă aceste informațiuni adăogând că vor fi readuși și evreii din Dorohoi și că a intervenit pentru deportații din Bucovina de Sud.

1 Martie 1943

The Jewish Agency for Palestine, prin delegațiunea sa din Constantinopol, examinează solicitările populației evreești din România ce i-au fost aduse la cunoștință de avocatul Constantin Bursan și promite tot sprijinul politic și financiar, acțiunei de repatriere și emigrare, întreprinsă de conducerea clandestină evreească. **(Nr. 224).**

6 Martie 1943

Prin ordinul No. 21955 al Ministerului Afacerilor Interne, se numesc membrii comisiunei care se va deplasa la Vapniarca, în vederea triajului internaților de acolo, dar numai al celor cari au fost ridicați din stare de libertate, iar nu al celor cari au fost trimiși din lagărul Tg. Jiu.

6 Martie 1943

Comisiunea Interministerială specială pentru organizarea regimului evreilor, hotărăște în principiu, că se poate face revizuirea celor deportați pe motiv că au cerut viza de trecere în U. R. S. S., sau a celor pedepsiți cu deportarea, pentrucă s'ar fi făcut vinovați de infracțiuni la dispozițiunile privitoare la munca obligatorie. **(Nr. 225).**

17 Martie 1943

Comisiunea de triaj, terminând lucrările la Vapniarca, constată nejustificată măsura internării în lagăr, pentru 427 din cei 554 internaţi, aduşi acolo din stare de libertate. Comisiunea opinează pentru eliberarea acestora din lagăr, dar propune rămânerea lor în ghetouri, în Transnistria. (Nr. 226 — 227).

24 Martie 1943

Faţă de perspectivele realizărei repatriérei orfanilor din Transnistria şi a emigrărei lor, se continuă tratativele cu Dr. A. Tester, pentru ca în schimbul unor avantagii materiale foarte serioase, acesta să procure bunăvoinţa Gestapoului. (Nr. 228).

30 Martie 1943

O nouă comisiune reexaminează lucrările comisiunei de triaj a internaţilor din lagărul Vapniarca şi împarte pe cei 554 internaţi triaţi, în trei categorii, propunând ca:

218 internaţi să fie readuşi în ţară; 209 internaţi să fie eliberaţi din lagăr, dar să rămână în Transnistria; 116 internaţi să rămână mai departe în lagăr; 11 internaţi să rămână deasemenea în lagăr, nu pentrucă ar fi fost găsiţi vinovaţi şi deci internarea ar fi justificată, dar pentrucă administraţia lagărului nu a pus la dispoziţia comisiunilor, dosarele lor. (Nr. 229).

7 Aprilie 1943

In cursul unei întrevederi cu Dr. W. Filderman, Primul Ministru, Mihai Antonescu, declară că Guvernul va sprijini emigrarea orfanilor din Transnistria.

17 Aprilie 1943

Deşi Subsecretarul de Stat al poliţiei a propus prin referatul său ca prima categorie de 218 internaţi dela Vapniarca să fie readusă în ţară (Nr. 230), totuşi Ministerul Afacerilor Interne ordonă ca toţi cei 427 evrei din lagărul Vapniarca, a căror deportare şi internare, Comisiunea de triaj a găsit-o nejustificată, să fie lăsaţi liberi pentru a se stabili în Transnistria în localităţile pe cari singuri le vor alege, în judeţele unde sunt aşezaţi evreii. (Nr. 231).

Guvernatorul Transnistriei, Gheorghe Alexianu, nu a admis nici această formulă şi cei 427 evrei au fost siliţi să se aşeze în localităţile Olgopol şi Savrani din judeţul Balta şi Tridubi din jud. Golta. (Nr. 232), unde au fost trimişi sub escortă şi unde, la început, au dus o viaţă mai chinuită chiar decât la Vapniarca.

22 Aprilie 1943

Ion Antonescu dispune a nu se mai admite reîntoarcerea niciunui evreu în ţară. Hotărârea este adusă la cunoştinţa Comisiunei Interministeriale speciale pentru organizarea regimului evreilor, de către Subsecretarul de Stat al Poliţiei, General C. Z. Vasiliu. (Nr.233).

19 Mai 1943

Primul ministru comunică d-lui Chapuissat, vice-preşedintele Crucii Roşii Internaţionale, că guvernul român nu face nici o dificultate pentru emigrarea orfanilor din Transnistria.

22 Iunie 1943

Din Moghilev, unde se află deportat, Dr. W. Filderman adresează un memoriu Guvernului, în care insistă între altele, asupra necesităţii repatrierei tuturor evreilor din Transnistria.

8 Iulie 1943

Ion Antonescu aprobă principial readucerea în ţară a unor categorii de evrei deportaţi, între cari: invalizii, văduvele, orfanii şi veteranii de război, foştii militari activi, pensionarii statului, botezaţii, bătrânii de peste 70 ani cari au familiile în ţară, cazuri excepţionale de oameni merituoşi. **(Nr. 234).**

Criteriile sunt deci individuale. Nu se pomeneşte nimic de categoria atât de ameninţată a celor 5000 orfani, de pe urma masacrelor, nici de categoriile din cari fac parte cei trimişi prin exces de zel sau abuzuri ale organelor administrative şi militare: deportaţii pentru presupuse abateri dela dispoziţiunile de muncă obligatorie, cei triaţi de comisiunea dela Vapniarca, a căror deportare a fost găsită nejustificată, cei originari din judeţul Dorohoi, deportaţi numai printr'un capriciu al împărţirii administrative, etc.

11 August 1943

Ministerul Afacerilor Interne cere Inspectoratului General al Jandarmeriei **(Nr. 235),** Inspectoratului Jandarmeriei Odesa şi Marelui Stat Major al Armatei **(Nr. 236),** să trimită situaţiuni nominale sau numerice, despre evreii cari au fost deportaţi în Transnistria, precum şi despre cei ce mai sunt în viaţă.

In mod special este căutat grupul celor 578 evrei deportaţi în Septembrie 1942, pe motiv că au cerut în 1940 repatrierea în U. R. S. S. Căutarea e fireşte zadarnică pentrucă întregul grup a fost masacrat, chiar la sosirea în Transnistria. Fără a confirma aceasta, Inspectoratul Jandarmeriei Odesa a răspuns Ministerului, că acest grup nu a fost găsit. **(Nr.237 — 238).**

11 August 1943

Subsecretariatul de Stat al Poliţiei refuză eliberarea din Transnistria a unor evrei originari din Arad, nu pentrucă deportarea lor ar fi fost justificată, ci ca o sancţiune pentru organele poliţieneşti din Arad, cari au lucrat superficial. **(Nr. 239).**

24 August 1943

Subsecretarul de Stat al Poliţiei precizează categoriile de evrei cari eventual, ar putea fi readuşi în ţară. **(Nr. 240).**

August 1943

Reîntors din Transnistria, unde fusese deportat, Dr. W. Filderman, conducător de fapt al populației evreești, adresează Guvernului note documentate, arătând necesitatea readucerii în țară a tuturor evreilor deportați și în special a orfanilor și Dorohoienilor.

7 Septembrie 1943

Centrala Evreilor din România formulează **pentru prima oară, o** cerere de repatriere a unor categorii de evrei. **(Nr. 241)**. Adresată Comisarului general pentru problemele evreești, cererea este transmisă de acesta Primului Ministru **(Nr. 242)**, care:

1) aprobă reîntoarcerea — după o revizuire — a văduvelor, invalizilor, decoraților, funcționarilor și pensionarilor de stat;

2) cere situații cu privire la evreii deportați în toamna 1942;

3) hotărăște ca orfanii să fie adunați într'un orfelinat la Odessa, iar de acolo să emigreze. **(Nr. 243)**.

Notă. Aceste aprobări date de Primul Ministru, nu au avut nici o consecință pozitivă.

16 Septembrie 1943

Ministerul Afacerilor Interne este în posesiunea tuturor datelor privitoare la situația evreilor din Transnistria. Atât Marele Stat Major cât și Inspectoratul General al Jandarmeriei au trimis tablourile nominale sau numerice, despre evreii cari mai sunt în viață **(Nr. 244)**, astfel că s'ar putea lua imediat hotărîri asupra repatrierii.

Notă. Tabloul anexat la raportul Marelui Stat Major, este incomplect, deoarece nu cuprinde decât 275 de presupuși infractori, adică acei cari au format primul lot de deportați din categoria nesupușilor la obligațiunea de prestare a muncii de folos obștesc. Tabloul nu cuprinde nici numele celor cari au format loturile următoare, nici pe membrii din familiile așa zișilor infractori. In schimb, deși se subliniază că tabloul a fost întocmit în August 1943 sunt cuprinse însă și numele celor ce au murit sau au fost omorîți în iarna 1942-1943. **(Nr. 245)**.

3 Octombrie 1943

Se ordonă readucerea în țară a evreilor deportați ca presupuși infractori la dispozițiunile de muncă obligatorie. **(Nr. 246)**.

12 Octombrie 1943

Dr. W. Filderman transmite guvernului o nouă notă în care e concentrată întreaga problemă a repatrierii evreilor deportați. **(Nr. 247)**.

10 Noembrie 1943 [1]

Subsecretarul de Stat depe lângă Ministerul Afacerilor Interne, întocmeşte referatul în care propune a se readuce în ţară o parte din deportaţi, pentru a fi întrebuinţaţi în coloanele de lucrători, acolo unde nevoile războiului impun. (Nr. 248).

12 Noembrie 1943

Consiliul de ordine hotărăşte:

1) Examinarea situaţiei individuale a fiecărui deportat în vederea readucerii în ţară, în localităţile de reşedinţă ale judeţelor de unde au plecat.

2) Readucerea în ţară a orfanilor de ambii părinţi, cari vor fi răspâniditi în oraşele din ţară, în care sunt comunităţi evreeşti.

3) Readucerea în oraşul Dorohoi a evreilor originari din judeţul Dorohoi.

4) Readucerea la căminurile lor a evreilor foşti internaţi în lagărul din Vapniarca, triaţi de comisiunea specială în luna Martie.

5) Readucerea la căminurile lor a evreilor rămaşi în viaţă dintre cei ce au cerut în 1940 repatrierea în U. R. S. S.

6) Readucerea în ţară a everilor deportaţi fiindcă au schimbat religia. (Nr. 249).

22 Noembrie 1943

Din sursa Comisarului General pentru Problemele Evreeşti, se comunică în şedinţa Centralei Evreilor din România, de către Preşedintele Dr. N. Gingold, că s'ar fi dat instrucţiuni în vederea repatrierei tuturor deportaţilor. Informaţia este mincinoasă. Pare a fi fost comunicată din ordinul lui Radu Lecca, pentru a servi ca argument şi stimulent, în vederea urcărei considerabile a taxelor pe carnete de scutire de muncă, urcare anunţată de Dr. Gingold în aceeaşi şedinţă a C. E. R.

30 Noembrie 1943

Cu prilejul unei întrevederi cu Dr. W. Filderman, Subsecretarul de Stat al Poliţiei, General C. Z. Vasiliu, declară că nu s'a luat încă nici o hotărîre definitivă cu privire la repatrierea deportaţilor. Deocamdată el va propune repatrierea a cca. 220, triaţi din lagărul Vapniarca şi cca. 6000 originari din judeţul Dorohoi. (Nr. 250).

8 Decembrie 1943

Se ordonă repatrierea evreilor deportaţi în Transnistria, originari din Judeţul Dorohoi (numeric 6430), precum şi 218 foşti internaţi la Vapniarca şi cei 16 supravieţuitori din lotul de 568 deportaţi în toamna 1942, pe motiv că au cerut repatrieerea în U. R. S. S.

---

[1]) Dată incertă, dar probabilă. menţiouată şi în scrisoarea arh. Clejan (Nr. 254).

20 Decembrie 1943

Primul lot de cca. 1500 de repatriaţi originari din Dorohoi, părăseşte Transnistria pe la Moghilău-Atachi. Prin îngrijirea Comisiunei de Asistenţă, s'a dat repatriaţilor un sprijin eficace, acordându-se unora îmbrăcăminte, tuturora hrană pentru câteva zile şi bilete de tren pentru tot parcursul. N'au lipsit însă suferinţele de ultim moment. In unele localităţi, oamenii au fost şicanaţi de pretori şi jandarmi, sub pretext că nu dovedesc suficient încadrarea în categoria dorohoienilor. (Col. Gavăţ, comadantul Legiunei de Jandarmi Balta, nu a îngăduit plecarea grupului de 25 dorohoieni,decât după ce a primit un ceas de aur). In alte localităţi, evreii au trebuit să mai îndure, înainte de plecare, câte o ultimă bătaie. La Moghilev, au avut de suferit în special femeile şi fetele. In timul operaţiilor de deparazitare intrau mereu în sala de baie, Maiorul Botoroagă, medicul Ionescu, plutonierii, ba chiar şi jandarmii dela Legiune. Se plimbau, fără ruşine, printre femeile desbrăcate, iar Dr. Ionescu îşi făcea plăcerea de a le lovi cu cravaşa pe pielea goală. Aşa s'au întors acasă, spre o nouă viaţă mizerabilă, o parte din supravieţuitorii tragediei transnistriene.

Odată cu repatrierea prin Moghilev, au fost readuşi în ţară prin Tiraspol — Tighina, 70 deportaţi evrei printre cari cei 16 rămaşi în viaţă din grupul celor ce au cerut trecerea în U. R. S. S., 9 deportaţi originari din Arad, simpatizanţi comunişti (ambele grupe venite din Berezovka) şi 45 originari din Dorohoi. **(Nr. 251).**

8 Ianuarie 1944

Se examinează din nou situaţiunea deportaţilor, foşti internaţi în lagărul dela Vapniarca, pentru cari cu 9 luni în urmă, comisiunea de triaj dăduse aviz de eliberare, găsind că măsura internării nu a fost justificată. Dintre cei 427 deportaţi cari formează această categorie, un prim grup de 218, a fost repatriat odată cu dorohoienii. Acum se avizează favorabil pentru repatrierea celorlalţi, dar se refuză repatrierea unui grup de 17 cernăuţeni, numai pe motiv că sunt originari din Bucovina de Nord. **(Nr. 252).**

11 Ianuarie 1944

Se ordonă repatrierea restului de 192 deportaţi triaţi din lagărul Vapniarca, dar se menţine punctul de vedere al ministrului, general C. Z. Vasiliu, de a se exclude dela repatriere cei originari din Cernăuţi. **(Nr. 253).**

27 Ianuarie 1944

Ion Antonescu refuză continuarea repatrierei, pretextând că ar fi un milion de români din Transnistria, Basarabia şi Bucovina, cari ar voi să intre în ţară. A primi pe evrei — declară el — ar însemna a provoca mari nemulţumiri.

Ianuarie 1944

Cu prilejul repatrierei dorohoienilor, au fost agitatori cari au încercat să deslănţue nemulţumiri. Intre alţii, Prefectul jud. Dorohoi, Col. Baican şi Prof. Gheorghe Cuza dela Iaşi, fiul lui A. C. Cuza.

6 Februarie 1944

Răspunzând unei scrisori a Arhitectului H. Clejan, (Nr. 254), prieten personal, Ion Antonescu repetă că nu va face repatrierea generală. Intr'o formă veninoasă ,care aminteşte scrisoarea sa din 19 Octombrie 1941 către Dr. W. Filderman, el încearcă să justifice deportările făcute şi îndrăzneşte, — acum în preajma prăbuşirii — să exprime regretul de a fi cedat rugăminţilor, exceptând dela deportare o parte din evrei. (Nr. 255). [1]).

7 Februarie 1944

Subsecretarul de Stat al Poliţiei, General C. Z. Vasiliu, confirmă că repatrierea generală nu se va mai face. Se tocmeşte în ceeace priveste încadrarea în categoria orfanilor şi nu admite repatrierea decât pentru cei lipsiţi de ambii părinţi şi în vărstă de cel mult 15 ani. Deasemenea nu admite repatrierea celor 17 cernăuţeni triaţi dela Vapniarca, dar e ceva mai binevoitor, faţă de câteva cereri de repatrieri individuale. (Nr. 256 — 259).

15 Februarie 1944

S'a ordonat repatrierea orfanilor. Ministrul a rămas la punctul său de vedere, limitând repatrierea numai la orfanii de ambii părinţi, până la vârsta de 15 ani. El motivează că însuşi Dr. Gingold, preşedintele C. E. R., i-a cerut această soluţie. In felul acesta, numărul copiilor ce vor reveni, scade dela 4500, cât aprobase Antonescu, la mai puţin de jumătate. (Nr. 257).

6 Martie 1944

Se repatriază 1846 copii orfani, dintre cari 1400 trec Nistrul pe la Moghilev — Atachi, iar 446 prin Tiraspol — Tighina. Ambele grupuri se întrunesc la Iaşi, de unde copiii sunt repartizaţi comunităţilor evreeşti din Moldova şi Muntenia.

14 Martie 1944

Ofensiva sovietică pentru eliberarea teritoriului cotropit la sudvest, a început cu 4 zile înainte, la Uman. Trupele sovietice sunt în faţa Bugului. Posturile de radio ale Naţiunilor Unite repetă mereu avertismente, adresate vinovaţilor de crime împotriva umanităţii. Ion Antonescu se hotărăşte în sfârşit şi ordonă repatrierea generală a evreilor ce au fost deportaţi în Transnistria.

Comisiuni evreeşti pleacă de îndată, prin Moghilev şi Tiraspol, pentru a organiza readucerea in ţară. E însă prea târziu.

Comisiunea plecată spre Moghilev, nu a mai putut pătrunde decât până la Atachi, deoarece la 20 Martie trupele sovietice au atins Nistrul, recucerind întreaga regiune din nordul Transnistriei.

Comisiunea plecată la Tiraspol, reuşeşte a se deplasa până la Balta şi culege din sudul provinciei 2518 deportaţi, pe cari îi readuce în ţară. Cei mai mulţi au fost liberi să se întoarcă la căminurile lor, dar 563, foşti internaţi la Vapniarca, aduşi din lagărul Grosulovo, au fost îndrumaţi, sub escortă, spre lagărul dela Tg. Jiu.

---

[1]) V. fotocopia, planşa XVI.

MIZERIA DIN TRANSNISTRIA ŞI NECESITATEA INCEPERII REPATRIERILOR

Nr. 220

Notă transmisă de Dr. W. Filderman, lui Ion şi Mihai Antonescu.

2 Ianuarie 1943.

Evreii d'n Transnistria mor pe capete. Numărul orfanilor a crescut de la o m'e la cinci mi!: copii între 2 şi 16 ani.

Intr'un singur orfelinat d'n 140 de copii au murit 26 într'o lună. Zac goi, în paturi fără rufe de pat, în camere neîncălzite fără geamuri, aşa că nu se pot coborî d'n pat pentru satisfacerea nevo!lor lor, şi trăesc într'o atmosferă pestilenţială.

Toţi suferă de eczeme, furunculoză, scabie şi alte boli şi sunt subal'mentaţi în aşa măsură încât după cum se dovedeşte cu alăturatele fotografii [1]), apar drept strigoi!

Cum să fie al!mentaţi când o pâine costă 3 mărci, adică 180 lei; un kgr. de carne 7 mărci sau 420 le'; şi cum să fie camere încălzite, când 16 kgr. de lemne costă 8 mărci adică 480 lei.

De unde să se ia zecile de m lioane necesare în f!ecare lună pentru ei, pentru adulţ!i cari nu muncesc şi ch'ar pentru cei ce muncesc şi cari primesc: un lucrător calificat 2 mărci pe zi iar un lucrător necalif'cat o marcă, ad'că atât cu cât nu-şi poate cumpăra nici o pâine. De altfel n'ci aceste salarii nu se achită. De ex.: lucrătorii evrei din Moghilev, aveau de prim't în Iul'e 1942, dela Primăria locală o restanţă de 134.000 mărci, din totalul de 166.000 mărci, salarii care nici în Noembr'e n'au fost achitate şi nu ştiu dacă până astăzi au fost achitate. Sunt şi alte cazuri.

Nu ex'stă decât o soluţie: readucerea imediată a copi!lor sub 18 ani în Cernăuţi unde viaţa nu costă nici un sfert din ce costă în Transnistria şi unde car!tatea publ!că va putea da roade şi va putea îngriji de emigrarea lor.

---

[1]) V. fotografiile, planşa IX şi XIII.

Cum acestora în nici un caz nu li se poate aduce nici o acuzare, nimic nu se opune la înapoierea lor, iar emigrarea lor este imposibilă în starea fizică în care se găsesc.

Altfel, înainte de sfârşitul iernii, toţi vor fi morţi.

Se amână la infinit readucerea celor trimişi din Vechiul Regat, din cauza muncii de folos obştesc, contra legilor în fiinţă cari stabileau pedepse şi a celor din Dorohoi trimişi pentrucă Dorohoiul făcea parte din Guvernământul Bucovinei, deşi sunt din Vechiul Regat, precum şi a celor cari au cerut să plece în U. R. S. S., din cauză că aveau acolo familii sau bunuri, unii din aceştia originari din Vechiul Regat, dar căsătoriţi cu bucovineni sau basarabeni şi obligaţi să-şi urmeze soţii.

Unii din ei au fost recent trimişi pe Bug. Sunt printre ei orfani; văduve, invalizi şi decoraţi de război.

Dacă nu se ia o hotărîre radicală ca toţi aceştia să fie aduşi la Cernăuţi, urmând ca aci să se facă trierea şi se continuă cu sterile formalităţi, cei mai mulţi vor muri între timp.

Pentru ceilalţi este necesar:

a) să fie impusă o salarizare care să permită asigurarea nevoilor primare: hrană, îmbrăcăminte, locuinţă şi încălzit.

Altfel zadarnic li s'a dat dreptul de a munci.

b) să li se deblocheze banii pentru ca să se poată alimenta şi pentru ca să poată emigra.

Dr. W. FILDERMAN

LEGĂTURA CU GESTAPOUL

Nr. 221

Note de întrevederi Dr. W. Filderman cu Dr. A. Tester, membru influent al Gestapoului şi Radu Lecca, Imputernicitul Guvernului pentru problemele evreeşti.

6 Ianuarie 1943.

Mi se spune că proiectul supus D-lui Prim Ministru, ar fi fost oprit de acesta.

Astă seară l'am vizitat pe Dr. Tester în chestia emigrării. Asistau C. Bursan, Col. Lupaşcu şi Unterman.

D, Tester spune că evreii se agită şi fac defetism. I-am explicat că neavând radio şi neputând călători nu pot transmite ci numai primi ştiri dela români. Că întrucât România este singura ţară unde n'a existat sabotaj, plângerea apare absolut nefondată.

Imi cere să intervin căci au totuşi rapoarte. Răspund că n'am calitate, dar că, dacă Centrala mi-ar cere în scris, aş face o adresă care să fie trimisă prin câteva sute de tineri cari din casă în casă s'o prezinte, să lase copia, şi să ia semnături celor cărora li s'a prezentat.

In chestia emigrării se plânge că nu i s'au plătit cele 2 milioane. Am răspuns că principial are dreptate, dar că nu s'a făcut nimic în 3 luni.

Ridic chestia celor 5.000 de orfani. Imi promite a interveni. Să scriu lui Bursan care s'o predea col. Lupaşcu s'o traducă şi o va prezenta Baronului Killinger spre aprobare, căci astfel de stări ar desonora Naţional Socialismul.

Dr. W. FILDERMAN

9 Ianuarie 1943.

Azi la orele 7 seara, acasă la Dr. Tester, l'am întâlnit pe d. Imputernicit al Guvernului Radu Lecca şi pe Const. Bursan.

Orfanii din Transnistria. — D. Radu Lecca îmi spune că nota mea din 2 Ianuarie [1]) cu fotografiile orfanilor, a fost prezentată Domnului Mareşal şi Domnului Mihai Antonescu care i-a dat spre cercetare chestia.

Descrierea mea este exactă.

S'a şi vorbit cu Guvernatorul Transnistriei ca orfanii să fie de urgenţă transportaţi într'o localitate climaterică sau în orice altă localitate, unde să fie adăpostiţi în condiţii higienice. Intrucât aducerea lor în ţară nu ar fi posibilă decât în serii, pe măsura plecării lor, din cauza neputinţei de a le da cartele, s'ar îngreuna astfel alimentarea localnicilor.

A şi tratat şi obţinut dela guvernul bulgar viza de tranzit şi speră să obţină dela guvernul turc viza de tranzit şi lagăr de aşteptare.

Am răspuns că soluţia este inutilă căci faţă de scumpetea vieţii din Transnistria din cauza schimbului, este material imposibil să se adune fondurile necesare supraalimentării necesare, afară numai dacă există vreun mijloc de a se reduce cursul schimbului leilor în mărci.

D. Radu Lecca şi Dr. Tester răspund că vor găsi mijlocul dar să nu care cumva să transpire ceva între evrei căci atunci va fi imposibil de realizat.

Am oferit să strângem alimente în natură dela evrei. Au răspuns că este imposibil.

Am spus că trebue neapărat să plece cineva în Elveţia ca să ceară ajutor material Comitetelor evreeşti şi sprijinul lor pe lângă guvernele American şi Englez, pentru viza de emigrare, în orice ţară din lume.

D. Bursan spune că trebuie să plece între 15-20 a. c. la Istambul; dacă va putea amâna, se va duce întâi în Elveţia.

Dacă nu, D-nii Lecca şi Tester îmi spun să caut un român care pleacă, să ia scrisorile mele sau să găsesc un evreu — nu prea cunoscut — pentru care să obţină ei, viza de trecere, dar sub toată discreţia.

Dr. W. FILDERMAN

---

[1]) V. documentul Nr. 220.

LEGATURA CU STRAINATATEA
Nr. 222

Scrisoarea Dr. W. Filderman către D. Jacques Salmanovitz, fruntaş al vieţii evreeşti din Elveţia.

Bucarest, le 11 Janvier 1943

Cher Monsieur,

Je porte a votre connaissance qu'il y a actuellement cinq mille orphelins entre 2—18 ans en Transnistrie.

J'ai fait des interventions auprès de notre gouvernement qui a bien voulu, d'un côté prendre les mesures nécessaires, pour ameliorer leur sort et d'un autre côté autoriser leur émigration. Par les soins du gouvernement, on a déjà obtenu le transit à travers la Bulgarie et on est en train d'obtenir l'autorisation de transit par la Turquie.

Je comprends toutes les difficultés devant lesquelles se trouvent les Etats-Unis et l'Angleterre. Je comprends aussi toutes les difficultés que copmorte l'autorisation de l'immigration.

Mais je veux croire que devant des orphelins mineurs, tout le monde se découvre, et tout le monde fait l'impossible pour remplacer tout ce qu'ils ont perdu: pays, parents, fortune et santé.

Je n'insiste pas pour leur admission en Palestine — malgré que, personnellement, je considère qu'ils ne se trouveraient nulle part mieux qu'en Palestine — parceque je tiens compte des nécéssitées et des difficultées de la guerre. Mais l'Angleterre et les Etats-Unis sont maîtres ou amis des pays, sur les cinq continents sur six.

Je pense qu'on peut facilement trouver un endroit sur le globe qui puisse offrir asyle a ces cinq mille malheureux.

Je vais envoyer dans ce bût à Istamboul Mr. Constantin Bursan, un bon amis personnel et un grand amis des juifs.

Il partira le 20 courant. Mais je vous prie, je vous souplie, d'intervenir vous même sans tarder, pour la réalisation de ce projet.

Mais cela ne souffirait pas. Il faut aussi de l'argent. Sur les 280.000 juifs qui restent dans le pays, pèse une charge surhumaine. Ils la supporte avec une dignité et une puissance de sacrifice devant lesquelles il faut se decouvrir. Mais ils ne peuvent pas tout faire.

Il faut suralimenter ces malheureux, il leur faut des medicaments, il leur faut des vétements, il leur faut payer le voyage, etc.

Je vous prie, je vous supplie, faites le nécéssaire sans tarder.

Je ne vous indique pas des chiffres, vous pouriez évaluer — vous même — les besoins.

Je reviendrai pêut-être avec des details, **mais ce qui est urgent c'est l'autorisation d'immigration dans un pays quelconque.**

Il est à vous également d'intervenir pour le trajet par chemin de fer d'Istambul en Palestine — au cas où on adopte ce pays — puisque ils partirons à Istamboul en chemin de fer.

En attendent votre décision que vous pouvez me faire connaître par télegramme, je vous prie d'agréer l'assurance de ma haute considération et l'expression de gratitude et de reconnaissance de la part, de ces malheureux.

Dr. W. FILDERMAN

LEGĂTURA CU JEWISH AGENCY

Nr. 223

Scrisoare Dr. W. Filderman către Constantin Bursan

Bucarest le 25 Janvier 1943

Cher Monsieur Bursan,

A la veille de votre départ je reviens à charge pour vous prier de vouloir bien reprendre les discussions concernant l'emmigration des israèlites deportés en Transnistrie.

J'èspere que cette fois vous aurez — ou plutôt nous aurons — la chance de trouver à Ankara les autorités compétentes pour vous écouter et pour decider.

Mais je voudrais aujourd'hui insister surtout sur la question des cinq mille orphelins, dont les deux parents sont mort entre temps et dont, par consequence, la situation est des plus tragiques et à l'égard desquels je pense que de toute façon il n'y pas d'objection possible

Ettant donné les difficultés du voyage il faudrait arranger je pense qu'il fussent transportés par chemins de fer ou batteau à Constantinople, d'où ils pourront être dirigés plus loin sur les frais des organisations israélites étrangères.

Il nous sera en effet impossible de pourvoir à tous les frais du voyage, étant donné, l'appauvrissement de la population israélite et le grand nombre de malheureux dont elle a la charge et aussi le fait qu'en Transnistrie la monnaie officielle étant le Reichsmark, que nous changeons au cours de 60 lei, nous arrivons à payer la bas un pain, 6 fois plus cher que dans l'ancien Royaume.

En dehors de ce problème, je vous prie de vouloir bien discuter s'il n'était pas possible d'envoyer des secours en nature: vêtements, medicaments, nourritures, outiles pour les deportés en général et les orphelins en particulier.

Je pense que le Gouvernement ne refuserait pas de donner toutes les garanties pour leur emploi: soit la réception et la distribution par un comité composé entre autre d'un délégué de la Croix Rouge internationale et de la Croix Rouge roumaine.

Vous souhaitant bon voyage, et espérant recevoir bientôt des bonnes nouvelles, je vous prie d'agréer mes sentiments les meilleurs.

Dr. W. FILDERMAN

RĂSPUNS DELA JEWISH AGENCY

Nr. 224

THE JEWISH AGENCY FOR PALESTINE
Immigration Department
JERUSALEM
P. O. B. 92

Ch. Barlas

Istanbul, 1.3.1943

Monsieur
CONSTANTIN BURSAN
Istanbul
Park Hotel

Monsieur,

Je me réfère à notre conversation d'aujourd'hui au sujet de l'emmigration des enfants juifs déportés en Transnistrie, question que Mr. l'Avocat Filderman vous a prié par sa lettre du 25 Janvier a. c. de traiter avec nous.

Ainsi que je vous l'ai expliqué, nous sommes prêts à accorder au plan de l'emmigration des enfants juifs de Transnistrie, tout notre appui.

1. Je suis heureux de vous confirmer sur base de la déclaration du Gouvernement Palestinien du 4.2. a. c., que je vous ai montré, que je suis en état de mettre à cet effet à la disposition des enfants en question 5000 certificats pour les enfants accompagnés par des convoyeurs, dont 2000 seront immédiatement disponibles, à condition que le Gouvernement Roumain accorde toutes les facilités pour le départ des enfants et le transport.

2. Je confirme aussi ma déclaration que je ferais le nécéssaire pour couvrir les frais de voyage de la frontière turque jusqu'à Haifa. Bien entendu les frais de voyage jusqu'à Istanbul doivent être réglès en Roumanie. Nous ferons tout notre possible pour obtenir le permis de mettre à la disposition les sommes nécéssaires dans le cas d'un transport des enfants par bateau.

3. La question d'un secours en nature: vêtements, medicaments, nourritures, outils pour les internés en Transnistrie est discutée par les autorités compétentes et je vous saurais gré si vous pourriez nous aider à obtenir l'autorisation du Gouvernement Roumain pour faire parvenir ce secours par l'entremise du représentant de la Croix Rouge Internationale aini que par notre homme de confiance à Bucarest. Dans ce cas il sera possible d'accelerer le secours nécéssaire.

Je vous prie de transmettre à Monsieur Filderman mes meilleurs salutations et de lui dire que je le prie de discuter cette question en commun avec Mr. Wilhelm Fischer et le Dr. Enzer.

Je vous remercie, Monsieur, pour votre attitude bienveillante à l'égard de cette action humanitaire pour le secours des pauvres orphelins en Transnistrie. Je vous serais reconnaissant si vous voudrez bien m'informer après votre arrivé à Bucarest, du resultat de vos démarches.

Veuillez agréer, Monsieur, mes salutations distinguées.

(ss) **CH. BARLAS**
Director, The Jewish Agency for Palestine
Immigration Department

PRIMELE HOTARARI PRINCIPIALE DE REPATRIERE

Nr. 225

MINISTERUL JUSTIŢIEI
Cabinetul Ministrului
Nr. 347 E
din 10 Martie 1943

DOMNULE MINISTRU,

Conform dispoziţiunilor Domnului Ioan C. Marinescu, Ministrul Justiţiei, Preşedintele Comisiunei Interministeriale speciale pentru organizarea regimului evreilor, la adresa Dvs. Nr. 730022 din 1943 privitoare la revizuirea evreilor deportaţi în Transnistria, am onoare a vă aduce la cunoştinţă că în şedinţa dela 6 Martie crt., a Comisiunii Interministeriale, s'a hotărît că se poate face revizuirea celor deportaţi, însă numai asupra evreilor cari au cerut să plece în U. R. S. S., după cedarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord şi cari au fost găsiţi înscrişi în listele fostei Legaţii ruseşti şi a celor deportaţi la cererea Marelui Stat Major, pentrucă au fost dovediţi infractori la dispoziţiunile privitoare la munca obligatorie.

In scopul revizuirii şi pentru a nu se fi făcut din greşeală vreo substituire de persoană, s'a hotărît să se verifice situaţia fiecăruia la faţa locului, printr'un trimis special al Ministerului Afacerilor Interne, al Marelui Stat Major sau al Comisiunei Interministeriale.

Numele delegatului Dvs., urmează să fie comunicat Comisiunei.

Primiţi, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele consideraţiuni.

Secretarul Comisiunei
ST. CHENDI

DOMNULUI GENERAL C. Z. VASILIU, MINISTRU SUBSECRETAR DE STAT AL MINISTERULUI AFACERILOR INTERNE

PRIMUL TRIAJ IN LAGĂRUL VAPNIARCA

Nr. 226

PROCES VERBAL

Astăzi, anul una mie nouă sute patruzeci şi trei, luna Martie, ziua şaptesprezece, în Vapniarca-Transnistria.

Noi, Comisiunea instituită de Ministerul Afacerilor Interne cu ordinul Nr. 55437 din 19 Ianuarie 1943 şi 21755 din 6 Martie 1943, pentru trierea evreilor internaţi în lagărul Vapniarca, compusă din:

Lt.-colonel Grosu Victor, ajutor Inspector — ca preşedinte; Gheorghe Motaş Inspector, delegat din Direcţiunea Generală a Poliţiei; cpt. Nicolae Diaconescu, din partea Inspectoratului General al Jandarmeriei; lt. magistrat Vasile Antonovici delegat al Curţii Marţiale Tiraspol; Comisar şef Sava Dumitrescu delegat din partea Prefecturei Poliţiei Capitalei.

Constatăm prin procesul verbal următoarele:

In ziua de 8 Martie 1943, întrunindu-ne la reşedinţa Inspectoratului Jandarmi Odesa, am stabilit condiţiunile în care urmează a proceda trierea în lagăr, în raport cu instrucţiunile Ministerului, după care în ziua de 9 Martie 1943, ne-am deplasat la lagărul Vapniarca unde, până în ziua de 17 Martie 1943, am procedat la trierea evreilor.

Comisiunea, în conformitate cu instrucţiunile primite, nu s'a ocupat decât de categoria evreilor internaţi în lagăr din libertate, de către diferite organe poliţieneşti.

Restul categoriilor de internaţi şi anume: evreii transferaţi dela lagărul Tg. Jiu, sau evreii şi creştinii internaţi pe bază de diferite condamnări date de instanţele civile şi militare, ori creştinii trimişi special în lagăr pe baza altor dispoziţiuni, nu au făcut obiectul trierii.

Din categoria evreilor internaţi din libertate în lagăr, comisiunea a găsit	554
Au primit aviz favorabil pentru scoatere din lagăr (v. tabel Nr. 1)	427
Au primit aviz nefavorabil pentru rămânere în lagăr (v. tabel Nr. 2	116
Rămaşi în suspensie în lipsa dosarelor	11
Total	554

Comisiunea a constatat cu ocazia operaţiunilor că majoritatea dosarelor întocmite de diversele poliţii din ţară, **nu conţineau decât date extrem de sumare, fără afirmaţiuni concrete, cu suspiciuni vag formulate,** din care cauză comisiunea **s'a văzut în situaţia de a nu găsi motive temeinice de menţinere mai departe în lagăr** a tuturor celor menţionaţi în tabelul Nr. 1, opinând astfel pentru eliberarea acestora, cu propunerea că în caz de scoatere din lagăr, **aceştia să rămână mai departe în ghettouri în Transnistria,** la fel cu ceilalţi evrei evacuaţi din ţară.

S'a opinat nefavorabil pentru un număr de 116 evrei, contra cărora atât din dosar, cât şi din cele declarate în şedinţă, se constatase temeinicia învinuirilor pentru care fuseseră trimişi în lagăr.

Asupra unui număr de 11 evrei, menţionaţi în tabelul Nr. 3, comisiunea nu s'a putut pronunţa deoarece aceştia nu posedau dosarele personale, ele nefiind trimise de poliţii.

Drept care am încheiat prezentul proces verbal în triplu exemplar, din care două împreună cu tabelele respective, se vor înainta Ministerului Afacerilor Interne spre a dispune, al treilea exemplar rămâne la Inspectoratul Jandarmi Odesa.

Preşedinte	Membrii:
Lt. Colonel VICTOR GROSU	GH. MOTAŞ
	Cpt. N. DIACONESCU
	Lt. Mag. V. ANTONOVICI
	Comisar Şef SAVA DUMITRESCU

Nr. 227

Extrase din motivările Comisiunei de Triaj, pentru eliberări din lagăr.

1) **Marc Moise** croitor Mediaş	Sub regimul legionar — 2 Dec. 1940 — a fost trimis în judecata Tribunalului Militar Craiova, pentru activitate comunistă, însă achitat de orice penalitate. Pentru alte fapte nu a fost cercetat sau deferit justiţiei.
7) **Zitron Ladislau** mecanic Blaj	Din dosarul său personal, nu se constată că ar fi desfăşurat vreo activitate subversivă, nefiind cercetat sau implicat în vreo organizaţie subversivă. A fost trimis sub învinuirea de simpatizant comunist, însă la dosar nu există nici o probă despre aceasta.
19) **Stein Alexandru** contabil Timişoara	Calificat simpatizant comunist pentru motivul că a fost preşedintele secţiei şomerilor din asociaţia funcţionarilor particulari din Timişoara. N'a fost niciodată arestat, cercetat sau deferit justiţiei.
21) **Stein Ioan** avocat Timişoara	In anul 1931 a fost trimis în judecată la Timişoara pentru faptul de răspândire de manifeste comuniste, însă scos de sub inculpare prin ordonanţa de neurmărire a judecătorului de instrucţie. Dela acea dată nu a mai fost arestat sau deferit justiţiei.
29) **Weinstein David** comerciant Lugoj	Internarea lui în lagăr nu este sprijinită de nici o piesă din dosar.

34) Milini Robert contabil Caransebeş	Motivele specificate în dosar nu justifică măsura internării. Niciodată nu a fost arestat, cercetat sau deferit justiţiei, pentru activitate subversivă.
53) Caras Herşcu brutar Iaşi	Este învinuit că în anul 1932 ar fi susţinut lista partidului Blocul Muncitoresc Ţărănesc, motiv care nu justifică internarea în lagăr.
62) Baraş Iosif profesor Botoşani	Invinuirea că ar fi încercat în 1929 să înfiinţeze un partid socialist-comunist, nu este dovedită. Nu a fost cercetat şi nici dat judecăţii pentru vreun fapt subversiv.
64) Tily Brul croitoreasă Botoşani	Invinuirea că în anul 1934 s'ar fi găsit la ea în casă o lucrare intitulată „Prospectiva", nu justifică internarea în lagăr.
72) Croitoru Iosub **învăţător** Botoşani	Invinuirea de a fi fost în anturajul elementelor comuniste, nu este susţinută în nici o piesă din dosar. Nu a fost cercetat şi nici trimis în judecată pentru vreo faptă contrară Siguranţei Statului.
87) Feierstein Jean bucătar Roman	Invinuirea că ar fi desfăşurat activitate subversivă în cadrul sindicatului chelnerilor în anul 1921, nu se dovedeşte cu nici o piesă din dosar, deoarece nu a fost niciodată măcar cercetat.
122) Hotaru Froim cismar Tg. Neamţ	Din anul 1920 când a luat parte la o grevă, nu a mai desfăşurat nici un fel de activitate contrară Siguranţei Statului.
138) Viţman Rifca funcţionară Bucureşti	Faptul că este soţia unui comunist, necoroborat cu vreun fel de activitate desfăşurată de aceasta, nu justifică internarea în lagăr.
174) Herş Andrei medic Arad	Faptul că i s'a făcut o percheziţie domiciliară în 1942, al cărui rezultat a fost negativ, nu justifică internarea în lagăr.
195) Ludovic Czem avocat Arad	Invinuirea că s'ar fi găsit la domiciliul acestuia revista Revue de Moscou, un exemplar din 1937, nu justifică internarea în lagăr.
203) Gros Petru elev Beiuş	Nu a fost dat judecăţii, nici condamnat. A fost învinuit ca simpatizant comunist pe motiv că s'a obligat să ajute evreii refugiaţi din Ardealul cedat. N'a fost cercetat şi nici dat judecăţii.

PRETENŢIILE AGENŢILOR GESTAPOULUI

Nr. 228

Note de întrevederi Dr. W. Filderman cu Dr. A. Tester,

24 Martie 1943

EMIGRAREA ORFANILOR

Am primit astăzi vizita D-lui Const. Bursan, însoţit de Dl. Soreanu.

Imi propune să răscumpărăm cele 2 treimi din acţiunile Cunard Star ce posedă, pe Lei 1.500.000; cealaltă treime rămânând Dr. Tester, care nu vrea să renunţe la beneficiile, la care D-sa personal ar renunţa prin faptul vânzării.

Intre timp Dl. Mişu Benvenisti m'a rugat să mergem împreună — şi cu Dr. Cornel Iancu — la Dl. Tester, ceeace îmi confirmă şi Dl. Bursan.

Dr. Tester repetă propunerea făcută de Dl. Bursan, motivând că Guvernul german ar fi refuzat autorizaţia şi că Domnul Mareşal poate aproba emigrarea, dar aceasta nu se poate face decât cu concursul său, căci în Bulgaria, Gestapoul se poate opune.

Dă ca exemplu că 3 copii — supuşi polonezi — emigraţi din ţară, au fost opriţi în Bulgaria, că viaţa sa fiind salvată de Dr. Cornel Iancu, la intervenţia acestuia prin Dl. Bursan, a intervenit la Dl. Baron Killinger care a dat ordin să fie lăsaţi să plece.

A insistat că vrea să câştige, dar nu dela emigrarea orfanilor ci a majorilor care va urma.

A propus că, cumpărând pe Cunard, să cerem aprobarea şi D-sa o va obţine.

Am cerut precizări: beneficiile când? la aprobare sau numai la sosirea copiilor în Turcia?

A acceptat.

L-a atacat pe Dl. Gingold căruia Dl. Lecca i-ar fi spus că nu se mai poate face emigrarea, dar care n'a transmis evreilor aceasta.

Am plecat urmând ca Dl. Benvenisti să trateze mâine dimineaţă, să facă bugetul şi să mă vadă mâine după amiază.

Dr. W. FILDERMAN

---

26 Martie 1943

EMIGRAREA ORFANILOR

Dl. Benvenisti îmi comunică rezultatul întrevederilor:

a) **cu Unterman** — care cere 2.500 lei de cap de copil pentru Dr. Tester; lei 1.500 de cap pentru el; plus 125.000 lei pe lună pentru el; respectarea angajamentelor faţă de Dl. Brück şi ...... ;

b) **cu Brück** — care cere 300—500 lei de cap de copil pentru el şi .... plus salarii de cca. 120.000 lei pe lună în total pentru el şi ....

și care spune că acțiunile Cunard Star n'ar putea fi vândute, ele nefiind proprietatea Bursan-Tester, ci numai închiriate acestora.

Am fost de acord să răspundem:

a) că suntem gata a plăti 600.000 lei imediat și 840.000 lei după ce se vor da autorizațiile de emigrare;

b) că suntem gata a plăti sumele cerute de cap de copil, căutând a se reduce cotele Unterman și Brück;

c) că însă nu cumpărăm acțiunile, emigrarea urmând a se face de un comitet special autonom, prin Centrală, dar că acțiunile vor sta în gaj la noi spre a evita orice activitate a lui Cunard până la terminarea evacuării orfanilor.

Dr. W. FILDERMAN

27 Martie 1943

Dl. Benvenisti însoțit de Dl. W. Fischer m'au vizitat spre a-mi raporta cele discutate cu Dr. Tester și Dl. Gingold.

Dr. Tester — a acceptat propunerile noastre, dar întrucât până azi Germania cunoștea pe Cunard, emigrarea să se facă aparent prin aceasta care va furniza numai bilete de călătorie, tot restul operațiilor triere, aranjare, etc. să se facă de către comitetul de mai sus.

Dl. Gingold — a acceptat și D-sa.

Dr. W. FILDERMAN

AL DOILEA TRIAJ AL INTERNAȚILOR DIN LAGĂRUL VAPNIARCA

Nr. 229

PROCES-VERBAL

Astăzi, 30 Martie anul 1943, în București

Noi, Căpitan Diaconescu P. Nicolae și Lt. rez. Popescu Patriciu, întruniți în comisiune, în conformitate cu ordinul în rezoluție al Domnului Ministru Subsecretar de Stat, General de Corp de Armată, C. Z. Vasiliu, pentru verificarea situației evreilor internați în lagărul Vapniarca și pentru examinarea cererilor depuse în legătură cu aceștia, constatăm cele ce urmează:

I. Examinând cele 188 de cereri noui, am constatat că numai o parte din ele, în număr de 120, sunt în legătură cu internații a căror triere a făcut obiectul Comisiunii care a lucrat la Vapniarka și din cuprinsul acestora s'au extras și trecut în rubrica separată din tabelul Nr. 1, toate elementele noui, neavute în vedere de Comisiune și care ar putea determina o schimbare în situația celor examinați.

Procedând la reexaminarea situației evreilor propuși de Comisiune:

1. Spre a fi eliberați din lagăr pentru a rămâne liberi în Transnistria și

2. Spre a rămâne mai departe în lagăr, am format, în conformitate cu ordinul în rezoluție amintit mai sus, trei categorii și anume:

1. Evrei propuși pentru a fi **eliberați din lagăr și readuși în țară.**

2. Evrei propuși pentru a fi eliberați din lagăr și care ar urma să rămână liberi în Transnistria, în zonele cu evrei.

3. Evreii cari urmează să fie menținuți în lagăr.

In prima categorie „am trecut numai evreii în sarcina cărora **nu s'a putut găsi nici un element de vinovăție**, având în vedere și zonele din care provin, au rezutat astfel un număr de 218, indicați în tabelul Nr. 1, prin indicativul 1.

In categoria II-a am trecut, pe acei evrei, a căror activitate a format obiectul unor cercetări polițienești sau judiciare sau contra cărora existau formulate motive de suspiciune, a căror gravitate și preciziune, nu erau de natură a determina reținerea mai departe în lagăr.

In această categorie, fac parte un număr de 209 evrei trecuți în tabelul Nr. 1, prin indicativul 2.

In categoria III-a am lăsat pe toți evreii cari figurează în tabelul Nr. 2 întocmit în Comisiunea dela Vapniarca, întrucât nu am avut la dispoziție nici un element nou, de natură a schimba calificarea dată de acea Comisiune.

În afară de categoriile de mai sus, Comisiunea dela Vapniarca a întrunit, într'un tabel separat Nr. III, un număr de 11 evrei, pe care nu i-a putut clasifica, întrucât polițiile respective nu trimiseseră dosarele lor personale.

Asupra acestora nici Comisiunea actuală nu a putut hotărî nimic, deoarece nu a avut elementele de apreciere.

Propunem să se ceară dela Direcțiunea Generală a Poliției, dosarele respective, spre a se putea aviza, după examenul acestora.

Restul de 68 cereri, cari nu se referă la evreii examinați de Comisiunea dela Vapniarca, se repartizează astfel:

1. Evrei evacuați pe motivul de a fi cerut repatrierea în U.R.S.S. și a căror situație nu poate fi examinată decât odată cu întreaga categorie din care fac parte. 15

2, Evrei deportați ca o sancțiune la abaterile în legătură cu munca obligatorie, (măsură ordonată de M. St. M.) 18

3. Evrei internați în lagărul Vapniarca prin transferare dela Tg. Jiu, categorie a cărei situațiune nu a făcut obiectul examenului Comisiei 5

Evrei a căror situație ne este complet necunoscută, ei neîncadrându-se în nici una din categoriile de mai sus 30

68

Asupra tuturor acestor 68 de cereri, Comisiunea nu-și poate da nici un aviz, doarece situația evreilor la care ele se referă nu poate fi examinată decât odată cu întreaga categorie din care ei fac parte, iar pentru cei cari nu s'au putut încadra în nici o categorie din cele semnalate, Comisiunea nu posedă date din care să reiasă locul și situația în care se găsesc.

II. In legătură cu evreii evacuaţi în Transnistria, pe motivul că au făcut cereri de repatriere, în U.R.S.S., s'au luat tabelele dela Inspectoratul General al Jandarmeriei, constatându-se că există în această situaţie un număr de 598 evrei evacuaţi iniţial în Berezovca, dar despre care în prezent nu posedăm date, astfel că nu putem preciza **care din ei mai există** şi unde se află, pentru a mai fi necesară cererea dosarelor respective dela organele poliţieneşti, cari i-au evacuat.

In măsură de a da aceste precizări, este Inspectoratul Jandarmi Transnistria, căruia, dacă se va crede necesar, urmează să i se trimită copii depe aceste tabele, pentru verificare.

Drept care am încheiat prezentul proces-verbal.

Căpitan (ss) **DIACONESCU P. NICOLAE**

Lt. rez. (ss) **POPESCU PATRICIU**

Nr. 230

Referat întocmit de Subsecretariatul de Stat al Poliţiei pentru Consiliul de Ordine interministerial, cu propuneri de eliberare a internaţilor din lagărul Vapniarca.

REFERAT

In conformitate cu ordinul Preşidenţiei Consiliului de Miniştri No. 9283 din 24 Iulie 1942, prin care s'a hotărît evacuarea în Transnistria a evreilor suspecţi de comunism, Ministerul Afacerilor Interne cu ordinul Nr. 2592 din 31 Iulie 1942, a ordonat evacuarea şi internarea în lagărul Vapniarca, a tuturor celor aflaţi în categoria de mai sus.

Ca urmare au fost evacuaţi:

1. Evrei aflaţi în libertate	554
2. Evrei aflaţi în lagărul Tg. Jiu	406
3. Evrei transferaţi din penitenciare (condamnaţi pentru activitate comunistă)	85
Total	**1045**

După terminarea operaţiunilor de internare, prin cereri adresate Ministerului, cei internaţi sau familiile lor, au solicitat readucerea în ţară, pretinzând că acuzaţiunile formulate în contra celor deportaţi, sunt absolut neîntemeiate.

La început, **cererile nu au fost luate în consideraţie.**

Frecvenţa lor însă şi insistenţa cu care se reclamau cercetări pentru stabilirea adevărului, au determinat Ministerul să procedeze la unele verificări, **a căror concluzie a fost că în întocmirea listelor de evacuabili, organele poliţieneşti procedaseră cu oarecare uşurinţă.**

Dacă pentru cei evacuaţi din penitenciare, nu exista nici un dubiu în privinţa vinovăţiei, toţi fiind în curs de executare a unor condamnări

judecătoreşti, dacă deasemeni, pentru cei transferaţi din lagărul Tg. Jiu problema vinovăţiei sau nevinovăţiei lor, fusese examinată prin trierile succesive care avuseseră loc în lagărul Caracal, (unde fuseseră internaţi iniţial) şi apoi în lagărul Tg. Jiu, nu aceiaşi era situaţia, pentru evreii aflaţi liberi şi ridicaţi de organele poliţiei.

Mulţi dintre aceştia, nu aveau la activul lor decât învinuiri vag formulate, nesusţinute prin elemente precise de probă, bazate de cele mai multe ori, pe date culese cu mulţi ani în urmă şi copii, prin nimic confirmate.

Date fiind considerentele de mai sus, Ministerul a dispus instituirea unei Comisii, compusă din reprezentanţii tuturor autorităţilor interesate, care, mergând la Vapniarca, a examinat după dosarele pe care organele poliţieneşti au primit ordin să le trimită lagărului, seriozitatea motivelor care determinase internarea pentru evreii aflaţi liberi.

Rezultatele acestei verificări, au dus la concluzia, că numai o parte din dosarele întocmite, conţineau elemente de natură a motiva deţinerea în lagăr.

Majoritatea, nu erau formulate decât din afirmaţii nedovedite sau suspiciuni fără substrat real, incapabile prin ele însile, să justifice menţinerea internării.

In anumite cazuri, inechitatea era elocventă; oamenii care-şi făcuseră în mod exemplar datoria în precedentul război, primind cele mai înalte decoraţii pe care gradele lor le permiteau, se găseau în lagăr, fără ca împotriva lor să se fi putut articula vreun fapt concret de vinovăţie.

Comisiunea cântărind gradul de seriozitate al învinuirilor consemnate în piesele dosarelor, a ajuns la instituirea a trei categorii de evrei, trecuţi în tabele speciale:

1. Evrei care urmează a fi menţinuţi în lagăr	116
2. Evrei propuşi pentru a fi lăsaţi liberi, în Transnistria, în zonele cu evrei	209
3. Evrei propuşi pentru a fi readuşi în ţară.	218
Total	543

Un număr de 11 evrei au rămas în suspensie din lipsa dosarelor, care adăugaţi la numărul de mai sus, dau un total de 554 evrei.

Intrucât Ministerul şi-a însuşit concluziunile Comisiunei pe care le-a găsit judicioase, propunem a se examina dacă alte motive, de alt ordin, nu se opun la traducerea lor în fapt, caz în care urmează a se da ordine în consecinţă.

Ministru Subsecretar de Stat
General de Corp de Armată (ss) **C. Z. VASILIU**

Nr. 231

Ordin M. A. I. pentru eliberarea a 427 internaţi din lagărul Vapniarca, cu condiţia de a rămâne în Transnistria, în localităţi ce-şi vor alege.

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE — 17/IV.1943
Cabinetul Secretarului General
No. 3.967

INSPECTORATUL JANDARMI TRANSNISTRIA

La Nr. 711/5 din 20 Martie 1943,

Anexat, vi se înaintează două tabele nominale de evreii aflaţi în lagărul Vapniarca şi verificaţi de Comisiunea din 17 Martie a. c.

Evreii aflaţi în tabelul nominal Nr. 1 în număr de 427 vor fi imediat eliberaţi din lagăr şi lăsaţi să se stabilească în Transnistria, în judeţele unde sunt stabiliţi ceilalţi evrei.

Fiecare din cei eliberaţi va indica localitatea ce îşi alege, iar Inspectoratul va trece în evidenţa fiecăruia, judeţul respectiv.

Evreii aflaţi în tabelul nominal Nr. 2 în număr de 116, rămân mai departe în lagăr.

De executare veţi raporta imedat.

Secretar General
Colonel Magistrat (ss) **V. T. GELEP**

Nr. 232

Raport al Inspectoratului General al Jandarmeriei, despre repartizarea evreilor eliberaţi dela Vapniarca, în 3 localităţi alese de Guvernământ, unde nu vor fi liberi, ci sub supraveghere.

INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI — 1 Mai 1943
Direcţiunea Siguranţei şi Ordinei Publice
Secţia II. A.

INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI
către
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
Subsecret. Stat Poliţie

La ordinul Dvs. 3967 din 17 Aprilie 1943, am onoare a raporta următoarele:

Inspectoratul Jandarmi Transnistria, supunând chestiunea D-lui Guvernator al Transnistriei, a hotărât ca cei 427 evrei din tabelul Nr. 1 să fie repartizaţi pe meserii şi plasaţi pentru a fi întrebuinţaţi la muncă, în libertate, după regimul celorlalţi evrei astfel:

100 evrei în localitatea Olgopol, judeţul Balta.
127 evrei în localitatea Savrani, judeţul Balta.
200 evrei în localitatea Tridubi, judeţul Golta.

Pentru executarea celor de mai sus, Inspectoratul Jandarmi Transnistria, a luat următoarele măsuri:

a) A dat ordin Lagărului Vapniarca, de a grupa pe cei 427 evrei pe meserii şi a-i trimite sub escorte conduse de subofiţeri şi preda cu tabele nominale Sectoarelor de Jandarmi Olgopol şi Savrani din Legiunea Balta şi Postului Tridubi din Legiunea Jand. Golta.

Li se dă hrana pe trei zile.

Işi iau toate bagajele, bani şi tot ce au în lagăr.

Transportul se face cu calea ferată, pe baza foilor de transport ce s'a pus la dispoziţie de Guvernământ.

b) S'a dat ordin Legiunilor Balta şi Golta, să ia măsuri de primirea lor şi de plasarea în centrele fixate, în unire cu d-nii Prefecţi de Judeţ, cărora Inspectoratul Jandarmi Transnistria le-a făcut cunoscut ordinului Domnului Guvernator al Transnistriei.

Deasemenea s'au luat măsuri pentru ţinerea sub supraveghere a evreilor în cauză.

Inspectoratul General al Jandarmeriei
(ss) INDESCIFRABIL

Directorul Siguranţei şi Ordinei Publice
General (ss) C. TOBESCU

CONTRAZICERILE LUI ION ANTONESCU

Nr. 233

Comunicarea Subsecretariatului de Stat al Poliţiei despre hotărîrea lui Antonescu de a nu fi repatriat nici un evreu.

MINISTERUL JUSTIŢIEI
Comisiunea interministerială specială pentru organizarea regimului evreilor
Nr. 410. E.
din 8 Iulie 1943

DOMNULE MINISTRU,

In referire la adresa Dv. Nr. 20056 A din 2 Iulie crt., am onoarea a vă înapoia alăturatele acte, binevoind a cunoaşte următoarele:

In şedinţa dela 6 Martie 1943 a Comisiunei Interministeriale pentru organizarea regimului evreilor, s'a hotărât să se facă o revizuire a acelor deportaţi în Transnistria în scopul de a se putea permite reîntoarcerea în ţară a unor categorii de evrei, cu excepţia celor cari au cerut în trecut repatrierea în U.R.S.S.

S'a hotărât deasemenea tot atunci, ca un delegat al Marelui Stat Major sau al Ministerului Internelor să meargă la fața locului, pentru a verifica să nu se fi făcut vreo eroare sau substituire de persoană, cu ocazia trimiterii evreilor în Transnistria.

De aceea s'au cerut, conform hotărîrii luată încă în ședința dela 30 Noembrie 1942, atât dela Interne cât și dela Marele Stat Major, să întocmească și să trimită tablouri de toți evreii deportați cât și motivul trimiterii în Transnistria, în scopul de a folosi ca bază de discuții Comisiei Interministeriale.

Lucrarea a fost întocmită și se află la Secretariatul Comisiei.

In ședința dela 22 Aprilie 1943 ați adus la cunoștința Comisiei că Domnul Mareșal a dispus să nu se admită reîntoarcerea niciunui evreu în țară, ei putând fi liberi pentru viitor a se așeza oriunde, în Transnistria.

Bazat pe această considerare, toate cererile evreilor de a li se admite reîntoarcerea în țară, au fost înapoiate Ministerului Internelor, cu această explicație.

Cazul supus acum de Ministerul Internelor, este unul din ele. Ori, cum se afirmă că evreii se pot reîntoarce din Transnistria, cu excepția celor care au cerut repatrierea în U. R. S. S., adică se susține cu totul altceva, decât ceeace s'a stabilit și s'a comunicat în ședința dela 22 Aprilie 1943, am onoare a vă ruga să binevoiți a-mi da relațiuni definitive asupra acestei chestiuni.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Ministrul Justiției
(ss) IOAN C. MARINESCU

Nr. 234

Comunicarea Președenției Consiliului către Ministerul Afacerilor Interne, despre hotărîrea lui Antonescu de repatriere a 10 categorii de evrei.

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINIȘTRI
Nr. 509622 C. B. B. T.
8 Iulie 1943
Inreg. la Ad-ția de Stat la Nr. 25901-14.VII.1943

Domnul Mareșal Ion Antonescu, a aprobat următoarele principii pe baza cărora poate fi eliberat un evreu din Transnistria și numai în urma aprobării dela caz la caz, atât a d-lui Ministru de Justiție, cât și a D-lui Ministru al Afacerilor Interne.

a) Invalizii de războiu și urmașii lor direcți (ascendenți sau descendenți);

b) Văduve și orfani de războiu;

c) Părinții celor căzuți pe câmpul de onoare;

d) Cei care au luat parte activă la războaiele României, pentru România, în liniile de foc și au fost răniți sau decorați cu ordine de vitejie.

e) Foști militari activi în armata română;

f) Pensionari ai Statului Român, cari într'adevăr au depus o activitate în folosul Țării;

g) Evreii sau evreicele căsătoriți cu creștine sau creștini, indiferent dacă au sau nu copii;

h) Evreii botezați înainte de anul 1920;

i) Bătrânii de peste 70 ani, cari au familii în țară și îi poate întreține;

j) Cazuri excepționale de oameni meritoși, care nu intră în nici una din categoriile de mai sus, vor fi supuse aprecierii Dvs.

PREGĂTIRI BIROCRATICE PENTRU REPATRIERI MASIVE

Nr. 235

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE **11 August 1943**

Cabinetul Ministrului

28868. A.

INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI

Direcțiunea Siguranței și Ordinei Publice

La Nr. 33844 din 14 Mai 1943,

Avem onoare a vă ruga să întocmiți și să ne înaintați tabelele următoare:

I. Un tabel nominal cuprinzând:

1. Evreii deportați în Transnistria, pentrucă au făcut cereri de repatriere în U.R.S.S.

2. Deoarece dintre aceștia unii au dispărut, specificarea pentru fiecare caz în parte, dacă în momentul de față cel deportat mai există și localitatea din Transnistria unde se găsește fixat.

II. Un tabel numeric de evreii deportați în masă din Basarabia și Bucovina, conținând următoarele date:

1. Evreii cari au fost deportați inițial.

2. Câți din aceștia mai sunt în viață și în ce localități sunt stabiliți.

In acelaș timp vă rugăm să binevoiți a trimite la Minister, pe șeful biroului respectiv din acel Inspectorat General, spre a verifica tabelele ce avem la biroul lagăr și a vedea ce anume lipsește și urmează a fi împlinit.

Aceasta, pentru ca Ministerul să aibă evidența complectă a situației evreilor deportați în Transnistria.

Ministru Subsecretar de Stat

General de Corp de Armată (ss) **C. Z. VASILIU**

Nr. 236

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE — 11 August 1943
Cabinetul Ministrului
Nr. 28868. A.

MARELE STAT MAJOR
Secţia I.

La Nr. 424200 din 28 Iulie 1943,

Avem onoare a vă ruga să binevoiţi a ne trimite un tabel de evrei evacuaţi în Transnistria din ordinul Dvs. pentru infracţiuni comise în legătură cu munca de folos obştesc.

Tabelul va conţine datele următoare:

1. Numele şi pronumele evreilor deportaţi şi localitatea de unde provin.
2. Localităţile din Transnistria, în care sunt stabiliţi fiecare din ei.
3. Specificarea, **în limitele posibilului**, dacă actualmente cel deportat **se mai găseşte sau nu în viaţă.**

Lucrarea de mai sus ne este necesară în legătură cu operaţiunile de verificare a situaţiei acestei categorii de evrei.

Totodată, am onoare a vă face cunoscut, că, Comisia Interministerială dela Ministerul de Justiţie, a avizat, la data când a avut loc discuţia asupra revenirii evreilor din Transnistria, că pentru moment nu se mai readuc evrei în ţară, referindu-se în special la elementele comuniste aflate în lagărul Vapniarca.

Cei ce s'au abătut dela obligaţiunile muncii de folos obştesc, fac parte din altă categorie, nu prezintă periculozitatea celor de mai sus, şi Ministerul Afacerilor Interne este de acord ca acei, pentru care nu se poate stabili o vină de mai mare gravitate, să fie readuşi în ţară, cu atât mai mult cu cât, ceilalţi circa 12.000, care erau în aceiaş categorie, nu au mai fost trimişi în Transnistria.

Ministru Subsecretar de Stat
General de Corp de Armată (ss) C. Z. VASILIU

CERCETĂRI TÂRZII ŞI ZADARNICE

Nr. 237

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE — 11 August 1943
Cabinetul Subsecretarului de Stat
Nr. 1710/1943

INSPECTORATUL JANDARMI ODESSA

La 8 Septembrie 1942 au fost evacuaţi în Transnistria conform ordinului Ministerului Afacerilor Interne Nr. 2592/942, un număr de circa 523 evrei din toată ţara şi cari au fost găsiţi, figurând în listele

întocmite la fosta legaţie rusească, pentru a fi repatriaţi în U.R.S.S., după cedarea Basarab'ei şi Bucovinei.

Aceşti evrei au fost internaţi de Dvs. în lagărul dela Slivina, Judeţul Oceacov.

Din numărul arătat mai sus, o parte au dispărut, iar un rest de 110 au rămas în acea zonă.

Familiile respective făcând nenumărate plângeri în cari arată că evreii d'n categoria am'ntită nu au vina ce li se atribuie, s'a decis verificarea situaţiunei fiecăruia.

Pentru a se putea proceda la această operaţiune, este necesar să fim în posesia unei evidenţe a numărului acelor evrei, a membrilor de familie aflaţi în Transnistria şi unde se găsesc actualmente.

Chiar în ipoteza în care nu ne puteţi furniza date exacte, cu onoare vă rugăm a întocmi de urgenţă, o situaţie cu toate datele pe cari le posedă Inspectoratul privitor la această categorie de evrei.

Ministru Subsecretar de Stat
General de Corp de Armată (ss) C. Z. VASILIU

Director de Cabinet
Lt. Col. Magistrat (ss) AL. MADARJAC

Nr. 238

19 August 1943
IMSPECTORATUL JANDARMI ODESSA
Biroul Ordinei Publice şi Statistică
către
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
Cabinetul Subsecretarului de Stat

La. ord. Dvs. Nr. 1710/943 referitor la evreii internaţi în lagărul Slivina Judeţul Oceacov.

Am onoare a raporta, că în lagărul Slivina se găsesc următoarele categorii de evrei:

1. Evreii din Basarab'a şi Bucovina care s'au retras din acele provincii odată cu retragerea trupelor sovietice.
2. Evreii or'ginari din Transnistria.
3. Evreii d'n ţară, cari au săvârşit infracţiuni de drept comun şi au fost pedeps'ţi cu internare în lagăr.
4. Evreii infractori recidivişti, cari ne-au fost trim'şi de Pref. Poliţiei Cap'talei.

Din cercetările făcute s'a constatat că nu sunt internaţi în lagărul Slivina, evrei din cei ce au cerut repatrierea în U.R.S.S.

Inspector Jandarmi Odessa
Colonel (ss) ILIESCU

Şeful Serv. Sig. şi Poliţiei
(ss) INDESCIFRABIL

CAPRICII ALE SUBSECRETARULUI DE STAT AL POLIŢIEI

Nr. 239

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE — 11 August 1943
Cabinetul Ministrului
21295. A.

DIRECŢIUNEA GENERALĂ A POLIŢIEI
Direcţia Poliţiei de Siguranţă

La Nr. 14.559 S. din 23 Iunie a. c.

Avem onoare a vă restitui dosarul conţinând cererile evreilor din Arad, pentru readucerea în ţară din Transnistria.

Dacă la trimiterea evreilor peste Nistru, Poliţiile lucrau cu atenţie şi potrivit relaţiilor primite, nu se trimiteau evreii nevinovaţi pentru care azi se dau avize favorabile readucerii în ţară.

Acest procedeu, pune într'o lumină urâtă organul de poliţie respectiv şi Ministerul în situaţia de a se întreba, când s'a lucrat conştiincios şi corect: atunci, şi dacă da, cum să calificăm avizul favorabil ce se dă acum, altfel decât incorect, adică sub sugestia interesată a celor în cauză.

Ministerul nu poate da nici un curs raportului şi restitue dosarul, care constitue o muncă în plus, absolut zadarnică, a funcţionarilor mici din Chestura Arad şi care suferă pentru cei mari.

Ministru Subsecretar de Stat
General de Corp de Armată (ss) **C. Z. VASILIU**

CRITERII NOI PENTRU REPATRIERE

Nr. 240

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE — 24 August 1944
Direcţiunea Administraţiei de Stat
Nr. 25452. A.

D-lui
IOAN C. MARINESCU
Ministrul Justiţiei

In referire la adresa Dv. Nr. 410 E/943, am onoare a vă comunica următoarele:

In Transnistria au fost evacuaţi trei categorii de evrei şi anume:

1. Activanţii comunişti, asupra cărora nu se revine, ci rămânând liberi în Transnistria sau în Lagărul Vapniarca, aşa cum s'a hotărât de Comisiunea respectivă. Aceştia nu pot fi readuşi în ţară.

2. Cei evacuaţi din Basarabia şi Bucovina, în privinţa cărora există o excepţie hotărîtă de Domnul Mareşal şi anume de a putea fi readuşi cei cari sunt născuţi în Vechiul Regat.

Situaţia acestora se examinează dela caz la caz.

3. Cei care au cerut repatrierea în U.R.S.S.

4. Cei trimişi de Marele Stat Major ca unii ce au contravenit dispoziţiunilor privitoare la munca obligatorie.

Situaţia evreilor evacuaţi, făcând parte din aceste ultime două categorii, va fi supusă spre examinare după ce vom avea primite tablourile de evreii respectivi.

Primiţi vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele consideraţiuni.

Ministru Subsecretar de Stat
General de Corp de Armată (ss) **C. Z. VASILIU**

O INTERVENŢIE A CENTRALEI EVREILOR PENTRU REPATRIEREA UNOR CATEGORII DE DEPORTAŢI

Memoriul Centralei Evreilor din România

Nr. 241

CENTRALA EVREILOR DIN ROMÂNIA — 7 Septembrie 1943
Nr. 21548

DOMNULE COMISAR GENERAL,

Avem onoare a vă înainta alăturat o notă asupra situaţiei unor categorii de evrei, originari din Vechiul Regat şi Ardeal aflaţi în Transnistria, şi vă rugăm să binevoiţi a examina situaţia lor şi a interveni pentru readucerea lor în ţară, fiind vorba de categoriile de evrei faţă de care atât Dvs. cât şi Onor. Guvern, aţi arătat o deosebită solicitudine.

Dat fiind că în legătură cu aceşti evrei s'au întreprins numeroase cercetări şi trieri care au dus la confirmarea celor susţinute în alăturata notă, vă rugăm să binevoiţi a interveni pentru soluţionarea definitivă a acestei chestiuni, prin aducerea lor în Vechiul Regat.

Primiţi, vă rugăm, asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni,

Preşedinte
(ss) **Dr. N. GINGOLD**

DOMNIEI SALE
D-LUI COMISAR GENERAL PENTRU PROBLEMELE EVREEŞTI

Raportul Comisarului General pentru Problemele Evreeşti, redactat pe baza notei anexate la memoriul C.E.R.

Nr. 242

COMISARIATUL GENERAL PENTRU PROBLEMELE EVREEŞTI

Nr. 10991 din 23 Septembrie 1943

DOMNULE PRIM MINISTRU,

Sesizat de către Centrala Evreilor din România, am onoare a vă aduce la cunoştinţă următoarele:

Printre evreii deportaţi în Transnistria se află următoarele categorii care, după părerea noastră merită o atenţie specială:

1. Văduvele, invalizii şi decoraţii pentru merite speciale sau fapte de arme din războaiele României.

2. Pensionarii şi foştii funcţionari de Stat.

In categoriile de mai sus se mai află un număr de evrei originari din Dorohoi şi judeţ, evacuaţi în toamna anului 1941: deasemenea un număr de evrei din Vechiul Regat, care la epoca efectuării deportărilor din Bucovina se aflau acolo întâmplător, domiciliul lor legal fiind în Vechiul Regat. E vorba de oameni care se aflau în vizită la rude, veniţi pentru căutarea sănătăţii, sau numai în interes de afaceri. **Inglobarea acestora între cei deportaţi, s'a făcut numai din eroarea autorităţilor locale.**

3. Evreii deportaţi în Septembrie 1942 din Vechiul Regat, Ardeal şi Banat.

In Septembrie 1942, autorităţile au luat măsura deportării pentru două categorii de evrei:

t) bănuiţi de activitate politică interzisă;

b) nesupuşi la munca obligatorie.

In prima categorie au fost înglobaţi cca. 1200 evrei după indicaţiile autorităţilor administrative, **fără cercetări prealabile.** La revizuire făcută la lagărul Vapniarca, unde fuseseră internaţi, **o bună parte dintre aceştia au fost găsiţi nevinovaţi** şi lăsaţi liberi în ghettourile din Transnistria.

In a doua categorie, au fost deportaţi, cca. 350 evrei din vechiul Regat, Ardeal şi Banat, din ordinul Marelui Stat Major, — unii cu familiile lor — pentru nesupunere la munca obligatorie. Deportarea s'a ordonat după indicaţiile organelor de inspecţie, **deasemenea fără cercetări prealabile.** S'a dovedit că **pentru unii nesupunerea consta dintr'o zi sau chiar de câteva ore de lipsă la program, lipsă uneori justificată** prin însărcinări speciale date celor în cauză de către organele în drept. In alte cazuri, vinovatul de nesupunere a rămas mai departe la detaşament, fiindu-i deportată numai familia.

4. Copiii evrei rămaşi orfani în Transnistria.

Centrala Evreilor din România ne-a sesizat în mai multe rânduri de existenţa unui număr important de copii rămaşi orfani de ambii părinţi, lipsiţi de orice sprijin. Pentru salvarea lor s'au făcut propuneri în vederea organizării emigrării lor.

S'a arătat că pentru realizarea acestei operațiuni este necesară concentrarea acestor copii în centre speciale.

Având în vedere faptul că deportarea evreilor din Bucovina și Basarabia a fost o măsură politică, iar a celor din Vechiul Regat și restul Țării, a fost prevăzută ca măsură de sancționare a acelora care nu-și îndeplinesc obligațiunile față de Stat, credem că ar fi cazul ca acei evrei originari din Vechiul Regat, cari fac parte din categoriile mai sus enumerate și care numai întâmplător se aflau în Bucovina și Basarabia în epoca deportărilor, precum și aceia cari au fost deportați în Septembrie 1942 și dovediți nevinovați cu ocazia cercetărilor întreprinse de autoritățile administrative, să fie readuși la domciliile lor, iar copiii orfani să fie concentrați în câteva centre unde li s'ar putea da de către Cêntrala Evreilor din România îngrijirea pe care o necesită.

Rugându-vă să binevoiți a ordona cercetarea situației expuse mai sus și a aproba soluția propusă de mine, vă rog, Domnule Prim-Ministru, să primiți asigurarea profundului meu devotament și respect.

Comisar General pentru Problemele evreești
R. D. LECCA

Rezoluția Primului Ministru

Nr. 243

PREȘEDINȚIA
CONSILIULUI DE MINIȘTRI
Vicepreședinte
al Consiliului de Miniștri,

București 23 Septembrie 1943
Nr. 1099/Cab./942

DOMNULE DIRECTOR,

Am onoare a vă trimite alăturat în copie raportul Domnului Comisar General pentru Problemele Evreești referitor la unele categorii speciale de evrei deportați în Transnistria, cu rugămintea să binevoiți a o supune D-lui Ministru pentru a lua cunoștință de rezoluția Domnului Vice Președinte al Consiliului de Miniștri:

Aprobat. Văduvele și invalizii vor fi revizuiți și repatriați. Deasemenea și decorații: idem pentru pensionari și funcționarii de Stat.

La punctul 3. „Să mi se prezinte situații precise".

La punctul 4. „Cu orfanii să se facă un orfelinat la Odessa până la plecarea lor, pe care o organizăm prin Crucea Roșie Internațională".

(ss) **M. ANTONESCU**

Primiți, vă rog, Domnule Director, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Director de Cabinet
(ss) **INDESCIFRABIL**

DOMNIEI SALE
D-LUI DIRECTOR DE CABINET AL D-LUI MINISTRU AL AFACERILOR INTERNE

COMPLECTAREA PREGĂTIRILOR BIROCRATICE IN VEDEREA REPATRIERII

Nr. 244

INSPECTORATUL GENERAL
AL JANDARMERIEI
Direcțiunea Siguranței
și Ordinei Publice
Serviciul Siguranței
Biroul A.

Nr. 42411
Anul 1943 Luna Septembrie Ziua 16
INSPEC. GENERAL AL JANDARMERIEI
către
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
Subsecret. Stat. Poliție

La ordinul Nr. 28.868/943, am onoare a înainta alăturat următoarele tabele:

1. Un tabel nominal de evreii care au fost evacuați în Transnistria pe motiv că în anul 1940, au cerut repatrierea în U.R.S.S.

In acest tabel la rubrica „Observații" se menționează situația fiecărui evreu la 1 Septembrie 1943.

2. Una situație numerică de evreii evacuați din Basarabia și Bucovina în Transnistria.

3. Una situație pe localități împreună cu o schiță de numărul evreilor din categoria dela punctul 2, care se mai găsesc în Transnistria.

4. Un tabel nominal de toți evreii aflați internați în lagărul Vapniarca-Transnistria.

Directorul Siguranței și Ordinei Publice
General (ss) **C. TOBESCU**

Șeful Serviciului Siguranței
Lt. Colonel (ss) **TEODORESCU S.**

SITUAȚIE NUMERICĂ

de evreii evacuați din Basarabia și Bucovina în Transnistria

DE UNDE AU FOST EVACUAȚI	NUMARUL EVREILOR EVACUAȚI	OBSERVAȚIUNI
Din Basarabia	55.867	
„ Bucovina	43.798	
Total...	99.665	

INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI
DIRECŢIUNEA SIGURANŢEI ŞI ORD. PUBLICE

SITUAŢIE NUMERICĂ

de numărul evreilor aflaţi astăzi în Transnistria pe judeţe şi localităţi, dintre cei ce au fost evacuaţi din Basarabia şi Bucovina

Situaţia la 1 Septembrie 1943

Nr. crt.	DENUMIREA JUDEŢULUI	DENUMIREA LOCALITĂŢEI	Evacuaţi		TOTAL PE JUDEŢE		TOTAL General
			Basarabia	Bucovina	Basarabia	Bucovina	
1	**Ananiev**	Oraş Ananiev	1	1			
		Com. Petroverovca	—	3			
		,, Saraevo	—	1			
		,, Cernova	—	2			
		,, Hoţului	—	2			
		,, Troiţca	—	1			
		Ferma Arva	11	6			
		,, Filip	—	1			
		,, R. Maria	1	1			
		Total Jud. Ananiev	—	—	13	18	31
2	**Berezovca**	Oraş Berezovca	2	1			
		Com. Vladislavca	5	14			
		,, Mostovoi	4	4			
		,, Suha-Balca	27	2			
		Ferma Budioni	1	2			
		Com. Veselinovo	2	1			
		,, Covaleovca	1	—			
		Total Jud. Berezovca	—	—	42	24	66
3	**Dubăsari**	Oraş Dubăsari	—	11			
		Com. Coşniţa	—	2			
		Total Jud. Dubăsari	—	—	—	13	13
4	**Ovidiopol**	Com. Belaevca	3	29			
		Total Jud. Ovidiopol	—	—	3	29	32
5	**Oceacov**	Com. Trihati	117	491			
		Total Jud. Oceacov	—	—	117	491	608

Nr. crt.	DENUMIREA JUDEŢULUI	DENUMIREA LOCALITĂŢEI	Evacuaţi		TOTAL PE JUDEŢE		TOTAL General
			Basarabia	Bucovina	Basarabia	Bucovina	
6	**Tiraspol**	Oraş Tiraspol	33	123			
		Com. Razdelnaia	—	5			
		„ Slobozia	—	5			
		„ Tebrica	—	2			
		„ Grosilovo	—	2			
		Total Jud. Tiraspol	—	—	33	137	170
7	**Balta**	Oraş Balta	418	448			
		Com. Berşad	1998	3263			
		„ Mihailovca	87	—			
		„ Voitovca	475	418			
		„ Ustia	665	280			
		„ Savrani	2	8			
		„ Pesceana	36	14			
		„ Obodovca	865	508			
		„ Cataşin	—	147			
		„ Budi	134	136			
		„ Bondurovca	—	116			
		„ Cicelnic	421	54			
		„ Belanovca	270	46			
		„ Verhovca	68	1			
		„ Ilaneţ	42	46			
		„ Olgopol	164	27			
		„ Ţibulovca	17	373			
		„ Tartac	26	114			
		„ Verebca	483	246			
		„ Tarcanovca	58	3			
		Total Jud. Balta	—	—	6229	6248	12477
8	**Moghilev**	Oraş Moghilev	348	12836			
		Com. Vindiceni	3	259			
		„ Lucineţ	177	830			
		„ Lucincic	—	95			
		„ Hrinova	1	182			
		„ Stepanchi	10	168			
		„ Gromivca	3	30			
		„ Gorai	—	83			
		„ Luzina	—	35			
		„ Plosca	9	13			
		„ Nemerici	4	212			
		„ Vinoj	5	100			
		„ Ozarinţi	40	47			

Nr crt.	DENUMIREA JUDEŢULUI	DENUMIREA LOCALITĂŢEI	Evacuaţi		TOTAL PE JUDEŢE		TOTAL Genaral
			Basarabia	Bucovina	Basarabia	Bucovina	
8	Moghilev	Com. Tropova	14	207			
		,, Milnovca	—	8			
		,, Olcidaevu	—	24			
		,, Cucavca	—	184			
		,, Slidi	—	216			
		,, Balki	388	292			
		,, Copaigorod	676	619			
		,, Popivţi	752	77			
		,, Coşarinţi	167	1			
		,, Romanki	3	3			
		,, Volodievţi	8	31			
		,, Halcinţi	5	119			
		,, Marianovca	5	24			
		,, Cariscov	210	17			
		,, Grabivţi	—	198			
		,, Cuzminţi	80	48			
		,, Pzomeşaniţa	24	60			
		,, Chianovca	71	8			
		,, Murafa	426	2179			
		,, Şargorod	240	2731			
		,, Penchivca	—	29			
		,, Rudanschi	29	70			
		,, Ivaşcăuţi	184	48			
		,, Conatcăuţi	27	15			
		,, Lozova	4	27			
		,, Derebcin	3	304			
		,, Copistern	3	2			
		,, Naşicovca	53	7			
		,, Pasiuca	21	1			
		,, Smerinca	105	166			
		,, Bandasouca	—	43			
		,, Iaruga	6	472			
		,, Djurin	381	2490			
		,, Politanchi	—	109			
		,, Crasnoie	10	272			
		,, Voroşilovca	108	170			
		,, Tivriv	40	418			
		,, Stanislavcia	—	81			
		,, Kotmazov	253	91			
		,, Cazaciovca	1	23			
		Com. Zatiscea	206	125			
		Total Jud. Moghilev			5103	26899	32002

Nr. crt.	DENUMIREA JUDEŢULUI	DENUMIREA LOCALITĂŢEI	Evacuaţi		TOTAL PE JUDEŢE		TOTAL General
			Basarabia	Bucovina	Basarabia	Bucovina	
9	**Golta**	Oraş Golta	54	18			
		Com. Vradievca	20	—			
		,, Crivoi-Ozero	106	—			
		,, Marinovca	8	—			
		,, Rom. Balca	8	—			
		,, Nicolaevca	371	25			
		,, Acmecetca	44	2			
		,, Bogdanovca	69	1			
		,, Cantacuzino	12	—			
		,, Dumanovca	120	4			
		Total Jud. Golta	—	—	820	54	874
10	**Râbniţa**	Oraş Râbniţa	370	34			
		Com. Birzula	10	85			
		Total Jud. Râbniţa	—	—	380	119	499
11	**Tulcin**	Oraş Tulcin	7	220			
		Com. Nestervarca	422	1168			
		,, Trostiancic	6	64			
		,, Trostianeţ	—	95			
		,, Capustiani	—	66			
		,, Beleusovca	10	52			
		,, Chirnasovca	—	42			
		,, Rahnia	15	5			
		,, Braţlav	9	135			
		,, Peciora	26	2			
		Total Jud. Tulcin	—	—	495	1849	2344
12	**Iugastru**	Oraş Iampol	156	348			
		Com. Olşanca	22	7			
		,, Mişcova	177	9			
		,, Crijopol	23	51			
		,, Zabocrici	70	175			
		,, Cernoviţi	170	279			
		,, Tamspol	31	2			
		,, Dzigovca	96	9			
		Total Jud. Iugastru	—	—	745	880	1625
	TOTAL GENERAL...				13980	36761	50741

Nr. 245

MARELE STAT MAJOR
SECŢIA I
Biroul 10

No. 426368 28 August 1943
MARELE STAT MAJOR
Secţia I-a
către
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
Cabinetul Subsecretarului de Stat

La Nr. 28.868-A/1943,
Cu onoare se trimite anexat, un tabel nominal de evrei evacuaţi în Transnistria, ca infractori la munca obligatorie.

D. O.
Şeful Secţiei I-a
Colonel (ss) **INDESCIFRABIL**

Lt. Col. (ss) **I. BOLDUR-LĂŢESCU**
Şef. Bir. 1o

PRIMUL ORDIN DE REPATRIERE

Nr. 246

INSPECTORATUL GENERAL
AL JANDARMERIEI
Direcţia Siguranţei şi Ordinei
Publice
Serviciul Siguranţei
Secret

Nr. 43504
Anul 1943, luna Octombrie ziua 3
către
INSPECTORATUL JANDARMERIEI
TRANSNISTRIA

In conformitate cu ord. Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, binevoiţi a cunoaşte că s'a aprobat readucerea în ţară a tuturor evreilor infractori la munca obligatorie sancţionaţi cu trimiterea în Transnistria, precum şi a familiilor.

Vor fi readuşi în ţară toţi evreii din categoria de mai sus, aflaţi în Transnistria la data de 12 Octombrie 1942 precum şi cei trimişi ulterior acestei date, socotindu-se că au executat pedeapsa la care au fost sancţionaţi.

Evreii vor fi trimişi în ţară fiecare la locul de unde au fost ridicaţi. Nu se admite sub nici un motiv plecarea vreunuia spre altă destinaţie decât aceia arătată de mai sus.

Comandanţii de Legiune vor aduna evreii din categoria de mai sus la reşedinţă, de unde în grup, îi vor trimite spre locul de destinaţie, sub pază până la Tighina, unde vor fi lăsaţi liberi să plece la domiciliu, costul transportului suportându-se de ei.

Pentru fiecare cap de familie se va elibera:

— O autorizaţie de călătorie C. F. R. şi

— O dovadă de eliberare, după modelul arătat mai jos, care se va preda poliției respective, în termen de 24 ore dela sosirea evreului la domiciliul său.

Se atrage atențiunea Comandanților de Legiune că este vorba de trimiterea în țară numai a evreilor din categoria infractori la munca obligatorie. In acest scop, pe răspundere personală, comandanții de Legiuni vor avea deosebită grijă în trierea evreilor din categoria de mai sus, pentru a nu se strecura printre ei și alții, trimiși în Transnistria pentru alte motive.

In cazul când asupra situației unor evrei din această categorie este îndoială, se vor menține pe loc și la Cercul Teritorial respectiv pentru relații.

Marele Stat Major va verifica situația fiecărui evreu readus în țară și se va sancționa cu severitate Comandantul de Legiune depe teritoriul căruia se vor strecura și alți evrei decât infractori la munca obligatorie.

La terminarea operațiunei veți raporta de executare și veți înainta Inspectoratului General al Jandarmeriei, tabele nominale în dublu exemplar, pe capi și membrii familiei, de evrei retrimiși în țară în condițiunile prezentului ordin circular.

Inspector General al Jandarmeriei
General de Corp de Armată (ss) C. Z. VASILIU

MEMORIUL TRANSMIS GUVERNULUI DE CĂTRE Dr. W. FILDERMAN

Nr. 247

12 Octombrie 1943

PROBLEMA READUCERII IN ȚARĂ A EVREILOR DEPORTAȚI

I. — Numărul evreilor în 1940 și 1942.

In 1940 trăiau în România 728.115 evrei, din care n'au mai rămas în 1942 decât 272.409, cifră despre care Bukarester Tageblatt din 8 August 1942, declară că:

„Față de evaluările anterioare, care se cifrau la vreo 700.000 — 800.000 de evrei. numărul de azi apare mic".

In alt articol din acelaș număr, acelaș ziar scrie:

„Reducerea față de acest număr în timpul scurt, din vara anului 1940, este extraordinar de considerabilă".

II. — Numărul evreilor deportați.

In Basarabia, Bucovina și Jud. Dorohoi trăiau în 1940 cca. 300.000 evrei din care 275.419 locuiau pe teritoriul ocupat de U. R. S. S. (Analele Institutului Statistic al României, 1942, Vol. I, pag. 340-341), iar azi nu mai trăesc decât 16.000 evrei în Bucovina (Bukarester Tage-

blatt din 8 August 1942) şi 3.000-4.000 în Dorohoi, aşa că nu se mai află pe aceste teritorii 280.000 locuitori evrei.

Bukarester Tageblatt din 8 August 1942, afirmă că au fost deportaţi 185.000 evrei, la care adăugându-se deportările de după 8 August 1942, am avea cca. 190.000 — 200.000 deportaţi.

In ce priveşte restul până la 300.000, nu există date oficiale. Se ştie însă că un număr de evrei, au fost luaţi sau au urmat trupele sovietice.

III. — **Numărul Evreilor cari supravieţuesc.**

Astăzi nu mai trăiesc în Transnistria decât cca. 78.000 deportaţi, aşa că 122.000 adică 61 la sută, au murit în decurs de doi ani.

Aceşti 78.000 se compun din:

25.000 bărbaţi, cea mai mare parte trecuţi de 50 ani,

33.000 femei, şi

20.000 copii de ambele sexe, sub 18 ani.

Procentul mai mare de femei se explică prin aceea că din jud. Dorohoi s'au deportat femeile, ai căror soţi se aflau la munci în alte judeţe din Regat. S'a spus femeilor că bărbaţii le vor urma. Femeile au luat copiii de mână şi au plecat numai cu cămaşa pe ele. Deaceea şi cel mai mare procent de mortalitate l-au dat deportaţii din Dorohoi, iar femeile şi copiii lor sunt şi azi încă în Transnistria.

IV. — **Temeiurile deportării, excepţiile aprobate de d. Vice Preşedinte al Consiliului de Miniştri şi modul de executare.**

Deportarea a fost motivată prin:

a) atitudinea evreilor faţă de Armata Română la retragerea acesteia din teritoriile cedate, şi prin

b) atitudinea lor faţă de populaţia română în timpul ocupaţiei U. R. S. S.

In cursul executării, D. Vice Preşedinte al Consiliului a hotărît ca proprietarii, industriaşii, comercianţii, meseriaşii şi intelectualii necesari economiei naţionale precum şi funcţionarii publici şi pensionarii, să nu fie deportaţi.

Ordinul nu s'a executat însă, nici în Basarabia, nici în Dorohoi, nici în Bucovina, ci numai în Cernăuţi, unde prin aplicarea lui au rămas pe loc cca. 16.000 evrei.

Din examinarea motivelor deportării, combinate cu excepţiile ordonate, rezultă că următoarele categorii de evrei au fost deportaţi peste intenţiile Guvernului:

1. Evreii locuind în jud. Dorohoi şi în Bucovina de Sud.

Aceste teritorii, nefiind ocupate niciodată de U.R.S.S., locuitorii lor nu s'au putut face vinovaţi de învinuirile sus arătate. Au fost deportaţi văduve şi orfani de război, descedenţi ai acestora şi ai veteranilor din Războiul Independenţei, femei şi copii ai căror soţi se aflau deportaţi şi evrei cari la declararea războiului fuseseră trimişi din zona frontului din Bucovina şi Dorohoi în Muntenia, dar la intervenţia Ministerului de Finanţe în vederea subscrierii la Imprumut au fost retrimişi, în toamnă la domiciliile lor. După ce însă oamenii au subscris, a

venit deportarea și au fost deportați. Dacă rămâneau pe loc în Muntenia și Oltenia n'ar fi fost deportați, cum n'au fost deportați cei cari în loc să se reîntoarcă în Dorohoi sau în Bucovina de Sud, s'au stabilit în alte orașe din Vechiul Regat.

2. Evreii originari din Vechiul Regat, Transilvania sau Banat, cari se aflau întâmplător, în călătorii de afaceri sau în vizite de familie, în Basarabia și Bucovina.

3. Funcționarii și pensionarii de Stat din Bucovina de Nord și Basarabia. In urma ordinului D-lui Prim Ministru, funcționarii și pensionarii cari nu fuseseră încă deportați, au rămas pe loc și își primesc și pensia. Cei cari fuseseră deportați înainte de sosirea ordinului — printre cari se află și Președinți și Consilieri de Curte de Apel — stau și azi în Transnistria și nici pensia nu și-o primesc.

4. Evreii cari deși originari din teritoriile ocupate, erau mobilizați în Armata Română la data cedării teritoriilor și cari retrăgându-se împreună cu Armata, au putut suferi atacurile ce se impută evreilor, dar nu le-au putut săvârși.

5. Femei și copii din Bucovina ai căror soți și părinți, în executarea ordinului D-lui Vice Președinte al Consiliului de Miniștri, au rămas pe loc ca utili.

V. **Propunere de readucere în Țară a deportaților.**

Dacă readucerea în Țară a evreilor din cele cinci categorii de mai sus, cari au fost deportați dincolo de intențiile Guvernului apare firească, credem și rugăm ca și ceilalți să fie readuși, atât pentrucă — după cum s'a văzut — deportarea s'a făcut global fără cercetare individuală a culpei, cât și pentru motive de ordin uman.

In adevăr, presupunându-i pe toți evreii vinovați, încă orice pedeapsă are un termen și chiar cei condamnați la muncă silnică pe viață se amnestiază sau se grațiază, pentru motive generale sau speciale.

Când două treimi dintre deportați au murit în exil în 2 ani; când sunt familii în care din 10 membrii nu supraviețuesc decât unul sau doi; când sunt copii ai căror părinți au murit în exil; când mii dintre deportați, desculți și flămânzi, nu-și pot procura drept hrană zilnică decât o apă fierbinte în care plutesc 30-40 grame de mălai și deci și treimea care a rămas este amenințată să moară, suferințele lor merită, credem, iertare, mai cu seamă când majoritatea celor cari supraviețuesc sunt femei și copii minori.

In cuvântarea ținută cu prilejul primirii elevelor dela liceul din Odesa, D. Mareșal a recomandat să se sădească în sufletele fragede ale copiilor:

„Iubirea de aproape și de frate, pentru a-i pregăti să înțeleagă mai târziu că omul trebue să fie privit, tratat și condus ca om, oricare ar fi limba și credința lui, meritele sau păcatele lui". (Universul 1 Iunie 1943).

VI. — **Unde să fie transportați.**

In Basarabia, Bucovina și Dorohoi trăiau cca. 300.000 evrei și 125.655 germani. Evreii au fost deportați iar germanii repatriați în

Germania. Au rămas deci libere locuinţe cari adăposteau cca. 423.000 suflete. Nu mai sunt în Transnistria decât 78.000 evrei, adică o şesime din populaţia evreească şi cea germană repatriată, aşa că readucerea lor va trece neobservată.

Dacă se preferă o soluţie de concentrare, ei ar putea fi grupaţi — după origine — în câteva oraşe din Basarabia, Bucovina, Dorohoi sau din Regat, fie în ghetouri similare celor din Transnistria.

Mişcarea a 70.000 — 80.000 oameni nu necesită sforţări prea mari şi Calea Ferată va fi desigur în măsură să facă aceste sforţări.

(ss) **Dr. W. FILDERMAN**

REFERATUL SUBSECRETARULUI DE STAT AL POLIŢIEI [1]

Nr. 248

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
Subsecret. Stat Poliţie

REFERAT

In cadrul măsurilor de purificare a Basarabiei şi Bucovinei, în toamna anului 1941, după reocuparea acestor provincii de armata română, s'a dispus şi executat prin unităţile de poliţie ale armatei, transplantarea elementului evreesc în Transnistria.

O statistică a numărului celor aduşi, nu s'a putut face decât după aşezarea lor şi după ce a luat fiinţă administraţia românească, pe măsură ce a fost predată de trupele germane.

Din datele ce avem, numărul lor ar fi fost:

1. **Evacuaţi din Basarabia**	—	Basarabia	55.867
şi Bucovina 1941	—	Bucovina	43.798
2. **Din oraşul şi judeţul Dorohoi**	—		10.368
		Total	110.033

In decursul anilor 1941 — 1942, din cauza epidemiilor ce s'au ivit si a imposibilităţii de asistentă medicală şi profilaxie, în regiuni peste care trecuse războiul, o parte au murit şi după o statistică făcută la 1 Septembrie 1943, ar mai fi rămas un număr de 50.741 evrei, care sunt aşezaţi în judeţele Moghilev, Tulcin şi Golta, în mase mai compacte şi în restul judeţelor în număr mai redus.

Aşezarea pe localităţi în schiţa alăturată.

---

[1]) Referatul se găseşte în arhiva secretă „Transnistria" pe anul 1943, a Ministerului Afacerilor Interne, Subsecretariatul de Stat al Poliţiei şi Ordinei Publice. Nu poartă nici dată, nici semnătură. Este întocmit de Subsecretarul de Stat de atunci, general C. Z. Vasiliu După conţinut se pare că datează din Noembrie 1943 şi a fost destinat Consiliului de Ordine ţinut la 12 Noembrie 1943.

In prezent aceşti evrei sunt cazaţi în condiţiuni mulţumitoare, cei valizi fiind întrebuinţaţi în lucrări de folos obştesc, industrii şi diverse exploatări. Hrana li s'a asigurat prin Guvernământul Transnistriei şi ajutoarele date prin Centrala Evreilor d'n Bucureşti.

Având în vedere hotărîrea conducerii Statului, de a readuce în Basarabia şi Bucov na, evrei valizi din Transnistria pentru a fi întrebuinţaţi în coloanele de lucrători acolo unde nevoile războiului impun, facem următoarele *propuneri:*

1. — In vederea epocii de iarnă în care vor lucra, trebuesc selecţionaţi şi echipaţi în bune condiţiuni.

Această operaţiune nu se poate face în Transnistria.

Ea este pos'bilă numai în localităţ:le de unde au fost ridicaţi. Urmează deci ca f:ecare familie să f'e readusă în judeţul de reşedinţă. La neajungere, în unul sau două oraşe nereşedinţă de judeţ, interzicându-se cu desăvârşire stabilirea lor în comune rurale.

Deşi o parte din oraşele la care ne referim au fost distruse într'o măsură oarecare, totuşi **având în vedere numărul redus al celor ce revin, faţă de cei plecaţi**, credem că operaţia se va putea executa.

In ceeace priveşte întreţinerea, aceasta urmează a se da de Centrala Evreilor, în Basarab:a şi Bucovina, neexistând comitete locale evreeşti.

Pentru a nu se împieta totuşi asupra transporturilor militare, transferarea evreilor readuşi se poate face cu uşurinţă din Judeţul Moghilev (unde sunt în major'tate — 32.002), pe jos şi cu căruţe până se depăşeşte linia Nistrului. De acolo transferarea se poate executa cu C. F. R.

Aceiaşi operaţ'une se poate executa şi în ceeace priveşte evreii din Judeţele Tulcin şi Iampol, faţă de numărul lor redus care înglobează un total de 3.969 persoane.

Pentru cei din Judeţul Balta, faţă de d'stanţa mare şi numărul lor rid'cat (12.477), transferarea se va putea executa în mod treptat cu mijloace locale, neutilizându-se calea ferată decât după trecerea Nistrului.

Intreaga operaţiune de transferare, apreciem că s'ar putea executa într'un termen de aproximativ 30 zile.

In ceiace priveşte tr:erea acestora, în cursul lunei Ianuarie, urmează a fi examinaţi de o comisie med'cală, stab'lindu-se numărul celor valizi între 18-45 ani, cari după ce vor fi echipaţi, urmează să formeze coloanele de lucrători şi deplasa în zonele unde urmează a fi întrebu'nţaţi.

2. — Pentru copiii orfani de mamă şi tată, al căror număr este aproximativ 5.000, aceştia urmează a fi aşezaţi pentru creştere în oraşele din Basarab'a şi Bucovina în care să ia fiinţă orfelinate, sub îngrijirea Centralei Evreilor din Bucureşti.

3. — Bătrânii şi cei fără posibilităţi de a se întreţine, urmează deasemenea a fi îngrij'ţi tot prin Centrala Evreilor din Bucureşti, organizând în acest scop azilele necesare.

4. — Sub nici un motiv, nu se poate accepta propunerea delegatului Centralei Evreilor, ca aceşti evrei foşti în Basarabia şi Bucovina să

fie aduşi şi aşezaţi în Moldova sau alte părţi ale ţării, unde există deja evrei locali, aceştia fiind concentraţi în oraşele de reşedinţă a judeţelor respective, constituind permanent o sarcină pentru populaţia locală. De aceia credem că readucerea lor în alte părţi ale ţării, nu numai că ar îngreuna această sarcină, dar ar da naştere la o serie de nemulţumiri în rândurile populaţiunei creştine locale.

5. — S'ar putea totuşi lua în consideraţiune ca orfanii (5.000) să fie împărţiţi în întreaga ţară, repartizaţi câte unul de fiecare familie evreiască mai înstărită, după ce aceasta în prealabil şi-ar lua obligaţia de întreţinere.

6. — In categoria celor ce urmează a fi repatriaţi, s'ar afla şi cei 427 evrei evacuaţi din restul ţării, sub suspiciune de activitate politică interzisă, care la cercetarea făcută în lagărul Vapniarca de Comisiunea trimisă de Ministerul Afacerilor Interne, nu s'au găsit temeiuri serioase de deţinere şi au fost lăsaţi liberi în Transnistria.

7. — Asupra evreilor trimişi în Transnistria pe motiv că au trecut la religia creştină, rămâne să se decidă.

8. — Eliminând pe cei susceptibili a fi readuşi în ţară, potrivit propunerilor de mai sus, în Transnistria urmează a mai rămâne internaţi în lagărul Grosulovo (fost Vapniarca), următoarele categorii de evrei:

a) Evrei comunişti trimişi din lagărul Tg. Jiu	407
b) Evrei ce au activat în mişcarea comunistă, verificaţi de comisiune	127
c) Evrei condamnaţi pentru comunism, evacuaţi din penitenciarele din ţară	85
Total	619

d) Evrei Polonezi intraţi clandestin în Bucovina şi evacuaţi în Transnistria (numărul acestora urmează a se stabili ulterior).

9. — Deosebit de cei menţionaţi la punctul 8, urmează a mai rămâne în Transnistria, cei pedepsiţi la deportare prin ordine speciale.

II.

Având în vedere conjunctura politică în care România se găseşte, şi pentru a nu se da naştere unor interpretări dăunătoare ordinei interne şi relaţiunilor noastre politice, considerăm oportun ca executarea măsurilor propuse mai sus, să se aplice eşalonat în timp şi pe categorii de evrei, justificând astfel operaţiunea.

Soluţiunea pe care o propunem în această ipoteză, este următoarea:

Impărţirea evreilor susceptibili a fi readuşi în ţară, în categoriile menţionate mai jos, a căror înapoiere în ţară să se facă în următoarea ordine de preferinţă:

a) Copii orfani de mamă şi tată, până la vârsta de 18 ani, care nu au mijloace de existenţă şi nici pos'b'lităţi de a munci.

b) Invalizii, veteranii şi decoraţii care au luat parte la războaiele României.

c) Evreii orig'nari din Vechiul Regat şi care s'au găsit întâmplător în Basarab'a şi Bucov'na la evacuare.

d) Familiile evreeşti care au fost evacuate din Basarabia şi Bucovina, fără capii respectivi de famil'e, care la acea dată se găseau în detaşamente de muncă.

e) Profes'oniştii specialişti necesari în ţară (medici, ingineri, tehnicieni şi meseriaşi calificaţi).

După executarea operaţiunilor de readucere menţionate la aliniatele a - e, urmează a se trece la readucerea restului de evrei rămaşi, susceptibili a se încadra în hotărîrea luată de conducerea Statului.

NOTĂ

Situaţia evreilor evacuaţi în Transnistria

1)	Evacuaţi din Basarabia şi Bucovina în anul 1941: — Din Basarabia . .	55.867
	— Din Bucovina . .	43.798
	Din Dorohoi şi Herţa	10.368
	Total	110.033
	Rămaşi la 1 Septembrie 1943	50.741
2)	Evrei comunişti trimişi în Lagărul Vapniarca din cei aflaţi în libertate în ţară, la data evacuării lor în Transnistria	554
	Dintre aceştia: a) Scoşi din lagăr şi lăsaţi liberi în Transnistria	427
	b) Rămaşi în lagăr	127
3)	Evrei trimişi în Lagărul Vapniarca din Lagărul Tg. Jiu . .	407
4)	Evrei comunişti aflaţi în penitenciare, evacuaţi în Lagărul Vapniarca	85
5)	Evrei evacuaţi pentru nesupunere la munca de folos obştesc, de către Marele Stat Major (Situaţia la 12 Octombrie 1942)	594
6)	Evrei cari au cerut repatrierea în U. R. S. S.	578
	Dintre aceştia: a) Dispăruţi	562
	b) Rămaşi în viaţă	16

NOTA

de numărul evreilor pe categorii și sexe, evacuați din țară în Transnistria în Septembrie 1942, pentru suspiciune comunistă și pentru că au cerut repatrierea în U. R. S. S. în 1941

1) Evrei comuniști, evacuați în Transnistria, din cei aflați în libertate la data evacuării 554

Dintre aceștia: a) Bărbați 499
b) Femei 55

2) Evrei evacuați în Transnistria, din Lagărul Tg.-Jiu . . . 407

Dintre aceștia: a) Bărbați 355
b) Femei 52

3) Evrei evacuați pe motiv că au cerut repatrierea în U. R. S. S. 578

Dintre aceștia: a) Cap. fam. 144
b) Membr. fam. 434

Din categoria evrei menționați la pt. 3, la 1 Septembrie a. c. mai erau în viață: 9 bărbați și 7 femei, în total 16 evrei.

HOTĂRÂRILE CONSILIULUI DE ORDINE DIN 12 NOEMBRIE 1943

Nr. 249

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE — 16 Noembrie 1943
Direcțiunea Ordinei Publice

INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI

Binevoiți a cunoaște că în Consiliul de Ordine din ziua de 12 Noembrie a. c., s'au luat următoarele hotărîri. referitor la situația evreilor din Transnistria.

I. — Se va examina situația fiecăruia dintre evacuații din Bucovina și Basarabia în anul 1940 — 1941 și se vor aduce în localitățile de origină, așezându-se în orașul de reședință al județului, din care a făcut parte la evacuare. Este strict interzis așezarea lor în comunele urbane nereședință sau în comunele rurale.

Se va începe cu:

a) Evreii originari din restul țării (Moldova — mai puțin județul Dorohoi — Muntenia, Oltenia, Banat și Ardeal), cari accidental sau temporar se aflau în Basarabia sau Bucovina.

b) Pensionarii Statului Român, invalizii. văduve și orfani din războaiele trecute ale României.

c) Profesioniști necesari în țară (medici, ingineri — dintre medici se va lăsa numărul necesar îngrijirii populației evreești de acolo, — tehnicieni și meseriași calificați), cum și intelectualii necesari vieții publice, industriași sau comercianți necesari economiei naționale.

2. — Orfanii de tată și mamă, rămași în Transnistria pe urma decesului părinților, se vor aduce în țară în grupe, potrivit posibilităților de transport și cazare și se vor așeza în orașele din țară în care sunt comunități evreești, și vor fi dați prin grija și hotărârea Centralei Evreilor din București, la fiecare familie înstărită, câte unul spre creștere

Orfanii se înțeleg ca vârstă până la 12 ani.

Centrala Evreilor din București va prezenta tabele de orașele unde se vor trimite și numărul cât primește fiecare oraș și apoi se va începe transportul, pe măsura posibilităților obținerii de vagoane clasă la trenurile de persoane.

Centrala Evreilor din București va trimite delegați acolo, pentru a organiza expedierea, hrana și însoțirea până la destinație.

3. — Evreii din Județul Dorohoi, intră și ei în categoriile de mai sus, însă cum s'au făcut deja pentru trei categorii lucrările de triere și sunt aprobate, se începe revenirea în orașul Dorohoi (nu în orașe sau sate din județ), a evreilor din cele trei referate anexate.

Restul intră în categoriile din prezentul ordin.

4. — Evreii trimiși pentru activitate politică interzisă și lăsați liberi în Transnistria, se încadrează și ei în categoriile de mai sus.

5. — Evreii trimiși pentru schimbare de religie se încadrează și ei în categoriile de mai sus.

6. — Rămân în Transnistria:

Evreii internați în lagărul Grosolovo sau eventual evreii infractori din lagărul Slivina.

7. — Se readuc evreii rămași în viață, din cei ce au cerut repatrierea în U. R. S. S.

Cereți Centralei Evreilor din București, D. Dr. Ghingold a veni la D-ta, spre a lua înțelegere de executare, pentru detalii.

Ministru Subsecretar de Stat
General de Corp de Armată (ss) **C. Z. VASILIU**

ALTE CAPRICII ALE SUBSECRETARULUI DE STAT AL POLIȚIEI

Nr. 250

30 Noembrie 1943

NOTĂ

de audiență la domnul ministru general Vasiliu

1. TRANSNISTRIA

Domnia-Sa îmi spune că nu s'a luat nici o hotărîre privitoare la repatriere. D. Guvernator Alexianu este așteptat. Mâine se va lucra cu d. Mareșal și-i va prezenta propunerile sale, anume:

1. cca. 220 dela Vapniarca se întorc în ţară.
2. cca. 6000 din Dorohoi.

S'a examinat chestia Vijniţa, dar s'a constatat că nu sunt decât 220 locuinţe, fără uşi şi ferestre şi cari mai necesită şi alte reparaţii pentru a putea adăposti 1800 oameni.

Nu crede că se vor putea aduce alţii.

Toate insistenţele mele sunt zadarnice.

Ii spun că în tot cazul cei din sudul Bucovinei sunt egali cu Dorohoienii: şi unii şi alţii nu intră în definiţia scrisorii d-lui Mareşal.

Imi răspunde că e altceva.

2. DEPORTAŢII STRĂINI ŞI REFUGIAŢII POLONEZI

Ii spun că sunt câţiva străini deportaţi din eroare: argentinieni şi polonezi etc.

Se opreşte la polonezi şi spune că mereu trec graniţa ilegal evrei, că trebue trecuţi peste graniţă.

Ii arăt cazul D-rului chirurg dela Spitalul din Moghilev, care s'a refugiat la prăbuşirea Poloniei, a fost rugat de autorităţile noastre şi a trecut ca chirurg la un spital militar din Basarabia, de unde a fost apoi deportat.

Imi răspunde că pot fi aduşi înapoi, dar trimişi peste graniţă, căci România nu poate primi pe toţi. Fiecare să-şi suporte soarta în propria ţară.

3. EVREII ROMÂNI DIN FRANŢA

In legătură cu cele ce preced îmi spune că ar fi vorba să se aducă cca. 700 de evrei români din Franţa şi că se opune.

Ii răspund că sunt cetăţeni români cu paşaport şi că dacă Germanii vor să-i deporteze, România are dreptul şi datoria de a-i primi.

Imi răspunde că nu e de acord, că sunt oameni plecaţi de 10 ani.

Replic că n'are importanţă, sunt şi români creştini, plecaţi de zeci de ani.

(ss) **Dr. W. FILDERMAN**

REPATRIEREA DOROHOIENILOR

Nr. 251

Extras dintr'o notă a preşedintelui Comisiunei de Ajutorare, av. A. Schwefelberg, despre o convorbire cu Dr. N. Gingold.

A. SCHWEFELBERG — **21 Decembrie 1943**

NOTA

asupra convorbirii cu Dl. Dr. Gingold

Impreună cu dl. Dr. Zimmer, am avut azi o lungă convorbire cu dl. Dr. Gingold în chestiunea privind Transnistria, repatrierea şi finanţarea în legătură şi cu taxele de carnete.

1. Dl. Şaraga a telefonat azi dimineaţă că la 20 crt. primul lot de **1400-1500** Dorohoieni s'a îmbarcat în bune condiţiuni (ceilalţi urmează).

Am aflat ulterior că deparazitarea a avut loc în staţia **Moşi** dinspre Cernăuţi, iar nu la plecare. Astăzi am lămuriri.

Este exact că prefectul de Dorohoi a protestat la Inspectoratul muncii, arătând că populaţia e **nemulţumită** de reîntoarcerea evreilor. **Totuşi repatrierea** urmează.

2. D-nii Rosenkrantz şi Billig s'au înapoiat din Tighina, pe unde au trecut numai 69 repatriaţi din cei 218 triaţi dela Vapniarca. Ceilalţi urmează să vină prin Moghilev.

Ar urma apoi un alt lot de triaţi de 209. In primul sunt aproape numai regăţeni.

La Tighina a fost dl. Col. Iliescu care pleacă mai departe la Moghilău ca să inspecteze repatrierea.

Prisosul efectelor şi ceva bani au fost daţi Coloniei Tiraspol pentru pasanţi (la C. M. Tiraspol) şi pentru lagărul Grosolovo (d-lui Donath, venit de acolo).

3. Dorohoiul a fost deslipit de Bucovina şi ataşat de regiunea Iaşi. Aceasta este o mare uşurare din multe puncte de vedere.

Am discutat ajutorarea mai departe a Dorohoienilor repatriaţi.

Am cerut a se îngriji de cartele de alimente şi mai ales de autorizaţiile de exercitarea profesiei cu scutire de muncă. Ni s'a promis de Comisarul General, că va da scutiri de muncă. Am cerut să nu fie imediat trimişi la muncă de organele locale, oamenii fiind epuizaţi fiziceşte şi trebuind să-şi înfiripeze gospodăriile şi să se întremeze.

Am sugerat ideia ca la Dorohoi să se facă ateliere colective, cari să lucreze chiar pentru nevoile obştei evreeşti din ţară şi din Transnistria.

Noi avem încă în depozit unelte pe care n'am mai putut să le trimitem în Transnistria, fiind deconsiliaţi de Guvernământul Transnistriei.

Dr. Gingold a cerut să trimitem noi doi oameni la Dorohoi, cari să examineze ce se poate face.

Dl. Covaci delegatul CER., s'a întors pentru raport şi a plecat înapoi. Rămâne să ştiu ce se va face cu cazarea, combustibilul şi cantinele.

Am atras atenţia că noi am debursat până acum în legătură cu repatrierea Dorohoienilor peste 16.000.000 lei, iar CER. nu a contribuit cu nimic. Subsistenţa de dincoace de Nistru nu este în sarcina noastră.

4. Am discutat cererea venită dela Trihati (port la Bug), pentru 500 echipamente şi 300 încălţăminte. Ieri am trimis într'acolo 480 efecte şi încălţăminte pentru cari avem confirmare. Dl. Dr. Gingold e de părere că e vorba de aceleaşi persoane, dar scrisoarea ne-a parvenit târziu. De altfel din Moghilev ni s'a scris că cei din Trihati urmau a se întoarce acolo. Vom răspunde în acest sens la Preşidenţia Consiliului de Miniştri.

5. Am reamintit că trebue urmărită cererea de autorizarea exportului de lucruri noui. Comanda de 12.000 per. încălţăminte dela ORAP

ne-a fost acceptată dar fără obligaţia ca ORAP să ne procure autorizaţia de export.

6. Nu avem ştiri de lucrurile trimise prin Lt. Orendi dela Org. Todt pentru Varvarovka. Trebue reclamat imediat.

7. Pentru viitoarele repatrieri promise, Bucovinieni de sud şi copii orfani, am vorbit numai în linii generale.

D. general Dragalina, Guvernator al Bucovinei, se opune la revenirea Bucovinenilor de sud.

In ce priveşte pe copiii orfani d-nii Geiger şi Enzer au fost la d. dr. Gingold, comunicându-i că au primit înştiinţări dela Jewish Agency Istambul, că vor veni două vapoare bulgăreşti pentru aceasta. Dl. Dr. Gingold i-a refuzat, arătând că nu oferă garanţia debarcării şi transportării mai departe prin Turcia şi că D-sa fiind membru într'o comisiune care se ocupă de emigrare, a arătat că deocamdată nu e posibilă această operaţie pe apă, fiind drumul nesigur. D-nii Geiger şi Enzer ar fi sesizat pe Mareşal că nu sunt lăsaţi să se ocupe de emigrare.

Din altă parte ni se spune că venirea copiilor nu se va aproba decât când va exista siguranţa transportului.

....

(ss) SCHWEFELBERG

REPATRIEREA DEPORTAŢILOR TRIAŢI DIN LAGĂRUL VAPNIARCA

Nr. 252

INSPECT. GENERAL AL JANDARMERIEI
Direcţiunea Siguranţei şi Ordinei Publice
Serviciul Siguranţei
Biroul A.

8 Ianuarie 1944
Nr. 50295

către
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
Subsecret. Stat Poliţie
Direcţia Ordinei

La ordinul Nr. 216.962 din 4 Ianuarie 1944;

Am onoare a raporta următoarele:

Cei 209 evrei cuprinşi în tabloul anexat ordinului Dv. cu Nr. de mai sus, fac parte din evrei triaţi de Comisiunea M. A. Interne care a lucrat în Lagărul Vapniarca, în luna Mai 1943.

In operaţiunile executate de această comisiune cuprinse în procesul verbal din 17 Martie 1943, s'a găsit că un număr de 427 evrei au fost evacuaţi de către poliţiile din ţară fără a se fi putut administra asupra lor probe valabile de suspiciune.

Verificarea lor s'a făcut pe baza dosarelor cazier personale, înaintate de poliţiile respective, care dosare după cum se arată în procesul

verbal, nu conțin decât date extrem de sumare, fără afirmațiuni concrete, din care cauză comisiunea nu găsește motive temeinice pentru reținerea mai departe în lagăr, opinând pentru eliberarea lor din lagăr și pentru trecerea în ghettourile din Transnistria (conf. instr. M. Af. Interne).

Ulterior, revăzându-se lucrările de aceiaș comisiune, totalul de 427 evrei, găsiți evacuați neregulat, au fost împărțiți în 2 categorii:

— prima categorie de 218 susceptibili de readucere imediat în țară,

— a doua categorie de 209 pentru rămânere mai departe în Transnistria până la noui ordine.

Nu cunoaștem motivele cari la acea dată au făcut ca operațiunile de aducere în țară a celor din categoria I, să nu se execute imediat.

Potrivit dispozițiunilor superioare, în luna Decembrie 1943, repatriindu-se un număr de evrei din Transnistria, au fost repatriați și evreii din categoria I-a arătată mai sus, cei din categoria II rămânând în Transnistria în ghettourile din Județul Balta.

Deasemeni nu cunoaștem motivele ce au determinat oprirea celor din categoria II-a la această dată.

Credem că această măsură a fost determinată de motive de ordine internă, adică pentru a se evita agitații pe această temă.

In rezumat, cei 209 evrei din tabelul înaintat de Minister, se găsesc exact în situația celor 218, ce au fost repatriați în luna Decembrie, adică ei au fost găsiți de comisiune ca evacuați fără a se fi putut administra asupra lor, probe valabile de suspiciune.

Față de aceasta, părerea noastră este că toți cei cuprinși în tabel ar putea fi readuși în țară, în aceleași condițiuni ca și cei dintâiu.

Totuși nu opinăm pentru readucerea în țară a celor 17 evrei evacuați din Cernăuți, cuprinși în tabelul D-voastră la numărul 147-163.

p. **Inspector General al Jandarmeriei**
General (ss) C. TOBESCU

Șeful Serviciului Siguranței
Lt. Colonel (ss) S. TEODORESCU

Nr. 253

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
Direcțiunea Ordinei Publice

INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI
Direcțiunea Siguranței și Ordinei Publice

11 Ianuarie 1944

La Nr. 50295/1944 și urmare la ordinul Nr. 216962 din 4 Ianuarie 1944:

Avem onoare a vă face cunoscut, că potrivit hotărârii luate la Consiliul de Ordine, se aprobă a se aduce din Transnistria și restul de

192 evrei, foşti în lagărul Vapniarca şi triaţi de Comisia din Martie 1943.

In această categorie nu vor intra cei 17 evrei evacuaţi dela Cernăuţi, în privinţa cărora se aplică ordinele privitoare la categoria evreilor evacuaţi din Bucovina.

In acest sens, veţi da ordine de executare organelor subalterne.

Ministru Subsecretar de Stat
General de Corp de Armată (ss) **C. Z. VASILIU**

Directorul Ordinei Publice
Lt. Col. Magistrat (ss) **AL. MĂDĂRJAC**

REFUZUL REPATRIERII GENERALE

Scrisoarea arhitectului H. Clejan către Ion Antonescu

Nr. 136

2 Februarie 1944

DOMNULE MAREŞAL,

Sunt fericit că mi-aţi făcut deosebita cinste acordându-mi audienţa solicitată şi vă rog, înainte de toate a primi mulţumirile mele cele mai profunde.

Cele ce vreau să vă comunic, sunt situaţii cari în ambianţa actuală, ar fi bine dacă s'ar rezolva cât mai grabnic.

De aceia, Domnule Mareşal, voi căuta să vă expun cât mai scurt:

I. Situaţia evreilor din Transnistria.

II. Situaţia evreilor de dincolo de Bug.

III. Situaţia evreilor din Vechiul Regat şi Transilvania.

După datele din 10 Noembrie 1943 ale Ministerului de Interne au mai rămas 55.000 supravieţuitori din cei 110.000 evrei deportaţi. Din aceştia au fost repatriaţi 6300 de dorohoieni şi 700 de deportaţi politici, în total circa 7000 de repatriaţi, rămânând, aşa dar, 48.000.

După datele culese însă de Comisia pentru Transnistria ar fi rămas 58.000, aceştia fiind ameninţaţi să fie distruşi, aşteaptă zi cu zi salvarea. Pentru ei şi soarta lor tragică, suferă şi se frământă toată obştea evreească.

Pentru aceştia stau azi înaintea Domniei Voastre să implor dreptate pentru cei nevinovaţi, să implor omenie şi iertare pentru cei ce au greşit. Dacă unii din ei au fost deportaţi din vina de a fi gândit sau lucrat împotriva intereselor Statului, jumătate din ei au şi plătit cu viaţa lor această greşeală, dacă a fost greşeală, iar cei rămaşi au ispăşit cu prisosinţă prin suferinţele lor. Cum însă mulţi n'au fost vinovaţi, ei au împărtăşit totuşi cu cei vinovaţi, moartea, mizeria şi lipsurile.

Ştiu că s'au făcut numeroase întâmpinări la Domnia Voastră în

această cauză şi că s'ar fi luat oarecari măsuri în această direcţie. S'a hotărât şi repatr'erea copiilor orfani, dar numai până la 15 ani şi numai orfani de ambii părinţi.

Vă rog să aprobaţi ca această măsură să cuprindă pe toţi minorii până la 21 ani, orfani chiar numai de un singur părinte. Ceilalţi deportaţi din Transnistria ar fi foarte indicat să fie duşi după pos'bilităţile de transport în local:tăţi situate mai aproape de Nistru, pentru a nu fi lăsaţi în vo'a soartei, dacă evenimentele s'ar precipita, iar apoi treptat să fie trimişi în oraşele de orig:nă sau în lagăre în Vechiul Regat.

Dincolo de Bug au fost trimişi evrei în detaşamente de muncă pentru organizaţia Todt şi altele. Despre aceştia se spune că ar fi fost omorâţi cu toţii, ult:mii 433 la 10 Decembrie 1943, fapt confirmat de o scrisoare din Tulcin. Această scrisoare mai afirmă că toţi evreii din Orasiotca, Krasnopolca şi Tarasifca ar fi p:erit până la ult'mul. Aceasta fiind situaţia de dincolo de Bug, vă rog cu multă insistenţă a dispune ca persoane autorizate să plece la faţa locului spre a cerceta dacă mai sunt acolo evrei deportaţi şi a lua măsuri urgente de repatr:ere.

Referitor la situaţia evreilor din Vechiul Regat şi Transilvania, vin cu rugămintea de a dispune să nu fie supuşi la taxe excesive pentru obţ'nerea carnetelor de scutire de muncă. Majoritatea evreilor luptă cu greutăţile vieţii şi au de suportat pe lângă contribuţiile directe şi taxele militare, întreţinerea tuturor acelora plecaţi la muncă şi a familiilor lor, întreţinerea populaţ'ei evacuate din oraşe şi târguri, a celor deportaţi, a spitalelor, şcolilor, etc.

Bucureşti, 2.II.1944. Să trăiţi Domnule Mareşal,

(ss) **H. CLEJAN**

Răspunsul lui Antonescu[1])

Nr. 113

CONDUCĂTORUL STATULUI ROMÂN — **Bucureşti, 4 Februarie 1944**

DOMNULE CLEJAN,

Scrisoarea Dvs. privitoare la s:tuaţia evreilor din Transnistria, a celor de pe Bug şi a taxelor de scutire de muncă obligatorie, îmi dă ocazia să pun din nou, o seamă de aspecte ale problemei evreilor din Român:a, în cadrul realităţii, înfăţişate de starea de război şi de evenimentele care au precedat-o.

După cum v'am arătat şi verbal, am fost nevoit să evacuez evreii din Basarabia şi Bucovina, pentru că din cauza oribilei lor purtări din timpul ocupaţiei acestor pământuri româneşti de către ruşi, populaţia era atât de îndârjită împotriva lor, încât fără această măsură de siguranţă, ar fi dat naştere la cele mai odioase pogromuri.

---

[1]) V. fotocopia, planşa XVI.

Deşi hotărîsem să evacuez pe toţi evreii din Basarabia şi Bucovina, prin diverse intervenţiuni şi demersuri, am fost împiedicat s'o fac. Azi regret că n'am făcut-o, pentrucă am constatat că dintre evreii rămaşi se recrutează instrumentele cele mai numeroase ale duşmanilor ţării. Nu este o organizaţie teroristă sau comunistă, descoperită de organele poliţieneşti, din care să nu facă parte şi evrei şi adesea numai evrei. E aceasta tragedia rasei evreeşti de a nu fi recunoscătoare ţării în care trăeşte şi profită. De aceea atrag şi de astă dată atenţia că dacă evreii vor continua să submineze acest Stat prea tolerant, vor suferi consecinţe şi mai grave decât acelea pe care le-au suferit până acum, pentru că Statul nu poate lăsa nepedepsiţi pe aceia cari, abuzând de această toleranţă, lucrează cu criminală înverşunare la dărâmarea propriei lui fiinţe. Să nu se uite apoi, că noi avem în Transnistria peste 200.000 români, iar dincolo de Bug cam tot atâţia, cari ar voi să vină în ţara românească liberă şi sunt adânc îndurerat de soarta acestor sute de mii de români, pe care nu pot să-i primesc înlăuntrul ţării.

Se înţelege dela sine că în aceste condiţiuni este o imposibilitate morală şi politică, să consimt la aducerea evreilor din Transnistria. Să nu se conteze deci pe aceasta. Voi da însă dispoziţie să fie scoşi toţi din imediata apropiere a frontului şi aşezaţi în sudul Transnistriei de unde, comunitatea evreiască, prin relaţiunile ce are în străinătate, îi va putea scoate din ţară.

Dintre evreii din Transnistria au fost repatriaţi numai aceia cari din eroare au fost deportaţi acolo, adică cei vreo 7.000 de dorohoieni şi 4500 copii orfani.

In războiul acesta întins pe toată suprafaţa pământului, evreii nu pot fi scutiţi de suferinţa, de asprimea şi de mizeriile la cari e supusă aproape întreaga omenire. Dacă din lipsă de hrană şi din cauza traiului în condiţii sanitare insuficiente cad şi vieţi evreeşti, aceasta înseamnează că legile de neînfrânt ale războiului — pe care nu noi l-am provocat — supun şi pe evrei la plata tributului lor de sânge. Românii cari luptă în linia întâiu, mor cu miile în fiecare zi.

Dar, ca om de concepţie europeană, nu am tolerat niciodată şi nu pot să tolerez crime împotriva nimănui. Am luat şi voiu lua măsuri ca acestea să nu se producă nici contra evreilor, oriunde s'ar afla ei.

In ce priveşte taxele suportate pentru carnetele de scutire de munca obligatorie şi exercitarea profesiunii, e o chestiune în care nu mă amestec şi care nu mă priveşte. Socot totuşi că nu se poate face nici o comparaţie între contribuţia materială dată de unii evrei pentru a fi scutiţi de muncă, şi între jertfa de viaţă şi de sânge a acelor cari cu faţa la inamic şi cu arma în mâini, apără şi asigură viaţa şi munca tuturor celor dinlăuntrul ţării, deci şi a evreilor. Aceste taxe sunt puse în acord cu Centrala Evreilor şi o mare parte din ele folosesc nevoilor Centralei şi ajutorărei familiilor evreeşti lipsite de mijloace.

(ss) ANTONESCU
Mareşal al României
şi
Conducătorul Statului

ULTIMELE REPATRIERI

Nr. 256

NOTA

Dr. W. Filderman, despre o audienţă la G-ral C. Z. Vasiliu

7 Februarie 1944

1. — **REPATRIERI**

a) Nu-şi aminteşte să se fi aprobat repatrierea surorilor Şef-Rabinului, Mayer Pechthalf din Murafa şi Elka Birbraier din Verkovka.

b) Ing. Jaegendorf, Katz, Dr. Bud'ch şi D-na Berg. Nu ştie unde e hârtia. O va căuta. Să întreb mâ'ne şi pentru aceştia.

c) Cei 17 din Olgopol, Savrani, etc. I-am predat nota din 3 Februarie. Bucovinenii nu se înapoiază, de aceea au rămas. Va cerceta însă sub aspectul sub care am pus chestia.

2. — **ARESTAREA EXECUTIVEI SIONISTE.**

A auzit de chestie. Sunt scrisori în ebraică cari se traduc. Are impresia că pentru a extorca bani, cei de aci exagerează activitatea lor, căci afirmă lucruri inexacte. Nu cunoaşte încă dosarul. Va cerceta cu toată atenţia.

3. — **REPATRIERI ORFANI.**

Predau nota. De acord să ordone repatrierea până la 18 ani. In ce priveşte pe cei de peste 18 ani şi orfanii de un părinte, va examina după repatrierea primului lot.

4. — **REPATRIEREA GENERALĂ.**

Nu se poate face. Se vor deplasa toţi spre sud, unde nu sunt în bătaia tunului.

(ss) **Dr. W. FILDERMAN**

Nr. 257

NOTA

Dr. W. Filderman privitoare la repatrierea orfanilor, transmisă Subsecretarului de Stat al Poliţiei, general C. Z. Vasiliu

5 Februarie 1944

S'a hotărît repatrierea orfanilor. D. Mareşal a avut în vedere cifra de 4.500.

Or, ordinul a fost dat cu îndoită restricţie:

Orfanii sub 15 ani şi de ambii părinţi, ceeace reduce numărul repatriaţilor la 2000.

Prin orfani se înțeleg potrivit legilor în vigoare, copii minori, adică sub 21 ani. Din punct de vedere premilitar, sunt cei până la 18 ani.

Când e vorba de deportați nu importă dacă orfanul are un părinte, din moment ce părintele său nu se bucură de nici o libertate și nu-l poate întreține și din moment ce părintele său ar fi fericit să salveze viața copilului.

După statisticile cunoscute pe vârstă, a orfanilor de ambii părinți sau de un părinte, situația este următoarea:

1. — Orfani de ambii părinți până la 15 ani	2000
2. — Orfani de ambii părinți până la 18 ani	950
3. — Orfani de un părinte	2000
	4950

Din cifra stabilită de Domnul Mareșal, comparată cu cifrele ce preced, rezultă că este vorba de orfani până la 18 ani, de unul sau ambii părinți.

Rugăm respectuos a se da ordine în acest sens.

(ss) Dr. W. FILDERMAN

Nr. 258

NOTA

Dr. W. Filderman despre o convorbire telefonică cu G-ral C. Z. Vasiliu

10 Februarie 1944

1. — **REPATRIEREA KATZ, etc.**

Nu s'a primit hârtia. Ar fi rămas la Președenție.

2. — **SURORILE ȘEF-RABINULUI**

Nu știe unde este hârtia.

3. — **ORDINUL DE REPATRIERE PÂNĂ LA 15 ANI**

Intreb dacă este exact că a revenit asupra ordinului, așa cum mi-a promis.

Răspunde că d. Gingold i-a cerut să aducă copii orfani de un părinte, până la 15 ani, înainte de a aduce pe cei orfani de ambii părinți până la 18 ani.

(ss) Dr. W. FILDERMAN

Nr. 259

NOTA

Dr. W. Filderman, de audienţa la G-ral C. Z. Vasiliu

15 Februarie 1944

1. — **REPATRIERI**

a) Jaegendorf, Katz, etc., şi surorile Şef-Rabinului.

N'a primit încă ordinul. I-am înmânat o nouă cerere cu rugămintea de a o prezenta d-lui Prim Ministru.

b) Orfani.

Vin deocamdată cei 2000. S'a înţeles cu d. Gingold să facă statistica orfanilor de mamă până la 15 ani, cari vin în al doilea rând. Apoi se va pune chestia orfanilor de ambii părinţi între 15-18 ani.

c) Cei 17 dela Olgopol.

Va examina chestia.

In anticameră vorbisem cu d. G-ral Tobescu, a cărui opinie e contrară readucerei şi cu d. col. Lambru, care este favorabil. Dar d. G-ral Tobescu spune că nici n'a primit nota pe care am dat-o d-lui Ministru.

2. — **DĂRÂMAREA CASELOR IAŞI.**

Deşi Antal îmi spusese că i-a dat nota şi că a promis a vorbi cu d. Strihan, îmi spune că nu ştie nimic.

3. — **REPATRIERE FUCHS.**

Va cerceta. A trimis la d. Pantazopol să-i dea dosarul.

4. — **REPATRIERE PAUL MOSCOVICI.**

Rezoluţia la d. G-ral Tobescu.

5. — **DEPORTAŢI PENTRU DIFERITE FAPTE ŞI DETAŞAMENTUL DE MUNCĂ BALTA.**

Detaşamentul Balta priveşte Marele Stat Major. In celelalte chestii va cerceta.

(ss) **Dr. W FILDERMAN**

INDICE ALFABETIC DE NUME PROPRII

INSTITUȚIUNI, PERSOANE, LOCALITĂȚI

INDICE ALFABETIC DE NUME PROPRII

(Instituţiuni, persoane, localităţi)

TABLA DE MATERII

Pag.

Capitolul I

MASACRELE DIN BASARABIA, BUCOVINA ŞI JUD. DOROHOI

Capitolul II

LAGARE ŞI GHETTOURI DIN BASARABIA ŞI BUCOVINA

Constituirea lagărelor, evacuarea, peregrinările din Bucovina, Nordul Basarabiei şi peste Nistru

Capitolul III

DEPORTARILE DIN BUCOVINA ŞI JUDEŢUL DOROHOI. GHETTOUL CERNAUŢI

Capitolul IV

ODESSA ŞI POPULAŢIA EVREEASCĂ LOCALNICĂ

Masacrele din Odessa şi Judeţele Berezovca şi Golta

Capitolul V

DEPORTĂRILE DIN VARA ŞI TOAMNA 1942

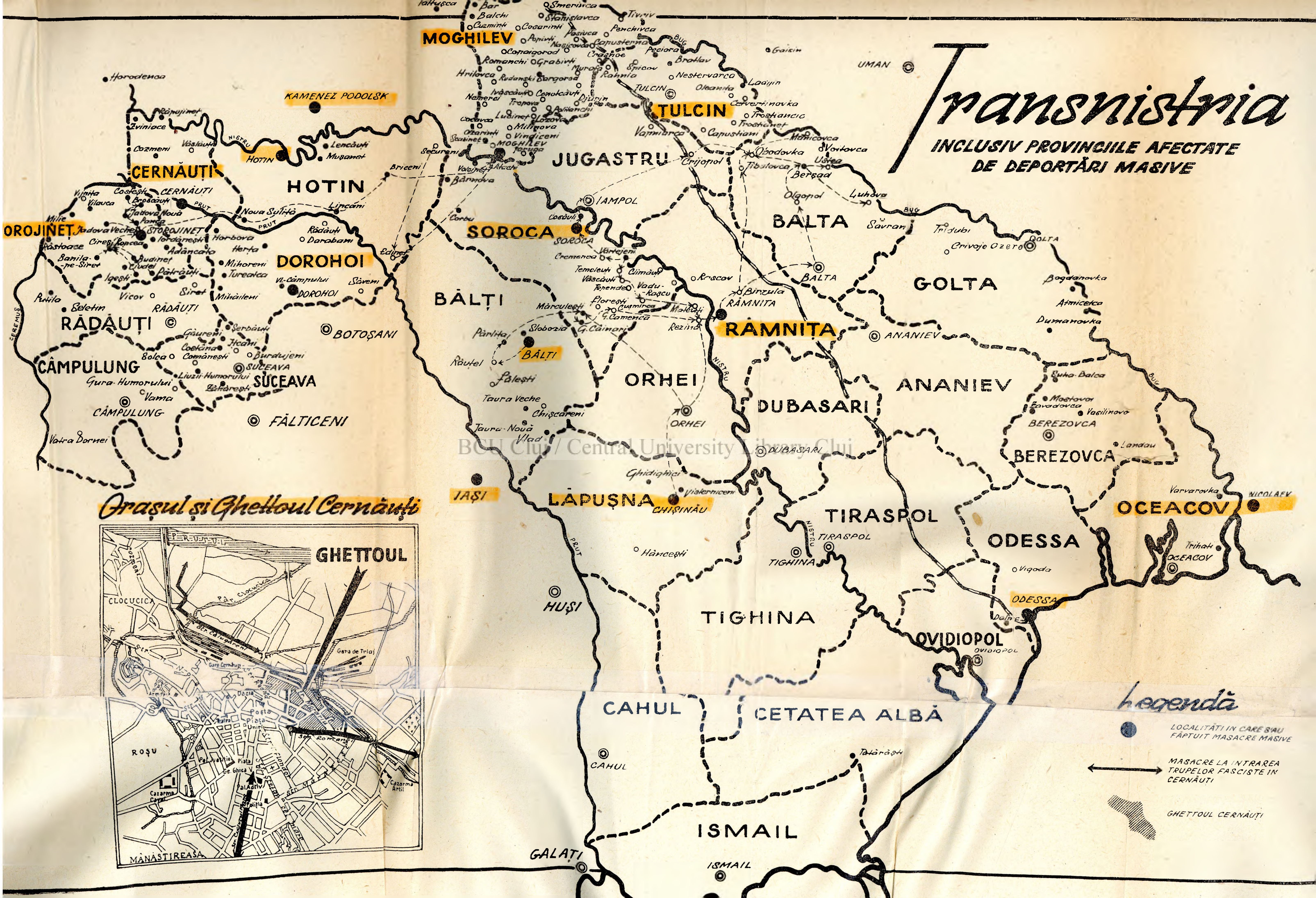
Capitolul VI

VIAŢA ŞI MOARTEA IN TRANSNISTRIA

Capitolul VII

REPATRIERI

INDICATOR AL PLANŞELOR

Transnistria
INCLUSIV PROVINCIILE AFECTATE DE DEPORTĂRI MASIVE
MOGHILEV
KAMENEZ PODOLSK
TULCIN
UMAN
JUGASTRU
HOTIN
CERNĂUȚI
STOROJINEȚ
DOROHOI
SOROCA
BALTA
GOLTA
BĂLȚI
RĂDĂUȚI
RÂMNIȚA
ANANIEV
CÂMPULUNG
SUCEAVA
ORHEI
DUBASARI
BOTOȘANI
FĂLTICENI
BEREZOVCA
IAȘI
LĂPUȘNA
CHIȘINĂU
TIRASPOL
ODESSA
OCEACOV
NICOLAEV
TIGHINA
HUȘI
OVIDIOPOL
CAHUL
CETATEA ALBĂ
ISMAIL
GALAȚI
Orașul și Ghettoul Cernăuți
GHETTOUL
Legendă
LOCALITĂȚI IN CARE S'AU FĂPTUIT MASACRE MASIVE
MASACRE LA INTRAREA TRUPELOR FASCISTE IN CERNĂUȚI
GHETTOUL CERNĂUȚI